

ÁBTL-KRONOSZ

„EZ A SUGÁRZÁS NEM ISMER HATÁROKAT”

Dokumentumok
a csernobili katasztrófa
magyarországi következményeiről

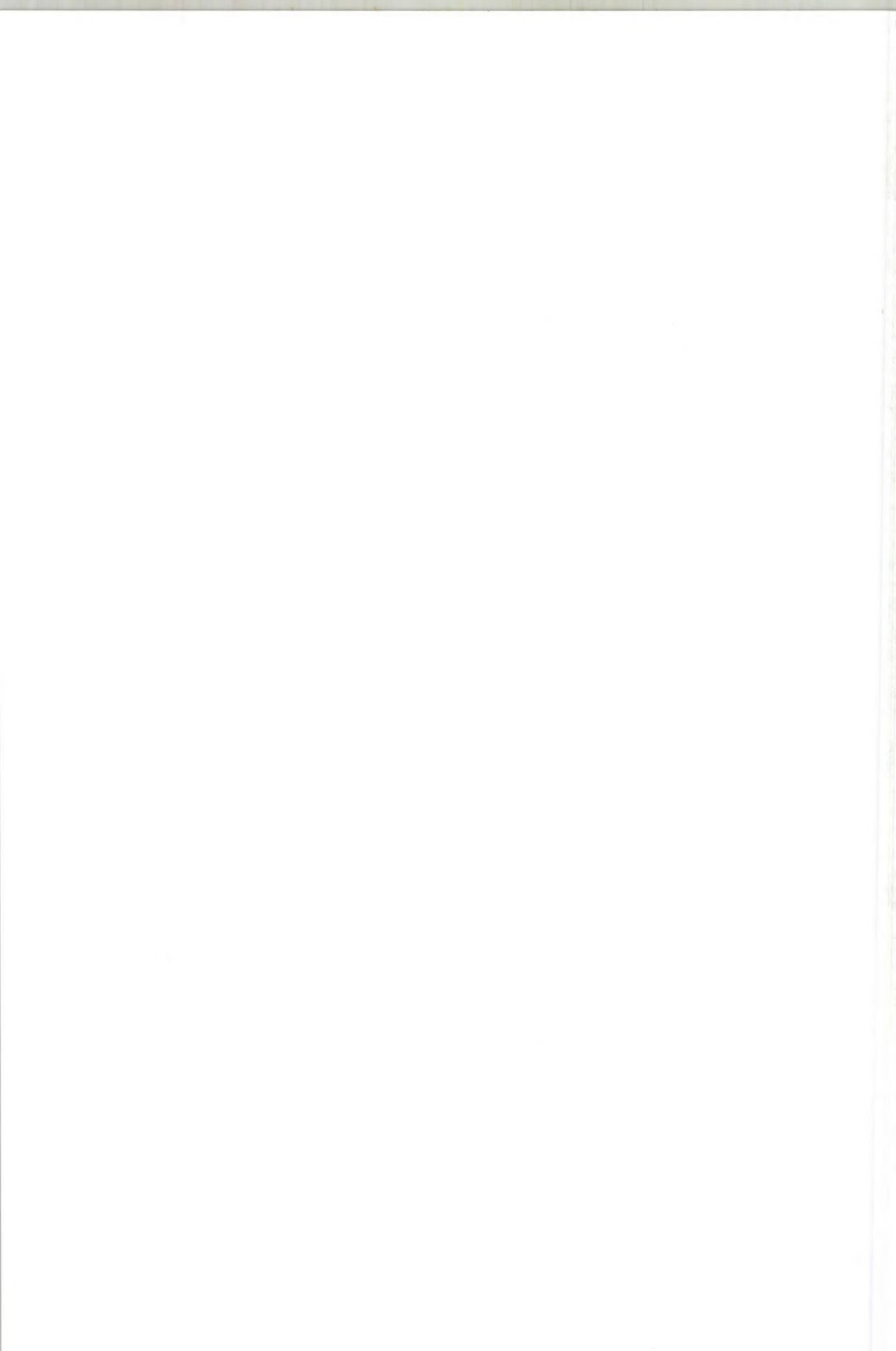

1986. április 26-án történt az atomenergia felhasználásának mindezidáig legsúlyosabb baleseteinek egyike. Az akkori Szovjetunió belül az ukrán-belorusz határon álló erőműben bekövetkezett szerencsétlenség nemcsak környezetvédelmi, de világpolitikai szempontból is kiemelkedő jelentőségű eseménye volt a hidegháború utolsó éveinek. A baleset Európa-szerte komoly – bár máig vitatott mértékű – egészségügyi veszélyhelyzetet teremtett, de a késő kádári korszak amúgy is ellentmondásos tájékoztatáspolitikájában is komoly működési zavarokat okozott. Az események máig a magyar katasztrófaelhárítás és a tömegtájékoztatás bohózataként/tragédiájaként élnek a hazai köztudatban.

Jelen kötetben a csernobili atomerőmű-balesethez kapcsolódó, zömmel több mint harminc évvel ezelőtt készült iratokat teszünk közzé. Az erőműről, a baleset okáról és lefolyásáról most már széles körben hozzáférhetőek az információk, viszont a korabeli magyar hivatalos szervek által keletkeztetett iratokat, melyek megvilágíthatják a baleset magyarországi reakcióit és hatását, eddig még csak részletekben publikálták. Kötetünkkel ezt a hiányt igyekszünk pótolni úgy, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött vonatkozó iratanyagból készült válogatást közreadjuk.

„Ez a sugárzás nem ismer határokat”

Dokumentumok a csernobili katasztrófa
magyarországi következményeiről

*„Ez a sugárzás
nem ismer határokat”*

DOKUMENTUMOK
A CSERNOBILI KATASZTRÓFA
MAGYARORSZÁGI KÖVETKEZMÉNYEIRŐL

ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA
KRONOSZ KIADÓ

BUDAPEST-PÉCS

2018

A könyv megjelenését támogatta a

Készült az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára együttműködésében

Szerkesztette:

Cseh Gergő Bendegúz, Haász Réka, Katona Klára, Ring Orsolya, Tóth Eszter
(Közreműködött: Csízi István)

A jegyzeteket készítette:

Cseh Gergő Bendegúz, Haász Réka, Katona Klára, Ring Orsolya, Tóth Eszter

Lektorálta:

Germuska Pál

A névmutatót összeállította:

Vértesi Lázár, Erőss Zsolt

A borítót Várai Mihály 2011-ben készült fotóinak (csernobili 4-es reaktor; pripjatyi
óvoda) felhasználásával Erőss Zsolt készítette.

Kiadja az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
és a Kronosz Kiadó

Felelős kiadó az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára főigazgatója
és a Kronosz Kiadó ügyvezetője

ISBN 978 963 467 027 8

© Szerzők

© Szerkesztők

© Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

© Kronosz Kiadó

TARTALOM

Bevezető	7
----------------	---

I. „MINISZTER ELVTÁRSNAK JELENTEM”

A politikai döntéshozatal és a csernobili katasztrófa

1.	Kapolyi László ipari miniszternek a csernobili atomerőmű balesetről szóló első tájékoztatása Marjai József miniszterelnök-helyettes részére (1986. április 29.)	37
2.	Berki Mihálynak, a Polgári Védelem Országos Törzssparancsnokának jelentése Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter részére az atomerőműben történt balesetről (1986. április 30.)	39
3.	Az MSZMP Politikai Bizottsága részére összeállított tájékoztató jelentés az atomerőmű baleset gazdasági következményeiről (1986. május 5.)	42
4/a.	Szerkesztett jegyzőkönyv az MSZMP Politikai Bizottsága üléséről (1986. május 6.)	45
4/b.	Tájékoztató a Politikai Bizottság 1986. május 6-án megtartott ülésének Különfélék alatt tárgyalt 10. pontjához (1986. május 6.)	46
4/c.	Szó szerinti jegyzőkönyv a Politikai Bizottság üléséről a csernobili balesettel kapcsolatban elhangzottakról (1986. május 6.)	49
5/a.	Szerkesztett jegyzőkönyv a Minisztertanács üléséről (1986. május 8.)	55
5/b.	Szó szerinti jegyzőkönyv a Minisztertanács üléséről (1986. május 8.)	62
5/c.	Jelentés a Minisztertanács részére (1986. május 5.)	72
6.	Az Országos Atomenergia Bizottság Titkárságának feljegyzése az atomerőmű-baleset várható magyarországi hatásairól (1986. május 8.)	76
7/a.	Részlet a belügyminiszteri értekezlet szerkesztett jegyzőkönyvéből (1986. május 12.)	86
7/b.	Részlet a belügyminiszteri értekezlet szó szerinti jegyzőkönyvéből (1986. május 12.)	87
8.	Tájékoztató a Gazdasági Bizottság üléséről (1986. május 16.)	94

9.	Emlékeztető az Országos Atomenergia Bizottság üléséről (1986. július 4.)	98
10/a.	Kísérőlevél a Maróthy László és Borisz Sztukalin közötti találkozóról szóló tájékoztatóhoz (1986. augusztus 12.)	107
10/b.	Maróthy László levele Németh Károlyhoz a Borisz Sztukalinnal folytatott megbeszélésről (1986. augusztus 12.)	108
10/c.	Borisz Sztukalin szovjet nagykövet tájékoztatója a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset okai kivizsgálásának eredményéről (dátum nélkül)	110
10/d.	Szovjet operatív intézkedések az atomerőművek üzemeltetésére és javítására (dátum nélkül)	114
10/e.	Kapolyi László ipari miniszter jelentése az atomerőművek üzemeltetésével kapcsolatos magyarországi intézkedésekről (1986. augusztus 11.)	116
11.	Szerkesztett jegyzőkönyv a Minisztertanács üléséről (1986. november 27.)	120
12/a.	A Minisztertanács határozatának elfogadása a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről (1986. november 27.)	125
12/b.	A minisztertanács ülésének napirendjén szereplő jelentés a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről, a szerzett tapasztalatokról és következtetésekről (1986. november 27.)	128

II. „KIJEVEN NINCS SUGÁRVESZÉLY...”

Hírek a Szovjetunióból

13.	Monori István kijevi főkonzul rejtjeltávirata a lakosság evakuálására vonatkozó szovjet intézkedésekről (1986. április 29.)	149
14.	Rejtjeltávirat a szovjet atomerőmű meghibásodásáról (1986. április 29.)	150
15.	Rejtjeltávirat a csernobili nukleáris balesettel kapcsolatban adott hivatalos szovjet tájékoztatásról (1986. május 4.)	151
16/a.	Magyar Távirati Iroda jelentése a moszkvai és kijevi lakosság hangulatáról (1986. május 4.)	155
16/b.	Magyar Távirati Iroda jelentése a kijevi helyzetről (1986. május 5.)	156
16/c.	Magyar Távirati Iroda jelentése a kijevi helyzetről (1986. május 5.)	157
17.	Rejtjeltávirat a sugárveszély kapcsán Kijevben tett intézkedésekről (1986. május 6.)	159

18.	Napi Operatív Információs Jelentés a kijevi helyzetről (1986. május 6.)	160
19.	Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevben tanuló diákokról (1986. május 7.)	162
20/a.	Rejtjeltávirat a kijevi helyzetről (1986. május 8.)	163
20/b.	Rejtjeltávirat a csernobili atomerőműről (1986. május 9.)	164
20/c.	Rejtjeltávirat a kijevi sugárellenőrző vizsgálatokról (1986. május 11.)	165
20/d.	Rejtjeltávirat az atomerőmű lezárásáról és a Kijevben érzékelhető hangulatról (1986. május 11.)	166
21.	Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevben tanuló főiskolai hallgatókról (1986. május 9.)	167
22.	Monori István főkonzul jelentése a csernobili helyzetről (1986. május 9.)	168
23.	BM III/I. Csoportfőnökség átirata Dr. Konczer István r. vezérőrnagy részére a csernobili atomszerencsétlenség következményeiről (1986. május 9.)	169
24.	Monori István főkonzul jelentése az ukrán televízió tájékoztatásáról (1986. május 10.)	171
25.	Napi Operatív Információs Jelentés a Lengyelországban megrendezett Béke–Barátság Kupa versenyen résztvevők véleményéről és a Kijevben tanuló főiskolai hallgatókról (1986. május 15.)	172
26.	A kijevi nagykövetség tájékoztatója a Csernobil környéki intézkedésekről (1986. május 16.)	174
27.	Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevben tanuló magyar diákokról (1986. május 21.)	175
28.	Rajnai Sándor jelentése az evakuált területekre szervezett látogatásról (1986. május 22.)	176
29.	Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevből hazatért diákokról (1986. május 26.)	180
30.	A kijevi főkonzul rejtjeltávirata az egyes és kettes blokk üzembe helyezéséről szóló SZKP PB döntésről (1986. május 27.)	181
31.	Rajnai Sándor bizalmas tájékoztatója Szűrös Máttyás részére (1986. június 2.)	182
32.	Erdey-Grúz Balázs tájékoztatója a csernobili eseményekről (1986. június 2.)	187
33.	A Kijevi Városi Tanács VB elnökének tájékoztatója a csernobili erőmű-baleset egyes körülményeiről, következményeiről (1986. október 10.)	190

III. „A CSÜTÖRTÖKI MALÉV GÉP 80 UTASA VISSZALÉPETT...”

Helyzetjelentések, információk külföldről

34.	Napi Operatív Információs Jelentés a Szovjetunióból érkező villamosenergiáról (1986. április 30.)	195
35.	A finnországi magyar nagykövetség tájékoztatója Olli Paakkolával, a finn Sugárvédelmi Intézet vezetőjével folytatott megbeszélésekről (dátum nélkül)	196
36.	A nagykövetség nyílt távirata a reaktorbaleset finnországi következményeiről (1986. május 2.)	199
37.	Észak-európai hírek a radioaktív sugárzással kapcsolatban (1986. május 3.)	200
38/a.	Jelentés a nyugat- és észak-európai országok által hozott intézkedésekről (1986. május 4.)	203
38/b.	Antalpéter Tibor feljegyzése Marjai József számára az európai országok importkorlátozó intézkedéseiről (1986. május 4.)	204
39.	Londoni kereskedelmi kirendeltség helyzetjelentése (1986. május 4.)	205
40.	Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban hozott intézkedésekről (1986. május 4.)	206
41.	Jelentés a sugárzási értékek mérése nyomán hozott osztrák intézkedésekről (1986. május 4.)	207
42.	Kovács Gyula jelentése az osztrák határon történő vizsgálatokról (1986. május 4.)	208
43.	Napi Operatív Információs Jelentés a Szovjetunióba irányuló hússzállítmányok beléptetésének megtagadásáról (1986. május 5.)	209
44.	Távirat a belgiumi véleményekről (1986. május 5.)	210
45.	Kovács László külügyminiszter-helyettes tájékoztatása a Német Szövetségi Köztársaság ügyvivőjének látogatásáról és a magyar exportot érintő nyugatnémet intézkedésekről (1986. május 6.)	211
46.	Napi Operatív Információs Jelentés a XIII. Európai Allergológiai és Immunológiai Kongresszusról (1986. május 7.)	213
47.	Rejtjeltávirat az osztrák intézkedésekről (1986. május 7.)	214
48.	Napi Operatív Információs Jelentés a nyugati importtilalmakról és a Nemzetközi Biztosítási Konferenciáról (1986. május 7.)	215
49.	A finn nagykövet átirata a Finn Sugárvédelmi Központ tájékoztatásáról (1986. május 7.)	218
50.	Az IBUSZ bécsi kirendeltségének tájékoztatója (1986. május 7.)	219
51.	Rejtjeltávirat a finn mezőgazdasági államtitkár tájékoztatásáról (1986. május 7.)	220

52.	Finnországi sajtószemle (1986. május 8.)	221
53.	Napi Operatív Információs Jelentés magyar kamion visszafordításáról (1986. május 8.)	222
54.	Napi Operatív Információs Jelentés a nyugati országok reakcióiról és a bolgár intézkedésekről (1986. május 8.)	223
55.	Gyovai Gyula nagykövet rejtjeltávirata a bolgár helyzetről (1986. május 8.)	225
56.	Napi Operatív Információs Jelentés a magyar hajókat érintő osztrák és olasz intézkedésekről (1986. május 8.)	227
57.	A tokiói nagykövet jelentése a magyarországi sugárszennyezettség Japánban tapasztalható következményeiről (1986. május 8.)	229
58.	A Magyar Távirati Iroda tájékoztatása a kanadai kormány intézkedéseiről (1986. május 8.)	230
59.	Rejtjeltávirat az észak-európai országok Stockholmban rendezett sugárvédelmi üléséről (1986. május 8.)	231
60.	Sajtószemle a csernobili katasztrófa görögországi visszhangjáról (1986. május 8.)	232
61.	A magyar hírszerzés információi az atomerőmű-baleset nemzetközi hatásairól (1986. május 8.)	234
62.	Napi Operatív Információs Jelentés nyugat-német beutazások lemondásáról (1986. május 9.)	236
63.	A varsói magyar kereskedelmi kirendeltség jelentése a Közös Piac tagállamaiban bevezetett korlátozó intézkedésekről (1986. május 9.)	237
64/a.	Napi Operatív Információs Jelentés a MALÉV thessaloniki és müncheni járatairól (1986. május 12.)	239
64/b.	Napi Operatív Információs Jelentés az atomkatasztrófa olasz- és franciaországi hatásairól (1986. május 12.)	241
65/a.	A belgrádi kereskedelmi kirendeltség jelentése a közös piaci kereskedelmi korlátozásokról (1986. május 12.)	243
65/b.	A belgrádi kereskedelmi kirendeltség jelentése a közös piaci kereskedelmi korlátozásokról (1986. május 13.)	245
66.	A varsói magyar kereskedelmi kirendeltség jelentése a nemzetközi kereskedelemben bevezetett korlátozó intézkedésekről (1986. május 12.)	245
67/a.	Napi Operatív Információs Jelentés francia diplomáciai érdeklődésről a balesettel kapcsolatban (1986. május 13.)	246
67/b.	Napi Operatív Információs Jelentés a Bulgáriában tapasztalt sugárfertőzésekről (1986. május 13.)	248
68.	A varsói kereskedelmi kirendeltség jelentése a baleset lengyelországi következményeiről (1986. május 13.)	249

69.	Rejtjeltávirat a reaktorbaleset finnországi visszhangjáról (1986. május 13.)	250
70.	Rejtjeltávirat a csernobili baleset észak-koreai fogadtatásáról (1986. május 15.)	251
71/a.	Napi Operatív Információs Jelentés az NSZK-ban dolgozó magyarok között folytatott agitációról (1986. május 15.)	252
71/b.	Napi Operatív Információs Jelentés a nyugati államok Szovjetunióval szembeni kártérítési igényeiről (1986. május 15.)	253
72.	Napi Operatív Információs Jelentés a Szófiában bevezetett légitforgalmi korlátozásokról (1986. május 19.)	255
73.	Rejtjeltávirat a francia élelmiszerimport-korlátozás okairól (1986. május 19.)	256
74.	Napi Operatív Információs Jelentés a francia kereskedelmi attaséről (1986. május 21.)	257
75.	A washingtoni magyar nagykövetség jelentése a katasztrófa amerikai visszhangjáról (1986. május 21.)	258
76.	Rejtjeltávirat a román kormány lépéseiről a csernobili baleset kapcsán (1986. május 21.)	261
77/a.	Rejtjeltávirat a kuvaiti importkorlátozásokról (1986. május 26.)	262
77/b.	Sajtótávirat a kuvaiti importkorlátozásokról (1986. május 26.)	264
78.	Rejtjeltávirat Ceaușescu szovjetellenes beszédéről (1986. június 2.)	265
79.	Sajtótávirat egy kijevi finn–szovjet újságíró szemináriumról (1986. június 3.)	266
80.	Rejtjeltávirat a belga kormánysszervek álláspontjáról (1986. június 10.)	267
81.	Információs Jelentés a baleset finnországi visszhangjáról (1986. június 18.)	268
82.	A kuvaiti magyar nagykövetség jelentése a sugárfertőzéssel kapcsolatos kampányról (1986. június 19.)	269

IV. „DIPLOMÁCIAI ÚTON SZÓVÁTESSZÜK ...”

Külügyi és külkereskedelmi kapcsolatok

83.	Sajtótávirat a holland kormány álláspontjáról a balesettel kapcsolatban (1986. május 6.)	273
84.	Rejtjeltávirat az osztrák és a magyar kormánysszervek közötti feszültségről az importkorlátozások kapcsán (1986. május 6.)	274
85.	Melega Tibor feljegyzése Veress Péter részére az Ausztriával szembeni ellenintézkedések lehetőségéről (1986. május 6.)	276

86.	Rejtjeltávirat a brit álláspontról az importkorlátozásokkal kapcsolatban (1986. május 8.)	278
87.	Beszámoló az Atomenergia Bizottság bukaresti üléséről (1986. május 9.)	279
88.	Krausz György feljegyzése a sugárázsmérési eredmények cseréjéről Ausztriával (1986. május 9.)	282
89.	Antalpéter Tibor által összeállított tézisek az EGK tagországai nagyköveteivel folytatandó beszélgetésekhez (1986. május 9.)	284
90.	Melega Tibor jelentése a Közös Piac tagállamainak budapesti nagyköveteivel folytatott megbeszéléséről (1986. május 9.)	285
91.	Távirat a francia kormány által bevezetett élelmiszerimport-korlátozásokról (1986. május 10.)	290
92.	Napi Operatív Információs Jelentés az új svéd nagykövet május 12-i látogatásáról az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalban (1986. május 20.)	291
93.	A külkereskedelmi miniszterhelyettes feljegyzése a pótlólagos szabad deviza elszámolású szállításokról a Szovjetunióba (1986. május 12.)	292
94.	A Külkereskedelmi Minisztérium feljegyzése a fejlődő országokba történő élelmiszerexport fokozására tett intézkedésekről (1986. május 13.)	294
95.	Melega Tibor javaslatai a Közös Piaci korlátozó intézkedésekre (1986. május 15.)	296
96.	Nagykövek részére szóló külügyminisztériumi utasítás (1986. május 16.)	298
97.	Melega Tibor összeállítása a magyar mezőgazdasági termékeket sújtó importkorlátozásokra tett válaszlépésekről (dátum nélkül)	300
98.	A Magyar Népköztársaság szóbeli jegyzéke az Európai Gazdasági Közösség importkorlátozásaiával kapcsolatban (dátum nélkül)	304
99.	Távirat az osztrák követségen szervezendő sajtótájékoztatóról (1986. május 20.)	306
100.	Napi Operatív Információs Jelentés a francia húsimport-korlátozás kapcsán (1986. május 21.)	307
101.	Emlékeztető a Marjai József és B. E. Scserbina közötti megbeszéléséről (1986. május 22.)	308
102.	A bécsi nagykövetség jelentése a Magyarország ellen tett korlátozó intézkedések felszámolására tett lépésekről (1986. május 22.)	311
103.	A bonni magyar nagykövetség tájékoztatása a katasztrófa nyugat-németországi hatásairól (1986. május 22.)	315

104.	Tájékoztató a nemzetközi kereskedelmi szervezetben folytatott tárgyalásról (1986. május 23.)	320
105.	Szovjet tájékoztatás a KGST-tagállamok képviselői számára a csernobili szerencsétlenségről (1986. május 26.)	322
106.	Az MTA Atommag Kutató Intézete igazgatójának levele a német és az osztrák, illetve a magyar sugárzási értékek összehasonlításáról (1986. május 28.)	326
107.	Feljegyzés a holland importkorlátozások feloldásáról (1986. június 2.)	327
108.	Rejtjeltávirat a csernobili események nyugat-német értékeléséről (1986. június 3.)	329
109.	Feljegyzés magyar árut tartalmazó konténer japán karanténjáról (1986. június 4.)	330
110.	Jelentések nemzetközi megbeszélésekről (1986. szeptember 16.)	332

V. „EURÓPA FELETT MÁR SZÉTOSZLOTTAK...”

A csernobili katasztrófa és a nemzetközi szervezetek

111.	Az ENSZ Egészségügyi Világszervezetének ajánlása (1986. május 6.)	339
112.	A bécsi nagykövetség jelentése a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség Kormányzótanácsának rendkívüli üléséről (1986. május 22.)	314
113.	Jelentés a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség Kormányzótanácsának május 21-ei rendkívüli üléséről (1986. május 26.)	344
114.	A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség csernobili balesettel kapcsolatos tevékenységéről készült összefoglaló (1986. augusztus 1.)	348
115.	Jelentés a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatban 1986. augusztus 14-én Moszkvában összehívott értekezletről (1986. augusztus 21.)	352
116.	A NAÜ 1986. július 21. és augusztus 15. között tartott bécsi szakértői értekezletéről készült beszámoló (1986. augusztus 22.)	356
117.	A bécsi nagykövetség rejtjeltávirata a NAÜ szakértői értekezletének megítéléséről (1986. szeptember 1.)	358
118.	A NAÜ 1986. augusztus 25–29. között tartott bécsi szakértői értekezletéről készült jelentés (1986. szeptember 8.)	359

VI. „KORLÁTOZÁS NÉLKÜL FOGYASZTHATÓ...”

A baleset közvetlen hatásai, mérési adatok

119.	Napi Operatív Információs Jelentés a sugárfertőzött felhőzet mozgásáról (1986. május 5.)	371
120.	Jelentés a csernobili balesetről, annak magyarországi hatásairól és a magyar hatóságok intézkedéseiről (1986. május 5.)	372
121.	A polgári védelem közleménye a szennyezettség mértékéről és a határértékekről (1986. május 8.)	379
122.	Melléklet a 87. számú Napi Operatív Információs Jelentéshez. Táblázat az 1986. április 30. és 1986. május 11. között mért adatokról	381
123.	Tájékoztató az MSZMP PB részére a sugárzási viszonyok alakulásáról (1986. május 12.)	382
124.	Az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztály jelentése a Politikai Bizottságnak a sugárzási viszonyok alakulásáról (1986. május 13.)	383
125.	Emlékeztető a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Operatív Bizottságának üléséről (1986. május 14.)	384
126.	Összefoglaló a hazánkban kialakult sugárzási és radioaktív szennyeződési viszonyok alakulásáról (1986. május 18.)	387
127.	Összefoglaló jelentés a radioaktív szennyezettség mértékéről (1986. május 26.)	389
128/a.	Kísérőlevél a Polgári Védelem Országos Parancsnokának Marjai József részére felterjesztett tájékoztató jelentéseihez (1986. június 2.)	392
128/b.	A Polgári Védelem Országos Parancsnokának közleménye a tömegkommunikációs és propaganda szervek részére (1986. június 2.)	393
128/c.	A Polgári Védelem Országos Parancsnokának a hazai szervek tájékoztatására készült jelentése (1986. június 2.)	394
128/d.	A Polgári Védelem Országos Parancsnokának a külföldi szervek tájékoztatására készült jelentése (1986. június 2.)	396
129/a.	Külföldre menő tájékoztató a hazánkban július 8. és augusztus 4. közötti időszakban kialakult sugárzási viszonyokról (dátum nélkül)	398
129/b.	A csernobili atomerőművi baleset következtében hazánkban kialakult sugárzási viszonyok július 8. és augusztus 4. közötti időszakban (dátum nélkül)	399

130.	Jelentés a hazai sugárszennyezési adatokról (1986. december 17.)	402
131/a.	Cézium határértékek Magyarországon (1987. március 10.)	405
131/b.	Cézium határértékek Ausztriában (dátum nélkül)	406

VII. „VESZÉLYHELYZET NEM ÁLL FENN...”

Hazai intézkedések

132.	A Polgári Védelem Országos Parancsnokság jelentése a csernobili atomreaktor baleset következményeiről és a végrehajtott intézkedésekről (1986. május 1.)	409
133.	Az Országos Atomenergia Bizottság titkárának feljegyzése a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának nemzetközi kapcsolatok főosztályának vezetőjével, Kuvsinnyikov B. A. elvtárrsal folytatott telefonbeszélgetésről (1986. május 4.)	412
134.	A Polgári Védelem Országos Parancsnokság összefoglaló jelentése a balesetről, annak következményeiről és az elhárításukra tett intézkedésekről (1986. május 4.)	414
135.	Az építésügyi és városfejlesztési miniszter tájékoztatása az Ukrajnában dolgozó magyar kolónia helyzetéről (1986. május 7.)	419
136.	Dr. Adrián Zsigmond rendőrvezérőrnagy jelentése a Tolna megyében tapasztalt hangulatról (1986. május 7.)	421
137.	Napi Operatív Információs Jelentés a Malév gépek lemosásáról (1986. május 8.)	424
138.	Emlékeztető a Marjai Józsefnél május 8-án megtartott, a csernobili atomerőmű balesettel kapcsolatos feladatok megbeszéléséről (1986. május 9.)	425
139.	A Külkereskedelmi Minisztérium feljegyzése a szocialista gyümölcs- és zöldségimportról (1986. május 13.)	430
140.	Emlékeztető a csernobili atomerőműben történt balesetből adódó idegenforgalommal kapcsolatos feladatok megbeszéléséről (1986. május 15.)	431
141/a.	Emlékeztető a csernobili atomerőműben történt balesetből adódó feladatok megbeszéléséről (1986. május 16.)	434
141/b.	Összeállítás az 1986. május 16-ig kezdeményezett intézkedésekről és teljesítésükről (1986. május 16.)	437
142.	Chinoin vezérigazgatójának tájékoztatója egy kísérleti stádiumban lévő gyógyszer felajánlásáról a szovjet sugársérült betegek kezelésére (1986. május 27.)	441

143. Emlékeztető a csernobili atomerőmű baleset magyarországi tapasztalatairól készítendő jelentés tárgyában összehívott megbeszélésről (1986. július 25.) 442
144. Részlet a Gazdasági Bizottság 1986. augusztus 13-i üléséről – A mezőgazdaságban és az agrárkereskedelemben felmerült kárigények fedezetéről (1986. augusztus 13.) 445

VIII. „NEM ELÉGGE OBJEKTÍV...”

Hivatalos magyar tájékoztatás

145. A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának feljegyzése Marjai József miniszterelnök-helyettes részére a közvélemény csernobili atomerőmű-balesettel kapcsolatos tájékoztatásáról (1986. május 5.) 449
146. MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztály feljegyzése a szovjet és magyar tájékoztatásról (1986. május 29.) 451
147. A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának értékelése a csernobili reaktor-balesettel kapcsolatos hazai tömegtájékoztatási munkáról (1986. június 16.) 453
148. Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár által készített „A csernobili atomerőmű-baleset” című tanulmány szélesebb körű terjesztésének tiltása (1986. július 29.) 459
149. Feljegyzések a Búvár című havilapban megjelenő cikkek jóváhagyásáról (1986. augusztus 7.) 460
150. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár által készített „A csernobili atomerőmű-baleset” című tanulmány értékelése (1986. augusztus 25.) 461
151. Részlet a Tömegkommunikációs Kutatóközpont által készített, a csernobili atomreaktor-szerencsétlenséggel kapcsolatos hazai tömeg-tájékoztatás jellegzetességeinek vizsgálat című tanulmányból (1986) 462

IX. „HÁT ERRE LENNÉK ÉN A KÍVÁNCSI...”

Társadalmi reakciók

152. Részletek a Szabad Európa Rádióhoz 1986. április 28–30. között beérkezett telefonüzenetekből (1986. április 30.) 507
153. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia hallgatóinak véleménye (1986. május 5.) 509

154.	Részletek a Szabad Európa Rádióhoz 1986. április 30.–május 7. között befutott telefonüzenetekből (1986. május 7.)	510
155.	Napi Operatív Információs Jelentések a csernobili eseménnyel kapcsolatban (1986. május 7.)	516
156.	Napi Operatív Információs Jelentés Frederick Kempe tudósítóról (1986. május 8.)	518
157.	Napi Operatív Információs Jelentés a sugárfertőzéssel kapcsolatos gúnyolódó feliratról (1986. május 8.)	520
158.	Napi Operatív Információs Jelentés a csernobili katasztrófával kapcsolatos véleményekről (1986. május 8.)	521
159.	Napi Operatív Információs Jelentés tüntetés szervezéséről (1986. május 8.)	523
160.	Napi Operatív Információs Jelentés egy Amerikában tanuló ösztöndíjas telefonbeszélgetéséről (1986. május 9.)	524
161.	Napi Operatív Információs Jelentés a Jászai Mari téri aluljáróban talált röpcéduláról (1986. május 12.)	525
162.	Napi Operatív Információs Jelentés Amerikában tanuló ösztöndíjas véleményéről (1986. május 13.)	527
163.	„Lengyel Zsolt” fedőnevű titkos megbízott jelentése (1986. május 13.)	528
164.	Napi Operatív Információs Jelentés a csernobili katasztrófával összefüggő „ellenséges firkálásokról” (1986. május 14.)	530
165.	Részletek a Szabad Európa Rádióhoz 1986. május 7–13. között beérkezett telefonüzenetekből (1986. május 14.)	531
166.	Napi Operatív Információs Jelentés metróban talált röpcédulákról (1986. május 19.)	539
167.	„Deák Ferenc” fedőnevű titkos megbízott jelentése a csernobili események kapcsán kialakult véleményekről az egyetemi hallgatók körében (1986. május 19.)	540
168.	Részletek a Szabad Európa Rádióhoz 1986. május 15–19. között beérkezett telefonüzenetekből (1986. május 21.)	542
169.	Napi Operatív Információs Jelentés a közhangulatról (1986. május 22.)	546

X. „A SZARKOFÁG A SZAKEMBEREK SZERINT ÉVSZÁZADOKIG ÁLLNI FOG...”

A katasztrófa utóhatásai

170.	Napi Operatív Információs Jelentés a villamosenergia-ipar területén dolgozó szakemberek beadványáról (1986. május 20.)	551
------	--	-----

171.	A párizsi magyar nagykövet jelentése az atomenergiával kapcsolatos franciaországi véleményekről (1986. május 21.)	552
172.	Jahoda Lajos vezérigazgató tájékoztatója a közlekedési miniszter részére a MALÉV forgalmáról (1986. június 5.)	554
173.	A kijevi főkonzul jelentése a csernobili baleset második évfordulójáról (1988. május 16.)	555
174.	Rejtjeltávirat a csernobili katasztrófa hosszútávú következményeiről (1990. február 12.)	559
175.	A magyar kormány határozata a csernobili szerencsétlenség következményeinek felszámolásához való magyar hozzájárulásról (1990. július 9.)	561
176.	Diplomáciai jelentés az ukrán atomenergetikai helyzetről (1997. március 11.)	562

XI. „AZ ATOMERŐMŰVI BALESETEK IGEN KÜLÖNBÖZŐEK LEHETNEK...”

Általános műszaki tájékoztatás

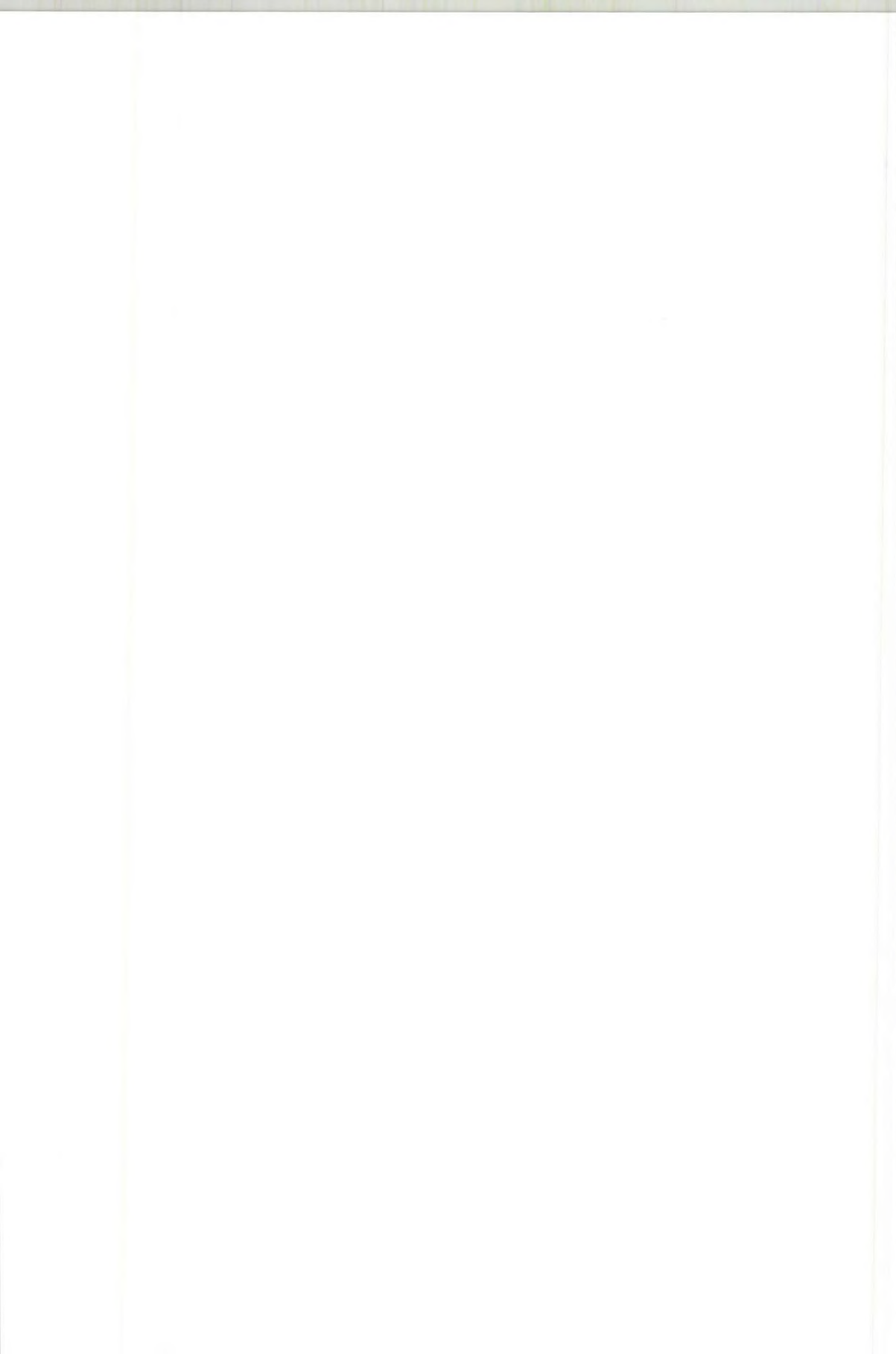
177.	Az Országos Atomenergia Bizottság Irodájának tájékoztatója a csernobili atomerőmű balesetéről (dátum nélkül)	567
178.	Háttérinformációk a radioaktív sugárzásról (1986. május 7.)	570
179.	Általános műszaki információk az atomerőművekről (1986. május 7.)	575

FÜGGELÉK

A radioaktivitással összefüggő szakkifejezések	581
A kötetben előforduló személyek jegyzéke	588
A forrásokban előforduló rövidítések jegyzéke	623

NÉVMUTATÓ	631
-----------------	-----

KÉPEK	636
-------------	-----

BEVEZETŐ

1986. április 26-án történt az atomenergia felhasználásának mindezidáig legsúlyosabb baleseteinek egyike. Az akkori Szovjetunióon belül az ukrán–belorusz határon álló erőműben bekövetkezett szerencsétlenség nemcsak környezetvédelmi, de világpolitikai szempontból is kiemelkedő jelentőségű eseménye volt a hidegháború utolsó éveinek. A baleset Európa-szerte komoly – bár máig vitatott mértékű – egészségügyi veszélyhelyzetet teremtett, de a késő kádári korszak amúgy is ellentmondásos tájékoztatáspolitikájában is komoly működési zavarokat okozott. Az események máig a magyar katasztrófaelhárítás és a tömegtájékoztatás bohózatként/tragédiájaként élnek a hazai köztudatban.

Jelen kötetben a csernobili atomerőmű-balesethez kapcsolódó, zömmel több mint harminc évvel ezelőtt készült iratokat teszünk közzé. Az erőműről, a baleset okáról és lefolyásáról most már széles körben hozzáférhetőek az információk, viszont a korabeli magyar hivatalos szervek által keletkeztetett iratokat, melyek megvilágíthatják a baleset magyarországi reakcióit és hatását, eddig még csak részletekben publikálták.¹ Kötetünkkel ezt a hiányt igyekszünk pótolni úgy, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött vonatkozó iratanyagból készült válogatást közreadjuk. A katasztrófával kapcsolatos, a nyomtatott és az elektronikus sajtóban megjelent információk összegyűjtése és ezen keretek közötti kiadása meghaladta volna a jelen munka kereteit.

Annak ellenére, hogy mind az atomerőmű jellemzői, mind a balesethez kapcsolódó eseménytörténet nagyrészt ismert vagy megismerhető, jelen bevezetőben elengedhetetlen ezek legalább vázlatos rögzítése. A baleset óta eltelt évtizedek, pontosabban az európai politikai-gazdasági berendezkedésben időközben bekövetkezett változások pedig indokoltá teszik, hogy felvázoljuk azt a – nem pusztán földrajzi értelemben vett – környezetet, amelyben a baleset megtörtént.

A földrajzi környezet meghatározása ez esetben viszonylag könnyen teljesíthető: az erőmű a fehérorosz–ukrán határhoz közel, a belorusz–ukrán Erdőség keleti részén, a Pripjaty folyó partján található. Az atomerőmű biztonsági körzetétől 3 km-re nyugatra fekszik az 1986-ban mintegy 49 ezer főt számláló,² az erőmű

¹ Lásd ezzel kapcsolatban: Germuska Pál: „Zápor, zivatar, jégeső”. Adalékok a csernobili katasztrófa magyarországi kezelésének történetéhez. in: *Kádárizmus. Áteresztek*. 1956-os Intézet, Budapest, 2010. 185–220.; Müller Rolf: *Májusban, titokban. A magyar állambiztonság információi a csernobili atomszerencsétlenség után*. Betekintő, 2007/2.; Dr. Szatmáry Zoltán – Dr. Aszódi Attila: *Csernobil. Tények, okok, hiedelmek*. Typotex, Bp., 2005.; Aszódi Attila: *Csernobil 20 éve. Fizikai Szemle* 2006/4.

² MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t. (Szovjet Atomenergia Bizottság jelentése. 1986. augusztus)

személyzete számára létesített város: Pripjaty, 15 km-re északnyugati irányban pedig a történelmi múltra visszatekintő, 12,5 ezer fős Csernobil. Ez utóbbi az ukrán fővárostól, Kijevtől 158 km távolságra fekszik.

Az erőmű építését 1970-ben kezdték meg, az első blokkot 1977-ben helyezték üzembe. 1986-ig négy blokk készült el, további kettő építése folyamatban volt.³ Minden blokk egy-egy 21x21x25 méteres betonaknában helyezkedett el. A blokkokban RBMK-1000 típusú, ún. grafitmoderátoros reaktorok működtek. Az erőmű üzemanyaga az urán-dioxid, amiből egy darab fűtőelem-köteg 100-110 kg-ot tartalmazott. 2 darab fűtőelem-köteg helyezkedett el egy üzemanyag-csatornában, ezekből 1659 darab volt a sérült reaktorban.⁴ Az üzemanyag-csatornákat grafitoszlopok vették körül, melyek magassága 10-15 méter volt, alapterületük pedig 250x250 milliméter. Az üzemanyag-csatornában víz áramlott, ez vezette el a reakció által termelt hőt, és az innen kilépő, magas nyomáson tartott víz-gőz keverék hajtotta a reaktoronkénti 2 darab, egyenként 500 MW(e) teljesítményű gőzturbinát.⁵ Az RBMK típusú reaktorokban üzemanyagként enyhén dúsított vagy természetes uránt használtak, a neutron lassítást pedig a grafit végezte. Ennek a típusnak nagy hátránya (például a Pakson is alkalmazott nyomottvízes reaktorokhoz képest), hogy a hűtőközeg elvesztése esetén sem szűnik meg a moderáció, így a láncreakció sem áll le, ellentétben a víz moderálású megoldásoknál. Az ilyen típusú reaktorok további jellemzője, hogy működésük során a más felépítésűekhez képest több – atomfegyver készítéséhez felhasználható – plutónium termelésére alkalmas.⁶

RBMK típusú reaktorokat a Szovjetunió területén kívül nem építettek. A csernobili erőmű mellett 1986-ban a leningrádi, a kurszki, az ignalinai és a szmolenszki atomerőművekben működött 16 darab – összesen 17 000 megawatt összteljesítményű – RBMK-reaktorblokk,⁷ a csernobili balesetig nyilvánosággott kapott katasztrófa nélkül.⁸

³ Uo.

⁴ MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4/689-5/1986.

⁵ Az erőmű felépítésére vonatkozó adatok: MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-579/1986. és MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986., továbbá: Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁶ MNL OL XIX-A-2-af-00147-VII-Ma-004/147/1986. (M-2523/1986.)

⁷ MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986. A működő reaktorok mellett 1986-ban Csernobilban, Szmolenszkben, Ignalinán és Kosztromán további RBMK reaktorok építését végezték.

A 16 RBMK típusú erőmű: az Ignalia Atomerőmű 1. és 2. blokkja, a Leningrádi Atomerőmű 1–4. blokkja, a Kurszki Atomerőmű 1–4. blokkja, a Szmolenszki Atomerőmű 1–4. blokkja. A Csernobili Atomerőmű 2. blokkját 1991-ben, az 1. blokkját 1996-ban állították le. 2016-ban még 11 RBMK típusú erőmű termelt áramot. <http://www.world-nuclear.org/information-library/nuclear-fuel-cycle/nuclear-power-reactors/appendices/rbm-reactors.aspx> (Utolsó letöltés: 2017. június 25.)

⁸ Az általunk ismert magyar források közül egy utal korábbi üzemzavarra, l. 13. sz. dokumentum és a hozzákapcsolódó 267. sz. lábjegyzet. Ezenkívül egy orosz nyelvű forrásból megtudhatjuk, hogy 1981-ben a 3. blokk építése során tüzeset történt. https://nsarchive.gwu.edu/rus/text_files/Perestroika/1981-09-09.pdf (Utolsó letöltés: 2017. június 27.)

Mindez sajnos nem jelentette azt, hogy addig nem történtek nukleáris eredetű szennyezéssel járó balesetek a Föld több pontján. 1945 és 1986 között elsőként 1957-ben az Ural keleti oldalán létesített Majak komplexumban,⁹ ugyanebben az évben a nagy-britanniai Windscale-ben,¹⁰ majd 1969-ben a svájci Lucens-nél,¹¹ ezt követően pedig 1979-ben az amerikai Pennsylvania államban lévő Three Mile Island-nál¹² sérült meg atomreaktor. A reaktorbalesetek mellett jelentős radioaktív szennyeződést juttattak a bioszférába a kísérleti atomrobbantások is, melyre a vizsgált időszakig közel kétezer alkalommal került sor világszerte. Annak ellenére, hogy a windscale-i szerencsétlenségnél kiszabadult radioaktív anyagok számos ember halálához hozzájárulhattak, a majaki baleset pedig a légkörbe jutott radioaktív anyag mennyiségét tekintve jelentősen felülmúlta a csernobili eredetű szennyezést, mindezeken túl pedig a kísérleti atomrobbantások legalább akkora megterhelést jelentettek a környezetre, mint az említett balesetek,¹³ az (európai) köztudatban a csernobili erőmű katasztrófája élenkebben él, az általa okozott szennyezés pedig nagyobb félelmet keltett. Mindehhez – a földrajzi közelségen túl – valószínűleg nagyban hozzájárult az is, hogy a hidegháború végső szakaszában az információáramlás is jelentősen felgyorsult, több-kevesebb késedelemmel (és több-kevesebb valóságtartalommal) a Szovjetunióból is érkeztek már információk, a tömegtájékoztatás pedig már majd minden európai országban óráról órára beszámolt a megismerhető fejleményekről.

1986-ban a közvélemény erről még nem értesülhetett, utólag azonban már tudható, hogy a csernobili baleset egy minden korábbinál nagyobb nukleáris robbanás veszélyét is magában hordozta, melyet szinte csak a csodával határos módon sikerült elhárítani.¹⁴ Jelen munka keretei között nincsen arra lehetőségünk, hogy a korábbi balesetek és a csernobili szerencsétlenség fogadtatásának különbségeit

⁹ Az ún. Majak komplexum az egykori Szovjetunió cseljabinszki területén létesített, nukleáris fűtőanyagot előállító üzem volt, tehát nem atomerőmű. Ebben a létesítményben történt 1957. szeptember 29-én az a robbanás, melynek révén mintegy 20 ezer négyzetkilométeres területen szóródott szét a radioaktív hulladék. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Majak> (Utolsó letöltés: 2017. június 27.)

¹⁰ Ma: Sellafield. Az itteni atomreaktor 1957. október 7-i katasztrófájában 13 ember vesztette életét és radioaktív szennyeződés is a légterbe került. https://en.wikipedia.org/wiki/Windscale_fire

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Lucens_reactor (Utolsó letöltés: 2017. június 28.)

¹² Szatmáry-Aszódi: 207. Pennsylvania állam fővárosa, Harrisburg közelében, a Susquehanna folyó mellett épült Three Mile Island nukleáris erőműben – nem sokkal átadása után – 1979. március 28-án történt az amerikai atomipar legsúlyosabb balesete. Egy tervezési hiba és a nem megfelelően ellátott karbantartási munkálatok miatt, azaz emberi mulasztás miatt elháríthatatlan üzemavar keletkezett: a hőelvezetés megszűnt és a reaktor bizonyos részeiben jelentős nyomás- és hőmérséklet-növekedés következett be. Az utólagos vizsgálat végül azt állapította meg, hogy a levegőbe nem került radioaktív anyag, ám a hűtővíz különböző okok folytán szennyezetté vált. A reaktor belseje épségben maradt, bár a tisztítási munkálatok 1993-ig elhúzódtak.

¹³ MNL OL XIX-A-25-c-00321/1986., MNL OL XIX-A-41– II. sorozat– Elnöki iratok– 10/III. t. (Összehasonlító táblázat)

¹⁴ <http://hu.euronews.com/2016/04/26/csernobil-az-elfeledett-buvar-hosok/> (Utolsó letöltés: 2017. június 28.)

alaposabban is megvizsgáljuk, inkább az események néhány körülményére – első sorban a politikai-gazdasági környezet egyes elemeire – mutatunk rá.

Az 1980-as évek közepén a világpolitikát – az előző évtizedekhez hasonlóan – a két nagyhatalom, az USA és a Szovjetunió viszonya határozta meg. Ez a viszony az 1970-es évek közepéig tartó „détente” (enyhülés) időszaka után ismét feszültebbé vált, ezért az 1979-től 1985-ig tartó szakaszt „kis hidegháborúként” is aposztrofálják. A korábbi évtizedekben kialakított globális katonai egyensúlyt – vagy annak a látszatát – a Szovjetunió afganisztáni háborúja, illetve az USA fegyverkezési kiadásainak nagyfokú emelése felborította.¹⁵ Ezt látványosan demonstrálta az első újra felhasználható űreszköz, a Columbia űrrepülőgép 1981-es fellövése, két évvel később az űrbéli telepítésű fegyverekre is építő „csillagháborús tervezet” (SDI, „stratégiai védelmi kezdeményezés”) bejelentése, vagy a közepes hatótávolságú, céljukat 5-8 perc alatt elérő Pershing II és cirkáló-rakéták nyugat-európai telepítésének 1983-ban történt megkezdése, a másik oldalon pedig az SS-20-as rakéták számának növelése Közép-Európában, vagy a szovjet atomtengeralattjárók aktivitásának fokozása az USA partjai mentén.

A nagyhatalmak közötti feszültséget az olyan akciók is fokozták, mint például a dél-koreai utasszállító repülő lelövése Kamcsatka közelében 1983 szeptemberében,¹⁶ vagy az atomháború kirobbanásának veszélyét felvillantó Able Archer 83 hadgyakorlat ugyanazon év novemberében. A feszültség fokozódásának eredményeként 1983. november 23-án a Szovjetunió megszakította az európai közép-hatótávolságú atomrakéták, december 8-án pedig a stratégiai fegyverek korlátozásáról Genfben folyó tárgyalásokat, majd december 15-én a bécsi haderő-csökkentési tárgyalások is kudarcba fulladtak, ami azt jelentette, hogy minden téren megszakadtak a két nagyhatalom közötti leszerelési tárgyalások. A hagyományosnál feszültebb hidegháborús helyzetet mi sem szemlélteti jobban, mint a moszkvai (1980) és a Los Angeles-i (1984) olimpia kölcsönös bojkottja a nagyhatalmak részéről.

¹⁵ A két nagyhatalom viszonyának áttekintéséhez a téma szakirodalmából kiemeljük Fischer Ferenc: *A kétpólusú világ* (Dialóg Campus, 2014) című munkáját. Az Európán kívüli hidegháborúról lásd általában Odd A. Westad: *The Global Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. A kortárs szakirodalom egy része ugyanakkor azt hangsúlyozza, hogy a nagyhatalmak élesedő konfrontációja ellenére az enyhülés – főként Európában – változatlanul folytatódott. Lásd Oliver Bange, Poul Villaume, eds. *The Long Détente: Changing Concepts of Security and Cooperation in Europe, 1950s–1980s* (Budapest: Central European University Press, 2017).

¹⁶ 1983. szeptember 1-jén a szovjet légierő lelőtt egy New Yorkból Alaszkán át hazafelé tartó dél-koreai utasszállító gépet, fedélzetén 269 emberrel. A repülő Szahalin szigete közelében zuhant a tengerbe. A szovjetek kémnek vélték a repülőgépet, amely véletlenül tévedt ki a polgári gépeknek fenntartott légi folyosóból. A Polgári Repülés Nemzetközi Szervezete (ICAO) a már Borisz Jecsin orosz elnök által átadott felvételek alapján igazolta, hogy a dél-koreai gépen egyszerűen rosszul állították be a robotpilótát, amely fokozatosan nyugatra tért el pályájától.

Abban, hogy az USA a haditechnikája fejlesztésére az addigiaknál jelentősebb összeget költött, a konkrét eredmények elérésén kívül fontos szerepet játszott annak feltételezése, hogy a szovjet gazdaság teljesítőképességének határához érkezett. Ennélfogva a Szovjetunió „belehajszolása” a fegyverkezési versenybe elsősorban annak gazdasági tönkretételét célozta.

A szovjet gazdaság gyengesége egyre nyilvánvalóbbá vált, annál is inkább, mert a Szovjetunió nem tudott bekapcsolódni abba az ipari forradalomnak is nevezett informatikai-technológiai fejlődési folyamatba, ami az 1970-es évek elejétől, a mikroprocesszorok megjelenésétől kezdve vett egyre nagyobb lendületet.

A Szovjetunió számára a fejlődő országokban történő befolyásszerzés gazdaságilag egyre nagyobb terhet jelentett, kiadásait ráadásul olyan, politikai és katonai szempontból is kudarcos akció is növelte, mint az afganisztáni katonai intervenció.

Nagyhatalmi státuszának elvesztésétől félve a Kreml 1985-ben óvatosan változtatni próbált addigi politikájának néhány elemén. Amellett, hogy a Szovjet Kommunista Párt főtitkárává, egyúttal a Szovjetunió első emberévé a viszonylag fiatal Mihail Gorbacsovot választották, megkezdték az előkészületeket a leszerelési tárgyalások újratekintésére, ami egy nappal Gorbacsov megválasztása után Genfben meg is történt. Az új pártfőtitkár, illetve az általa képviselt kör igyekezett külpolitikai fordulatot elérni, ezáltal a nyugati hatalmakat rávenni a fegyverkezési ütem csökkentésére. Erre az USA vezetőiben is volt bizonyos fogadókészség, hiszen ekkorra az ország költségvetési deficitje aggasztó méretet öltött. A két nagyhatalom vezetőinek 1985. novemberi genfi csúcstalálkozója – ami az első találkozó volt az 1979. júniusi bécsi csúcstól – a leszerelés terén nem hozott ugyan eredményeket, de a párbeszéd elkezdődött.

A nagyhatalmak eredendő szembenállása, bizalmatlansága, ugyanakkor a párbeszédre való nyitottsága megfigyelhető a csernobili balesetre adott reakciókban is.

Szovjet hivatalos szervek részéről a balesetre adott első reakció (a tűzoltás és az érintett lakosság evakuálásának megkezdésén kívül) a balesettel kapcsolatos információk elzárása volt, ami – figyelembe véve a majaki és a windscale-i balesetek hatóságok általi hasonló kezelését¹⁷ – nem tekinthető egyedülállónak. Sokkal inkább korszpecifikus, hogy a szovjet vezetők felismerték: mivel a radioaktív szennyezés ténye bizonyítható, a baleset makacs tagadása rájuk nézve káros, így az ügy kezelését a nyugati propaganda ellenük használhatja fel. Ez pedig nem volt szerencsés az enyhülési folyamat kezdetén, amikor a Szovjetunió éppen kitörni próbált elszigeteltségéből.

Vélhetően ezért került sor az első hivatalos szovjet közlemény kiadására két nappal a katasztrófa bekövetkezése után, április 28-án, majd a balesettel kapcsolatos első

¹⁷ MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986., 1. még: <http://www.britannica.com/event/Windscale-fire> (Utolsó letöltés: 2017. augusztus 2.)

szovjet sajtótájékoztatóra május 6-án, és Gorbacsov május 14-i TV-beszédére.¹⁸ Bár a felsorolt sajtóesemények mindegyikét megkésettnek tekintették még a „baráti” államokhoz tartozó Magyarországon is, a szovjet részről addig tapasztalt elzárkózáshoz képest kétségtelenül változást jelentettek.

A források szerint a Szovjetunió a blokkokon kívüli, független nemzetközi szervezetek közül a Nemzetközi Atomenergiái Ügynökség¹⁹ által teremtett kereteket használva igyekezett befolyással lenni a diplomáciai eseményekre. Itt utalunk Hans Blixnek, a NAÜ főigazgatójának május 9-i moszkvai látogatásától a NAÜ 1986. szeptember 26-i bécsi rendkívüli, illetve a XXX. közgyűléséig (1986. szeptember 29. – október 3.) tartó folyamatra, ami a szovjet fél által adott rendszeres tájékoztatáson túl két nemzetközi egyezmény létrehozását eredményezte.

A nukleáris balesetekkel kapcsolatos gyors értesítésről és a nukleáris baleset vagy sugárszennyezéssel járó veszélyhelyzet esetén való segítségnyújtásról szóló egyezmények megkötését²⁰ a csernobili katasztrófa nyomán leszűrhető tapasztalatok inspirálták. Az ezt megelőzően kötött multilaterális megállapodások az atomenergia katonai célú felhasználására vonatkoztak (l. a részleges atomcsend-egyezmény és az ún. atomsorompó-egyezmény létrehozása 1963-ban és 1968-ban); az atomenergia békés célú felhasználásával kapcsolatos, hasonlóan széleskörű szerződések megkötésére 1986-ig nem volt példa.²¹ Az egyezményekkel a reaktorokban, radioaktív fűtőanyagot vagy hulladékot kezelő létesítményekben, kutatóintézetekben és az űreszközökben az esetleges balesetek által okozott károk minimalizálását célozták. Meghatározták az átadandó információk körét és elhárították a felszerelések, szakemberek, sugárvédelmi anyagok iránti segítségkérés elvi akadályait.

Megfigyelhető, hogy a szocialista blokkhoz tartozó kelet-európai országok számára adott hivatalos szovjet tájékoztatás minden alkalommal megelőzte a nyugati országoknak is szóló sajtó- vagy a részvételükkel rendezett diplomáciai eseményeket, továbbá, hogy a nyugati és a keleti blokk országainak szóló tájékoztatás tartalma között érdemi különbség nem volt. Mindez elsősorban a keleti tömb politikai egységének és a szovjet információk hitelességének erősítését szolgálta.

A Szovjetunió számára nagyhatalmi státuszának megőrzése okán is rendkívül fontos volt annak hangsúlyozása, hogy a balesetet nem technológiájuk elmara-

¹⁸ A szovjet pártfőtitkár beszédét a *Népszabadság* 1986. május 15-i száma közölte.

¹⁹ NAÜ, vagy IAEA – International Atomic Energy Agency: a nukleáris energia katonai célú felhasználásának megakadályozása, ugyanakkor békés célú felhasználásának propagálása érdekében 1957. július 29-én létrehozott, bécsi székhelyű, független nemzetközi szervezet.

²⁰ Az egyezmények a magyar joganyagba a 28/1987. (VIII. 9.) MT sz. (http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98700028.MT) és a 29/1987. (VIII. 9.) MT sz. (http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98700029.MT) rendeletekkel kerültek be.

²¹ Ezt megelőzően csak hasonló tartalmú, de nem kötelező érvényű irányelveket alakítottak ki. (MNL OL XIX-J-1-k-1986-NAÜ-V-73-1685/14.)

dottsága, gyengesége, hanem emberi hibák sorozata idézte elő. A források tanúsága szerint az erőmű működése problémamentesnek²² volt nevezhető egészen 1986. április 26-ig, amikor – a 4. számú blokk tervszerű karbantartását követően – egy kísérletet terveztek végrehajtani. A kísérlet során azt kívánták megvizsgálni, hogy a 4-es reaktor egyik leállított turbinájának kifutási energiája felhasználható-e a főkeringető szivattyúk villamosenergia-ellátására üzemzavar esetén.²³ Hasonló célú kísérlet végrehajtására az erőműben már korábban is volt példa, azonban a védelmi mechanizmusok kiiktatása és a biztonsági előírások (beleértve a kísérlet programjában foglaltakat is) figyelmen kívül hagyása rendkívülinek tekinthető, miként az is, hogy nem egyeztettek még az erőmű nukleáris biztonsági részlegével sem. A katasztrófa bekövetkeztéhez vélhetően az is hozzájárult, hogy a szakemberek jelentős része nem tartózkodott a helyszínen, a kérdéses időszakban például nem volt az üzemben reaktor-fizikus. (A közelgő orthodox húsvét miatt számos szakember el is utazott a városból.)

A vizsgálatok eredményeit összegző jelentésekben nem tesznek arra utalást, hogy mi okból erőltették a kísérlet megkezdését az erőmű instabil állapotában, illetve a kísérlet végrehajtói miképpen juthattak a minden érintett vezető szakembert (például főkonstruktor, tudományos vezető) kizáró döntési pozícióba.²⁴ Homályban marad továbbá, hogy a védelmi rendszerek mechanikus kikapcsolását lehetővé tevő konstrukció tekinthető-e tervezési hibának; csupán azt említik, hogy az erőmű fölötti „védőburkolat” hiánya nem befolyásolhatta érdemben a baleset következményeit.²⁵

A reaktor állapota instabillá vált a kísérlet elvégzéséhez történő szabálytalan felkészítés során, ennek ellenére elkezdték azt. Ezután nem sokkal emelkedett a reaktor teljesítménye, de az ekkor indított vészleállítás elkésett, a reaktivitás növekedését már nem lehetett megállítani. A reaktor teljesítménye ugrásszerűen nőtt, a felmelegedés gőzfejlődéssel, így a gőznyomás fokozódásával, ezzel párhuzamosan a vízáram csökkenésével járt, ami viszont az üzemanyag túlmelegedését és a gőznyomás további fokozódását vonta maga után.

A gőzrobbanás, a reaktor aktív zónája és a reaktor-tető sérülése után a légkörbe kerültek az erőmű üzemanyagának a jó, tellúr, cézium és nemesgázok izotópjaival dúsított részei, üzemanyag-hasadványok és ezek vegyületei, valamint grafit égéstermékek. A radioaktív elemek kiáramlása változó intenzitással május 6-ig fo-

²² L. 8. sz. lábjegyzet.

²³ MNL OL XIX-J-1-k-1986-NAÜ-V-73-2171/4.

²⁴ Ezzel kapcsolatban l. Vujity Tvrtko – Nógrádi Gergely: Tizenkét pokoli történet, Megafilm, 2000.

²⁵ A Three Mile Island-i baleset hatását a védőburkolat nagymértékben csökkentette (MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986.). A szovjetek véleménye szerint a védőburkolat hiánya nem befolyásolta érdemben a baleset következményeinek mértékét (MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145-532-002679/10.)

lyamatos volt, ekkor viszont nagymértékben lecsökkent. A sérült reaktorra 5 ezer tonna anyagot (bórvegyületeket, homokot, ólmot, dolomitot, agyagot) dobta, a reaktort nitrogén befúvásával hűtötték.²⁶

A sérült reaktorból kiáramló anyagok a levegő részecskéihez kötődve terjedtek, majd szemcseméretük szerint és az időjárási viszonyoktól függően kihullottak a földfelszínre. A radioaktív felhő először Észak-Európa felé indult, ahol a finn, a svéd és a lengyel intézetek már április 26-án jelentős radioaktivitás-emelkedést észleltek.²⁷ Innen délnek fordulva elérte Lengyelország, Csehszlovákia, Ausztria, Svájc és Magyarország területét, majd május elejére szétterjedt Európa nyugati és déli-délkeleti részén, megkímélve Franciaország nyugati tájegységeit és az Ibériai-félszigetet.

Az élő szervezetekre egyrészt hatott a radioaktív anyagok bomlásából adódó külső sugárzás, másrészt azok belégzésével vagy a táplálékláncan keresztül (növények, növényevő állatok húsanak fogyasztása) történt felvételével megnövekedett belső sugárterhelés.

Európában a kozmikus háttérsugárzás felett a baleset következtében megemelkedett sugárzási dózis a Szovjetunió kivül Finnországban volt a legmagasabb: egy, a WHO adataira alapozott kimutatás szerint egyes helyeken 3,2 $\mu\text{Sv/h}$ volt. Az NSZK területén néhol 2,1 $\mu\text{Sv/h}$, Ausztriában 2 $\mu\text{Sv/h}$, Csehszlovákiában 1,7 $\mu\text{Sv/h}$, Jugoszláviában 1,3 $\mu\text{Sv/h}$, Lengyelországban 1,2 $\mu\text{Sv/h}$, Svájcban 1,1 $\mu\text{Sv/h}$, míg Nagy-Britanniában 0,43 $\mu\text{Sv/h}$ maximum értéket²⁸ mértek.²⁹

A radioaktív anyagok kihullásának mértékét (Európa országaira vonatkoztatva) forrásaink nem közlik, de a jódt 131-es izotópjának a friss tejben mért adataival érzékeltethetjük: a mért szélső érték Lengyelországban 1700 Bq/l, Ausztriában 1500 Bq/l, az NSZK területén 1200 Bq/l, Csehszlovákiában 1000 Bq/l, míg Nagy-Britanniában 190 Bq/l volt, ugyanakkor Magyarországon 2800 Bq/l értéket is mértek a friss tejben.³⁰

A balesettel kapcsolatban az érintett államok hatóságai általában azt javasolták a lakosságnak, hogy tartózkodjanak az ellenőrizetlen tej és a felszíni víz fogyasztásától, ne utazzanak a nem biztonságosnak tekintett területekre, a gyerekeket ne

²⁶ MNL OL XIX-J-1-k-1986-NAÜ-V-73-2171/4. A ledobott bórvegyületek a láncreakció létrejöttének megakadályozására, a homok a tűz eloltására, az ólom a hőelvezetés javítására és árnyékolására, a dolomit és az agyag a kiáramló radioaktív anyagok megkötésére szolgált.

²⁷ L. 2. sz. dokumentum.

²⁸ L. 178. sz. dokumentum „dózisegyenérték” szakaszt, l. még Szakkifejezések.

²⁹ MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986. A forrásban a jelenleg már nem használatos $\mu\text{R/h}$ mértékegységet alkalmazták, amit átváltottunk. Az adatokat a jelenleg ismert egyéb források nem erősítik meg, ezért azokat fenntartással kezelhetjük, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy a magyarországi maximumot 0,41 $\mu\text{Sv/h}$ értékben határozta meg, holott más forrás (MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-579/1986.) szerint hazánkban 0,70 $\mu\text{Sv/h}$ értéket is mértek. Háttérsugárzást L. Szakkifejezések.

³⁰ L. még: 178. sz. dokumentum „aktivitás” szakasz, valamint Szakkifejezések.

engedjék játszani a homokozókban és a fűvön, a légszűrőket cseréljék, a friss zöldségeket és gyümölcsöket pedig alaposan mossák vagy hámozzák meg.³¹

Arra nem figyelmeztettek, hogy valamely élelmiszer szennyezettsége miatt veszélyeztetné a fogyasztó egészségét, de azt sem említették, hogy a növényeknek nem csupán a felszínére rakódhatnak radioaktív elemek, hanem a talajból, csapadékból felvéve is beépíthetik szervezeteikbe. Több forrás utal arra, hogy a magas radioaktív jódot tartalmazó tejet vagy vegyítették alacsonyabb radioaktivitásával, és úgy hozták forgalomba („elegytej”), vagy tejporrá dolgozták fel, hogy az eladás előtt, a tárolás ideje alatt a radioaktivitási szintje csökkenjen.³²

Több országban legeltetési tilalmat vezettek be, és helyenként sor került jódtabletták³³ kiosztására is. Mindenütt megkezdték vagy fokozták a sugárzásmérést, egyes határállomásokon megindították a belépő áruk radioaktivitásának vizsgálatát, ezen kívül – a mérési eredményektől függetlenül, vagy határértékhez, esetleg földrajzi elhelyezkedéshez kötötten – a friss élelmiszerekre vonatkozó importkorlátozó intézkedéseket hoztak.

A behozatali korlátozások elrendelését vizsgálva érzékelhetünk bizonyos, a hatóságok részéről megnyilvánuló határozatlanságot. A döntéshozatalt nagyban nehezítette, hogy – mivel ezen a téren hiányoztak a tapasztalatok – nem léteztek a radioaktív szennyezettség határértékeire vonatkozó egységes, nemzetközileg elfogadott normák,³⁴ de még egységes mérési módszerek sem. Ennélfogva a jogi szabályozás nem terjedt ki az ilyen típusú esetekre. Az importkorlátozó intézkedéseket a fentiek miatt nem csak a lakosság egészsége megóvásának célja, hanem gazdaságpolitikai indokok és a közvélemény megnyugtatójának szándéka is motiválhatta.

³¹ MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-532-002679/9.(Ukrajna); MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-579/1986. (Lengyelország), MNL OL M-KS 288. f. 22. cs. 1986-32. ő. e. 600. p. (Magyarország), MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria (no 21. távirat 1986.05. 04.), MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Belgium (szn. távirat 1986. május 5.), MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország (szn. távirat 1986. 05. 09.), MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Hollandia (no 38. távirat 1986. 05. 12.), MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-külker-Jugoszlávia (no 02. távirat, 1986. 05. 04.)

³² MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország (szn. Hargita Árpád kísérőlevele, 1986. 05. 07.), MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Görögország (no 11. távirat 1986. 05. 07.)

³³ Kálium-jodid előzetes bevitelen a pajzsmirigy telítődik „tisztán” jóddal, ezzel megakadályozható a radioaktív jód beépülése a szervezetbe. A jódtabletták szedése viszont indokolatlan esetben és akkor, ha a radioaktív jód már beépült, káros hatású.

³⁴ Rámutatunk, hogy amíg a tej radioaktivitásának szintjét a WHO ajánlásban 2000 Bq/l értékben maximalizálta, addig az NSZK szövetségi szinten 500 Bq/l értéket tartott elfogadhatónak, ugyanakkor egyes német szövetségi tartományokban csak 20 Bq/l lehetett a maximum. (MNL OL XIX-A-25-c-00321/1986.) Az EKG többször is módosította az élelmiszerekben mérhető, maximálisan elfogadható sugárzási szintet: 1986. május 6–15. között a tejben és tejtermékekben 500 Bq/kg, a zöldségek, gyümölcsök esetében 350 Bq/kg volt a határérték. 1986. május 16–25 között az előbbieken 250 Bq/kg, az utóbbiak esetében 175 Bq/kg számított maximálisan elfogadhatónak. Ugyanezen értékeket május 26-tól 125 Bq/kg, illetve 90 Bq/kg-ra változtatták. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-külker-nem szoc.-08380/1986.)

A korlátozó intézkedések közül kiemeljük az Európai Gazdasági Közösség³⁵ május 7-i határozatát,³⁶ amely felfüggesztette (az NDK és Jugoszlávia kivételével) a kelet-európai országokból származó élőmarha, élősertés és friss hús importját; egyúttal hangsúlyozzuk, hogy a más viszonylatú, vagy egymás közötti kereskedelmükben az EGK tagállamai korántsem voltak azonos nézetben a határértékek kérdéséről, ezért annak megállapítását tagállami hatáskörbe utalták.

Arra, hogy az európai országok külpolitikáját – és ettől nem független külkereskedelmét is – elsősorban a Szovjetunió és az USA viszonya határozta meg, a katasztrófára való reagálás is példát szolgáltat. Ugyanez jelzi azt is, hogy az egységesülő Európa olyan gazdasági potenciált képviselt, amit a keleti blokk országai nem hagyhattak figyelmen kívül.

A most publikált levéltári források nem adnak kellő mennyiségű információt arról, hogy a kelet-európai országokra milyen hatással volt az importkorlátozás, és milyen válaszlépéseket tettek, csupán a magyar részről hozott intézkedéseket rekonstruálhatjuk. Feltűnő viszont, hogy amíg nyugat-európai, pontosabban a Közös Piac tagállamai nehézkesen bár, de képesek voltak egységesen fellépni, addig a kelet-európai országok a külkereskedelmük terén elszenvedett hátrányokat nem igyekeztek együtt orvosolni, holott a KGST³⁷ működésével ennek szervezeti keretei adottak voltak. Ennek magyarázata, hogy a Közös Piac és a KGST nem csupán tagállamait, megalakításuk időpontját és annak körülményeit, hanem azok gazdasági súlyát, valamint célját és döntéshozatali mechanizmusát tekintve is különbözött egymástól. Bevezetőnkben nem ismertetjük a két szervezet történetét, de rámutatunk arra az alapvető különbségre, ami az 1980-as évek közepén működésüket meghatározta.

Noha az Európai Gazdasági Közösségben már több évtizeddel korábban célként fogalmazódott meg a Közösségen belüli vámok, mennyiségi korlátozások felszámolása, az áruk, szolgáltatások, tőke és a munkaerő szabad áramlásának lehetővé tétele, közös mezőgazdasági-, kereskedelmi- és versenypolitika kidolgozásának igénye, de ennek megvalósítása nehézkes volt, az integráció folyamatát az 1970-es évek gazdasági válságai negatív irányba befolyásolták. Az 1980-as évek első felében a világpiacra a Közösség országainak az USA-val és Japánnal szembeni mindinkább érzékelhető hátránya, a délkelet-ázsiai fejlődő országok előretörése által is fenyegetett helyzete arra indította az EGK tagállamait, hogy az addigiaknál határozot-

³⁵ Más néven Közös Piac, az 1957. március 25-én Belgium, Hollandia, Luxemburg, az NSZK, Franciaország és Olaszország által kötött római szerződéssel létrehozott szervezet. Történetéről többek között Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról* (Magyar Országgyűlés, 2002.) című munkájából kaphatunk áttekintést. Szervei: a főként a döntéshozó funkcióval bíró Miniszterek Tanácsa, az elsősorban döntés-előkészítéssel, végrehajtással és ellenőrzéssel foglalkozó Bizottság, Közgyűlés, Bíróság, Gazdasági- és Szociális Bizottság.

³⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1497344674505&uri=CELEX:31986D0157>

³⁷ Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, 1949. január 25-én a Szovjetunió, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és Románia részvételével létrehozott szervezet.

tabb lépéseket tegyenek a szabad belső piac megvalósításának irányába. A Közös Piac történetében több szempontból nevezetes év volt 1986, hiszen a társuláshoz ebben az évben csatlakozott – az Egyesült Királyság, Dánia, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország, Írország, Olaszország, az NSZK és Görögország mellé – Portugália és Spanyolország; továbbá 1986. február 18-án írták alá a Római Szerződést módosító Egységes Európai Okmányt, ami a Közösség egységes piacának kialakítását 1992 végére határozta meg.

A KGST tagállamai³⁸ (a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, az NDK, Magyarország, Románia, Bulgária, Mongólia, Kuba és Vietnam) ezzel szemben a szervezet történetének egyik szakaszában sem törekedtek egységes, a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlását lehetővé tevő belső piac, vagy akár vámunió kialakítására. Ezt nem csupán földrajzi elhelyezkedésük, hanem gazdaságpolitikájuk, politikai berendezkedésük sem tette volna lehetővé. A tagállamok termelését, így egymás között kétoldalú elszámolásokkal bonyolított külkereskedelmét sem a piaci igények, hanem az ezek figyelembe vétele nélkül készített, hosszú lejáratú szerződések határozták meg.

Ezáltal a KGST-n belüli kereskedelem elszakadt a világpiaci reálfolyamatoktól, és nem ösztönözte arra a tagállamokat, hogy a termelésük strukturális problémáira megoldást találjanak. A KGST-n kívüli országokkal való kereskedelmük ugyanakkor a világpiaci feltételrendszer mentén folytatódott. Mindez hozzájárult a szocialista országok eladósodásához, amit viszont csak exportjuk növelésével tudtak volna mérsékelni. 1980-tól viszont egyre nyilvánvalóbb volt, hogy a KGST-tagállamok nem tudják exportjukat a szükséges mértékben növelni, mert az csak a piaci folyamatok figyelembe vételével lett volna lehetséges – ami viszont maga után vonta volna a termelési szerkezetük és egész gazdaságpolitikájuk átalakítását.

A szocialista blokkhoz tartozó országok termeléséről általánosságban elmondható, hogy nagy lekötött tőke-, anyag- és energia-igényű, lassú tőkemegtérülésű, relatív kevés hozzáadott értéket tartalmazó, közepes minőségű vagy elavult technológiával előállított termékek létrehozása volt a jellemző. A KGST-országok világpiaci részesedése csökkent a korabeli „high tech”, a csúcstechnikát jelentő ipari termékek kereskedelméből (például szerszámgépek, automatikus adatfeldolgozó, hírközlési, hangtechnikai berendezések, elektromos gépek, műszerek, optikai cikkek, gyógyszerek), ezen a területen a fejlődő országok részesedése nőtt.³⁹

A Nyugat-Európában lejátszódó folyamatokkal ellentétben, a világpiacon tapasztalt pozícióvesztés a KGST európai tagállamai közötti integrációt nem segí-

³⁸ Albánia még az alapítás évében, 1949-ben csatlakozott a szervezethez, de 1961-ben felfüggesztette a tagságát, 1987-ben pedig kilépett. Az alapító országokhoz 1950-ben az NDK, 1962-ben Mongólia, 1972-ben Kuba, 1978-ban pedig Vietnám csatlakozott.

³⁹ MNL OL M-KS 288. f. 24. cs. 1986. 1/1. ó. e. 385–408. p.

tette, hanem inkább arra indította az egyes országokat, hogy külön-külön igyekezzenek kedvezőbb üzleteket kötni (ezáltal több devizához jutni) elsősorban az EGK országaival, vagy nyugat-európai tőkés társaságokkal. Mindez nem mehetett volna végbe a Szovjetunió jóváhagyása nélkül. Úgy véljük, hogy ennek megtörténtét elsősorban azzal magyarázhatjuk, hogy az 1980-as évek első felében már egyre nehezebben finanszírozható terhet jelentett a Szovjetunió számára európai holdudvarának fenntartása.

A szocialista országok gazdasági nehézségeivel kapcsolatos általános megállapítások természetesen Magyarországra is érvényesek voltak. Az országunk által exportált ipari termékek (autóbusz, hengerelt acél, felsőruházat, bőr lábbeli, nitrogén-műtrágya) nem tartoztak a csúcstechnikát képviselő, vagy azzal előállított termékkategóriákba. Magyarország részaránya a fejlett országok importjában az 1970-es évek elejétől csökkenő tendenciát mutatott.⁴⁰ A legnagyobb arányú visszaesés a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek termékkategóriában volt tapasztalható (1970: 0,78%; 1983: 0,49%), viszont még így is ez a termékkör volt a legnagyobb arányú a nyugati országok importjában. A kategória dollár-termelése sem volt elhanyagolható (1983-ban 1430 millió \$, 1984-ben 1480 millió \$ volt a mezőgazdasági, élelmiszer-ipari termékek ún. tőkés exportjából származó bevétel).⁴¹ Ráadásul a visszaesés ellenére – a forint dollárhoz viszonyított arányának romlása miatt – például a hús- és baromfiipari termékek exportjából származó, forintosított bevétel emelkedő tendenciát mutatott.⁴²

Emiatt a magyar gazdaságot rendkívül érzékenyen érintette a mezőgazdasági termékekre vonatkozó importtilalom, az így keletkezett veszteséget pedig (más országokhoz hasonlóan) a belső kereslet sem tudta mérsékelni, mivel az a lakosság nyugtalansága és bizalmatlansága miatt visszaesett. (Magyarországon is éltek a tej elegyítésének, vagy tejporrá történő feldolgozásának már említett módszerével.) A nyugaton eladhatatlanná vált áruk egy részét át tudták ugyan irányítani más piacokra (például Szovjetunió, Brazília), de a teljes felesleg szétterítését nem tudták megoldani. Megjegyezzük, hogy a szocialista relációjú kivitelünket különösebb hátrány nem érte, és ugyanebből a viszonylatból származó behozatalunk – ami határértékhez volt kötve – mennyiségének csökkentésére igen, de tilalmára nincs példa – bár ezt a Mezőgazdasági- és Élelmiszer-ipari Minisztérium (MÉM) kezdeményezte.⁴³

Ilyen körülmények között érthető a magyar diplomáciának az importtilalom feloldása érdekében tett erőfeszítése, és a hatóságok azon törekvése, hogy a lakosság nyugtalanságát csökkentsék. Mindkét cél alapja az adatok gyűjtése és elemzése volt.

⁴⁰ Az összes importot tekintve 1970-ben 0,30% volt Magyarország részesedése, ami 1975-re 0,23%-ra, 1983-ra 0,19%-ra csökkent. Uo.

⁴¹ Uo. (1986 májusában 1 USD árfolyama 44,76 és 46,70 Ft között mozgott.)

⁴² MNL OL M-KS 288. f. 24. cs. 1985. 2. ő. e. 94. p.

⁴³ MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI- emlékeztetők-szn/1986. 05. 08.

A légkör – atomfegyver-kísérletekből eredő – radioaktív szennyezettségét Magyarországon 1952 óta mérik,⁴⁴ az országos, több területet lefedő adatgyűjtő hálózatot az 1960-as évek elején építették ki. 1986-ban a légköri szennyezettség mérését az Országos Meteorológiai Szolgálat, a vizek vizsgálatát az Országos Vízügyi Hivatal, az élelmiszerek és a talaj ellenőrzését a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, a Belkereskedelmi Minisztérium és az Egészségügyi Minisztérium szervei végezték, a rendszer egészét a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága fogta össze. Bár a hálózatot az atomfegyverek bevetésével zajló háborúra való felkészülés részeként és a Paksi Atomerőmű esetleges balesete következményeinek elhárítása érdekében – tehát hazai sugárforrásból kiinduló szennyezésre számítva – működtették, alkalmas volt a csernobili eredetű sugárzás regisztrálására. A mérések elvégzésében, az adatok elemzésében az említett szervezeteken kívül részt vettek az Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Intézet, a Központi Fizikai Kutató Intézet Sugárvédelmi Főosztálya, a Paksi Atomerőmű Sugárvédelmi Osztálya, az Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Központ, az MTA Izotóp Intézete és Atommagkutató Intézete, továbbá a BME Tanreaktorának munkatársai is.⁴⁵

A mérőállomások rendszerét 1986. április 28-án a Polgári Védelem Országos Törzsparancsnoka utasítására fokozott készenlétbe helyezték.⁴⁶ A készenléti szint május közepétől tartó csökkentéséig kb. 5000 fő dolgozott 24 órás munkarendben, 70 mérőállomás, laboratórium és mintegy 700 mintavételi hely bevonásával.

Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság (ABKB) 1982-ben történt megalakítására⁴⁷ vonatkozó előterjesztésben utaltak arra, hogy egy esetleges későbbi, országos hatású következményekkel járó baleset esetén célszerű létrehozni a Minisztertanács elnökhelyettese vezetésével, az illetékes miniszterek helyetteseiből és országos hatáskörű szervek elnökeiből álló Kormánybizottságot, azonban ez nem történt meg. A csernobili baleset következményeinek elhárításával foglalkozó szervek koordinálására jogszabállyal, kormányhatározattal nem hoztak létre külön szervezetet. Viszont – szintén a Polgári Védelem Országos Törzsparancsnokának vezetésével – az érintett államigazgatási szervek képviselői részvételével megalakítottak egy ún. „Operatív Műszaki Bizottságot”, ami ez ügyben az államigazgatási szervek legfelső szintű koordinációját végezte.

A polgári védelmen kívül a balesettel kapcsolatos hazai feladatok ellátásában érintett hatóságok – Egészségügyi Minisztérium, Külkereskedelmi Minisztérium, Külügyminisztérium, Mezőgazdasági- és Élelmiszer-ipari Minisztérium, Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala, Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Tanácsa,

⁴⁴ MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-1323/1986.

⁴⁵ MNL OL XIX-A-25-c-00321/1986.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ L. 2022/1986. (VIII. 11.) Mt. sz. hat. MNL OL XIX-A-83-b-HT/11/2022/1982.

Országos Atomenergia Bizottság, Sugárbiológiai Kutatóintézet, Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága – irányították a saját területükhöz tartozó szervezeteket.

Az adatokat a magyar diplomáciai szervek – annak tudatában, hogy az ország területén lévő nagykövetségek is mérik a szennyezettséget – továbbították a kereskedelmi partner-országoknak és a nemzetek feletti szervezeteknek. A hazai lakosság tájékoztatására szánt adatokat a PVOP állította össze, azokat a hírközlő szervek cenzúrázottan és/vagy szerkesztett formában továbbították. Emiatt a belföldi tájékoztatás szűkebb körű volt, mint a külföldre szánt híradások.⁴⁸

A magyar lakosság egy része azonban nem csupán belföldi forrásokból, hanem külföldi (elsősorban nyugati) hírközlő eszközök révén is szerzett információkat. Mivel a magyar hatóságok a balesettel kapcsolatos tudósítással megvárták az első hivatalos szovjet reakciót (és a hírközlést később is a szovjetek által átadott információk határozták meg),⁴⁹ a lakosságban korán megerősödött a már eleve meglévő bizalmatlanság. A tájékoztatás tartalmában tapasztalt ellentmondások miatt a nyilvánosságra hozott adatokat is kételkedve fogadták.⁵⁰

A tisztánlátást a tárgyval kapcsolatos ismerethiány is nehezítette. Nem tisztünk annak megítélése, hogy a magyar lakosság a csernobili katasztrófa okozta sugárzás miatt mekkora és mennyi ideig tartó veszélyben volt. Bízunk abban, hogy a most publikált iratok új információkat nyújthatnak az események magyarországi hatásai, a kormányzati szervek tevékenysége, és nem utolsósorban a lakosság reakciói iránt érdeklődőknek.

Hangsúlyozzuk, hogy a témához tartozó, magyarországi forrásoknak csak kis részét hoztuk nyilvánosságra. Említettük, hogy a sajtóanyagok ismételt közlésétől eltekintettünk (a sajtótájékoztatással kapcsolatos részletes elemzés ugyanakkor helyet kapott a válogatásban), és nem tartottuk feladatunknak a magántulajdonban lévő, a tárgyval kapcsolatos iratanyag felkutatását, miként nem éltünk az oral

⁴⁸ MNL OL XIX-A-25-c-00321/1986.

⁴⁹ „A kormányhoz az első közvetlen információ a stockholmi magyar nagykövetségről érkezett arról, hogy svéd megfigyelő pontok a rádióaktivitás hirtelen növekedését észlelik a Szovjetunió irányából. Nem sokkal ezután svéd tudományos források számoltak be arról, hogy nagy valószínűséggel a lett-litván területeken történhetett ismeretlen nukleáris robbanás, majd rövidesen hírül adták, hogy nagy valószínűséggel az Ukrajna területén lévő csernobili atomreaktorban következett be baleset. A nyugati hírcsatornák egymással versenyezve hoztak új és újabb híreket a sugárzási szint egyre több mérőhelyen történt növekedéséről. A magyar tömegtájékoztatás azonban hallgatott. Ennek oka az a megállapodás volt, amelynek értelmében a szocialista államok az egymás területén történő eseményekről csak az érdekelt ország hivatalos hírügynökségének jelentései alapján számolnak be.” http://camp.blog.hu/2011/04/18/fukusima_kiszamithatatlan_holnapunk by Virág András (Utolsó letöltés: 2017. szeptember 2.)

⁵⁰ MNL OL M-KS 288. f. 22. cs. 1986. 32. ő. e. 71-164. p.; 593-601. p.

history módszerével megszerezhető információk gyűjtésének lehetőségével sem. Ezeknek a forrásanyagoknak a közlését reményeink szerint a Csernobil Archívum című honlapunkon folytathatjuk.⁵¹ Abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a témára vonatkozó, legfontosabb információtartalommal bíró forrásanyag őrzési helye az első bekezdésben említett két intézmény, ezért nem végeztünk kutatást a Magyar Nemzeti Levéltár megyei tagintézményeiben vagy más levéltárakban. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy létezhetnek olyan köziratok is, melyek még nem kerültek be az illetékes közlevéltárba.

A publikált iratok a Magyar Nemzeti Levéltár gyűjteményéből az MSZMP, a Belügyminisztérium, a Külkereskedelmi Minisztérium, a Külügyminisztérium, az Országos Atomenergia Bizottság, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság és a Minisztertanács iratanyagának általunk közlésre érdemes információt tartalmazó részei. Különösen gazdag forrásanyagot tartalmaz – a Minisztertanács Titkárságának fondjához tartozó – Marjai József miniszterelnök-helyettes iratanyaga, mivel ő volt az atomenergiával kapcsolatos kérdésekben illetékes, legmagasabb rangú állami vezető. A másik fontos iratörzsohely, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, ahol elsősorban a Napi Operatív Információs Jelentések,⁵² illetve a Munka-dossziékban található ügynöki jelentések tartalmaznak érdemi információt a csernobili katasztrófa utáni hazai közvélekedésről és szórványos tiltakozásról.

Az iratokat tartalmuk szerint – az általunk legjellemzőbbnek tartott szempontot kiemelve – csoportosítottuk, az egyes csoportokon belül a dokumentumokat időrendben közöljük. Az iratokat a csoportosítástól független, folyamatos sorszámmal, valamint dátummal kiegészített címmel láttuk el, ez utóbbinál törekedtünk a tárgy minél pontosabb meghatározására. Ezt a formát abban az esetben is követtük, ha eredeti tárgymeghatározás az iraton is szerepel. Több, ugyanazon levéltári jelzet alatt található irat közlése esetén azokat egy szám alá, de a), b), c) jelöléssel ellátva soroltuk.

A szövegek megértését segítő magyarázatokat és a konkrét kifejezésekre vonatkozó, kézírásos jelöléseket, megjegyzéseket lábjegyzetben közöljük.

Mivel azonos fizikai szakkifejezések különböző dokumentumokban is szerepelnek, ezért feloldásukat megkönnyítendő külön fejezetet hoztunk létre ezekből. A személynevek esetében a tájékozódást a kötet végén található annotált névjegyzék teszi lehetővé. Ennek készítésekor a teljességre törekedtünk ugyan, de néhány személyről nem sikerült érdemi információt szereznünk. A névjegyzékben első-

⁵¹ <http://csernobil-archivum.hu/>

⁵² A Napi Operatív Információs Jelentések rendszere 1979-től működött. A Belügyminisztérium Állambiztonsági Főcsoportfőnökségének szervei naponta küldtek jelentéseket a miniszterhelyettesi titkárságra a saját területükön tapasztalt eseményekről és az állambiztonsági szempontból fontosnak tekintett személyek tevékenységéről. Ezekből a jelentésekből a miniszterhelyettesi titkárságon naponta összefoglalót készítettek a belügyminisztérium vezetői részére, amibe már csak az állambiztonsági szempontból országos jelentőségűnek ítélt információk kerültek be.

sorban az adott személynek a források keletkezése idején betöltött tisztségét igyekeztünk kiemelni. Ha a dokumentumban nem rögzítették a teljes személynevet, azt csak abban az esetben pontosítottuk, ha nem egyértelmű a szereplő kiléte. A rövidítések, mozaikszavak feloldása, illetve magyarázata szintén a kötet végén olvasható.

Az iratokon szereplő, a formázáshoz alkalmazott, nem érdemi információkat nem közöljük.

Az iratok őrzési helyét és levéltári jelzetét a dokumentumok végén, szögletes zárójelben adtuk meg. Ugyanitt rögzítettük a kézírásos, az irat egészére vonatkozó feljegyzéseket.

A dokumentumokat szöveghű formában, de a nyilvánvaló gépelési hibákat, elütéseket javítva közöljük.

Katona Klára

I.

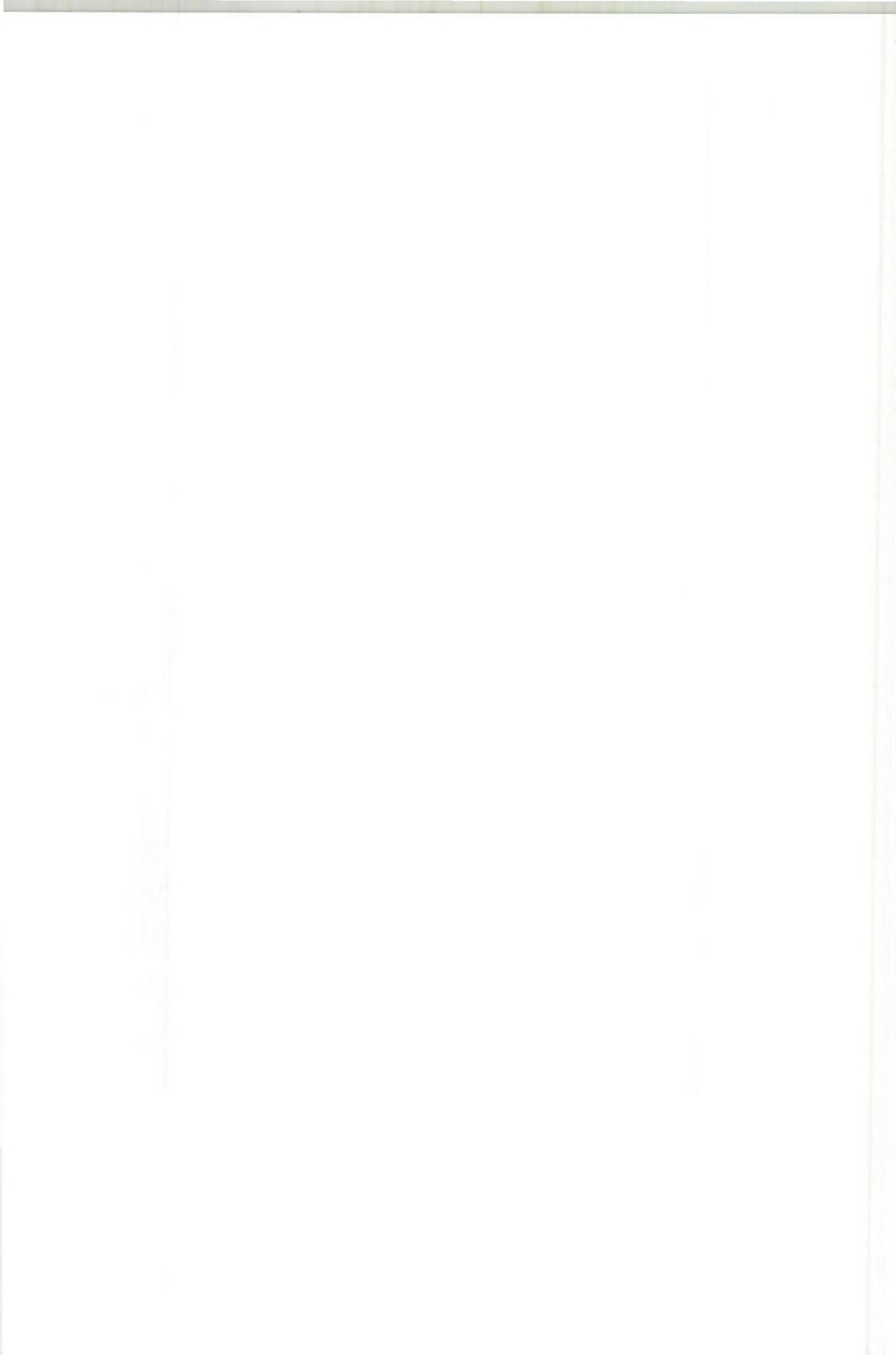
„Miniszter Elvtársnak jelentem”

A POLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL ÉS A CSERNOBILI KATASZTRÓFA

*Nyilkolaj Rizskov, a Szovjetunió Minisztertanácsának
elnöke közvetlenül tájékozódik a baleset helyszínének
tisztítási munkálatairól*

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról.

1.

**Kapolyi László ipari miniszternek a csernobili atomerőmű balesetről
szóló első tájékoztatása Marjai József miniszterelnök-helyettes részére
(1986. április 29.)**

IPARI MINISZTERIUM
MINISZTER
M-2523/86.

Marjai József elvtárs
miniszterelnök-helyettes

Budapest

Kedves Marjai Elvtárs!

Mellékelten megküldöm a csernobili atomerőműben történt eseményekről készített előzetes tájékoztatást. Az eseményekről ismertté váló további tények, illetve a hazai mérési eredmények alapján Miniszterelnök-helyettes elvtárs részére további tájékoztatást adok.

Budapest, 1986. április 29.

Melléklet

Elvtársi üdvözlettel
Kapolyi László

Előzetes tájékoztató
a Csernobilszki Atomerőművel kapcsolatosan ismert eseményekről

A Csernobilszki Atomerőműben jelenleg 2 db 1000 MW-os RBMK típusú reaktor⁵³ van üzemben, további kettő építés, illetve szerelés alatt. A reaktor teljesen más rendszerű, mint a Paksi Atomerőmű 440 MW-os reaktorai, vagy a SZU-ban /pl. Zaporozsje⁵⁴/, illetve más KGST országokban épülő 1000 MW-os VVER típusú energetika reaktorok.⁵⁵

⁵³ L. 179. sz. dokumentum, valamint Szakkifejezések.

⁵⁴ Jelenlegi neve: Zaporizzsja; Ukrajna déli részén, a Dnyeper folyó partján fekvő ipari központ, területén Európa legnagyobb atomerőműve működik.

⁵⁵ Működéséről bővebben l. 179. sz. dokumentum, valamint Szakkifejezések.

Az RBMK típusú reaktorokat eredetileg inkább katonai célokra fejlesztették ki, minthogy ebben a típusban a magreakció⁵⁶ során több plutónium⁵⁷ keletkezik, mint a nálunk is lévő reaktorokban.

A hazai hatások szempontjából a következők ismertek:

A szovjet villamos teherelosztó április 25-én,⁵⁸ pénteken kérte, hogy 1850 MW villamos energia importunkat 200 MW-tal csökkentsük.

A csökkentés indokaként a Csernobilszki Atomerőműben történő üzemzavart jelölte meg az üzemzavar jellegének ismertetése nélkül. A teljesítmény csökkentést nehézség nélkül elviseltük, minthogy a hétvégi terhelések egyébként is kisebbek, és erőművi tartalékunk is elegendő. A szovjet villamos teherelosztó egyidejűleg közölte azt is, hogy a SZU és a KGST országok közötti villamos távvezetékek /az ún. „metszék”/⁵⁹ túlterhelése elleni védőautomatikáját átmenetileg alacsonyabb szintre állítja a Csernobilszki blokk kiesése következtében. Ez közvetlen gondot nem jelent, de érzékenyebb lett a villamosenergia-rendszer együttműködés arra, hogy túlterhelése esetén a szovjet energiarendszerrel megszakad a KGST országok villamosenergia-rendszer egyesülésének párhuzamos üze me, és így importunk a megszakadás idejére csökken. Ilyen esemény eddig nem történt.

A radioaktív kibocsátás hatására háttérsugárzás⁶⁰ növekedést a Központi Fizikai Kutató Intézet igen érzékeny műszerekkel végzett mérései eddig még nem mutatnak ki, további részletes eredményértékelés ma délutánra áll rendelkezésre.

A Svédország és Finnország felé repülő radioaktív felhő által nyugati hírforrások tegnap esti közlése szerint, okozott háttérsugárzás növekedés az alapszint⁶¹ hatszorosa. Ez megengedett értékhez viszonyítva rendkívül kicsi, így egészségügyi hatás⁶² gyakorlatilag nem valószínűsíthető. E háttérsugárzás abba a nagyságrendbe esik, mint amennyit nálunk is mértünk a kínai atombomba kísérletekkel járó robbantások idején.⁶³

⁵⁶ L. Szakkifejezések.

⁵⁷ A plutónium Pu-239 izotópját nukleáris fegyverekben alkalmazzák. Ezt az izotópot az urán 238 izotópjá neutronokkal történő bombázásával atomerőművekben állítják elő.

⁵⁸ A kérés írásos nyomát nem sikerült felkutatnunk.

⁵⁹ Szabályozási zónákat összekötő, egy vagy több rendszerösszekötő vezeték.

⁶⁰ L. Szakkifejezések.

⁶¹ Finnországban jelenleg, 2018-ban 0,00-0,25 $\mu\text{Sv/h}$ a háttérsugárzás mértéke (l. <http://www.stuk.fi/web/en/topics/environmental-radiation/radiation-today> – Utolsó letöltés: 2017. november 3.)

⁶² A jelenleg elfogadott nézet szerint a legkisebb dózis, ami növeli a rákbetegség kockázatát: 100 mSv. A figyelmeztetési és a riasztási határérték Magyarországon: 250 nSv/h és 500 nSv/h. (l. http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=web_gyik_reszletek&gyik_id=22 – Utolsó letöltés: 2017. november 3.)

⁶³ 1964. október 16-án a Malan bázison az 596-os kódszámú kísérlet során felrobbantották az első kínai atombombát, amely 25 kilotonna hatóerejű volt és U-235 hasadóanyaggal működött. Három évre rá elkészült az első kínai hidrogénbomba is. 1967. június 17-én történt az első kínai hidrogénbomba-teszt, Lop Nur kísérleti telepen, itt próbálták ki az első – 596-os kódnevű – atombombát is.

A Magyar Központi Fizikai Kutató Intézet éppen a szovjet Atomenergia Bizottság rendelkezésére kifejlesztett az RBMK reaktorokhoz egy speciális optikai diagnosztikai műszert. Ezzel a reaktor belsejének mechanikai állapotát üzem közben is lehet vizsgálni. E műszer éppen most készült el. Meggondolandó, hogy azt az alkalmazásra kiképzett személyzettel együtt, mint tőlünk tel[het]ő szerény segítséget a szovjet félnek felajánljuk.

Budapest, 1986. április 29.

[MNL OL XIX-A-2-af-Ma-00147-VII-szn/1986. (IpM M-2523). Géppel írt tisztázata, a kísérőlevélen saját kezű aláírással és pecséttel, Lázár György miniszterelnök saját kezű feljegyzésével a jobb sarokban: „Marjai elvtársnak; Tudomásul vettem. A levél végén jelzett segítséget – ha az tényleg jelenthet valami segítséget – fel lehet ajánlani. Lázár Gy. 1986. IV. 29.” A kísérőlevélben az ipari minisztériumi iktatószám és a dátumban a nap kézzel, egykorúlag rávezetve.]

2.

Berki Mihálynak, a Polgári Védelem Országos Törzsparancsnokának jelentése Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter részére az atomerőműben történt balesetről (1986. április 30.)

Polgári Védelem
Országos Törzsparancsnoka

Kárpáti Ferenc vezérezredes elvtárs
a Magyar Népköztársaság honvédelmi minisztere

Helyben

Tárgy: Jelentés a Csernobilban történt atomerőművi balesetről

Miniszter Elvtárs jelentem, a Csernobilban /Kijev É. 120 km/ levő atomerőmű egyik blokkjánál baleset következett be. Az erőmű 1977-1983-ban épült. 1,8%-os dúsítású üzemanyaggal⁶⁴ működik. A fűtőanyag teljes súlya 180 t.

A hidrogénbombát a légkörben robbantották fel, a hidrogénbomba 3,3 megatonnás teljesítménye a tervezők célját messze meghaladta.

⁶⁴ Mivel a természetes urán túlnyomórészt 238-as izotópból áll, csupán 1% alatti arányban tartalmazza a hasítható 235-ös izotópját, ezért a nukleáris reakció könnyebb fenntartása érdekében ennek arányát növelni kell.

Az erőmű 4 x 1000 megawattos blokkból áll, amelyből a 4. hibásodott meg, amelyet 1983-ban helyeztek üzembe. Egy blokk 21 x 21 x 25 méteres betonaknában helyezkedik el. Ez egy hatalmas grafit tömb, amely 250 x 250 mm alapterületű és 10-15 m magas grafit oszlopokból áll. Ezek közepén helyezkedik el a fűtőelem, amelyet egykörös vízhűtéses rendszer hűt.

A meghibásodás 1986. ápr. 25-ről 26-ra virradó éjjel következhetett be. Ezt igazolja, hogy a Magyar Villamos Művek Tröszt⁶⁵ az arra vonatkozó információt, hogy a részünkre érkező energia csökkentését kéri [sic!]. Ezt 26-án 10.20-kor hivatalosan is kérték.

Előzetes állásfoglalást kértek abban, hogy 4 hónapos időre csökkenthessék a villamos energia importot, gáz kompenzálásával.

Svéd, finn intézetektől kapott értesülések szerint Finnországban 26-án már mérték a radioaktív szint növekedését és olyan anyagokat azonosítottak,⁶⁶ amelyek a zóna meghibásodására utalnak.

A lengyel partnerektől szerzett információ szerint a Mazuri-tavak térségében⁶⁷ oly mértékben megnövekedett a jód-131 izotóp mennyisége, hogy elrendelésre került a sugárvédő tabletták⁶⁸ kiosztása a gyermekek és a terhes nők körében.

Az esemény kivizsgálására f. hó 29-én du., majd 30-án délelőtt szakértői bizottságot hívtunk össze, amelyen főleg a várható következményeket és a szükséges intézkedéseket vizsgáltuk. Ennek eredménye a következőkben foglalható össze:

- nagy valószínűséggel súlyos zónasérülés történt, amelyből országunkat már az eddigi kibocsátások is érintik. Ezt igazolják a mai napi mérések, amelyek az alapszinthez /másodpercenként 3-4 beütés⁶⁹/ viszonyítva 10-20-szoros emelkedést mutatnak /másodpercenként 50-60 beütés/. Ez még nem érték, tehát igen csekély szint. Az intézkedéseket igénylő értéknek a mérthez képest több nagyságrenddel magasabbnak kell lennie. A mai mérés nem éri el az 1960-as évek közepén végrehajtott nukleáris robbantások következtében kialakult sugárszintet;⁷⁰

⁶⁵ 1963. szeptember 1-i hatállyal a francia villamos művek szervezetének mintájára létrehozott szervezet, melynek feladata a magyar villamosenergia rendszer műszaki-gazdasági irányítása volt. Feladatkörébe tartozott az áramszolgáltató vállalatok irányítása, valamint az egyes erőművek behurházásának vezetése. Az MVMT fogta össze az erőművek és alállomások tervezését, szerelését és javítását végző vállalatokat, irányította az együttműködő villamosenergia-rendszer erőműveit.

⁶⁶ Más forrás szerint Finnországban „a környezeti radioaktivitás növekedését” észlelték. (MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986.), vagy pusztán megnövekedett sugárzási szintet mértek – először Kajaniiban (MNL OL XIX-J-1-j-Finn-44-532-003708/1986.)

⁶⁷ Lengyelország északkeleti részén, a Visztula alsó folyásától a lengyel-orosz határig húzódó tórendszer.

⁶⁸ L. 33. sz. lábjegyzet.

⁶⁹ L. Szakkifejezések.

⁷⁰ L. Bevezető, és a hozzá kapcsolódó 13. sz. lábjegyzet.

- az intézkedések szempontjából lényeges, hogy van-e további kibocsátás, vagy nincs. Erre megbízható információnk nincs. A szovjet elvtársak nem adnak tájékoztatást /Gribkov hdstbk., PV/;
- a bizottság olyan felkészülést javasol, hogy készen álljunk erősebb kibocsátások kivédésére is.

Ennek érdekében:

- folyamatos, országra kiterjedő méréseket végzünk /PVOP, NM, MTA, Belker., EüM, MÉM, Paks/;
- ezek értékelése folyamatos;
- a Kormánybizottság Operatív törzse és Műszaki Tanács tagjai részére készenlét került elrendelésre. A PV ügyeleti szolgálatát megerősítettem. A megyék felé intézkedtem, hogy a törzssparancsnok, vagy a helyettes az ünnepek alatt tartózkodik a helyőrségben;
- az Ipari Minisztérium részére javasoltuk egy millió db jódtabletta⁷¹ legyártását, amely 100 ezer ember védelmét biztosíthatja. A gyártást megkezdték;
- a Belker. Minisztérium mérő laboratóriumai 4-től mérni fogják a Szovjetunióból beérkező élelmiszereket.⁷²

Fel kell készülni arra, hogy rossz meteorológiai viszonyok és további sugárzó anyagok kibocsátása esetén helyenként legeltetési tilalmat és a tejfogyasztás korlátozását kell elrendelni.⁷³ Ez azonban a következő 3 napban nem következhet be.

Kérem Miniszter Elvtársat, hogy jelentésemet elfogadni szíveskedjék.

Budapest, 1986. 04. 30. 14.00

/Dr. Berki Mihály vezérőrnagy/
a PV törzssparancsnoka

[MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-579/1986. Gépelt tisztázata saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az irat első oldalának jobb felső sarkában Kamara János belügyminiszter láttamozott aláírása, az oldal alján kézzel rávezetett iktatószám.]

⁷¹ L. 33. sz. lábjegyzet

⁷² L. 3. sz. dokumentum.

⁷³ Május 2-án rendelték el a részleges (Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Sopron, Heves, Komárom, Nógrád és Pest megyék területére vonatkozó) legeltetési tilalmat (l. 12/b., 134. sz. dokumentumokat) és ugyanezen a napon hívták fel a magyar lakosság figyelmét a tejipar által forgalmazott tej kizárólagos fogyasztására (l. 147. sz. dokumentumot). A legeltetési tilalmat előbb (május 4.) Csongrád és Baranya, majd (május 6.) Zala és Vas megyékre is kiterjesztették, teljes feloldására május 15-tel került sor (l. 125. sz. dokumentumot). Megjegyezzük, hogy a legeltetési tilalommal kapcsolatos miniszteri rendelkezés eredetijét nem sikerült felkutatnunk, ezért a dátumokkal kapcsolatos ellentmondásokat (l. pl. 4/b. és 12/b. dokumentumokban szereplő adatok összevetése) nem tudtuk tisztázni.

3.

**Az MSZMP Politikai Bizottsága részére összeállított tájékoztató jelentés
az atomerőmű baleset gazdasági következményeiről
(1986. május 5.)**

Tájékoztató
a Politikai Bizottság részére

Tárgy: az ukrainai Csernobil város körzetében bekövetkezett atombaleset gazdasági következményei

Az 1986. április 26-án az ukrainai Csernobil város körzetében bekövetkezett atombalesetre az egyes tőkés országok különbözőképpen reagáltak. A radioaktív szennyezettség veszélyére való hivatkozással több tőkés ország leállította a Szovjetunióból, valamint a kelet-európai szocialista országokból származó élelmiszerek, különösen a hús, a hal valamint friss zöldség és gyümölcs-féleségek bevitelét. Elsőnek [április] 30-án Svédország léptetett be korlátozó intézkedéseket, ezt követte Dánia és Norvégia hasonló lépése. Az említett termékek importját elsősorban a Szovjetunióból és Lengyelországból, valamint Csehszlovákiából, Magyarországról, Romániából és Bulgáriából tiltották be.

Miután az első intézkedéseket részben a szennyezettség mértékének a megengedett meghaladó szintjével, részben pedig megfelelő mérési adatok hiányával indokolták, haladéktalanul megszerveztük, hogy legfontosabb kereskedelmi partnereink illetékes hatóságai nagykövetségeinken keresztül hozzájuthassanak a Magyarországon mért legfontosabb adatokhoz.

Megállapítottuk, hogy a nemzetközi szerződések alapján Magyarországot semmiféle adatszolgáltatási kötelezettség nem terheli. Ilyen feladat kizárólag arra az országra hárul, ahol az atomszerencsétlenség bekövetkezett. Ennek ellenére az áruszállítások terén várhatóan bekövetkező veszteségek csökkentése érdekében a legfontosabb a radioaktív szennyezettség mértékére vonatkozó adatokat partnereinknek megadtuk, ezzel egyidejűleg követeltük, hogy a bevezetett import korlátozó intézkedéseket ezen adatok ismeretében haladéktalanul szüntessék meg, illetve a Magyarországról történő behozatal vonatkozásában ezen adatok ismeretében hozzanak csak intézkedéseket.

Első ízben május 3-án öt kormány részére,⁷⁴ azóta pedig folyamatosan a többi fontosabb európai kereskedelmi partnereink részére adtuk át a mérési ada-

⁷⁴ Más forrás szerint: (MNL OL XIX-J-1-k-145-5-13/709-8/1986) az illetékes magyar hatóságok május 1-től folyamatosan valamennyi érdekelt európai ország kormánya és az érintett nemzetközi szervezetek számára naponta bocsátották rendelkezésre a mért adatokat. Ugyanakkor az 5/c. dokumentum mindezekről eltérő adatokat közöl.

tokat. Tájékoztató jelleggel ezeket eljuttattuk az európai KGST-országokhoz is a Szovjetuniót kivéve.

A kapott adatok birtokában Svédország az általános import tilalmat visszavonta és a magyar szállításokat a határon végzett mérési eredmények függvényében engedik be az országba. Norvégia pedig a korlátozó intézkedések visszavonását helyezte kilátásba.

Legfontosabb kereskedelmi partnerünk, az NSZK – először csupán a Szovjetunióra és Lengyelországra kiterjesztett import tilalom után – végül is olyan határozatot hozott, hogy a kelet-európai országokból származó szállítmányokat a határon vizsgálatnak vetik alá.⁷⁵ Amennyiben a fuvareszközök szennyezettsége meghaladja a megengedettet, úgy helyszíni mosást végeznek, ha viszont az áru szennyezett, abban az esetben megtagadják a bevitel lehetőségét. Tranzit áruk esetében csak a fuvareszközök szennyezettségét vizsgálják.

A legradikálisabb intézkedéseket Olaszország és Ausztria hozta. Ausztria május 15-ig, Olaszország pedig további intézkedésig megtiltotta mindenféle élelmiszer bevitelét. Az olasz tilalom a szocialista országokon kívül kiterjed Finnországra, Svédországra, Dániára, Norvégiára, Ausztriára és Svájcra is. Az osztrák intézkedések viszont nem érintik az NDK-t és Jugoszláviát. Ausztria továbbá nem fogadja a Magyarországon tranzitált szovjet szállításokat sem, és nem engedi be a szennyezett vasúti vagonokat.

Nem hozott import korlátozó intézkedést – még mérésre vonatkozó határozatot sem – fontosabb európai kereskedelmi partnereink közül Anglia, Franciaország, Svájc, a Benelux államok, Görögország és Spanyolország. Ezen országok kiszolgálása azonban a bizonytalanná vált tranzit útvonalak miatt megnehezült.

A határforgalom korlátozása miatt torlódások következtek be az NSZK–csehszlovák határon, valamint a magyar–osztrák átmenő forgalomban. Az Ausztriába irányuló kamionforgalom az osztrák közúti blokád⁷⁶ miatt már amúgy is állt. Az ország

⁷⁵ L. 38/a és 45. sz. dokumentum.

⁷⁶ 1986. április 26–28. között volt Nickelsdorfban a burgenlandi parasztok két napos tüntetése. A tüntetők traktoraikkal lezárták a gépkocsi-közlekedést a határ osztrák oldalán, így megbénították a forgalmat az osztrák–magyar határon. (A lezárások miatt a forgalom nagyobb részt Sopron–Klingenbachi határállomáson bonyolódott le.) A tüntetők az osztrák kormány agrárpolitikája ellen tiltakoztak, sérelmezték az 1986-os borhamisítási botrány miatt hozott új bortörvényt is, emellett a Kelet-Európából érkező agrártermékek import korlátozását követelték. A parasztok követeléseik között szerepeltek az állami kedvezmények, juttatások kérései is. Április 28-án ugyan megindult a forgalom a határnál, de 1986. május 1-jén mezőgazdasági gépeikkel Nickelsdorfnál ismét elzárták a magyar határhoz, Hegyeshalomra vezető nemzetközi főútvonalat, miután eredménytelenül végződött az osztrák mezőgazdasági és erdészeti miniszterrel, Günter Haidennel folytatott tárgyalás. Az osztrák–magyar határon a többi határátkelőhelyen továbbra is lehetett közlekedni. Május 7-én ismét eltorlaszolták az utat a parasztok, de már nem csak az osztrák–magyar határnál korlátozták a közlekedést, hanem az osztrák–jugoszláv határon, Lavamündnél, és a thürli átkelőhelyen, az olasz határnál is. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/PestMegyeiHirlap_1986_04/?pg=322&layout=s; https://library.hungaricana.hu/hu/view/NogradMegyeiHirlap_1986_04/?pg=205&layout=s;

területén mintegy 600 szovjet tranzit tehervagon vesztgel annak ellenére, hogy a szovjet vasút felé május 3-tól korlátoztuk az Ausztria felé irányuló vasúti forgalmat.

A Szovjetunióból belépő szerelvények szennyezettségének kézi műszeres mérésére intézkedések történtek. A kézi mérés lassúsága miatt az intézkedés nem általános érvényű. Jelenleg csak Pakson van két olyan mérőkapu, amely alatt a szerelvényeket áteresztve a mérési folyamat felgyorsítható lenne. Ezek áthelyezésére egyelőre intézkedés nem történt.

A kereskedelmi áruforgalomban bekövetkezett korlátozásokon túlmenően számítanunk kell a turista forgalom átmeneti visszaesésére is. A nyugati utazási irodáknál a már lekötött utak visszamondási folyamata megindult. Az utazási irodákat a magyar idegenforgalmi vállalatok külön is tájékoztatták a hazai biztonságos, veszélyeztetettséget nem jelentő helyzetről.

A veszteségek csökkentése érdekében az alábbi lépéseket tesszük:

- Tovább folytatjuk a magyar mérési adatok rendelkezésre bocsátását legfontosabb partnereinknek.
- Az államközi kapcsolatokon keresztül igényeljük a korlátozó intézkedések beszüntetését.
- A szállítmányok átirányításával megkíséreljük veszteségeink csökkentését
- Itthon raktározással, illetve a friss áru feldolgozásának fokozásával alkalmazkodunk a külpiacon megváltozott helyzetéhez.
- A közlekedés operatív irányításában, az áruk diszponálásában alkalmazkodunk a kialakult, de állandóan változó helyzethez.
- Felkészülünk az áru sugárszennyezettségének mértékét, illetve mentességét igazoló magyar bizonylatok kiállítására.
- Részletes, a helyzet változását figyelembe vevő, folyamatos felmérés készül a kereskedelmi korlátozások gazdasági kihatásairól, a bekövetkezett veszteségek mértékéről.

Budapest, 1986. május 5.

[MNL OL XIX-A-2-af-Ma-00147-VI-Hazai tájékoztatás-egyéb tájékoztatási munka-szn/1986. Gépelt tisztázati aláírás és pecsét nélkül. A dokumentumot Virág András, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának vezetője küldte meg Marjai József számára. Az irattal egybetűzve a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának aznapi feljegyzése Marjai József részére a hazai tájékoztatásról.⁷⁷]

https://library.hungaricana.hu/hu/view/SzolnokMegyeiNeplap_1986_05/?pg=1&layout=s; https://library.hungaricana.hu/hu/view/Delmagyarorszag_1986_05/?pg=97&layout=s; https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliNaplo_1986_05/?pg=1&layout=s (Utolsó letöltés: 2017. november 8.)

⁷⁷ L. 145. sz. dokumentum.

4/a

**Szerkesztett jegyzőkönyv az MSZMP Politikai Bizottsága üléséről
(1986. május 6.)**

SZIGORÚAN BIZALMAS!

Készült: 3 példányban

J E G Y Z Ő K Ö N Y V⁷⁸

a Politikai Bizottság 1986. május 6-án megtartott üléséről

J E L E N V A N N A K: Aczél György, Grósz Károly, Havasi Ferenc, Hámori Csaba, Lázár György, Losonczi Pál, Maróthy László, Németh Károly, Óvári Miklós, Sarlós István, Szabó István, továbbá Berecz János, Borbély Gábor, Gyenes András, Horváth István, Pál Lénárd és Szűrös Mátyás elvtársak. Az ülésen nem vesz részt /szolgálati okból külföldön van/: Gáspár Sándor elvtárs; Egészségügyi szabadságon van Kádár János elvtárs.

N A P I R E N D:

1.) Jelentés a Politikai Bizottság 1979. szeptember 11-i, az egészségügyi ellátásról és fejlesztésének fő feladatairól szóló határozata végrehajtásának tapasztalatairól.

Előadó: Radics Katalin elvtársnő

Meghívottak: Csehák Judit, Medve László és Vidovszky Kálmán elvtársak

2. Előterjesztés a földjogi kódex kidolgozása során felmerült egyes kérdésekről

Előadó: Ballai László elvtárs

Meghívottak: Varga Péter, Markója Imre és Kovács Imre elvtársak

3.) Személyi javaslatok

4.) Különfélék

[...] ⁷⁹

⁷⁸ Az oldal tetején Kádár János láttamozott aláírása olvasható június 2-i dátummal.

⁷⁹ Az ülés többi, nem a balesettel foglalkozó napirendi pontját, és a különfélék alatt tárgyalt egyéb pontokat nem közöljük.

10.) Tájékoztató a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset következményeiről.

A KB Gazdaságpolitikai Osztályának tájékoztatója

A Politikai Bizottság tudomásul veszi a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset következményeiről készült tájékoztatót. Illetékes állami szerveink eddig megtett intézkedéseit jóváhagyja.

A Politikai Bizottság szükségesnek tartja, hogy

- az atomerőműben bekövetkezett baleset következményeinek figyelemmel kísérését szakembereink a jelenlegi összetételben⁸⁰ tartsák kézben;
- a helyzetről és a megtett intézkedésekről a Politikai Bizottság folyamatosan kapjon tájékoztatást;
- a közvélemény tájékoztatása az eddigi kereteknek megfelelően történjék.

4/b

Tájékoztató a Politikai Bizottság 1986. május 6-án megtartott ülésének Különfélék alatt tárgyalt 10. pontjához (1986. május 6.)

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGA
GAZDASÁGPOLITIKAI OSZTÁLY

SZIGORÚAN BIZALMAS!

Készült: 1 gépelt és
26 sokszorosított pld.

GPO/1059

Látta: Havasi Ferenc

T Á J É K O Z T A T Ó

a Politikai Bizottságnak
a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset következményeiről

A szovjet szervek április 28-án adtak tájékoztatást a balesetről. Nem hivatalosan svéd, finn és lengyel intézetektől már 26-án értesítést kaptunk a radioaktivitás növekedéséről. Hazánkat április 29-ről 30-ra virradóra érte el a radioaktív felhő, amely Salgótarján, Budapest, Balaton, Szombathely vonalon Ausztria felé terjedt.

⁸⁰ L. 5/c. dokumentum 1. pontja.

A levegő szennyeződése a normál érték sokszorosára, a felszíni vizeké helyenként ötszörösére, az ivóvizéké kétszeresére növekedett.⁸¹ A fokozott élelmiszerellenőrzés a talaj-, növény- és húsmintákon – a tej kivételével – azt mutatta, hogy a sugárzó anyagok koncentrációja az egészségre veszélyes szintet sehol nem érte el.

Az európai tőkés országok (hazánkat leginkább érinti NSZK, Ausztria, Olaszország, Svédország) különböző mértékű rendszabályokat hoztak, elsősorban az áruforgalom korlátozására. A május 5-i helyzet szerint Olaszország teljesen korlátozza élelmiszerexportunkat. A többi ország enyhítette vagy megszüntette a korlátozásokat, illetve áttértek az áruk és fuvarszközök műszeres ellenőrzésére. Kezdeti jelek vannak a turistaforgalom visszaesésében is.

A szovjet villamos teherelosztó április 26-án az operatív menetrend azonnali megváltoztatását kérte. A magyar behozatal a tervezett napi 30 millió kWó-nál 0,5 millió kWó-val kevesebb (ebben az időszakban a hazai villamosenergia fogyasztás napi 100 millió kWó). A visszaszállítás ütemezéséről egyelőre nem tárgyaltak. A szovjet fél jelezte, hogy a korlátozást több hónapon át igénylik. Nem hivatalosan kérdezték, hogy a magyar fél viszonzásként földgázt tudna-e fogadni, illetve néhány napra a teljes villamosenergia importról le tudna-e mondani.

Az illetékes állami szervek a következő intézkedéseket tették:

- a hazai mérés eredményekről az információt kérő európai országokat, valamint az Egészségügyi Világszervezetet kölcsönösségi alapon tájékoztatják. Legfontosabb kereskedelmi partnereinknek naponta adunk adatokat (ilyen közléseket csak tőlünk kaptak).
- a MÉM legeltetési tilalmat rendelt el május 1-jén Borsod, Győr, Heves, Komárom, Nógrád és Pest megyében, 4-én Csongrád és Baranya megyékben.⁸² Vizsgálják e területek takarmányellátásának feltételeit. Az érintett megyék tejellátását más területekről biztosították, az itt termelt tejet továbbfeldolgozásra (sajt, tejpor) használják. Ajánlották az ellenőrzött csomagolt tej vásárlását és a nagylevelű zöldségfélék alapos megmosását;
- a negatív gazdasági khatások enyhítésére államközi szinten folyamatosan intézkedéseket tesznek;
- a gyógyszeripar megkezdte a jódtabletták⁸³ gyártását és kiszállítását;
- a polgári védelem szűrőpróbaszerűen ellenőrzi a vasúti járműveket Záhonyban és Hidasnémetiben.

Amennyiben a balesetet szenvedett erőműből a radioaktív kibocsátás folytatódik, illetve az erőmű közelében lévő légtömegeknek nagy a radioaktív anyagtartalma

⁸¹ A tájékoztatóhoz tartozó mellékletben szereplő adatok aránya ettől eltérő.

⁸² L. 73. sz. lábjegyzet.

⁸³ L. 33. sz. lábjegyzet.

és egy számunkra kedvezőtlen légmozgás következik be, hazánkban újra – sőt jelentősen – növekedhet a szennyezettség szintje. E feltételek elmaradása esetében is fenn kell tartani a legeltetési és zöldtakarmány-fogyasztásra vonatkozó tilalmat, ha az időjárás nem kedvez (nem kapunk esőt).

A mérő-ellenőrző és jelentő rendszer működtetése továbbra is indokolt.

A gazdasági kihatások pontosan még nem mérhetők fel, de jelenlegi megítélés szerint az áruforgalmi mérleget érdemben nem befolyásolják.⁸⁴

A lakosság április 30-tól folyamatosan tájékoztatást kap.

Budapest, 1986. május 5.

(Ballai László)

Melléklet

melléklet

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT ÉS MEGYJEGYZÉSEK
(Összeállításra került a Műszaki Tanács közreműködésével.)

	Levegő összes béta	Ivóvíz összes béta	Talaj összes béta	Élelmiszer nyers csomag. zöldség tej tej I-131 tartalom		
	Bq/m ³	Bq/l	Bq/m ²	Bq/l	Bq/l	Bq/kg
A baleset előtti átlagos mérési értékek	0,001	0,1	3	–	–	–
április 30.	7	0,5	50	100	–	500
május 1.	9	0,5- 2,1	80	100- 700	max. 25	1500
május 2.	22	3	150	700- 900	max. 40	2000- 4000
május 3.	2	1-3	150	900- 1250	max. 50	3000- 5000
május 4.	8	2-3	200 250	1000- 1300	max. 60	3000- 5000
Intézkedést igénylő határértékek	2500	100	1000- 1500	1000	500	10000

⁸⁴ A balesetnek a magyar gazdaságra gyakorolt hatásáról l. 12/b. sz. dokumentumot.

Megjegyzés:

1. A hazánk területét most ért maradandó felületi radioaktív szennyezettség szintje eléri az eddigi összes légköri atomrobbantás során Magyarországon mért összértéket.
2. A táblázatban – a tejnél – szereplő magas értékeket mintegy 15 körzetben mértek. Ez az összes begyűjtött tej 10-15 %-át teszi ki. A szennyezettség jelzett mérővíű csökkentését úgy érik el, hogy a nem, (vagy csak alig) fertőzött területekről nyert tejhez keverik a szennyezettet. Mindezt az eljárást addig lehet folytatni, amíg az 500-as értéket túl nem lépik.
3. Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság (ABKB) vezetője a HB elnöke.⁸⁵ Elnökhelyettesek a HM⁸⁶ és az IpM,⁸⁷ tagjai pedig mindazon miniszterek (országos hatáskörű szervek vezetői), akik egy, a saját atomerőműnél bekövetkezhető baleset esetén valamilyen feladatot kötelesek ellátni. A Kormánybizottság mellett működik egy operatív törzs, a PV országos törzsparancsnoka⁸⁸ vezetésével. Tagjai az érintett minisztériumok főosztályvezetői, illetve a HM szervek néhány vezető beosztású tisztje, tábornoka. A Műszaki Tanács tanácsadói testület, melynek tagjai neves szakemberek, tudósok, akik képesek a helyzet felmérésére, elemzésére és a szükséges javaslatok megfogalmazására.

4/c

**Szó szerinti jegyzőkönyv a Politikai Bizottság üléséről
a csernobili balesettel kapcsolatban elhangzottakról
(1986. május 6.)**

[...] ⁸⁹

[Németh Károly] Van egy ilyen, a mai nap reggel szétosztott, ismereteink szerint, hát, a tényeket összefoglaló tájékoztató⁹⁰ [sic!]. Nem tudom, hogy van-e ehhez ki-egészítés, Gyuri?⁹¹

⁸⁵ Czinege Lajos

⁸⁶ Kárpáti Ferenc

⁸⁷ Kapolyi László

⁸⁸ Berki Mihály

⁸⁹ A többi napirendhez kapcsolódó hozzászólást nem közöljük.

⁹⁰ L. 4/b dokumentum.

⁹¹ Lázár György

Lázár György:

Csak annyi a legutóbbi adatok még tegnapi származnak, tehát az 5-ei adatokat is tartalmazza, hogy a gyors információk szerint – egy része ezeknek szerepel az elvtársakhoz eljuttott jelentésekben is – tudjuk már, hogy a jugoszlávok is leállították a tranzit forgalmat, a Szovjetunióból érkező tranzit forgalmat. És az osztrákok szintén korlátozzák a rajtunk keresztülmenő tranzit forgalmat, emiatt a Sopronban, vagy ott a nyugati határnál 7-800 vagon⁹² áll is. Ez az egyik. A velünk szemben érvényesített szankciókat tulajdonképpen már ilyen korlátozó intézkedéseket [sic!], most már azért jobbra feloldották. Talán Olaszország az, amelyik tartja és még Ausztriával is érintkezésben vagyunk. Hát, itt szeretném megjegyezni, hogy napi kapcsol[a]t van külügyi vonalon is azokkal az országokkal, ahol, hát, fontos érdekünk fűződik ahhoz, hogy vagy ne vezessék be a korlátozást, vagy hogyha bevezették, akkor oldják fel. És hát ezek a maguk útján normálisan mennek. Na most, ahogy itt az anyagban is jelezve van, hát, a holnapi napon kerül sor egy ismételt ellenőrzésére annak, hogy ezt a bizonyos legeltetési tilalmat meddig kell fenntartani, vagy fenn kell-e tartani, milyen területeken.⁹³ Sajnos, a legújabb, ma reggeli adatok azt mutatják, hogy itt nagyon felelősen és nagyon körültekintően kell eljárni és semmiféle érzelmi alapon nem szabad cselekedni, hanem nagyon szigorúan, tényleg hozzáértés alapján kell cselekedni, mert rosszak ott az egyes területeken az adatok. Na most, ez azért gond, mert az érintett gazdaságok egy része nem rendelkezik olyan takarmánytartalékokkal, ami ahhoz kell, hogy az állatállományt, ugye, normálisan tartsák. Ezért a Váncsa elvtársék nem várják meg, amíg kiderül, hogy tényleg meg kell-e hosszabbítani ezt a legeltetési tilalmat, hanem már foglalkoznak vele és végzik a felmérést, hogy hol és milyen (közbeszólás érthetetlen). Igen, igen. Tartalékok vannak és nagyon valószínű, hogy nem lesz feloldva. Na most, még egyetlen egy dolgot szeretnék csak kérni, hogy abban kapjunk támogatást, hogy ezt a bizonyos szolid és nem túlméretezett ilyen összetartást, ami a dolgok egy helyen való összefogását illeti, megtartsuk, beleértve a nyilvánosság informálását is. Csak megnyugtatósképpen mondom mindazok számára, akikben ez esetleg problémát okozhat, hogy a tőkés országokban is, többek között mondjuk Finnországban is, nem az igények és nem a propaganda szervek, hanem az erre a célra kijelölt kormány szerv⁹⁴ döntötte azt el, hogy mit közölhetnek a sajtóban és mit nem. Úgyhogy,

⁹² Egy 1986. május 9-i emlékeztető (l. 138. sz. dokumentum) szerint a feltorlódt vagonok száma 829 volt. Ugyanakkor az osztrák forgalomkorlátozás miatt az országban állomásozó szovjet tranzit tehervagonok számát a Minisztertanács 1986. november 27-i ülésére készített előterjesztésben (l. 12/b. sz. dokumentum) mintegy 600-ra tették.

⁹³ L. 73. sz. lábjegyzet. A legeltetési korlátozásokat május 15-én oldották fel, l. 125. sz. dokumentum.

⁹⁴ Egyéb forrásban mindössze arra utalnak, hogy Finnországban egy válságtábla működött, ami kézben tartotta az ügyel kapcsolatos információkat, adatokat (pl. 35.; 59. sz. dokumentumok, vagy

itt is meg kell tartani ezt a rendet. Nagy a nyomás. Most pl. ki kell vetetni, és ha panasz érkezik a Politikai Bizottsághoz, a címzett itt van [sic!]. Ki fogunk vetetni a Heti Világgazdaságból egy cikket, amelyikben többek között azt tárgyalják, hogy a Szovjetunióban hány olyan atomerőmű van, ami potenciálisan ugyanilyen veszélynek van kitéve, hogy t.i. bekövetkezhet valami ilyesmi. És mindenféle olyan dolgokat, amikhez az égvilágon semmi közünk és amit, hogyha közreadunk, csak politikai kár származik belőle. Hát, ilyen és ehhez hasonló jelenségek vannak, ilyen nyomás van. Meg kell mondjam, hogy az elmúlt napokban a televízió, rádió nagyon korrektül és a sajtó is, hát, ez ügyben korrektül tartotta magát ahhoz, amit' [sic!] Ők vannak tulajdonképpen nyomás alatt különböző helyekről, hát, a, az érdek az, hogy maradjunk meg emellett a szolid, a lakosságot tényleg tájékoztató, – mert hát, azért helyes, hogy a lakosság kapjon tájékoztatást, – de a sajtó' [sic!] továbbra is csak azt közöljük, amit nem a nyugati hírforrások mindenfajta ilyen információkat adnak, hanem amiket a szovjetektől kapunk információkat. Ha valami olyan új fejlemény van, ami döntést igényel, akkor természetesen a Politikai Bizottságot tájékoztatni fogjuk, illetve, hát, kapcsolatban vagyunk itt a párt illetékes osztályaival.

Németh Károly:

Tessék, Szűrös elvtárs!

Szűrös Mátyás:

Tisztelt Politikai Bizottság! Csak, arról szeretnék csak röviden szólni, hogy ma reggel fogadtam a szovjet nagykövetet, Sztukalin elvtársat, aki központja megbízásából Afganisztánnal kapcsolatban adott át anyagot,⁹⁵ de szóba került a csernobili atomerőmű balesete is. És ő három dolgot említett. Ugye, beszélgetés közben maga is elismerte, vagy úgy nyilatkozott, hogy itt ugye a tájékoztatásban késedelem volt. Az ő értékelése szerint ez többek között azzal magyarázható, hogy azért ez nem egy egyszerű dolog volt, tehát a megközelítése, – nem voltak abban a helyzetben, úgy tűnik, a kezdet kezdetén, hogy megbízható információkat adjanak. Ezért volt bizonyos késedelem. De megjegyezte azt is, hogy hát, azért valószínű itt egy kicsit

MNL OL XIX-J-1-j-Finn-44-532-004790/1986); illetve, hogy a finn államtanács 1986. április 28-án munkacsoportot alakított a szerencsétlenség finnországi hatásainak figyelemmel kísérésére (MNL OL XIX-J-1-j-Finn-44-532-003708/1986.).

⁹⁵ Az átadott iratanyag azonosíthatatlan. Afganisztánban a szovjet katonai beavatkozás 1979. december 24-től 1989. február 15-ig, a szovjet csapatok kivonásáig tartott. Az országban tartózkodó szovjet csapatok létszáma 1985-ben érte el a legmagasabb létszámot: 120 000 főt, viszont 1986-ban – a szovjet belpolitikai és az afgán katonai változások hatására – hat ezredet kivontak Afganisztánból.

még régi stílusú volt a tájékoztatás.⁹⁶ Ez érdekes dolog volt. A másik pedig nagyon elismerően nyilatkozott a magyar sajtó hozzáállásáról, illetve a magyar illetékes szervek hozzáállásáról, ahogy kezelték ezt az egész témát. A harmadik dolog pedig, hogy most már a Szovjetunióban tartózkodik a Nemzetközi Atomerőmű Ügynökségnek a képviselője, igazgatója⁹⁷ és meghívtak egy amerikai tudóst⁹⁸ is, hogy a helyszínen tekintse meg a helyzetet. Nem azért, mint hogyha olyan helyzet lenne, miszerint ők többet tudnának, mint a szovjetek, hanem ez egy politikai gesztus, és helyes eljárás. A nagykövet is úgy nyilatkozott, hogy helyes, hogy megtették. Ezt a három dolgot hozta ő szóba. Ez mindenféleképpen jó, hogy ő ilyen értelemben értékeli a mi hozzáállásunkat. Köszönöm szépen.

Németh Károly:

Horváth elvtárs, tessék!

Horváth István:

Kiegészítésül még szabad hozzáfűzni ahhoz, amit a Lázár elvtárs mondott. Annyiban talán – elnézést, – pontosabbá tenném, hogy a 4-i adatokhoz képest, amelyeket a táblázat közöl, a mérési értékeket, a különböző szennyezési mutatók tekintetében, a tegnapi napon rögzítettek szerint a különböző szempontok szerint, levegő, ivóvíz és talaj, és élelmiszerekre mért adatoknál és különböző térségekben is szóval volt romlás is, és volt javulás is. De a tegnapi napon összességében a helyzet rosszabb volt. A mai nap reggelre a begyűjtött adatok szerint enyhe egy javulás tapasztalható... ma reggelre már [sic!]. De ugyanakkor vannak bizonyos adatok – pl. a tejnél – ahol a helyzet rosszabb lett. Arra lehet számítani, hogyha az időjárási körülmények nem lesznek tartósan kedvezőtlenek, hogy akkor ez a javulási tendencia folytatódik. De ha az időjárási körülmények kedvezőtlenebbek, akkor lehetséges, hogy továbbra is folytatódik. Úgyhogy, itt az előrelátás az bizonytalan és korlátozott. Ezzel egészíteném ki.

Németh Károly:

Tessék, Pál elvtárs!

⁹⁶ Utalás Gorbacsov által 1986 februárjában, a XXVII. pártkongresszuson meghirdetett, a nyíltságot jelentő és szólásszabadságot hozó politikai stílusra, a glasznoszty-ra.

⁹⁷ Hans Blix

⁹⁸ Vélhetően dr. Robert Peter Gale-re, amerikai kutatóorvosra tett utalás, aki 1986. május 2-tól tartózkodott a Szovjetunióban. <http://www.nytimes.com/1986/07/03/us/5-chernobyl-marrow-recipients-live-expert-says.html>

Pál Lénárd:

A tájékoztatással kapcsolatban szeretném megerősíteni azt, amit a Lázár elvtárs mondott. És hozzáfűzni azt, hogy a hazai szakemberek felkészültek, tájékozottak és műszerekkel is felszereltek abban a vonatkozásban, hogy a szennyezés mértékéről, annak esetleges következményeiről megbízható képet adjanak és szükséges intézkedésekre javaslatokat tegyenek. Úgy gondolom, hogy időről-időre a hazai közvéleményt a hazai viszonyokról rendszeresen és megbízhatóan tájékoztatni kell. A mostani gondok a 831-el⁹⁹ vannak összefüggésben. Ez egy 7 napos felezési idővel rendelkező izotóp. Hogyha az emisszió, tehát a kibocsátás megszűnik, akkor a gondok elhárulnak tulajdonképpen két-három hét alatt. Arról azonban nincs információ, illetőleg a mai Népszabadságban is lehet olvasni, hogy nem sikerült teljes egészében megszüntetni az emissziót.¹⁰⁰ Hogy milyen mértékű ez az emisszió, és ezért teljesen jogos, hogy a készenlétet változatlanul fenn kell tartani. Úgy tűnik, hogy a tej esetében, hát, egyes körzetekben egyértelmű, hogy a tolerálható dózisszintig, tehát, a radioaktív tartalom a tolerálható dózisszintig emelkedett, amikor már tehát a fogyasztás nem ajánlatos. Még egy rövid megjegyzést: lesz az ügynek egy második menete itt, a mi viszonyaink között. Az itteni kérések mutatják, a hosszú felezésű idejű izotópokból előálló szennyeződés miatt. Ez a stroncium és hát, a cézium. Az egyik 27 év, a másik 30 év felezési idővel rendelkeznek¹⁰¹ és a mérések azt mutatják, hogy az ide érkezett szennyezés az összesen kb. annyi, mint amennyi annak idején az atombomba robbantások idején felhalmozódott. Mondjuk, ez nem olyan mérték, amitől bárminemű idegességet kellene táplálnunk, de kétségtávol, hogy ez nem egy örömteli téma. Úgyhogy, ezt úgy gondolom, hogy majd alkalomadtán a húskészítményeknél és egyébütt hát ezt úgy is elő kell venni, figyelemmel kell kísérni. Ez egy későbbi menet.

Németh Károly:

Tessék, elvtársak! Tessék, Óvári elvtárs!

⁹⁹ Feltehetően elírás vagy félreértés: a jó d 131-es izotópjára utalhat, amely nyolc napos felezési idejű, nagy energiájú, béta-sugárzó izotóp, amely a jó d izotópjai közül a leginkább rákkeltő.

¹⁰⁰ A kibocsátást 1986. május 6-ra – miután 5000 t anyagot dobtak a reaktorra – minimalizálták. Az emisszió, ami április 26-án 20-22 MCi (814000000 MBq) volt, tovább csökkent; május 23-án 20.10⁻⁶ MCi (743,7 MBq) volt. (MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok-10/III. t. (SZAB jelentés 1986. augusztus).

¹⁰¹ A stroncium és a cézium izotópjai közül hosszabb távon a Sr 90-es és a Cs137-es izotópok jelenlétével kellett számolni. Az előbbi felezési ideje 28,9 év; míg az utóbbié 30,17 év.

Óvári Miklós:

Javasolnám a táblázat folytatását, időnként. Adjuk meg, amíg érdekes, ugye, itt megvan 4-ig, nem kell minden.

Németh Károly:

Jó! Tessék, elvtársak. Nincs több. Azt javaslom, hogy a Politikai Bizottság vegye tudomásul ezt a tájékoztató jelentést, méghozzá azzal, hogy helyesli és megfelelőnek tekinti a részünkről megtett intézkedéseket. Mind az országon belülieket, mind a nemzetközi kapcsolatokat illetően. Ez alatt ne kelljen, csak egy mondattal [sic!]. Adtunk rendszeres információt a partnereknek, a finneknek, NSZK-nak, olaszoknak és így tovább, tehát, akikkel közvetlen kontaktusban vagyunk. Tehát ez a határozat. És azt is, hogy maradjon ez az ügyelet, hogy kapjunk folyamatos tájékoztatást. És hogy a lakosság is ilyen népszerű formában, valahogy úgy, ahogy a tv-ben csinálták.¹⁰² Népszerűen, nagyon' annak jó hatása volt. Most már adtunk a tőkés ország[ok]nak információt. A barátainknak nem kéne adni? Ők se nagyon adtak nekünk, persze. Csak az a kérdés, hogy ezt hogy fogják fel. A Szovjetuniónak, ha adnánk. (Lázár Gy.: A szovjetekkel van kapcsolat. Napi kapcsolat.) Akkor jó. Na most, – tehát ezt határozzuk és én is szeretném aláhúzni, hát nem tudom, valószínű egy forrás az a finnektől jött tájékoztatás, aki Finnországban ezt az egész ügyet kézben tartja, az a bizottság. Hát, nekik is odaadtuk az adatokat. Azt mondták, hogy az első a szocialista országok közül, ahonnan kaptak. Az adatok alapján ez a szakértő azt mondta, hogy úgy látszik, hogy Magyarországon vannak forró helyek. És felhívta a figyelmet az adatok alapján, hogy különösen növény [sic!], a növényzet vizsgálatát azt nagyon komolyan kell vegyük, hát, mert onnan indul minden. A szervezetekben, állat, tej, hús, minden. S az, amit a Pál elvtárs mond, azzal meg azért foglalkozni kell valamilyen összefüggésben. Hát, hogyha ez ilyen hosszú... szennyezés, az azért a talajról a növényen keresztül valahogy bekerül az állati szervezetbe, húsba, meg nem tudom, hát, azért ha ez kimutatható, ez felmérhetetlen károkat okoz. Ezt nagyon, ezt nagyon kézben kellene tartani.

Lázár György:

Van arra elhatározás – bocsánat, hogy közbeszólok, Németh elvtárs, – hogy egy bizonyos idő után, tehát nem most a napokban, azért egy bizonyos idő után az egész kérdésnek a tapasztalatait összegezzük, és azon belül természetesen számba lehet venni azokat a dolgokat is, amiről Pál elvtárs szólt, összegezni lehet, de ez nem any-

¹⁰² L. 151. sz. dokumentum IV. fejezet.

nyira sürgős, hogy [sic!] és nem is célszerű, hogy ezt most nagyon rövid időn belül megtegyük. Sőt, mi arra gondoltunk, és ilyen akciózás tulajdonképpen már el is indult, hogy bizonyos nemzetközi tapasztalatokat is érdemes felhasználni, – már úgy értem, a nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó tapasztalatokat, mert kiderül, hogy pl. a szocialista országokon, és a szocialista országok között sincs egy intézményes és szervezett, és kielégítően működő ilyen információs rendszer.¹⁰³

Tehát, a tanulságokat és a tapasztalatokat, illetve a jövőre vonatkozó ilyen figyelemztető következtetéseket összegezni (Németh Károly: Gyuri, lehet, hogy ennek lesz néhány olyan vonzata, amit esetleg a PB-re is be kéne hozni, mert állást kell foglalni) Úgy van! Arra is gondolunk, hogy akkor ezt a Politikai Bizottsághoz is el kell juttatni.¹⁰⁴

Németh Károly:

Papírok¹⁰⁵ elfogytak. Szóbeli különfélék következnek. Takács elvtársnő!

[MNL OL M-KS- 288. f. 5. cs. 968. ő.e.-1986. Magnófelvételtől gépelt tisztázat.]

5/a

Szerkesztett jegyzőkönyv a Minisztertanács üléséről (1986. május 8.)

[...]

5./ Jelentés a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset hazai következményeiről és elhárításukra tett intézkedésekről.

Előadó: Marjai József

¹⁰³ A KGST Atomenergia békés célú felhasználásával foglalkozó együttműködési Állandó Bizottság 1983. november 15–18. között tartott 45. ülésén úgy határoztak, hogy szomszédos országok esetén az országhatárhoz közeli atomerőművek létesítése és üzemzavara esetén tájékoztatni kell az érintett szomszédos országot. Ugyanakkor nem határozták meg az intézkedési szinteket. (MNL OL XIX-A-90-b-1983.11.15.)

¹⁰⁴ Ezt követően a Politikai Bizottság ülésein a baleset tapasztalataival foglalkozó napirendi pont nem szerepel. 1986. június 3-án a csernobili baleset kapcsán felajánlott segítségről, július 1-jén pedig a szintén az ezzel kapcsolatos üdülési meghívásról tárgyaltak.

¹⁰⁵ Utalás az írásos előterjesztésekre.

A vitában részt vettek:

Marjai József
 dr. Markója Imre
 Lázár György
 dr. Tétényi Pál
 dr. Kápolyi László
 dr. Medve László
 dr. Mórocz Lajos

Marjai József: A radioaktivitás Magyarországon a ma reggeli mérések alapján kismértékben tovább csökkent. Egyes elemeiben naponta jelentősek az ingadozások és a szélső értékek közötti különbségek nőttek. Jelentős utánpótlás a baleset helyéről ugyan nem érkezik, de a légmozgások Közép-Európában és az országokon belül is az értékeket gyorsan változtatják. Az utóbbi néhány óra szélirányának megváltozása Olaszország felől hozott vissza enyhén szennyezett rétegeket. Budapest területén két mérési pont között 30 %-os eltérés mutatkozott. A környezeti sugárzás szintjében az ország nagy részén és Budapest területén is az enyhe csökkenés folytatódik. A talajközeli levegőben a sugárzó anyagok koncentrációja nem változott. A folyók és tavak szennyezettsége kismértékű, ezzel kapcsolatban intézkedés szükségessége nem merült fel. A felszín alatti ivóvíz mentes a radioaktív anyagoktól. A talaj fertőzöttsége is a legutóbbi adatok alapján csökkent.

A belső munka – amire a jelentés is utal – az eltelt időben arra koncentrálódott, hogy a mérés és ellenőrzés további kiterjesztését, következetességét és minőségi színvonalát javítsa, és hogy az kiterjedjen a szükséges és lehetséges mértékben olyan elemekre is, amelyeket ez a rendszer kismértékben érint.

Az export- és importforgalomban a munka súlypontja a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium területén folyik. A tejgazzdálkodás többszöri ellenőrzése azt bizonyította, hogy a fogyasztásra kerülő tej gyakorlatilag a teljes mennyiséget tekintve – kivéve a kistermelők saját fogyasztását – mindenféle fertőzési veszélytől mentes. Nagy erőfeszítések irányulnak arra, hogy a tej fertőzését megakadályozzák, illetőleg csökkentsék. Ennek a legeltetés korlátozása a fő eszköze. Tegnap¹⁰⁶ Váncsa elvtárs elrendelte a legeltetési tilalom kiterjesztését, illetőleg a friss zöld takarmány felhasználásának felfüggesztését az eddigi 8 megyéről 10 megyére. Egyes régiókban a folyamatos takarmányozást átcsoportosításokkal biztosítani lehet. Ha a jelenlegi rendszer, vagy annak erősebb formája továbbra is fennmarad, akkor különleges intézkedésekre, döntésekre lesz szükség a takarmányellátásban.

A lakosságot érintő intézkedések a napi közleményekben szerepeltek. A nagyon igényes vizsgálat és elemzés azt mutatja, hogy az ezekben megfogalmazott javasla-

106 L. 73. sz. lábjegyzet.

tokon túlmenő intézkedésekre nincs szükség. Minden jel arra mutat, hogy nem is lesz szükség.

Kritikus pontja e kérdéskörnek a jódfogyasztás, amely az ország területén megindult, és amely káros következményekkel is járhat.¹⁰⁷ A tömegtájékoztatóban az erre irányuló felvilágosító munka elkezdődött.¹⁰⁸

Nemzetközi téren nagy különbségek vannak az egyes országok intézkedéseiben mind a belső szabályozást, mind a személy- és áruforgalmat illetően. A helyzet zavaros és gyorsan változik. Teljes korlátozás áll fenn a Szovjetunió és a kelet-európai szocialista országok terhére ma az élelmiszerek tekintetében Olaszország, Norvégia és Dánia részéről. Az osztrák intézkedések időközben módosultak és azok ma már a termékek szűkebb körére korlátozódnak, és megszüntették a tranzit korlátozásokat Magyarországot illetően. A jelek arra mutatnak, hogy a korlátozásokat fokozottabb mértékben az ellenőrzés általános bevezetése, kiterjesztése és a szigorítás váltja fel. Nagymértékben befolyásolja majd az intézkedések körét a Közös Piac állásfoglalása, ami még nem született meg.¹⁰⁹

Várható, hogy hosszabb távra is érvényesülni fognak élelmiszerexportunkat illetően olyan minőségi szigorítások, amelyek növelik a követelményeket és bizonyos esetekben hatásukban a korlátozás érvényével, vagy jellegével bírnak, amennyiben ezeket a követelményeket nem tudjuk a következő időszakban követni. Azzal is számolnunk kell, hogy függetlenül az adminisztratív jellegű intézkedésektől, a magyar exporttal szemben a kereslet átmenetileg visszaesik. Várható, hogy mind a korlátozások, mind az ellenőrzések az eddig megjelölt körben maradnak: tejtermékek, friss zöldség, gyümölcs, esetenként hús, vadhús, csiga és hasonló termékek. Terjed az az igény, hogy az exportszállítmányok sugárfertőzöttségi szintjéről hivatalos igazolást adjunk.

Számszerűsíthető visszaesés következett be a turizmusban. A magyarországi utazások iránti érdeklődés több helyen csökkent, egy-egy relációban a vízumkérelmek száma jelentősen visszaesett.

A Szovjetunió területén, Kijevben és környékén sok magyar állampolgár dolgozik, de főleg katonai és polgári tanintézetekben sok fiatal tanul. Velük kapcsolatban alapvetően a hazai kiküldő szervek végzik a szükséges politikai és egyéb munkát, a Külügyminisztérium koordinálásával és irányításával, a kijevei magyar főkonzulá-

¹⁰⁷ L. 33. sz. lábjegyzet.

¹⁰⁸ Az intézkedésekkel kapcsolatban l. többek között a 2., 5/c., 120. sz. dokumentumokat, a jó d használatával kapcsolatos felvilágosításról l. 147. sz. dokumentumot.

¹⁰⁹ Az Európai Közösségek Bizottsága 1986. május 7-én felfüggesztette az egyes szocialista országokból származó élőmarha, élősértés és friss hús behozatalát. (l. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1497344674505&uri=CELEX:31986D0157>) Az importtilalmat az EGK május 12-én kiterjesztette minden friss élelmiszerre. (l. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1986.127.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:1986:127:TOC)

tus aktív bevonásával. Részben a helyszínen végzett, részben az e térségből hazaérkezettek orvosi ellenőrzése nem mutat veszélyes mérési adatokat. Nagyobb számú magyar állampolgár dolgozik illetőleg családtagként tartózkodik Csernovszkij¹¹⁰ ukrainai városban, ahol szállodát építünk. Itt az utóbbi időszakban nagyobb nyugtalanság volt. Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium a külügyi szervek bevonásával a szükséges intézkedéseket¹¹¹ megtette.

A Szovjetunióból a villamosenergia szállítás minimális mértékben csökkent, az első időszakban mintegy 3-4 %-kal, ezen a héten 1,5-2 %-kal. Ez a magyar energia-rendszerben nem jelent problémát.

Magyar részről műszereket ajánlottunk fel a Szovjetuniónak a balesettel kapcsolatos feladatok teljesítéséhez. Eddig szovjet részről egy típusú műszert igényeltek, melynek kiszállítása repülőgépen megtörtént. Továbbra is készen állunk a szovjet igények soron kívüli kielégítésére.

A baleset és annak körülményei nemzetközi méretekben a politikai és a gazdasági harc eszközévé váltak. Az eddigi ismeretek szerint az ellenséges propaganda közvetlenül nem támadta a magyar intézkedéseket és a magyar tájékoztatást. Nyugati partnereink továbbra is értékelik a magyar adatszolgáltatásokat.

dr. Markója Imre: Ma reggel a rádió ismertette az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája által kiadott közleményt,¹¹² amely megnyugtatóbb hangvételű volt, mint a jelentés. Kérdezi: nincs-e a kettő között ellentmondás?

Marjai József: A jelentés pontos elemzése alapján megállapítható, hogy az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája által kiadott közlemény és a magyarországi lépések, illetőleg tájékoztatás teljes összhangban van.

Lázár György: Figyelembe kell venni a kérdés megítélésénél, hogy az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája általában és nem kizárólag Magyarország

¹¹⁰ Csernyivci (tört. Csernovic; ukránul: Чернівці; oroszul: Черновцы) város Ukrajna délnyugati részén, a Csernyivci terület székhelye. A város a Prut folyó partján, Bukovina északi részén fekszik; három éven át magyar részvétellel építettek itt mintegy 600 férőhelyes „Cseremos” nevű szállodát, amelyet 1986. december 3-án nyitottak meg (MNL OL XIX-J-1-k-SZU-145-1/17229/1986.). L. 135. sz. dokumentum.

¹¹¹ L. 135. sz. dokumentum.

¹¹² L. 111. sz. dokumentum. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) Európai Regionális Irodája 10 szakértő részvételével válságtanácskozást tartott 1986. május 6-án. A megfogalmazott ajánlásait még aznap este sajtótájékoztatón hozták nyilvánosságra, majd 10-én az ajánlásokat összegző jelentést megküldték a tagállamoknak és a szervezet – éppen ülésező – Közgyűlésének is. Leo A. Kaprio (ed.): *Forty years of WHO in Europe. The development of a common health policy.* Copenhagen, 1991, World Health Organization Regional Office for Europe. WHO Regional Publications, European Series, No. 40. 111. o.

területére vonatkozóan tett megállapításokat. Vannak országok, ahol radikális intézkedéseket tettek jóhiszeműen, de laikus módon, vagy a felfokozott hangulati tényezők hatására. A lényegyet tekintve a hazai lépések és tájékoztatás, valamint az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája ajánlása összhangban van.

Tudomásul kell venni, hogy sok tényező módosíthatja még a helyzetet. Továbbra is fenn kell tartani azt a kialakult gyakorlatot, hogy Czinege és Marjai elvtársak irányításával folyik az intézkedések kialakítása, az egyes lépések megtétele, illetőleg a káros következmények megelőzése. A jövőben nem lehetséges más módon intézkedéseket fogantatni.

A közvéleményt megrázta a szerencsétlenség, nyugtalanítja az embereket az esetleges következmény, ugyanakkor azonban nem tapasztalható pánikhangulat. Ez annak köszönhető, hogy az illetékes elvtársak azonnal akcióba léptek, és azóta is késedelem nélkül intézkedések születnek a felmerülő ügyekben. Mindezt követően illet őket.

A sajtó tényszerű tudósításai nagy segítséget jelentettek.

A jelentés-tervezet kidolgozása, illetőleg a jelentés értékelése során vezetői körben kialakult az az álláspont, hogy további intézkedések megtételére ez idő szerint nincs szükség. Van egy sor – nem lakossági – feladat /termelés, külkereskedelem, közlekedés stb./, amelyeket megfelelő módon szervezni, irányítani, végezni kell. Minden – esetleg a későbbiekben felmerülő – további intézkedést, javaslatot a kialakított koordinációs rendben kell elbírálni.

Javasolja, hogy a szerencsétlenség következményeinek felszámolása után készüljön jelentés a Minisztertanács részére,¹¹³ amely összegyűjti a hazai tapasztalatokat és az ügy kapcsán felmerült, nemzetközi vonatkozásban is érvényesítendő tanulságokat. /Pl. az információcsere szükségessége, együttes cselekvés a szerencsétlenség következményeinek elhárításában./

Dr. Tétényi Pál: A feladatban részt vevő polgári szakemberek nagy tapasztalatokkal rendelkeznek és munkájukat kellő színvonalon végzik. Javasolja, hogy a mérési és ellenőrzési feladatok megoldását az országban meglévő laboratóriumok igénybevételével végezzék. Ha további műszerek beszerzésére kerülne sor, ezt előzze meg a hazai műszerpark áttekintése, hogy indokolatlan beszerzésekre még rendkívüli esetben se kerüljön sor.

Helyesli a hazánkban kialakított tájékoztatási gyakorlatot, illetőleg ennek nemzetközi részét, megjegyzi azonban, hogy egyezményes alapon álló tájékoztatási kötelezettségünk nincs. Nagy szükség lenne a tájékoztatásban is a kölcsönösségre, vagyis arra, hogy a nyugati országok is adjanak információt számunkra.

¹¹³ A Minisztertanács 1986. november 27-i ülésének 6. napirendi pontjában tárgyalták mindezeket. L. 11., 12/a és 12/b dokumentumok.

Az Országos Atomenergia Bizottság Titkársága két háttéranyagot készített.¹¹⁴ Az egyik a különféle sugárzások kérdéseivel foglalkozik szakszerűen, de nem szakemberek számára, a másik pedig azzal az atomerőmű típussal, amelyben a szerencsétlenség történt. Felhatalmazást kér, hogy ezeket a megfelelő vezetői kör számára megküldje.

Felhívja a figyelmet arra is, hogy az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája által kiadott adatok szerint a tejben megengedhető jódmennyiség mértéke kétszer akkora, mint a Magyarországon kialakult mérték. Ezzel azt kívánja világossá tenni, hogy az értékek rendkívül hozzávetőlegesek.

dr. Kapolyi László: Javasolja, hogy alkalmas időpontban a közvélemény kapjon tájékoztatást arról, hogy a Paksi Atomerőmű mennyiben különbözik a csernobili atomerőműtől.¹¹⁵

Emlékeztet arra, hogy korábban a magyar kormány 440 MW-os atomerőmű bővítést tervezett, a szovjet fél ehelyett 1000 MW-os erőmű szállítására tett ajánlatot. Lényegében ez utóbbiban megállapodás is született. Célszerű lenne a sorra kerülő Magyar–Szovjet Kormányközi Bizottság ülése¹¹⁶ keretében felvetni, nem lenne-e helyesebb visszatérni a 440 MW-os erőmű építésére.

A Paksi Atomerőmű építéskor volt egy polgári védelmi gyakorlat, amely olyan típusú szerencsétlenség elhárítását célozta, mint amilyen most Csernobilban bekövetkezett.

dr. Medve László: az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája által kiadott közlemény és a magyar intézkedések, tájékoztatások összhangban vannak. Tudni kell azt is, hogy az Egészségügyi Világszervezet jelenleg Genfben ülésezik,¹¹⁷ ahol a NATO országok miniszterei feltételezhetően külön akcióra készülnek.

Hazai téren tanulásként szolgál, hogy az orvosok körében milyen sokan nincsenek tisztában az egyes sugártényezőkkel, illetőleg a sugárzási következményekkel. A lakosság részéről a jó iránti igény helyenként és területenként megnövekedett, Budapesten az II. és XII. kerületben volt jellemző.

¹¹⁴ L. 178–179. sz. dokumentum.

¹¹⁵ A *Búvár* című folyóirat 1986. szeptemberi számában megjelent A *XX. század erőművei* című cikk részletesen taglalta a különböző típusú erőművek közötti különbséget.

¹¹⁶ Azonos a Magyar–Szovjet Gazdasági és Műszaki-Tudományos Együttműködési Kormányközi Bizottsággal, mely szervezet XXXV. ülészakát 1986. június 30. és július 2. között tartották. Az erről szóló összefoglaló jelentés szerint tárgyaltak a Paksi Atomerőmű bővítése kapcsán a blokk-típusváltásról, de megegyezés nem született. (MNL OL XIX-A-83-b-3231/1986.) Viszont az Állami Tervbizottság 1986. július 2-i ülésén a Paksi Atomerőmű kétszer 1000 MW, VVER védőburkos típusú blokkokkal történő bővítése mellett döntöttek (MNL OL XIX-A-28-d-1986-163.t.-1-20/1986.).

¹¹⁷ Az Egészségügyi Világszervezet 1986. május 5–16. között tartotta Genfben 39. Közgyűlését.

dr. Mórocz Lajos: Tájékoztatást ad arról, hogy Pacsek vezérkari főnök Moszkvában tárgyalt partnerével és megállapodtak abban, hogy minden nap információt¹¹⁸ kapunk Csernobil térségéből, valamint a Szovjetunió nyugati határszélénél mérhető sugárzás mértékéről. A tegnapi tájékoztatás szerint a helyzet az előző naphoz képest nem változott.

Lázár György: A jelentést a Politikai Bizottság is megkapta¹¹⁹ és tudomásul vette azzal, hogy további intézkedéseket nem javasolt a Minisztertanácsnak.

Javasolja, hogy a közvélemény tájékoztatása a továbbiakban is a jelenlegi módon történjék.

Tétényi elvtárs megjegyzése alapján felhívja a figyelmet arra, hogy felesleges műszerbeszerzésre ne kerüljön sor.

A két elkészített tájékoztatási anyagot Tétényi elvtárs nyújtsa be a Minisztertanács elnökének, ezt követően döntés születik arról, hogy milyen körben kerüljön sor a szétküldésre.

Kapolyi elvtárs javaslatai most nem kívánnak intézkedést. Javaslatait abban a jelentésben lehet értékelni, amely az események lezárásaként kerül a Minisztertanács elé.

Egyetért Medve elvtárs megjegyzéseivel és külön is kiemeli az orvosok megfelelő tájékozottságának fontosságát.

Marjai József: Tétényi elvtársnak a műszerkérdésben tett megjegyzésével kapcsolatban rögzíti, hogy sok helyen a meglévő műszerek nem megbízhatóak, illetőleg nem elegendők a feladatok megoldásához.

A nemzetközi tájékoztatásban a kölcsönösség részben érvényesül, Ausztria, illetőleg az NSZK folyamatosan ad tájékoztatást és ez tapasztalható már holland részről is.

Kapolyi elvtárs azon javaslatával kapcsolatban, hogy a Paksi Atomerőmű és a csernobili erőmű jellemzői közötti különbséget a tömegkommunikációban érzékelteni kell, az óvatos magatartásra hívja fel a figyelmet.

Egyetért azzal, hogy a Magyar-Szovjet Kormányközi Bizottság tárgyalásán ismét fel kell újítani a 440 MW-os atomerőmű megvalósításának kérdését.

A Minisztertanács a jelentést tudomásul vette.

[MNL OL XIX-A-83-a-848. jkv-5. np.-1986. Gépelt tisztázat, pecsét nélkül. A jegyzőkönyvet Lázár György a Minisztertanács elnöke és dr. Raft Miklós, a Minisztertanács Titkárságának vezetője saját kezű aláírásával hitelesítette.]

¹¹⁸ Ennek megtörténtét általunk ismert irat nem erősíti meg.

¹¹⁹ L. 3. sz. dokumentum.

5/b

**Szó szerinti jegyzőkönyv a Minisztertanács üléséről
(1986. május 8.)**

[Lázár György] Kérem Marjai elvtársat, hogy a csernobili baleset témában egy rövid szóbeli kiegészítést adjon ahhoz az anyaghoz, amit az elvtársak részére bocsátottunk.

Marjai József

A kiegészítés nem lesz rövid, de sűrített lesz. Hozzáteszem, hogy azok a miniszter elvtársak, akik ebben a munkában sokoldalú, sok vonatkozásban részt vesznek lényegesen szélesebb ismeretekkel rendelkeznek. Kérem ezt is vegyék figyelembe. Ami a radioaktivitást illeti Magyarországon: a ma reggeli legutolsó mérések alapján kismértékben, de tovább csökkent. Ennek egyes elemeiben naponta jelentősek az ingadozások és a szélső értékek közötti különbségek nőttek. Ennek az a magyarázata, hogy jelentés érdemi utánpótlás a baleset helyéről ugyan nem érkezik, de a légmozgások Közép-Európában és az országon belül is ezeket az értékeket gyorsan változtatják. Az utóbbi néhány óra szélirányának megváltoztatása Olaszország felől hozott vissza enyhén szennyezett rétegeket Magyarország felé. Ez az adatokat felfelé módosította. Budapest területén is két mérési pont-távolság között 30 %-os eltérések vannak. Ellenkező irányban változnak. Ez jellemzi a helyzetet. Úgy néz ki, hogy a környezeti sugárzás szintjén az ország nagy részén és Budapesten is az enyhe csökkenés folytatódik. Az ország többi részében ebben a vonatkozásban is meg van az ingadozás. A talajközeli levegőben a sugárzó anyagok koncentrációja nem változott. A folyók és tavak szennyezettsége kismértékű; ezzel kapcsolatban intézkedés nem merült fel. A felszín alatti ivóvíz mentes a radioaktív anyagoktól. A talaj fertőzöttsége is a legutolsó adatok alapján csökkent. A belső munka, amire a jelentés is utal, az azóta eltelt időben arra koncentrált, hogy a mérés és ellenőrzés további kiterjesztését, következetességét és minőségi színvonalát javítsa és, hogy az kiterjedjen a szükséges és lehetséges mértékben olyan elemekre is, amelyeket ez a rendszer kismértékben érint. Nagyon előtérbe került ennek a szükségessége az export és import forgalomban is. A munkának a súlypontja ebben a vonatkozásban, ami a lakosságot közvetlenül érinti az a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium területén folyik, mindenek előtt a tejjel függ össze. A tejgazdálkodásnál többszöri központi ellenőrzés is azt bizonyította, hogy a fogyasztásra kerülő tej gyakorlatilag a teljes mennyiséget tekintve ellenőrzés alá kerül és amit a lakosság fogyaszt mindenféle fertőzési veszélytől mentes. Egy kis hézag van ebben a folyamatban: a kistermelők fogyasztása és az esetleges szűk körben bekövetkező forgalmazás,

bár ebben az időszakban friss tejet közvetlenül a kistermelők piacokon nem árulnak, de több helyen szűk körben árusítanak. Ennek a visszaszorítását gyakorlatilag azok a felhívások szorgalmazzák, amelyeket a lakosság számára adott tájékoztatók is tartalmaznak. Ez minden vizsgálat szerint megbízhatóan és jól működik. A nagy erőfeszítések arra irányulnak, hogy a tej fertőzését megakadályozzák, illetőleg csökkenték. Ennek a legeltetés korlátozása a fő eszköze. Az utóbbi napokban /tegnap/ Váncsa elvtárs elrendelte a legeltetési tilalom, illetőleg a friss zöld takarmány felfüggesztését az eddigi 8 megyéről 10 megyére.¹²⁰ Az intézkedés felülvizsgálata szombaton reggel megtörténik. Akkor kell döntenie abban, hogy a korlátozásokat fenntartják-e, szűkítsék-e, vagy más területekre is ki kell terjeszteni. A takarmánygazdálkodás zökkenőket nem okozott. Egyes régiókban átcsoportosításokkal a folyamatos takarmányozást biztosítani lehet. Ha a jelenlegi rendszer, vagy annak egy erősebb formája továbbra is fennmarad, akkor különleges intézkedésekre, döntésekre lesz szükség a takarmány vonatkozásában. A lakosságot érintő intézkedések a napi közleményekben szerepeltek. A nagyon igényes vizsgálat és elemzés azt mutatja, hogy az ezekben megfogalmazott javaslatokon túlmenő intézkedésekre nincs szükség. Minden jel arra mutat, hogy nem is lesz szükség. Kritikus pontja ennek a kérdéskörnek a jódfogyasztás, amely az ország területén megindult, és amely káros következményekkel is járhat,¹²¹ amennyiben nem kellő felvilágosító munkával és az egészségügyi szervek, a gyógyszerészek, patikusok munkájában nem sikerült visszaszorítani. A tömegtájékoztatásban az erre irányuló felvilágosító munka megindult. Ami a nemzetközi vonatkozásokat illeti: Nagy különbségek vannak az egyes országok intézkedéseiben, mind a belső szabályozás, mind a személyi- és áruforgalmat illetően. Ez a helyzet zavaros és gyorsan változik. Teljes korlátozás a Szovjetunióra, illetőleg a kelet-európai szocialista országokra vonatkozólag ma az élelmiszerek körében Olaszország, Norvégia és Dánia részére továbbra is megvan. Az osztrák intézkedések időközben módosultak és azok ma már a termékek egy szűkebb körére korlátozódnak és megszüntették a tranzit korlátozásokat, legalábbis ami Magyarországot illeti. A jelek arra mutatnak, hogy az ilyen jellegű korlátozásokat fokozottabb mértékben az ellenőrzés általános bevezetése, kiterjesztése és a szigorítás váltja fel. Nagymértékben befolyásolja majd ezeknek az intézkedéseknek a körét a Közös Piac állásfoglalása,¹²² ami még nem született meg, ott még viták vannak; a Közös Piacon kívüli nem szocialista országokat is befolyásolja.

Várható, hogy hosszabb távra is érvényesülni fognak az élelmiszer-körben olyan minőségi megszigorítások, amelyek a magyar exporttal szemben is növelik a követelményeket és bizonyos esetekben hatásukban a korlátozás érvényével, vagy jellegével

¹²⁰ L. 73. sz. lábjegyzet.

¹²¹ L. 33. sz. lábjegyzet.

¹²² L. 109. sz. lábjegyzet.

bírnak, amennyiben ezeket a követelményeket nem tudjuk a következő időszakban követni. Azzal is számolnunk kell, hogy függetlenül az adminisztratív jellegű intézkedésektől, a magyar exporttal szemben ebben a körben a kereslet visszaesik, legalábbis átmenetileg. Piaci okokból is csökkenni fog a magyar export-értékesítés. Az várható, hogy mind a korlátozások, mind az ellenőrzések az eddig megjelölt körben maradnak: a teljes tejtermékekre, friss zöldség, gyümölcs, esetenként hús és amiről még keveset beszéltünk, a vadhús, csiga és hasonló termékek. Ugyanakkor terjed az az igény, hogy az élelmiszeripari körön túlmenően is a szocialista országba kiinduló export szállítmányok sugárfertőzöttségi szintjéről magyar hivatalos igazolást adjunk.

Van már kiesés a Magyarországon keresztül folyó áruszállítások volumenében. Ez előre vetíti azt, hogy a tranzitbevételeink a tervezéshez képest és nyilvánvalóan a tavalyihoz képest is csökkenni fognak. Mindenekelőtt annak következtében, hogy a Szovjetunióra lényegesen szélesebb körű korlátozásokat alkalmaznak és bizonyos mértékig a gyakorlatban következetesebbek és szélesebb körűek is azok a korlátozások, amelyek egyes más kelet-európai országokra eddig születtek. A jelentésben leírtakon túlmenően, hozzávetőlegesen számszerűsíthető visszaesés következett be a turizmusban. Ezt mutatják a jelenlegi felmérések, Juhár elvtárs jelentése számolt be erről; néhány millió dolláros kiesést mutat, ha a folyamatok nem erősödnek fel. A külső információk azt mutatják, hogy a magyarországi utazások iránti érdeklődés több helyen csökken. Vízumkérelmek száma jelentősen visszaesett egy-egy relációban. A már lekötött turista utak visszamondása eléggé hullámzó, nem következetesen csökkenő. A Szovjetunió területén, Kijevben és környékén sok magyar állampolgár dolgozik, de főleg katonai és polgári tanintézetekben sok fiatal tanul. Velük kapcsolatban alapvetően a hazai kiküldő szervek végzik a szükséges politikai és egyéb munkát; a Külügyminisztérium koordinálásával és irányításával, a kijevi magyar főkonzulátus aktív bevonásával. Részben a helyszínen végzett, részben az e térségből hazaérkezettek orvosi ellenőrzése nem mutat ki veszélyes mérési adatokat. Nagyobb számú magyar állampolgár dolgozik, illetőleg családtagként tartózkodik Csernovszkij¹²³ ukrainai városban, ahol szállodát építünk, már a befejező szakaszban tartunk. Itt az utóbbi időszakban nagyobb nyugtalanság jelentkezett a kint élők között. Az Építési és Városfejlesztési Minisztérium ugyancsak a külügyi szervek bevonásával a szükséges intézkedéseket megtette annak érdekében, hogy a kint dolgozókat megnyugtassa, az indokolt mérések és ellenőrzések megtörténjenek részben az ottani, részben a hazai szervek bevonásával az onnan hazaérkezettek körében is.

Szeretném még megemlíteni, hogy a Szovjetunióból a villamosenergia szállítási szintje minimális mértékben csökkent csak; az első időszakban mintegy 3-4 százalékkal, ezen a héten 1,5-2 százalékra tehető, amennyivel kevesebb villamosenergia érkezett. Ez a magyar energiarendszerben problémákat nem jelent. Egyébként az

¹²³ L. 110. sz. lábjegyzet.

igen alacsony villamosenergia fogyasztás mellett ez nem jelent többletterhet. Hogy a továbbiakban hogyan fog alakulni ebben a vonatkozásban a szovjet szállítási készség, az ma még nem mérhető.

Magyar részről konkrét műszerek felajánlása a Szovjetunióknak megtörtént,¹²⁴ hogy hozzájáruljunk az ottani balesettel kapcsolatos feladatok teljesítéséhez. Eddig szovjet részről egy típusú műszert igényeltek, aminek a kiszállítása repülőgépen megtörtént. Ebben a vonatkozásban továbbra is készen állunk a szovjet igényeket kielégíteni, mégpedig soron kívül és külön ellentételezések nélkül is, még ha a kontingensekben ezek nem szerepelnek.

A baleset és annak a körülményei és amik azután történtek, nemzetközi méretekben a politikai és a gazdasági harc eszközévé váltak, több nyugati ország belpolitikai témája is és az egymással szemben álló erők ezt jelentős mértékben felhasználják, különösen a szomszédos Ausztriában. Az eddigi megállapításaink szerint az ellenséges propaganda direktben nem támadta a magyar intézkedéseket és a magyar belső tájékoztatást sem. Nyugati partnereink továbbra is értékeli a magyar adatszolgáltatásokat és most már helyenként számunkra pozitívabb megfogalmazású, rövidebb-hosszabb megállapítások is megjelennek.

Köszönöm szépen.

Lázár elvtárs: Van-e kérdés?

Markója elvtárs: Ma reggel hallottam a rádióban a Nemzetközi Egészségügyi Szervezet közleményét,¹²⁵ ami sokkal megnyugtatóbb, mint amilyen intézkedések nálunk is, vagy máshol folyamatban vannak. Nem tudom, hogy az a nemzetközi egészségügyi szervezet milyen szakértőkből álló csoportjai ültek össze, de például a tejfogyasztással kapcsolatban, vagy más ügyekben ellentétes álláspontra helyezkedtek, mint ahogy nálunk mi azt mondjuk. Szerintem ez egy kicsit megzavarja a közvéleményt.

Marjai elvtárs: Tisztelt Minisztertanács! Nemcsak a mai rádió olvasta be ezt az MTI közleményt, a lapok is hozták. A szöveg pontos elemzése azt mutatja, hogy a Nemzetközi Egészségügyi Világszervezet európai területi irodájának ez a közleménye, amelyik több ország kiemelkedő tudósa és szakértője bevonásával folytatott munka alapján készült, ez teljesen összhangban van a magyar tájékoztatással és a lakosságnak adott tájékoztatással és az intézkedésekkel is. Minden elemében. A fogalmazás azt mondja, azt még el lehet fogadni, hogy a friss zöldséget mosunk, mert ez egyébként is előnyös az egészségre. Direktebb módon nem fogalmaz.

¹²⁴ L. 5/a. sz. dokumentum.

¹²⁵ L. 111. sz. dokumentum.

Magyar részről sem ajánlottunk többet, hogy mossák ugyanezeket a termékeket nagyobb mértékben, amelyekre a megszokott normálistól eltérően nagyobb radioaktív szennyeződés rakódhat le. Ezek így sem érik el a káros szintet.

Az az intézkedéssorozat, amely a legeltetés és zöldtakarmányozás vonatkozásában született, az is pontosan egybeesik az Egészségügyi Világszervezet közleményével, azt mutatja, indokolt a baleset körzetében, ahol a baleset történt és azokon a helyeken, ahol a radioaktív anyagok koncentrációja a legelőkön magasabbnak mutatkozik.¹²⁶ Tehát itt is tisztes távolságban vagyunk a kritikus értéktől. Ahogy a jelentés is mutatja, a tej elegyítésével, a nagyobb keverési arányokkal is elkerülhető ez, messze a kritikus érték alatt tarthatók a tej radioaktív szennyező tartalma.

Lázár elvtárs: Van még kérdés? És ha van az elvtársak részéről hozzáfűzni való, azt is meghallgatjuk. Érdekes erre még pár percet ráfordítani. Én is szeretnék valamit mondani.

Van-e ellentmondás, vagy nincs. Figyelembe kell venni, ez az egészségügyi szervezet nem Magyarországra, hanem általában Európában és szélesebb értelemben kialakult helyzetre is reagálva tette a megállapításait.

Vegyék figyelembe az elvtársak, vannak országok, ahol a mienktől radikálisabb lépéseket alkalmaztak. Részben a lakosság megnyugtatójának szándékával, tehát jóhiszeműen, de laikus módon a más részről keltett hangulat kivédésére. Olyan intézkedések születtek pl., hogy friss zöldséget egyáltalán nem lehetett forgalomba hozni, pl. Ausztriában is, vagy gyerekek ne menjenek a homokozóba, mindenki tartózkodjon otthon stb. Ha figyelmesen elolvassa az ember az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodájának a közleményét, a lényeg tekintve azok a lépések és intézkedések, amiket mi elhatároztunk és az ottani ajánlások nem más, mint figyelemfelhívó, ajánló állásfoglalás. Ezek tulajdonképpen összhangban vannak. Abban a felfogásban, és úgy ahogy az ugyancsak tartalmazó szakemberek is mondják, természetesen itt sok olyan tényező van, ami a helyzet alakulásában módosításokat visz be, nemcsak egyik napról a másik napra, hanem egy adott térségen belül is. Még egy térség szűkebb térségei között is alakulhatnak ki eltérő különbségek. Vannak ehhez hozzáértő elvtársak is jelen, akik talán segítenek abban eligazodni, ez a regionális iroda és a mi gyakorlatunk között olyan eltérés, amire azért kell odafigyelni, hogy ne kövessünk el hibát.

Továbbra is meg kell tartani azt a gyakorlatot, amit az üggyel való alkalmazás során megkezdtünk. Van egy koncentrált kézbentartás. Czinege és Marjai elvtárs felelősségével és az érintett miniszter elvtársak együttes közreműködésével történik és semmiféle partizánkodásnak nincs helye és lehetősége, mert csak bajt okozunk vele. Vannak erre nemzetközi példák. Ahol jóhiszeműen, mindenki elkezdett

¹²⁶ L. 73. sz. lábjegyzet.

fölvilágosítani, intézkedni csak zavart idézett elő. Ahelyett, hogy segített volna, rontotta a helyzetet. A polgári védelem szakemberei, azok az orvosok, fizikusok közreműködnek az ügyben, akiknek a szavára adni lehet. És itt mindenféle értelemben tényleg a szakértelemre kell támaszkodni, mert a laikus megközelítés csak véletlenül találhat bele az igazságba és bármennyire is jószándékú, abból csak baj származhat. Abban, hogy a dolog, amellet, hogy megrázta az embereket, ezt meg is lehet érteni, hogy a közvéleményt nyugtalanítja elfogadható és olyan állapot van ma nálunk, amire nem illik rá a pánik jelző, annak is köszönhető, hogy éppen az előbb említett elvtársak azonnal és az esemény bekövetkezésének hírére követően azonnal akcióba léptek. Míg mi élveztük a napsütést, ők hivatali szobáikban dolgoztak. Köszönet illeti azokat, akik rögtön tették azt, amit kellett. Meg kell mondanom, hogy a sajtó is segítséget adott, a sajtó is higgadtan, nyugodtan, tárgyyszerűen foglalkozott az ügygel. Ez nagyon sokat segített.

Megmaradt a tárgyyszerű információ mellett, nem bagatellizálta a potenciális veszélyt, ezzel nagyon hasznosan járult hozzá a lakosság tájékoztatásához.

Az első pillanatban senki nem tudta megmondani, végül is a veszély milyen fokú és milyen mértékűvé fejlődhet. Az első közlésekből nem derült ki, csak a dolog menetében válhatott világossá. Éppen az Egészségügyi Világszervezet irodájának a véleménye is azt mutatja, hogy idő kellett a szakemberek számára is ahhoz, hogy eljussanak azokhoz a következtetésekhez, amelyek tárgyyszerű eligazodást adnak, hogy mi is van. Ezen a vonalon kell megmaradni. Számolni kell vele, hogy a helyzet alakulásában bekövetkezhetnek hullámmások. Remélhető, végső soron, fő tendenciájában a dolog nem a romlás, hanem a javulás irányába megy.

Megállapodás van abban, hogy amikor túl vagyunk ezen a helyzeten, egy meghatározott idő múlva, mindazok, akik ebben a munkában részt vettek, a polgári védelemtől kezdve, az egészségügy, mindenki, aki itt részt vett, összegyűjtik a tapasztalatokat, a hazai tapasztalatokat, mert ilyenek is adódnak – remélhetőleg ilyen helyzetek nem túl sűrűn alakulnak ki, és a tapasztalatok hasznosítására nem kerül sor. A tapasztalatok ismeretében lépéseket kell tennünk a későbbiekre vonatkozóan, levonva a tanulságokat, főleg az információ és az együttes cselekvés kérdésében.¹²⁷

Mérlegeltük, szükség van-e további olyan intézkedésre, ami főleg a lakosság szempontjából elhatározást igényel a Minisztertanács részéről. Arra a következtetésre jutottunk, hogy nincs. Ez nem jelenti azt, hogy az üggyhez nem kapcsolódik egy sor olyan más feladat, ami most már nem a lakosságot és a közvéleményt érinti direkt módon, hanem a termelő ágazatokat. A mezőgazdaságot, a külkereskedelmet, az idegenforgalmat, közlekedést. Ezeket természetesen csinálni kell. Itt van intézkedni és tennivaló, de nem olyan típusúak, amelyeket a közvélemény tud megoldani. Ezeket nekünk kell megoldanunk. Emellett maradjunk. Minden olyan

¹²⁷ L. 11–12/b. sz. dokumentumok.

javaslat, szakemberektől, nem szakemberektől, amely cselekvést igényel, fusson be az ügygel foglalkozó elvtársakhoz.

Tétényi elvtárs: Tisztelt Minisztertanács! Mindenekelőtt szeretném alátámasztani, ami a szakemberekkel kapcsolatban elhangzott, akik ebben a munkában részt vesznek. Akik ezzel közvetlenül foglalkoznak irányítási szinten, több évtizede végzik ezt a munkát, nagy tapasztalattal és nagy nemzetközi körütekintéssel rendelkeznek.

Hozzá szeretném tenni azt a javaslatunkat; miután most rendkívül sok mérési, ellenőrzési feladat jelentkezik, ezeknek a mérési, ellenőrzési feladatoknak a megoldását célszerűnek látom hasonló módon folytatni, mint ahogy elkezdtuk. Tehát a meglevő laboratóriumi kapacitások és szakemberek igénybevétele. Amikor a műszerek beszerzésére kerül sor, akkor célszerű a hazai, meglevő műszerek áttekintése. Több tucat olyan műszer áll rendelkezésre, amelyeknek a beszerzésének a kérdése felmerülhet.

A másik dolog: A nemzetközi tájékoztatással kapcsolatban, amit elhatározott a vezetés, tehát a partnerek tájékoztatására, az rendkívül helyes és célravezető annak ellenére, hogy semmiféle hivatalos kötelezettség tájékoztatásra nem létezik a jelenlegi előírások, megállapodások szerint. Nem hogy a mi részünkről, de még azoknak az országoknak a részéről sem, ahol olyan esemény következett be, ahol ez fontos lett volna. Ezt rögtön az elején tisztáztuk. Döntés van Magyarország és Csehszlovákia,¹²⁸ és Magyarország és Ausztria között,¹²⁹ ha a mi területünkön történik esemény, és van Csehszlovákia és Ausztria között egy ilyen megállapodás. És van egy KGST eljárás¹³⁰ a KGST országok között. Más kötelezettség nincs, de az az állapot, ami kialakult és a tájékoztatással kapcsolatban megvalósult feltétlenül helyes, célravezető; célszerű a kölcsönösségre törekedni. Nagy szükség lenne benyomásom szerint tájékoztatásra például olasz, osztrák részről, ennek fényében értékelni lehessen a helyzetet.

Nagy szükség lenne tájékoztatásra olasz és osztrák részről annak érdekében, hogy értékelni lehessen a helyzetet. Az Atomenergia Bizottság titkárságán készült két háttér-anyag.¹³¹ Az egyik az atomerőmű építésének az összehasonlítása. Ez szakértelemmel, de nem szakértők számára készült. Szétküldésére sor kerül, ha erre felhatalmazást kapunk.

¹²⁸ L. Magyarország és Csehszlovákia között „a nukleáris létesítmények környezeti sugárbiztonságával összefüggő kölcsönös tájékoztatás és együttműködés szabályozásáról” szóló egyezmény megkötéséről, illetve ennek előkészületéről szóló, 1986. február 21-én kelt 3069/1986. Mt. sz. határozatot. (MNL OL XIX-A-83-b-3069/1986.)

¹²⁹ Magyarország és Ausztria között „a nukleáris létesítményeket érintő, kölcsönös érdeklődés tárgyát képező kérdések szabályozásáról” szóló egyezményt 1987. április 29-én írták alá, Bécsben. (MNL OL XIX-J-1-k-Ausztria-3259-4/1987.)

¹³⁰ L. 103. sz. lábjegyzet.

¹³¹ L. 178-179. sz. dokumentum.

Az Egészségügyi Világszervezet adataival kapcsolatban egyetlen dologra hívom fel a figyelmet: a megengedett érték a tejre nézve kétszer akkora, amit mi kialakítottunk, és ami ebben a táblázatban szerepel. Azért mondom csak, hogy felhívjam arra a figyelmet, hogy ezek a normák hozzávetőlegesek, változnak. Volt eset, amikor az '50-es évek végén harmad részére csökkentették a sugárdózist a radioaktív szakmában dolgozók számára.

Kapolyi elvtárs:

A mi szempontunkból fontosnak tartanám, hogy valamikor a közvélemény kapjon felvilágosítást az atomerőművi építés különbözőségeiről. Arról, hogy ahol a baleset bekövetkezett, az egykörös típus, a miénk kétkörös. A másik, ahol el kell választani az információk alapján kialakult helyzetet: a miénk 1000 MW-os típus, amit választottunk és szintén kétkörös. Marjai elvtárs részére javasoltam – hogy konzultációs jelleggel –, a legközelebbi ülésen hozza fel, hogy ebben a kialakult helyzetben a szovjet fél a 440 MW-os tornyot csinálja.

A mi konkrét részvételünk ebben az esemény-sorozatban: amikor bekövetkezett a baleset, akkor a szovjetek kérték a szállítás átütemezését. A Czinege elvtárs által vezetett bizottság¹³² egyik vezetőjét az Ipari Minisztérium adta.

A Paksi Atomerőműben és környezetében semmi nyugtalanság nem történt, nyugodt a munkavégzés. A belépő embereknek nagyobb volt a sugárzása, mint amikor kijöttek. Az információba – ha az egész folyamat összefoglalást nyer – kerüljön bele, hogy a Paksi Atomerőműnél volt egy nagy gyakorlat és éppen ezek az események indokolják az ilyen típusú gyakorlatok szükségességét.

Csatlakoznék Tétényi elvtárs hozzászólásához: a műszerek beszerzéséhez a javaslattétel rendelkezésre áll.

Medve elvtárs:

Az intézkedések a mindenkori álláspontnak megfelelőek. Az Egészségügyi Világszervezet Európai Irodája olyan időszakban ült össze, amikor Genfben zajlik a világszervezet közgyűlése¹³³ és a NATO országok egészségügyi miniszterei külön üléseznek ebben a témában. A szakértőket úgy válogatták ki, hogy ne csak orvosok, hanem sugárbiológusok is legyenek. Amikor ők úgy fogalmaznak, hogy radioaktív anyagok kerültek Európa fölé – már szétoszlottak, ezért bizonyos akciók már nem szükségesek. A szakértők megegyeztek abban, hogy a következő akciók

¹³² A szóban forgó bizottságot ezen információk alapján nem sikerült pontosan meghatározni.

¹³³ L. 117.sz. lábjegyzet

jelenleg nem indokoltak. Nem indokolt, hogy az emberek lakásban maradjanak, az elővigyázatosság a kertészkedésben, a csecsemők által is fogyasztható a tej.

Az élelmiszer-import: több ország ellenőrzési intézkedéseket tett. Azt mondják, hogy nincs közegészségügyi jogosultság az ilyen korlátozásokra, kivéve a szennyezett területeket.

A hazai véleményekkel kapcsolatban: egyes orvosaink nem voltak elég tájékozottak az egész jó-d-kérdésben.¹³⁴ Egyesek Pakson akartak a bölcsődébe jódot adni, Záhonyban pedig úgy kellett leállítani. Elhíresztelték, hogy az egyik gyermekkórházban adják – nem volt igaz. Ami a lakosság részéről tapasztalható volt: először május 1-jén a szállodák személyzetei jelentek meg, utána a II. és a XII. kerület lakosai voltak, akik nagymértékben vásároltak gyógyszert. A peremkerületekben nem volt ilyen jellegű.

Mórocz elvtárs:

Amikor a napokban Pacsek elvtárs más témában Moszkvában járt és találkozott Ahromejev marsallal, megegyeztek, hogy minden nap tömör információt adnak a sugárhelyzet változásáról a magyar vezérkarnak.¹³⁵

Lázár elvtárs: a PB is megkapta azt a jelentést, ami az elvtársak előtt van. Tudomásul vette a megtett intézkedéseket. Azzal is egyetértett, hogy a közvélemény tájékoztatásában az eddigi gyakorlatot kell követni és ez a központi irányítás mindaddig, amíg ennek a szükségessége fennáll. Minden intézkedést kontroll alá kell vetni. A magam részéről jelzem Tétényi elvtárs felhívására; bármiféle beszerzési akciót csak akkor engedélyezünk, ha meggyőződünk arról, hogy más megoldás nincs.

A két tájékoztató anyagot, amiről Tétényi elvtárs említést tett, küldjék szét.

Kapolyi elvtárs megjegyzéseihez: ezek olyan kérdések, amelyek azonnali lépéseket nem kívánnak. Ezt a bizonyos felvilágosító munkát bele kell helyezni abba a propagandista munkába, ami egyébként is folyik. Ez a kérdéskör már nem a Szovjetunióban történt baleset, hanem az egész atomtechnikával kapcsolatos. Ami a szovjetekkel való tárgyalást érinti: hogy a jelentés – ami az MT elé kerül¹³⁶ –, mit tartalmazzon, arra visszatérhetünk majd. Annak egy komplex jelentésnek kell lenni. Az összes elemeket tartalmaznia kell, ami a témához információként vagy az információból levonható következtetesként az MT előtt ismert kell, hogy legyen.

¹³⁴ L. 33. sz. lábjegyzet.

¹³⁵ Ennek megtörténtét bizonyító iratanyagot nem sikerült felkutatnunk.

¹³⁶ A Minisztertanács vonatkozó, 1986. november 27-i ülésével kapcsolatban I. 11., 12/a és 12/b. dokumentumokat.

Egyetérttek azzal, amit Medve elvtárs mondott, hogy az Egészségügyi Világszervezet, illetve annak szervezeteivel a kapcsolat legyen folyamatos, és ami indokolt az információ-csere szempontjából, tegyük meg.

Az orvosok tájékoztatását folytassák tovább. Ez is olyan tapasztalat, aminek a hasznosítására a későbbiekben szükség lehet. A lakosság tájékoztatásával kapcsolatban: azt kell tenni, amit eddig is tettünk.

Marjai elvtárs kíván beszélni?

Marjai elvtárs:

Néhány felszólalással kapcsolatban: igaz az, amit Tétényi elvtárs mond a műszerezettségről. Erre egyértelmű elhatározásunk van.

Több területen nem elegendő, megbízhatatlan és alacsony szintű. Ennek most az összeírása, rangsorolása folyik, és azután történik döntés.

A nemzetközi tájékoztatásnál a kölcsönösségre kell törekedni. Az osztrákok ma már rendszeresen adnak adatokat, NSZK is, a hollandok is elkezdtek.

Kapolyi elvtárs felvetésével kapcsolatban: fokozatosan szabad előre menni. A két atomerőmű összehasonlításánál vigyázni kell, mert abban veszélyes következtetéseket lehet levonni. Az a típus, ami Szovjetunióban balesetet szenvedett, igen alacsony szintű biztonság szempontjából, de továbbra is építik. Fontos lenne, hogy az információkat, ami itt is kialakult, azokat ne terjesszük tovább. A bolgár dolog tipikus példa: hárman tudták eddig, most már ezt lényegesen szélesebb körben tudják. A magyar–szovjet tárgyalásoknál¹³⁷ mindenképpen elő kell venni az egész kérdést azért is, mert könnyen lehet, hogy a szovjet álláspontban is bekövetkeznek változások. Ennek bizonyos jelzései már eljutottak hozzánk.

Lázár elvtárs:

A kiegészítő megjegyzések teljesebbé tették a képet. Azt erősítik meg, hogy új, lényegesen más gyakorlatot nem kell folytatni, azt következetesen tovább kell vinni. Ezzel zárhatjuk ezt az információt.

Különfélék következnek.

[...]

[MNL OL XIX-A-83-a-848. jkv-5. np.–1986. Gépelt tisztázat, aláírás, pecsét nélkül.]

¹³⁷ L. 116. sz. lábjegyzet.

5/c

**Jelentés a Minisztertanács részére
(1986. május 5.)**

SZIGORÚAN TITKOS!

00187/TÜK/1986.

Készült: 32 példányban
20. számú példány

J E L E N T É S

A Minisztertanács részére

a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset hazai
következményeiről és elhárításukra tett intézkedésekről

A magyar szervek első alkalommal 1986.04.26-án a svéd, finn és lengyel intézetektől nem hivatalos csatornákon kaptak értesítést arról, hogy a radioaktív szint megnövekedett a levegőben. Április 29-én lengyel hivatalos forrásból tájékozódunk arról, hogy a Mazuri-tavak térségében¹³⁸ a jód-131 izotóp mennyisége megnövekedett.

Szovjet szervek részéről 04. 28. és 29-én kaptunk tájékoztatást a bekövetkezett balesetről, azóta nem.

Hazánkat április 29-ről 30-ra virradó éjjel érte el egy erősen felhígult radioaktív felhő, amelynek zöme Salgótarján, Budapest, Balaton É., Szombathely irányában vonult, és Ausztria felé terjedt, egy része pedig szétszóródott az ország felett. A levegő radioaktív szennyeződése helyenként sokszorosára nőtt.

A felszíni vizek radioaktivitása helyenként ötszörösre (Duna), az ivóvizek aktivitása pedig a normál érték kétszeresére növekedett.¹³⁹ A május 3-i mérési adatok alapján Budapest térségében a levegő radioaktív szennyezettsége csökkent, 4-ére virradó éjjel viszont emelkedett, másutt a sugárszennyezettségben lényeges változás nincs.

Május 2-án az élelmiszerek közül a tejben jelentős jód-koncentráció növekedés jelentkezett, elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Komárom, Győr-Sopron megyékben.

¹³⁸ L. 67. sz. lábjegyzet.

¹³⁹ A jelentés mellékletében szereplő táblázatban az arányok ettől eltérnek.

A kialakult helyzet nem tette szükségessé nagy horderejű intézkedések, illetve rendszabályok fogantatását. A lakosság április 30-tól folyamatos, megnyugtató hangú tájékoztatást kapott. Ugyanakkor a maximális biztonságra törekedve a következő intézkedések történtek:

1. Április 29-én du. az Ipari Minisztériumban szakértői csoportot hívtunk össze (IM és Polgári Védelem) a tennivalók megbeszélésére. 30-án délelőtt majd ezt követően naponta ülésezett a Polgári Védelem Országos Parancsnokságán az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság (ABKB) Operatív Törzs és Műszaki Tanácsa. (Úgy ítéltük meg, hogy a Kormánybizottság, mint testület összehívása nem szükséges.)
2. A mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter (belső intézkedés formájában) elrendelte néhány körzetben a legeltetés és a zöldtakarmányozás szüneteltetését,¹⁴⁰ a begyűjtött tej fokozott ellenőrzését, a nagyobb radiojód koncentrációjú tej hígítását tiszta tejjel és a friss vágású húsok ellenőrzését.
3. Felhívtuk a lakosság figyelmét, hogy – elsősorban a gyermekek – csak a tejipar által forgalmazott, ellenőrzött tejet fogyasszák, illetve, hogy a frissen szedett nagylevelű zöldségeket (paraj, saláta, sóska, stb.) fogyasztás előtt többször mossák meg.
4. A gyógyszeripar április 30-án megkezdte 4,5 millió jód-tabletta¹⁴¹ legyártását, amelyből május 2-án 1 millió darabot Budapest és Pest megye részére Budapestre, 100 ezer darabot pedig Nógrád megyébe szállítottunk.
5. Tájékoztatók készültek a hazai mérési eredményekről a Külügyminisztérium részére a kölcsönösségi alapon információt kérő európai országok, továbbá az Egészségügyi Világszervezet Központi Irodája tájékoztatására.
6. A Polgári Védelem a vasúti és közúti járművek szennyezettségének szűrőpróbaszerű ellenőrzését május 3-án 21.00 órakor megkezdte Záhonyban és Hidasnémethiben. (4-én 700 vasúti kocsit ellenőriztek s ebből egy kálisót szállító kocsinál haladta meg a radioaktív szennyezettség az elfogadható mértéket. Ezért a kocsi visszairányításra került.)

Amennyiben a balesetet szenvedett erőműből a radioaktív kibocsátás folytatódik, illetve az erőmű közelében levő légtömegeknek nagy a radioaktív anyagtartalma és egy számunkra kedvezőtlen légmozgás következik be, hazánkban újra, – sőt! jelentősen – növekedhet a radioaktív szennyezettség szintje.

Amennyiben a helyzet nem válik rosszabbá, de az időjárás nem kedvez, (nem kapunk esőt), a legeltetési és zöldtakarmány fogyasztásra vonatkozó tilalmat egyelőre fenn kell tartani. A MÉM jelzése szerint ez – a gazdaságok jelentős részénél

¹⁴⁰ L. 73. sz. lábjegyzet.

¹⁴¹ L. 33. sz. lábjegyzet.

– néhány napon belül súlyos takarmányozási gondot okozhat. Dolgoznak áthidaló megoldásokon.

Az április 29-e óta érvényben lévő mérő-ellenőrző és jelentő rendszer fenntartása továbbra is indokolt.

* * *

Az európai tőkés országok április 30-tól kezdődően különböző mértékű rendszabályokat hoztak, alapvetően az áruforgalom korlátozására. Ezek közül számunkra a legfontosabbak: NSZK, Ausztria, Olaszország, Svédország.

Első ízben május 1-én az osztrákok felé, május 2-án a legfontosabb európai partnerek felé, azt követően pedig naponta adunk mérési adatokat. Partnereink az adatszolgáltatást üdvözltek, s tájékoztattak arról, hogy ilyen közléseket csak tőlünk kaptak. Az információ-adással egyidejűleg lépéseket tettünk, illetve teszünk a már meghirdetett és az előkészítésben lévő korlátozások elhárítására.

A mai helyzet szerint Olaszország teljes terjedelemben korlátozza élelmiszer exportunkat. A többi relációban a gyakorlatban megszüntették, vagy enyhítették a korlátozásokat, illetve áttértek az áruk és a fuvarszközök műszeres ellenőrzésére. A korlátozás enyhítésére az államközi tevékenység folyamatos.

A gazdasági kihatások egyelőre pontosan nem mérhetők fel, de a jelenlegi megítélés szerint érdemben nem befolyásolják áruforgalmi mérlegünk alakulását.

Kezdeti jelek érezhetők a turista forgalom átmeneti visszaesésében is. A rendelkezésre álló eszközökkel e téren is fellépünk a folyamattal szemben.

* * *

A május 5-i mérési adatok a következő helyzetképet mutatják:

Jelentősen csökkent a levegő radioaktív anyag tartalma; a víznél a szennyezettség csökkenése általában számottevő, de néhány helyen, (elsősorban Pécs környékén) növekedés tapasztalható; a talaj és a növényzet szennyezettsége másfél-kétszeresére növekedett; a leginkább szennyezett körzetekből származó tej fertőzöttsége is nőtt és ennek következtében növekedett a csomagolt tej szennyezettsége is, de nem éri el a megengedett felső határérték felét sem; a zöldségfélék szennyezettsége egyes helyeken csökkent, más helyeken némileg növekedett.

Budapest, 1986. május 5.

(Marjai József)

(Czinege Lajos)

... sz. melléklet

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT ÉS MEGJEGYZÉSEK

(Összeállításra került a Műszaki Tanács közreműködésével.)

	Levegő összes béta	Ivóvíz összes béta	Talaj összes béta	Élelmiszer		
				nyers tej	csomag. tej	zöldség I-131 tartalom
	Bq/m ³	Bq/l	Bq/m ²	Bq/l	Bq/l	Bq/kg
baleset előtti átlagos mérési értékek	0,001	0,1	3	–	–	–
április 30.	7	0,5	50	100	–	50
május 1.	9	0,5- 2,1	80	100- 700	max. 25	1500
május 2.	22	3	150	700- 900	max. 40	2000- 4000
május 3.	2	1-3	150	900- 1250	max. 50	3000- 5000
május 4.	8	2-3	200 250	1000- 1300	max. 60	3000- 5000
Intézkedést igénylő határértékek	2500	100	1000-	1000	500	10000

Megjegyzés:

1. A hazánk területét most ért maradandó felületi radioaktív szennyezettség szintje eléri az eddigi összes légköri atomrobbantás során Magyarországon mért összértéket.
2. A táblázatban – a tejnél – szereplő magas értékeket mintegy 15 körzetben mérték. Ez az összes begyűjtött tej 10-15 %-át teszi ki. A szennyezettség jelzett mérvű csökkentését úgy érik el, hogy a nem, (vagy csak alig) fertőzött területekről nyert tejhez keverik a szennyezettet. Mindezt az eljárást addig lehet folytatni, amíg az 500-as értéket túl nem lépik.

3. Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság (ABKB) vezetője a HB elnöke. Elnökhelyettesek a HM és az IpM, tagjai pedig mindazon miniszterek (országos hatáskörű szervek vezetői), akik egy, a saját atomerőműnél bekövetkező baleset esetén valamilyen feladatot kötelesek ellátni. A Kormánybizottság mellett működik egy operatív törzs, a PV országos törzsparancsnoka¹⁴² vezetésével. Tagjai az érintett minisztériumok főosztályvezetői, illetve a HM szervek néhány vezető beosztású tisztje, tábornoka. A Műszaki Tanács tanácsadói testület, melynek tagjai neves szakemberek, tudósok, akik képesek a helyzet felmérésére, elemzésére és a szükséges javaslatok megfogalmazására.

[MNL OL XIX-A-83-a-848. jkv-5. np. 1986. Gépelt másolat, saját kezű aláírásokkal, pecsét nélkül.]

6.

Az Országos Atomenergia Bizottság Titkárságának feljegyzése az atomerőmű-baleset várható magyarországi hatásairól (1986. május 8.)

BELSŐ HASZNÁLATRA

OAB Titkárság / L. O.¹⁴³

1986. május 8.

A Csernobili Atomerőmű katasztrófájának várható kihatásai Magyarországra

A Csernobili Atomerőműben bekövetkezett katasztrófa többféle módon is érintették [sic!] hazánkat; bizonyos következményei csak a jövőben fogják kifejteni hatásukat. Nagy általánosságban ezek három csoportba oszthatók: az erőmű reaktorából kilépett és nagy területen szétszóródott sugárzó anyag által okozott szennyezések; a katasztrófához vezető /azt kiváltó/ esemény, vagy eseményláncolat, és végül a politikai kihatások, amelyek jelentős mértékben az eseményekre vonatkozó információ kezeléséhez fűződnek.

¹⁴² L. 85-88. sz. lábjegyzetek.

¹⁴³ Lendvai Ottó

I.

A sérült atomerőmű reaktorából jelentős mennyiségű radioaktív anyag került a légkörbe, és néhány napon belül Európa különböző részein jól mérhető módon növelte a légkör radioaktivitását. A légkörből kicsapódó radioaktív anyagok pedig elsősorban a talajt és a növényzetet szennyezték. /Az eddig ismert adatok szerint az uralkodó magas vízhozamok miatt a jelentősebb folyók, és tavak szennyezése viszonylag sokkal kisebb jelentőségű./

Mind a légkör által hordozott, mind a földfelszínre kicsapódott radioaktív anyag mennyisége jelentős ingadozásokat mutatott időben és térben. Lehetséges tehát, hogy hazánk egyes helyein erősebb szennyezett gócok fennmaradnak akkor is, amikor másutt a sugárzás már lecsengett. Ezek felderítése komoly feladatot jelent – a jelek szerint elsősorban nem is egy fenyegető veszély elhárítására, hanem annak igazolására, hogy másutt a helyzet sokkal jobb, illetve visszatért a normába.

A szennyező radioaktív anyag tekintélyes részét rövid felezésű idejű izotópok képezik; ezek közvetlen belégzés révén, vagy a táplálékláncban keresztül beépülhetnek emberi szervezetekbe. Meglehetősen biztosnak lehet venni, hogy akut sugárbetegséget kiváltó sugárzásnak hazánkban nem lett kitéve senki. Komolyabb számítások elvégzésére van szükség ahhoz, hogy felmérhető legyen, milyen statisztikailag érzékelhető hosszú távú hatást fog ez kifejteni a lakosság egészének /vagy rétegei, – pl. kisgyermekek/ szintjén, különböző betegségek, halálokok gyakoribb előfordulása révén.

A távlati hatások közt lehet talán számolni a lakosság fokozott pszichés érzékenységevel a kérdéskör iránt, amely súlyosabb esetekben szomatikus tünetek okozója is lehet; előfordulhat, továbbá pl. a sugárzással járó diagnosztikai eljárásoktól való fokozott félelem – de akár az ellenkezője is.

A népgazdasági többletterhelések nehezen becsülhetők fel, ha egyszer eltekinünk a sugárzás lecsengéséig terjedő időszak alatt felmerülő közvetlen kiadásoktól. Ezekhez tartozik, egyebek közt:

- a sugárzás országszerte történő mérésekkel, az adatok továbbításával, összesítésével kapcsolatos közvetlen és közvetett /más munkától elvont munkaórák/ költségei, beleértve szállítást is stb., stb.;
- a lakosság részére készített jódtabletták ára /még ha nem is kerülnek kiosztásra – korlátozott raktározhatóságuk miatt/;
- pótlólagos műszerbeszerzések költségei.

A sugárzással kapcsolatos kihatások tekintélyes része az emberi táplálékláncba beépülő sugárzó anyaghoz fűződik. Itt jelenleg elsősorban az élelmiszerexportunkat érő kárral kell számolni. Ennek egy része végleges jellegű – friss zöldségfélék, stb. Másik része /pl. az osztrákok még konzerveket sem voltak hajlandók átvenni/ későbbi időpontban legalább is részben még kimehet.

Azzal kell számolni, hogy a kihullott radioaktív anyagok egy része olyan hosszabb felezési idejű izotópokból áll, amelyek csak később találhatják meg útjukat a táplálékláncba, és szükségessé teszik a hazánkban termelt élelmiszerek hosszabb ideig tartó fokozott ellenőrzését. Nem zárható ki, hogy ezen élelmiszerek egy része nem lesz exportképes /esetleg a célországtól függően/, vagy legalábbis csak csökkentett értékűvé válik ilyen szemszögből. A mostani időpontban még nem lehet bizonyossággal állítani, hogy az ilyen élelmiszerek mekkora része lesz valóban alkalmatlan emberi fogyasztásra.

Az ilyen kihatásokhoz mindenképpen hozzá kell számolni a fokozott ellenőrzési apparátus, ügyintézés, átdisponálás okozta költségeket, nem utolsó sorban pedig a szükséges mérőműszerek beszerzésének, üzemeltetésének költségeit.

Külön kérdésként ehhez kapcsolódik a hazánkon áthaladó tranzitárak kérdése /szállítási bevételek/. Ennek feltételezhető csökkenése erősen függ attól, hogyan alakul a továbbiakban a sugárzási helyzet. Legalábbis a közelebbi jövőben számolni kell vesztéglési időkkal az akár általunk, akár tőlünk nem átvett vagonok miatt. Közvetlen nyugati szomszédunk vonatkozásában az események alakulását olyan tényező is befolyásolhatja, hogy az elnökválasztás második fordulójára június 8-án kerül sor; addig a mostani kormánytól csak olyan politikát lehet elvárni, amely a belső konfliktusokat tompítja. Így tehát, kapnak az alkalmon az osztrák mezőgazdaságnak konkurenciát jelentő importok visszafogására. /Hogy aztán hogyan hat majd ki a helyzetre a június 8-i eredmény, azt végképp nem lehet megjósolni/.

Arra nézve, hogy a Szovjetunió – a baleset által közelebről sújtott területek termelésének pótlására – milyen termékimportokat fog eszközölni, honnét, és milyen útvonalak igénybevételével, csak a kérdéskört közelebről ismerő szakemberek állíthatnak fel prognózt.

A hazánkat érintő kedvezőtlen hatások közt szerepelhet az idegenforgalom – főleg a konvertibilis valutában fizető turisták¹⁴⁴ – elmaradása. Ennek alakulása egyebek közt függ majd az elmúlt években kialakult növekedési tendencia fennmaradásától. Ehhez viszont két tényező összejárása szükséges:

Egyfelől, mennél tovább tart a helyzet normalizálódása, annál rosszabb eredményekkel kell számolnunk, akár fixen lekötött utak lemondása, akár csak tervezett utak leállítás, egyéni átdisponálása, elhatározási és cselekvési időt vesz igénybe. Erősen beleszámít a közelebbi napok során alakuló sugárzási helyzet tendenciája.

Másfelől, döntően befolyásolhatja a továbbiakban az idegenforgalom alakulását az erre vonatkozó adatszolgáltatásunkról képződő nemzetközi vélemény. Szélesebb körben tudatosítani kell, hogy nem lehet számítani teljesen lineáris lecsengésre.

¹⁴⁴ A kapitalista és erős gazdasággal rendelkező („szabaddevizás” elszámolással gazdálkodó) országok szabadon átváltható valutaival fizető turistái. (A kelet-európai, kötött devizagazdálkodást folytató szocialista országok valutái nem voltak szabadon átválthatóak más valutákra.)

A légkörben keringő anyagmennyiségek nagyok, eloszlásuk egyenlőtlen – így aztán a javuló tendencia azzal együtt érvényesülhet, hogy egyik napról a másikra alkalmasint egy nagyságrenddel nőnek a légköri sugárzási paraméterek. Ezek eltitkolása azonban egyfelől céltalan – hiszen hivatalosan is be lett jelentve, hogy nyugati követségek felszerelkeztek műszerekkel, és kezelésüket értő szakemberek is itt vannak /egyébként az országban mozoghatnak is/ – egyébként is csak ártana.

Tekintettel arra, hogy az idegenforgalom azon része, amely különösen kötődik a szabad levegőhöz, még csak egy hónap múlva indul igazában, van remény arra, hogy az idegenforgalom növekvő tendenciája /bár kisebb mértékben/ fennmarad, vagy csak mérsékelten csökken. A korábban érkezni szándékozók ugyanis már nehezen tudnak átdiszponálni, a nyár későbbi szakaszára viszont a helyzet normalizálódása eléggé tudatosodhat a külföldiekben, hogy ne féljenek eljönni.¹⁴⁵

Végül, de nem utolsó sorban: az idegenforgalom alakulása függhet a Szovjetunióban létesített többi RBMK típusú atomerőmű¹⁴⁶ sorsára vonatkozó, ottani döntésektől is – sőt, ilyen döntések elmaradásától.

II.

A fentiek abból indulnak ki, hogy van alapunk remélni, hogy a balesetet szenvedett atomerőműből a továbbiakban nem fog kilépni számottevő mennyiségű radioaktív anyag. Ehhez voltaképpen a most rendelkezésünkre álló információnál pontosabb képet nyújtó adatok kellenének az atomerőműben a baleset óta bekövetkezett események, beavatkozások tekintetében.

Viszont nem kevésbé szükség lenne arra, hogy megbízható képet lehessen alkotni a balesetet kiváltó okokról is. Igaz, bennünket a kérdés annyiban nem érint közvetlenül, hogy nekünk nincs ilyen típusú atomerőművünk. A jövőnkre nézve viszont a kérdés komoly kihatásokkal járhat. Az esemény vagy ezek láncolata lehetett egészen kivételes jellegű – szélsőséges esetként például olyan szabotázsakció, amelynek ismétlődése elhárítható. A kiváltó okon túl az események kifejlődésében döntő jelentőségű lehetett esetleg a kezelőszemélyzet, a helyi vezetés olyan szubjektív hibája, amely kiküszöbölhető jobb káderkiválasztás, jobb képzés útján és hasonló eszközökkel.

¹⁴⁵ A csernobili katasztrófa miatt az első félévben a forgalom csökkenése ellenére év végére az idegenforgalomból származó bevételek az előző évhez képest tovább növekedtek, egyedül az NSZK-ból érkező turisták száma csökkent. Részletesen l. Előterjesztés a Gazdasági Bizottság részére az idegenforgalmunk 1986. évi alakulásáról és az 1987. évi főbb célkitűzéseiről, 1986. november, MNL OL XIX-J-1-k II-586 – 3187/1986.

¹⁴⁶ L. Szakkifejezések, valamint: 179. sz. dokumentum.

Erre vonatkozó pontos információk hiányában abból kell kiindulni, hogy a balesetet több tényező összejátszása okozhatta, amelyek között szerepet játszanak konstrukció, ill. kiviteli paraméterek. Végül, de messzi nem utolsó sorban, a baleset megmutatta, hogy akármilyen valószínűtlennek is tűnt egy ilyen jellegű esemény – mégis bekövetkezett; ennek kapcsán pedig felvetődik a containment¹⁴⁷ szükségességének kérdése. Mivel pedig az RBMK típusú atomerőművek utólagos ellátása ilyen containmenttel aligha lehetséges /vagy legalábbis csak igen nagy költségek árán/ – felvetődik az eddig létesült, és még épülőfélben lévő RBMK típusú erőművek további sorsának kérdése:

Eddig csak ellentmondó hírek érkeztek arról, hogy ezen erőművek le lettek-e állítva. /Még nagyobb kétségek merülnek fel a Csernobili Atomerőmű állítólag teljesen épségben maradt másik három blokkja tekintetében/. A kérdés megítélése során nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a szovjet kormányra eddig is meg lehetős nyomás nehezedett ilyen nagy egységek containment nélküli üzemeltetése miatt. Most igen nyomós, és szerfelett meggyőző erejű érvek kellenének annak indokolására, hogy erre a továbbiakban sem lesz szükség.

Mindenképpen várható, hogy az atomenergetikai koncepciókat alapos felülvizsgálatnak vetik alá. Ezek eredményeként valószínűnek tűnik olyan döntés, amely a továbbiakban áthelyezi a súlyt a VVER típusú atomerőművek¹⁴⁸ létesítésére. Ez a legjobb esetben is azt eredményezi majd, hogy növekszik az országon belüli igény ilyen egységek iránt. Tekintettel a gyártási kapacitások korlátozott voltára, ez kihatással lehet az exportra – beleértve a hazánk számára szállítandó atomerőműveket is.

Számunkra még súlyosabb esetben ma az sem zárható ki, hogy az összes RBMK típusú atomerőművet hosszabb-rövidebb időn belül vagy akár azonnali hatállyal „kivonják a forgalomból”, ami még drasztikusabb intézkedést jelentene.¹⁴⁹

Hazánk számára ez még jó esetben is azt jelentheti, hogy VVER-1000 típusú egységek helyett mégis csak 440 megawattos egységeket kell /lehet/ építenünk – ismeretlen határidő-eltolásokkal. /Pl. a nagyobb reaktortartályok korlátozott gyártási kapacitásai miatt. Igaz, előfordulhat, hogy egy gyorsított, feszített program sikere érdekében éppen az egységes típusorozat kizárólagossága mellett születik döntés./ Ellentétes, pozitív információ hiányában semmiképp sem zárhatók ki drasztikus eltolódások energetikai programunkban.

¹⁴⁷ *Containment*, konténment: biztonságvédelmi épület. A nukleáris létesítmények nukleáris biztonsági követelményeiről és az ezzel összefüggő hatósági tevékenységről szóló 118/2011. (VII. 11) Korm. rendelet meghatározása szerint az atomreaktor és annak közvetlenül kapcsolódó rendszereit, rendszerlemeit magába záró nyomásálló, hermetikusan kialakított építmény, amelynek az a funkciója, hogy normál üzem, várható üzemi események és tervezési üzemzavarok esetén megakadályozza, vagy korlátozza a radioaktív anyagok környezetbe jutását.

¹⁴⁸ L. Szakkifejezések, továbbá: 179. sz. dokumentum.

¹⁴⁹ L. 7. sz. lábjegyzet.

Mindenképpen számolni kell azzal is, hogy a Szovjetunióból jó esetben is csak csökkentett mennyiségű villamos energiát importálhatunk vezetéken, ez most nem annyira kritikus, de jövő télen hatásai erősen jelentkezhetnek; ezért előfordulhat, hogy olyan hagyományos erőműveket is újból üzembe kell venni, amelyeket egyébként a magasra szökött üzemanyagköltségek miatt nem járatunk.

Maga a Szovjetunió a miénknél összehasonlíthatatlanul súlyosabb károkkal kell, hogy szembenézzen. Ez az eddig felsoroltakon kívül is ki fog hatni az egész szocialista közösségre – így miránk is.

III.

A csernobili katasztrófa legsúlyosabb következményeihez tartozik az a politikai kár, amelyet okozott – közvetlenül és közvetve. A katasztrófa ténye önmagában sokat ártott a szocializmusról a tőkés világban kialakított képnek. A főbb jelszavak: „a szovjet technika elmaradottsága”, „az emberek és a környezet biztonságának semmibevétele /vagy legalábbis elhanyagolása/”, „felelőtlen gazdálkodás” – és még lehetne folytatni. Ezekkel szemben csak óvatosan lehet fellépni olyan érvekkel, hogy más országban is voltak szép számban balesetek. Ilyen súlyos következményekkel ugyanis egyik sem járt. Mi több: ennek hangoztatásával csak erősítjük azokat a hangokat, amelyek szerint minden fajtájú és típusú atomerőmű egyformán rossz, veszélyes stb.

El kell tehát viselni ezt a vádaskodást. A tőkés országokban ilyenkor valakiket bűnbakoknak neveznek meg – az illetők vagy vállalták, vagy vállaltatják velük ezt a szerepet. /Lásd a JAL vezérigazgatójának lemondását az emlékezetes japán légi katasztrófa után.¹⁵⁰/ ez a tények állásán pillanatnyilag nem változtat, de mindenképpen annak a jele, hogy van szándék a hibák gyökeres kijavítására. Ha ez csak alacsonyabb szinteket érint, akkor az ilyenkor törvényszerűen bekövetkező reakció „a kicsinyeket akasztják, a nagy vétkeket elengedik”. Ennél talán súlyosabb az az eset, amikor felvetődik, hogy semmilyen emberi mulasztás nem történt – mert megkérdőjelezi az egész technikai megoldás, a konstrukció létjogosultságát.

A kérdés másik oldala: a világ – s ezen belül a saját lakosság gyors és szakszerű tájékoztatásának szükségessége.

Adott esetben ide tartozott volna a kilépett radioaktív anyag mennyiségének gyors felbecslése és közzététele – mégpedig nem csak zárt, kivételezett csatornákon keresztül, hiszen az eset jellege szükségszerűen maga után vonta teljes méretének

¹⁵⁰ 1985. augusztus 12-én lezuhant a Japan Airlines Tokióból Oszakába tartó 123-as belföldi járatának Boeing 747-es gépe. A járat fedélzetén tartózkodó 524 emberből 520-an veszítették életüket. A nyomozás során később megállapították, hogy a katasztrófa a hibás javítási munkák miatt következett be. A gép farokrésze hét évvel korábban megsérült, amikor leszállás közben a betonba ütközött, a javítást a Boeing végezte el, de a nyomástartó lemezt nem megfelelően rögzítették.

közismertté válását. Erre elég tanulsággal szolgáltak a légköri atomrobbantásokra vonatkozó tapasztalatok.

Ha csak abból indulunk ki, hogy az esetleg veszélyeztetett szomszédos államok megszervezzék a lakosság védelmére szolgáló intézkedéseket, ha csak azt vesszük figyelembe, hogy a hírek szerint a radioaktivitás kilépéséhez vezető esemény gyors lefolyású volt, ha elfogadhatjuk továbbá, hogy ilyen esetben a radioaktív anyagok első lökete a legintenzívebb – akkor viszont például olyan intézkedésre, mint jódtabletták kiosztása, stb. leginkább éppen a baleset utáni első időszakban van szükség /mielőtt még az emberek szervezete felveszi a radioaktív jódot/. Ez viszont a szélesebb körű információ sokkal korábbi közrebocsátását tette volna szükségessé.

A pánik elkerülésére vonatkozó hivatkozás aligha állja meg a helyét – hiszen éppen a szovjet híryanagok arról tudósítanak, hogy ilyen jelenségek /„hisztériás reakciók”/ előfordultak ugyan, de az így reagáló emberek környezete képes volt ezeket fegyelmezetten megfékezni.

A burzsoá propagandagépezet mindenkor azon fáradozott, hogy a létező szocializmus világát – és ezen belül kiemelten a Szovjetuniót – nem csak egyszerűen a „gonosz birodalmának” állítsa be, hanem megkülönböztetetten olyan rendszerként, amelyre jellemző a nagykorúsággal járó felelősség megtagadása az állampolgároktól. Olyan képet festenek társadalmainkról, mint amelyekben az egyén csak gondosan szűrt és erőteljesen manipulált információs környezetben él. Nem véletlen, hogy most a nyugati tőkés sajtóorgánumok külön élvezettel csámcsognak azon, hogy íme, a beharangozott nagyobb információs nyíltság az első komoly alkalommal, úgymond, csődöt mondott.

Nem véletlenek a három évvel ezelőtti dél-koreai repülőgép esetével vont párhuzamok is.¹⁵¹ Mint ahogyan az sem véletlen, hogy ezeket a párhuzamokat nem is annyira a nyugati tömegkommunikációs eszközök terjesztik – hanem itthon vetődnek fel, külső indítás nélkül.

Bennünket egyébként különösen érint, hogy a Fehér Ház szóvivője szerint Reagan már április 25-én /feltehetőleg európai idő szerint 26-án hajnalban/ kapott értesítést Moszkvából a balesetről. Ha ez igaz, akkor arra utal, hogy magas szinten addigra már ismert volt az esemény és az is, hogy kihatásai elég nagyok lesznek ahhoz, hogy ilyen /forró drótos?/ hír¹⁵² továbbítását indokolják, annál több kérdőjel marad amiatt, hogy miért nem történt meg a szomszédos államok szakértelemmel is rendelkező szerveinek intézkedést is kiváltó értesítése. Pontosabban: milyen jellegűek is voltak a mégis továbbított értesítések, hogy a hazai mozgósítás elmaradhatott?

¹⁵¹ L. 16. sz. lábjegyzet.

¹⁵² Közvetlen Kommunikációs Kapcsolat. 1963. június 20-án írták alá a Moszkvát Washingtonnal összekötő „forródrót” létrehozásáról szóló szovjet–amerikai megállapodást.

Mindenképpen világos, hogy a hazai intézkedések alakulása is sokkal simábban mehetett volna, ha idejekorán, és utána folyamatosan érkeznek hozzánk azok az adatok, amelyek nem csak a pillanatnyi helyzet felmérését teszik lehetővé, hanem értelmes prognózisokat is. Ehhez, persze, hozzá kell fűzni, hogy helytálló prognózisok készítéséhez esetleg jóval bővebb adatok kellettek volna a légköri viszonyok alakulásáról – egyfelől a helyszínen, másrészt a sugárzó anyagot hordozó légtömegek által fedett egész térségben. Szükséges lett volna ezen adatok összesítésére és feldolgozására alkalmas kapacitás – ami viszont csak nemzetközi együttműködéssel képzelhető el.

Ezzel pedig már átlépünk a katasztrófából részben máris levonható tanulságok körébe.

Magunk számára az első tanulság, hogy jól működőképesnek bizonyult a hazai Polgári Védelem apparátusa. Nem történt meg viszont a békés nukleáris létesítmények balesetei következményeinek elhárítására létesült Kormánybizottság összehívása. Apparátusát is csak véletlenszerű kiválasztás alapján működtetik. Igaz, ez az egész szervezet eredendően igen Paks-centrikus, és külső forrásból eredő jelentős szintű sugárzással nemigen számoltak. Hiánya mégis szembetűnően hátrányosnak bizonyult.

Egyik következménye az volt, hogy PVOP közvetlen határkörén kívül teendő intézkedések nem lettek kellően koordinálva, és részben igen esetlegesek voltak. Bár, az érintett állami szervek vezetői és munkatársaik igyekeztek – már szükségből is – összehangolni intézkedéseiket, ez egy átfogóan koordináló /és hozzá kell tenni: erre szakszerűen felkészült/ központ hiányában nem volt kellően hatékony. Ez különösen ellentmondásosan jelentkezett a külvilág és a lakosság tájékoztatását szolgáló intézkedésekben, amelyeknél alkalmanként ugyancsak reflexszerűen működésbe lépett a „mennél kevesebbet /inkább semmit sem/ közölni” reakció. Ez párosult az egyes információs csatornák „áthallásának” alábecslésével: így, pl. „kizárólag külföldnek” szánt tájékoztatások különböző rákérdezések stb. révén úgyszólván percek múlva országon belül is kiszivárogtak. Ezen az sem változtat, hogy ebben közreműködhetett a külföld részéről némi rosszindulat is: ezzel ugyanis ugyancsak számolni kell.

Közrejátszottak a hazai újságírók, rádiósok stb. szűkebb szakmai képzettségének korlátai is. Ez törvényszerű, és az is marad. Ellensúlyozhatta volna ezt egy aktívan működő információs központ, amely képes a legkülönbözőbb csatornákon érkező tájékoztatás megszítálására, és szakszerű mérlegelés alapján történő szétosztására a különböző belső használatú, ill. tömegtájékoztatási csatornák között – ahol szükséges, azonnali szakmai értékeléssel is ellátva a híreket. /Ennek hiányában nálunk, pl. mindennemű atomerőmű eredendő veszélyességének gondolatát sugalló hír is közlésre került, pl. a „Népszabadságban”¹⁵³/.

¹⁵³ A *Népszabadság* 1986. május 6-án megjelent számában van először utalás folyó atomerőmű-programra és korábbi amerikai atomerőmű-szerencsétlenségekre. A korábbi cikkek kimondottan a csernobili balesettel és annak közvetlen utóhatásaival, következményeivel foglalkoztak. A május

Egészségtelen hatásokat váltottak ki különböző magasabb szintekről eredő külső közvetlen beavatkozások, amelyeket aztán gyakran kereszteztek mások – ugyanonnet vagy más eredettel.

Ilyennek tudható be, például, hogy a sugárzási szintek pillanatnyi, és esetleg csak rövid tartamú – de létező! – növekedéséről szóló adatok helyett a tömegkommunikációs eszközök a sugárintenzitás csökkenését hirdették. /Ennek csak egyik oldala a hazai hatás: fentebb már volt róla szó, hogy szavahihetőségünk elvesztése súlyos külgazdasági következményekkel járhat, márpedig területünkön – ha akarjuk, ha nem – a külföld is végez méréseket./

Az egész eseménysorozatnak kétségtelenül lesznek nemzetközi politikai kihatásai is. Ezek egy része azon tájékoztatási deficit leküzdéséhez kell, amelyről fentebb már szó esett. A kérdés politikai jellegű – nyilván a szocialista országok ilyen célokat szolgáló magas szintű politikai fórumain kell tisztázni.

Lesznek eleve pozitívabb csengésű feladatok is. Mind szovjet részről, mind a nyugati tőkés államok részéről fel lett vetve, hogy ilyen esetek kellő levezetésére nemzetközi eszköztárat kell létrehozni. Ez egyfelől multilaterális egyezmény gyors létrehozását jelentené,¹⁵⁴ másfelől lehetőleg meglévő nemzetközi szerveknek adandó megbízatást a kérdés operatív kezelésére. Ilyen szervekként elsősorban az Egészségügyi Világszervezet és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség jönnek számításba – esetleg az Élelmezési Világszervezet bevonásával. Várható, hogy ezen szervezetek vezető szerveinek legközelebbi ülésén az egész kérdéskomplexum máris fel lesz vetve. Érdekünk, hogy ez elsősorban ne vádaskodások formájában történjen /elkerülni úgysem fogjuk tudni/, hanem pozitív javaslatok felvetéseként a szocialista országok részéről.

A NAÜ Kormányzótanácsa június 10-én ül össze legközelebb. Csak remélhető, hogy Blix főigazgató Moszkvában tett látogatása tompítja annak életét, hogy a baleset utáni első napokban nem kapott kellő szintű szovjet eredetű értesítést róla – illetve kezdetben csak az addigra már a tömegkommunikációs eszközökből is ismert kommunikét.

Hazánk jelenleg nincs képviselve a Kormányzótanácsban.¹⁵⁵ De a szocialista országok mindenkor összehangolják, előzetes egyeztetőkön megbeszélik ottani fellépésüket. Részünkről oda kell hatni, hogy ilyen jellegű balesetek kivédésére

7-i szám közöl egy bővebb cikket *Manipulációk Csernobil* címmel, melyben szintén az amerikai atomerőművi rendellenességeket hozzák példának, bár a cikk a hírek és rémhírek, illetve a politikuskok felelősségének kérdését feszegeti.

¹⁵⁴ A nemzetközi tárgyalás-sorozat két egyezmény: a nukleáris balesetekkel kapcsolatos gyors értesítésről és a nukleáris baleset vagy sugaras veszélyhelyzet esetén való segítségnyújtásról szóló egyezmény létrehozását eredményezte a NAÜ XXX. közgyűlésén (1986. szeptember 29. – október 3.), I. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 20. sz. lábjegyzet.

¹⁵⁵ Más néven: Board of Governors. A NAÜ tagállamok általános éves konferenciája mellett a NAÜ politikai döntéseiért felelős testület. Javaslatot tesz az általános konferencia tevékenységére és költségvetésére. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) Alapokmányát 1956 októberé-

olyan szabályozások jöjjenek létre, amelyek a szükséges műszaki, meteorológiai /és hidrológiai/ és ebből eredően sugárbiológiai prognózisok készítéséhez szükséges információk kötelező továbbítását írják elő egy ilyen esemény kifejlődésének lehetőleg legkorábbi stádiumától kezdve – még azt is „megkockáztatva”, hogy az események kedvezőbb fordulata esetén a riasztást le „kelljen” fűjni.

A megállapodásnak elő kellene írnia, hogy a résztvevő államok kölcsönösen közöztessék az ilyen információk közvetlen kiadására, vételére, feldolgozására illetékes nemzeti hatóságok listáját címekkel, telefon- és telexszámokkal stb., olyan szinten, hogy ez közvetlen munkakapcsolatokat tegyen lehetővé, diplomáciai tiszteletkörök mellőzésével.

Hasonló irányban kell vinni a dolgokat a többi nemzetközi szervezetben is.

Szükség lesz a kérdés felvetésére a KGST-n belül is. Az érvényben lévő, kölcsönös értesítéseket előíró megállapodás¹⁵⁶ nem bizonyult elégségesnek. Nem elég akkor küldeni értesítést, amikor címzettnél már ég a ház. Az ország-közi közhálózati telefonkapcsolat pedig gyakorlatilag használhatatlannak bizonyult. Egyébként sem lehetett érdemi kontaktust létesíteni.

A hazai feladatokról már fentebb esett szó. Még egyszer, első /és biztosan nem teljes/ összesítésként:

- az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság szervezetének felülvizsgálata, felújítása.¹⁵⁷ Itt is érvényesülnie kell az elvnek? Még mindig jobb „feleslegesen” összehívni /legrosszabb esetben is felér egy mesterségesen kitervelt gyakorlattal/, mint menetközben improvizálni;
- ezen belül külön figyelmet kell szentelni a külföldre irányuló és tömegtájékoztatás szervezett kezelésének. Kell egy ideiglenes sajtóiroda, olyan emberekkel, akik /jóllehet maguk nem újságírók/ ismerik ezt a munkát, politikai

ben fogadta el az ENSZ Közgyűlése. A NAÜ 1957-ben alakult meg, mint autonóm kormányközi szervezet az ENSZ szakosított szervezeteinek családjában. Magyarország az elsők között ratifikálta a NAÜ Alapokmányát (75/1957. NET határozat), így a szervezet alapító tagjai közé tartozik. Ezen alapszabály szerint a leköszönő Kormányzótanács öt tagot jelöl az atomenergia területén legfejlettebb államok közül, nyolc tagot földrajzi megosztás szerint, emellett két tagot meghatározott alapanyag-termelő államok közül és egyet a műszaki segítségnyújtás területéről. A közgyűlés 10 tagot választ a Kormányzótanácsba. Az alapszabályban háromszor történt változás, 1963-ban, 1973-ban és 1989-ben. Jelenlegi alapszabálya szerint 35 tagállamból áll a Kormányzó Tanács (KT). A KT állandó tagjai a nukleáris energia békés célú felhasználása terén legfejlettebb 13 ország, míg a KT további 22 tagállama a földrajzi felosztás alapján kialakított regionális csoportok képviselői kerület két éves időtartamra megválasztásra. 2007-ig, a NAÜ 50 éves fennállásáig Magyarország hét ízben vett részt választott tagként a Kormányzótanács munkájában.

¹⁵⁶ L. 103. sz. lábjegyzet.

¹⁵⁷ Az atomerőművi baleset-elhárítással kapcsolatos kérdéskört végül évekkel később, a Minisztertanács Kabinetjének 1989. július 3-i ülésén tárgyalták. Ekkor döntöttek az ABKB megszüntetéséről, és az Országos Nukleáris Baleset-elhárítási Rendszer létrehozásáról. L. 2045/1989. (HT. 17.) Mt. sz. határozat. (MNL OL XIX-A-83-b-Kabinet-1989. 07. 03.)

felhangjaival együtt, és akik /jóllehet, maguk nem aktív sugárbiológusok, reaktormérnökök stb./ elég ismerettel rendelkeznek e téren, hogy kellően szűr-hessék, interpretálhassák, és kommentálhassák a különböző híranyagokat /erre alkalmas emberek vannak/;

- felül kell vizsgálni az országok sugárvédelmi műszerparkot. Vészhelyzetben gyors külföldi beszerzésre nem lehet számítani, különösen, ha egy esemény több országot érint. A műszerparknak elégségesnek kell lennie arra, hogy a szennyezés lecsengését, hazánk látogatásának veszélytelenségét, exportáruink mentességét sugárzó szennyezésektől bizonyítani, és bizonylatolni lehessen /egészen a „nulla-szintig”/;
- függetlenül a különböző nemzetközi egyezményektől stb., törekedni kell a baráti országok közti tájékoztatás javítására azzal, hogy ilyen esetekben ne is vetődjék fel annak kérdése, hogy sürgősnek mutakozó intézkedésekre ne kerüljön sor a másik fél tényleges, vagy csak feltételezett „érzékenysége” miatt.

[MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t.– sz.n.–1986. május 8. Gépelt tisztázata másolata, aláírás, pecsét nélkül.]

7/a.

**Részlet a belügyminiszteri értekezlet szerkesztett jegyzőkönyvéből
(1986. május 12.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
TITKÁRSÁGA

SZIGORÚAN TITKOS!

10-52/10/1986.

... sz. példány

AZ 1986. MÁJUS 12-ÉN 10.00 ÓRAKOR KEZDŐDŐ
MINISZTERI ÉRTEKEZLET
napirendje:

1. Jelentés a népgazdaságban végbement fejlődés következtében kialakult nagyobb baleseti, illetve katasztrófaveszély megelőzése és elhárítása feltételeinek vizsgálatáról.

Előadó: Varga Károly tü. vörgy.

BM Tűzoltóság országos parancsnoka

Meghívott: Dr. Horváth István r. ezds.
Főosztályvezető

2. Jelentés a Politikai Bizottság elé a Belügyminisztérium munkáját érintő legfontosabb kérdésekről.

Előadó: Dr. Csikós József r. ezds.
Csoportfőnök

Meghívott: Dr. Dávid Gábor r. ezds.
Osztályvezető

3. Különfélék.

7/b.

**Részlet a belügyminiszteri értekezlet szó szerinti jegyzőkönyvéből
(1986. május 12.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
TITKÁRSÁGA

SZIGORÚAN TITKOS!

10-52/10/1986.

... sz. példány

NYERS JEGYZŐKÖNYV

Felvéve az 1986. május 12-én, és folytatólag május 14-én megtartott miniszteri értekezleten, magnetofon felvételtől.

Jelen vannak: Dr. Kamara János et., Földesi Jenő r. altbgy., Harangozó Szilveszter r. altbgy., Ladvánszky Károly r. altbgy., Dr. Péter János r. vőrgy., Kiss Sándor r. vőrgy., Gál Ferenc et., Kovács György et., Dr. Geller Sándor r. ezds.

Napirend:

- május 12-én 1. Jelentés a népgazdaságban végbement fejlődés következtében kialakult nagyobb baleseti, illetve katasztrófaveszély megelőzése és elhárítása feltételeinek vizsgálatáról.

Előadó: Varga Károly tü. vőrgy.

Meghívott: Dr. Horváth István r. ezds.

2. Különfélék.

május 14-én 3. Jelentés a Politikai Bizottság elé, a Belügyminisztérium munkáját érintő legfontosabb kérdésekről.

Előadó: Dr. Csikós József r. ezds.

Meghívott: Dr. Dávid Gábor r. ezds.

4. Különfélék.

[...] ¹⁵⁸

[...] A következő téma az a Minisztertanácson egy napirenden kívüli témaként szerepelt, a csernobili eseményekkel kapcsolatosan létrejött magyar kormánybizottság egyik vezetőjének, azért mondom, hogy egyik, mert a Czinege elvtárs távol van szabadságon, és így a Marjai elvtárs volt, aki tájékoztatást adott ebben a témakörben.

Hát elmondotta, hogy mint az a rádióból, sajtóból ismert, a rádióaktivitás csökkent nálunk, de a különböző légmozgások és az Európa felett keringő ilyen sugárzó anyagoknak a légmozgás következtében történő változásainak megfelelően ez ilyen ingadozó. Hol kevesebb, hol valamivel több. Akkor, amikor a Minisztertanácsnál voltunk, akkor Olaszország felől jött egy ilyen kisebb légmozgás, ami hozott magával ismét sugárzó anyagot, ami mérhető volt. Általában az ingadozásokon belül a fővárosban a tendencia – ha kis mértékben is –, de a csökkenés irányába mutat a sugárzó anyagok tekintetében. Most legutóbb, ugye az esőzés a levegőből lehozta a sugárzó anyagokat, valamelyest a talaj, ahogy adott is a televízió képet, változó módon, nem egységesen mindenütt, de valamelyest emelkedett, van hely, ahol nem emelkedett. Tehát, attól függ, hogy melyik talajrész mennyit kapott.

Hát a folyók vize egészen minimális, csekély mértékű, úgyhogy messze van attól, hogy nem hogy veszélyesség, hanem egyáltalán, hogy értékelhető legyen, olyan csekély mennyiségű a (...) ¹⁵⁹ Na most, a tej és a tejes készítmények vonatkozásában hát ismert, vannak területek, ahol az elmúlt hetekben volt hely, ahol elérte azt a bizonyos kritikus határt, hát itt a megoldás az volt, hogy viszont az országnak több területén nem volt a tej szennyezett még a sugártól, és a MÉM a mérések alapján mindig úgy kalkulált, hogy levigye a legalsó szintre ezt a veszélyeztetettséget, és keverte a tejeiket. Azokat, ahol magasabb volt, azokkal, amelyek kevésbé magasak. Ezzel lehetett azt biztosítani, hogy a tej fogyasztható, a tej biztonságos és nincs vele olyan, ami miatt bárkinek gondja kellene, hogy legyen.

¹⁵⁸ A többi napirendi pontnál elhangzottakat nem közöljük.

¹⁵⁹ A dokumentum magnófelvétel egykorúlag gépelt változata. A szövegben a (...) jel az érthetetlen, a gépelés során kihagyott szövegrészt jelöli.

Legeltetési tilalmat a múlt héten 16 megyében rendeltek el.¹⁶⁰ Hát ez mutatja kb., hogy a talaj, amit az eső lehozott, a fűvön a leginkább visszatükröződik, az állat ha feleszi a fűvet, a legjobban érződik, és a tejben rögtön (...). Most belső takarmányozással oldják meg, bár nagyon nagy gondot okoz ez a téma, mert ha túl sokáig tart, akkor ez problémákat fog okozni. Hát most egyelőre az van, hogy a legeltetési tilalom még nincs feloldva, még létezik.

Lakosságot érintő intézkedéseket naponta adja a sajtó és a televízió. Változatlanok azok az elvek és azok az előírások, amelyeket javasoltak a lakosságnak, még a tegnapi híradó is ezt tartotta fenn.

Hát viszont külföld felé. Az áruszállítások korlátozása, ami meglehetősen nagy gond, most már ugye ismert a Közös Piac állásfoglalása¹⁶¹ is, ami még ugyan még mindig vitatható, hogy mennyi fog ebből megvalósulni, lényeg az, hogy külföldön a magyar árucikkek, főleg mezőgazdasági termékek fogadása tekintetében rendkívül szélsőségesek a körülmények, és eléggé változnak, még az egyes határállomások között is. Mert az NSZK-ba induló kamionjaink, ha az egyik határátlépőn nem tudtak átmenni, visszajöttek, és a másikon átengedték őket. Tehát nincs egy olyan norma, vagy nem tartják ezt a normát, tehát a jelen pillanatban ez bár gondot okoz, de hogy ennek milyen mértékű lesz végül is a kihatása, mert hát az áruink csak mennek nyugati irányba, azt most még nehéz lenne megmondani, és nem is foglalkozott vele sem a Marjai elvtárs, sem a Minisztertanács.

A másik része a dolognak ez a taktikázás, ami folyik most ezzel kapcsolatban. Ugye, várhatóan megint újabb minőségi követelményekkel is elő fognak állni – éppen a sugárszennyezettséggel összefüggésben. Hát egy sor területen – tej, tejtermék, hús, zöldségfélében – a Közös Piac legutóbbi állásfoglalása szerint lehetséges, hogy csökkennek a lehetőségeink, ha ez egy záros ideig is történik, de számolnunk kell vele, hogy egyrészt ilyen vonatkozásban ilyen helyzet áll elő.

A másik dolog, ami gond, hogy a tranzit bevételek is csökkennek. Hát ugye Magyarországon keresztül szállít egy sor ország, aminek megvan a megfelelő pénzügyi kedvező hatása, amikor ez működik, viszont, ha ezeket nem fogadják, a szállítás lecsökken, érthető, hogy a tranzit bevétel is csökkenni fog. A turizmusban már is számottevő a visszaesés. Hát, ahogy így a Marjai elvtárs becsüli, néhány millió dolláros veszteségünk van eddig a turizmusból, ez miatt. A vízumkérelmek száma is lényegesen lecsökkent.

Na most, kint, a kint lévő magyarok helyzetéről, tehát a Kijevben tanulók, akik többek közt mitőlünk, a határőrségtől is meg azt hiszem, van más szervtől is kint, orvosi ellenőrzés szempontjából, mert rajtuk tartjuk a figyelmet, mérések nem mu-

¹⁶⁰ L. 73. sz. lábjegyzet.

¹⁶¹ L. 109. sz. lábjegyzet.

tattak veszélyeztetett helyzetet, és veszélyes adatokat. [sic!] Az ukrainai szálloda-építőink¹⁶² között, ott viszont nőtt a nyugtalanság, és mivel ott is orvosi ellenőrzések voltak, és mérések voltak, és hasonlóan, mint a Kijevben tanulóknál, nem volt olyan ok, és nem mutatott olyan adatokat a mérés, ezért a megnyugtatójukra kellett intézkedéseket tenni, ami megtörtént kormányzati szinten.¹⁶³

Ami a Szovjetunióból érkező áramot illeti, minimálisan csökkent a villamos-energia-ellátás, amit a Szovjetunióból kellene, hogy kapjunk, ez ma az országban problémát nekünk nem okoz. Hogy később hogy lesz, mint lesz, az elválik, de jelenleg ez a csökkent ellátás, ami érkezik energiában, ez ma nem okoz gondot.

A legjobban exponálásra került az, hogy ez a rendkívüli esemény, ez a baleset nemzetközi méretekben, a politikai, és a gazdasági harcban is felhasználásra kerül egyre inkább. Hát Ausztria úgy néz ki, hogy nem támad bennünket, az NSZK méltányolja a rendszeres tájékoztatást, amit a mérésekről adunk, ezek azok, amik pozitívként említhetők, aztán az egészségügyi világszervezet véleménye,¹⁶⁴ amit adott a helyzetről, és ami megjelent ugyancsak nyilatkozatban, ez is számunkra kedvező, ugyanakkor az igazság az, hogy más országok részéről, a többi nyugati ország részéről vannak egész vad, teljesen elzárkózó és hát a saját dolgaikat előtérbe helyező, nem sugárszennyezettsgű oldalról, hanem éppen hogy gazdaságpolitika és politikai oldalról indított visszavágások és csapások. Amelyeknek az összefüggéseit anyagilag még nem tudjuk értékelni.

Na most, ami a továbbiakat itt, hazai vonatkozásban illeti, szóval, azok az adatok, amelyeket a magyar kormánybizottság, amíg működött, most pedig a PVP¹⁶⁵ folytatja, adott, ezek hitelesek, bárki által ellenőrizhetők és mérhetők. Hát, hisz mérhető, hogy az angolok hoztak be mérőtechnikát, meg mások is, a vizet mérik, az ivóvizet, a vásárolt árut vagy akár az utcai közlekedést, vagy a légtérszennyezést, sugárszennyezést. Nincs gondunk, mert ezek a mérések objektívek, tárgyilagosak, valóságűek. Azok az intézkedések, amelyeket a kormánybizottság javasolt a lakosság részére, azok indokoltak, szükségesek, és amíg azt fel nem oldják, addig javasolják továbbra is, hogy be kell tartani, azonban semmi más intézkedésre nincs szükség. Tehát az, ami ott meg van adva, azt kell követni, és annak megfelelően megvan a megfelelő biztonság, garantált biztonság.

Ez azért került hangsúlyozásra, nehogy egyes területeken, egyes minisztériumokban, főhatóságoknál, vagy az ország egyes területein, egységeinél ugye, vannak orvosok, akik előre szórják már a jódtablettákat, vannak ennek már most kórházba került gyerekekkel más újabb problémái is, amire ma nincs szükség, nem indokolt,

¹⁶² L. 110. sz. lábjegyzet.

¹⁶³ L. többek között 18. sz. dokumentum.

¹⁶⁴ Valószínűleg a WHO-telexre tett utalás. L. 111. sz. dokumentum.

¹⁶⁵ Helyesen PVOP.

amivel csak több kárt teszünk adott esetben, és nagyobb pánikot okozunk, mint amekkorát az egész ér.

Úgyhogy, ezért került ez említésre, hogy mindaz, amit a kormánybizottság, most pedig a PVP a kormány nevében már kiadásra kerül naponta ez a sugárhelyzeti intézkedés, ami a sajtóban is megjelenik [sic!], azon kívül semmi más intézkedés nem kell, mert most már az is tisztázódott, hogy a saláta, a zöldségfélék nem veszik át a sugárzást,¹⁶⁶ tehát azok a porszemcsék, amik sugárzó anyagot tartalmaznak, ha megfelelően lemosva, letisztítva kerül az asztalra, nem lehet mérni rajta semmit sem, tehát nyugodtan fogyasztható.

Hát nem tudom, jártatok-e kinn a piacon, 1 forint meg 80 fillér a saláta.

Szóval, hogy ne legyen belőle nagyobb gond, mint amekkorá úgy is van, ezt szükségesnek tartotta Lázár elvtárs is aláhúzni.

Na most a mérések tovább folytatódnak, az ellenőrzések minden területen, és hát ezeknek a méréseknek a dokumentált adatai alapján lesz döntés arra, hogy mikor, milyen fokozatban, mire lehet tovább a tejfogyasztás vonatkozásában, általában, a zöldséget azt úgyis meg kell mosni egyébként, úgyhogy nem szokták általában az emberek fogyasztani mosás nélkül, de hogy mire lehet még tovább, hát vannak még nagyon groteszk dolgok, hát persze, ebbe már belejátszik, tudni kell, a belső néhány személy is, mert ugye, nálunk mi történhet olyasmi, ami ugye rögtön nincs mindjárt telefonáló [sic!]. A XVII. kerületben két iskolát is felhívott egy női hang, az egyik helyen – ha jól tudom – meg is jelent az illető, és hivatkozva a PVP-nek a méréseire, közölte az igazgatóval, hogy a sugárdózis akkora, hogy a gyerekeket nem lehet az iskolában tartani, küldjék haza, a másik helyen meg a bölcsődében zárják be az ablakokat, és volt olyan iskolaigazgató, aki megtette ezt a dolgot, és hazaküldte a gyerekeket. Úgyhogy, külön kellett a Fővárosi Tanács felé intézkedni, hogy legyenek szívesek, és a Művelődési Minisztériumra figyeljenek, és ne az ilyen telefonálókra. Mert, ugye a telefonálókat ismerjük már, a tűzoltók kiugratása, a robbantások. Hát most kezdődik ebben is a telefonálgatás.

A Fővárosi Tanács – ismereteink szerint – intézkedett a pedagógusok felé, hát úgyhogy ennyi volt a tájékoztató, és hát most már kiegészíti mindenki azzal, ami a Szovjetunióból jött, ugye a tegnapi, az alapkérdés megoldásában, akkor ez most már várhatóan nem növekvő, hanem éppen egy lefelé menő és megszűnőben lévő problémának a képét mutatja.

Hát, ezek voltak, amik a Minisztertanácson elhangzottak.

[...] Földesi elvtárs, hogy, ha lehet, legyél itt, hogy ha van valami, akkor tudjad, mi újság.

Megkérdezem, akkor részletekről van-e valami.

¹⁶⁶ Ennek az információnak a forrása ismeretlen. A zöldségfélék környezetükből – felezési idejüktől függően – felveszik és szervezetükbe beépítik a sugárzó anyagokat.

Földesi et

az elvtársak is tudjanak róla, az osztrákokkal, a soproni Gyesev pályaudvaron folyik közös sugárellenőrzés (...) az átmenő vasúti vagonoknak. Több területen is jeleztük, hogy készek vagyunk fogadni az osztrákokat a sugármérésre, mert erre egyébként intézkedés történt a Marjai elvtárs döntése alapján, és bennünket a KPM¹⁶⁷ értesített erről, de nem jelentek meg egyébként más területen az osztrákok, úgyhogy, csak (...), üres vagonokat újra lemosatnak, és akkor átengedik, meg ehhez hasonló intézkedéseket tesznek. Más különleges (...).

Kiss et

Miniszter elvtárs, jelentem, a közelmúltban egy gyakorlatot hajtottunk végre a vezetés és együttműködési híradás területén. Magyarul, a rendszer lepróbálásra kerül, egy előre elkészített gyakorlati ütemterv alapján. Na most, azt tudom jelenteni, ebben benne voltak a megyék, az FRE,¹⁶⁸ benne voltak a belügy által és a honvédség, munkásőrséggel együttműködési (...) eszköze. A gyakorlat lényegében sikerült, a forgalmazást teljesíteni tudták, különösebb probléma a gyakorlaton nem volt, ugyanakkor előjött az is, hogy a gyorsabb, és biztonságosabb kapcsolatfelvétel érdekében bizonyos műszaki módosításokat is végre kell hajtánunk, és ami még megállapítható volt, hogy a személyi állomány intenzívebb gyakoroltatásával szükséges növelni a kapcsolatfelvételek és a táviratok továbbításának gördülékenyebb lebonyolítását, ami azt jelenti, hogy évente egy ilyen gyakorlatot érdemes beiktatni úgy, hogy a munkát, a tevékenységet a szerveknél ne zavarja.

A műszaki dolgokra a szükséges intézkedéseket folyamatosan megteszi a híradástechnikai szolgálat, és ezt a gyakorlatot pedig évente lefolytatjuk, hogy ezáltal is gyakoroltassuk az állományt.

¹⁶⁷ A Közlekedés- és Postaügyi Minisztériumból 1983. július 1-től kivált a Magyar Posta, elnevezése Közlekedési Minisztériumra változott. ld. 1983. évi 7. sz. tvr. A köznyelvben a mai napig a „kápeém” elnevezés megmaradt, mint a közúti igazgatóságok elnevezése.

¹⁶⁸ A *Forradalmi Rendőri Ezred (FRE)*: A BM Készenléti Rendőri Ezred mellett 1981-től az FRE feladata volt a rendőr-karhatalmi teendőiken felül: Budapesten rendszeresen és folyamatosan, önállóan végrehajtott közterületi szolgálat, országosan az úgynevezett „fekete vonatokon” végrehajtott vonatkísérő szolgálat, a megyei rendőr-főkapitányságok támogatására utalt erőként közbiztonsági (razzia) szolgálatban karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatokban való részvétel, a megyei rendőr-főkapitányságok Karhatalmi Operatív Törzsei (KOT) „rendőri századok” állománya karhatalmi kiképzésének segítése, az ezred törzséből és szolgálataiból szervezett az Országos Karhatalmi Operatív Törzs (OKOT) által az országos, vagy több megyére kiterjedő karhatalmi feladatok és a kiemelt rendkívüli események felszámolásának irányítása. Forró János: A Kádár-rendszer rendvédelmi szervezetei a BM Karhatalom és a Készenléti Rendőri Ezred. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 20. évf. (2011.) 23. sz.

A másik ez a Csernobil. Jelentem, mi is tettünk intézkedéseket, és őszintén meg kell mondanom, hogy egyrészt az Egészségügyi Minisztérium, a Köjál és a Honvédelmi minisztériumnak a gyakorlata és tájékoztatása alapján. Így került sor nálunk is, mint a HM-nél bizonyos intézkedések bevezetésére, többek között a közétkeztéstől ajánlottuk, hogy ne fogyasszanak salátát meg olyan szabad növényeket, másodsorba pedig bevezettük azt is, mint a HM, hogy az óvodákba a gyerekeket a homokozóban ne játszassuk, egyéb ilyen fűben.

Na most, úgy tudom, hogy ebből valami gond is volt a HM felé, mert nem tudom, hogy a plénumon-e vagy a szünetben állítólag a Marjai elvtárs a HM-et elmarasztalta ez irányú intézkedéséért, akkor úgy látszik, a szünetben, mert ezt a jelzést kaptuk, és a HM vissza is vonta, hogy a homokozóban ne játszanak a gyerekek, természetesen, mi is ugyanazt megtettük. Intézkedtünk, azaz, hogy nem intézkedtünk, tájékoztattuk a szerveket, hogy nyugodtan fogyaszthatnak sóskát, spenótot, salátát, csak egy kicsit fokozottabban figyeljenek oda, és jól mossák meg, és úgy kerüljön a közétkeztetésre.

Egy intézkedés még mindig fenn van tartva, a határőrségnél, valamint azoknál a szerveknél, ahol terepen gyakorolnak, vagy terepen hajtanak végre feladatot, ott a fokozottabb tisztálkodás, fehérneműcsere, ruházatmosás. Ezeket továbbra is fenntartjuk, tehát, ezekre odafigyelünk, ki lett adva a határőrségnek, a IV/II. Csoportfőnökségnek¹⁶⁹ és mindenkinek, akit ez illet, és ott ezeket be is tartják.

[...]

[MNL OL XIX-B-1-y-1986.05.12. Gépelt tisztázat magnófelvétel alapján. Az első lap szélén a következő feljegyzések olvashatók: 1-1 pld. másolat Földesi és Varga et-nak V. 14.; 1 pld. másolat Csikós et. V. 16.]

¹⁶⁹ Belügyminisztérium személyzeti csoportfőnöksége.

8.

**Tájékoztató a Gazdasági Bizottság üléséről
(1986. május 16.)**

00138/GB/86.

Szigorúan titkos!
Készült: 120 példányban
Dr. Szatmári István

69. sz. példány

T Á J É K O Z T A T Ó

A Gazdasági Bizottság 1986. május 16-i üléséről

Az ülésen részt vettek: Marjai József elvtárs, a GB elnöke

Madarasi Attila
Somogyi László (az 1-2. napirendi pontoknál)
Szikszay Béla
Tímár Mátyás (az 1-4. napirendi pontoknál)
Váncsa Jenő
Veress Péter elvtársak, a GB tagjai

(Az ülésről hiányzott: Hoós János, Horn Gyula,
Juhár Zoltán, Kapolyi László és Urbán Lajos elvtárs)

Bartha Ferenc
Bercsényi Botond
Iványi Pál
Korcsog András
Rácz Albert
Zányi Jenő elvtársak, állandó meghívottként

Andrikó Miklós
Horváth Ferenc
Kővári Péter
Nagy Ervin

Palkovits Rezső (az 5. napirendi ponttól)
Petrovai László (a 3. napirendi ponttól)
Pulai Miklós elvtársak (helyettesítés)

Sebestyén János elvtárs, külön meghívottként

[...]

1. A csernobili atomerőműben történt balesettel kapcsolatos egyes kérdések (szóbeli)

Előadó: Marjai József elvtárs

A Gazdasági Bizottság elnöke tájékoztatást adott a csernobili atomerőmű-baleset hazai következményeiről, a szükséges teendőkről.

A sugárzás gyakorlatilag megszűnt, illetőleg – kisebb ingadozásokat leszámítva – a balesetet megelőző időszak értékeire esett vissza. Egy sor, korábban jól mérhető szennyező elemet a műszerek már ki sem mutatnak. A helyzet tehát normalizálódott, érdemi veszély nincs.

A radioaktív szennyeződés által okozott károk megelőzésére, mérséklésére irányuló munkát a közvetlen fenyegetés elmúltával nem szabad abbahagyni. Világosan látni kell: a körütekintő, pontos mérésekre – óvatosságból, elővigyázatosságból – még hosszú ideig szükségünk lesz. Nyilvánvaló érdekünk, hogy folyamatosan, szakszerűen, széleskörűen figyeljük a talaj, a víz és a levegő sugártartalmának elmozdulásait, és indokolt esetben késlekedés nélkül megtegyük a szükséges intézkedéseket.

A baleset hosszú távú közvetlen vagy áttételes következményeit, az esetleges későbbi hatások jellegét, jelentkezésük lehetséges formáit, területeit ma még nem tudjuk felmérni. A munka középpontjában jelenleg az áll: miképpen akadályozható meg, hogy a sugárzó anyagok – alapvetően a jódtizotópjai – a táplálkozási láncba beépüljenek. Erre nem csupán a hazai élelmezés-egészségügyi követelmények miatt kell kiemelt figyelmet fordítani, megkövetelik e tevékenységet nemzetközi kötelezettségeink, a kapcsolataink jövőbeni alakulásáért viselt felelősség is.

A ma összegezhető helyzetkép belföldi viszonylatban indokoltá tesz néhány változást. Egy sor kérdés lezárható; az e területeken foglalkoztatott szakértői apparátus, műszerpark átcsoportosítható olyan kérdések vizsgálatára, amelyek hosszabb kifizetésűek. Sor kerülhet már bizonyos tapasztalatok leszűrésére, összegzésére is. Számos részletkérdésben – az eddigiekhez hasonlóan – a felelős szervek a cselekvés folyamatában találnak megoldást.

Az ellenőrző-elhárító munka megindítása óta tudatos erőfeszítések történtek az észszerűség, a jobb összhang biztosítására, a tevékenység megbízhatóságának, következetességének erősítésére. Szükségessé vált a technikai ellátottság javítása is. Az érintett szervek ezért – mintegy 30 millió Ft értékben – engedélyt kaptak a feltétlenül szükséges berendezések beszerzésére részben konvertibilis importból,¹⁷⁰ részben hazai iparvállalatoktól.

Nemzetközi gazdasági kapcsolatainkra a baleset következményei vonatkozásában még mindig nagymérvű politikai hangulatkeltés nyomja rá a bélyegét. E jelenség kapcsolatrendszerünk minden elemét érinti, s ma nem tudjuk megítélni, hogy hatásával milyen időtartamra kell számolnunk. Konkrét következményei két területen érezhetők leginkább, az áruforgalomban és az idegenforgalomban.

Az áruforgalom területén jelenleg az Európai Gazdasági Közösség és Ausztria tart fenn széles körű korlátozó intézkedéseket a magyar exporttal szemben. A másutt – elsősorban a Közel-Keleten – érvényben lévő korlátozások részben megkekrülhetők, részben hivatalosan is enyhítésre kerültek.¹⁷¹ Az események alakulása megerősíti azt a már korábban jelzett felismerést, amely szerint az export, különösen az élelmiszertermékek kivitelének ellenőrzése a továbbiakban általánossá és tartóssá válik, a minőségi követelmények pedig egyértelműen szigorodnak.

A Külügyminisztérium és a Külkereskedelmi Minisztérium folyamatos, összehangolt tevékenységet fejt ki a megszorító intézkedésekkel szemben és – anélkül, hogy államközi kapcsolataink fejlődését visszavetné – igyekszik a korlátozások súlyát, körét mérsékelni, felszámoltatni. Az elmúlt hét folyamán a Közös Piac tagállamainak budapesti külképviseleti vezetőjénél [sic!] hivatalos tiltakozásunkat fejeztük ki.¹⁷² Ezt a GB ülését követően megismételjük. Nemzetközi előírásokra, megállapodásokra (a többi között a GATT¹⁷³ szabályaira) hivatkozva fellépünk az import-korlátozó intézkedésekkel szemben és követeljük a felfüggesztésüket. A következő hét folyamán megtesszük ezt a GATT fórumán is.¹⁷⁴ Utalunk arra: a korlátozások – a közvetlen exportvesztésen túl – kárt okoztak számunkra azzal,

¹⁷⁰ Szabadon átváltható valutában – jellemzően nyugati, kapitalista gazdasági rendszerű államok szervezeteivel – bonyolított külkereskedelmi ügylet (behozatal).

¹⁷¹ Ezzel kapcsolatban I. 94. sz. dokumentum.

¹⁷² L. 90. sz. dokumentum. Melega Tibor jelentése a Közös Piac tagállamainak budapesti nagyköveteivel folytatott megbeszélésről (1986. május 9.)

¹⁷³ Az ENSZ szervezete. 1947-ben Genfben 23 ország részvételével kötött, a nemzetközi kereskedelmet szabályozó szerződés (Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény), amihez Magyarország 1973-ban csatlakozott. A GATT tagországai egymás számára vámkedvezményeket nyújtanak és egymás irányában a legnagyobb kedvezmény elvét alkalmazzák. Az egyezmény tiltja a diszkriminációt és a dömpinget.

¹⁷⁴ Utalás a GATT-nak a nemzetközi kereskedelem szabályozását célzó többoldalú megállapodás-sorozatára, aminek ún. uruguayi fordulója 1986 szeptemberében kezdődött. Az ezt megelőző, előkészítő tárgyalások 1986. május 2-án kezdődtek Genfben.

hogy megrendítették harmadik országok magyar árukba vetett bizalmát. Közöljük azt is: megfontolás tárgyává tesszük a károk mérséklésére irányuló intézkedések megtételét. Adott esetben ténylegesen sor kerülhet arra, hogy behozatali tilalmat rendeljünk el a velünk szemben korlátozást elrendelt országokból.

A lehetséges ellenintézkedések szimbolikus jellegűek, és hivatalos közlésre több okból nem kerülhetnek. Mégis, azokban a viszonylatokban, amelyekben a legnagyobb károkat szenvedtük el, tartalmi vizsgálatot kell végezni, s megfontolás tárgyává kell tenni a célszerűen végrehajtott, de nyilvánosan nem deklarált ellenintézkedéseket, viszonylati átcsoportosításokat. Alapvetően azokra a változtatásokra kerülhet sor, amelyeket már korábban is előirányoztunk, végrehajtásuk azonban nem történt meg.

Az 1986. I-IV. havi idegenforgalmi adatok szerint a határforgalom és a szállodák tényleges töltésének alakulása egyelőre nem marad el az elmúlt év azonos időszakának adataitól. Figyelembe kell azonban venni, hogy 1985 első négy hónapjában eredményei eléggé szerények voltak, és emellett az sem mutatható ki, hogyan alakult volna a vendégforgalom a csernobili baleset nélkül. Az eddig felmérhető negatív hatás: a szervezett beutazások körében 14 ezer fő lemondás érkezett, ami 60 ezer vendégéjszakát jelent.

A hangulatkeltésre jól összehangolt, szervezett és tudatos propagandával kell válaszolnunk. Ebben fontos szerep hárul a külföldön működő magyar külképviseletekre, idegenforgalmi képviselőkre. Nem erőltetett propagandára van szükség, hanem jól megválasztott, valóban megnyugtató hatású tájékoztatásról kell gondoskodni. Igen hasznosak lehetnek például a kiemelkedő közéleti személyiségek magyarországi látogatásáról szóló híradások.

Valószínűsíthető azonban, hogy a veszteségeket ennek ellenére nem kerülhetjük el; idegenforgalmi bevételeink várhatóan csökkennek.¹⁷⁵ Alapvetően arra kell törekednünk, hogy országunk általános megítélése ne szenvedjen kárt, sőt, amennyire lehetséges, a kialakult helyzetet is megpróbáljuk a magunk javára fordítani. Mindezt megalapozhatja, hogy május 1. óta nagyon alapos, szakszerű tájékoztatást adunk partnereinknek a sugárszennyezés helyzetéről. Hasonló hatást válthat ki, ha a határőrség, a vám- és pénzügyőrség személyi állománya még nagyobb udvarias-sággal, körültekintéssel fogadja a hozzánk érkező turistákat.

[MNL OL M-KS- 288. f. 22. cs. 86. ő.e.-1986. 689-694. p. Gépelt tisztázat.]

¹⁷⁵ L. 6. sz. dokumentum és a hozzá kapcsolódó 145. sz. lábjegyzet

9.

**Emlékeztető az Országos Atomenergia Bizottság üléséről
(1986. július 4.)**

SZOLGÁLATI HASZNÁLATRA!

Jóváhagyom:
1986. július 5.

Készült 35 példányban
9 oldal terjedelemben
2. sz. példány

(Tétényi Pál)

E m l é k e z t e t ő

az Országos Atomenergia Bizottság
1986. július hó 4-én megtartott üléséről

Az ülésen részt vettek:

Tétényi Pál
Vajda György
Osztrovski György
Hutás Imre
Mórocz Lajos
Kapolyi László
Bényi József
Berényi Dénes
Földiák Gábor
Pónya József
Straub F. Brunó
Szabó Ferenc
Veres Árpád
Ördögh József

Helyettesítés:

Inotai László /BM/
Láczai Sz. Tibor /IpM/
Teplán István /MTA/
Kiss Győző /OKTH/

Szaktanácsadók:

Czoch Árpádné /OAB/

Gyimesi Zoltán /KFKI/

Herczeg István /OT/

Lendvai Ottó /OAB/

Lázár András /OAB/

Pápai Dénes /EüM/

Tóth István /MÉM/

Az 1. és 2. napirendi pontos tárgyalásánál meghívottként részt vettek:

Harsányi Imre /OT/

Ónozó György /KM/

Berki Mihály /PVOP/

Varga Miklós /OVM/

Hoffer Imre /BkM/

Antalpéter Tibor /KKM/

Simon Antal /OMSZ/

Somody Dezső /MÉM/

Kovács Lajos /MTH/

Sztanyik B. László /OSSKI/

Az 1. és 3. napirendi pontok szerinti előterjesztéseket az ülésen – Czipper Gyula miniszterhelyettes akadályoztatása miatt – Lácza Szabó Tibor minisztériumi főtanácsos ismertette.

1./ Az atomenergetika fejlesztésének feladatai a hosszútávú erőműépítési programban

Előterjesztő:

Czipper Gyula, az IpM miniszterhelyettese

Az Állami Tervbizottság 1986. július 2-án tárgyalta az energetika 2000-ig tartó fejlesztését körvonalázó programot az Ipari Minisztérium előterjesztésében.¹⁷⁶ Jelen előterjesztés ehhez a programhoz csatlakozik, és a 2000-2015. közötti időszak erőmű építési feladatait vizsgálja

¹⁷⁶ MNL OL XIX-A-28-d-1986-163. t.-1-20/1986.

Az előterjesztés három lehetséges erőmű építési változatot mutat be, amelyek a villamos energia igények feltételezett alakulásában különböznek. Minden változatban egységesen az a feltételezés, hogy 2015-ig kb. max. 2000 MW lignittüzelésű erőművi kapacitás létesülhet – ha ezt gazdasági és egyéb tényezők indokolják – és feltehetően a szükséges teljesítmény 10–15%-át csúcserőműként kell majd létesíteni.

A vizsgálatok következtetése, hogy fel kell készülni mintegy 8-10 db 1000 MW-os atomerőművi blokk létesítésére. Az atomenergetika hosszú távú fejlesztésének nagy népgazdasági jelentősége, az energiaellátás és az atomenergetika potenciálisan veszélyes jellegével kapcsolatosan felmerülő politikai aspektusok figyelembevételével indokolt lehet a hosszú távú atomenergetikai fejlesztés országos program-szintre való emelése is.

Az előterjesztés vitája során a hozzászólók rámutattak arra, hogy a vázolt atomerőmű építési program nagy feladatot ró az egész népgazdaságra. Az előterjesztés és a vita alapján a tennivalók a következőkben foglalhatók össze:

- a./ A VVER-1000 MW-os blokkok¹⁷⁷ új minőséget jelentenek a VVER-440 MW-os blokkokhoz képest, ami jelentős kutatási-fejlesztési program indítását teszi szükségessé, országos program /OKKFT/ szervezése is indokolt lehet.¹⁷⁸ Ennek fedezete az IpM központi fejlesztési forrásából nehezen lenne biztosítható, a VII. ötéves terv atomerőművi tárcaközi programja is feszített, így nagyon fontos, hogy a Paksi Atomerőmű 2x1000 MW-os bővítésének fejlesztési célja is biztosítson megfelelő keretet kutatási-fejlesztési célokra. Ez a gyakorlat a VVER 440-es blokkoknál is jól bevált, és a kutatás-fejlesztési munka eredményeként biztonságosabbá váltak a blokkok, rendelkezésre állásuk, teljesítmény kihasználásuk nőtt.
- b./ Fontos feladat az újabb atomerőművek üzemeltetésére való felkészülés, amelynek a Paksi Atomerőmű jelentős bázisa lesz. Ezt elő fogja segíteni, hogy Pakson oktató bázis létesül, és atomerőművi gyakorlat megszerzésére is van már hazai lehetőség.
- c./ A hazai ipar részvételét fokoznunk kell az atomenergetikai gépgyártásban. Ez nemcsak az árvitákban erősítenié helyzetünket, hanem általában javítaná exportképességünket a magasabb gyártási technológiai igényeknek megfelelő termelés meghonosításával. A jelenleg kihasználatlan, ugyanakkor szín-

¹⁷⁷ L. Szakkifejezések, valamint: 179. sz. dokumentum.

¹⁷⁸ OKKFT: 1971–1972 óta volt a tudományos kutatás és a műszaki fejlesztés tervszerű irányításának egyik fontos eszköze az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv (OTTKT). A tervezési rendszer korszerűsítésének lépése volt az 1981–1985. évekre szóló Országos Középtávú Kutatási-Fejlesztési Terv (OKKFT) kidolgozása. A Minisztertanács 1978 tavaszán rendelte el a terv kimunkálását, amihez a Tudománypolitikai Bizottság adott részletes programot és a 2025/1980. (XII. 22.) sz. határozatával elfogadta és hatályba léptette.

vonalas gyártási kultúrával rendelkező gépgyártásunk érdeke is ezt kívánja meg. Lényeges előrelépés lenne a tervezett magyar–szovjet közös engineering iroda létrehozása hazánkban, amely irányítástechnikai műszerezési területen /pl. akusztikus emisszió hermetikus tér vizsgálata, stb./ növelné a magyar részvételt a gyártásszakosításban.

- d./ Az előzőekben idézett ÁTB előterjesztés határozata szerint már most meg kell kezdeni a következő atomerőművek telephelyének kiválasztását. Ezt a munkát az érintett hatóságok bevonásával kell végezni, a környezeti hatások messzemenő figyelembevételével, komplex hatásvizsgálattal.
- e./ A jelentős atomerőmű építési program zavartalan lebonyolítása érdekében aktív tájékoztatási politikát kell folytatnunk. Nagy szerepe van ebben a közoktatásnak, az egészségügyi szervezeteknek, és támaszkodni lehet a társadalommal foglalkozó tudományágak eredményeire is.

Hosszú távú energiapolitikánk kialakításában arra is fel kell készülni, hogy a Paksi Atomerőmű bővítésének esetleges elhúzódnása 1994. évet követően villamosenergia hiányt okozhat. Ugyancsak gondos előkészületeket igényel – a lakosság meggyőzése, a környezeti hatások vizsgálata szempontjából – a prédikálószeréki szivattyús tározós erőmű esetleges megépítése is.¹⁷⁹

A vita alapján az OAB ülése a következő határozatokat hozta:

1. Az OAB elfogadja az előterjesztésben adott prognózist, amely szerint az ország energia-, de főleg villamos energia ellátásában az atomenergia szerepe egyre meghatározóbb lesz, és a következő 30 évben nagyságrendben 10000 MW atomerőmű üzembe lépése szükséges, amelynek első eleme a Paksi Atomerőmű 2 x 1000 MW-os bővítése. Az OAB tudomásul veszi az egy telephelyre telepítendő blokkok számával kapcsolatos elemzés eredményeit, felhívja ugyanakkor a figyelmet arra, hogy törekedni kell a blokkok minél nagyobb mértékű elkülönítésére, hogy egy blokk balesete ne okozza az egész erőmű tartós kiesését.

¹⁷⁹ Az első szivattyús-energiatározós (szet) erőmű 1879-ben, Zürich mellett épült. Az efféle ipari létesítmények építése különösen az 1960-as években volt jellemző: a ma működő mintegy 300 szet zöme ekkor épült. Jellemzően ott építenek szivattyús-tározós erőművet, ahol a víznek megfelelő esésmagasságot lehet biztosítani a hatékony áramtermeléshez. A szet-erőművek képesek nagy mennyiségben eltárolni, és a tárolásból reaktiválni az energiát. Magyarországon az 1970-es évek végétől, leginkább a Paksi Atomerőmű rugalmatlansága miatt bukkan fel időről időre a szet kérdése. Egy szivattyús energiatározó létesítésének terve Magyarországon komolyabban először a bős-nagymarosi vízlépcsővel kapcsolatban merült fel; a felső tározó a Duna menti Prédikálószeréken létesült volna, de a részletesen kidolgozott elképzelés a rendszerváltás idején a vízlépcsőrendszer magyar szakaszával együtt meghíúsult.

2. Figyelembe véve a felvázolt atomerőmű építési programot, az Országos Atomenergia Bizottság egyetért az Ipari Minisztérium azon törekvésével, hogy a Paksi Atomerőmű 2x1000 MW-os bővítés beruházásai között – hasonlóan a Paksi Atomerőmű 1760 MW-os kiépítésénél követett gyakorlat-hoz – a kutatási-fejlesztési feladatok elvégzésére megfelelő keretek legyenek biztosítva.

Az OAB megbízza Műszaki Tudományos Tanácsát, hogy tekintse át az atomenergetikai programmal kapcsolatos növekvő kutatás-fejlesztési feladatokat. Felkéri az Ipari Minisztériumot és a Magyar Tudományos Akadémiát, hogy ehhez 1986 végéig készítse el a hosszú távú K+F programra vonatkozó javaslatokat.

3. Az atomenergetika fejlesztésével kapcsolatos feladatokat a KGST keretében folyó széleskörű együttműködésre építve kell megoldani, törekedve arra, hogy ez az együttműködés segítse elő a fejlesztési munkák megoldásának megfelelő ütemezését.
4. Az OAB egyetért azzal, hogy a Paksi Atomerőmű 2x1000 MW-os bővítésével kezdődő nagy volumenű atomenergetikai program társadalmi elismertetése széleskörű, összehangolt tevékenységet igényel, amelyben fontos szerepe van az egészségügyi felvilágosításnak és a közoktatásnak is. A lakosság meggyőzéséhez hozzájárulnak majd az új atomerőművi telephelyekre készülő komplex környezeti hatásvizsgálatok is, amelyeknek kidolgozására az ÁTB határozatot hozott.¹⁸⁰

Az OAB szükségesnek tartja, hogy az OAB, IpM és MTA átfogó programot dolgozzon ki az atomenergetika társadalmi elfogadtatására, valamennyi érdekelt bevonásával.

5. Az OAB fontosnak tartja a hazai ipar részvételének fokozását az atomenergetikai programban. Felkéri az Ipari Minisztériumot, hogy az ennek érdekében tett intézkedésekről és a további elképzelésekről az OAB következő ülésén adjon tájékoztatást.

¹⁸⁰ Az Állami Tervbizottság említett, július 2-i ülésén a 3/b. napirendi ponthoz kapcsolódó határozata szerint az atomerőművi bővítéssel kapcsolatban fejlesztési célt kell kidolgozni: „A fejlesztési cél kidolgozása során megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a megnövekedett biztonsági követelményekre. El kell készíteni a Paksi Atomerőmű bővítés komplex környezeti hatástanulmányát, s ennek következtetéseit is érvényesíteni kell az erőmű terveiben.” (MNL OL XIX-A-28-d-1986-163. t.-1-20/1986.)

2./ Tájékoztató a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatos tapasztalatokról és következtetésekről

Előterjesztő:

Vajda György, az OAB ügyvezető
elnökhelyettese

Az előterjesztés ismerteti a Csernobili Atomerőműben 1986. április 26-án bekövetkezett baleset feltételezett lefolyását az eddigi előzetes szovjet közlések alapján, és a jobb megítélés érdekében mellékletben röviden bemutatja az erőmű műszaki jellemzőit.

A balesettel kapcsolatos tapasztalatok összefoglalásaként az előterjesztés tárgyalja a hazai következményeket és az elhárításukra tett intézkedéseket, a magyarországi sugárszennyezettség főbb adatait, az exportunkat ért korlátozások hatását, valamint a külföldi és belföldi tájékoztatással kapcsolatos kérdéseket. A következtetéseket és javaslatokat három fő terület

- a hazai környezeti mérések és intézkedések;
- a tájékoztatás; és
- az energiapolitikai aspektusok

értékelése alapján határozza meg.

Az előterjesztés vitájában hozzászólók megerősítették, hogy a hazai balesetelhárítási rendszer alapvetően jól megállta a helyét, a PVOP hatékonyan fogta össze a különböző szervezetek tevékenységét, és több intézmény jelentős feladatokat vállalt magára. Azt is meg kell azonban állapítani, hogy az események rámutattak a felkészülés néhány hiányosságára, és arra, hogy a balesetelhárítási felkészüléssel kapcsolatos határozatokat maradéktalanul végre kell hajtani, mind a szervezési intézkedések, mind a technikai felszerelés vonatkozásában.

A tájékoztatásban különösen kezdetben bizonytalanság volt tapasztalható, és a későbbiekben is célszerű lett volna több ismert szakembert megszólaltatni. A lakosságot is alkalmassá kell tenni az ilyen jellegű információk fogadására, ami folyamatos felvilágosító munkát igényel.

A Paksi Atomerőművel, illetve a távlati atomerőmű építési programmal kapcsolatban most előírányzott hazai vizsgálatok nem azt jelentik, hogy alapvetően megrendült a bizalom az atomerőművekben, de a Csernobili Atomerőmű balesetének tapasztalataiból – elsősorban az atomerőműnek és az energiaiparnak – le kell szűrnie a tanulságokat. A termelési szempontok nem mehetnek a biztonság rovására, aminek legfőbb biztosítója a hatóságok megerősítése.

Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság a Paksi Atomerőműben esetleg bekövetkező baleset környezeti hatásainak elhárítására létesült. A tapaszt-

talatok megmutatták, hogy ennél sokkal általánosabb hatáskörre van szükség, és ennek megfelelően felül kell vizsgálni a bizottság összetételét. A felülvizsgálatnál szem előtt kell tartani azt is, hogy a szovjet tapasztalatok szerint a baleset elhárítás mind az atomerőműben, mind környezetében rendkívül nagy anyagi, technikai felkészültséget igényel, aminek mozgatásához kormánybizottsági szint szükséges.

A hazai elhárítási tevékenységben váratlan feladatként jelentkezett a sugár-szennyezettség határátkelőhelyeken való ellenőrzése, és a külkereskedelmi problémák áthidalása. A tájékoztatással kapcsolatos kedvezőtlen tapasztalat volt, hogy egyes egészségügyi dolgozók nem követték a hivatalos ajánlásokat, fokozták a lakosság bizonytalanságát. Felkészítésükre a jövőben nagyobb gondot kell fordítani.

A Csernobili Atomerőmű balesetéből levonható következtetésekkel szerte a világon behatóan foglalkoznak, számos nemzetközi fórumon is. Ezeken egységes értékelést kell adnunk a hazai helyzetről, és ezt az értékelést célszerű belföldön is közzétenni.

Az OAB ülése a vitában elhangzottak alapján a következő határozatot hozta:

1. Tudomásul veszi a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatos tapasztalatokról és következtetésekről készült tájékoztatót. Megállapítja, hogy a hazai balesetelhárítási intézkedések megalapozottak és elégségesek voltak. Az érintett szervezetek és szakemberek helytálltak, amiért köszönet illeti őket. Tevékenységük nemzetközi összehasonlításban is elismerésre méltó volt.
2. Az atomenergiáról szóló 1980. évi I. törvény és a végrehajtásra kiadott 12/1980. /IV.5./ MT rendelet folyamatban lévő felülvizsgálatát ki kell terjeszteni arra a szempontra, hogy megfelelően szabályozottak-e az atomerőművek biztonságával kapcsolatos hatósági feladatok, hatáskörök, és nem szükséges-e a hatóságok megerősítése az eddigi tapasztalatok és a Csernobili Atomerőmű balesetéből levonható következtetések tükrében.
3. Aktívan részt kell vennünk a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség keretében az atomerőművi balesetekkel kapcsolatos nemzetközi gyors információs rendszer kialakítására irányuló munkában és törekednünk kell konkrét megállapodások kialakítására e területen a KGST keretében és a szomszédos országokkal.
4. Rövid szakmai összefoglalót kell készíteni a hazai sugár-szennyezettségi helyzet időbeli alakulásáról, a végrehajtott mérési programról, és a mérési eredményekről abból a célból, hogy a nemzetközi fórumokon – és belföldön – egységes legyen a magyar részről adott hivatalos tájékoztatás.
5. A tapasztalatok tanulságai alapján az OAB a következő intézkedéseket tartja szükségesnek:
 - 5.1. Az Atomerőművi Baleset Elhárítási Kormánybizottság hatáskörét ki kell terjeszteni a szomszédos országok atomerőműveinek baleseteiből eredő

hazai veszélyhelyzetekre, valamint minden nukleáris létesítménnyel, és a kiégett nukleáris üzemanyag szállításával kapcsolatos balesetelhárítási tevékenységre, és ennek megfelelően felül kell vizsgálni összetételét, működési rendjét, szervezeteit.¹⁸¹ Meg kell szervezni, hogy a Kormánybizottság keretében baleseti körülmények között tájékoztatási iroda működjön a belföldi és külföldi tájékoztatás megszervezésére és koordinálására.

- 5.2. Meg kell szervezni a csernobili kibocsátás hazai hatásainak tudományos igényű vizsgálatát, beleértve a hosszú felezési idejű radionuklidok¹⁸² folyamatos ellenőrzését, a mérési eredmények felülvizsgálatát, újra-hitelesítését, a rendelkezésre álló mérőhálózat értékelését, a szükséges fejlesztések meghatározását, annak érdekében, hogy a tapasztalatok és fejlesztések alapot adjanak egy hasonló eset várható következményeinek gyors és megbízható prognózisához.
- 5.3. A Csernobili Atomerőmű balesetéből levonható következtetések és tanulságok alapján meg kell vizsgálni, hogy a Paksi Atomerőmű kialakítása, személyzetének képzettsége, üzemviteli és üzemzavari utasításrendszere nem szorul-e javításra.
- 5.4. Az előző pont szerinti vizsgálat eredményének és a hosszú távú erőmű építési programról hozott döntés figyelembevételével felül kell vizsgálni a VII. ötéves terv tárcaközi atomenergetikai kutatás-fejlesztési programját.
6. Az OAB megbízza ügyvezető elnökhelyettesét, hogy az illetékes minisztériumok és országos hatáskörű szervek vezetőinek bevonásával ez év végéig alakítson ki munkaprogramot az 5.1-5.4. pontban javasolt feladatok megvalósítására, és ahol ez indokolt, hozzon létre munkabizottságot a tennivalók megfogalmazására.
7. Az OAB szükségesnek tartja, hogy a felső vezető szervek rövid tájékoztatást kapjanak a balesetről, és hazai következményeiről. Felhatalmazza ügyvezető elnökhelyettesét, hogy állítsa össze ezt a tájékoztatót jelen előterjesztés alapján, figyelembe véve a közeljövőben várható hivatalos szovjet elemzést a baleset okairól.
Az előterjesztésben foglaltakkal kapcsolatos szövegmódosításokat az érintettek az ülést követő tíz napon belül juttassák el az OAB Titkárságára.
8. Az OAB szükség szerint térjen vissza a Csernobili Atomerőmű balesetének tapasztalataira, az ebből eredő feladatok megoldásának helyzetére.

¹⁸¹ L. 157. sz. lábjegyzet.

¹⁸² L. Szakkifejezések.

3./ Tájékoztatás a KGST országok műszaki haladásának meggyorsítására irányuló Komplex Program 3. főiránya /atomenergetika/ munkáinak állásáról

Előterjesztő:

Czipper Gyula, az IpM

miniszterhelyettese

Az előterjesztésben az Ipari Minisztérium – mint a Komplex Program atomenergetikai főirányának felelőse – tájékoztatást adott a meginduló együttműködéséről és a munka eddigi tapasztalatairól.

Az előkészítő munka lényeges eleme az együttműködési problémáknak megköthető egyezmények előkészítése. A főirány keretében 17 probléma kidolgozását irányozták elő, ezek közül 8 már hatályos egyezményekhez kapcsolódik. Ebben az évben három új egyezmény megkötése esedékes, közülük kettő /atomerőművi irányítástechnika, atomerőművek építési módszereinek továbbfejlesztése/ aláírása már folyamatban van. Az atomerőművi javítási munkák fejlesztésével kapcsolatos egyezmény tervezetének egyeztetése várhatóan rövidesen befejeződik.

Az egyes problémák szovjet főszervezeteitől kapott munkaprogram tervezetek alapján mintegy 40 magyar intézmény és vállalat jelentette be érdekeltségét az együttműködésben és ennek alapján megtörtént a hazai koordináló szervek és felelősök kijelölése. Konkrét kötelezettséget jelentő szerződésekre eddig nem került sor.

A hazai részvétel megalapozását elsősorban az atomenergetikai kutatási-fejlesztési feladatok elvégzésére létrehozott IpM–OAB–MTA tárcaközi program szolgálja, az ezen túlmenő munkák finanszírozására vállalati források igénybevétele jöhet szóba. Ez azzal a kockázattal jár, hogy a hazai részvétel kialakításánál rövidtávú vállalati érdekek mellett a hosszú távú iparpolitikai érdekek nem érvényesülnek megfelelően.

Az előterjesztés vitája során az OAB elnöke rámutatott arra, hogy az Állami Tervbizottság legutóbbi ülésén határozatot hozott a Komplex Programban való részvételünkkel kapcsolatos hazai stratégiai célkitűzések megvalósításához szükséges intézkedésekre.

Részvételünk célja az atomenergetikai főirány keretében szervezendő együttműködésben az atomenergia termelés biztonságának és gazdaságosságának további fokozása mellett az is, hogy újabb lehetőség nyíljon a hazai ipar fokozottabb részvételére a KGST országok atomenergetikai gépgyártási együttműködésében.

A hazai ipar adottságainak megfelelően elsősorban az irányítástechnika és a speciális karbantartó berendezések, robotok fejlesztése területén célszerű fokozottabb bekapcsolódásunk az együttműködésbe. Az irányítástechnika területén továbbra is szorgalmazni kell ideiglenes nemzetközi kutató kollektíva magyarországi létrehozását és meg kell gyorsítani a közvetlen magyar-szovjet együttműködések kialakítását.

Az előterjesztés és a vita alapján az OAB a következő határozatot hozta:

1. Az Országos Atomenergia Bizottság tudomásul veszi az Ipari Minisztérium tájékoztatóját a KGST országok műszaki haladásának meggyorsítására irányuló Komplex Program 3. /atomenergetika/ főiránya munkáinak állásáról. Megállapítja, hogy a magyar szervezetek az eddig jelentkező feladatokat határidőre elvégezték, az ehhez szükséges hazai egyeztetések az előírt rendkívüli rövid idő alatt lényegében megtörténtek.
2. Az Országos Atomenergia Bizottság – figyelembe véve a programban való részvételhez fűződő érdekeinket – támogatja, hogy vizsgálatok készüljenek olyan ösztönzési és szabályozási megoldásokra, amelyek elősegítik a programban való részvételt a vállalatok részére azon a területen, ahol az eredmények csak hosszabb távon jelentkeznek, de az iparfejlesztési stratégiánk szempontjából a részvételhez népgazdasági érdek fűződik.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4-664-1/1986. Gépelt tisztázat, pecsét nélkül. Az első oldalon Tétényi Pál eredeti aláírásával jóváhagyva, az utolsó oldal legalján 1986. július 5-i dátummal olvashatatlan szignóval ellátva.].

10/a

**Kísérőlevél a Maróthy László és Borisz Sztukalin
közötti találkozóról szóló tájékoztatóhoz
(1986. augusztus 12.)**

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGA

SZIGORÚAN BIZALMAS!

Inf/478/1986.

T Á J É K O Z T A T Ó

a Politikai Bizottság és a Minisztertanács tagjai részére

Maróthy László elvtárs 1986. augusztus 8-án – kérésére – fogadta Borisz Sztukalin elvtársat, a Szovjetunió magyarországi nagykövetét, aki központja utasítására szóbeli tájékoztatót adott a Csernobili Atomerőműben bekövetkezett baleset okait fel-
táró vizsgálat eredményeiről. A tájékoztató szövegének fordítása mellékelve.

Sztukalin elvtárs átadta ipari miniszterünknek a csernobili baleset tanulságait levonó, az atomerőmű biztonságos üzemeltetését szolgáló Operatív Intézkedések c. anyagot. Kapolyi elvtárs intézkedett a hazai teendőket illetően.

A két anyag szintén mellékelve.

Budapest, 1986. augusztus 12.

Elvtársi üdvözléssel:
(Németh Károly)

[MNL OL M-KS- 288. f. 11. cs. 4436. ö.e. 10. p. Gépelt tisztázata saját kezű aláírással és pecsét nélkül.]

10/b

**Maróthy László levele Németh Károlyhoz
a Borisz Sztukalinnal folytatott megbeszélésről
(1986. augusztus 12.)**

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MINISZTERTANÁCSA
ELNÖKH E L Y E T T E S E

Budapest, 1986. augusztus 12.
ML/999/1986.

Magyar Szocialista Munkáspárt
Központi Bizottsága

Németh Károly főtitkárhelyettes
elvtársnak.

B u d a p e s t

Kedves Németh Elvtárs!

Augusztus 8-án – kérésére – fogadtam Borisz Sztukalin elvtársat, a Szovjetunió magyarországi nagykövetét, aki központja utasítására szóbeli tájékoztatót adott a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset okait feltáró vizsgálat eredményeiről (A tájékoztató szövegének fordítása mellékelve.)

Sztukalin elvtárs tájékoztattott, hogy átadta ipari miniszterünknek a csernobili baleset tanulságait levonó, az atomerőmű biztonságos üzemeltetését szolgáló Operatív Intézkedések c. anyagot. Kapolyi elvtárs a kézhezvétel után – helyesen – azonnal intézkedett a hazai teendőket illetően.

Miután jelenleg nagy figyelmet kap okkal az ügy, a tájékoztatáshoz csatolva bemutatom az Operatív Intézkedések c. anyagot és a magyar intézkedéseket tartalmazó jelentést.

Javaslom, hogy:

1. Sztukalin elvtárs által adott tájékoztatót,
2. A szovjet Operatív Intézkedések című anyagot,
3. Kapolyi elvtárs jelentését

küldjük meg: – a Politikai Bizottság tagjainak,
 – a Minisztertanács tagjainak,
 – a Paksi Atomerőmű Vállalat vezérigazgatójának,
 – a Tolna megyei Pártbizottság első titkárának

Sztukalin elvtárs a találkozás alkalmával élve előzetesen jelezte, hogy a szocialista országok moszkvai nagykövetei a közeli napokban részletes tájékoztatást fognak kapni a szovjet állampolgárok hivatalos utazási rendje egyszerűsítéséről.

Sztukalin elvtárs elmondta, hogy hasonló rendelkezések kimunkálásán dolgoznak a turizmus, az emberi kapcsolattartás (rokonok, ismerősök látogatása) megkönnyítése érdekében is.¹⁸³

Eltvársi üdvözlettel:
 (Maróthy László)

[MNL OL M-KS- 288. f. 11. cs. 4436. ö.e. 11. p. Gépelt tisztázata saját kezű aláírással és pecséttel. Az első oldalon a következő kézzel írt feljegyzés olvasható: Az anyagok megküldve a KB. Iroda útján a PB és az MT tagjainak tájékoztatásul. VIII.12. Németh Károly]

¹⁸³ A határmenti településen lakó állampolgárok egyszerűsített határátlépésének rendjéről szóló szovjet-magyar egyezményt 1985. augusztus 1-jén aláírták, 1986. február 23-án hatályba lépett (20/1986. V. 22. MT sz. r.), azonban a szovjet fél továbbra is az 1969-ben kötött megállapodás szerint járt el. A magyar fél 1987-ben kezdeményezte a helyzet rendezését. (MNL OL XIX-B-10-1987-VI/32. fsz.)

10/c

**Borisz Sztukalin szovjet nagykövet tájékoztatója a csernobili
atomerőműben bekövetkezett baleset okai kivizsgálásának eredményéről
(dátum nélkül)**

FORDÍTÁS!

SZIGORÚAN TITKOS!

ML/00180/T/1986.

Ez év július 14-én az SZKP KB Politikai Bizottsága¹⁸⁴ rendkívüli ülésen vitatta meg a kormánybizottság jelentését az 1986. április 26-án, a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset okai kivizsgálásának eredményéről, a baleset következményei felszámolására és az atomenergetika biztonságának biztosítására tett intézkedésekről. Az ülésről és az elfogadott határozatokról a szovjet sajtóban részletes beszámolót közöltek.¹⁸⁵ A magyar vezetés tájékoztatására és képbe hozatalára; bővítendő a már rendelkezésére álló információkat az alábbi – néhány bizalmas elemet is tartalmazó – adatokat közöljük a baleset jellegéről és okairól, a következmények felszámolására tett intézkedésekről.

Az 1986. áprilisi állapotot figyelembe véve az atomerőműben 4 energiablokk működött RBKM-1000 reaktorokkal¹⁸⁶ felszerelve (a 4. blokk névleges teljesítményét 1984. március 26-án érte el.)

1986. április 25-re a 4. blokk leállítását tervezték tervszerű karbantartás céljából. A blokk teljes leállítása előtt kísérleteket terveztek a turbógenerátorral, melyek az április 26-ra virradó éjszaka kezdődtek.

¹⁸⁴ Az Szovjetunió Kommunista Pártjának legfelsőbb szerve a Kongresszus volt, amely Sztálin halála után ötvenként ülésezett. A kongresszusok között az általa választott Központi Bizottság irányította a pártot. A KB választotta a szűkebb vezető testületeket, melyek közül a legjelentősebbek a Politikai Bizottság (illetve 1952 és 1966 között Elnökség) és a Titkárság voltak.

¹⁸⁵ A *Népszabadság* 1986. július 21-ei számában szintén tájékoztatót az ülésről. Többek között arról, hogy a PB megállapította, a szerencsétlenséget az erőmű dolgozói okozták azzal, hogy egy sor, a reaktor üzemeltetésére vonatkozó rendszabályt megszegtek. A balesetben 28 ember vesztette életét, több-százezer embert vizsgáltak meg és július 14-ig 203 esetben állapítottak meg diagnózisként sugárbetegséget, közülük 30 személyt kezeltek kórházban. A reaktor sérülése az erőmű környékén mintegy ezer négyzetkilométernyi terület radioaktív szennyeződéséhez vezetett. A baleset közvetlenül kétfélmilliárd rubel veszteséget okozott. A hibák és mulasztások miatt leváltották tisztségéből Jevgenyij Kulovot, az atomenergetika biztonságának felügyeletével megbízott állami bizottság elnökét, Gennagyij Sasarint, a Szovjetunió energetikai és villamosítási miniszterének helyettesét, továbbá a közép-gépipari miniszter első helyettesét és Jemeljanovot, az illetékes tudományos kutató-és tervezőintézet igazgatóhelyettesét. Egyidejűleg az említett személyeket felelősségre vonták a pártfegyelmi rendszer keretében is. Brjuhanovot, a csernobili atomerőmű volt igazgatóját kizárták a párt tagjainak sorából.

¹⁸⁶ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

Ahogy azt az események későbbi elemzése kimutatta, az atomerőmű vezetői és szakemberei nem készültek fel kellőképpen a kísérletekhez, nem egyeztették azokat az illetékes szervekkel. A kísérletek lebonyolítása során nem biztosították a reaktor állapotának szükséges ellenőrzését, s nem fogatosították a biztonságához szükséges intézkedéseket.

E kísérletek előkészítése során az operátorok néhányszor súlyosan megsértették a reaktorszerkezet működésének rendjét (teljesen kikapcsolták a reaktor vész-hűtőrendszerét, eltávolították az aktív zónából az irányító és védelmi rendszer majdnem minden érzékelőjét, blokkíroztak más védelmi berendezéseket stb.).

E behatások következtében a reaktor instabil, nem szabályozott üzemmódba került. Ennek ellenére a személyzet a kísérletek megkezdése mellett döntött. A reaktor teljesítménye, mely mellett azt folytatták, néhányszor kisebb volt annál, mint amelyre biztonságos működéshez szükség volt.

Abban a helyzetben, melybe a reaktor került, a kísérletek az aktív zóna gyors felmelegedéséhez, a nyomás növekedéséhez, a technológiai csatornák megsemmisüléséhez, hőrobbanáshoz vezettek.

Az adott esetben megnyilvánultak a reaktor konstrukciójának olyan specifikus sajátosságai is, melyek az üzemeltetési rend súlyos megsértései esetén rendkívül káros következményekhez vezethetnek.

A robbanás következtében szétrombolódott a reaktoregység aktív zónája, az épület nagy része, melyben elhelyezkedett, s tűz keletkezett. Reggeli 5 órára a tüzet mindenütt sikerült elfojtani.

A megsérült reaktor nagymennyiségű radioaktivitás kiáramlásának forrása volt. Emiatt döntés született a baleset tűzfészkének lokalizálására azzal, hogy az aktív zónára a levegőből homok, agyag, ólom, bórsav és egyéb elegyből álló anyagokat dobtak. Összességében több mint 5000 tonna ilyen anyag került ledobásra. E tevékenység eredményeként a reaktor aktív zónája biztos módon be van fedve porhanyós anyagréteggel, mely intenzív módon abszorbeálja¹⁸⁷ az aeroszolos részecskéket.¹⁸⁸

A radioaktivitás kiáramlása május 6-ra napi néhány száz, a hónap végére napi néhány tucat curie egységnyire csökkent.¹⁸⁹

A maghasadási termékek összkibocsátása körülbelül 3,5%-át tette ki a baleset pillanatában a megsérült reaktor aktív zónájában található radionuklidoknak.

Az aktív zóna hőmérsékletének csökkentésére a reaktor akna alatti térségbe kompresszor-állomásról gázalmazállapotú nitrogént továbbítottak 1200 m³/óra

187 L. Szakkifejezések.

188 L. Szakkifejezések.

189 L. Szakkifejezések. A kibocsátás mértékéről l. 100. sz. lábjegyzet.

menyiségben. Május 6-ra leállt az aktív zóna hőmérsékletének emelkedése, és elkezdődött a csökkenés folyamata.

Azért, hogy a megolvadt nukleáris fűtőanyag ne törhesse át a reaktoregység alaplapját, sürgősen különleges hőcserélő berendezést kellett alatta létrehozni beton alapozással. Június végén ezek a munkálatok is befejeződtek.

Rögtön a balesetet követően az atomerőmű 1., 2. és 3. energiablokkját leállították és tartalék üzemmódba helyezték. Állapotuk biztos ellenőrzés alatt áll. Döntés született a 4. blokk konzerválásáról. Ehhez külső védfalakat emelnek az energia-blokk területén, belső beton válaszfalakat a 3. és 4. blokk között, védőfedést a gépterem felett, s hermetizálják a reaktoregységet. A beton védfalak vastagsága 1 méter, sőt annál több, a szerkezeti megoldások függvényében. Úgyisintén folytatják a megsérült aktív zóna hűtését és állapotának állandó ellenőrzését.

Az erőműben széles körű munkálatokat folytatnak területének, épületeinek és szerkezeteinek sugármentesítésén. Ennek eredményeként az erőmű területének nagyobb részén sikerült erőteljesen csökkenteni a radioaktív szennyeződés mértékét. Ez lehetővé tette az első két energiablokk üzembe helyezését előkészítő munka megkezdését, melyet az idei őszön szándékoznak befejezni.

Nagy figyelmet fordítanak az erőmű térségében található felszíni és felszín alatti vizek védelme problémájának. E céllal egy sor műszaki mű került felállításra, köztük védgátak, ellenőrző és szűrő aknák, folyópartok beterítése radioaktív részecskéket elnyelő anyagokat felhasználva.

Az erőművet körülvevő 30 km-es zónán belül mindenütt a településeken munkát folytatnak a lakó- és gazdasági épületek, háztáji és mezőgazdasági földterületek sugármentesítésére. Létrehozták a radioaktív maradványok tárolását szolgáló külön hálózatot.

A baleset következtében az emberek egy része, akik közvetlenül az atomerőmű területén vettek részt a balesetelhárítási intézkedésekben, nagy dózisú radioaktív sugárzást kapott és égéseket szenvedett. A sérültek gyógykezelésébe Moszkva és Kijev szakosodott egészségügyi intézményeit vonták be. Július végéig a személyzet tagjai közül 29 hunyt el égési sérülések és súlyos sugárfertőzés következtében.

Megelőzési céllal néhány százezer ember egészségügyi vizsgálatát bonyolították le. A lakosság között nincsenek olyan személyek, akik nagy sugárdózist kaptak volna.

A balesetet követően azonnal a vészhelyzeti terv alapján folytatta működését a meteorológiai- sugár- és orvos-higiéniai ellenőrzés meglévő rendszere. A későbbiekben az ellenőrzés rendszerét pótlólagosan szakembercsoportok és technikai eszközök bevonásával bővítették.

Az atomerőmű körzete környezetének radioaktív-szennyeződése elemzése lehetővé tette a helyi lakosságot érintő sugárveszély értékelését. Ezen értékelés alap-

ján döntés született Pripjaty város és egy sor más település lakosainak evakuálásáról. Összesen több mint százezer embert telepítettek ki.¹⁹⁰

Rendszeresen ellenőrizték a gamma-sugárzás¹⁹¹ szintjét a szennyezett területeken, a biológiaiilag számottevő radionuklidok mennyiségét a levegőben és a – mindekenélőtt ivóvíz szolgáltatás szempontjából fontos – vizekben.

Ellenőrizték a talaj, öltözők, lábbeli, szállítóeszközök, élelmiszertermékek (mindekenélőtt a tej) stb. radioaktív szennyezettségének szintjét.

Az erőmű 30 kilométeres körzetén túl a sugárzási szintek nem fognak hatást gyakorolni a külső környezet objektumaira. Folytatódik a csernobili baleset élő szervezetekre és az ökoszisztémára gyakorolt következményeinek vizsgálata.

A jelen időszakban; a 30 kilométeres zóna talajrétegének és növényzetének szennyezettségi szint-vizsgálata kiértékelésének alapján speciális agrotechnikai intézkedéseket dolgoztak ki, s valószínűnek meg. E komplex intézkedésor tartalmazza az adott térség hagyományos talajművelési módjainak megváltoztatását, különleges vegyi összetételű anyagok felhasználását porelneyletésre, a termés betakarítás és feldolgozás speciális módozatait, stb.

A csernobili atomerőmű balesetét követően megtörtént a működő atomerőművek biztonságát célzó számításszerű és kísérleti kutatások állapotának revíziója és értékelése. Ennek alapján megfelelő intézkedések kerültek kidolgozásra, s állnak megvalósítás alatt. Tervbe van véve a személyzet képzési és továbbképzési szintjének emelése, a berendezések gyártási és összeszerelési minősége ellenőrzésének erősítése, üzemeltetés-bejáratási munkák lefolytatása. Úgyszintén fogatatosítják a technológiai fegyelem általános szigorítását, az operatív személyzet felelősségének növelését.

Egy sor intézkedés született az atomerőmű-biztonság feletti állami felügyelet erősítésére.

Ami az RBKM reaktorokkal¹⁹² működő atomerőműveket illeti, a jelzett intézkedések teljesítése biztonságos működésüket biztosítja. A továbbiakban tartózkodni kívánnak az ilyen típusú reaktorokkal működő atomerőművek építésétől.

¹⁹⁰ Az atomerőmű környékét három zónára: különleges, 10 és 30 km-es sugarú körzetre osztották. Ezekben a zónákban megszervezték a szállítások szigorú dozimetriai ellenőrzését és dekontamináló állomásokat állítottak fel. „A zónák határán a munkások egyik járműből a másikba történő átültetésével akadályozták meg a radioaktív anyagok szétterjedését.” A 30 km-es zónán belül élő lakosságot (135 ezer embert) kitelepítették. (MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok-10/III. t. (SZAB jelentés). Az itt közreadott dokumentumok alapján a kitelepítettek számáról teljes képet nem kaphatunk, több dokumentumban is olvashatunk a kitelepítésről, illetve a kitelepítettek számáról l. 105. sz. és 151. sz. dokumentumok. Az első kitelepítés 1986. április 27-én volt, ekkor evakuálták Pripjaty városát és az erőmű körüli tíz kilométeres övezetet.

¹⁹¹ L. Szakkifejezések.

¹⁹² L. Szakkifejezések, valamint: 179. sz. dokumentum.

A csernobili atomerőműben történt balesetről szóló részletesebb műszaki tájékoztatást a szocialista országok szakembereinek még jóval az 1986. augusztusában Bécsben sorra kerülő atomenergetika-biztonsági szakértői tanácskozás előtt biztosítani fogjuk.¹⁹³

A szovjet vezetés nevében még egyszer mély hálánkat fejezzük ki a szovjet nép iránti szolidaritásért a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset kapcsán.

[MNL OL M-KS- 288. f. 11. cs. 4436. ő.e. 12-17. p. Gépelt tisztázat.]

10/d

Szovjet operatív intézkedések az atomerőművek üzemeltetésére és javítására (dátum nélkül)

OPERATÍV INTÉZKEDÉSEK

a KGST-tagországokban a Szovjetunió műszaki közreműködésével felépített atomerőművek üzemeltetésére, javítására vonatkozóan

1. Biztosítani kell az üzemviteli előírások követelményeinek legszigorúbb betartását az atomerőművek valamennyi dolgozója által és erősíteni kell az operatív személyzet tevékenységének ellenőrzését.
Meg kell tiltani bármilyen olyan kísérlet, üzemmód és tevékenység végrehajtását az atomerőműben, amelyet a műszaki és üzemviteli dokumentációk nem irányoznak elő és amelyet a generáltervezővel és a főkonstruktőrrel nem egyeztettek.
2. El kell végezni az atomerőművi, üzemviteli személyzet soron kívüli ellenőrzését és vizsgáztatását. Különös figyelmet kell fordítani az operatív személyzet szisztematikus gyakorlatoztatásának végrehajtására és ismereteinek ellenőrzésére.
Intézkedéseket kell tenni az üzemviteli személyzet képzési és továbbképzési színvonalának növelésére.

¹⁹³ A NAŰ szakértői értekezletet 1986. augusztus 25–29. között tartották (l. 118. dokumentum). A szocialista országok képviselőit ezt megelőzően, 1986. augusztus 14-én tájékoztatták Moszkvában a szovjet vizsgálatok eredményeiről (l. 115. dokumentum).

3. El kell végezni a meglévő biztonsági rendszerek működőképességének szisztematikus ellenőrzését, ezek között a primer és szekunder kör üzembizavari pótvíz, bórbetáplálás, biztonsági hűtővíz-¹⁹⁴, és villamos rendszereket, előirányozva ezen követelményeket az üzemviteli utasításoknak, ha ilyen követelmények ezekben nem szerepeltek.

Egy független biztonsági rendszer működőképtelenségének észlelése esetén le kell állítani az energiablokkot a megfelelő rendszer működőképességének helyreállításáig.

Különös figyelmet kell fordítani azon utasítások követelményeinek szigorú betartására, amelyek megakadályozzák a „tisztá” kondenzátum (bór adagolás nélküli) bejutását a primer körbe.

4. Szigorítani kell az atomerőművek tűzbiztonsági követelményei betartásának és a tűzoltórendszer állapotának ellenőrzését.
5. El kell végezni az atomerőmű berendezései és rendszerei revízióját abból a célból, hogy meghatározhatók lehessenek azok a berendezések és termékek, amelyek ledolgozták az engedélyezett üzemidejüket. Nem szabad megengedni az ilyen berendezések további üzemeltetését speciális tanúsítvány és a generáltervező és a főkonstruktor megfelelő engedélye nélkül.
6. Fokozni kell a reaktortest fémállapot ellenőrzése elvégzésének gyakoriságát és volumenét, valamint a VVER-440 típusú¹⁹⁵ (V-230 terv) reaktorokkal létesült atomerőművek más berendezései és csővezetékei fémállapot ellenőrzését a főkonstruktorokkal történő egyeztetése alapján. Intézkedéseket kell tenni az atomerőműveknek a szükséges diagnosztikai berendezésekkel történő gyorsított ellátottsága érdekében a főkonstruktor ajánlásainak figyelembevételével.
7. El kell végezni az érvényben lévő üzembizavar elhárítási tervek elemzését, valamint ellenőrizni kell a személyzet és a műszaki eszközök készségét ezek végrehajtására.
8. Elemezni kell az atomerőmű őrzésének és beléptető rendszerének helyzetét és intézkedéseket kell tenni erősítésükre.
9. Meg kell gyorsítani azon biztonszágot növelő intézkedések megvalósítását, amelyeket a szovjet szervezetek által az egyes országok konkrét energetikai

¹⁹⁴ L. Szakkifejezések: VVER-típusú reaktor.

¹⁹⁵ L. Szakkifejezések, továbbá: 179. sz. dokumentum.

blokkjaira kidolgozott műszaki követelmények és tervezési anyagok előíranyoznak, és amelyeket a BNK, az MNK, az NDK és a CsSzSzK megfelelő szervezeteinek átadták.

10. Biztosítani kell az atomenergetika területén a biztonságos munkavégzést felügyelő nemzeti szervek munkájának koordinálását a SZU Goszatomenergondzor-ral.¹⁹⁶

[MNL OL M-KS- 288. f. 11. cs. 4436. ő.e. 18-20. p. Gépelt tisztázata.]

10/e

Kapolyi László ipari miniszter jelentése az atomerőművek üzemeltetésével kapcsolatos magyarországi intézkedésekről (1986. augusztus 11.)

IPARI MINISZTER

ML/999/86

J E L E N T É S

a VVER típusú¹⁹⁷ reaktorokkal üzemelő atomerőművek biztonságának fokozása érdekében a Szovjetunió által javasolt operatív intézkedésekről, ennek végrehajtásával kapcsolatos hazai tevékenységről

Az Atomenergetikai Kormányközi Bizottság 1986. június 14-15-én Berlinben tartott ülésen foglalkozott a KGST tagországokban a Szovjetunió műszaki közreműködésével létesített atomerőművek üzemeltetésének és üzembiztonságának javításával. Az ott elhangzottak értelmében Szilajev elvtárs a Kormányközi Bizottság elnöke, a SZU miniszterelnök-helyettese, a mellékelt „Operatív Intézkedések”-et¹⁹⁸ küldte meg.

¹⁹⁶ Госатомэнергондзор СССР: А Szovjetunió Atomenergetikai Bizottságának Felügyeletével megbízott Állami Bizottság, történetéről egyelőre orosz nyelvű összefoglaló ismert: <http://se-nrs.gosnadzor.ru/about/history/>

¹⁹⁷ L. Szakkifejezések, továbbá 179. sz. dokumentum.

¹⁹⁸ L. A szovjet operatív intézkedésekről szóló 10/d. sz. dokumentumot.

Az intézkedéseket a Paksi Atomerőmű létesítésével foglalkozó kormánybizottság szűkített testülete, vezetésemmel folyó hó 8-án megtárgyalta és a végrehajtás érdekében a következőket állapította meg, illetve határozta el:

- 1) Az atomerőművek biztonságának növelésére az operatív intézkedésekben kijelölt feladatok összhangban vannak a kijelölt hazai tevékenység már korábbi irányjaival.
 - Üzemvitel előírásaink esetenként szigorúbbak a Szovjetunóban jelenleg érvényben lévőknél.
 - Előírásaink szerint a személyzetet soron kívül ellenőrizni és újrazvizsgáztatni kell, minden olyan eseménnyel kapcsolatosan, amelyben személyi hiba elemei voltak kimutathatók.
 - A hazai üzemviteli előírások tartalmazzák a biztonsági rendszerek működőképességének szisztematikus és folyamatos ellenőrzését.

Mindezek mellett is elrendeltem az atomerőművi üzemviteli előírások újbóli, tételes felülvizsgálatát, ezen belül kiemelt figyelem fordítását és üzemzavar elhárítási tervekre és előírásainknak a hazai, és nemzetközi tapasztalatok alapján esetleg szükségessé váló szigorítások végrehajtását.

E munka a hó végére fejeződik be.
- 2) Korábban már megkezdődött a Paksi Atomerőmű tűzbiztonsági rendszereinek felülvizsgálata, és jelenleg folyik az e területen konkrétan szükséges intézkedések kidolgozása és realizálása.

A szükséges területeket a szovjet féllel való egyeztetést is figyelembe véve e munka év végére készül el.
- 3) Az Operatív Intézkedésekkel kapcsolatosan konzultáció szükséges az illetékes szovjet szervekkel – ezt Szilajev elvtárs levelére adandó válaszomban már kezdeményezem – a következő kérdések áttekintésére:
 - A hazai üzemeltetés helyzetének közös áttekintése a javasolt „Operatív Intézkedések” jegyében, illetve annak azonos módon való értelmezésére.
 - Néhány olyan kérdés részletes műszaki megtárgyalása, ahol az Operatív Intézkedésekben foglaltak véleményünk szerint nem megfelelően szolgálják a biztonság növelését. Ezek közé tartozik elsősorban az, hogy „Operatív Intézkedések” szerint (3. pont) több párhuzamosan működő, független biztonsági rendszer közül egynek a kiesése esetén – az esetben is, ha két másik rendszer üzemképessége bizonyított – a blokkot azonnal le kell állítani. Megítélésünk szerint ez az előírás az indulások és leállások számát jelentősen növeli. Az ekkor szükségszerűen jelentkező átmeneti üzemállapotok következtében nem csökken, hanem növekszik az üzem-

zavar kockázata. Emellett az atomerőművi blokkok egész élettartamra engedélyezett indulási számát ezen előírás szükségtelenül gyorsan használná fel, így jelentősen rövidülne az erőmű megengedhető élettartama.

- A szovjet fél által javasolt biztonságnövelő intézkedések (az Operatív Intézkedések 9. pontja) tekintetében a konkrét műszaki megoldások tervei nem állnak rendelkezésre. Kérni kell a szovjet féltől ezek mielőbbi átadását.¹⁹⁹

A fenti témájú konzultációk azonnali megkezdésére és végrehajtására a szükséges hazai intézkedések megtörténtek.

- 4) A szovjet és magyar atomenergetikai biztonsági hatóságok közötti együttműködést az Ipari Minisztérium korábban már kezdeményezte. Ennek eredményeként a magyar Energiafelügyelet és a szovjet Goszatomenergonadzor²⁰⁰ közötti együttműködés munkaprogramja jelenleg már egyeztetés alatt van. Utasítást adtam az együttműködési megállapodás megkötésének gyorsítására 1986. szeptember 30-i határidővel.²⁰¹
- 5) A biztonsággal kapcsolatos felülvizsgálatok arra az eredményre is vezettek, hogy néhány területen a magyar megoldások a legjobbak a KGST országokban. (Pl. a beléptető rendszer, a reaktor-diagnosztika.) Ezeket, mint további biztonságnövelő intézkedéseket a nemzetközi tárgyalások során magyar hozzájárulásként a szovjet féllel való előzetes konzultáció után felajánljuk. Az atomerőművek biztonságnövelése érdekében az „Operatív Intézkedések”-ben foglaltakon túlmenően is több nagysúlyú intézkedést kezdeményeztünk mind nemzetközi, mind hazai tekintetben. Ezek legfontosabb elemei:
 - Szilajev elvtárrsal történt megállapodásunk alapján közös magyar-szovjet kutató-fejlesztő kollektíva alakul és kezdi meg még ez évben működését²⁰² az 1000 MW-os blokkok korszerű irányítástechnikájának kidolgo-

¹⁹⁹ Egyelőre csupán arra vonatkozó adattal rendelkezünk, hogy a magyar fél a Paksi Atomerőmű bővítése kapcsán kérte „egy típus atomerőmű műszaki dokumentációját a tervek tanulmányozása és a javasolt munkák volumenének értékelése céljából”. Erre a szovjet fél a zaporozsjei atomerőmű 3. blokkjának műszaki dokumentációját ajánlotta fel, bár a magyar fél a kozluduji erőmű terveit fogadta volna szívesen. (MNL OL XIX-F-18-al-szn. „Jelentés a Minisztertanács részére” 1986. május)

²⁰⁰ L. 196. sz. lábjegyzet.

²⁰¹ Az Ipari Minisztérium és a Goszatomenergonadzor közötti együttműködési megállapodás megkötésének határidejét később 1987. január 31-jében állapították meg. (MNL OL XIX-F-18-al-M-7034/1986.)

²⁰² Az együttműködés a szovjet Kurcsatov Intézet és a KFKI között végső soron egy olyan, atomerőművi folyamatirányító, diagnosztikai rendszer létrehozását célozta, ami a KGST-országok részére történő ajánlásra is alkalmas. (MNL OL XIX-F-18-al - M-4323/1986.)

zására. Ez egyrészt a technológiai berendezések és az atomerőművi épületek állapotát mutató folyamatos diagnosztikai jelzéseknek az irányítás-technikába való bevitelével, másrészt speciális, az operátorok munkáját segítő rendszerek alkalmazásával jelentős mértékben növeli az üzemeltetés biztonságát.

- Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériummal együtt közös tervező kollektíva kezdte meg működését az atomerőművi berendezések biztonságos és gazdaságos megvalósítása érdekében.
- Számos olyan további műszaki megoldást dolgoztunk ki, illetve vizsgáltunk meg, amely biztosítja az atomerőművi blokkok egymástól elválasztott üzemeltetésének lehetőségét üzemzavari esetekben is amellet, hogy létfontosságú berendezésekben egymásnak kölcsönös tartalékát tudják biztosítani.

Az atomerőmű biztonságának kiemelt fontosságára való tekintettel, az ezzel összefüggő intézkedések végrehajtását rendszeresen személyesen is ellenőrizni fogom.

Budapest 1986. augusztus hó 11.

Kapolyi László

Melléklet

[MNL OL M-KS- 288. f. 11. cs. 4436. ő.e. 21-24. p. Gépelt tisztázatot saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

11.

**Szerkesztett jegyzőkönyv a Minisztertanács üléséről
(1986. november 27.)**

SZIGORÚAN TITKOS!
00545/TÜK/1986.

863.

JEGYZŐKÖNYV

A MINISZTERTANÁCS

1986. évi november hó 27-i /soron kívüli/ üléséről

[...]

6./ Jelentés a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről, a szerzett tapasztalatokról és következtetésekről.

Előadó: Czinege Lajos
Marjai József

A vitában részt vettek:

Czinege Lajos
dr. Kapolyi László
Kárpáti Ferenc
Lázár György
Marjai József
Somogyi László
dr. Tétényi Pál
Andrikó Miklós
Váncsa Jenő

Czinege Lajos: Az előterjesztésben²⁰³ foglaltakat kiegészíti azzal, hogy a kimutatható kár 3 milliárd forint.

dr. Kapolyi László: Kérdezi, miért nem hívták össze az eltelt időszak alatt az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottságot?²⁰⁴

²⁰³ L. 12/b sz. dokumentum.

²⁰⁴ L. Bevezető és a hozzákapcsolódó 47. sz. lábjegyzet, valamint 4/b. sz. dokumentum Megjegyzés rész 3. pont és a hozzákapcsolódó 85–88. lábjegyzet.

Kárpáti Ferenc: Kérdezi, hogy a javaslat elfogadása esetén az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság megszűnik?

Lázár György: Kérdezi, hogy az érintett szocialista országok miként foglalkoztak az ügygel? Emellett csatlakozik Kárpáti elvtárs kérdéséhez.

Czinege Lajos: Az első órákban érzékelhető volt, hogy a feladat, amellyel foglalkozni kell, nem az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság hatáskörébe tartozó kérdés. Ezért született olyan döntés, hogy sajátos összetételű bizottságnak kell a munkákat irányítani. Ez a bizottság is kötődött azonban a kormánybizottság személyi állományához, hiszen jórészt a kormánybizottságban is működő személyekből állt. A későbbiek során a szükséges személyekkel bővült a kör. Az adott időszakban óráról-órára változó helyzet alapján kellett intézkedni.

A javaslat szerint kialakítandó bizottság általában a rendkívüli helyzetek kezelését végezné, a beindítási mechanizmusból adódó feladatokat látná el, idővesztés nélkül tudna reagálni a különféle eseményekre. Ez az igény korábban különféle fórumokon, így pl. a Honvédelmi Bizottság ülésén is felmerült.²⁰⁵ Feladat lenne a megszűnő²⁰⁶ Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság által ellátott feladatok elvégzése is.

A szocialista országokra és az európai kapitalista országokra ez az esemény olyan hatást gyakorolt, hogy bénultság keletkezett. Kiderült, hogy ilyen jellegű esemény kezelésére az országok nincsenek felkészülve.

Marjai József: A szocialista országok közül a Szovjetunió néhány napos késéssel kezdett hozzá ugyan az intézkedésekhez, de utána szervezetteren és határozotteran, külön kormánybizottság irányítása mellett végezték a munkát. Külön kormánybizottság alakult Lengyelországban is. Ez a bizottság zárójelentését publikálta is. Más szocialista országokban külön kormánybizottság nem jött létre.

Somogyi László: A határozati javaslat 7./ pontjához kapcsolódva említte, hogy Franciaországban, ahol 57 atomreaktor működik, ezt a témát nem kezelik tabuként. Brosúrákat készítenek, filmeket mutatnak be, a készülő atomreaktorok mellett bemutató termeket alakítanak ki és a megépült reaktorokat is meghatározott útvonalon meg lehet tekinteni. Ez abból a felfogásból táplálkozik, hogy a lakossággal el kell fogadtatni ezeket az objektumokat. Javasolja, hogy a paksi második ütemnél hasonló formák kialakítására is gondoljanak.

²⁰⁵ A Honvédelmi Bizottság 1986. április 14-i ülésén az atomerőművi baleset-elhárítás ügyét még rendezettnak tekintették. A HB 1986. június 5-i ülésének napirendjei között szerepelt a katasztrófaveszély megelőzésével kapcsolatos, a nukleáris balesetekre is vonatkozó előterjesztés. Viszont a téma komplexitása miatt az előterjesztést nem tárgyalták. (MNL OL XIX-A-98-370. ülés/1986. 06. 05.).

²⁰⁶ L. 157. sz. lábjegyzet.

dr. Tétényi Pál: Az Országos Atomenergia Bizottság júniusban tárgyalta a baleset első tapasztalatait.²⁰⁷ A Bizottság megalapozottnak és elégségesnek minősítette a hazai intézkedéseket. A baleset váratlansága olyan értelemben is igaz, hogy mind- eddig senki sem gondolt arra, hogy másutt is keletkezhet szerencsétlenség. A belső felkészülés mindössze arra irányult, hogy amennyiben nálunk rendkívüli esemény történik, milyen tennivalók adódnak.

Feltétlenül indokolt a rendszer áttekintése. Érdemes lett volna a folyamat során az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottságot összehívni, hogy a kínálkozó erőket számba vegyék. Ha az új bizottság létrejön, ebben az esetben is biztosítani kell, hogy az indító akciót követően az egyes szakterületek végezzék a konkrét munkák irányítását.

Vannak tapasztalataik a szocialista országok területéről, ezek összegezését tájékoztatás céljából a Minisztertanács tagjainak megküldi.

Javasolja, hogy az előterjesztés 15. oldalán²⁰⁸ szereplő megállapítás, mely szerint a sugárszennyeződés nem befolyásolta károsan a lakosság egészségi állapotát, a határozatba is kerüljön át.

Andrikó Miklós: Az előterjesztésben bemutatott kárösszegeket tájékoztató jellegűnek kell tekinteni, mert sok területen nem lehetséges a kárösszeg pontos számbavétele.

Felhívja a figyelmet a határozati javaslat 2./ pontjára,²⁰⁹ mert rendkívül fontos, hogy a sugárszennyezettség mérésére szolgáló eszközök komplett módon rendelkezésre álljanak.

A baleset bekövetkezte utáni bizonytalan helyzet abból adódott, hogy az első hír szerint Czinege elvtárs irányítja a munkálatokat, később, pedig azt hallották, hogy Marjai elvtárs. Szükséges a jövőben esetleg bekövetkező különleges események után mielőbb tudomást szerezni arról, hogy ki a döntésre jogosult vezető.

Váncsa Jenő: A baleset következményeit enyhítette a fegyelmezett végrehajtás. Az idő múlásával bizonyos területeken nem csökkennek a gondok. A kár a mezőgazdaságban meghaladja a 2 milliárd forintot. Jelenleg is vannak áruféleségek /lucernaliszt, széna/, amelyeket szennyezettségük miatt raktározni kell. Tovább kell folytatni a méréseket, pl. húsnál és egyéb anyagoknál.

A sokféle tapasztalatból kiemeli, hogy a tejnél és tejtermékeknél jelent meg először a nagyobb dózis, itt azonban a problémát megfelelő árukeveréssel át lehetett hidalni. Ugyanezt a húsnál már nem lehet megtenni.

²⁰⁷ 1986. július 4. l. 9. sz. dokumentum

²⁰⁸ Itt: l. 12/b. sz. dokumentum „A reaktorbaleset kapcsán tett intézkedések értékelése, tapasztalatok” fejezet 9. bekezdését.

²⁰⁹ A javaslatot l. 12/b. („Határozati javaslat” rész), míg az elfogadott határozatot l. 12/a. sz. dokumentum.

A gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokban a téma állandósul, erre fel kell készülni. A nemzetközi piacon mérés nélkül már nem vesznek át árut. Az erre való felkészülésben lassúak vagyunk.

A Gazdasági Bizottság határozatot hozott a szükséges intézkedésekre /mérőállomások bővítése, anyagi eszközök biztosítása/. Indokolt lenne a feladat megoldásához a tudomány hatékonyabb közreműködése is. Helyes lenne, ha a nagyobb vállalatok maguk is kialakítanák mérési apparátusukat.

Álláspontja szerint a minisztertanácsi határozat a további sürgős teendőket fogalmazza meg. Újabb szervezet létrehozására nincs szükség, az egyes felmerülő esetekben jobb munkamegosztás kialakítására kell törekedni.

dr. Kapolyi László: Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság nem paksi kormánybizottság. Ennek két albizottsága van, az operatív vezetők a csernobili baleset ügyében intézkedő bizottságban is ezen albizottság vezetői voltak. Fenntartja azt a véleményét, hogy egy alkalommal legalább össze kellett volna hívni ezt a kormánybizottságot.

Megítélése szerint új szervezetre nincs szükség. Korábban a rendkívüli események bekövetkezésekor nem a fejetlenség, illetőleg a döntésre jogosult vezető hiánya okozta a gondokat, hanem az, hogy áll rendelkezésre az elhárításhoz szükséges technika és azt hogyan lehet a helyszínre juttatni.

Vitatja, hogy további biztonságtechnikai intézkedéseket kell tenni. Ami már működik, azon nem tanácsos pótlólag módosításokat végrehajtani, az új részeket pedig jó minőségben kell megépíteni.

Javasolja új bizottság felállítása helyett a meglévő kormánybizottság esetleges kiegészítését.

A határozatban foglalt feladatok között az ipari minisztert is javasolja felelősként feltüntetni.

Kárpáti Ferenc: A jelentésben foglaltak mellett sok más irányú tapasztalat is van, amelyeket ugyancsak célszerű lenne összegezni. A Szovjetunió tapasztalatait is át lehet venni. Pl. a katonai vezetésük tapasztalata, hogy a rendkívüli esemény kivédésére nem voltak felkészülve, de ugyanez vonatkozik az egészségügy, valamint a közigazgatás területére is. Később óriási erőket kellett mozgósítani, amiből ugyancsak adódik olyan tapasztalat, hogy ha Magyarországon következne be hasonló esemény, egyedül képtelenek lennének a szükséges feladatok végrehajtására. A Szovjetunió technikailag sem volt felkészülve, mert hosszú ideig megközelíteni sem tudták a baleset helyszínét.

A különféle események kezelési módját tekintve szabályozási hiányosságok is vannak, itt is célszerű vizsgálatot végezni. Tekintve, hogy az események mindegyike másfajta intézkedést, másfajta felkészültséget igényel, nem lenne célszerű univerzális jellegű bizottság létrehozása.

Lázár György: Az előterjesztés benyújtása helyes volt, sok fontos kérdésre ráirányította a figyelmet. Minden érintett országban létrehoztak valamiféle alakzatot, és nem mérlegelték, hogy van-e már egy adott szervezetük, amelynek a hatáskörébe tartozhat az ügy irányítása. Kormánybizottság létrehozására a mi esetünkben nem került sor, a Minisztertanács két elnökhelyettese kapott megbízást. Elsőnek Czinege elvtárs, később, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az intézkedési érdekelttség szélesebb körű, Marjai elvtárs is bekapcsolódott a munkába.

Valójában a létező kormánybizottság apparátusa volt az intézkedő csoport magja. Ők tétovázás nélkül, a lehetséges mértékben és módon megtették a szükséges intézkedéseket. Fontos tapasztalat az is, hogy az országban különféle helyeken működő kiváló szakértők nagy segítséget adtak.

Minden eshetőségre nem lehet bizottságot létrehozni. Ezért nem javasolja katasztrófa bizottság létrehozatalát. A rendkívüli események méretei, hatásai jelentős különbségeket mutatnak, már csak emiatt is eltérő kezelést igényelnek. Az sem lenne helyes, ha a javasolt kormánybizottságnak több szakosított alszervezete jönne létre. Az említettek alapján indokoltnak tartja a létező kormánybizottság megtartását, azzal azonban, hogy annak összetételét, működési szabályait át kell tekinteni, és a szükséges pontosításokat, igazításokat elvégezni. A jövőben ez a bizottság legyen illetékes a nukleáris eredetű rendkívüli események következményeinek felszámolásával kapcsolatos munkák irányítására.

A határozati javaslat célszerű, ha megmarad a nukleáris eredetű rendkívüli események elhárítása, következményeinek felszámolása tárgykörében. Ehhez szükséges a vitában elhangzott módosító, pontosító javaslatokat is értékelni. Ilyen kiindulás mellett a határozati javaslatból meg kell tartani a csernobili baleset tapasztalatainak alapuló intézkedéseket; Czinege elvtárs bevezetője alapján ki kell egészíteni a rendkívüli események elhárításával foglalkozó szervezetek és működési rendek egyszerűsítésére, összehangoltabbá tételére irányuló feladattal. Ugyancsak ki kell egészíteni Kárpáti elvtárs javaslata alapján a szabályozások felülvizsgálatával. Somogyi elvtárs által elmondottakat is figyelembe véve kell foglalkozni a propagandamunkával, oldva az e területen meglévő misztifikációt. Tanulásgként szolgál az is, amit Andrikó elvtárs mondott az első időszak bizonytalanságairól. Tényi elvtárs javaslatának megfelelően az egészségügyi vonatkozásokra utalni kell.

Váncsa elvtárs felvetésének megfelelően a határozatot indokolt kiegészíteni azal, hogy a tudomány is vállaljon nagyobb szerepet a feltételek megteremtésében.

A megfelelő pontoknál az ipari minisztert felelősként fel kell tüntetni. Utalni kell arra, hogy a nemzetközi tapasztalatokat hasznosítani kell.

Czinege Lajos: Kéri, hogy a kormánybizottság kérdésében a Minisztertanács most ne hozzon döntést, a soron következő minisztertanácsi ülésen térjen erre vissza.

Lázár György: Szükséges ismételten hangsúlyozni, hogy a nukleáris balesetek önálló kérdéskört kell, hogy jelentsenek. A jelen előterjesztés áttekintette a nukleáris balesetekkel kapcsolatos kérdéseket, ugyanakkor még nem rendelkezünk az egyéb rendkívüli események kezelésével kapcsolatos helyzetértékeléssel. Ha a jövőben ezt elvégezzük, további következtetések levonására lesz mód.

A Minisztertanács az előterjesztést Lázár György javaslatának megfelelően elfogadta.

[MNL OL XIX-A-83-a-863. jkv. -6. np./1986. Gépelt tisztázat, pecsét nélkül. A jegyzőkönyvet Lázár György a Minisztertanács elnöke és dr. Raft Miklós, a Minisztertanács Titkárságának vezetője saját kezű aláírásával hitelesítette.]

12/a

A Minisztertanács határozatának elfogadása a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről (1986. november 27.)

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MINISZTERTANÁCSA

Közl: Határozatok Tára 9.

A MINISZTERTANÁCS

2023/1986. (XII. 28.) sz.

határozata

a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről

A Minisztertanács a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről, a szerzett tapasztalatokról és következtetésekről szóló jelentést tudomásul vette. Megállapította, hogy a baleset következményeinek elhárításával kapcsolatos munkák – a kezdeti nehézségek ellenére – szervezeten folytak, a tett intézkedések megalapozottak voltak. A baleset következtében az ország területén nem alakult ki olyan mértékű szennyeződés, amely a lakosság egészségi állapotát károsan befolyásolta volna. A tapasztalatok hasznosítása céljából a Minisztertanács a következőket határozza:²¹⁰

²¹⁰ A mondat ceruzával írt kézírással betoldva.

- 1./ Az Atomerőművi Balesetelhárító Kormánybizottságot alkalmassá kell tenni a nukleáris eredetű rendkívüli események következményeinek elhárításához szükséges feladatok koordinálására. Javaslatot kell tenni a Bizottság működési rendjének, összetételének módosítására.²¹¹

Felelős: Honvédelmi Bizottság elnöke²¹² az érintett miniszterek bevonásával

Határidő: 1987. május 31.

- 2./ Felül kell vizsgálni, és a tapasztalatok alapulvételével korszerűsíteni kell a nukleáris eredetű balesetek elhárításának szervezeti és működési rendjét, figyelő, jelző és ellenőrző rendszerét. Meg kell gyorsítani – a tudományos lehetőségek felhasználásával – a sugárszennyezettség mérésére szolgáló eszközállomány kiépítését.

Felelős: ágazati miniszterek, az országos hatáskörű szervek vezetői, a honvédelmi és ipari miniszterek²¹³ koordinálásával.

Határidő: 1987. július 31.²¹⁴

- 3./ Ki kell dolgozni, és a Tudománypolitikai Bizottság²¹⁵ elé kell terjeszteni az atomenergiiai tevékenység biztonságát szolgáló kutatási-fejlesztési feladatok egységes rendszerben történő művelésére vonatkozó országos kutatási-fejlesztési programjavaslatot.

Felelős: Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke,²¹⁶ ipari miniszter

Határidő: 1987. április 30.²¹⁷

²¹¹ L. Bevezető és a hozzákapcsolódó 47. sz. lábjegyzet, valamint 4/b. sz. dokumentum Megjegyzés rész 3. pont és a hozzákapcsolódó 85–88. lábjegyzet.

²¹² Czinege Lajos

²¹³ Kárpáti Ferenc, Kapolyi László

²¹⁴ L. 157. sz. lábjegyzet.

²¹⁵ 1967-ben hozták létre a Minisztertanács Tudománypolitikai Bizottságát (TPB). A bizottság a tudomány- és technikapolitika vonatkozásában elsődlegesen a társadalmi igények kiszolgálását határozta meg a céljaként. Ugyanakkor az illetékes pártszervek határozták meg a tudománypolitika aktuális nyomvonalát.

²¹⁶ Tétényi Pál

²¹⁷ A Tudománypolitikai Bizottság 1987. május 29-i ülésén tárgyalta „Az atomenergia fejlesztésének és alkalmazásának biztonságát szolgáló kutatási-fejlesztési, G-11 jelű OKKF-programot. (MNL OL XIX-A-83-b-00283/1986.)

- 4./ El kell végezni az atomenergiáról szóló 1980. évi I. törvény és a végrehatására kiadott 12/1980. /IV. 5./ MT számú rendelet felülvizsgálatát, hogy megfelelően szabályozták-e az atomerőművek biztonságával kapcsolatos hatósági feladatokat és hatásköröket.

Felelős: Országos Atomenergia Bizottság elnöke, igazságügy miniszter²¹⁸

Határidő: 1987. június 30.²¹⁹

- 5./ A Paksi Atomerőmű létesülő blokkjaiban a biztonság további növelésére intézkedéseket kell tenni.

Felelős: ipari miniszter

Határidő: 1987. december 31.²²⁰

- 6./ Szorgalmazni kell a két- és sokoldalú egyezmények megkötését a nukleáris eredetű rendkívüli eseményekkel kapcsolatos kölcsönös információcsere, segítségnyújtás és más célú nemzetközi együttműködés elősegítésére.

Felelős: külügyminiszter,²²¹ az érintett minisztériumok bevonásával

Határidő: folyamatos

- 7./ Ki kell egészíteni a közép- és felsőfokú oktatás, továbbképzés tananyagait az atomenergia békés célú alkalmazásával, a nukleáris eredetű rendkívüli események megelőzésével, elhárításával összefüggő ismeretekkel.

Felelős: művelődési miniszter, egészségügyi miniszter, mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter,²²² ipari miniszter

Határidő: 1987. április 30.

.....
²¹⁸ Tétényi Pál, Markója Imre

²¹⁹ Az atomenergiáról szóló törvényt (1987. évi 15. sz. tvr.) és a hozzá tartozó végrehajtási rendeletet (54/1987. X. 24. MT sz. r.) a Minisztertanács 1987. augusztus 27-i ülésén tárgyalta.

²²⁰ Eddig az időpontig a Paksi Atomerőműben több alkalommal különféle biztonságnövelő intézkedéseket hoztak. (MNL OL XIX-A-2-af-I-Ma-004147-8/1986., I-Ma-4/65-14/1986.) Az intézkedések kis részét az erőmű 1987. március 23-i üzemzavara után vezették be (MNL OL XIX-A-83-b-00185/1986.)

²²¹ Várkonyi Péter

²²² Köpeczi Béla, Medve László, Váncsa Jenő

8./ A lakosságot folyamatosan tájékoztatni kell az atomenergia békés célú alkalmazásával kapcsolatos kérdésekről.

Felelős: MT Tájékoztatási Hivatala elnöke,²²³ Országos Atomenergia Bizottság elnöke, egészségügyi miniszter, ipari miniszter

Határidő: folyamatos

Budapest, 1986. december 18.

/Lázár György/
a Minisztertanács elnöke

[MNL OL XIX-A-83-a-863. jkv.-6.np./1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

12/b

**A minisztertanács ülésének napirendjén szereplő jelentés
a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről,
a szerzett tapasztalatokról és következtetésekről
(1986. november 27.)**

HONVÉDELMI BIZOTTSÁG ELNÖKE
GAZDASÁGI BIZOTTSÁG ELNÖKE

SZIGORÚAN TITKOS!

Készült: 60 pld-ban
45. sz. példány

00531/1986. TÜK

Egyetért:

BkM:	Dr. Juhár Zoltán
BM:	Dr. Kamara János
EüM:	Dr. Medve László
ÉVM:	Dr. Kádár József
HM:	Dr. Mórocz Lajos
IM:	Dr. Petrik Ferenc
IpM:	Dr. Kapolyi László
KM:	Onozó György
KüM:	Dr. Horn Gyula

²²³ Bányász Rezső

KkM:	Veress Péter
MÉM:	Váncsa Jenő
MM:	Drecin József
PM:	Madarasi Attila
OT:	Dr. Hoós János
KNEB:	Dobos István
ÁBMH:	Dr. Kónya Lajos
ÁISH:	Deák Gábor
KSH:	Barta Barnabás
MP:	Tóth Illés
MTA:	Láng István
MT Táj. H.:	Bányász Rezső
MT TH:	Dr. Fonyó Gyula
OAÁH:	Vallus Pál
OKTH:	Dr. Ábrahám Kálmán
OMF:	Török Dezső
OMFB:	Tétényi Pál
OTB:	Dr. Kurucz Béla
OVH:	Kovács Antal
LfÜ:	Dr. Lévai Tibor
MNB:	Dr. Palkovits Rezső
SZOT:	Baranyai Tibor
TOT:	Dr. Eleki János
Főv. Tanács:	Szépölgyi Zoltán

JELENTÉS

a Minisztertanács részére

a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről,
a szerzett tapasztalatokról és következtetésekről

Április 26-án a késő esti órákban a szovjet villamos teherelosztó útján arról kaptunk információt, hogy a szovjet energiarendszerben üzemzavar van. A baleset szovjet hivatalos bejelentésére csak április 28-án este került sor. Különböző, nem hivatalos úton értesültünk arról, hogy svéd és finn atomerőművek környezetében megnövekedett a levegő radioaktivitása, továbbá a lengyel Mazuri-tavak térségében²²⁴ atomerőműből származó jódszennyeződést tapasztaltak.

²²⁴ L. 67. sz. lábjegyzet.

Az ország légrétér április 29-ről 30-ra virradó éjjel érte el az erősen felhígult radioaktív felhő. Az ország északi, nyugati térségében, szeszélyes területi eloszlásban négy-ötszörösére növelte a levegő, illetve a környezet radioaktivitását. A május 6-án és 7-én kelet-nyugati áramlással érkezett radioaktív anyagokkal szennyezett légtömegek elsősorban az északi és nyugati országrészekben okoztak sugárszenyeződést. Május második felében a légkör radioaktivitása megközelítette a reaktorbaleset előtti szinteket. A szennyeződés utánpótlásának elmaradása és a kihullott radioaktív anyagok bomlása következtében a talajfelszín radioaktív szennyezettsége is csökkent.

A felszíni vizek radioaktivitása kiugró értékeket a Dunán, elsősorban az osztrák határ közelében mutatott. A Balaton és a Velencei-tó szennyezettsége jóval kisebb volt. A felszíni vízkivételű és parti szűrészű kutakból származó ivóvíz radioaktivitása mindig a fogyasztathatósági határérték alatt maradt. A mélyfúrású kutakból származó ivóvízben radioaktív szennyezettséget nem lehetett kimutatni.

A környezeti elemek radioaktív szennyezettsége júniusban lényegében a reaktorbaleset előtti szintekre esett vissza, szemben néhány növényi és állati eredetű élelmiszerfélével.

A csernobili reaktorbaleset hazai következményeinek első, a közvetlen veszélyeztetettséggel összefüggő szakasza május 31-ével zárult le, s a második szakasz várhatóan az év végéig tart. Az első időszakban az illetékes szervezetek fokozottan ellenőrizték valamennyi környezeti elem (levegő, talaj, növényzet, felszíni víz) és élelmiszer, ivóvíz radioaktív szennyezettségét, elsősorban a radioaktív jód koncentrációját. A második időszakban fokozták az élelmiszerek radioaktívanyag-tartalmának mérését, elsősorban az élelmiszerexport biztosítása érdekében.

A szükséges intézkedések meghatározása, szervezése, koordinálása központi irányítást igényelt. A Paksi Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság elnöke²²⁵ úgy ítélte meg, hogy ezeket nem lehet e bizottság keretében megoldani, mert annak összetétele, feladata jelentősen eltér attól, mint amire a csernobili baleset miatt felmerült helyzetben szükség van. A bizottság feladata a Paksi Atomerőműben esetleg bekövetkező, az atomerőmű környezetébe (kb. 30 km-es körzetben) élő lakosság életét, egészségét, testi épségét és az anyagi javakat veszélyeztető üzemzavar elhárítása, következményeinek csökkentése, illetőleg megszüntetése. Ezért a polgári védelem országos törzsének parancsnoka²²⁶ vezetésével operatív műszaki bizottság alakult, amelyben a következmények jellegének megfelelően meghatározott szervek képviselői vettek részt. Az operatív műszaki bizottság rendszeresen és folyamatosan elemezte, értékelte a helyzetet, javaslatokat dolgozott ki a szükséges intézkedések bevezetésére, továbbá a hazai és külföldi vezető szervek tájékoztatásá-

225 Czinege Lajos

226 Berki Mihály

ra. Az események külgazdasági hatása és a belső ellátást is érintő következmények miatt a munka irányításába a Gazdasági Bizottság elnöke²²⁷ bekapcsolódott.

A Polgári Védelem Országos parancsnoksága április 28-ával fokozott készenlétbe helyezte a polgári védelem sugárfigyelő és -jelző rendszerét, majd a nukleáris balesetelhárítási rendszer ellenőrző állomásait. Az összevont műszaki ellenőrző hálózat 24 órás munkarendben dolgozott 70 mérőállomással, laboratóriummal, mintegy 700 mintavételi hellyel, s csaknem 5000 ember volt készenlétben.

Május második felében csökkentették a készenlétet. Jelenleg mintegy 50 mérőállomás, laboratórium gyűjt mintákat, s megközelítően 200 szakember dolgozik.

A Szovjetunió 1986. augusztus 25-29. között a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség szakértői értekezletén részletes tájékoztatást adott a baleset okairól, lefolyásáról. E szerint:

1986. április 25-én éjjel 1 órakor a Csernobili Atomerőmű 4. Blokkja megkezdte a leterhelést a második üzemanyag átrakásra és nagyjavításra. A leterhelési folyamat végén tervezték egy olyan kísérlet elvégzését, amely azt volt hivatott kipróbálni, hogy a leállított turbina kifutási energiája felhasználható a tápszivattyúk üzemszabari villamos energia ellátására.

Súlyosan hibás beavatkozások sorozatának eredményeként a kísérlet megkezdése előtt a kezelőszemélyzet több védelmi rendszert hatástalanított, a reaktor berendezés a tervezett üzemállapotokon kívül eső, labilis, külső zavarásokra érzékeny, és így próba végrehajtásához rendkívül kedvezőtlen állapotba került.

Ennek ellenére április 26-án éjjel 1 óra 23 perckor megkezdtek a kísérlet végrehajtását. A reaktor teljesítménye a kedvezőtlen üzemállapot és a kísérlet következtében végbemenő állapotváltozások miatt előbb lassan, majd egyre gyorsabban növekedni kezdett. A személyzet által 36 másodperc múlva indított reaktorvédelmi működés már nem tudta a reaktorban a hő-termelő folyamatot leállítani. Ellenkezőleg, kb. 4 másodperc alatt a reaktor teljesítménye a névleges érték sokszorosára emelkedett, ami a reaktor aktív zónájának sérüléséhez, és az épületszerkezetben jelentős rombolást okozó robbanáshoz vezetett.

A reaktorbaleset hazai következményei

a) A mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban

Az ellenőrzési feladatok mellett korlátozó intézkedések bevezetése vált szükségessé. A mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter május 2-án Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Sopron, Heves, Komárom, Nógrád és Pest megyék területén, elsősorban a mezőgazdasági nagyüzemekben legeltetési és zöldtakarmányozási korlátozást vezetett

²²⁷ Marjai József

be, ezt május 6-án Zala és Vas megye területére is kiterjesztette.²²⁸ A megyei tanácsok intézkedtek a tartalék takarmánykészletek átcsoportosítására, illetőleg pótlására. A korlátozásokat tíz napon belül feloldották, de a ráfordítások és károk így is jelentősek.

A begyűjtött tej fokozott sugárvédelmi ellenőrzését május 2-től vezették be, s május 31-ig végezték.

Valamennyi veszélyeztetett élelmiszeripari termék felmérő – és ha szükségesnek látszott rendszeres – vizsgálatát haladéktalanul megkezdték.

A legeltetési tilalom miatt keletkezett károk, a takarmányozási többletköltségek, valamint a kiesett tejtermelés árveszteségei 62 M Ft. Ebből 41 M Ft-ot térítenek vissza.

A kertészeti termékek forgalmazása során keletkezett veszteségek (a forgalmazási ár-veszteség, az át nem vett áruk vesztesége és egyéb forgalmazási költség) 140 M Ft-ot tettek ki. A szerződött termékeknél ennek 70%-os, a szabad termékeknél 50%-os kárrendezését központi eszközökből fedezzük (92 M Ft).

Az élő állat, az állati termékek exportjának korlátozása miatt bejelentett kárigény 633 M Ft, s ezt a szakértői felülvizsgálat után 310 M Ft-ra sikerült csökkenteni.

A mezőgazdaság és élelmiszeripar területén a reaktorbaleset következményeként összesen, a fentiekben jelzett, mintegy 850 M Ft-ra becsült kár keletkezett, ennek kb. felét központi forrásokból térítik meg. A fentiek nem tartalmazzák a zöldtakarmányok és gyógynövények becsült kárösszegét.

b) Következmények az energiaellátásban

A szolgáltatott villamos energia frekvenciája újra romlott, a névleges 50 Hz értékről 49,5 Hz átlagra süllyedt.

Csökkent a SZU egységes villamos energia rendszere és a KGST országok egyesített villamos energia rendszere közötti átviteli kapacitás. A távvezeték túlterhelésének megelőzése végett a szovjet fél a védőautomatika-értéket a korábbi 3300 MW-ról 2700 MW-ra, majd 2200 MW-ra csökkentette.²²⁹ Újra gyakoribbá vált a párhuzamos járás szétesése. Szeptember 12-21. között emiatt fogyasztási korlátozást kellett bevezetni.

A szovjet fél nem hajlandó importmenetrendünket tartósan előre egyeztetni, csak hetenkénti, egyre inkább pedig napi operatív egyeztetés lehetséges. A villamos

²²⁸ L. 73. sz. lábjegyzet.

²²⁹ „Ez azt jelenti, hogy ha a Szovjetunióból a KGST-országok irányába haladó teljesítmény-szállítások értéke meghaladja a 2200 MW-ot, a védőautomatikák a megfelelő távvezetéseket kikapcsolják, és ezzel megszüntetik a párhuzamos-járást a KGST-országok villamosenergia-rendszer egyesülései és a SZU egységes villamosenergia-rendszere között. Ennek következtében villamosenergia importunk egyik pillanatról a másikra 800-1200 MW-al csökken” (MNL OL XIX-F-18-al-ÁT-Sz-4765/1986.)

energia import elmaradása az év végéig valószínűleg mintegy 500 M kWh lesz. Az eddig kiesett importenergiát részben gázüzemeltetésű erőművi energiával pótoljuk. Szovjet részről még nem igazolták vissza az emiatt igényelt többlet gáz-szállítást. A villamos energia behozatalt pótló energia hazai előállítása az év végéig várhatóan 76 M Ft többletkiadást jelent.

c) Következmények a szállításban

A közúti és vasúti szállításban a következmények csak öt nappal később, a nyugati országok által a határon bevezetett ellenőrzések kapcsán jelentkeztek. A vasúti szállítmányok sugárszennyezettsége alapvetően a szovjet területről érkező vasúti szerelvényeknél volt észlelhető, erről a szovjet fél a MÁV-ot nem tájékoztatta. A MÁV az osztrák távirati felhívás alapján május 1-én kezdeményezte a sugárvédelmi ellenőrzések megkezdését a határállomásokon.

A tranzitforgalomban a nyugati országok által megadott sugárszennyezettségi értékeket tekintettük mérvadónak, s forgalmi korlátozást csak a tőkés országok által meghirdetett mértékben érvényesítettünk a kelet-európai országokból érkező tranzitárúkra.

Az események miatt az osztrák és a jugoszláv határ átkelőhelyein számottevő kocsik feltartóztatásra kerültek sor, s a MÁV összesen mintegy 120 db szennyezett vasúti kocsi sugár-mentesítését végezte el.

Az osztrák forgalomkorlátozás miatt magyar területen mintegy 600 szovjet tranzittehervagon maradt. A vasúti és közúti járművek sugárszennyezettségének ellenőrzése Záhonyban és Hidasnémetiben május 3-tól kezdődött meg. Nyugat és déli irányban a vasúti és közúti határátkelőhelyeken a sugárellenőrző állomások mellett, sugármentesítő berendezéseket is kellett telepíteni. Ezeken a határátkelőhelyeken a rendkívüli feladatokat csak nagyon nagy erőfeszítések árán tudták megoldani.

Közúton csupán néhány Hungarocamion-szerelvényt²³⁰ tartóztattak fel, ezek az ismételt sugár-mentesítés után átléphettek a határt. A kereskedelmi korlátozásokból eredő fuvarelmaradások a Hungarocamionnak mintegy 45-50 M Ft bevételkiesést okoztak.

A közúti és vasúti tranzitszállítások elmaradásából, a szerelvények állásából és a kocsik sugár-mentesítéséből eredő költségek nem számszerűsíthetők, s nem mutatható ki a légi forgalom bevételkiesése.

²³⁰ 1966-ban alakult a Hungarocamion Nemzetközi Teherfuvarozó Vállalat. A Hungarocamion Rt. megalapítása a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium Autóközlekedési Vezérigazgatóságához köthető. A Hungarocamion Rt. gyakorlatilag a nemzetközi teherfuvarozásban 1970-ig egyeduralkodó volt.

d) Következmények a belkereskedelemben és az idegenforgalomban

A reaktorbaleset a belkereskedelmi ágazatban csupán az élelmiszerkereskedelmet, a vendéglátást és az idegenforgalmat érintette. Fő feladat a forgalomba kerülő élelmiszerek fogyasztathatóságának ellenőrzése volt.

Belkereskedelmi forgalomba nem került a kritikus értéket meghaladó sugár-szennyezettsgű élelmiszer. Június végén a Compact vállalatához²³¹ beérkezett grúztea-szállítmány elő-mintájának nagy aktivitásértéke miatt a szállítmányt vissza kellett utasítani. A zöldségforgalom májusi visszaesése a belkereskedelem bevételeit is csökkentette. Többletköltséget jelentett a vizsgálatok elvégzése. A bevételkiesés, az ellenőrzés többletköltsége nem számszerűsíthető megbízhatóan.

Az idegenforgalomban a legfontosabb feladat volt a jelentősebb tőkés relációjú, turistaküldő országok idegenforgalmi kormányserveinek, valamint a fontosabb partnervállalatoknak gyors, naprakész informálása a hazánkban mért sugárzási szintekről.

A külföldi turistacsoportok lemondásai májusban mintegy 3 M USD kiesést jelentett. Nem mérhető az egyéni turisták elmaradásából eredő veszteség, s természetesen, az sem, amit a lemondott csoportok Magyarországon költöttek volna.

Az idegenforgalmi veszteségek nagyságrendjét pontosan nagyon nehéz megbecsülni, mert további rendkívüli tényezők is negatívan befolyásolták. Az idei év úgy indult, hogy kivételesen jó szezon elé nézünk. Csernobil és az egyéb tényezők következtében várhatóan ez „csak” egy jó átlagos év lesz mind az érkezések, mind a bevételek szempontjából.²³² (Az év első kilenc hónapjában a tőkés beutazók száma 5,2%-kal, a tőlük származó bevétel forintban 14%-kal, USD-ben 26%-kal nőtt. Lényegesen csökkent azonban az NSZK-ból és az USA-ból érkezők száma.)

e) Következmények a külgazdasági kapcsolatokban

A kialakult sugárzási helyzetre és szennyeződésre hivatkozva az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága²³³ határozattal²³⁴ korlátozta a kelet-európai szocialista országokból származó élőállat, friss hús, édesvízi hal, tej és tejtermékek, valamint friss zöldség és gyümölcs importját. Ez az intézkedés súlyosan érintette a tradicionális magyar mezőgazdasági exportot, s ezért május 16-án hivatalos írásbeli tiltakozást

²³¹ COMPACT Kereskedelmi Csomagoló Vállalat a Nép gazdasági Tanács 420/21/1950. sz. határozatával alapított vállalat, ami élelmiszerek, fűszerek, élvezeti cikkek és háztartási vegyiárak feldolgozását, átdolgozását, fogyasztói előrecsomagolását és forgalomba hozatalát, valamint a csomagoló eszközök és -szerek előállítását végezte.

²³² L. 145. sz. lábjegyzet.

²³³ Európai Bizottság. L. 35. sz. lábjegyzet.

²³⁴ L. 109. sz. lábjegyzet.

juttattunk el az Európai Gazdasági Közösség tagországainak kormányaihoz,²³⁵ rámutatva, hogy a sugár-szennyezettség szintje nálunk sem a hazai forgalmazás, sem az exporttevékenység területén semmiféle korlátozást nem indokol. A korlátozások május végéig voltak érvényben, de az ellenőrző méréseket – amelyeket a MÉM végez, újabb döntés szerint 1987. február 28-ig folytatni kell, s a vizsgálat eredményéről bizonylatot kell kiállítani. Az átmeneti importkorlátozások – amit Svédország, Dánia és Norvégia, később az NSZK, Olaszország és Ausztria fogadatosított – csak kis értékben befolyásolták exportunkat, inkább a határátkelőhelyek forgalmát akadályozták, illetőleg az ellenőrzési és bizonylatolási feladatokat bonyolították. Sok gondot okoztak a Szovjetunióból érkező tranzitszállítmányok. Az Egyesült Államok nagykövetsége május 16-tól meghatározott feltételekhez kötötte a hús- és baromfiipari termékek importját, amit a MÉM a vizsgálati bizonylatokkal teljesít. Újabban olyan hírek érkeznek, hogy az ez évi termésből származó termékek (pl. bor) ellenőrzését bevezetik.

Egyes, az exportunk szempontjából fontos fejlődő országok is életbe léptettek korlátozásokat. Ezek zömét néhány nap után – esetenként közbenjárásunkra – feloldották. Jelenleg is érvényben van azonban Kuvaitban és Szaúd-Arábiában ilyen intézkedés. Egyes esetekben sikerült már a szállításra megoldást találni.²³⁶

Intézkedésekre volt szükség a szocialista viszonylatú mezőgazdasági termékek importjának mérséklésére, részben azok szennyezettsége, részben pedig a visszamaradt exportszállítmányok és a csökkent belső piaci kereslet miatt. Saját, szocialista relációjú kivitelünket az esemény nem befolyásolta. Eleget tettünk a Szovjetunió kb. 1 M Rbl értékű, terven felüli szállítási kérésének.

A mezőgazdasági exportunkat ért korlátozások miatt májusban a becslések szerint 10 ezer db vágómarha maradt az országban, s hetente 100-200 ezer darabbal kevesebb volt a vágottnyúl-kivitel. A baromfi és vágójuh-export is elmaradt. Az exportkiesés május végén kb. 12 M USD veszteséget okozott. A friss zöldség-gyümölcs kivitelének meghiúsulása miatt május közepéig 600 t kínai kel, 300 t hajtatott káposzta, 40 t spárga, 40 t üvegházi paprika maradt vissza az országban, ezeket május végéig nem tudták értékesíteni. Az export átirányítása szocialista relációba csak kismértékben ellensúlyozta a veszteségeket. Egyes termékek esetében azonban idővel sikerült újabb értékesítési lehetőséget találni (például Braziliában). A KkM becslése szerint exportkiesés miatt összesen mintegy 25 M USD kár keletkezett (elsősorban a közel-keleti exportban). Azt, hogy importkorlátozások megszüntetése után a vevők mérsékelt kereslete, a kialakult alacsony árak milyen mértékben következményei a balesetnek, és hogy ezek milyen összegű veszteséget okoztak, nem lehet felbecsülni.

²³⁵ L. 98. sz. dokumentum.

²³⁶ L. 94. sz. dokumentum.

A radioaktív szennyeződés területi eloszlásának egyenetlensége és az exportra kerülő termékek mintavételezésénél elkerülhetetlen véletlenszerűségek miatt előfordult és továbbra sem zárható ki, hogy a hazánkban ellenőrzött és bizonylatolt termék egy-egy szállítmányát az importáló ország ellenőrző szervei a határértékeket meghaladóan szennyezettnek találják, s átvételét visszautasítják.

f) Ellenőrzési-mérési és megelőző védelmi feladatok

Az ágazati minisztériumok és országos hatáskörű szervek közül az ellenőrzésben, illetve a belső intézkedések foganatosításában a BkM, az EüM, a MÉM, az IpM, az OVH, az OMSZ polgári védelmi radiológiai mérőhálózatai kezdettől fogva részt vettek. Közreműködtek továbbá a nukleáris balesetelhárítási rendszer háttérintézményei – az Országos Sugárbiológiai és Sugár-egészségügyi Kutató Intézet, az MTA Központi Fizikai Kutató Intézet, az Atomkutató Intézet és a Paksi Atomerőmű. Később bevontak további egyetemi és vállalati intézményeket is.

Az ellenőrzési feladatok végrehajtására, továbbá az ügyeleti szolgálatok ellátására, az elhasznált eszközök, anyagok pótlására mintegy 150-200 M Ft-ot használtak fel az érintett ágazatok költségvetéséből.

Az ellenőrző rendszer azonnali fejlesztésére, nélkülözhetetlen műszerek beszerzésére és felszerelési tárgyak pótlására, javítására közel 30 M Ft-ot, mintegy 1 M USD-t és 55 e DM-et biztosítottak. A lakosság részére legyártott mintegy 4,5 millió jódtabletta²³⁷ ellenértéke 2,1 M Ft volt.

g) Információ és tájékoztatás

Az első TASSZ-közleményt (április 28.) követően a hazai tájékoztatásra az az álláspont alakult ki, hogy a szovjet helyzetre vonatkozóan kizárólag hivatalos, szovjet forrásból származó híreket lehet nyilvánosságra hozni. A hazai körülményekkel kapcsolatban a Külügyminisztérium április 30-án tájékoztatta 16 nyugat-európai nagykövetségünk és kereskedelmi kirendeltségünk²³⁸ vezetőit, hogy amennyiben az adott ország illetékes szervei részéről érdeklődnek, adjanak tájékoztatást. Május

²³⁷ L. 33. sz. lábjegyzet.

²³⁸ Külkereskedelmi kirendeltség. A Külkereskedelmi Minisztérium irányítása alatt külföldi kereskedelmi kirendeltségek – a nagykövetségekkel együttműködve – segítették az egy-egy országgal kialakítani kívánt államközi kapcsolatokat. Kapcsolatot tartottak az illető ország külkereskedelmét irányító hatóságokkal, javaslatot tettek államközi áru- és hitel-megállapodások megkötésére és részt vettek a tárgyalásokban. Ezen kívül feladatuk volt egy-egy országgal bonyolított magyar külkereskedelmi forgalom támogatása. A tényleges forgalomtól függően a kirendeltségekre a külkereskedelmi (állami) szakvállalatok is állandó jelleggel 3-4 évre, ill. folyamatosan a konkrét üzletek előkészítésére, megkötésére, kihelyeztek, ill. kiküldtek képviselőket.

2-án a külképviseletek utasítást kaptak az adott ország illetékes hatóságainak folyamatos tájékoztatására.

Az Egészségügyi Világszervezet európai területi irodáját május 1-jétől, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséget május 3-tól kezdve folyamatosan tájékoztattuk. Május közepétől a tájékoztatást kiterjesztettük további 8, elsősorban tengerentúli, exportunk szempontjából fontos országra.

Intézkedés történt, hogy külképviseleteink május 5-től naponta tájékoztassák a helyi sajtót és az idegenforgalmi irodákat. Az átadott írásos anyagok mellett sajtókonferenciákat szerveztek, tájékoztatták a legkülönbözőbb szerveket és szervezeteket. Ezek az információk az idegenforgalmi partnerekhez nehézkesen jutottak el, ezért május 14-től a magyar idegenforgalmi szervezetek közvetlenül adtak tájékoztatást.

A reaktorbaleset kapcsán tett hazai intézkedések értékelése, tapasztalatok

Az ország határaitól távol bekövetkező reaktorbaleset következmények elhárításának szükségességével eddig hazai szerveink gyakorlatilag nem számoltak. A nemzetközi tapasztalatok, a tőkés országok nyilvánvalóan rögtönzősen alapuló intézkedései azt mutatják, hogy a baleset a világ minden országát felkészületlenül érte. Hazánkban a polgári védelem sugárfigyelő és -jelző rendszere a háborús feladatokra, az atomerőművi balesetelhárítási rendszer pedig a Paksi Atomerőműben esetleg bekövetkező nukleáris balesetre létesült. Ennek ellenére megállapítható, hogy az adott helyzetben végül is az összes szolgálat a rá háruló konkrét feladatot – a kezdeti nehézségek és zökkenők ellenére – megfelelően megoldotta. Kezdetben különösen nagy erőfeszítéseket igényelt a mérési, ellenőrzési feladatok elvégzése a kialakult helyzet szakszerű értékelése és a megalapozott intézkedésekre vonatkozó javaslatok kidolgozása.

A szükséges intézkedések meghatározása annál is nehezebb volt, mivel semmiféle nemzetközi tapasztalat nem állt rendelkezésre. Még azok az országok sem alapozták meg széleskörűen intézkedéseiket, amelyekben kisebb mértékű nukleáris balesetek már előfordultak. A nemzetközi légkör megakadályozta, hogy a korábbi balesetek tapasztalatait a nemzetközi nyilvánosság előtt feldolgozzák. Egységesen elfogadott normák is hiányoztak, s így a bekövetkezett események megnyugtató viszonyítási alapja sem állt rendelkezésre. Fokozta a nehézséget, hogy azok az információk, amelyek az eseményekről szovjet forrásból rendelkezésre álltak, kevés támpontot adtak és végül az, hogy a lakosság számára teljesen ismeretlen fogalmakkal találta magát szemben. Ezért is fontos volt, hogy a lakosság számára mértéktartó és lehetőleg a legegyszerűbben érthető tájékoztatást adjuk.

A felmerülő feladatok új, a kidolgozott készenléti tervekhez képest eltérőek voltak. Ezeket ugyanis csak a lakosságot közvetlenül érintő, hazai forrásból kiinduló szennyezésre alakították ki, se nem számoltak sem a légkörből, különböző

irányokból érkező hatásokkal, sem pedig a határokon teendő, továbbá a gazdasági kapcsolatok védelme érdekében szükséges intézkedésekkel.

A reaktorbaleset alapján leszűrhető, hogy katasztrófák egyéb nukleáris balesetekből, vagy vegyi anyagok előállításából, szállításából stb. egyaránt bekövetkezhetnek akár belföldön, akár pedig külföldön, oly módon, hogy az hazánk területén intézkedéseket igényel. Az ilyen esetekre átfogóbb, jórészt más jellegű felkészülésre van szükség.

Az eddigi tapasztalatok kétségtelenül azt mutatták, hogy a polgári védelem más szervekkel együtt a kialakult helyzet felderítését, a következmények elhárítását és a lakosság védelmét képes volt megoldani, annak ellenére, hogy ez a szervezet sem rendelkezik békében azonnal alkalmazható, megfelelő erővel és eszközökkel.

Az ágazati irányító és végrehajtó szervek (üzemek) rendelkeznek ugyan katasztrófa megelőzési és -elhárítási, továbbá polgári védelmi intézkedési tervekkel, de nincsenek megfelelően felkészített és felszerelt balesetelhárító szervezeteik.

Ilyen rendkívüli feladatokra az egyes ágazatok felkészültsége eltérő, a meglévő szervezetek eszközellátottsága általában nem kielégítő. A határállomásokon állat- és növény-egészségügyi, közegészségügyi- és járványügyi szolgálatok működnek, ezek azonban nincsenek nukleáris és vegyi szennyezések mérésére felkészítve. Sem jogilag, sem szervezetiileg nincs kellően szabályozva a szennyezett és a potenciálisan szennyező áruk vagy eszközök fogadása, visszautasítása, illetve figyelemmel kísérése a tranzitszállítások idején. Nem vagyunk megfelelően felkészülve ilyen körülmények között a sugár- és vegyi-mentesítés végrehajtására.

A Honvédelmi Bizottság kezdeményezésére a csernobili nukleáris baleset előtt már vizsgálat indult, s az év közepére elkészült a jelentés a nagyobb baleset-, illetve katasztrófaveszély megelőzésének és elhárításának feltételeiről. Ez a különösen veszélyes anyagokat gyártó és felhasználó ipari vállalatoknál a katasztrófa-megelőzés és -elhárítás kérdésével, a veszélyes áruk tranzit- és hazai szállítása közben szükséges őrzés és kísérés megszervezésével foglalkozott. Az időközben bekövetkezett események miatt a jelentést eddig nem tárgyalta meg a kormánybizottság. A csernobili nukleáris baleset tapasztalatai alapján megállapítható, hogy még szélesebb összefüggések figyelembevételével (pl. a külföldön bekövetkező balesetek, a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat érintő hatások stb.) kell a nagyobb balesetekkel, illetve katasztrófákkal kapcsolatos irányítási és intézményi feltételeket kialakítani, s ezért célszerű Katasztrófa-elhárítási Kormánybizottságot létrehozni.

Összességében megállapítható, hogy a csernobili atomerőművi baleset következtében az ország területén nem alakult ki olyan mértékű sugárszennyeződés, amely a lakosság egészségi állapotát károsan befolyásolta volna. Az esemény nem várt jellege ellenére a baleset-elhárítás és a lakosság védelme érdekében hozott intézkedések megalapozottak, mértéktartóak és elegendőek voltak. Egybeváltak a nemzetközi szakmai körök állásfoglalásaival.

Fontos tanulság, hogy a nukleáris baleset következményei áterjedhetnek a szomszédos országok, sőt távolabb fekvő országok területére is. Rövid idő alatt igen nagy területek válhatnak veszélyeztetetté. Erre pontosan felkészülni nem lehet. A konkrét helyzet alakulása alapján kell a döntéseket kialakítani. Az eseményeknek súlyos politikai és gazdasági kihatásai lehetnek. Ezért támogatnunk kell minden, a nemzetközi együttműködés létrehozására, a kölcsönös tájékoztatás és segítségnyújtás kialakítására vonatkozó elképzelést. Érdeünkben áll részt venni azokban a kezdeményezésekben is, amelyek az elfogadható radioaktív szennyezettségi szint egységes meghatározási módszereit kívánják kidolgozni.

A nemzetközi együttműködés szükségességét, úgy tűnik, a meghatározó szerepet játszó országok is felismerték. A világ és a nemzetközi szervezetek most már megkezdik a felkészülést egy esetleges jövőbeli katasztrófa következményeinek nemzetközi összefogással történő enyhítésére. Ennek a baleset-elhárítás ügyén is túlmutató politikai jelentősége van. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség is széles körű programot indított a nukleáris biztonság bővítésére. A csernobili atomerőmű balesetének tapasztalatai alapján módosította, és bővítette az ezzel kapcsolatos kutatási tevékenységet, s – szovjet kezdeményezésre – kidolgozta a nukleáris balesetekkel kapcsolatos nemzetközi értesítésre, illetve segítségnyújtásra vonatkozó egyezmények tervezetét.

Ezeket a NAÜ-tagállamok nagy része – köztük hazánk is – az 1986. szeptember végén tartott rendkívüli közgyűlés alkalmából aláírta.²³⁹

A csernobili baleset nyomán kialakult helyzet nehéz feladat elé állította a hazai tájékoztatás szerveit. Szükséges és helyes volt az az állásfoglalás, hogy tartsuk magunkat a tájékoztatás-politikai alapelvhez: a szocialista országokkal kapcsolatos eseményekről az általuk nyilvánosságra hozott információkat használjuk fel. Az ily módon rendelkezésre álló információ azonban, különösen a kezdeti időszakban, nem volt elegendő, ami még később is zavarta a tájékoztatás hatékonyságát. Ezt tükrözi a Tájékoztatási Hivatal mellékletben szereplő összeállítása.

A Szovjetunió vezetése azóta levonta az ebből eredő tanulságokat. Nyíltan feltárta azokat az okokat, amelyek a balesetet okozták, és a nem kielégítő tájékoztatáshoz vezettek. Ez megkönnyíti a baleset tapasztalatainak feldolgozását. Lehetővé tette, hogy a Paksi Atomerőműben a baleset-elhárítási és műszaki intézkedések folyamatos korszerűsítése keretében a csernobili baleset körülményeinek mérlegelésével határozzák meg a további feladatokat.

A baleset bekövetkezésekor azonban további gondot jelentett a lakosság már említett alacsony színvonalú, általános tájékozottsága a nukleáris hatásokról. Mivel ezeket az ismereteket a konkrét események kapcsán kellett magyarázni, az általános tudományos magyarázatoknak esetenként más, rejtett értelmet is tulajdonítottak, ugyanakkor ezen ismeretek nélkül a konkrét események, esetleg teendők megértése

²³⁹ L. 20. sz. lábjegyzet.

sem lehetséges. Megnehezítette a hazai tájékoztatást, hogy nincsenek nemzetközileg elfogadott, egységes mérési módszerek és paraméterek, valamint kevés azoknak a szakembereknek a száma, akik közérthetően tudják ismereteiket átadni.

Helyesnek bizonyult, és utólag a közvélemény is elfogadta, hogy nem követtük a felelőtlen nyugati tájékoztatási gyakorlatot, amely sok esetben bel- és külpolitikai célokat követett, s pánikot igyekezett kelteni. Ez végül saját energia-politikájukra is káros következményekkel járt, indokolatlanul erősítette a nukleáris erőművekkel szembeni ellenérzést.

A tömegtájékoztatáson kívül arra is szükség van, hogy a magasabb beosztású vezetők meghatározott, szélesebb köre mértéktartó, de a legfontosabb tennivalókat magában foglaló, részletesebb tájékoztatást kapjon annak érdekében, hogy hasonló esetekben határozottabban és hatékonyabban tudjanak intézkedni.

Nemzetközi tájékoztatási tevékenységünket számos ország elismeréssel nyugtázta, és ezt saját közvéleménye tudomására is hozta.

A Nemzetközi Atomenergia ügynökség keretében most elfogadott egyezményen kívül még a szocialista országok között sem alakult ki az ilyen esetekben elvárható kölcsönös tájékoztatás megfelelő rendszere. A KGST Atomenergia ÁB 45. Ülése (1983) jóváhagyta, és alkalmazásra javasolta ugyan a tagországoknak azt a kritérium-rendszert,²⁴⁰ amelyet az atomerőművekből a környezetbe kibocsátott radioaktív anyagok szintjére vonatkozóan alkalmazni kell, s amelyeknél egymást értesíteni kell. Az ajánlások megvalósítására javasolt kétoldalú megállapodások eddig nem jöttek létre. (Magyar kezdeményezésre Csehszlovákiával ilyen megállapodás előkészületben van.²⁴¹)

Ezen kívül ez év szeptemberében magyar-osztrák tárgyalások kezdődtek a nukleáris létesítmények környezeti sugárvédelmével kapcsolatos, kölcsönös tájékoztatásról és az együttműködés szabályozásáról szóló egyezmény előkészítésére.²⁴²

A nemzetközi reagálás azt tükrözte, hogy a rendkívüli eseményeket egyes tökések körök mindig megkísérlik közvetlen politikai célokra kihasználni. Ennek során Magyarországot, függetlenül a bekövetkezett események tényleges alakulásától, más szocialista országokkal azonos módon kezelik. Ezt jól mutatja az EGK által alkalmazott mezőgazdasági termékek importkorlátozásának földrajzi kiterjedése.

A magyar külképviseletek az általános tájékoztatási feladaton kívül aktívan közreműködtek abban, hogy a gazdasági kapcsolatok akadályai mielőbb elháruljanak. A kétoldalú és nemzetközi tárgyalásokon történő magyar fellépés széles körű visszhangot váltott ki, és hozzájárult a korlátozások megszüntetéséhez.

A tapasztalatokból kiindulva az alábbi határozat elfogadását javasoljuk.

²⁴⁰ L. 103. sz. lábjegyzet.

²⁴¹ L. 128. sz. lábjegyzet.

²⁴² L. 129. sz. lábjegyzet.

HATÁROZATI JAVASLAT

Figyelembe véve a csernobili nukleáris baleset és más bekövetkezett rendkívüli események tapasztalatait, új módon kell megközelíteni a lakosság nagy tömegét veszélyeztető, súlyos anyagi következményekkel járó, különféle balesetek és katasztrófák megelőzésének, a következmények elhárításának irányítását. Olyan kormánybizottságot szükséges létrehozni, amely alkalmas és jogosult az ország egész területére szóló érvényességgel mindenfajta katasztrófa (kivéve vízkárelhárítás – árvízvédelem, belvízvédelem, és vízminőségi kár elhárítása) megelőzésével és elhárításával kapcsolatos tevékenység irányítására, koordinálására, beleértve azokat, amelyek külföldön bekövetkezett események folytán okoznak hazai veszélyeztetet.

Támaszkodni kell a nemzetközi tapasztalatokra, illetve a jövőben várhatóan kiépülő jobb nemzetközi együttműködésre, különös tekintettel a szocialista és a környező országokra.

Biztosítani kell, hogy a műszaki fejlődéssel együtt jelentkező újabb veszélyforrások keletkezésével egyidejűleg a katasztrófa-elhárítás is megfelelően felkészüljön.

A fenti követelményekből kiindulva:

1. A kormány 2022/1982. (VIII. 11.) számú határozatával létrehozott „Paksi Atomerőművi Baleset-elhárítási Kormánybizottság” átszervezésével – a szerzett tapasztalatokat felhasználva – létre kell hozni a „Katasztrófa-elhárítási Kormánybizottságot.”

Biztosítani kell, hogy abban valamennyi érintett szervezet, intézmény, illetőleg főhatóság képviselve legyen.

Működésére vonatkozó szabályok biztosítsák:

- állandó működőképességet a kialakult, illetve várható katasztrófaveszélynek megfelelő fokozatban;
- jogkörét, szervezetét úgy célszerű kialakítani, hogy megfelelő felhatalmazással bírjon az ágazatok, szervezetek felkészítésének, tevékenységének folyamatos összehangolására, ellenőrzésére is, nem csökkentve az ágazati felelősséget.

A csernobili katasztrófa tanulságai alapján szükséges megvizsgálni, hogy a katasztrófák, a jelentősebb balesetek megelőzésében, következményeinek elhárításában érintett szervezetek jelenlegi felügyeleti, illetőleg irányítási rendje megfelel-e annak a helyzetnek, hogy ezen szervezetek és intézmények tevékenysége nem csak katasztrófák idején, hanem úgyszólván állandó jelleggel, napi szoros együttműködést, koordinációt igényel.

A Katasztrófa-elhárítási Kormánybizottság szervezetének kialakítására, jog- és hatáskörére előterjesztést kell készíteni a Minisztertanács részére.²⁴³

Felelős: a Honvédelmi Bizottság elnöke²⁴⁴ az érintettek bevonásával

Határidő: 1987. május 31.

2. Az 1. pontban foglaltakkal párhuzamosan – annak szellemében – ki kell dolgozni az ágazatok katasztrófa- és baleset-elhárítási szervezetei és működési rendje továbbfejlesztésére vonatkozó elgondolást, hogy azok képesek legyenek minden típusú katasztrófa, baleset megelőzésére, illetőleg következményeinek elhárítása érdekében nagy hatékonysággal működni.

Felül kell vizsgálni valamennyi ügyeleti, figyelő- és jelzőrendszer, valamint az ágazati ellenőrző rendszerek szervezeteit, feladatait, és működési szabályzatait. Egyidejűleg ki kell dolgozni felszerelésük és mérési módszereik egységesítésére, fokozatos kiegészítésére, új mérési módszerek fejlesztésére, továbbá felkészítésükre, továbbképzésükre vonatkozó javaslatokat.

Felelős: az ágazati miniszterek és az országos hatáskörű szervek vezetői a honvédelmi miniszter²⁴⁵ koordinálásával

Határidő: 1987. július 31.

3. A szovjet szervekkel folytatott további tárgyalások és a csernobili baleset tanulságainak az okokra és következményekre egyaránt kiterjedő részletes vizsgálata után – a már megtett intézkedéseken kívül – intézkedést kell kiadni a Paksi Atomerőmű és létesülő blokkjaiban a biztonság további növelésére. Amennyiben szükséges, előterjesztést kell készíteni a Minisztertanács részére.²⁴⁶

Felelős: ipari miniszter²⁴⁷

Határidő: 1987. december 31.

4. felül kell vizsgálni valamennyi ágazat atomerőművi, illetőleg hasadó anyagokkal kapcsolatos baleset-elhárítási szervezetét, intézkedési tervét és működési

.....
²⁴³ L. 157. sz. lábjegyzet.

²⁴⁴ Czinege Lajos

²⁴⁵ Kárpáti Ferenc

²⁴⁶ L. 220. sz. lábjegyzet.

²⁴⁷ Kapolyi László

szabályzatát. Beleértve a kiegészített nukleáris üzemanyagok szállítását is. A szükségesnek ítélt változtatásokat végre kell hajtani.

Felelős: ágazati miniszterek és az országos hatáskörű szervek vezetői, Országos Atomenergia Bizottság elnöke,²⁴⁸ a honvédelmi miniszter koordinálásával

Határidő: 1987. július 31.

5. Felül kell vizsgálni, illetve ki kell dolgozni a veszélyes áruk és hulladékok bel-
földi szállításának, külföldről történő fogadásának és tranzitálásának szabályait
és feltételeit.

Felelős: közlekedési miniszter,²⁴⁹ egészségügyi miniszter,²⁵⁰ honvédelmi mi-
niszter, belügyminiszter,²⁵¹ külügyminiszter,²⁵² külkereskedelmi miniszter,²⁵³
Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnoka az érintett szervek bevonásával

Határidő: 1987. március 31.

6. Át kell tekinteni az atomenergia békés célú alkalmazásával kapcsolatos ismer-
etek közép- és felsőfokú oktatásának és továbbképzésének tartalmát, ki kell
egészíteni a rendkívüli események megelőzésére, elhárítására vonatkozó anya-
gokkal.

Felelős: művelődési miniszter,²⁵⁴ egészségügyi miniszter, mezőgazdasági és
élelmiszerügyi miniszter²⁵⁵ az érintett főhatóságok bevonásával

Határidő: 1987. április 30.

7. Fokozni kell a lakosság tájékoztatását az atomenergia békés célú alkalmazásá-
val kapcsolatos ismeretekkel, különösen az egészségvédelemmel összefüggés-
ben. A tematika, illetve a tartalom kimunkálásánál messzemenően figyelembe
kell venni az ország lakosságának erősen differenciált alapismereteit.

248 Tétényi Pál

249 Urbán Lajos

250 Medve László

251 Kamara János

252 Várkonyi Péter

253 Veress Péter

254 Köpeczi Béla

255 Váncsa Jenő

Felelős: Tájékoztatási Hivatal elnöke,²⁵⁶ Országos Atomenergia Bizottság elnöke,²⁵⁷ egészségügyi miniszter, honvédelmi miniszter

8. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke – az érintet tárcák bevonásával – terjesszen elő országos kutatási-fejlesztési programjavaslatot az atomenergetikai tevékenység biztonságát szolgáló kutatási-fejlesztési feladatok egy-egy rendszerben történő művelésére a Tudománypolitikai Bizottsághoz.²⁵⁸

Határidő: 1987. április

9. Szorgalmazni kell két- és sokoldalú egyezmények megkötését rendkívüli eseményekkel kapcsolatos kölcsönös információcsere, segítségnyújtás és más cél-szerű nemzetközi együttműködés elősegítésére.

Felelős: külügyminiszter az érintettek bevonásával

10. El kell végezni az atomenergiáról szóló 1980. évi I. törvény és a végrehajtására kiadott 12/1980. (IV. 5.) Mt. Rendelet felülvizsgálatát, hogy megfelelően szabályozták-e az atomerőművek biztonságával kapcsolatos hatósági feladatokat és hatásköröket.²⁵⁹

Felelős: Országos Atomenergia Bizottság elnöke

Határidő: 1987. június 30.

A Minisztertanács köszönetét fejezi ki az atomerőművi baleset magyarországi következményeinek elhárításában eredményesen közreműködő szervezeteknek, intézményeknek, személyeknek.

Budapest, 1986. október

(Czinege Lajos)
a Honvédelmi Bizottság
elnöke

(Marjai József)
a Gazdasági Bizottság
elnöke

²⁵⁶ Bányász Rezső

²⁵⁷ Tétényi Pál

²⁵⁸ Tudománypolitikai Bizottságra vonatkozóan l. 215. sz. lábjegyzet, a kutatás-fejlesztési programmal kapcsolatban l. 217. sz. lábjegyzet.

²⁵⁹ L. 219. sz. lábjegyzet.

Melléklet: Az MT Tájékoztatási Hivatala összeállítása a magyar és nyugati hírközlés által adott tájékoztatásról (szám nélkül).

Melléklet

Az MT Tájékoztatási Hivatala összeállítása a magyar és nyugati hírközlés által adott tájékoztatásról

A magyar hírközlés – miután a Csernobilban történekről kizárólag szovjet források alapján tájékoztatott – kezdetben elmaradt, s mindvégig néhány kérdésben eltért a nyugati tájékoztatástól:

A nyugati hírügynökségek már április 28-án reggel közölték azokat a skandináv jelentéseket, amelyek szerint az országaikban észlelt sugárzási szint növekedése valószínűleg szovjet atomerőművi balesetre vezethető vissza; jelentették továbbá azt is, hogy a hivatalos megkeresésre a szovjet részről azt válaszolták: nincs tudomásuk ilyen balesetről.

(Ezeket az értesüléseket a magyar tájékoztatás nem ismertette.)

A tőkés országok lapjai, hírügynökségei, rádióadásai már április 29-én részletesen leírták a baleset – általuk feltételezett – körülményeit.

(A történekről szovjet forrásból csak napokkal később számoltunk be.)

A tőkés hírközlő szervek folyamatosan közölték az – általuk számított – adatokat, tényeket a szovjet sugárzásszintről. Kiadták például, hogy „Csernobiltól 2-5 kilométerig terjedő körzetben ... a katasztrófát követő pillanatokban olyan magas volt a sugárzás szintje, hogy minden ott tartózkodó személy élete veszélybe került ... A csernobili atomerőmű okozta radioaktív szennyeződés nagyobb, mint az eddigi összes atomkísérlet által kiváltott radioaktivitás együttesen”.

(A magyar tájékoztatás már április 30-án, majd május 3-án foglalkozott a kísérleti atomrobbantások hatásával történő összevetéssel.)

A nyugati hírügynökségek rendszeresen írtak a baleset Szovjetunióbeli következményeiről. Május 1-én azt jelentették például, hogy „... a talajvízfertőződés által kiváltott mezőgazdasági válság a katasztrófa leghosszabb ideig tartó következménye – a teljes szovjet mezőgazdasági programra beláthatatlan hatást gyakorolhat.”

(Ezzel a témával a mi tájékoztatásunk szovjet információk alapján néhány nappal később kezdett foglalkozni.)

A lakosságnak szánt tanácsok keretében a nyugati sajtó több esetben olyan rendszabályokra hívta fel a figyelmet, amelyek hivatalos bevezetésére az adott országokban tulajdonképpen nem került sor. Így több nyugat-európai országban (pl. Ausztria, NSZK) olyan tanácsot adtak, hogy az emberek maradjanak zárt ajtók, ablakok mögött, a gyerekeket ne engedjék a homokozókban, fűvön játszani, ne vásároljanak szabadban termesztett zöldséget stb. Ezek a tanácsok – a WHO szerint – indokolatlanok voltak.

(A hazai hírközlő szervek a zöldségfélék fokozott mosásán, illetőleg a csak a tejipar által forgalmazott tej fogyasztásán kívül más lakossági tanácsot nem említettek.)

[MNL OL XIX-A-83-a-863. jkv.-6.np./1986. Gépelt másolat saját kezű aláírásokkal, pecsét nélkül. A jelentés utolsó oldalának alján két olvashatatlan szignó található.]

II.

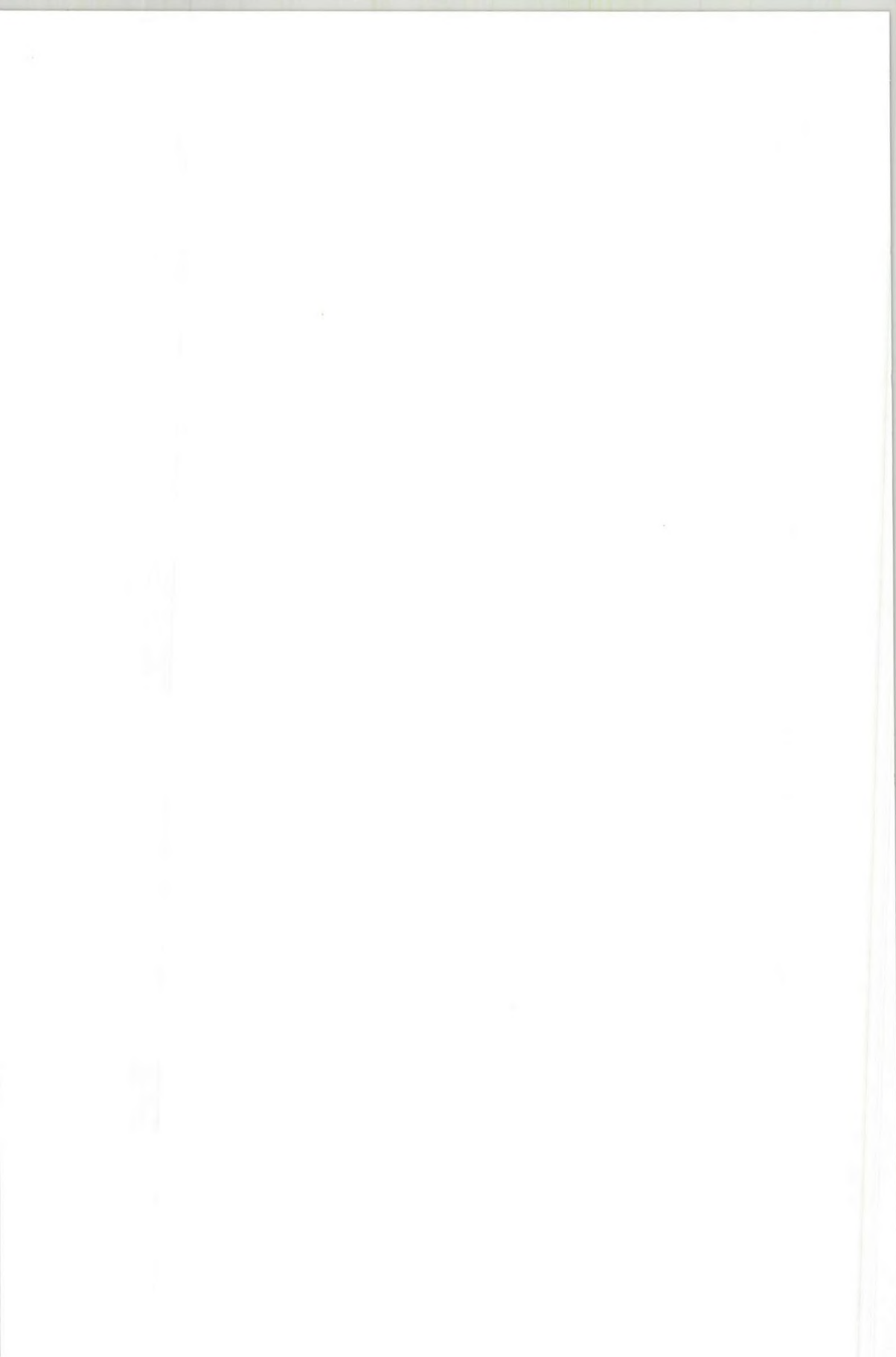
*„Kijevben nincs
sugárveszély...”*

HÍREK
A SZOVJETUNIÓBÓL

*V. Istomin, a ladizsini villamoserőmű gépkezelője egy
bulldózert irányít rádión keresztül*

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról.

13.

**Monori István kijevi főkonzul rejtjeltávirata
a lakosság evakuálására vonatkozó szovjet intézkedésekről
(1986. április 29.)**

KIJEV

Érkezett: 86.04.29.16.15

04881

SZIGORÚAN TITKOS!

04. 29. 16. 45.

Készítette: So.

Ellenőrizte: ²⁶⁰

REJTJELTÁVIRAT

T: Szovjet intézkedések a lakosság evakuálására
az atomerőmű meghibásodása kapcsán²⁶¹

Sürgős!

Nem hivatalos, de megbízható információ szerint a Kijevtől légvonalban száz km-re lévő, kb. harmincezer lelket számláló Pripját-ban²⁶² április 26-án az 1978. óta²⁶³ működő atomerőmű egyik blokkja felrobbant, egy másik megsérült. Az áldozatok száma jelentős.

A mentési munkálatokat viszonylag gyorsan elkezdték. A környezetből sok tízezer ember kitelepítése folyik, Kijevtől délre, száz-kétszáz kilométerre.²⁶⁴ Tegnap Kijevben több nagyüzemben és az egyetemen zártkörű aktíva értekezleten²⁶⁵ jelentették be aényt és önkénteseket toboroztak, a fővárosi kórházakból nagy számban mozgósítottak orvosokat, ápolónőket. Kijevet nem nyilvánították veszélyzónának, bár tegnap Visgorod-nál,²⁶⁶ innen húsz km-re veszélyesen magas sugárzást mértek.

²⁶⁰ Olvashatatlan szignó.

²⁶¹ Kézzel rávezetve.

²⁶² Pripjaty

²⁶³ Az erőmű építésének és üzembe helyezésének időpontjáról l. Bevezető.

²⁶⁴ L. 190. sz. lábjegyzet.

²⁶⁵ Párttagok, vagy mozgalmi szervezet funkcionáriusai számára rendezett gyűlés.

²⁶⁶ Vishhorod, Kijevtől északra, a Dnyeper jobb partján fekvő település.

Megtudtam: ebben az erőműben három évvel ezelőtt már csaknem katasztrófához vezető szivárgás volt, de akkor a „földön” maradt a szennyeződés.²⁶⁷

– 06. – Monori –

Lássa: Birnbauer et.²⁶⁸

Láttam:

Várkonyi et. ért. 17. 30-kor

Tov.: 07.30.

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145-532-002679/1986. Távírógéppel írt tisztázat, az oldal tetején munkapéldány feliratú bélyegzővel ellátva. Az oldal alján iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét található.]

14.

Rejtjeltávirat a szovjet atomerőmű meghibásodásáról (1986. április 29.)

KIJEV

Érkezett: 86.04.29.19.35.

04903

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: HG-So.

04.29. 20.10.

Ellenőrizte: ²⁶⁹

REJTJELTÁVIRAT

Tárgy: szovjet atomerőmű meghibásodása²⁷⁰

Sürgős!

A Fővárosi Tanács elnöke²⁷¹ kérésemre tájékoztatott:

A pripjátí²⁷² erőmű negyedik egymilliós blokkjának kazánja, a reaktor leállítási üzemi-fázisában, ismeretlen okok miatt felrobbant. A reaktor megsérült, „elszállt a fedőszer-

²⁶⁷ Pontosabban 1982. szeptember 9-én az 1-es reaktor teljesítménye 20%-ra esett vissza és megrepedt egy csatorna, aminek következtében radioaktív anyag szabadult ki. 1982 októberében a szennyezés nyomait a reaktor 5–14 km-es körzetében lehetett kimutatni. A balesetről sohasem számoltak be nyilvánosan. David R. Marples (2004) Chernobyl: A Reassessment, *Eurasian Geography and Economics*, 45:8, 593–594.

²⁶⁸ Szignó 4/30-i dátummal.

²⁶⁹ Olvashatatlan szignó.

²⁷⁰ Kézzel rávezetve.

²⁷¹ Valentyin Zgurszkij

²⁷² pripjátji

kezete”, tönkrement az uránrudak kiemelésére szolgáló berendezés is. A fúziós folyamat a reaktor megmaradt részében tovább folytatódik, nem sikerült megszakítani.

A helikopterről tervezett akciót a nagy sugárzás miatt nem tudták kivitelezni. Remélik, ma, vagy holnap más megoldással célt érnek. A vízzennyeződést és terjedését kizárták, itt a biztonsági rendszer jól működik. Tehát a Dnyeperbe szennyezett víz nem kerül. A robbanás térségében életveszélyesnek egy kilométeres, veszélyesnek tizenöt kilométeres körzetet jelöltek. Innen ötvenezer embert telepítettek ki. A robbanás következtében egy ember meghalt, kórházban mintegy kilencven súlyos állapotban lévő embert kezelnek. Kijevben nincs sugárveszély, ezért intézkedésre nincs szükség. Megjegyzem, a városban nyugalom van.

- 07. - M. -

Lássa: Birnbauer et.²⁷³

Láttam:

Tov.: 07.30

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145-532-002679/1/1986. Távirógéppel írt tisztázatot, az oldal tetején munkapéldány feliratú bélyegzővel ellátva. Az oldal alján iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét található.]

15.

Rejtjeltávirat a csernobili nukleáris balesettel kapcsolatban adott hivatalos szovjet tájékoztatásról (1986. május 4.)

05010

Moszkva

Érkezett: 86.05.04. 13.45

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: ju.

05.04. 13.50

Ellenőrizte: ²⁷⁴

REJTJELTÁVIRAT

a z o n n a l

Tárgy: hivatalos szovjet tájékoztatás
a csernobili nukleáris balesetről

Május 3-án (többszöri időpont módosítás után) 20.00 órára bekértek a szovjet külügyminisztériumba a VSZ tagországok,²⁷⁵ valamint Kuba, Mongólia, a

²⁷³ Szignó 4/30-i dátummal.

²⁷⁴ Olvashatatlan szignó.

²⁷⁵ 1955. május 14-én, Lengyelországban, Varsóban jött létre az európai szocialista országok úgynevezett „védelmi katonai-politikai szervezete”, a Varsói Szerződés. A VSZ egészen 1991-ig működött. A Szovjetunió által létrehozott Varsói Szerződésbe a szocialista tömb országainak kötelező

KNNDK, Vietnam, Laosz és Kambodzsa misszióvezetőit. Tájékoztatás hangzott el a csernobili atomerőműben történt robbanásról, annak következményeiről, a felszámolásukra tett és folyamatban lévő intézkedésekről. A tájékoztatót V. P. Loginov külügyminiszter-helyettes, A. M. Petroszjanc akadémikus, a Szovjetunió Atomenergiaügyi Bizottságának elnöke és J. Sz. Szedunov, a Hidrometeorológiai és Környezetellenőrzési Bizottság elnökének első helyettes tartotta.

Loginov elvtárs előjáróban elmondta: a mostani tájékoztatást egyrészt az indokolja, hogy nyugati részről rosszindulatú propaganda megfontolásokból igyekeznek „felfújni” a történeteket, másrészt pedig több baráti nagykövet kérdéseiből az derült ki, hogy a szovjet nagykövetek által az érintett országokban adott tájékoztatás nem jutott el (vissza) a moszkvai nagykövetekhez.

Loginov elvtárs röviden ismertette a történeteket a szovjet tömegtájékoztatásban megjelent közlemények alapján. Ismételten utalt arra, hogy a robbanás után nagyköveteik útján tájékoztatták a szocialista országok vezetését. Tájékoztatták továbbá az USA, néhány nyugati ország és a szomszédos országok kormányait is.

Hangsúlyozta, hogy nincs ok a helyzet dramatizálására, mint ahogy azt szenzációhajász lapok, és néhány nyugati kormány teszi. Az atomerőműben nem történt nukleáris robbanás, nem folyik láncreakció, a sérült reaktor „lefojtott” állapotban van. Természetesen nem arról van szó, hogy szovjet részről kisebbiteni akarnák a szerencsétlenség mértékét, de a több ezer halottról szóló nyugati híresztelések minden alapot nélkülöznek. Ketten vesztették életüket, és összesen 197 embert szállítottak kórházba, igaz, vannak közöttük súlyosan sebesültek is. 49-en, akikről a vizsgálatok után bebizonyosodott, hogy nincs szükségük további orvosi segítségre, már el is hagyták a kórházat.

Loginov elvtárs hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió vezető nukleáris hatalom, jól képzett szakembergárdával és megfelelő technikával rendelkezik e területen. Ezért nincs szüksége a néhány nyugati állam által felajánlott segítségre, amelyért egyébként a Szovjetunió – ha a segítő szándék valóban őszinte – köszönetét fejezi ki.

A továbbiakban említést tett arról, hogy lengyel kérésre szovjet szakértői csoport utazott Lengyelországba, Szokolovszkijnak, a Hidrometeorológiai Bizottság elnökhelyettesének vezetésével, amely részt vesz a sugárzás szintjének mérésében és elemzésében, valamint a szükségesnek mutakozó intézkedések kidolgozásában. Jelentéseik szerint a sugárzás szintje jelentősen csökkent, nem jelent veszélyt.

Román kérésre május 4-én utazik hasonló céllal egy másik csoport Kozlov elvtársnak, ugyanezen bizottság egy másik elnökhelyettesének vezetésével Romániába,

volt a belépés. Tagjai voltak: a Szovjetunió, Albánia (1962-től nem vett részt az üléseken, 1968-ban kilépett), Bulgária, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia (a hatvanas évektől ritkán vett részt a VSZ munkájában), az NDK (1956-ban csatlakozott a Nemzeti Néphadsereg megalakulása után, tagsága megszűnt 1990-ben, Németország újraegyesítésével), Magyarország (1956-ban ideiglenesen kilépett). A szervezethez nem csatlakozott Jugoszlávia.

és ugyancsak 4-én román szakemberek érkeznek a Szovjetunióba konzultációra.

A. M. Petroszjanc elvtárs tájékoztatását azzal kezdte, hogy súlyos, nem mindennapi baleset történt, de nem volt nukleáris robbanás. A robbanás az eddigi vizsgálatok szerint valószínűleg kémiai eredetű volt, és teljesen váratlanul következett be. A robbanás a négyes számú blokkban történt, és bekövetkeztekor megsérült az erőmű fő része is, amit csak tetézett, hogy egy hatalmas méretű emelőszerkezet is ledőlt, ami további károkat okozott.

A sérülés érintette az úgynevezett aktív zónát is, és megszüntette a blokk hermetikusságát, megsérültek az irányító- és védőberendezések is. Így radioaktív anyagok kerültek a légtérbe, radioaktív felhő alakulhatott ki. Kisebb tűz miatt a másik három blokk egyikének teteje is megsérült. Egyébként a három másik blokk most „lefojtott” állapotban van, de amint lehet, újra üzembe állítják majd őket. A negyedik, sérült blokkot valószínűleg nem fogják kijavítani (túl költséges és bonyolult lenne), hanem végérvényesen üzemén kívül helyezik.

Az erőmű, ahol a baleset történt, úgynevezett urán-grafit típusú.²⁷⁶ Ilyeneket a Szovjetunió szocialista országokba nem exportált, ezért ilyen baleset ott eleve nem következhet be, mivel az exportált atomerőművek konstrukciója teljesen más jellegű.

Petroszjanc elvtárs kijelentette, hogy bár van még szivárgás, annak mértéke jelentősen csökkent. Nincs olyan veszély, ami a külföldi állampolgárok evakuálását a Szovjetunióból indokoltá tenné. Mint mondotta, a 60-as évek elején, a nukleáris kísérleti robbantásokat korlátozó szerződés megkötése előtt semmivel sem volt jobb a helyzet a légkör szennyezettségét illetően. Balesetek pedig – folytatta – mindenütt történhetnek. Volt az USA-ban és Angliában is.²⁷⁷ Igaz, e két helyen nem volt nukleáris szivárgás – tette hozzá.

Elmondta, hogy több nyugati nagykövetet tájékoztattak a történetekről, akik valamennyien közölték, hogy kormányuktól utasításuk van állampolgáraik evakuálására a Szovjetunió egész területéről. Szovjet részről úgy értékelik, hogy ezzel nehézségeket és kellemetlenségeket akarnak okozni a Szovjetuniónak.

Az említett tájékoztatón nyugati részről felvetették, hogy a Szovjetunió miért nem készített már tájékoztatást a NAÜ-nek. Erre azt a választ kapták, hogy a Szovjetunió természetesen elkészíti a jelentést²⁷⁸ a történetekről, mégpedig gyorsabban, mint ahogy azt az amerikaiak tették annak idején.

J. Sz. Szedunov elvtárs elmondta, hogy méréseik szerint fokozatosan csökkent a radioaktív anyagok szivárgása és a sugárzás szintje. A robbanást követő első napokban úgy alakultak a meteorológiai viszonyok – folytatta –, hogy a radioaktív felhő

²⁷⁶ Más néven grafitmoderátoros reaktor. A csernobili atomreaktor felépítéséről I. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

²⁷⁷ Utalás a Three Mile Island-i és a windscale-i balesetekre. L. 10. és 12. sz. lábjegyzetek.

²⁷⁸ A Szovjetunió a NAÜ-t annak 1986. augusztus 25–29-i bécsi szakértői értekezletén tájékoztatta. Ennek szövege: MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok -10/III. t. (SZAB jelentés)

észak-nyugati irányba mozdult el és elérte Lengyelország területét is.

A már említett Lengyelországban tartózkodó tudóscsoport legfrissebb jelentései szerint a sugárzás szintje normalizálódik, már május elsején süllyedni kezdett. Jelenleg olyan a szélirány (déli-délnyugati), hogy Románia felé haladnak a légkörbe került radioaktív részecskék. Ez így marad az elkövetkezendő két napban, majd a szél fokozatosan inkább nyugati irányúvá válik. Közölt néhány számadatot, melyekről elmondta, hogy azok a román fél ez irányú kérdéseire még 3-án adandó szovjet válasz részei. A talaj szintjén mért radioaktív sugárzás értéke Uzsgorodnál²⁷⁹ 0,025, Beregszásznál²⁸⁰ 0,01, Kisinyovnál²⁸¹ pedig 0,07 milliröntgen/óra. Ez Szedunov elvtárs szerint mintegy tízszerese a normális értéknek, de nem jelent veszélyt.

A lengyel nagykövet azon kérdésére, hogy mikorra várható a radioaktív anyagok szivárgásának megállítása, Petroszjanc elvtárs úgy válaszolt, hogy talán 10-15, vagy 20 napról lehet szó. Mindenesetre nem túl hosszú időről, de pontos időpontot egyelőre nem lehet mondani.

– 92 – Rajnai Sándor –

Lássa: Birnbauer et.

Láttam:

Tov. 14.35

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145-532-002679/2/1986. Távírógéppel írt tisztázatot, az oldal tetején munkapéldány feliratú bélyegzővel ellátva. Az oldal alján iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét található.]

279 Mai nevén: Uzshorod (magyarul: Ungvár), Kárpátalja székhelye.

280 Mai nevén: Berehove, Ungvártól délkeletre, a magyar–ukrán határ közelében fekvő település.

281 Mai nevén: Chisinău (magyarul: Kisjenő), Moldova fővárosa.

16/a.

**Magyar Távirati Iroda jelentése
a moszkvai és kijevei lakosság hangulatáról
(1986. május 4.)**

MTI

Moszkva, 1986. május 4.

Marjai és Bányász elvtárs
tájékoztatására küldi
Pálos Tamás

Csernobil-kijevei és moszkvai hírek

Kijevben az élet továbbra is a normális mederben folyik, a helybéli magyar kolónia tagjai mindinkább megnyugszanak. Elmondták, inkább a kisgyermekesek körében volt bizonyos nyugtalanság, de mostanra az ő aggodalmuk is csökkent. Ebben szerepet játszott a főkonzulátus, amely igyekezett minél több értesüléshez jutni, s telefon-körüzenetekben tájékoztatta a magyar családokat.

Kijevben tanuló, dolgozó magyarnak senki sem tanácsolta (sem szovjet, sem magyar részről), hogy utazzék el. Az egyetemisták közül néhányan azt az alkalmat használták ki, hogy a májusi ünnepek miatt gyakorlatilag szünetelnek a foglalkozások. A kijevei magyar szervek politikailag fontosnak tartják, hogy az ünnepeket követően ne legyen feltűnő távolmaradás az órákról.

Szombaton éjjel elindult Moszkvából az a békevonat, amely négyszáz magyar fiataalt szállít Leningrádba, majd Kijevbe. Utasai nyugodtak, gyakorlatilag az első magyarországi közlésen kívül nincsenek a részletekre vonatkozó információik.

Az MTI moszkvai irodájához vasárnap a kereskedelmi kirendeltség²⁸² ügyeletésének közvetítésével telefonon kérdés érkezett Magyarországról azzal kapcsolatban, hogy hétfőn nagyobb létszámú magyar küldöttség indul Tallinba,²⁸³ s „van olyan jelentés, hogy a felhő ismét a balti államok felé tart, ami miatt a küldöttség tagjai tanácstalanok”.

A moszkvai lakosság nyugodt. Moszkvában élő, dolgozó nyugatiak sem foglalkoznak az elutazás gondolatával. Nyugati források hangsúlyozták, hogy a korábbi hazahívásokra sem a közvetlen veszélytől való félelem, hanem a hiányos adatközlés, az elégtelen információ miatt került sor. Ennek fényében fájlják a Vremja

²⁸² L. 238. sz. lábjegyzet.

²⁸³ Észtország (ekkor: Észt Szovjet Szocialista Köztársaság) fővárosa.

(a szovjet tv-híradó) ezzel ellentétes tartalmú anyagát, s rámutatnak, hogy Nyugaton határozott a segíteni akarás, ám a szovjet magatartást nem értékelik felelősnek és elfogadhatónak.

Nem diplomáciai beosztásban dolgozó moszkvai nyugati források érthetetlennek minősítették, hogy a bevezetett élelmiszerimport-tilalom Magyarországot is érinti, hiszen az importot beszüntető országokat nagyobb szennyezés érte, mint Magyarországot. Ráadásul, a behozott élelmiszerek ellenőrzése viszonylag egyszerű lenne – mondták.

Elképzelhető, hogy az intézkedés révén jelezni kívánják, hogy általában kétség merül fel a Kelet-Európából származó információ pontosságát, hitelességét illetően, bár személy szerint nem látnak okot arra, hogy kételkedjenek a magyar közlések hitelében.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. Nyílt távirat másolata.]

16/b.

Magyar Távirati Iroda jelentése a kijevi helyzetről (1986. május 5.)

MTI

Moszkva, 1986. május 5.

Marjai és Bányász elvtársaknak
küldi
Pálos Tamás

Magyar szemtanú beszámolója

A szélirány megfordulása, vagyis május 2-a óta állítólag ötszöröse emelkedett Kijevben a sugárzási szint – közölte egy megbízható magyar forrás, aki május 3-án tért vissza Kijevből Moszkvába, miután két napig tartózkodott az ukrán fővárosban.

Kijevben szerzett értesülései szerint a helyi gyógyszer vegyszeti üzemben napi 24 órán át jódtáblát állítanak elő, amit a lakosság kanalas orvosságként fogyaszt. Az utcákat állítólag jódos vízzel öntözik. Az említett magyar szemtanúnak helyi szakemberek elmondták, hogy a veszélyt a sugárdózisok akkumulálódása²⁸⁴ jelenti.

Az iskolás gyerekeket figyelmeztették, hogy otthon forró vízzel mossanak kezét, ruhájukat forró vasalóval vasaltassák át, minél kevesebbet tartózkodjanak az utcán. Csak boltban árusított tejet igyanak.

.....
²⁸⁴ felhalmozódása

A városban elterjedt, hogy a reaktortűz egy másik reaktorra is átcsapott, de sikerült eloltani. Az első evakuálásról az a hír járja, hogy a kitelepítetteket teljesen levetkőztették, a gyűrűket, és az ékszereket is levetették velük. Mindenkit kincstári ruhákba öltöztettek, és kapott sugárdózis szerint csoportokba soroltak.²⁸⁵

Május 2-án, a szélirány fordulása után, a városi vezetők, vagyis azok, akik fel tudták mérni az események súlyát, elküldték Kijevből családjukat. A városi közlekedés a korábbiakhoz képest erősen megcsappant. A pályaudvaron sokan tolonganak, jegyet azonban nem lehet kapni. Ugyanez vonatkozott a repülőjegyekre is. Kijev határában a gépkocsikat visszafordulásra kényszerítik. Az értesülést közlő magyar forrást (hetedmagával egy helyi rendszámú Volgában) a rendőr csak azután engedte át, miután igazolta, hogy külföldi. Figyelmeztette azonban, hogy „Kijevet tilos elhagyni”. Hivatalosan ilyen bejelentés nem hangzott el.

Kijevből Moszkvába menet kétszer megállították őket, először 500 kilométernyire az ukrán fővárostól, és műszerrel ellenőrizték a gépkocsi és az utasok ruházatának, hajának és cipőjének sugárzását, de számottevő szennyezettséget nem észleltek.

Az említett forrás szerint az NDK elhozta állampolgárait Kijevből.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. Nyílt távirat másolata. A távirat elején Marjai József kezelési feljegyzése: l: Lázár Gy et.; Marjai 5/6; alatta Lázár György szignója, 86.V. 6.]

16/c

Magyar Távirati Iroda jelentése a kijevi helyzetről (1986. május 5.)

MTI

Moszkva, 1986. május 5.

Marjai és Bányász elvtársaknak
küldi
Pálos Tamás

Kijevi értesülések

A Kijevben élő magyarokat az ottani főkonzulátus kérésére hétfőn délután orvosi vizsgálatnak vetették alá – közölte kijevi magyar forrás telefonon az MTI moszkvai irodájával. A délután négykor a városi poliklinikán elvégzett vizsgálat során általában véve alacsonynak mondott értékeket észleltek. Egy kisgyermek cipőjén azon-

²⁸⁵ L. 190. sz. lábjegyzet.

ban 300 microcuriet²⁸⁶ mértek, s javasolták a szülőknek, hogy a lábbelit a gyerek ne viselje tovább, égessék el. A magyar kolónia tagjai kanalas jódot kapnak.

A szélirány május 2-án megfordult, s a város felé fúj. A helyi hatóságok újabb körzeteket evakuáltak.²⁸⁷ Az utcák láthatóan néptelenek, az emberek igyekeznek minél kevesebbet kint tartózkodni, bezárkóznak lakásukba, vagy megpróbálnak elutazni, bár ez utóbbi meglehetősen nehéz. Az utcai port locsolókocsikkal intenzíven mossák.

A poliklinikán elvégzett vizsgálat során 60, 120, 150, 160 microcurie értékeket mértek, a magasabb értékeket a cipőkön. A vizsgálat a pajzsmirigy és a máj radioaktivitásának vizsgálatára is kiterjedt. A magyarokkal egy időben vizsgáltak egy helyi lakost, aki a kiűritett körzetben volt az utóbbi három napon, s bátorítónak mondták, hogy az illetőn csak 140 microcurie értéket mértek. A kijevi magyar kolóniának javasolták, hogy gyapjúból készült öltözék helyett lehetőleg pamutruhákat viseljen, mert az kevésbé köti meg a radioaktív port, továbbá a lakásban ne viseljenek cipőt, hogy ne hordják be a port.

A vizsgálat objektivitásának megállapítására kontrollként két magyar diák is megjelent a poliklinikán. Az egyik nem sokkal korábban érkezett Magyarországról, a másik mindvégig Kijevben tartózkodott. Az előbbi pajzsmirigyében és májában nem tudtak sugárzást kimutatni, csak ruháján és cipőjén; a másik diák pajzsmirigyében 60, májában 35 microcurie értéket mértek.

Monori főkonzul közbenjárására a magyarok kálium-jodidot kapnak. A dózis három napon keresztül napi egy kanál, utána egy nap szünet. A kijevi magyar kolónia 10 családból, vagyis mintegy 35-40 főből áll. A polgári és katonai diákok számát forrásunk mintegy 200 főre becsülte. A diákok zöme állítólag még Magyarországon van. Az oktatás kedden kezdődik.

Kijevből otthoni orvosi vizsgálat céljából két gyermekével hazautazott a MALÉV helyi képviselője. Volt olyan magyar iskolás gyermek, aki arról számolt be szüleinek, hogy osztályukból 12 gyermek hiányzik, nagyszüleikhez, rokonokhoz vitték őket.

Egy kijevi tömegközlekedési vállalatól 50 autóbust küldtek ki további területek evakuálásra, de mentek buszok más telepekről is. A kitelepítés feltehetőleg a szélirány változásával függ össze. Az ukrán fővárosba bevezető útvonalak közül legalább kettő mellett 50-50 teherkocsit láttak állni.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. Nyílt távirat másolata. A távirat elején Marjai József kezelési feljegyzése: l: Lázár Gy et.; Marjai 5/6; alatta Lázár György szignója, 86.V. 6.]

²⁸⁶ L. Szakkifejezések

²⁸⁷ L. 190. sz. lábjegyzet.

17.

Rejtjeltávirat a sugárveszély kapcsán Kijevben tett intézkedésekről (1986. május 6.)

05147

KIJEV

Érkezett: 86.05.06. 18.20

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Cso-Má.

05.06. 18.40

Ellenőrizte:²⁸⁸

R E J T J E L T Á V I R A T

Tárgy: Főkonzuli összefoglaló a sugárveszély kapcsán
Kijevben tett intézkedésekről²⁸⁹

SÜRGŐS!

Május másodikán a miniszterelnöki²⁹⁰ szemle után döntöttek a veszélyeztetett zóna kiterjesztéséről harminc kilométerre.²⁹¹ Három nap alatt további hetvenezer embert evakuáltak. Megbízhatónak tűnő információ szerint egy másik reaktor is szivároog. Ha a hét végéig a reaktornál folyó munka nem vezet eredményre, a jelenleginél radikálisabb beavatkozást is mérlegelni fognak.

Kijevben az elmúlt két napban a polgári védelem szervezetei működésbe léptek. Tegnap az itteni „kútvölgyi”²⁹² jogosultak nagy számban jelentkeztek sugárel-lenőrzésre. A lakosság csak tegnap este kapott először tájékoztatást bizonyos védekezési szükségességről. Az egészségügyi miniszter TV-beszédét nyíltan küldöm. A suttogó propaganda, a félelem folyamatosan erősödik. Széles körben tapasztaljuk, aki teheti, utazik vidékre, vagy gyermekét küldi le. Az óvodákból és iskolákból hiányzók száma egyre nagyobb. Tudni vélik, hogy néhány napon belül az általános iskolákban bezárják a tanévet. Vezető ukrán újságíró szerint a termelési mutatók jelentősen visszaestek, sok a hiányzás. Az utcákon ma reggeltől még kevesebb az ember. Az autóbuszokat szinte teljesen kivonták a forgalomból.

A sugárzási értékek Kijevben a város azonos pontján mérve: május harmadikán-egyezeröttszáz, negyedikén egyezeregyszáz-egyezerkettőszáz, ötödikén reggel-délben hatszázötven, este nyolcszáz, hatodikán reggel nyolcszáz, délben hétszáz-

²⁸⁸ Olvashatatlan szignó.

²⁸⁹ Kézzel rávezetve.

²⁹⁰ Nyikolaj Rizskov 1985–1990 között a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.

²⁹¹ L. 190. sz. lábjegyzet.

²⁹² Utalás a budapesti Kútvölgyi úti Központi Állami Kórház- és Rendelőintézetre, ahol az ország politikai-gazdasági elitjét látták el, az átlagosnál jobb színvonalon.

ötven mikroröntgen.²⁹³ A tegnapi és a mai méréseknél jelen voltam. A kolónia polgári tagjai részére tegnap sugárellenőrzést szerveztem. A számadatokat nyíltban továbbítottam. Szovjet orvos szerint a kapott dózis mindenkinél megengedett szint alatt volt. A magyarok közt pánikhangulat nincs, de a környezet hatása érződik. Hivatalosan sem én, sem főkonzul kollégáim semmiféle tájékoztatást nem tudunk kieszközölni.

– 08 – M. –

Lássa: Birnbauer et.²⁹⁴

Láttam:

Szerencsés et.²⁹⁵

Kővári és Marjai et.

Értesítve: 19.05-kor

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145-532-002679/4/1986. Távirógéppel írt tisztázat, az oldal tetején munkapéldány feliratú bélyegzővel ellátva. Az oldal alján iktatóbélyegző, minősítést törölő pecsét található és kézzel írt kezelési feljegyzés: l: Kontra et. szignó, 5/7; olvashatatlan név, szignó, 5.7.]

18.

Napi Operatív Információs Jelentés a kijevi helyzetről (1986. május 6.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

1.²⁹⁶ sz. példány

85. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 6.²⁹⁷

[...]

14./ Kijevből²⁹⁸ a május 1-jei ünnepi szünetben hazautazott magyar diákok közül csupán egy hallgató tért vissza. Az ottmaradt 10 diákból időközben 7 hallgató szintén hazautazott.

A kolóniatagok között nyugtalanságot keltett, hogy május 4-én a MALÉV képviselő, állítólagos szakmai elfoglaltságára való hivatkozással, váratlanul családjával együtt hazautazott.

²⁹³ L. 178. sz. dokumentum „elnyelt dózis” szakaszt, valamint: Szakkifejezések.

²⁹⁴ Szignó 4/7.-i dátummal.

²⁹⁵ Szignó 5/7.-i dátummal.

²⁹⁶ Kézzel rávezetve.

²⁹⁷ A jelentés első oldalára kézzel rávezetve az ÁBMhT 45/78/2/86/86. sz. iktatószáma.

²⁹⁸ Kijev

Kievben május 4-én 816 mikron röntgensugárzást²⁹⁹ mértek.

A Kievbe érkező közlekedési járműveket /autóbuszokat, gépkocsikat/ ellenőrzik, a sugárszennyezetteket nem engedik be.

A reaktor körzetéből eddig 80 ezer embert telepítettek ki, a kitelepítések folytatódnak,³⁰⁰ mivel a sugárszennyeződést eddig nem sikerült megszüntetni.

A helyszínen sugár-bombázó egységek³⁰¹ dolgoznak. A legsúlyosabb sérülteket Moszkvában kezelik.

A helyi lakosság körében is elégedetlenség tapasztalható a közlemények szűkszavúsága, a megfelelő tájékoztatás hiánya miatt. A kievi magyar főkonzul³⁰² május 5-én összehasonlító sugárellenőrzésre viszi a Kievben maradt 3 diákot és a Budapestről visszatért egyetemistát.

Intézkedés:	–
Forrás:	SZT
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 5.
Érvényességi idő:	1986. V.
Keletkezés szaka:	felderítő–szűrő–kutató munka

/III/II-12. Osztály/³⁰³

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-85/1986

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-85/14/1986.05.05. Részlet a III/II. Csoportfőnökség által készített 85. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

²⁹⁹ Helyesen *mikroröntgen* l. Szakkifejezések.

³⁰⁰ L. 190. sz. lábjegyzet.

³⁰¹ Minden bizonnyal az „evakuátorokra” gondoltak, akik a mintegy 5000 tonna anyagot ledobták az égő és sugárzó sérült reaktorra. L. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 26. sz. lábjegyzet.

³⁰² Monori István

³⁰³ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „Egyéb események, információk 4./ A csernobili atomerőműben bekövetkezett balesettel összefüggésben, a kijevei magyar kolóniával kapcsolatban az alábbi információk keletkeztek:

– körükben nyugtalanságot keltett, hogy a MALÉV-képviselő – állítólag szakmai elfoglaltságra hivatkozva – május 4-én családjával együtt, váratlanul hazautazott;
– az ösztöndíjasok közül csak négyen tartózkodnak Kijevben /a többiek Magyarországon ma-

19.

**Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevben tanuló diákokról
(1986. május 7.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III-B. Önálló Alosztály
11-20/75/1986.

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

75. sz. NAPI JELENTÉS
Budapest, 1986. május 7.³⁰⁴

[...]

3. ATA-12-13

A Kijevben tanuló magyar diákok közül hárman a csernobili atomerőmű-szerencsétlenség előtt, öten azt követően hazatértek Magyarországra. Valamennyien bejelentették a Művelődési Minisztériumban, hogy nem hajlandók visszatérni tanulmányaik folytatására.

Elterjedt hírek szerint a szerencsétlenséget követően hazatértek közül két fiataalt a KFKI-ban megvizsgáltak jelentős sugárterhelést állapítottak meg náluk.

Intézkedés: tájékoztató munkában hasznosítjuk.

/2/³⁰⁵

[...]

Mészáros Béláné r. alezredes
alosztályvezető

Készült: 10 pld/3 lap

Kapják: elosztó szerint

[ÁBTL 2.7.1. III/III-75/3/1986.05.05. Részlet a III/III. Csoportfőnökség által készített 75. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

radtak a május 1-jei ünnepi szünetet követően, illetve időközben hazautaztak/, a főkonzul május 5-re szervezte meg összehasonlító sugárellenőrzésüket. Az információ ellenőrzött. /III/III/ ÁBTL 2.7.1. – 45/78/10/87/1986. – III/II-85-87/4/1986.05.06. Az összefoglaló jelentést közreadta Müller Rolf: Májusban-titokban, i. m.

³⁰⁴ A jelentés első oldalára kézzel rávezetve az ÁBMhT 45/78/3/75/86. sz. iktatószáma

³⁰⁵ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „Egyéb események, információk 7./ A Kijevben tanuló magyar diákok közül nyolcan bejelentették a Művelődési Minisztériumban, hogy nem hajlandók visszatérni tanulmányaik folytatására. Hírek terjedtek el, mely szerint a csernobili szerencsétlenséget követően hazatértek közül két fiataalt a KFKI-ban megvizsgáltak, és jelentős sugárterhelést állapítottak meg náluk. Az információ forrása ellenőrzött; tartalma részben ellenőrzött. Intézkedés: az információt felhasználják a tájékoztató munkában. (III/III)” ÁBTL 2.7.1. – 45/78/10/88/1986. – III/III-75-88/1986.05.07. Az összefoglaló jelentést közreadta Müller Rolf: Májusban-titokban i. m.

20/a

Rejtjeltávirat a kijevei helyzetről
(1986. május 8.)

Kijev

Készítette: Má-Szõ

Érkezett: 86.05.08.19.10

05.08.19.30.

05297

SZIGORÚAN TITKOS!

Ellenõrizte: ³⁰⁶

REJTJELTÁVIRAT

SÛRGÕS!

A vezetõk a kijeveket ez ideig nem tudták megnyugtatni.

A megtartott aktíva-értekezletek³⁰⁷ ellenére a városból menekülésszerűen tömegesen távoznak. Közszájon forog, hogy a reaktort robbantással süllyeszti el tizenegyedikén. Ezt eddig nem tudtam verifikálni.³⁰⁸

A sugárzás a városban csökkent, mai értékek hétszáz, és négyszáznegyven mikroröntgen³⁰⁹ per óra között. A kolónia-tagok többségénél nem nõtt, sõt csökkent a kapott dózisszám.

– 12 – M. –

Lássa. Birnbauer et.

Marjai elvtársnak továbbítva!

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÛM 05297/1986). Távirógéppel írt tisztázat. A távirat elején Marjai József kezelési feljegyzése, lássa: Lázár Gy et.; Marjai 5/8 ; alatta Lázár György szignója, 86.V. 9.]

.....
³⁰⁶ Olvashatatlan szignó.

³⁰⁷ L. 265. sz. lábjegyzet.

³⁰⁸ igazolni, ellenõrizni

³⁰⁹ L. Szakkifejezések.

20/b

**Rejtjeltávirat a csernobili atomerőműről
(1986. május 9.)**

KIJEV

Érkezett: 86.05.09.17.10.

05347

Készítette: Má.

05.09.17.20.

SZIGORÚAN TITKOS!

Ellenőrizte:³¹⁰

REJTJELTÁVIRAT

SÜRGŐS!

Megbízható információ szerint a négyes blokk alatti térből sikerült a felgyülemlett vizet kiszivattyúzni, a vízfolyást fagyasztással megakadályozni, és a betonpárna építését meggyorsítani.

A reaktor jelentős lehűlésével a robbanásveszély lényegében megszűnt, ami a reaktort tartó födemelemeknek és az akkor még kétezer négyszáz fokon izzó reaktornak az alatta lévő vízzel megtelt térbe való beszakadása³¹¹ miatt állt fent.

– 14 – M. –

Lássa: Birnbauer et.

Láttam:

Marjai elvtársnak továbbítva

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÜM 05347/1986). Távirógéppel írt tisztázat.]

³¹⁰ Olvashatatlan szignó.

³¹¹ A korabeli iratokban – ettől eltekintve – nem említik azt a veszélyhelyzetet, ami az utóbbi években az internetes felületeken jelentős publicitást kapott, ami a működő reaktor, az azt körülvevő izzó anyag és a reaktor alatt/közelében lévő víz kölcsönhatásából adódott.

20/c

**Rejtjeltávirat a kijevei sugárellenőrző vizsgálatokról
(1986. május 11.)**

KIJEV

Készítette: MA.TÖ.

Érkezett: 86.05.11.17.30.

05.11.19.00.

05367

SZIGORÚAN TITKOS!

Ellenőrizte:³¹²

REJTJELTÁVIRAT

AZONNAL!

Sugárellenőrző-vizsgálatunk legutóbbi adatai.

A vizsgálóhelyiségben a háttérsugárzás egy hét alatt száznegyven mikroröntgenről³¹³ hatvanötre csökkent. Ehhez a háttérhez viszonyítva a napokban Kijevbe viszszaérkezett diákoknál nulla-öt, azoknál, akik végig itt voltak – öt-tizenöt-negyven – mikroröntgen a kapott dózis. A hangulat normális, mindenki végzi a feladatát.

17 – M. –

Lássa: Birnbauer et.
Marjai elvtárs értesítve.

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KŰM 05367/1986). Távirógéppel írt tisztázat.]

³¹² Olvashatatlan szignó.

³¹³ L. Szakkifejezések.

20/d

**Rejtjeltávirat az atomerőmű lezárásáról
és a Kijevben érzékelhető hangulatról
(1986. május 11.)**

KIJEV
Készítette: MA.TÖ.

Érkezett: 86.05.11.19.00.

05368

SZIGORÚAN TITKOS!

Ellenőrizte:³¹⁴

REJTJELTÁVIRAT

AZONNAL!

Megbízható forrás:

A sérült blokk alapjának megerősítése, a betonozás hét-nyolc napot vesz igénybe.
A reaktor végleges lezárása, eltemetése csak ezután következik.

Más:

A Kijevből elutazók száma csökken, a pánikhangulat alábbhagyott. A kilátásba
helyezett szigorú következmények (pártból való kizárás, elbocsátás ...) kijózanító
hatása érezhető.

18 – M. –

Lássa: Birnbauer et.
Marjai elvtárs értesítve.

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÜM 05368/1986). Távirógéppel írt tisztá-
zat.]

³¹⁴ Olvashatatlan szignó.

21.

**Napi Operatív Információs Jelentés
a Kijevben tanuló főiskolai hallgatókról
(1986. május 9.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. CSFSÉG

SZIGORÚAN TITKOS!

Szám: 61-64-84/86.

1. sz. példány

JÓVÁHAGYOM!

/: STRÉNYI FERENC r. vör.:/
Csoportfőnök

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
84. szám

Budapest, 1986. május 09.³¹⁵

[...]

3. ASZA 12-12

Moszkvába kihelyezett operatív tisztünk 05.03-án jelentette, hogy az ukrán egészségügyi szervek kezdeményezésére a Kijevben tanuló honvéd tisztek és katonai főiskolai hallgatók családtagjait orvosi ellenőrzés és esetleges gyógykezelés céljából a közeli napokban hazairányítják.

INTÉZKEDÉS: a HM illetékeseit tájékoztattuk.

[...]

/: Dr. Baraczka Róbert r. alez. :/
osztályvezető
csoportfőnök-helyettes

³¹⁵ A jelentés első oldalára kézzel rávezetve 45/78/4/84/86., amely az ÁBMhT iktatószáma.

K.: 2 példányban /3 lapon

K.: GS r.szds./KJné

K.: 1.sz. pld.: BM Áb-i Minh-i Titkárság + 1 lap összehasonlító tábla

2.sz. pld.: BM III/IV-2/a alo.

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-84/3/1986.05.09. Részlet a III/IV. Csoportfőnökség 84. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A dátumnál a nap kézírással rögzítve. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használják fel az összefoglaló jelentésnél.]

22.

**Monori István főkonzul jelentése a csernobili helyzetről
(1986. május 9.)**

86/776/329/86.V.12.

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

Moszkva 1986. május 9.

S ü r g ö s

Láng elvtársnak:

Róna elvtárs Csernovciből³¹⁶ történő visszaérkezése után jelentette:

Az építkezésen dolgozók körében nyugodt a helyzet, pánikhangulat nincs, az ütemezés szerinti belső és külső munkákat végzik.

Feleségek és gyerekek hazautaztak. Az otthon elvégzett mérési eredmények nem mutattak ki olyan sugárszintet, mely az egészségre káros lenne.

A baráti szerv illetékes oszt. vezetője is megerősítette, hogy sem a városban, sem a magyarok körében nincs gond. Az evakuált területről³¹⁷ elszállított gyerekek részére Csernovciben úttörőtábort létesítenek.

Május 8-án este az ukrán egészségügyi miniszter³¹⁸ újból nyilatkozott az ukrán televízióban. Elmondása szerint a helyzet fokozatosan javul, a sugárszint csökken. A nyilatkozat lényegét Monori főkonzul elvtárs a KÜM-nek megküldte, javasolom tartalmának megismerését.

³¹⁶ L. 110. sz. lábjegyzet.

³¹⁷ L. 190. sz. lábjegyzet.

³¹⁸ Anatolij Romanyenko

Május 9-én Kijev pályaudvarán érzékelhetően csökkent a tumultus, az utasforgalom kezd visszatérni a megszokott állapothoz.

Legközelebb május 12-én jelentünk.

Más:

„Kállai” május 13-19. között otthon tartózkodik. 14-én reggel bejelentkezik.

= 39 – Nógrádi =

[ÁBTL. 1.11.4. – 86/776/329/1986. Távirat. Az oldal tetején kézzel rávezetett iktatószám és minősítést törölő pecsét található. Ugyancsak az oldal tetején kézírással kezelési feljegyzések szerepelnek: 6-nak; I-VII. sz. más kézírással Németh e[ltárs] L[ássa] Huszár e[eltárs] (Ebből is jelentsük a lényegét.) 1 p.]

23.

BM III/I. Csoportfőnökség átirata Dr. Konczer István r. vezérőrnagy részére a csernobili atomszerencsétlenség következményeiről (1986. május 9.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I. Csoportfőnökség
67/9-1903/1986.

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!
sz. pld.

Dr. KONCZER ISTVÁN r. vezérőrnagy elvtársnak
a BRFK vezetője

B u d a p e s t

Tárgy: a csernobili atomreaktor szerencsétlenség következményeiről

F E L J E G Y Z É S

Megbízható információ szerint India moszkvai nagykövetsége fontolóra vette, hogy hazaküldi a Kijevben tanuló diákokat. A helyzet felmérésére két indiai szakértőt küldtek Kijevbe, akik megállapították, hogy a sugárveszély nem komoly, ezért a nagykövetség elállt tervétől. Az indiai szakértők szerint Minszket³¹⁹ nagyobb mértékű sugárzás érte, mint Kijevet.

³¹⁹ Ukrajna északi részével határos Fehéroroszország, más néven Belorusszia (korabeli nevén Belorusz Szovjet Szocialista Köztársaság) fővárosa.

Hiteles dokumentumon alapuló információink szerint az osztrák külügyminisztérium 1986. május 6-án a következőkről tájékoztatta budapesti külképviseletét:

A nukleáris orvosi diagnosztika többéves megfigyelései alapján kb. 3 rem³²⁰ értékig halmozódhat fel jó a kisgyermek pajzsmirigyében károsodás nélkül. Ennek betartása érdekében a jó 131 vonatkozásban a következő irányértékeket kell szem előtt tartani.

tej	-- 13,5 nci/liter	(500 bequerel) ³²¹
zöldségfélék	-- 6,5 nci/kg	(250 bequerel) ³²²

A cézium 137-re a 2,7 nci/kg (100 bequerel) a betartandó irányérték.

A Csernobilban történt balesetet követően érzékelhetően megnőtt a nyugati tudósítók érdeklődése az esemény Magyarországot érintő környezetvédelmi, energiaszolgáltatási kihatásai, valamint a paksi atomerőmű biztonsági rendszere iránt. Megbízható információk szerint számos beutazni kívánó nyugat-európai és amerikai újságíró kifejezetten az említett témákban kíván anyagot gyűjteni.

Moszkvából származó információ szerint az illetékes szovjet szervek nem folytatnak nyílt vizsgálatot a csernobili erőmű szerencsétlenség okának kiderítésére. Az eddigi adatok ugyanis szinte teljesen kizárják a szándékos mulasztás gyanúját, ezen kívül a kihallgatások csak fokoznák a nyugtalanságot.

(Az összeállítás illetékes forrásokból származó értesülések alapján készült.)

Budapest, 1986. május 9.

Déri János

Bogye János r. vezérőrnagy
főcsoportfőnök-helyettes mb.

Készült: 33 pld-ban

Készítette: H.V/Z.M.

Kapják: elosztó szerint!

[ÁBTL 1.11.4. – BM III/I-2. Osztály iratai – BM III/II. csoportfőnököknek megküldött információk – 67/9-1903/1986. Eredeti Déri János mb. aláírással, „Belügyminisztérium 191” feliratú körbélyegzővel ellátott gépelt tisztázattal. Az irat első oldalának jobb felső sarkában minősítést törölő pecsét található. Az irat első oldalán Récsey [Róbert] ezr[edes] E[lvtárs]! 05.14. kéziratos szöveg és olvashatatlan szignó szerepel. 2. p.]

³²⁰ L. Szakkifejezések, valamint: 178. sz. dokumentum „dózisegyenérték” szakasz.

³²¹ L. Szakkifejezések, valamint: 178. sz. dokumentum „aktivitás” szakasz..

³²² Összehasonlításként az élelmiszerek természetes radioaktivitását lásd például <http://kkft.bme.hu/sites/default/files/RADIOKEMIA-IV-2013.pdf> 50-51. ábra

24.

**Monori István főkonzul jelentése az ukrán televízió tájékoztatásáról
(1986. május 10.)**

No. 24.

Kijev, 1986. május 10.

Sürgős

26-nak és 41-nek:

Az ukrán tévé tegnap esti, majd késő esti ismételt adásában három neves ukrán tudóst, fizikust, sugárbiológust, orvost – szólaltattak meg a csernobili eseményekkel kapcsolatban. (Az ismeretterjesztő-jellegű adás a lakosság megnyugtatótását célozta.)

A Magfizikai Tudományos Kutató Intézet igazgatója többek közt hangsúlyozta, hogy Csernobilban nem atomrobbanás történt. A láncreakciót a balesetet követően meg tudták szakítani. Sikerült elérni, hogy a sérült reaktorból, amelyben még mindig magas a hőfok, már csak kis mennyiségben kerül ki szennyező anyag.

Beszéltek a Kijevben végzett 25.000 vizsgálatról, amely bebizonyította, hogy a kijevi lakosok, köztük a gyerkek, nem kaptak egészségre veszélyes sugárdózist. Részletesen ismertették a sugárellenőrző állomások munkáját.

A kereskedelembe árusított élelmiszerek, a csapvíz nyugodtan fogyasztható, minden élelmiszer alapanyagot szigorú vizsgálatnak vetnek alá. A megengedettnél nagyobb dózist tartalmazó tejet, pl. elkülönítve dolgozzák fel, vaját, sajtot csinálnak belőle, és csak az aktív jód lebontása után³²³ hozzák forgalomba. Megemlítették, hogy felkérték a lakosokat, egyidejűleg ne hozzák piacra szabadföldi termékeiket.

Ismételten felhívták a lakosság figyelmét a már korábban ismertetett, és most újra felsorolt házi „mentesítési” elővigyázatossági /portalánítás, vizes felmosás, stb./ teendők fontosságára.

Szombaton a köztársasági lapok nem jelennek meg.

46. Monori István főkonzul

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (No. 24) Nyílt távirat másolata. Az oldal te-
tejére gépelve az elosztási lista: „kzs, Marjai elvtárs, Várkonyi elvtárs, Kovács elvtárs, Kővári elvtárs,
I. Ter, sajtó, infó.]

³²³ A radioaktív kihullás leggyakoribb összetevőjének, a jód 131-es izotópjának felezési ideje 8 nap, l. még Szakkifejezések.

25.

**Napi Operatív Információs Jelentés a Lengyelországban megrendezett
Béke-Barátság Kupa versenyen résztvevők véleményéről
és a Kijevben tanuló főiskolai hallgatókról
(1986. május 15.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. CSFSÉG

SZIGORÚAN TITKOS!

Szám: 61-64-88/86.

1. számú példány

JÓVÁHAGYOM!

/: STRÉNYI FERENC r. vezérőrnagy :/
csoportfőnök

**NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
88. SZÁM**

Budapest, 1986. május 15-én

[...]

2. HK 12-14

Kapcsolatunk 1986.04.30-05.05. között a Honvéd Petőfi Sportegyesület motoros szakosztályának technikai vezetőjeként Lengyelországban, Kielce-ben³²⁴ megrendezésre került Béke-Barátság Kupa³²⁵ versenyen vett részt.

Beszámolója szerint a csernobili katasztrófa következtében igen éles szovjetlenes hangulatot tapasztalt. A légkör olyan feszült volt, hogy a szovjet versenyzők nem tudtak indulni. A versenyen alkalmi szónokok gyalázták a Szovjetuniót.

A reklámcélból kivitt HPSE³²⁶ matricákat a lengyelek a benne lévő vörös csillag miatt nem fogadták el.

³²⁴ Város Közép-Lengyelországban.

³²⁵ A szocialista országok (autós és motoros) raliversenyzői számára rendezett futamsorozat.

³²⁶ Honvéd Petőfi Sportegyesület

Intézkedés:

Az információt a Lengyelországba kiutazó delegációk felkészítésénél hasznosítjuk. Tájékoztatjuk a BM III/II. Csoportfőnökséget.³²⁷

3. ASZA 12-12

Folyó évi 84. számú NOIJ-ban (május 9.) jelentettük, hogy az ukrán egészségügyi szervek kezdeményezésére a Kievben³²⁸ tanuló ht. tisztek és katonai főiskolai hallgatók családtagjait orvosi ellenőrzés céljából hazairányították.

A hazairányított családtagok orvosi kivizsgálása az MN Központi Katonai Kórházban 1986. 05.09-én megkezdődött, azt folyamatosan végzik. Az eddigi eredmények alapján megállapítható, hogy az egészségre káros sugárfertőzést a Csernobilban bekövetkezett katasztrófa következményeként nem szenvedtek.

Intézkedés:

A Kievben³²⁹ tanuló ht. állomány a vizsgálat megnyugtató eredményéről tájékoztatást kapott.

[...]

/: Dr. BARACZKA RÓBERT r.alez. :/
osztályvezető
csoportfőnök-helyettes

Készült: 2 pld-ban /3 lap

Készítette: Cs.r.szds./NJ-né

1.sz. pld.: BM ÁB-i Min.h.-i Titkárság

2.sz. pld.: BM III/IV-2/a alo.

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-88/2-3/1986.05.15. Részlet a III/IV. Csoportfőnökség 88. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

³²⁷ A jelentés utolsó bekezdését és a „Tájékoztatjuk a BM III/II. Csoportfőnökséget.” mondatot áthúzták.

³²⁸ Helyesen: Kijev.

³²⁹ Helyesen: Kijevben.

26.

A kijevi nagykövetség tájékoztatója a Csernobil környéki intézkedésekről
(1986. május 16.)

05655

KIJEV

Érkezett: 86.05.16.16.20.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: So.

05.16.16.45.

Ellenőrizte:³³⁰

REJTJELTÁVIRAT

Azonnal!

Megbízható informátor szerint, a reaktor végleges lezárásával összefüggő előkészítő munkálatok még egy hetet vesznek igénybe.

Újabb falu lakosságát kellett evakuálni a 30 km-en kívüli körzetből, mivel a szél egy „megmunkálás” alatt lévő területről erősen szennyezett port hordott oda. Az erőmű körzetében maradt kutyák, macskák, varjúk stb. madarak az elmúlt napokban tömegesen elpusztultak. A széljárás és az eső következtében a sugárértékek Kijevben 350-600 mikroröntgen/óra³³¹ között ingadoznak.

Mától 130 ezer elemi iskolás utazik Kijevből szervezetten a déli megyékbe, úttörőtáborba. Május 25-től a középiskolások kezdik meg a táborozást. 140 ezer bölcsődés-óvodás nyaraltatását csak részben tudják megoldani. Mindegyik korosztály három hónapra hagyja el Kijevet.

– 19. – Monori –

Lássa: Birnbauer et.

Láttam:

16:45-kor Marjai elvtársnak

Várkonyi elvtársnak továbbítva!

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÜM 05655). Távírógéppel írt tisztázat.]

.....
³³⁰ Olvashatatlan szignó.

³³¹ L. Szakkifejezések.

27.

**Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevben tanuló magyar diákokról
(1986. május 21.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

1. sz. példány

96. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 21.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

10./ Előzmény: A III/III. Csfség jelentette, hogy a Kijevben³³² tanuló magyar diákok közül 8 fő

bejelentette a Művelődési Minisztériumban, hogy nem hajlandók visszatérni tanulmányaik folytatására.

Hírek terjedtek el, amelyek szerint a csernobili szerencsétlenséget követően hazatértek közül két fiataalt a KFKI-ban megvizsgáltak és jelentős sugárterhelést állapítottak meg náluk.

Petresevics András r. ezds. főcsoportfőnök I. h. et. utasítása:

„III/II-8. osztály ellenőrizze. Sürgős!”

Az op. osztály az ellenőrzés során megállapította: 1986. IV. 27. és V. 3. között mintegy 15 magyar diák Kijevből engedély nélkül Magyarországra utazott. Mindnyájan /május 4-én, 5-én és 7-én/ az MTA Központi Fizikai Kutató Intézetben /KFKI/ jártak sugár szint ellenőrzés céljából. A mérések elvégzését a KFKI tudományos igazgató-helyettese /Sz.Z.³³³/ engedélyezte. A vizsgálatokat a diákok maguk kezdenyítették egy magyar egyetemi tanáron keresztül, aki Sz. Z.-t jól ismeri.

³³² Helyesen: Kijev

³³³ Szatmáry Zoltán

A mérési eredmények – pajzsmirigy aktivitás KBQ – 15 diáknál 0,34 KBQ és 0,36 KBQ érték között volt kimutatható. /A budapesti lakosoknál 0,6 KBQ értéket mértek/.

/III/II-8. Osztály/

[...]

Budapest, 1986. május „20.”

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-96/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-96/10/1986.05.21. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 96. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A dátumnál a nap kézírással rögzítve. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

28.

Rajnai Sándor jelentése az evakuált területekre szervezett látogatásról (1986. május 22.)

05905

Moszkva

Érkezett: 86.05.22.17.20.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Sza.

05.22.18.00.

Ellenőrizte:³³⁴

REJTJELTÁVIRAT

Sürgős

Május 21-én a szovjet Külügyminisztérium Protokoll Osztálya szervezésében a Moszkvába akkreditált misszióvezetők közül 65-en látogatást tettek Kijevben, illetve a Makarov járásbeli (Kijev megye) Faszovoj községben,³³⁵ ahova az evakuáltak³³⁶ egy részét elhelyezték. A látogatást megelőző napon a nyugat-európai régió doyenje³³⁷ (holland nagykövet) felkereste a diplomáciai testület doyenjét, Zsulev bolgár nagy-

³³⁴ Olvashatatlan szignó.

³³⁵ Helyesen Faszova, Фасова. 1986-ban 21 házat építettek kifejezetten a Csernobilból kitelepítettek részére.

³³⁶ L. 190. sz. lábjegyzet.

³³⁷ Doyen: a fogadó államba akkreditált rangidős, a legmagasabb osztályba, a nagykövetek osztályába tartozó, és ezen belül a legrégebben működő képviselő-vezetője.

követet, és demarsot jelentett be,³³⁸ amelyben felhívja a doyen figyelmét, hogy járjon el a szovjet Külügyminisztériumban a látogatás leállítással kapcsolatban, mert a nyugat-európai, valamint az amerikai, és kanadai misszióvezetők által ismert adatok szerint a tervezett látogatási körzet sugárveszély szempontjából nem biztonságos. Egyben jelezte, hogyha e látogatásra mégis sor kerül, az európai tőkés országok, valamint az Egyesült Államok és Kanada misszióvezetői a látogatáson nem vesznek részt.

A bolgár nagykövet közölte, hogy a bejelentést nem tudja tudomásul venni, mert hiteles szovjet álláspontok szerint a körzetben sugárveszély nincsen. Erről az SZKP főtitkára³³⁹ nyilvánosan is bejelentést tett. A kijevi látogatáson egyetlen nyugat-európai nagykövet sem vett részt, beleértve a semlegeseket is, köztük olyanokat is, mint az osztrák, finn, görög, ciprusi nagykövetek. Viszont részt vett a látogatáson a kínai nagykövet.

A misszióvezetők külön repülőgéppel utaztak Kijevbe, majd onnan autóbusszon a fentiekben említett községbe, ahol 470 fő nyert elhelyezést (2300 jószág).

A falu lakosságának létszáma 4 ezer fő, házanként általában 2 fő nyert elhelyezést. Az elhelyezési elosztás szakmánként történt, így például a tsz elnököt a tsz elnök családja, a tanácsi vezetőket a tanácsi vezetők családjai fogadták be. Több ilyen házat meg is tekintettünk. Az áttelepültek részére a tsz földjéből elkülönítettek meghatározott területet, ahol a Cseljabinszkból³⁴⁰ elkerült kolhozelnök irányítása alatt folynak a mezőgazdasági munkálatok. A falu élelmiszer-, iparcikk, és mezőgazdasági ellátását megerősítették.

Több házban látogatást téve a hangulat jónak mondható. Egyetlen zavaró körülmény, hogy a kitelepítetteknek egyelőre semmiféle felvilágosítást nem tudnak arra vonatkozóan adni, hogy lakhelyükre mikor térhetnek vissza. (A beszélgetések során kiderült, hogy nem elképzelhetetlen, hogy lakhelyükre többet nem térhetnek vissza. Egyes információk szerint a kitelepített kb. százezer ember részére – ha a körzet sugár-mentesítését biztonságosan nem tudják megoldani – más helyen új lakóterületet építenek ki.)

A 30 km-es körzetben a termés nem lesz betakarítva, és egyelőre nincs elképzelés arra sem, hogy a föld hasznosítására a későbbiekben hogyan, és mikor kerülhet sor. A községben, ahol jártunk, s amely kb. 100 km-re van a szerencsétlenség színhelyétől, minden élelmiszert napjában többször mérnek. A friss élelmiszereket, húskészítményeket csak közértben szabad beszerezni. Falragaszokon hosszú instrukciók vannak az

³³⁸ Demars: a francia *démarche* lépés, eljárás, akció szóból, a diplomáciai életben a diplomata valamilyen hivatalos lépését, eljárását jelenti a fogadó ország kormányánál. Tárgya a legkülönbözőbb üzenet, állásfoglalás lehet, amit az egyik állam diplomáciai úton a másik állam tudomására kíván hozni. A gyakorlatban leginkább a figyelmeztetést, kifogásolást, óvást, tiltakozást szokták így nevezni.

³³⁹ Gorbacsov, Mihail Szergejevics

³⁴⁰ Cseljabinszk (Челябинск) az Urál-hegység délkeleti lejtőin épült a város a Miassz folyó partján. Cseljabinszktól 72 km-re létesítették a Majak-komplexumot. Ez utóbbiról l. 9. sz. lábjegyzet.

egészségügyi megelőző rendszabályok betartására. A frissen fejt tejet be kell szolgáltatni a községi tejüzemnek (ezt is meglátogattuk), ahol többszöri mérési ellenőrzés után vajnak dolgozzák fel, és hosszabb időre valahol, esetleg Kijevben raktározni fogják.

Valószínűleg azért, hogy az esetleges radioaktív anyagokat tartalmazó vegyi anyagok elbomolhassanak, a mezőgazdasági területen a mezőgazdasági munkálatok rendben folynak, a kiskertekben azonban láthatóan nem folyik művelés. Ennek oka az is lehet, hogy Kijev megye területén lévő kiskertekből megtiltották az áruk Kijevbe történő szállítását, illetve piacon való eladását. A látogatás során szóbeli tájékoztatást adott az ukrán minisztertanács elnöke, A. P. Ljasko elvtárs több ukrán vezető részvételével, a községben pedig szóbeli tájékoztatást adtak a kolhozelnökök és a tanácsi vezetők.

A tájékoztatók nem elsősorban az atomreaktorral kapcsolatos szerencsétlenséggel függtek össze, hanem az evakuálással. Az elmondottak alapján a következő kép alakult ki. A helyi (ukrán) vezetés április 26-án a hajnali órákban kapott értesítést az atomreaktorban keletkezett tűzről, és haladéktalanul hozzákezdtek annak oltásához. E munkálatok részleteibe nem bocsátkoztak, arra való hivatkozással, hogy erről Moszkvában már több tájékoztatás történt.

Május 2-án felhívták a lakosság figyelmét a tanácstagok útján, hogy készüljenek fel egy esetleges evakuálásra, meghatározva, hogy mennyi élelmiszert, ruhaneműt, élő állatot, illetve takarmányt vihetnek magukkal. Elmondásuk szerint az evakuálásra való felkészülés megindult. Az evakuálási utasításra május 4-én került sor. Első lépcsőben az állatokat szállították el teherautókkal, majd május 5-én éjfélkor, május 5-ről 6-ra virradóan került sor a lakosság autóbuszokon való elszállítására, ami 4 óra alatt befejeződött, általában községenként 500-1000 főt helyeztek el.

A tájékoztatás szerint május 6-án már minden gyermek iskolába, illetve óvodába ment, s a felnőttek is elfoglalták az új munkahelyüket. Az evakuálást a kormánybizottság és a községekben létrejött úgynevezett operatív bizottságok segítették. A Csernobil községből evakuált tsz elnöke azt mondta, hogy ők már április 26-án reggel tudomást szereztek arról, hogy valami baj történt az erőműben, hivatalos értesítést azonban csak április 27-én kaptak a járási mezőgazdasági hivaltaltól. Ljasko elvtárs a tájékoztatásában azt mondta, hogy a tűz bekövetkezése után, számítva egy esetleg előre nem látható körülményre, megkezdték az evakuálás megtervezését, majd miután ez a számítás utólag megalapozottá vált, sor került magára az evakuálásra. (92 ezer ember, 50 ezer állat)

Biztonsági okokból, május 15-től kezdődően a kiskorúak elhagyták (illetve folyamatosan elhagyják) Kijevet, illetve Kijev megye területét. Az evakuáltak fizetése az új munkahelyeken, ha nem sikerül a korábbiak megfelelő beosztást kapniuk, nem lehet az átlagkeresetnél alacsonyabb.

Mindenki kapott személyenként 200 rubel gyorssegélyt, és ruházati cikkeket ingyen. Az egész kijevi megye területén, sőt annál szélesebb területen is, 180 ponton folyik radioaktív figyelés, ezen kívül 38 mozgó műszeres figyelőponton gépkocsik és heli-

kopterek a legmodernebb technika alkalmazásával figyelik az adatokat. 220 ezer egészségügyi dolgozó lett mozgósítva, és a kitelepítetteket befogadó pontokon ezer orvos dolgozik. Jelenleg 300 fő kórházi ápolása folyik, ez a szám változó, mert a reaktor körzetében mentesítési munkákat végzők között előfordulnak újabb megbetegedések.

Az evakuáltak között nincs megbetegedés, nem is volt. Ljasko elvtárs elmondása szerint a szerencsétlenség után az atomreaktor helyszínén normális volt a sugárzási szint, de utána fokozatosan emelkedett, és akkor került sor az evakuálásra, amikor a sugárzás szintje a kritikus ponthoz érkezett. Akkorra az evakuálás már elő volt készítve, és rendben lefolytatható volt. Azóta többszörösen csökkent a sugárzás szintje, ami lehetővé teszi a reaktor körzetében a helyszíni munkákat.

Kijevben a helyzet ma már normálisnak mondható, mindamelllett állandóan folyik az élelmiszerek, a víz óránkénti 3-szoros, párhuzamos ellenőrzése, és megteremtették az esetleges szükség esetére a tartalék víznyerési lehetőségeket. (A városban kűtfúrásokat folytatnak, illetve régi, már nem használt kutakat üzembe állítanak.) 500 helyen folynak műszeres talajvizsgálatok. A forgalomba kerülő élelmiszercikkek kétszeres ellenőrzés után kerülnek forgalomba, először a földeken, azután az üzletekben ellenőrzik. A 30 km-es körzetet szigorúan lezárták, oda csak belépővel lehet bemenni. A lakosság körében kezdetben volt bizonyos nyugtalanság, majd megértéssel fogadták a szükséges intézkedéseket. Jelenleg a helyzet nyugodt, a szerencsétlenség színhelyén ma már „csupán” a végleges lezárásra irányuló anyagszállítási és beépítési munkálatok folynak, amelyekben részt vesz az egész ország. Kijevben rendben folyik a felsőoktatási tanítás, az egyetemi diákok csupán 0,5%-a maradt távol. Folyik a turizmus, sportrendezvények, nemzetközi konferenciák vannak. Az ukrán miniszterelnök kitért egyes nyugati sajtóorgánumok uszító tevékenységére, és azt elítélte. A tájékoztatón számos harmadik világbeli nagykövet tett fel kérdéseket, elsősorban diákjaik helyzetével összefüggésben. A kérdések többsége jóindulatú volt.

Megjegyzésként szeretném hozzátenni, hogy Kijevben, a meglátogatott faluban ténylegesen konszolidált, nyugodt légkört lehetett tapasztalni, a helyi vezetők láthatóan a feladat fontosságának megfelelően, nagyon lelkiismeretesen foglalkoznak a problémák megoldásával. Egyetlen vonatkozásban (legalábbis számomra) nem világos a kapott információ, összevetve a korábban itt Moszkvában kapott hivatalos tájékoztatással. Az 1986. május 13-án kapott tájékoztatás szerint (98. számú táviratom)³⁴¹ a vegyi robbanás bekövetkeztekor az aktív zóna is megsérült, és így radioaktív anyagok kerültek a légterbe. Ez április 26-án hajnalban történt, ennek ellenére az evakuálásra az intézkedés csak május 2-án kezdődött meg, és magára

³⁴¹ 1986. május 14-én küldött 05484/1986. sz rejtjeltáviratára utal, melyben az 1986. május 13-án Loginov külügyminiszter-helyettes által, a szocialista országok misszióvezetői részére tartott tájékoztatón elhangzottakról számol be. I. MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÜM 05484/1986.)

az evakuálásra csak május 5-én, 6-án került sor. Itt némi (legalábbis számomra, laikusan nézve) ellentmondás látszik (azért is, mert a robbanás után bekövetkezett haláleseteket sugárfertőzés okozta). Persze, lehetséges, hogy a 30 km-es körzetben a radioaktivitás szintje (mint ahogy ez a tájékoztatóban elhangzott), csak napokkal később emelkedett. Ennek viszont az látszik ellentmondani, hogy április 27-én, 28-án a radioaktivitás szintjének emelkedését több külföldi ország is jelezte.

– 109 – Rajnai Sándor –

Lássa: Birnbauer et.
Marjai elvtársnak továbbítva
Tov.: 07.30.

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÜM 05905). Távírógéppel írt tisztázatot.]

29.

Napi Operatív Információs Jelentés a Kijevből hazatért diákokról (1986. május 26.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!
1. sz. példány

99. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 26.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

5./ A csernobili baleset alatt Kijevből hazatért diákok ügyében a Művelődési Minisztérium a következőket javasolja:

- akik részére sugárzást mérő szakemberek az itthon tartózkodást ajánlják, maradjanak itthon
- a többiek térjenek vissza tanulmányaik folytatására, a vizsgák letételére
- amennyiben a jelenlegi visszatérést nem vállalnák, tanácsolják a kinti intézményekkel elintézni biztosítva az őszi utóvizsga lehetőségét, vagy engedélyeztesék az évkihagyást. /Ez azért fontos, mert egy hazai egyetemen való tanulás sok problémát vet fel, a repülőmérnökök képzése pedig meg sem oldható./

A főkonzulátusnak mindent meg kell tenni, hogy segítséget adjon a hallgatóknak. Az illetékes szervek döntése alapján a hallgatóknak tanulmányaik folytatására vissza kell térniük Kijevbe.

Forrás: hiv. kapcs.
 Forrás minősítése: ellenőrzött
 Információ: ellenőrzött
 Keletkezési idő: 1986. V.19.
 Érvényességi idő: 1986.
 Keletkezés szaka: felderítő-szűrő-kutató munka
 /III/II-12. Osztály/
 [...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
 osztályvezető

Készült: 19 példányban
 Kapják: elosztó szerint
 Nytsz.: 40/11-3-99/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-99/10/1986.05.26. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 99. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

30.

A kijevi főkonzul rejtjeltávirata az egyes és kettes blokk üzembe helyezéséről szóló SZKP PB döntésről (1986. május 27.)

KIJEV	Érkezett: 86.05.27.15.15.	6082 SZIGORÚAN TITKOS!
Készítette: Mné-So.	05.27.15.30.	Ellenőrizte: ³⁴²

REJTJELTÁVIRAT

SÜRGÖS!

Megbízható tájékoztatás szerint a helyszínen járt neves szakértői csoport véleménye alapján az SZKP Politikai Bizottsága úgy döntött, hogy a négyes blokknál folyó munkálatokkal párhuzamosan elő kell készíteni az egyes és kettes blokk mielőbbi

³⁴² Olvashatatlan szignó.

üzembe helyezését. Ez elsőrendű politikai és gazdasági érdek. A két blokkot üzemelő személyzetet – váltásonként egyezeröttszáz főt – összesen ötezer szakembert, családotól, szeptemberig Csernyigovba,³⁴³ végleges lakásba kell költöztetni. Onnan műszakonként járnak be Pripjátyba vonattal. A többi összeszedhető pripjátyi szakembert, és családját Kijevbe költöztetik.

– 23. – Monori –

Lássa: Birnbauer et.
Marjai elvtársnak továbbítva!

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (KÜM 06082). Távírógéppel írt tisztázat.]

31.

**Rajnai Sándor bizalmas tájékoztatója Szűrös Mátyás részére
(1986. június 2.)**

DR. SZÜRÖS MÁTYÁS ELVTÁRSNAK,
az MSZMP Központi Bizottsága
titkárának

B u d a p e s t

Kedves Szűrös elvtárs!

Az alábbiakban tájékoztatlak néhány aktuális – bizalmas jellegű – információkról, különböző témákkal összefüggésben:

1.) A csernobili eseményekkel kapcsolatos információink:

Egy kijevei orvos elmondotta, hogy a május elejei ünnepeket a Kijev mellett nyaralóban napozással, fürdéssel, evező túrával töltötték el. Ennek során „... az egészségre közvetlenül nem veszélyes mértékű sugárzást kaptak, ami azonban növeli a rizikó-tényezőjét az abortusznak, a szüléti rendellenességeknek, az immunális

³⁴³ Csernyihiv (ukránul: Чернігів, oroszul: Csernyigov) a Gyeszna folyó partján fekvő város Ukrajna északi részén, Kijevtől kb. 120 km-re, északkeleti irányban.

és vérképzőszervi megbetegedéseknek, a rákképződésnek”. Azt tartja különösen sajnálatosnak, hogy mindezt könnyű lett volna elkerülni, ha tájékoztatást kapnak a Kijev környéki szennyezettség erősödéséről, és arról, hogy ilyen körülmények között a legcélszerűbb zárt helyiségben tartózkodni. A megnövekedett sugárzási szint esetében célszerű tennivalókról, viselkedési formákról azonban csak a balesetet követő 7-10 nap múltán kaptak tájékoztatást. A rendelőintézet, ahol dolgozik, az ajánlásokat tartalmazó hivatalos tájékoztatást csak május 15-én kapta meg.

Kommen Szeratlics, a jugoszláv nagykövetség kulturális és sajtótanácsosa a csernobili nukleáris balesetről szólva elmondotta, hogy sok szempontból a lehető legrosszabbkor történt. Két problémát hangsúlyozott: először fordult elő – a légköri atomrobbantásoktól eltekintve –, hogy egy ország területéről több országba került át nukleáris szennyeződés ilyen mennyiségben. Másrészt, a dél-koreai repülőgép lelövéséhez³⁴⁴ hasonlóan ismételtlen késlekedett a szovjet tömegtájékoztatás. Sőt, ebben az esetben, amikor más országok előzetes értesítése mind preventív szempontból, mind tömeglélektani szempontból elengedhetetlen lett volna, a késedelem még súlyosabb. A szovjet vezetés tekintélyén Szeratlics véleménye szerint nagy részt ütött az eset. Véleménye szerint a kapkodás, a végiggondolatlanúság azt jelzi, hogy a Szovjetunióban még nem jutottak el „a szavak kritikájától a tettek kritikájáig”.

Az Egészségügyi Minisztérium III. számú Főigazgatóságának egyik moszkvai kórházában dolgozó ápolónő elmondotta, hogy a Kurcsatov Intézet³⁴⁵ mellett lévő kórházba hozták azt a 18 sugársérült személyt, akiknél amerikai specialisták csontvelő-átültetést hajtottak végre. Tudomása szerint 600 gyereket hoztak megfigyelésre moszkvai kórházakba a kitelepített körzetből.

Az Írószövetség moszkvai csoportja egyik vezetőjének az a véleménye, hogy hamarabb kellett volna tájékoztatni a szovjet és a világközvéleményt a történetekről. Ez M. SZ. Gorbacsov elvtárs személyes tekintélyét is csökkenti, akkor is, ha az ő tudtával vártak, s akkor is, ha nem tudott idejében az eseményekről.

2.) Az elmúlt hónapokban a szocialista országok moszkvai nagykövetségeinek diplomatai a velük folytatott beszélgetések során – egymástól nyilvánvalóan függetlenül – egyre gyakrabban tesznek kritikus, nemritkán ingerült megjegyzéseket olyan hazai eseményekkel, jelenségekkel kapcsolatban, amelyeket ők nacionalista jellegű megnyilvánulásoknak tekintenek.

- A csehszlovák nagykövetség egyik tanácsosa kijelentette, hogy a magyarok a Nagymaros–Bős vízi erőmű³⁴⁶ építésével kapcsolatos anyagi–pénzügyi ne-

³⁴⁴ L. 16. sz. lábjegyzet.

³⁴⁵ A Kurcsatov Atomenergia Intézetet 1943-ban alapították. A szovjet nukleáris reaktorok többségét a Kurcsatov Intézetben tervezték.

³⁴⁶ A bős–nagymarosi vízlépcső (BNV) – hivatalosan Gabčíkovo–nagymarosi Vízlépcsőrendszer a Duna magyarországi és szlovákiai közös határszakaszának hasznosítására tervezett, de csak

- hézsek leplezésére környezetvédelmi, de elsősorban a nemzetiségi feszültségeket növelő ürügyeket keresnek.³⁴⁷ Sajnálatosnak tartja, hogy a magyar sajtóban is helyet kapnak olykor ezek a hangok, míg arról nem írnak, hogy a magyarlakta falvak tömeges áttelepítéséről szóló híresztelések alaptalanok.
- A lengyel kulturális tanácsos értékelése szerint a jelentős történelmi tradíciókkal rendelkező és sok próbát kiállt lengyel–magyar barátság napjainkban erős megterhelésnek van kitéve. Ez mindenekelőtt az ország belső feszültségeiből származik. Egyesek úgy vélik, a szocialista közösség – így Magyarország is – nem követ el minden tőle telhetőt a lengyel gazdaság talpra állításáért, sőt, bizonyos esetekben ki is használják kedvezőtlen helyzetüket. A vendégmunkát némelyek valóságos segítségként ítélik meg, míg mások valamiféle kizsákmányolást látnak benne. A tanácsos elmondta, hogy lengyel értelmiségi körökben Spiró György *Ikszek* című könyve – amelyet ő maga nem olvasott – komoly vihart váltott ki,³⁴⁸ s általában visszaütésre talált.³⁴⁹

részben megvalósított építmény. A Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormánybizottságai 1963. április 20-án állapodtak meg arról, hogy közös beruházási programot dolgoznak ki a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer építésére. A program végleges tervezete 1973-ban készült el, a két ország kormánya 1974-ben fogadta el a beruházási programot, majd a megvalósítás érdekében ún. Közös Egyezményes Terv kidolgozásához kezdtek. A Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság miniszterelnökei 1977. szeptember hó 16-án Budapesten írták alá a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről szóló államközi szerződést. A szerződő felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy az energiatermelő berendezéseket 1986–1990 között helyezik üzembe. A mindkét országban jelentkező gazdasági nehézségek hatására – 1981-ben a két fél között kormányközi tárgyalások kezdődtek a közös beruházás időbeli elhalasztásáról, végül a Prágában 1983. év október hó 10. napján aláírt Jegyzőkönyvvel módosították az 1977. évi államközi szerződést; az energiatermelő berendezések üzembe helyezésének öt évvel történő elhalasztásáról döntöttek. Az 1980-as évek közepére véglegessé vált, hogy a nagymarosi vízlépcső megépítése gazdasági és műszaki okokból meghaladja a magyar beruházók lehetőségeit. Ezért 1986-ban a magyar központi beruházó speciális hitelkonstrukcióban magánjogi megállapodást kötött egy osztrák vállalattal az építkezés kivitelezésére. Túlnyomórészt osztrák vállalkozók építették – osztrák bankkölcsönből – a dunakiliti duzzasztóművet, míg az alvízcsatorna kotrási munkáira egy jugoszláv céggel kötött magánjogi szerződést a magyar központi beruházó. Az 1980-as évek második felétől egyre erősebb társadalmi tiltakozás bontakozott ki a vízlépcsőrendszer ellen. Végül a várható környezeti és gazdasági károk hatása, valamint az ezzel kapcsolatos belföldi tiltakozás miatt a magyar fél 1989-ben leállította az építkezést, 1992-ben pedig felmondta a vonatkozó szerződést. https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C5%91s%E2%80%93nagymarosi_v%C3%ADzl%C3%A9pcs%C5%91, valamint http://www.magyarszemle.hu/cikk/a_bos_nagymarosi_vizlepcsorendszer_tortenete

³⁴⁷ *A magyarok nemzeti feszültséget növelő ürügyeket keresnek* mondatrész kézzel aláhúzva.

³⁴⁸ *Lengyel értelmiségi körökben Spiró könyve vihart váltott ki* mondatrész kézzel aláhúzva.

³⁴⁹ 1986-ban Spiró György tárgyalni kezdett egy lengyel könyvkiadóval *Az Ikszek* című regény lengyelországi megjelentetéséről. A Lengyel Kommunista Párt egyik tagja ekkoriban (egyések szerint a párt felkérésére) cikket írt a regényről, melynek tartalma a következő: *Az Ikszek egy lengyelelles mű, és írója a lengyel nép ellensége. A regény fordítását leállították, kiadásától elzárkóztak.*

- Információnk szerint a moszkvai Balkanisztikai Intézet egyik kutatója megbízást kapott a párizsi békeszerződésekkel kapcsolatos magyarországi tanulmányok, cikkek, egyéb megnyilvánulások összegyűjtésére és elemzésére.³⁵⁰ Az informátor szerint nem kétséges, hogy e békeszerződések jövő évi 40. évfordulójához kapcsolódva a Szovjetunió véleményt fog nyilvánítani az európai status quo változtathatatlanságát illetően.

3.) A kulturális értelmiség egyik vezetője az elmúlt hónapban Afganisztánban járt. Véleménye szerint kaotikus állapotok uralkodnak.³⁵¹ A határvidéken járva nem tudták, hogy mikor vannak Pakisztánban és mikor Afganisztánban. A szovjet járművekből álló karavánokról nem lehet tudni, hogy melyik oldalhoz tartoznak. Rengeteg a szabotázs és az árulás. Tudomása szerint eddig 15 ezer szovjet katona esett el a harcokban. Az utóbbi időben szigorú parancsot kaptak a harcosok, hogy élve nem eshetnek fogságba. Ez óvatosabbá, lassúbbá tette a hadmozdulatokat. Babrak Karmal már nem volt igazán ura a politikai helyzetnek.³⁵²

4.) G. Panfilov a filmművészek V. kongresszusával³⁵³ kapcsolatban nagyon lelkesen nyilatkozott, bár hozzátette, hogy e területen is sok időbe fog telni, míg igazi kibontakozásról lehet majd beszélni. Túl sok probléma halmozódott fel az elmúlt évtizedben a filmművészetben. Úgy véli, hogy néhány demokratikusnak látszó intézkedés kétes értékű.³⁵⁴ Például a filmművészetről szóló 1984-es KB-határozat kimondta, hogy több és jobb forgatókönyvre van szükség, a művészeti tanácsok hatáskörét ki kell bővíteni elbírálások tekintetében. G. Panfilov szerint viszont van rengeteg kiváló forgatókönyv a rendezők tarsolyában, de ezeket nem engedték eddig megvalósulni. A Belorussziában bevezetett kísérlet – mely szerint a köztársasági Goszkino³⁵⁵ beleolvadt a belorusz kulturális minisztériumba – felemás döntésnek bizonyult. Egyfelől igaz ugyan, hogy csökkennek a bürokrácia lépcsői, ám a belorusz filmekre a jövőben ugyanúgy a Szovjetunió Állami Filmbizottsága fogja kiutalni a pénzt, mint eddig.

M. F. Satrov az április 19-i KB-határozatról, amelynek alapján 16 színházban kísérletet kezdenek az 1986/87-es évadtól, elmondotta, hogy a színházak egyelőre

³⁵⁰ *Balkanisztikai Intézet megbízást kapott a párizsi békeszerződésekkel kapcsolatos magyarországi tanulmányok, cikkek összegyűjtésére és elemzésére* mondatrész kézzel aláhúzva.

³⁵¹ *Afganisztánban kaotikus állapotok uralkodnak* mondatrész kézzel aláhúzva.

³⁵² 1986 novemberében lemondott a szovjet bábormány vezetője, Babrak Karmal, a Forradalmi Tanács új vezetője Nadzsibullah lett.

³⁵³ Moszkvában 1986. május 13–15. között tartották meg a Szovjet Filmművészek V. Kongresszusát, amit később „forradalmi” kongresszusnak is neveztek, ekkor választották a szövetség elnökének Elem Klimovot.

³⁵⁴ *Néhány demokratikusnak látszó intézkedés kétes értékű* mondatrész kézzel aláhúzva.

³⁵⁵ Állami Filmbizottság

nem értik a jogok és a felelősség dialektikáját az önállóság kérdésében, s ez még sok konfliktus forrása lehet a párt- és az állami irányítással szemben. A színházak művészeti tanácsai ezen túl maguk dönthetnek, hogy melyik darabot kívánják bemutatni, de továbbra is kötelesek ellenőriztetni a Glavlit (irodalmi cenzúra) munkatársaival. A cenzúra jelenleg hat szempontból vizsgálja az irodalmi alkotásokat:³⁵⁶

1. katonai titok (beleértve az elhelyezési körletek elnevezését, egységek parancsnokainak nevei stb.); 2. statisztikai adatok; 3. háborús uszítás; 4. nemzetiségi és faji előítéletek; 5. erkölcsi kritériumok (izléstelenség, pornográfia stb.); 6. a szovjet hatalom megdöntésére való felhívás.

5.) Az SZKP KB egyik felelős beosztású munkatársa elmondta, hogy az utóbbi évtizedekben az SZKP egyik vezetője sem felügyelt közvetlenül annyi területet és nem foglalkozott személyesen olyan kérdésekkel, mint Gorbacsov elvtárs.³⁵⁷ Ennek szerte több oka van. Az egyik, hogy jelenleg több éves szünet után a pártnak aktív főtitkára van.³⁵⁸ A másik, hogy nem találta még meg vagy nem tudta még behozni a vezetésbe azokat a megfelelő embereket, akikben teljes mértékben megbízhat, hogy maradéktalanul végrehajtják terveit és elgondolásait.

Feltehetően el akarja kerülni továbbá olyan helyzet kialakulását a Politikai Bizottságon és a Titkárságon belül, hogy befolyásos politikusok nézeteltérései és ellentétei miatt a kérdések és problémák megoldása helyett azok elodázására vagy felemás intézkedések megtételére kerüljön sor. Ezzel összefüggésben³⁵⁹ megemlítette például, hogy annak idején Koszigin miniszterelnök reformelképzelései ellen igen határozottan fellépett Kirilenko és Szuszlov.

A beszélgető partner felhívta a figyelmet arra, hogy a jelenlegi munkaköri elosztás szerint igen lényegesen módosult a pártvonalon második ember helye és szerepe a vezetésben, akinek a pozícióját ebből a szempontból össze sem lehet hasonlítani a korábbi évekből ismert gyakorlattal.

Gorbacsov főtitkár nagyon határozott és kemény vezető,³⁶⁰ akinek eltökélt szándéka mindazok menesztése, akik nem tudják, vagy nem hajlandók az új irányvonalat képviselni.

A főtitkárnak elődeitől pozitív értelemben eltérő felfogása van a szocialista közösség országai közötti együttműködésről, és kellőképpen értékeli ezen országok tapasztalatait is. Ennek a felfogásnak a képviselője V. A. Medvegyev KB-titkár is,

³⁵⁶ A cenzúra hat szempontból vizsgálja az irodalmi alkotásokat mondatrész kézzel aláhúзва.

³⁵⁷ SZKP egyik vezetője sem felügyelt közvetlenül annyi területet, mint Gorbacsov mondatrész kézzel aláhúзва

³⁵⁸ Aktív főtitkára szavak kézzel aláhúзва.

³⁵⁹ Koszigin gazdasági reformra tett javaslatot, melyet „Koszigin-reformként” emlegettek. Pozíciója hosszú időre meggyengült különösen a prágai tavasz leverése után.

³⁶⁰ Gorbacsov főtitkár nagyon határozott és kemény vezető mondatrész kézzel aláhúзва.

akit éppen ezért nem véletlenül állítottak erre az igen felelős posztra.³⁶¹ Medvegyev elvtárs jól érti a helyzetet, élvezi a főtitkár bizalmát és nem véletlen, hogy Gorbacsov elvtárs szófnai látogatását már ő készítette elő.

Esetleges tájékoztatásul mellékeltem felterjesztem Erdey-Grúz Balázs elvtárs feljegyzését a csernobili-kijevi helyzettel kapcsolatban.³⁶²

Moszkva, 1986. június 02.

Elvtársi üdvözléssel
Rajnai Sándor
nagykövet

[MNL OL-XIX-J-1-j-1986-SZU-145/532-002679/9-1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az irat első oldalán három különböző kézzel írt iktatószám látható –1511/Ho, 1355/Ba, illetve 1811/Vá–, iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét. A lap tetején a következő kezelési feljegyzések olvashatók: L.: Várkonyi et., szignó, 6/9; Horn et., szignó, Szűrös Máttyás szignója, VI. 8.]

32.

Erdey-Grúz Balázs tájékoztatója a csernobili eseményekről (1986. június 2.)

FELJEGYZÉS

Kijevi ismerősömtől az alábbi információt kaptam:

Április 26-án reggel az atomerőmű közvetlen környezetében lévő településeken (Pripjaty stb.) a megszokott rendben indult a szombati élet, a gyerekek iskolába mentek. Délben közölték a lakosokkal a kitelepítést, amit 2-3 óra alatt szervezetten végrehajtottak.³⁶³ A kitelepítést végző karhatalmi erők tagjai nem viseltek védőfelszerelést, mert „... ha a lakosságot nem tudjuk ellátni védőfelszereléssel, akkor nem illik nekünk sem ilyen viselni”. A karhatalmi erők tagjai közül sokan kaptak közvetlenül ártalmas sugárzást.

³⁶¹ *Eltérő felfogása van a szocialista közösség országai közötti együttműködésről, és kellőképpen értékeli ezen országok tapasztalatait is. Ennek a képviselője V. A. Medvegyev KB-titkár mondatrészek kézzel aláhúzva.*

³⁶² L. 32. sz. dokumentum.

³⁶³ L. 190. sz. lábjegyzet.

Április 30-án az egyetemen párttaggyűlésen elhangzott tájékoztatás szerint az erőművi baleset hatása jelentéktelen, mindössze 200-300 idősebb embert kellett evakuálni.

Az ünnepeket a kijeviek – akik tehették – a szabadban töltötték.

Május 5-én délután az oktatásügyi vezetők aktívaértekezleten³⁶⁴ – az iskolaigazgatók bevonásával – úgy döntöttek, hogy a gyerekeket szervezeten evakuálni kell Kijevből, és az előkészítést másnap meg kell kezdeni. Éjszaka értesítették az igazgatókat, hogy felsőbb szinten ezt nem hagyták jóvá, csak azt tanácsolták, hogy aki tudja, küldje el gyermekeit. (Néhány nap múlva született döntés arról, hogy a 14 éven aluliakat szervezeten evakuálni kell.)

5-én este a TV-ben beszélt az ukrán egészségügyi miniszter, ő szólt először hivatalosan a sugárfertőzés veszélyéről, és ajánlotta, hogy lehetőség szerint zárt ablaknál, a lakásban tartózkodjanak, naponta mossák fel a lakást, nedves ruhával töröljék a port, mossanak ablakot. Az utcai cipő talpát rendszeresen mossák le, az utcai ruhát naponta mossák ki.

Május 6-tól sok szülő küldte el gyerekeit Kijevből. Egy május 7-én Moszkvába érkezett 16 éves gyereket az iskolából (ahová a befogadó ismerősök beírták) orvosi vizsgálatra küldtek, ahol a pajzsmirigynél 50 mikroröntgen/óra,³⁶⁵ a cipőtalpon 100 mikroröntgen/óra sugárzást mértek.

Kijevben – néhány kerület kivételével, ahol artézi kútból, illetve a Gyeszna folyóból származik a vezetékes víz – nem ajánlják a víz ivását, legfeljebb igen bonyolult kezelési eljárás után (12 óra ülepítés, szűrés, 30 perces forralás, szűrés). Gyorsított ütemben folyik a Gyeszna folyón új szivattyúállomás és Kijevig menő vízvezeték-építés, illetve újabb artézi kutak fúrása. Ivás céljára az ásványvíz és gyümölcsle ellátás jó, általában lényegesen javult az ellátás a friss zöldség-gyümölcs és a tejtermékek kivételével. A tej minőségét rendszeresen ellenőrzik, nagy hányadát leselejtezik. Szakértői vélemények szerint azonban az előírt sugárzási szint a rendkívüli állapot esetére előírt szintnek felel meg, ami tízszeres a normálnak, ezért a tej fogyasztását igyekeznek elkerülni.

Különböző szakértői vélemények szerint az erőműben a hidrogén kiválását a balesetet megelőzően észlelték, megfelelő intézkedéseket azonban nem hoztak. Az erőműben a baleset időpontjában védőöltözetek nem voltak, azok az üzembe helyezés óta „felszívódtak”.

Kijevben a sugárzási szint lassan, de folyamatosan csökken, a zöldterületeken azonban a növényzet felületén továbbra is magas. Május 7. után jelentősen megnőtt a cesium és stroncium tartalom.

³⁶⁴ L. 265. sz. lábjegyzet.

³⁶⁵ L. Szakkifejezések.

A sugárzásmentesítés gyorsítása érdekében igen aktív kutatómunka folyik, ki próbálnak minden olyan eljárást, amely valamennyire is kapcsolatban lehet ezzel. A kutatók e munkájukhoz minden segítséget megkapnak.

A múlt héten tartott városi pártaktíva értekezleten a magas rangú előadó egyértelműen kizárta a diverzáns-akció³⁶⁶ lehetőségét. Az okoknál egyértelműen az emberi tényezőre helyezte a hangsúlyt, mondván, hogy „... a veszélyérzetet meg lehet szokni”.

Szükségesnek tartotta, hogy a jövőben az atomerőmű személyzetét rendszere- sen cseréljék a rutinjelleg eluralkodásának megelőzésére.

A kijeviek hangulata nyomott, lassanként el- és belefáradnak az állandó takarításba és a zárt helyiségben való tartózkodásba. Többen vonnak párhuzamot a háború első időszakával, mondván, hogy „... úgy látszik, nem tanultunk belőle sokat, megint teljesen felkészületlenül ért minket a baj”. Sok tekintetben a helyi vezetést hibáztatják a tájékoztatás elmaradásáért, az intézkedések késéséért. Ellenpéldaként Gomel környékére hivatkoznak, ahol – a hírek szerint – sokkal szervezettebben, késlekedés nélkül hozták meg a szükséges intézkedéseket.

Különböző megnyilatkozások alapján úgy érzik, hogy erősödik az oroszellenes (központellenes?) hangulat. Felidézik, hogy ukrán tudósok (közte Paton akadémikus) annak idején ellenezték az erőmű csernobili elhelyezését (közel a nagyváros, a víztároló, stb.), de a baleset következményeinek felszámolási módja körül is érezhetőnek vélnek olyan jelenséget, hogy a központi érdekeket a helyi érdekek rovására érvényesítik.

Moszkva, 1986. június 02.

(Erdey-Grúz Balázs)

[MNL OL-XIX-J-1-j-1986-SZU-145/532-002679/9-1986. Gépelt tisztázata saját kezű aláírással. Alatta a következő kezelési feljegyzés olvasható: l: Rajnai.]

33.

**A Kijevi Városi Tanács VB elnökének tájékoztatója a csernobili erőmű-
baleset egyes körülményeiről, következményeiről
(1986. október 10.)**

„Szigorúan titkos”!
Kijev, 1986. október 10.

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
FŐKONZULÁTUSA
ГЕНЕРАЛЬНОЕ КОНСУЛЬСТВО
ВЕНГЕРСКОЙ ИАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

54/SzT/1986.

Készült: 4 példányban

Központ: 2 példány

NK. Moszkva: 1 példány

Saját: 1 példány

Ea: Csikós Sándor

Tárgy: Zgurszkij, a kijevi városi tanács VB elnökének tájékoztatója a csernobili erőmű-baleset egyes körülményeiről, következményeiről

Október 9-én este, az előzetes programon kívül, Zgurszkij elvtárs, a kijevi városi tanács VB elnöke tájékoztatót tartott a Testvérvárosok Világszövetsége³⁶⁷ Nemzetközi Tanácsának XXXI. ülészakán résztvevő küldöttségek tagjainak. A programon a küldöttek tetszés szerint vehettek részt (főleg francia és NSZK-beli résztvevők jöttek el), akik a tájékoztató végén kérdéseket is föltehettek.

Zgurszkij elvtárs eredeti szakmája villamosmérnök, aki jól ismeri a csernobili erőművet. Elmondta, hogy az erőművet magas fokú automatizáltság jellemzi, a 4. blokk szerkezete eltér a másik hárométól.

Az erőmű technikai részleteiről³⁶⁸ elmondta, hogy a vizet szállító csővezetékét urán, azt viszont egy grafitfal veszi körül. A reakció beindításához a grafitfalat föl kell húzni. Túlfeszültség, vagy bármely okból eredő rendellenesség esetén a grafitfal automatikusan leereszkedik, ami által a reakció megszakad.

³⁶⁷ United Towns Organization (UTO), 1957. április 28-án a franciaországi Aux-les-Bois-ban létrehozott nem kormányzati szervezet, aminek eredeti célja a háború után egymástól elszigetelődött országok városai kapcsolatainak erősítése volt.

³⁶⁸ Az erőmű működéséről I. Bevezető, valamint a XI. fejezet dokumentumai.

A balesetről elmondta, hogy először hidrogén robbant, de nem a reaktoron belül, hanem valahonnan oldalról, amit ma is érthetetlennek tartanak. A robbanás következtében a grafitfal főttebb leírt mozgása lehetetlenné vált, megszüntetve ezzel annak védő funkcióját, majd, mint az már azóta ismert, ez a grafitfal is meggyulladt, a keletkező tűzben.

A tanácselnök ezzel kapcsolatban helyeselte a NAŰ legutóbbi ülészakának azt a véleményét, hogy a világ atomerőműveinek működésével kapcsolatban számos kérdés még tisztázatlan, elvileg előfordulhat, hogy azokban ellenőrizhetetlenné váló folyamatok indulnak meg.

A tűzoltóság, a rendőrség bevetéséről a kijevi városi tanács intézkedett. A tűzoltókat ez után a Radiológiai Kutatóintézetbe vitték, s akik oda kerültek, azok között nem fordult elő haláleset. Jól vizsgázott a polgári védelem is. Mégis azt a tanulságot vonták le, hogy a háború esetére való felkészülés mellett létre kell hozni a békeidőben történő rendkívüli eseményekre való felkészülés rendszerét is.

A városban május 2-től kezdtek érezni a robbanás következményeit. Először 31-es jód-izotóp³⁶⁹ került a környezetbe. A vízben ez nem okozott elváltozást, az végig iható volt, a tejben azonban megkötött. Felezési idejét 80 napra becsülték.³⁷⁰ A tanácselnök ezt nevezte a legnehezebb időszaknak, ez alatt a tej árusítását le kellett állítani, a készleteket megsemmisítették. Az erőműben játszódó folyamatok hatására ezután esetenként más-más nukleáris bomlástermékek is a környezetbe kerültek.

A baleset óta, annak következtében, egyetlen kijevi sem betegedett meg, senki szervezetében nem találtak krónikus elváltozásokat.³⁷¹ Egyébként a Szovjetunióban 10-15 ezer rákos megbetegedésre számítanak a baleset következtében. A sugárzás szintje a baleset előtti 30-40 milliröntgenre³⁷² esett vissza, egyes helyeken ez lehet valamivel magasabb is, de az is jóval elmarad az egészségre nézve káros szinttől. A radioaktivitás ellenőrzésére mindmáig üzemelnek a város környékén felállított ellenőrző-áteresztő pontok. A piacokra, üzletekbe kerülő élelmiszer, zöldség is háromszoros ellenőrzésen esik keresztül, a felvásárló helyeken a zöldséget át is mosák. Zgurszkij elvtárs ezzel kapcsolatban tájékoztatott egy, két napja életbe lépett új rendelkezésről, aminek értelmében, a fenti ellenőrzés mellett – a lakosság kérésére – újra vizsgálják műszerrel a zöldség sugárzási szintjét.

A vizsgált állomások felállítása megkezdődött, többnyire a vásárcsarnokokban, piacokon. (A lakosság kérésén kívül egyéb okokról egyelőre nincs tudomásunk.)

³⁶⁹ Elírás, a jód viszonylag erős béta-sugárzó izotópjára, a 131-es izotópra utal.

³⁷⁰ L. 323. sz. lábjegyzet.

³⁷¹ A lap szélén kérdőjellel megjelölve.

³⁷² L. Szakkifejezések. 0,2609-0,3478 mSv, vagy 260,9-347,8 μ Sv. Mivel a sugárzás értékéhez időtartamot nem rendeltek, az adatok értelmezhetetlenek.

Az egyik francia küldött kérdésére, hogy mit szolt Kijev városa az erőmű, ezen belül a 3. blokk jövő év első félévében esedékes beindításához, a tanácselnök úgy reagált, hogy az erőmű beindításának kérdésében a városi tanács nem illetékes. De ha már az első blokkot beindították – tette hozzá –, miért ne indítanák be a harmadikat is? Elmondotta, hogy az erőmű körüli 30 km-es körzeten kívül befejezéséhez közelednek a helyreállítási, tereprendezési munkák, az élet ott hamarosan visszatér rendes kerékvágásába. Természetesen, továbbra is állandó méréseket végeznek majd a területen. A 30 km-es körzeten belüli térség helyzetét továbbra is alaposan vizsgálják, a területre egyelőre nem tervezik a visszatérést. Vonatkozik ez a 30 ezer lakosú Pripjaty városra is, amelyet teljesen kiürítettek, csupán az épületek állagára, a meglevő értékekre vigyáznak.³⁷³ A vidékről kitelepítettek számára Kijev városa az évente, így idén is épülő mintegy 25 ezer lakásból 8 ezret utalt ki.

Zgurszkij elvtárs magánvéleményként elmondta, hogy az atomerőműveket a nagyvárosoktól messzebbre, 4-500 km-re kellene telepíteni (amire egy francia küldött rákérdezett, hogy ha annyira biztonságosak az erőművek, akkor miért tartja szükségesnek ezt az óvintézkedést). Hangsúlyozta, hogy az atomerőművekben dolgozók élet- és munkakörülményeiről az eddigieknél jobban, sőt kiemelten kell gondoskodni, tekintettel munkájuk felelősségteljes voltára. Ugyanakkor szigorúbb követelményeket kell támasztani velük szemben. Az emberi tényező nagyon fontos, de az automatika bizonyos mértékig önálló szerepet játszik.

/dr. Páldi András/
főkonzul

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145/532-002679/11/1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az első oldalon kézzel rávezetve I. Területi Fo. Emellett iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét látható az iraton.]

³⁷³ L. 190. sz. lábjegyzet.

III.

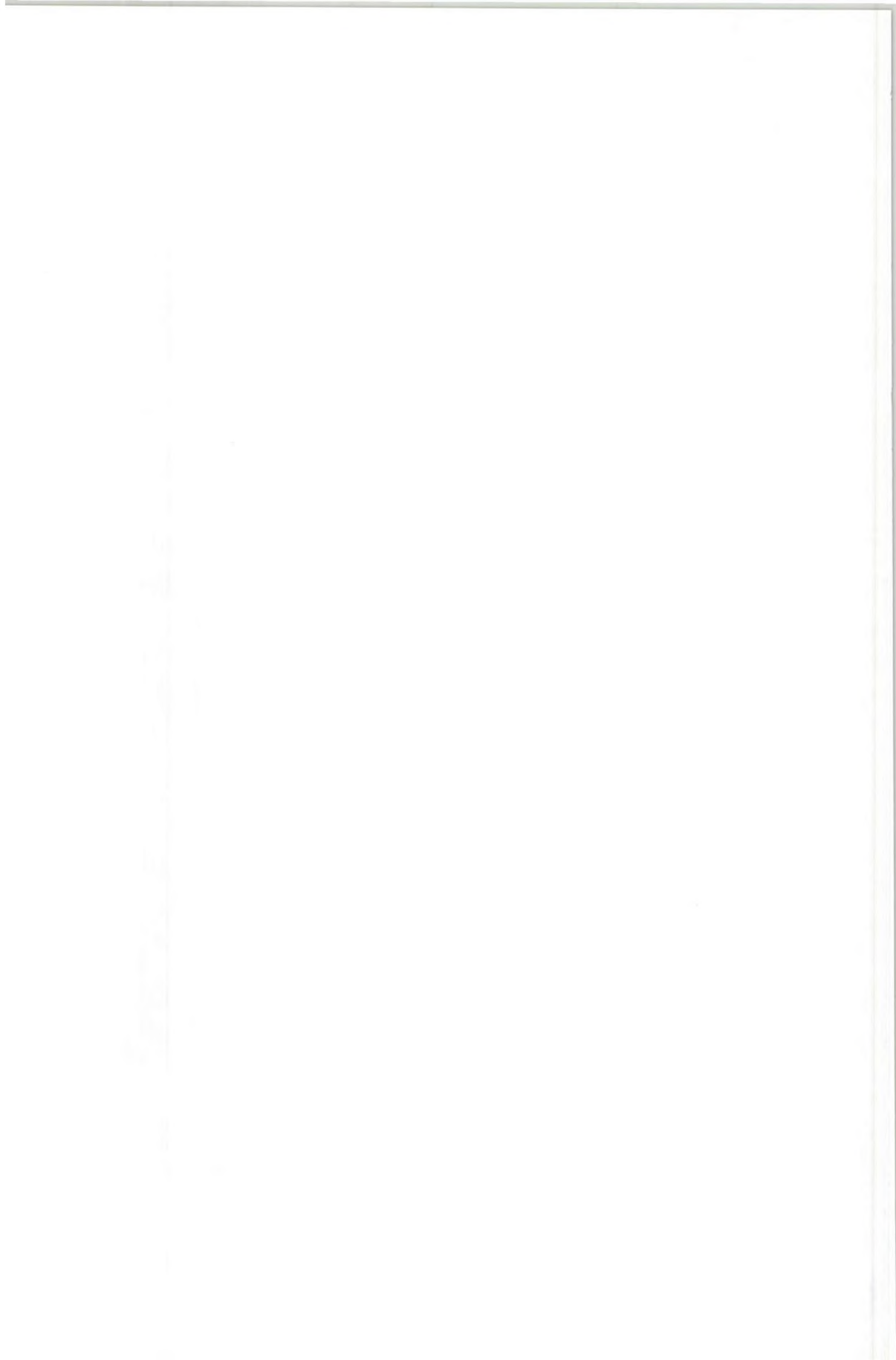
„A csütörtöki Malév gép
80 utasa visszalépett...”

HELYZETJELENTÉSEK,
INFORMÁCIÓK KÜLFÖLDRŐL

Az MI-8 típusú helikopter legénysége a csernobili atomerőmű területére való indulás előtt. V. Szurkov parancsnok (középen), Je. Jelnikov navigátor (jobboldalon) és V. Borcsevszkij repülés-technikus (baloldalon)

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról.

34.

**Napi Operatív Információs Jelentés
a Szovjetunióból érkező villamosenergiáról
(1986. április 30.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!
1. sz. példány

82. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. április 30.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

11./A csernobili atomerőmű szerencsétlenség következtében átmeneti zavarok keletkeztek a KGST Egyesített Villamosenergia Rendszerében.³⁷⁴ A szovjet szakemberek jelezték, hogy átmenetileg kénytelenek csökkenteni a Magyarországra irányuló villamosenergia-importot.

Megjegyzés: A Magyar Villamos Művek Tröszt³⁷⁵ szakemberei közölték, hogy energiakorlátozásra nem kerül sor, mivel a szovjet fél – a villamosenergia-hiány kiváltására – soron kívüli földgázt szállít, amellyel a tartalék erőműveinket üzemeltetni lehet.

Intézkedés: Az op. osztály folyamatosan figyelemmel kíséri az eseményeket.

Forrás: tmb.
Forrás minősítése: ellenőrzött
Információ: ellenőrzött
Keletkezési idő: 1986. IV. 29.

³⁷⁴ A KGST-országok Villamosenergia Rendszereinek Egyesülése 1962-ben alakult, Magyarország 1993-ig vett részt az együttműködésben.

³⁷⁵ L. 65. sz. lábjegyzet.

Érvényességi idő: 1986. V.
Keletkezés szaka: felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-6. Osztály/
[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-82/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-82/11/1986.04.30. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 82. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

35.

A finnországi magyar nagykövetség tájékoztatója Olli Paakkolával, a finn Sugárvédelmi Intézet vezetőjével folytatott megbeszélésekről (dátum nélkül)³⁷⁶

Unkarin Kansantasavallan suurlähettiläs
Ambassador of the Hungarian People's Republic
F/3/1986.

Kedves Horn elvtárs!

A Finn Külügyminisztériumot a válságstábban képviselő osztályvezető javaslatára május 2-án 19.30 órakor a Finn Sugárvédelmi Intézetben felkerestem Olli Paakkola-t, aki az intézetben folyamatosan működő értékelő csoportot irányítja, és átadtam neki a hazai adatokat. Egyben bejelentettem a folyamatos adatcserére vonatkozó készségünket. /Ez a csoport készíti a válságstáb számára az ajánlásokat, köztük azt is, amely nem ajánlja az utazásokat Európa keleti részébe. Paakkola ismertette a sajtó képviselőivel és a TV-ben is a helyzetértékelésüket, és az ennek alapján készült ajánlásokat./

Paakkola köszönetét fejezte ki az adatokért. Első pillantásra úgy értékelte, hogy azok magasabbak a Finnországban mért értékeknél. Az értékek alapján úgy látja, hogy Magyarországon van „forróbb hely” is. Hangsúlyozta, hogy ezek az első ada-

³⁷⁶ Az irat tartalma és az oldalon található kezelési feljegyzések szerint az iratot május 4-ére vagy május 5-ére lehet datálni.

tok, amelyeket egy szocialista országból kapott. Ezek is hozzájárulnak ahhoz, hogy teljesebb képet kapjanak a tényleges helyzetről.

Kérdésemre elmondta, hogy már április 28-án, hétfőn érdeklődtek szovjet partnereiknél, hogy történt-e baleset. A válasz nemleges volt. Ugyanez kedden délelőtti megismétlődött.

Csak ezt követően jelent meg a tényeket ismertető szovjet nyilatkozat. A műszerek által bizonyosan észlelhető tények letagadását a tudományos körökben hazugságnak nevezik – mondotta Paakkola –, de ismeretes, hogy ilyen fogalmakat a politikában nem használnak.

Paakkola elmondta, hogy azóta sem kaptak semmiféle konkrét felvilágosítást a Szovjetunióból. Megerősítette, hogy a május 1-én Moszkvában tartott tájékoztatón – melyről másutásban jelentettem – szintén nem kaptak konkrét adatokat. A tárgyalásokon szovjet részről azt hangsúlyozták, hogy a Kiebben³⁷⁷ dolgozó finn munkásokat nem érte veszélyes dózis. Ugyanakkor, nem járultak hozzá, hogy finn szakemberek Kiebben³⁷⁸ végezhessenek méréseket. A Kievből³⁷⁹ evakuált finnek sugárellenőrzése viszont azt mutatja, hogy olyan mennyiségű sugárzás érte őket, amely meghaladja a Finnországban mért átlagot. A mért adatok igazolják az evakuálás időszerűségét. Elismerte, hogy a mért adatok magasabbak az átlagnál, de nem ártalmasak az egészségre. Egyébként – mondotta Paakkola – a magyar fél által rendelkezésre bocsájtott „fehér lap” többet ér, mint a nagy szomszédval folytatott tárgyalások egésze.

Paakkola sokkolónak nevezte, hogy szovjet kollégáival sem léphet kapcsolatba, akiket nagyszerű szakembereknek tart, és kiváló műszerekkel rendelkeznek. Lehetetlennek tartja, hogy azok ne észlelték volna a robbanást. A tényleges helyzetértékeléshez szükséges lenne tudni a robbanás pontos időpontját, okát, valamint azt, hogy tart-e még a szivárgás. Óránként száznál több finn állampolgár kér tőlük felvilágosítást, s pontos adatok hiányában mindaddig, amíg ez nem történik meg, csak azt ajánlhatják a finn állampolgároknak, hogy akiknek nincsen halaszthatatlan tennivalójuk, azok ne utazzanak a térségbe. Az ajánlások importkorlátozást nem javasolnak, de fokozottan ellenőrzik az élelmiszereket.

Paakkola felhívta a figyelmet, hogy a növényzet elemzésére fordítsunk nagy gondot, mert a talajban feltehetően sok sugárzó részecske jut, melyek a növényekbe szívódnak fel. A finn számítások szerint a széljárás megfordul, így várhatóan hétfőn és kedden ismét hazánk felé juthat a veszélyes csapadékot tartalmazó levegőtömeg.

Nyomatékosan kértem Paakkolát, hogy differenciáltan vizsgálják az eseményeket, azok szenvedő alanyait. Vél vagy jogos sérelmeikért ne a globális megtorlás eszközével éljenek. Értékeljék adatszolgáltatásunkat, készségünket a probléma tisztázására.

377 Kijevben

378 Ua.

379 Kijevből

A május 3-i látogatás során Paakkola enyhültebb hangnemben tárgyalt. Az általam átadott adatokat egybevetette saját számításaikkal, és az Ausztriából kapott adatokkal. Ennek alapján – mondotta – a válságcsoporthoz részére a jövő hét elején esedékes ülés számára olyan ajánlást készíthet, mely mentesítheti Magyarországot az utazásra nem ajánlott országok közül. A jelek szerint Lengyelországot és Romániát jobban sújtja a katasztrófa. Elmondta, hogy a szocialista országok közül továbbra sem szolgáltatott adatot egyik sem. Hétfőn megkísérli adatok beszerzését a lengyelektől. Magától viszszátérve a szovjet fél magatartására, keserűen visszautasította azt a szovjet nyilatkozatot, miszerint provokációs célzatú volt az evakuálás. Kizárólag a finn állampolgárok egészségének védelme szolgálta ezt a lépést, s az elvégzett mérések eredmények igazolják annak helyességét. Ismételten nehezményezte, hogy a szovjet adatszolgáltatás hiánya megnehezíti a tények tisztázását, a várható következmények felmérését. Saját számításai szerint az eseményre április 26-án 05.40 órakor kerülhetett sor +/- 3 óra eltéréssel. Szívesen küldenének megfigyelőket mérések elvégzése céljából a helyszínre is.

Felvettem, hogy adatszolgáltatásunkról egyetlen hír sem jelent meg sem a TV-ben, sem pedig a sajtóban. Kértem az adatszolgáltatás tényét ismertesse a finn sajtóban. Erre ígéretet tett.³⁸⁰

A finn sajtó és TV minden erőfeszítésünk ellenére sem közölt az adatszolgáltatás tényéről hírt. Ebből – leszámítva a hétvége és a sztrájk okozta nehézségeket – arra következtethetünk, hogy a válságstáb szigorúan kézben tartja a propaganda fő vonalát. Ebbe láthatóan egyelőre nem illik bele az, hogy egy szocialista ország adatokat bocsát rendelkezésre. Remélhetőleg a jövő hét elején sikerül a finn közvéleményt informálni. Mindezek ellenére számolnunk kell visszaesséssel a Magyarországra irányuló turista forgalomban, illetve a Finnországba irányuló magyar exportban.

Hargita Árpád
nagykövet

/Megjegyzés: A fenti levél másolatát megküldtem Szűrös Mátyás elvtárs, Marjai József elvtárs, Várkonyi Péter elvtárs részére./

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-Finnország-44/532/004799/1986. Gépelt tisztázott saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az első lapon iktatóbélyegző és minősítést törlő pecsét látható, két iktatószám kézzel rávezetve – 979/Köv, 21/F/Ho – illetve a következő kezelési feljegyzések: Róka e., szignó; L: Kovács L. e., Kővári P. e., szignó, 5/6-i dátummal és Horn Gyula szignója V/5-i dátummal. Kovács László nevéhez odanyilazva, Várkonyi e. pl-át megkapta.]

³⁸⁰ A *Helsingin Sanomat* napilap május 6-i (keddi) számában adott hírt először a magyar adatszolgáltatásról. (MNL OL XIX-A-2-af-00147/IV/Finnország/szn/1986-21. sz. nyílt távirat)

36.

**A nagykövetség nyílt távirata
a reaktorbaleset finnországi következményeiről
(1986. május 2.)**

Azonnal

1-nek, 2-nek, 3-nak, 46-nak, 26-nak:

Kérjük Marjai elvtársnak azonnal továbbítani:

A reaktorbaleset következményei:

1./ A csütörtöki Malév-gép 80 utasa visszalépett, köztük a kosárlabda válogatott, s az utóbbit a rádió és a tv is közölte. A Malév irodánkánál folyamatos az érdeklődés a sugárzás értékei felől, illetve, hogy a visszalépés milyen veszteséggel jár az utazók számára. Nagykövetségünkön is többen érdeklődtek a sugárzás magyarországi értékei iránt. Egyikük megerősítette, hogy a finn KÜM a konkrét adatok hiányára hivatkozva nem ajánlja a magyarországi utazást.

2./ Egy finn vevő lemondta a május 11-i spárgaszállítmányt, noha Uronen mezőgazdasági államtitkár sajtónyilatkozatban közölte: nem tiltják be az élelmiszer behozatalt a SZU-ból, és a kelet-európai országokból. Indokok: a behozatal csak kis mennyiségű és tavalyi termés. Az ellenőrzés folyamatos és az idei termésből külön mintákat vesznek.

Segítene, ha az elnöki látogatással³⁸¹ összefüggésben Budapesten tartózkodó, illetve oda utazó finn újságírók konkrét adatokat tartalmazó tájékoztatást kaphatnának. Ilyen tájékoztatást mi is jól hasznosíthatnánk.

3./ A finn utazási irodák szövetsége még tárgyal arról, hogy a lemondott utak költségeit milyen mértékben térítsék vissza azoknak az utasoknak, akik visszamondták az utakat. A vita oka az, hogy a bizottság, amely nem javasolja az utazást a SZU déli részébe és a kelet-európai országokba, nem tekinthető hivatalos közegnek /hatóságnak/, és ezen kívül általános veszélyhelyzet sem áll fenn.

³⁸¹ Losonczy Pál, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke 1986. május 20–22. között hivatalos, baráti látogatást tett a Finn Köztársaságban. A látogatás kapcsán a Külügyminisztérium három finn újságírót hívott Magyarországra, ugyanakkor a finn KÜM vendégeként négy magyar újságíró járt Finnországban. (MNL OL XIX-J-1-j-1986-Finnország-44-13. t.-0073/9.)

4./ A délelőtti folyamán az április 30-i MTI közlemény alapján tájékoztattam Numminen oktatásügyi államtitkár[t] és Laine külkereskedelmi miniszter[t], akiknél bemutatkozó látogatást tettem.³⁸² Sajtóattasénk a KÜM Sajtó Osztályát informálta.

= 357 =

[MNL OL XIX-A-2-af-Ma-00147-IV-Finnország-szn/1986. (357). Nyílt távirat másolata. Kézzel rávezetve: Helsinki, 1986. május 02.]

37.

Észak-európai hírek a radioaktív sugárzással kapcsolatban (1986. május 3.)

9. 05

Helsinki, 1986. május 03.

Kérjük, azonnal továbbítsák Marjai elvtársnak

A finn sugárbiztonsági központ szakértők bevonásával május 2-án 16.00 órakor értekezett, és a következő helyzetjelentést adta ki, amelyet a május 2-i esti tv-hírek, valamint a május 3-i reggeli újságok részletesen ismertettek:

A német nukleáris hatóság, GRS³⁸³ megkezdte a csernobili szerencsétlenség lehetséges okainak és következményeinek értékelését.

A GRS úgy értékeli, hogy a reaktor grafit moderátorának teljes elégeése 100 óráig tart. Eszerint a tűznek ki kellett aludnia.

A levegőből vett minták legmagasabb értékei Németország bizonyos területein 30 Bq/m³ volt.³⁸⁴

Svédországból várják a tájékoztatást.

A külső sugárzás fokozatosan csökken Finnországban. Az időjárási viszonyok következtében az országon belül jelentős helyi értékkülönbségek vannak. A legmagasabb adatot Haemeenlinnaban³⁸⁵ mérték, 1,4 mr/h.³⁸⁶

³⁸² Hargita Árpád nagykövet alig két héttel korábban, 1986. április 18-án adta át megbízólevelét.

³⁸³ Gesellschaft für Anlagen- und Reaktorsicherheit. 1977-től működő technikai-tudományos kutató és szakértő intézet.

³⁸⁴ Magyarországon a baleset előtti átlagos érték 0,001 Bq/m³, a május 2-án mért maximum 22 Bq/m³ volt. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-kimenő tájékoztatók-1986. 05. 04.)

³⁸⁵ Város Dél-Finnországban, Helsinkitől 98 km-re.

³⁸⁶ 0,01217 mSv/h.

Az értékelések azt mutatják, hogy a csapadék eddig 0,1-0,2 mSv-t okozott. Az évi teljes mennyiség normális esetben Finnországban 4 mSv körül mozog.

Tovább folytatják a tejminták vizsgálatát. Az előfordult legmagasabb koncentráció 40 Bq/l körül volt. Más élelmiszertermékeknél nem várható koncentrált radioaktivitás. Bár várható, hogy a következő aratásnál magasabb radioaktív értékeket fognak találni, de ez valószínűleg nem fogja korlátozni az élelmiszeripari felhasználhatóságát.

Eddig az alábbi ajánlásokat tették Finnországban:

- mérési utasítások vízre, tejre és csapadéokra:
- javasolják, hogy az esővizet általában ne használják ivóvízként, és ne itassák azzal a teheneket:
- a Kiev³⁸⁷ környékéről való önkéntes távozást:
- javasolják, hogy kerüljék el a nem szükséges utazásokat Ukrajnába és Kelet-Európa keleti részébe addig, ameddig a helyzetről további információkat kapnak:
- javasolják a behozott élelmiszerek kontrollját.

A kiadott teljes szöveget különböző sugárzási értékeket bemutató térképekkel együtt a vasárnapi Malév postával küldjük.

A szombat reggeli hírek és újságok közlik, hogy a péntek esti szovjet tv-hírek provokációnak minősítették a külföldi kormányok azon ajánlásait, hogy a csernobili szerencsétlenség következtében a külföldi állampolgárok hagyják el Kievet³⁸⁸ és a Szovjetunió más részeit. Ugyancsak provokációnak minősítik az utasokon végzett radioaktív méréseket.

A Hufvudstadsbladet³⁸⁹ a Financial Times pénteki cikkére hivatkozva közli, hogy a Szovjetunióban 20 atomerőművet leállítottak, amelyek hasonló típusúak, mint a csernobili atomerőmű. A FT szerint a leállás jelentős következményekkel jár a Szovjetunió elektromos áram termelésében. Az érintett reaktortípus kb. az erőművek felét teszi ki az országban.

Az elmúlt heti időjárás mintá szerint, amikor a szél Csernobilból Finnország felé fúj, a következő héten megismétlődik – ha beválnak a meteorológiai jelzések.

A csernobili reaktor már nem ég, de folytatódik a kiáramlás, bár kisebb intenzitással.

Ezért a levegő Finnországban ugyanolyan radioaktív lesz, mint az elmúlt héten – írja a Hufvudstadsbladet.

³⁸⁷ Kijev

³⁸⁸ Kijevet

³⁸⁹ Hufvudstadsbladet (Hbl): 1864-ben alapított népszerű svéd nyelvű napilap Finnországban.

A Hufvudstadsbladet közli, hogy Finnország nem követi Svédország és Dánia példáját, amelyek betiltották az élelmiszerek behozatalát Kelet-Európából a csernobili atomerőmű szerencsétlenség következtében.

- Nem, mi nem gondolunk arra, hogy megtiltsuk az élelmiszerimportot – erősíti meg a jelentést Ilkka Maekipentti,³⁹⁰ az Ipari- és Kereskedelmi Minisztérium osztályvezetője. Ennek ellenére javasoltuk a Sugárbiztonsági Központnak, hogy felügyeljük a Kelet-Európából érkező élelmiszereket, és vizsgálják, hogy azok nem tartalmaznak radioaktivitást. De hogyan fog ez történni, az még nyitott kérdés.

Svédország és Dánia elhatározták, hogy nem importálnak élelmiszereket a Szovjetunióból, Lengyelországból, Romániából, Magyarországról, Bulgáriából és Csehszlovákiából. A borok, gyümölcsök, fűszerek és az étolaj azok az élelmiszerek, amelyeket ez a tilalom elsősorban érint.

- Mi nem hisszük, hogy a radioaktív sugárzás behatolhat az ételekbe, a tejet kivéve, amit viszont nem importálunk – mondja Maekipentti.
- Az nem hatolhat be a gyümölcs héján keresztül a gyümölcs húsába, és a konzervdobozon sem hatol át.
- De mindenesetre azt akarjuk, hogy az élelmiszerek vizsgálatát hatékonyabbá tegyék, és arról is szó van, hogy a hazai élelmiszeripari termékeket is vizsgálni fogjuk. De ennek szükségessége csekély, mert a helyzet egyre jobbá válik.

A HBL közli, hogy a nyugatnémetek közölték pénteken, hogy leállítják az NSZK bizonyos részeiből származó tej szétosztását. Egy nyugatnémet kormányzóvivő kijelentette, hogy ezek megelőző intézkedések, és inkább többet, mint kevesebbet cselekednek.

A svéd sugárbiztonsági intézet figyelmeztette a gazdálkodókat, hogy az elkövetkezendő két hét alatt ne engedjék ki teheneiket a legelőre.

A WHO egy sor európai atom- és sugár-szakértőt tanácskozássra hívott össze Koppenhágába, hogy megvitassák a Szovjetunióbeli atomerőmű-szerencsétlenség hatásait Európára. A szakértők kedden ülnek össze. A szakértőkön kívül a tanácskozáson különböző európai szervezetek képviselői is részt vesznek.

= 360 =

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-szn/1986. (360). Nyílt távirat másolata.]

³⁹⁰ Helyesen: Ilkka Mäkipentti

38/a

Jelentés a nyugat- és észak-európai országok által hozott intézkedésekről (1986. május 4.)

[Külkereskedelmi Minisztérium] 61. Fejlett Nem-Szocialista Országok
Államközi Főosztálya

I. sz. Helyzet-jelentés

SVÉDORSZÁG

1986. április 30-án 15 órakor stockholmi kirendeltségünk³⁹¹ jelentette, hogy a svéd hatóságok radioaktív szennyezettség veszélye miatt leállították a Szovjetunióból, Lengyelországból, Csehszlovákiából, Magyarországról, Romániából és Bulgáriából származó hús, hal és zöldség importot. A tilalom az április 26-án vagy az után vágott állatokra, ill. feladott tételekre vonatkozik. A kirendeltség közbenjárására a svéd élelmiszeripari hatóság közölte, hogy hajlandók foglalkozni a magyar szállítások kérdésével, amennyiben pontos mérési adatokat kapnak Magyarországról.

A nagykövetségeken keresztül a május 1-i, és 2-i helyzetről Marjai elvtárs tájékoztatást adott. Nyilván ennek alapján május 3-án Svédországban az abszolút tilalmat feloldották, és a belépő árut mérésnek vetik alá.

NORVÉGIA, DÁNIA

Május 1-én Norvégia és Dánia csatlakozott Svédországhoz és tilalmat rendelt el a hús, zöldség és gyümölcs importjára.

Koppenhágai kirendeltségünk jelentette, hogy május 2-án külképviseletünk jegyzéket adott át a dán KÜM-nek a Magyarországon mért május 1-i radioaktív sugárzás értékéről. Egyben kérve a tilalmi intézkedés azonnali felfüggesztését.

NSZK

Május 2-án kora délután az NSZK Mezőgazdasági Minisztérium kirendeltségünk érdeklődésére közölte, hogy a bevitelt csupán a Szovjetunióból és Lengyelországból korlátozzák. Más országokat nem kívánnak egyelőre a tilalmi listára felvenni.

A nyugatnémet TV 6 órás híreiben közölte, hogy a tilalmat kiterjesztették Csehszlovákiára, Magyarországra, Romániára és Bulgáriára is.

³⁹¹ L. 238. sz. lábjegyzet.

Hungarofruct-tól³⁹² származó információ szerint az NSZK három közúti átkelőhelyen /Hamburg, Kiel .../ hajlandók méréseket végezni, és ennek függvényében az árut beengedni.

OLASZORSZÁG

MAVAD³⁹³ egyik vevője jelezte, hogy az olasz hatóságok megtiltották [a] vadhús és csiga importját a sugárfertőzőttség veszélye miatt.

Budapest, 1986. május 4.

Antalpéter Tibor

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Nem szocialista országok-szn/1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

38/b

**Antalpéter Tibor feljegyzése Marjai József számára
az európai országok importkorlátozó intézkedéseiről
(1986. május 4.)**

61. Fejlett Nem-Szocialista Országok
Államközi Főosztálya

Feljegyzés

Marjai elvtárs részére

1. A magyar-osztrák határon kialakult helyzetről Bartha elvtárs ad közvetlenül tájékoztatást.
2. Mellékelem az Olaszországban hozott rendelkezések³⁹⁴ pontos szövegét. Érdekessége, hogy a korlátozást kiterjesztették Svédországra, Norvégiára, Finnországra, Jugoszláviára, Ausztriára és Svájcra is.

³⁹² Hungarofruct Zöldség-Gyümölcs Szövetkezeti Külkereskedelmi Vállalat: a bel- és külkereskedelmi miniszter 134/24/1953. sz. határozatával alapított vállalat, ami a friss és feldolgozott (konzervált, mélyhűtött, szárított) kertészeti termékek exportját és importját, az áruk exportra történő előkészítését, tárolását végezte, emellett kísérleti termelést is folytathatott.

³⁹³ Magyar Vadtenyésztő és Kereskedelmi Nemzeti Vállalat néven a Minisztertanács 258/1949. sz. határozatával alapított vállalat. Apróvad-tenyésztéssel, az élővad exportjával, az élő- és löttvad felvásárlásával és értékesítésével foglalkozott.

³⁹⁴ A legradikálisabb intézkedéseket Olaszország tette. Olaszország további intézkedésig megtiltotta mindenféle élelmiszer bevitelét, amely 1986. április 20-a előtt termesztettek, gyártottak, raktároztak. Az olasz tilalom a szocialista országokon kívül kiterjed Finnországra, Svédországra, Dániára, Norvégiára, Ausztriára és Svájcra is. A mellékletet nem közöljük.

3. Kozma³⁹⁵ elvtárs reggel jelentette, hogy a nyugatnémet belügyminisztérium válságstábjától közvetlenül kapott információ szerint a gyakorlatban nincs általános tilalom. Minden kamiont vizsgálnak. Az áru fertőzöttsége esetén a kamiont visszaküldik, a kocsi fertőzöttsége esetén lemossák. Transzit árut nem vizsgálnak, átengedik.
4. Bécsből hivatalos szöveget még nem kaptunk, de a kirendeltség³⁹⁶ telefonon jelentette a korlátozásokat. A tilalom Jugoszláviára és [az] NDK-ra nem vonatkozik /SZU, lengyel, cseh, magyar, román, bolgár igen/. Nem tesznek különbséget szántóföldi vagy melegágyi, vagy pl. pincében termesztett gomba között. Bajusz elvtárstól származó információ szerint a vasúti vagonokat vizsgálják. Nincs egyértelmű információ arról, hogy hogyan bánnak a tranzit tételekkel.
5. Próbavagonokat küldtünk mind az osztrák, mind az NSZK határra. Az NSZK határról visszafordított kamionról még sem vállalattól, sem a szállítmányozástól nem kaptunk jelzést.

Budapest, 1986. május 4.

Antalpéter Tibor

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Nem szocialista országok-szn/1986. Gépelt tisztázata saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

39.

Londoni kereskedelmi kirendeltség helyzetjelentése (1986. május 4.)

No: 3

London, 1986. május 4.

Azonnal =

45/1102 ottanira:

A kereskedelmi kirendeltség³⁹⁷ telexen pénteken késő délután érkezett közlését aznap már nem tudtuk átadni. Szombaton és vasárnap a személyes átadás lehetetlen.

³⁹⁵ Kozma Miklós

³⁹⁶ L. 238. sz. lábjegyzet.

³⁹⁷ L. 238. sz. lábjegyzet.

Ugyanez lesz a helyzet május 5-én is, mivel bank holiday³⁹⁸ van. A kirendeltséggel egyeztetve az adatokat, az első lehetőséggel átadjuk az FCO-ban³⁹⁹ a Kereskedelmi, valamint a Mezőgazdasági Minisztériumban.

Nukleáris szakértőnk nincs, ezért a fordítás is vontatott, minden betűjel és adat helyességét ellenőriznünk kell. Célszerű lenne a szövegeket angolul megadni, az adatokat, illetve azok változását legalábbis belső használatra kommentálni. Ugyancsak szükségünk lenne megadni az otthon alkalmazott vagy még inkább a NAŰ által elfogadott egészségre ártalmas értékhatárokat, hogy szükség esetén ezekről is említést tegyünk. Egyébként eddig itt hazánkkal kapcsolatos korlátozó intézkedéseket nem hoztak, csupán a Malév repülőgépét ellenőrzik rutinszerűen. A hírközlő szervek figyelme is más országok szennyezettségére összpontosul. A hazánkba utazni szándékozó turisták közül viszont egyre többen kérnek megnyugtató válaszokat mielőtt véglegesen döntenének. Ezért is szükséges lenne, a közölt adatok minősítése. Hivatalos reagálásokról azonnal jelentek.

546

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Anglia-szn/1986. (546). Nyílt távirat másolata. A következő kézzel írt feljegyzés olvasható az oldal tetején: Kővári et.- ilyenkor ne várjon személyes átadásra; - ilyen anyagot haladéktalanul továbbítani kell; -a táblázatokat nem kell minősítenie, a mértékek, jelzések a nemzetközi szervek által elfogadottak. Rágépelve az elosztási lista: KZS, Marjai elvtárs, Várkonyi elvtárs, V. Ter. Kővári elvtárs, Infő.]

40.

Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban hozott intézkedésekről (1986. május 4.)

NDK

Május 4. 11 óra

Az NDK KKM-től és illetékes külkereskedelmi vállalatoktól /Nahrung,⁴⁰⁰ Fruchtimex⁴⁰¹/ kapott információ alapján sem a kirendeltségeknek,⁴⁰² sem a vállalatoknak, sem egyéb hivatalos csatornán keresztül nyugati partnereik korlátozó intézkedéseket nem tettek az NDK élelmiszeripari kivitelére vonatkozóan.

³⁹⁸ munkaszüneti nap

³⁹⁹ FCO (angol): Foreign and Commonwealth Office (Külügyi és Nemzetközösségi Ügyek Minisztériuma), általában csak Foreign Office-ként említik.

⁴⁰⁰ Mezőgazdasági termékek és élelmiszerek külkereskedelmével foglalkozó keletnémet állami vállalat.

⁴⁰¹ Zöldség-gyümölcs exportját és importját bonyolító, berlini székhelyű keletnémet állami vállalat.

⁴⁰² L. 238. sz. lábjegyzet.

Ugyanakkor az NDK vállalatok önkorlátozó intézkedéseket hoztak, melynek értelmében tej, tejtermék, élőállat és húszállításaikat leállították /friss zöldség, gyümölcs exportban nem érintettek/.

Fruchtimex információja szerint a Lengyelországból származó friss zöldség importját /uborka, gomba/ az NDK nem korlátozza.

A nyugat-német határállomásokon az NDK-n keresztül érkező tranzitárukat ugyanolyan vizsgálatnak vetik alá, mint az NSZK más határállomásain.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-NDK-szn/1986. Átgépett távirat másolat.]

41.

Jelentés a sugárzási értékek mérése nyomán hozott osztrák intézkedésekről (1986. május 4.)

No. 21/ sürgős

Bécs,⁴⁰³ 1986. máj. 4.

46, 26, 31-nek:

Az Osztrák Köztársaság hivatalos lapja, a Wiener Zeitung május 4-i /vasárnapi/ számában összefoglalja azokat a megelőző rendszabályokat, amelyeket a szövetségi Egészségügyi Minisztérium, valamint a tartományok főnökei, és illetékes hivatalai a szokásosnál magasabb sugárzási értékek mérése nyomán elrendeltek.

Az Egészségügyi Minisztérium azt tanácsolja a lakosságnak, hogy

- a gyermekek ne játszanak a homokozóban,
- ne vásároljanak friss tejet a gazdáktól,
- mossák, illetve hámozzák meg a friss gyümölcsöt, zöldséget
- ne igyanak ciszternában gyűjtött vizet,
- a klímaberendezések és porszívók szűrőit gumikesztyűben cseréljék ki, és elzárva tárolják,
- a jószágot ne hajtsák ki a legelőre, és ne etessék zöldtakarmánnyal.

⁴⁰³ Utólag kiemelés céljából bekeretezve.

A stájerországi tartományi kormány megtiltotta a csecsemőtej árusítását, valamint május 10-ig a fejős tehenek, és más háziállatok legeltetését, etetésüket friss takarmánnyal, és itatásukat esővízzel.

Hasonló takarmányozási, és itatási tilalmat rendeltek el Felső-Ausztriában és Tirolban is. A felső-ausztriai tejüzemekben az élelmiszerrendészet szombat reggel óta rendszeresen ellenőrzi a tej radioaktivitásának mértékét.

Tirolban a legeltetési és itatási tilalom megszegői 20.000 schilling pénzbüntetéssel, és négy hétig terjedő elzárással sújthatók, az innsbrucki polgármester elrendelte a tartományi főváros utcáinak portalanítását.

A Sugárvédelmi Munkaközösség képviselője elmondta, hogy Ausztriában a sugárszennyeződés mértéke nem életveszélyes, a fenti intézkedések csupán megelőző jellegűek. Ő is felhívta a figyelmet a friss gyümölcs és zöldség alapos tisztításának szükségességére, és a porral való érintkezés mellőzésére, tekintettel arra, hogy a radioaktív anyagok a levegőből egyre inkább a növényzetre, és a talaj felszínére kerülnek át.

395

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Szovjetunió-szn/1986. (No. 21.) Nyílt távirat másolata. Az oldal te-tejére gépelve az elosztási lista: „kzs, VI. Ter. Főo., Sajtó Főo., Útleveél O. Alatta május 5-i láttamozott olvashatatlan szignó, a lap alján kézzel írva: 46/835.]

42.

Kovács Gyula jelentése az osztrák határon történő vizsgálatokról (1986. május 4.)

Kovács Gyula et.
jelenti

az osztrák-magyar határon Geiger-számlálóval⁴⁰⁴ csak a szovjet kamionokat vizsgálják, magyar kamionokat nem.

A zöldség-gyümölcs, tej-tejtermékre vonatkozó behozatali és tranzit tilalom viszont hazánkra is vonatkozik, tehát ilyen kamiont már be sem engednek se tranzitra, sem importra.

⁴⁰⁴ L. Szakkifejezések.

Az osztrák–NSzK határon az összes kamiont vizsgálják Geiger-számlálóval.

1986. május 4.⁴⁰⁵

Fazakas Szabolcs et.

9,50-kor telefonon.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-szn/1986. Gépelt tisztázat aláírás, pecsét nélkül.]

43.

Napi Operatív Információs Jelentés a Szovjetunióba irányuló hússzállítmányok beléptetésének megtagadásáról (1986. május 5.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

84. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május „5”

EGYÉB INFORMÁCIÓK

...

8./ 1986. IV. 30-án és V. 4-én a Terimpex KV.⁴⁰⁶ Szovjetunióba irányuló hússzállítmányaiból összesen 92 vagon hús beléptetését tagadták meg a záhonyi határátkelőhelyen arra hivatkozva, hogy a szállítmányok hűtése nem volt megfelelő. A *szakemberek elsődleges véleménye szerint* a beléptetés megtagadásának alapvető oka, hogy az Ukrajnán keresztülhaladó szállítmány sugárfertőzésnek van kitéve.

⁴⁰⁵ Olvashatatlan szignó.

⁴⁰⁶ 1949-től működött a TERIMPEX Külkereskedelmi Vállalat, amely az élőállatok, állati és húsipari termékek szak-külkereskedelmi vállalata volt, jogutódja 1987 januárjától a TERIMPEX Húsipari Külkereskedelmi Közös Vállalat lett. A Vállalat kezében volt a vágóhús külföldi értékesítésének monopóliuma, de tevékenységi köréhez a fűszerek, kávé, tea, friss és szárított gyümölcsök, gyümölcskonzervek forgalmazása is tartozott.

Intézkedés: –

Forrás:	op. tiszt
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986.V.4.
Érvényességi idő:	1986.V.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

III/II-8. Osztály

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nysz.: 40/11-3-84/1986.

[ÁBTL 2.7.1. – III/II – 84/8/1986.05.05. Részlet a III/II. Csoportfőnökség által készített 84. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt tisztázat mikrofilm-másolat. A „szakemberek elsőleges véleménye szerint” részt hullámos vonallal aláhúzták és kézírással a szöveg alá „Szabolcs megye mai jelentése nem ezt tartalmazza!” feljegyzést írták. A jelentést áthúzták, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

44.

Távirat a belgiumi véleményekről (1986. május 5.)

no 23

Brüsszel, 1986. május 05.

26-nak, 45-nek

= sürgős =

A május 5-i belga lapok „nincs radioaktív veszély” címmel beszámolnak arról, hogy a belga környezetvédelmi államtitkár, M. Smet állandó munkacsoportot hozott létre (a belügy-, a mezőgazdasági, az egészségügyi, és a környezetvédelmi minisztérium, valamint szakintézetek képviselőiből) a radioaktív szennyeződés folyamatos ellenőrzése, az esetleges preventív intézkedések megtétele, a lakosság tájékoztatása céljából. A belga illetékesek foglalmazták meg a következőket: a zöldségek, az eső

érte ruházat gondos mosása, az esőn tartózkodottak tusolása, a tejelő állatok istállóban való tartása a következő napokban.

–340–

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Belgium-szn/1986. (No.23). Nyílt távirat, rágépelve az elosztási lista és kezelési feljegyzés: km, Marjai et., Várkonyi et., Kovács et., Kővári et., V. Ter. Osztály, Sajtó Főosztály, Információ; Marjai et. Titk.-nak telefonon bediktálva: 14.00.]

45.

Kovács László külügyminiszter-helyettes tájékoztatása a Német Szövetségi Köztársaság ügyvivőjének látogatásáról és a magyar exportot érintő nyugatnémet intézkedésekről (1986. május 6.)

572/Táj.

Kovács László
43/Ko.

Szigorúan titkos!
Készült 6 példányban
1.) Várkonyi elvtárs
2.) Horn ”
3.) Kővári ”
4.) Horváth ”
5.) Hajdú ”⁴⁰⁷
6.) Saját

Feljegyzés

Tárgy: A magyar exportot érintő NSZK ellenőrző intézkedések⁴⁰⁸ – az NSZK ügyvivő látogatása

⁴⁰⁷ Hajdú aláírva, mögötte szignó, 5/6-i dátummal. Helyesen: Hajdu András

⁴⁰⁸ A rendelkezések először csak a Szovjetunióra és Lengyelországra vonatkoztak. 1986. május 2-án Magyarországra, Romániára, Csehszlovákiára és Bulgáriára is kiterjesztették az élelmiszerek behozatali korlátozását, arra hivatkozva, hogy ezek az országok május 1-jéig nem közölték a mérési adataikat. Magyarországra vonatkozóan részleges élelmiszer-behozatali korlátozásról volt szó, bizonyos élelmiszereket csak akkor engedtek be, ha a határon megtörtént az áruk mérése és sugármentesítése. A bonni nagykövet május 4-én felkereste a bonni külügyminisztérium válságcsoportjának vezetőjét és kérte az „indokolatlan és diszkriminatív” intézkedések felfüggesztését, mivel Magyarország május 2-án átadta a bonni külügyminisztérium részére a május 1-jén mért sugárzási adatokat és ettől kezdve folyamatosan tájékoztatták a bonni külügyminisztériumot. A válságcsoport vezetője arra hivatkozott, hogy a Magyarország mérési maximumai egyes esetben nagyobbak, mint az NSZK-ban érvényes értékek. (Részletesen lásd: MNL OL XIX-J-1-j-1986-NSZK-109-532-002810/1986. A bonni nagykövet 158. sz. távirata - 0552/1986.)

1986. május 5-i beszélgetésünkre visszatérve, május 6-án ismét felkeresett dr. Horst Meincke, NSZK ideiglenes ügyvivő.

Az ügyvivő ismertette az NSZK kormányának alábbi hivatalos álláspontját:

Az NSZK kormánya köszönetet mond a magyar kormánynak a radioaktív sugárzásról készült rendszeres adatszolgáltatásért, az megkönnyítette az illetékes szervek munkáját. Az NSZK nagyra értékeli a Magyarországgal folytatott ez irányú együttműködést.

Sajnos, az általános helyzet azóta sem javult. A radioaktív sugárzás sok európai országban meghaladja az NSZK-ban érvényes tűréshatárokat. Ausztria leállította a Varsói Szerződés tagországaiból⁴⁰⁹ a hús-, és tejtermékek behozatalát, valamint a hazai zöldségek árusítását is. Az NSZK hatóságai pedig a finn és svéd termékekre is kiterjesztették a behozni szánt élelmiszerek sugárellenőrzését.

Meincke megjegyezte, ez is bizonyítja, hogy a bonni magyar nagykövet⁴¹⁰ tiltakozása⁴¹¹ a politikai indítékú megkülönböztetéssel kapcsolatban – ami május 5-i beszélgetésünkön is mellékesen szóba került – nem megalapozott.

Meincke hangsúlyozta, hogy nincs szó behozatali tilalomról vagy korlátozásról, csupán rendszeres sugárellenőrzésről. Az NSZK Külügyminisztériuma kérte az ottani Belügyminisztérium illetékeseit, hogy ezt az ellenőrzést a lehető legnagyobb valószínűséggel végezzék. Meincke információi szerint május 5-én az NSZK határon két magyar, friss zöldséget szállító kamion gépkocsivezetője megtagadta a rakomány ellenőrzését, és visszafordult. Az ügyvivő végezetül ígéretet tett arra, hogy ha az ügygel kapcsolatban további információk birtokába jut, haladéktalanul tájékoztatni fog.⁴¹² Megjegyezte, hogy tudomása szerint az Európai Közösség illetékesei ma Brüsszelben tanácskoznak⁴¹³ a kérdéstről.

Megköszöntem az ügyvivőnek a gyors tájékoztatást, és közöltem, hogy azt továbbítom Marjai József elvtársnak, illetve a Külügyminisztérium vezetésének.

Budapest, 1986. május 6.

Kovács László

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-NSZK-572/Táj. 1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással.]

⁴⁰⁹ L. 275. sz. lábjegyzet.

⁴¹⁰ Horváth István

⁴¹¹ L. 408. sz. lábjegyzet.

⁴¹² Horváth István és a bonni külügyminisztérium válságcsoporthoz vezetője megegyeztek abban, hogy amennyiben a határátkelőhelyeken a kamionok áthaladása nehézségekbe ütközne, a külügyminisztérium segítséget nyújt. A két kamiont végül a helmstadti átkelőhelynél átengedték. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-NSZK-05146/1986.- 169. sz. Rejtjeltávirat)

⁴¹³ A tanácskozás eredményével kapcsolatban lásd 98. sz. dokumentumot (MNL OL XIX-A-2-af-00147-II- sz.n./1986.)

46.

Napi Operatív Információs Jelentés
a XIII. Európai Allergológiai és Immunológiai Kongresszusról
(1986. május 7.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III-B. Önálló Alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!
 KÜLÖNÖSEN FONTOS!

11-20/74/1986.

74. sz. N A P I J E L E N T É S
Budapest, 1986. május 7.

1/ HK – 12 – 12

1986. május 5-én Budapesten megnyitották a XIII. Európai Allergológiai⁴¹⁴ és Immunológiai Kongresszust.

A tudományos rendezvényre előzetes adatok szerint 2000 fő külföldi és magyar résztvevő jelentkezett.

A nyugati országokból érkező személyek – feltehetően a nyugati propaganda hatására – rendkívül nagy érdeklődést tanúsítanak a Szovjetunióban történt atomerőmű szerencsétlenséggel kapcsolatos sugárzás magyarországi kihatásaival. [sic!]

A francia és kanadai résztvevők közül 6 személy erre való hivatkozással értesítést küldött, hogy nem vesz részt a rendezvényen.

Az angol és francia delegációvezetők elmondták, hogy a részükre megnyugtató jelzést az angol külügyminisztérium adta meg, mely szerint a Magyarországon tapasztalt szennyeződés szintje elfogadható, nem jelent károsodást az emberi szervezetre.

Egyértelmű utasítást kaptak viszont, hogy a Szovjetunióba és Lengyelországba ne utazzanak, mert ott nagy a fertőzöttség veszélye.

Intézkedés: a tudományos rendezvény biztosítását folytatjuk⁴¹⁵

/5/

[...]

Mészáros Béláné r. alezredes
 alosztályvezető

Készült: 10 pld/3 lap

Kapják: elosztó szerint

[ÁBTL 2.7.1. – III/III-74/1/1986.05.06. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 74. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

⁴¹⁴ Helyesen: Allergológiai

⁴¹⁵ Az Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárságnak megküldött jelentésből összefoglaló jelentést készítettek a következő szöveggel: Budapesten 1986. május 5-én megnyitották a XIII. Európai

47.

Rejtjeltávirat az osztrák intézkedésekről (1986. május 7.)

05174

BÉCS

Érkezett: 86.05.07.12.20

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Ju-So

05.07.12.50

Ellenőrizte: ⁴¹⁶

REJTJELTÁVIRAT

SÜRGÖS!

Dr. Kurt Zeleny, az Elnöki Hivatal szekciófőnöke elmondta Kovács⁴¹⁷ elvtársnak, hogy a minisztertanács május 6-i délelőtti ülésén a külügyminiszter⁴¹⁸ és a kereskedelmi miniszter⁴¹⁹ felháborodottan tett szemrehányást a sugárzásveszéllyel kapcsolatban egyes minisztériumok koordinálás és tájékoztatás nélkül végrehajtott akciói miatt.⁴²⁰

Az MT határozata alapján, 6-án 14 órakor Löschner⁴²¹ kancellári miniszter vezetése alatt az érintett valamennyi tárca képviselői megbeszélést tartanak, mivel őt bízták meg a koordinálással. Elhangzott olyan vélemény is, hogy az említett minisztériumok eltúlzott lépésekkel igyekeztek elleplezni az évek óta elmulasztott intézkedéseiket.

Zeleny szerint a katasztrófa teljesen váratlanul érte valamennyi illetékes osztrák szervet. Külön elítélően szóltak az osztrák vasutakról, amely pl. közölte, hogy egyetlen csehszlovák vagon sem hajlandó beengedni. A csehszlovák nagykövet intervenciója alapján derült ki, hogy a kormány ilyen intézkedésről mit sem tudott.⁴²²

Allergológiai és Immunológiai Kongresszust. Az angol és francia delegációvezetők elmondták, hogy a részükre megnyugtató jelzést a brit külügyminisztérium adta meg, miszerint a Magyarországon tapasztalt sugárzszennyeződés szintje elfogadható, nem jelent károsodást az emberi szervezetre. Ennek ellenére hat francia és kanadai meghívott lemondta a részvételt. (III/III) (45/78/3/74/86).

⁴¹⁶ Olvashatatlan szignó.

⁴¹⁷ Kovács László

⁴¹⁸ Leopold Gratz

⁴¹⁹ Norbert Steger

⁴²⁰ Az első intézkedéseket az Osztrák Egészségügyi és Környezetvédelmi Minisztérium hozta. Ezek az intézkedések elsősorban a légköri szennyeződésnek kitett élelmiszerek fogyasztásának és bel-földi forgalmazásának tilalmát tartalmazták. Részletesen lásd: 41. sz. és 102. sz. dokumentum.

⁴²¹ Helyesen: Löschner.

⁴²² Az Osztrák Szövetségi Vasutak (ÖBB) május 3-án felfüggesztette a Csehszlovákiában feladott élő-állatok, illetve Szovjetunióból származó mindennemű áru átvételét. Ausztria csehszlovák nagykövetének tájékoztatása szerint az ÖBB az osztrák kormány tudta nélkül döntött az átvételek korlátozásáról. (MNL OL XIX-A-2-af- 00147-V- Külker. - Csehszlovákia-szn./1986. (KÜM 05243/1986) - Rejtjeltávirat, 1986. május 8.) 1986. május 5-én átvételi korlátozást vezettek be az Ausztriába és az Ausztrián keresztül menő minden Szovjetunió, Bulgária, Románia, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország területéről induló olyan vagonra, amely zöldségfélét, tejet és tejtermékeket szállít.

A fentiek is azt mutatják, hogy helyes, ha a velünk kapcsolatos kifogásolható osztrák eljárást – kellően dokumentálva, és késedelem nélkül – a jövőben is folyamatosan szóvá tesszük. Otthoni, és itteni fellépéseink (pl. tranzitszállítások) eredményei már mutatkoznak.⁴²³

– 120. – Nagy⁴²⁴ –

Lássa: Gresznáryk et.
Továbbítva: 13:10.
Marjai et-nak továbbítva

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-szn/1986. (KÜM 05174/1986.). Távirógéppel írt tisztázat. A lap tetején Marjai József kézírásával: L. Lázár et., szignó, 5/7; illetve Lázár György láttamozott aláírása 86. V. 8. dátummal.]

48.

**Napi Operatív Információs Jelentés a nyugati importtilalmakról és a
Nemzetközi Biztosítási Konferenciáról
(1986. május 7.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

86. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 7.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

9./ A csernobili atomerőmű balesettel összefüggő sugárfertőzés veszélyére való hivatkozással több nyugat-európai ország kategorikus intézkedéseket tervez, illetve léptetett életbe. Élő juhot, szarvasmarhát és termékeiket NSZK és Olaszország nem vesz át. Vágott állatot és feldolgozott termékeket csak az 1986. IV. 20. előttit hajlandó átvenni.

tott. (MNL OL XIX-A-2-af-Ausztria - szn./1986. - Távirati fordítás az 53/a sz. átvételi korlátozásról, 1986. május 5.)

⁴²³ Lásd: 102. sz. dokumentum.

⁴²⁴ Nagy János

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	SZT
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 5.
Érvényességi idő:	1986. V.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/

10./ A Nemzetközi Biztosítási Konferenciára /A.I.D.A./⁴²⁵ érkező vendégek között élénk beszédtema a Csernobilben történt katasztrófa miatti sugárszennyeződés, konkrétan az, hogy ez milyen mértékben szennyezi /szennyezheti/ Budapest levegőjét.

A szervező bizottságnál a katasztrófa miatt még senki sem mondta le eddig a részvételét, de a szervezők véleménye szerint egyes – főleg nyugati távolmaradás mögött ez állhat.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 6.
Érvényességi idő:	1986. V. 4.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/

11./ A holland kormány nyomatékosan felhívta állampolgárai figyelmét, hogy tartózkodjanak a „fertőzött” országokba történő beutazástól.

A fentiek ellenére a Budapesten megrendezésre kerülő nemzetközi biztosítási konferencián 3 fő megérkezett a tervezett 13-ból.

⁴²⁵ Az AIDA a biztosítási jogászok nemzetközi szervezete. A non-profit nemzetközi szervezet 1960-ban alakult azzal a céllal, hogy a tagok közötti nemzetközi szintű együttműködést előmozdítsa és fejlessze. A Magyar Jogász Egylet Biztosításjogi Szakosztálya 1970-ben alakult, és még ugyanebben az évben csatlakozott a Biztosítási Jogászok Nemzetközi Szervezetéhez (AIDA), mint a Magyar AIDA Szekció. 1970 óta képviselteti magát a négyévenként megrendezésre kerülő világkongresszusokon. 1986-ban a Szakosztály rendezte meg, Bárd Károly irányításával az AIDA VII. Világkongresszusát Budapesten közel ezer külföldi delegátus számára. Bár közvetlenül nem kapcsolódik a kongresszushoz, de érdemes megemlíteni, hogy 1986 júliusában került sor az Állami Biztosító monopóliumának megszüntetésére. A világkongresszus szervezésével kapcsolatban l. MNL OL XIX-J-1-k-1986-IX-165/1-5. 147.d.

Várható, hogy a konferencián⁴²⁶ biztosítási-szakmai /felelősség, viszontbiztosítás/ szempontból felmerül a csernobili katasztrófa, illetve annak következményei.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás: hiv. kapcs.
 Forrás minősítése: ellenőrzött
 Keletkezési idő: 1986. V. 6.
 Információ: nem ellenőrzött
 Érvényességi idő: 1986. V.
 Keletkezés szaka: felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/

12./ Az ausztrál egészségügyi minisztérium az importőrökkel több tiltó rendszabályt közölt a csernobili atomerőmű katasztrófa kapcsán. Az intézkedések első sorban a balkáni országok ellen irányulnak. Minden, 1986. IV. 22 után feladott élelmiszer és fogyasztáshoz kapcsolódó termék alapos rádióaktív vizsgálatát is elrendelték, amely Európából származik. Fennáll annak a veszélye, hogy legalább 1 évre szóló import-tilalmat vezetnek be ezekre a termékekre.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás: tmb.
 Forrás minősítése: ellenőrzött
 Információ: ellenőrzött
 Keletkezési idő: 1986. V. 6.
 Érvényességi idő: 1986. V.
 Keletkezés szaka: felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
 osztályvezető

Készült: 19 példányban
 Kapják: elosztó szerint
 Nytsz.: 40/11-3-86/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-86/9-12/1986.05.07. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 86. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy a jelentéseket nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

⁴²⁶ A konferenciát (az AIDA VII. világkongresszusát) 1986. május 5-9. között rendezték Budapesten. Az eseményről készített összefoglaló szerint a fő témák között szerepelt a környezetszennyezés-biztosítás időszerű kérdése is. (MNL OL XIX-J-1-k-1986-NK-IX-165-51986.)

49.

**A finn nagykövet átirata a Finn Sugárvédelmi Központ tájékoztatásáról
(1986. május 7.)**

A Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
EMBASSY OF THE HUNGARIAN
PEOPLE'S REPUBLIC

Marjai József miniszterelnökhelyettes
elvtársnak

Kedves Marjai Elvtárs!

Mellékelten küldöm⁴²⁷ a Finn Sugárvédelmi Központ anyagát, amelyben április 26–május 4 közötti méréseik eredményeit dolgozták fel. A Központban baráti beszélgetés során elmondták, hogy ha a tejet tejpornak dolgozzák fel és csak néhány hónapos raktározás után mérik az értékét, úgy az jóval kevesebb lesz a természetes bomlás következtében. Lehetséges, hogy a felvetés otthon sem új, de nem tartom kizártnak, hogy a példa felemlítése a finnek részéről nem volt véletlen. A rendszeres adatközlést köszönjük, továbbra is igényt tartunk rá.

Helsinki, 1986. május 7.

Elvtársi üdvözléssel:

Hargita Árpád

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-szn/1986. Kísérőlevél. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

⁴²⁷ A Finn Sugárvédelmi Központ által készített *Stuk-B-Valo 44* (Interim report on Fallout situation in Finland from april 26 to may 4 1986) című tájékoztatót nem közöljük. Az angol nyelvű tájékoztató az április 26. és május 4-e közötti finnországi mérési eredményeket és környezeti mintákból vett analízist közli.

50.

**Az IBUSZ bécsi kirendeltségének tájékoztatója
(1986. május 7.)**

IBUSZ bécsi kirendeltség tájékoztatója
Bécs, 1986. május 7.

No. 74.

Bécs 1986. máj. 7.

30, 32, 46-nak:

IBUSZ bécsi kirendeltsége tájékoztatót, hogy utóbbi napokban 9 osztrák vagy Ausztriában tartózkodó turistacsoport /300 fő/ mondta le telefonon, vagy írásban a korábban megrendelt, és megszervezett magyarországi útját /kiesett bevétel félmillió schilling/. A lemondás indoklása: „Ezt a döntést az Egészségügyi Minisztérium az atomkatasztrófa és az Ausztriába való visszautazással kapcsolatos konkrét problémák miatt sürgetőleg ajánlotta”.

Mivel a nagykövetség előzetesen semmiféle hivatalos értesítést nem kapott, a mai napon személyesen kértem felvilágosítást a Külügyminisztérium főtájtáratól és az Egészségügyi Minisztériumtól.⁴²⁸

Kérem a fentiekről Marjai és dr. Meggyes István elvtársakat tájékoztatni.

406 +

[MNL OL XIX-A-2-af- 00147-III-Ausztria-No.74/1986. Nyílt távirat. A tetejére rágépelve az elosztási lista: KM, Marjai et., Várkonyi et., Kovács et., Kövári et., VI. Ter. Osztály, Konzuli Főosztály, Információ. A dokumentumhoz tartozó előadóíven szerepel „Kapta: Antalpéter et. és Bartha et.”]

⁴²⁸ Az osztrák intézkedésekkel kapcsolatban többek között lásd 47. és 102. sz. dokumentumok.

51.

**Rejtjeltávirat a finn mezőgazdasági államtitkár tájékoztatásáról
(1986. május 7.)**

05198

HELSINKI

Érkezett: 86.05.07. 15.00

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Mné-Má.

05.07. 15.30

Ellenőrizte:⁴²⁹

REJTJELTÁVIRAT

Uronen mezőgazdasági államtitkárnak a bemutatkozó látogatáson,⁴³⁰ méltattam sajtónyilatkozatát, mely józanul értékelte a reaktorbaleset utáni helyzetet s állást foglalt az importkorlátozás ellen.

Uronen elmondta, hogy a jelenlegi helyzet lényegében megegyezik az 1961-62 évivel,⁴³¹ csak akkor nem csaptak ekkora zajt a sugárszennyeződés miatt. A jelenlegi számok nem nagyok, mert a legeltetés még nem kezdődött meg. Felmérik a gabona és takarmányhelyzetet, a fertőzöttség mértékét, s ennek alapján döntenek jelenlegi feleslegeik megtartásáról, vagy eladásáról.

Szovjet igény igen nagy 20 mo tonna helyett 30 mo tonna hús. Szovjet roszimport kérdéssé vált. Vizsgálják, hogy fertőzött gabonából alkoholt készítsenek-e. Parasztagazdaságokat nem érte felkészületlenül az eset. Tavaly a polgári védelem kézikönyvét megkapták, s ez foglalkozik a nukleáris szennyeződés problémáival.

A minisztérium a túltermelés ellenére is fontosnak tartja az új technológia bevezetését. Biotechnika fejlesztése érdekében összefogják egyetemi és magán kutatóhelyeket. Szívesen folytatják e téren együttműködést magyar partnerekkel. Savas esők okozta erdőpusztulás tanulmányozására 60 fős munkacsoportot létesítettek.

Szeptember utolsó hetében kész Budapestre látogatni.⁴³²

- 42 - H.⁴³³ -

⁴²⁹ Olvashatatlan szignó.

⁴³⁰ L. 382. sz. lábjegyzet.

⁴³¹ 1961 szeptembere és 1962 decembere között a Szovjetunió körülbelül 93 léggöri és 2 föld alatti, az Egyesült Államok 39 léggöri és 67 föld alatti tesztrobbantást vitt véghez. Lázár Nóra Kata: A nukleáris robbantások kérdése a nukleáris fegyvermentes övezetekben. *De iurisprudencia et iure publico*, 2013. (7. évf.) 3. sz. <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2013-3-06.pdf> (Utolsó letöltés: 2018. február 6.)

⁴³² Az 1986. október 7-8-án a Mezőgazdasági Múzeumban tartott magyar- finn mezőgazdasági szimpóziumot Uronen mezőgazdasági és erdészeti államtitkár nyitotta meg.

⁴³³ Hargita Árpád

Lássa: Gresznáryk et.
 Birnbauer et.
 Marjai et-nak továbbítva

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-szn/1986. (KÜM 05198/1986). Távirógéppel írt tisztázatot.]

52.

Finnországi sajtószemle (1986. május 8.)

no: 42

Helsinki, 1986. május 08.

= sajtótávírat =

1-nek, 2-nek, 3-nak, 46-nak, 29-nek, 26-nak:

Helsingin Sanomat:⁴³⁴ Brigitta Dahl svéd energiaminiszter hétfőn bírálta a finn hatóságok lassúságát a radioaktív sugárzási adatok jelentésében. Dahl munkatársai most azt jelentik, hogy már tisztázták az információs zavarokat Finnország és Svédország között...⁴³⁵ Kaisa Raatikainen finn belügyminiszter szerint Finnország higgadtan és okosan járt el, ahogy a csernobili szerencsétlenségre reagált... Antti Vuorinen, a sugárzásvédelmi központ főigazgatója kijelentette, hogy teljesen alaptalanok azok a szívos állítások a világon, amelyek szerint Finnországban kivételesen nagy lenne a radioaktív sugárzás. A mérési adatok⁴³⁶ mutatják, hogy a sugárzás Finnországban és Svédországban csaknem azonos, kivéve azt, hogy a tej radioaktív jódtartalma Svédországban jóval magasabb, mint Finnországban.⁴³⁷

A Suomen Sosialidemokraatti⁴³⁸ írja vezércikkében, hogy az un. szabad és független nyugati hírközlés nem járt el becsületesen a csernobili szerencsétlenséggel kapcsolatban. A nyugati hírközlés kritikátlanul eltúlozta a szerencsétlenség következményeit. Korlátlan tájékoztatási és propaganda háború folyik. Ez kemény, de

⁴³⁴ Finnországban a *Hesari* néven is ismert népszerű napilapot 1889-ben alapították, ezen a néven 1905-től adják ki.

⁴³⁵ Kihagyás az eredeti szövegben.

⁴³⁶ A finn mérési adatokat l.: http://www.iaea.org/inis/collection/NCLCollectionStore/_Public/19/050/19050144.pdf; svéd mérési adatok: <http://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/Global/Publikationer/Rapport/Stralskydd/1986/ssi-rapp-1986-12.pdf> (Utolsó letöltés: 2018. február 6.)

⁴³⁷ A mondat utólag ceruzával aláhúzva.

⁴³⁸ Finn nyelvű, hetente öt alkalommal kiadott lap, a finn Szociáldemokrata Párt orgánuma, amit 1895-ben alapítottak.

jogos vád. Ennek bebizonyítására elég rámutatni arra, hogy a világon mit beszélnek Finnországról. A hírközlési eszközök által terjesztett hisztéria miatt egy svéd szakembercsoport visszavonta finnországi utazását, akik egy színházi szemináriumon vettek volna részt, mert féltek az itteni sugárzástól. Amerikában azt híresztelik, hogy a sugárzás következtében Finnországban 2000 ember halt meg.⁴³⁹ Mindezt nem lehet a Szovjetunió sántító információs politikájával magyarázni. Hasonló, bár jóval enyhébb hír-cirkuszba eltévedt a finn hírközlési eszközök jelentős része is, jóllehet itt minden lényeges adat a hírközlők rendelkezésére áll.

= 397 =

[MNL OL XIX-A-2-af- 00147-IV-Finnország-szn/1986. (No.42). Nyílt távirat. A tetejére rágépelve az elosztási lista: kzs, Marjai elvtárs, Várkonyi elvtárs, Horn elvtárs, Kovács [László] elvtárs, Kővári elvtárs, VI. ter., mszmp kb, sajtó, infó.]

53.

Napi Operatív Információs Jelentés magyar kamion visszafordításáról (1986. május 8.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

87. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 8.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

12./ 1986. V. 5-én a HUNGAROCAMION⁴⁴⁰ egyik szerelvényét sugárfertőzésre való hivatkozással nem engedték belépni az NSZK hatóságok Furt[h] im Wald /NSZK-Csehszlovákia határa/ határátkelőhelynél. Mosási lehetőséget sem biztosítottak, a gépjárművet visszafordították.

A csehszlovák hatóságok is felszólították a szerelvény vezetőjét, hogy 24 órán belül hagyja el az ország területét. A vállalat a gépkocsit visszairányította Mosonmagyaróvárra, ahol a járművet lemosatják és újra útba indítják.

⁴³⁹ L. még 160. dokumentum.

⁴⁴⁰ L. 230. sz. lábjegyzet.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 6.
Érvényességi idő:	1986. V. 5.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-84/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-87/12/1986.05.08. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 87. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

54.

Napi Operatív Információs Jelentés a nyugati országok reakcióiról és a bolgár intézkedésekről (1986. május 8.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

87. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 8.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

8./

- A csernobili katasztrófa miatt a tőkés partnereink lemondták /vagy tervezik/ az esedékes nyugati élelmiszer-exportunkat. A biztosító szakemberei mérle-

gelik, hogy mennyi kárt okoz a biztosítónak, mivel az össz-exportunk döntő többsége biztosítva, ill. viszont-biztosítva van.

- A külföldi biztosítási szakemberek között beszédtema,⁴⁴¹ hogy egyes nyugati utazási irodák és kormányok arra próbálják rávenni állampolgárjaikat /ügyfeleiket/, ne utazzanak be a „fertőzött” területre. /Számítani lehet a nyugatról beutazó turisták csökkenésére./⁴⁴²

Intézkedés: Figyelemmel kísérik az ügygel kapcsolatos fejleményeket.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 6.
Érvényességi idő:	1986. V.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/

9./ 1986. május 6-án több bolgár kamiont küldtek vissza az osztrák, NSZK határról sugárszennyezettség miatt,⁴⁴³ és a súlyosabban fertőzött keleti országokból /BNK, RSzK, LNK, NDK/ bizonytalan ideig nem vesznek mezőgazdasági terméket, ill. egyes ipari termékeket csak a gyártó „sugárszennyezettségi” bizonyítványával fogadják el.

Állítólag a mai naptól a szófiai szovjet iskola lengyel diákjai 16 éves korig sugár-ellenes gyógyszerkezelésben részesülnek.

A bolgár óvodákban, bölcsődékben vasárnaptól egy hét időtartamra megtiltották a gyerekeknek a tejfogyasztást és az udvaron történő játszást.

Intézkedés: Figyelemmel kísérik az ügygel kapcsolatos fejleményeket.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály a vonatkozó részről tájékoztatja a III/I. Csfséget.

441 Utalás az AIDA konferenciára. L. 48. sz. dokumentum.

442 Lásd pl. 36., 50. sz. dokumentumok.

443 Május 3-ig Románián keresztül érkező 20 bolgár kamiont visszautasítottak az NSZK határról azzal az indokkal, hogy „Geiger-Müller számláló vizsgálat szerint 7-es röntgen erősségnél magasabb sugárzást mértek”. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Bulgária-sz.n.-Jelentés-1986. május 4.) Geiger számláló L. Szakkifejezések.

Forrás: SZT
 Forrás minősítése: ellenőrzött
 Információ: nem ellenőrzött
 Keletkezési idő: 1986. V. 6.
 Érvényességi idő: 1986. V. 6.
 Keletkezés szaka: felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-12. Osztály/
 [...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
 osztályvezető

Készült: 19 példányban
 Kapják: elosztó szerint
 Nytsz.: 40/11-3-87/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-87/8-9/1986.05.08. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 87. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentéseket nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

55.

Gyovai Gyula nagykövet rejtjeltávirata a bolgár helyzetről (1986. május 8.)

Szófia Szófia 05279
 Készítette: Ju. Érkezett: 86.05.08.15.30 SZIGORÚAN TITKOS!
 05.08.15.40 Ellenőrizte:⁴⁴⁴

REJTJELTÁVIRAT

Azonnal

Anasztaszij Doncev, a BKP szófia bizottságának első titkára egy alkalmi beszélgetés kapcsán első beosztottunknak a radioaktív sugárzással kapcsolatban elmondta, hogy Bulgáriában az eddigi mérési adatok szerint veszélyhelyzet nincs.

Nagykövetségünk gazdasági tanácsosa megbízható forrásból szerzett információja szerint azonban május 7-én valamennyi szófia piacon teherautóval begyűj-

⁴⁴⁴ Olvashatatlan szignó.

töttek központilag minden saláta, és egyéb zöldségárut – az üvegházi uborka és paradicsom kivételével –, és azóta ilyen jellegű friss áru már nem is kerül a piacokra.

Eddig a bolgár tömegtájékoztatási eszközök alapvetően csak a baleset tényéről adtak hírt, de a lakosság nyugtalansága miatt május 7-én este a televízió és a rádió, valamint a 8-án megjelent napilapok már részletesebb mérési értékeket is közöltek. A legveszélyeztetettebb területeken a mért értékek az alábbiak:

Kardzsali	007	miliröntgen / óra ⁴⁴⁵
Gabrovo	007	miliröntgen / óra
Sztara-Zagora	006	miliröntgen / óra
Jambol	005	miliröntgen / óra
Szlivén ⁴⁴⁶	006	miliröntgen / óra

A normális sugárzási érték egyébként 0015-0025 miliröntgen / óra.

A közzétett közlemény szerint a víz iható, a tej és tejtermékek, valamint a hús fogyasztható, a különböző zöldségféléket azonban csak alaposan átmosva ajánlják fogyasztásra.

= 110. Gyovai Gyula =

Lássa: dr. Szepes I. et.

Láttam:

Tov.: 15.50

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Bulgária-szn/1986. (KÜM 05279/1986.) Távirógéppel írt tisztázat]

⁴⁴⁵ L. Szakkifejezések.

⁴⁴⁶ A felsorolt városok Bulgária középső területén, észak-déli irányban húzódó vonal mentén, vagy ettől a vonaltól kissé keletebbre fekszenek.

56.

**Napi Operatív Információs Jelentés a magyar hajókat érintő
osztrák és olasz intézkedésekről
(1986. május 8.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

87. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 8.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

11./ A bécsi Polgárvédelmi Hatóság a hazaérkező osztrák hajókat azonnal átvizsgálja, méri sugárszennyezettségi fokát, az osztrák hajósokat orvosi vizsgálatnak vetik alá. Eddig a megengedett sugárszennyeződést meghaladó értéket nem derítettek fel. Ezért az osztrák DDSG Hajózási Vállalat⁴⁴⁷ utasítást adott hajóinak, hogy felkereshetik a szovjet folyami kikötőt⁴⁴⁸. Egyidejűleg a BL nyugatnémet hajózási vállalat is feloldotta a forgalmi korlátozást az al-dunai szakaszra. Jelenleg a Passaunál felállított ellenőrző állomáson mérik a Magyarországtól délre lévő vizekről érkező hajók radioaktív szennyeződését. Visszatartásról eddig nem keletkezett információ.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	tmb.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 6.
Érvényességi idő:	1986. V. 6.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

⁴⁴⁷ Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft, magyar nevén Első Dunagőzhajózási Társaság.

⁴⁴⁸ Szovjet dunai kikötő Reni és Izmail (ma: Izmajil) területén működött.

13./ Olasz hatósági intézkedések alapján a MAHART hajók részére kamionnal /tranzit áruként/ olyan élelmiszer küldhető, amelyeknél a magyar egészségügyi hatóságok igazolják, hogy IV. 20-a előtt készültek és nyertek csomagolást.

Intézkedés: Intézkednek, hogy a követelményeknek megfelelő élelmiszer kerüljön szállításra a MAHART hajóira.

A III/II-II. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget

Forrás:	tmb.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 7.
Érvényességi idő:	1986. V. 7.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-87/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-87/11 és 87/13/986.05.08. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 87. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tiszttáztatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentéseket nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

57.

**A tokiói nagykövet jelentése a magyarországi sugárszennyezettség
Japánban tapasztalható következményeiről
(1986. május 8.)**

KÜLÜGYMINISZTERIUM
003/1029

Szigorúan titkos!
Kapja: Marjai József elvtárs

A magyarországi sugárszennyezettség Japánban tapasztalható következményeiről

Tokiói nagykövetünk⁴⁴⁹ jelenti, hogy a japán TBS televíziós társaság forgatócsoportja – ottani IBUSZ-irodánkon keresztül – elhalasztotta május 8-i indulással tervezett magyarországi utazását, mivel Japán budapesti nagykövetségétől kapott tájékoztatás szerint hazánkban sugárveszéllyel lehet számolni, s ajánlatos konserveket vinniük magukkal.

Nagykövetünk megfontolásra javasolja, hogy Japán budapesti nagykövetségén – beosztotti szinten – vessük fel a kérdést.

Ottani kereskedelmi tanácsosunk⁴⁵⁰ bizalmas értesülése szerint a SOBOTO-ban⁴⁵¹ (szervezet a kereskedelem fejlesztésére a Szovjetunióval, s a kelet-európai országokkal) hosszabb értekezleten vitatták meg, hogy – a sugárszennyezettség függvényében – megtartsák-e a gazdasági klubok Bukarestben és Budapesten esedékes ülését.

Budapest, 1986. május 8.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Japán-1986. (KÜM 003/1029/1986.) Gépelt tisztázat.]

449 Szarka Károly

450 Dr. Rekettye Gábor kereskedelmi tanácsos

451 Helyesen: SOTOBO. 1967-ben alakult szervezet, melynek célja a Szovjetunióval és a kelet-európai országokkal való kereskedelem előmozdítása volt. Nagyjából kétszáz szervezetet: ipari vállalatokat, kereskedőházakat, bankokat, biztosítókat, ipari szövetségeket, szállítási- és hajózási társaságokat és helyi kormányzati szerveket képviselt.

58.

**A Magyar Távirati Iroda tájékoztatása
a kanadai kormány intézkedéseiről
(1986. május 8.)**

Marjai elvtárs tájékoztatására küldi Pálos Tamás

Kanadai intézkedések

Ottawa, 1986. május 8. /AFP/⁴⁵² – A kanadai kormány elhatározta, hogy vizsgálat céljából határainál feltartóztat minden Európából érkező gyümölcs- és zöldségszállítmányt – jelentette be szerdán a kanadai Egészségügyi Minisztérium szóvivője.

Kanadában az után döntöttek így, hogy az Észak-Olaszországból importált gombában kisebb mértékű radioaktív szennyeződést találtak a vancouveri átvizsgálás során.

A kanadai egészségügyi miniszter⁴⁵³ – megelőzés címén – elrendelte továbbá az importált tejtermékek tüzetes vizsgálatát. A Szovjetunió nyugati területeire, továbbá Lengyelországba, Romániába, Magyarországra, Csehszlovákiába, Görögországba, és Olaszországba utazó kanadai turistákat pedig felszólítja, hogy ne fogyasszanak tejet, és elfogyasztás előtt jól mossák meg a gyümölcsöket és a zöldségeket.

bm

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Kanada-szn/1986. Gépelt sajtótávirat tisztázata.]

⁴⁵² Agence France-Presse, 1944-ben alapított francia nemzetközi hírügynökség.

⁴⁵³ Arthur Jacob „Jake” Epp, egészségügyi és népjóléti miniszter.

59.

**Rejtjeltávirat az észak-európai országok
Stockholmban rendezett sugárvédelmi üléséről
(1986. május 8.)**

05248

HELSINKI

Érkezett: 86.05.08. 11.30.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: HG-So.

05.08. 12.05.

Ellenőrizte:⁴⁵⁴

REJTJELTÁVIRAT

Marjai elvtárs figyelmébe:

- 1.) Az északi országok sugárvédelmi szakemberei Stockholmban egynapos ülést tartottak. Helyzetértékelésük szerint legsúlyosabb a szennyeződés Dániában. Emiatt elrendelték az állatállomány istállóban tartását két hétre. Még a héten Franciaországban tartanak értekezletet a nyugat-európai sugárvédelmi szakértők.⁴⁵⁵
- 2.) Finnországban a turizmus csökkenésével számolnak, mivel az USA sajtóban olyan hír jelent meg, hogy a reaktorbaleset következtében Finnországban kétezer halott volt.
- 3.) Átszervezték és hatékonyabbá tették a finn riasztási rendszert és a válságstáb működését.
- 4.) Finn részről aggódnak amiatt, hogy Leningrád közelében, a finn határ mellett, a csernobilihez hasonló atomerőmű van,⁴⁵⁶ s nincs tájékoztatás arról, hogy leállították-e.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ Olvashatatlan szignó.

⁴⁵⁵ Feltehetően a Párizsban, 1986. május 9-én tartott értekezletre utaltak. Itt állapították meg, hogy az OECD tagországaiban (USA, Egyesült Királyság, Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Japán, Kanbada, Luxemburg, NSZK, Norvégia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Törökország, Új-Zéland) „nincs ok a nyugtalanságra, a mért értékek messze nem érik el a tűrési határt, a friss tej esetében ezt 2000 Bq/literben állapították meg, amely értéknél a Szovjetunió kivül csak Lengyelország és Magyarország egyes helyein észleltek többet. Franciaország legérzékenyebb területén is ez az érték 200 Bq/liter alatt van – közölte az értekezleten részt vett francia szakértő.” (MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Francia.-no57/1986. sz. nyílt távirat)

⁴⁵⁶ A leningrádi atomerőmű (hivatalos nevén: Leningrádi Nukleáris Energetikai Állomás) Szentpétervártól nyugatra, a Finn-öböl partján fekvő Szosznovij Borban található. 1-es blokkját 1973-ban helyezték üzembe 1–4. blokkjaiban grafitmoderátoros reaktor üzemelt.

⁴⁵⁷ A bekezdés a szöveg bal szélén tollal megjelölve.

- 5.) A finnek egyelőre nem támasztanak kártérítési igényt.
- 6.) Van-e magyar, vagy közös javaslat olyan nemzetközi egyezmény megkötésére, amely gyorsítja az információcserét hasonló esetekben? Elképzelhető-e magyar-finn kezdeményezés ez ügyben? Sürgős választ kérek.⁴⁵⁸

- 44. -

Lássa: Gresznáryk et.

Láttam:

Marjai elvtársnak továbbítva!

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-szn./1986. (KÜM 05248/1986). Távirógéppel írt tiszta-
táztat.]

60.

Sajtószemle a csernobili katasztrófa görögországi visszhangjáról (1986. május 8.)

No. 17.

–Sajtószemle –

Athén, 1986. május 08.

51-nek és 30-nak is:

A mai görög sajtó is jórészt még mindig a csernobili atomerőműben bekövetkezett szerencsétlenséggel, és következményeivel foglalkozik, néhány lap tárgyilagos formában, a legtöbb azonban az itteni sajtó egy részére jellemző szenzációhajhászó módon.

Valamennyi lap közli az egészségügyi miniszter⁴⁵⁹ újabb nyilatkozatát, mely szerint a sugárzási szint tovább csökkent az országban, így a korábbi intézkedéseket részben enyhítve, ismét engedélyezték a tehéntej kereskedelmi forgalmazását.

.....
⁴⁵⁸ A bekezdés szöveg bal szélén tollal felkiáltójellel megjelölve.

⁴⁵⁹ Georgios Gennimatas

A televízió híradója többek között Budapestről visszatért utasok kórházi vizsgálatát mutatta be, a talált sugárzási értékek jelentéktelennek bizonyultak, az utasok pedig a riporter kérdésére válaszolva elmondták, hogy Budapesten semmilyen jelet nem tapasztaltak a szerencsétlenség következményeivel kapcsolatos pániknak. Más, Kijevből érkezett görög utasok csodálkozásukat fejezték ki a Görögországban tapasztalt izgalom miatt, és elmondták, hogy a Szovjetunióban a helyzet normális.

A lapok arról is írtak, hogy Athénben és a nagyobb görög városokban vásárlási láz tört ki, és ugrásszerűen megnőtt a kereslet „sugárzástól mentes termékek”, elsősorban konzervek iránt.

A NEA⁴⁶⁰ 12 oldalon át foglalkozik a kérdéssel. Főbb cikkeinek címei: „Moszkva magyarázatot ad”, „leállítják az importot” – „riadó a kereskedelmi és mezőgazdasági minisztériumban” – „pánik a piacon” – „ellenőrzik a repülőgépeket is” – „az igazság a veszélyről” – „Csernobilban jártam a katasztrófa után” (szovjet újságíró beszámolója) – „nincs ok aggodalomra” – „radioaktivitás és gazdaság” – stb.

Az Ethnosz⁴⁶¹ a radioaktív felhő „második hullámát” jelenti be, mely „már közvetlenül Görögországot sújtja”.

A Rizospasztisz⁴⁶² vezércikkben bírálja a tömegtájékoztatási eszközöket azért, mert nem tárgyilagos tájékoztatást adnak a csernobili esetről, és az ennek következtében kialakult helyzetről, hanem „pánikot keltenek”.

A Kathimerini⁴⁶³ beszámol a görögországi sugárszint további csökkenéséről, és megállapítja, hogy amennyiben a sugárzás valóban megszűnt az erőmű körzetében, ez a tendencia folytatódik, a lap kritizálja a görög kormányt az intézkedéseiben megnyilvánuló ellentmondásokért, és „tehetetlenségéért”.

= 166 =

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Görögország-szn/1986. (No. 17.) Nyílt sajtótávirat, rágépelve az elosztási lista: KZS, Marjai elvtárs, Várkonyi elvtárs, Kovács elvtárs, Kővári elvtárs, XI. Ter., Műszaki, Info.]

⁴⁶⁰ A Ta Nea 1931-ben alapított görög napilap.

⁴⁶¹ Görög napilap.

⁴⁶² A görög kommunista párt hivatalos lapja, amit 1916-ban alapítottak.

⁴⁶³ 1919-ben alapított konzervatív napilap.

61.

**A magyar hírszerzés információi
az atomerőmű-baleset nemzetközi hatásairól
(1986. május 8.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I. Csoportfőnökség
67/9-1888/86.

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!
29. pld.

Dr. KONCZER ISTVÁN r. vezérőrnagy elvtársnak
A BRFK vezetője

B u d a p e s t

Tárgy: Értesülések az ukrainai erőmű-szerencsétlenség következményeiről

FELJEGYZÉS

Japán kormánykörökből származó értesülésünk szerint a tokiói tőkés csúcstalálkozón⁴⁶⁴ Washington egy olyan nyilatkozat elfogadtatására törekedett, amely a Csernobilban történt balesetre hivatkozva elítélte volna a Szovjetuniót. Japán és a nyugat-európai országok vezetői azonban úgy vélték, hogy a hasonló katasztrófák megelőzésének általános kérdéseire kell összpontosítani, s fellépésüknek köszönhetően Reagan módosította korábbi álláspontját.

Az amerikai Központi Hírszerző Hivatal műholdas felvételek elemzése alapján arra a következtetésre jutott, hogy április 30-án egy második reaktor is megolvadt vagy nagyon közel állt hozzá. Ez svéd szakértő szerint a műhold-felvételeken két jól elkülöníthető, jelentős hőkisugárzási pont volt látható ebben az időben az erőműben.

A Varsóban akkreditált nyugati nagykövetségek vezetői kiemelt érdeklődést tanúsítanak a csernobili baleset következményei iránt. Május 7-i információ szerint az amerikai diplomata nem értékeli veszélyesnek a radioaktivitás jelenlegi szintjét Lengyelországban. Az Egyesült Államok varsói nagykövetségének vezetői egyelőre nem tartják szükségesnek jóddpreparátumok beadását⁴⁶⁵ a képviselő dolgozóinak

⁴⁶⁴ A legfejlettebb országok: Franciaország, az NSZK, Kanada, Olaszország, Japán, Egyesült Királyság, Egyesült Államok (vagyis a Group of Seven, azaz a Hetek csoportja rövidítésével: G7) részvételével rendezett, informális világgazdasági fórum, mely 1986. május 4–6. között tartotta 12. összejövetelét. A szerveződésben az Európai Bizottság is képviseltette magát.

⁴⁶⁵ L. 33. sz. lábjegyzet.

és családtagjaiknak. A brit, a nyugatnémet és a belga nagykövetség – saját mérései alapján – úgy értékeli, hogy nem komoly mértékű a lengyelországi sugárszennyeződés, azonban megelőző céllal jódkészítményeket adtak a gyermekeknek, s határozatot hoztak a hazaküldésük előkészítéséről.

Japán, Franciaország, Svédország, Olaszország, Törökország és Portugália nagykövetségein nem tettek hasonló óvintézkedéseket. A japán nagykövetség ugyanakkor Nyugat-Berlinből rendelt élelmiszert.

Nyugati tudósítók az Urban kormányzóvivő⁴⁶⁶ keddi sajtóértekezletén elhangzottakból arra következtetnek, hogy a Szovjetunió a hivatalos bejelentés előtt semiféle tájékoztatást nem adott Lengyelországnak, és lengyel tudósok csak a véletlennek köszönhetően fedezték fel a radioaktivitás rendellenes szintjét május 29-én a kora reggeli órákban.

A lengyel közvéleményben erősen kritikus visszhangot váltott ki az erőmű katasztrófájával és különösen a Lengyelországot is érintő hatásokkal kapcsolatos hivatalos tájékoztatás. A lengyel állambiztonsági szervektől származó nem hivatalos értesüléseink szerint csökken a bizalom a tömegtájékoztatási eszközök által nyilvánosságra hozott hivatalos közlemények iránt, nyíltan megkérdőjelezzik a radioaktív sugárzás mértékére vonatkozó adatok hitelességét.

Értetlenséget és nyugtalanságot váltott ki a sugárzás csökkenéséről szóló bejelentés, mivel hiányzott a viszonyítási alap. Számos kifogás hangzik el a tájékoztatás időzítését és tartalmát illetően is. Egészségügyi dolgozók élesen bírálják a – megítélésük szerint – eleve elkésett egészségügyi intézkedéseket, amelyek így csak fokozták a társadalom nyugtalanságát.

A hivatalos tájékoztatás iránti bizalom csökkenésével párhuzamosan a közvélemény előtt felértékelődtek a nyugati hírközlő szervek információi. Széles körben elterjedt vélekedés szerint a hivatalos közlemények kizárólag a közvélemény lecsillapítását, a pánik megelőzését kívánják elérni. Értelmiségi körökben mind többet foglalkoznak a Lengyelországot ért gazdasági és kereskedelmi károkkal, valamint ezek megtérülésének lehetőségével.

Prágából származó információ szerint a csehszlovák hatóságok hivatalos nyilatkozatai ellenére – amelyek szerint a Csernobilban történt szerencsétlenség következményei nem érintik az országot – egyre fokozódik a lakosság körében a nyugtalanság. Széles körben helytelenítik a csehszlovák hírközlő szervek eljárását, s azt állítják, hogy az információk elhallgatása miatt nincs hitele a hivatalos közleményeknek. Május 6-án a televízióban bejelentették, hogy Csehszlovákia területét is elérte a radioaktív sugárzás, azonban az nem jelent veszélyt a lakosságra. A sugár-

szennyeződés késői hivatalos beismerése azt eredményezte, hogy a lakosság megkezdte a jódkészítmények felvásárlását a gyógyszertárakból.

(Az összeállítás illetékes forrásokból származó értesülések alapján készült.)

Budapest, 1986. május 8.

Déri János

Bogye János r. vezérőrnagy
főcsoportfőnök-helyettes mb.

Készült: 33 pld-ban

Készítette: H.V/Z.M

Kapják: elosztó szerint!

[ÁBTL 1.11.4. – BM III/I-2. Osztály iratai – BM III/II. csoportfőnököknek megküldött információk – 67/9-1888/1986. Eredeti, Déri János mb. aláírással, „Belügyminisztérium 191” feliratú körbélyegzővel ellátott gépelt tisztázat. Az irat első oldalának jobb felső sarkában minősítést törölő pecsét található. Az irat első oldalán Récsey [Róbert] ezr[edes] E[ltárs]! 05.14. kézirásos szöveg és olvashatatlan szignó szerepel. 2. p.]

62.

**Napi Operatív Információs Jelentés
nyugat-német beutazások lemondásáról
(1986. május 9.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

88. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május „9.”

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

7./ A frankfurti tartományi belügyminiszter⁴⁶⁷ azt ajánlotta az ott működő utazási irodáknak, hogy a sugárzás veszélye miatt a Magyarországra tervezett utazásokat

⁴⁶⁷ Frankfurt am Main önálló városként Hessen tartományhoz tartozott, így valószínűleg Hessen tartomány belügyminiszterére gondoltak. 1986-ban Horst Winterstein volt Hessen tartomány belügyminisztere. https://de.wikipedia.org/wiki/Horst_Winterstein (Utolsó letöltés: 2018. február 10.)

mondják le. Az utazási irodák valamennyi, a MALÉV járatral közlekedtetett külön csoport utazását visszamondták. A visszamondásból eredő kár jelentős.⁴⁶⁸

Intézkedés: –

Forrás:	tmb.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 7.
Érvényességi idő:	1986. V. 7.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-88/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-88/7/1986.05.09. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 88. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés alatt kézírásal: „Csak a frankfurti!” A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

63.

A varsói magyar kereskedelmi kirendeltség jelentése a Közös Piac tagállamaiban bevezetett korlátozó intézkedésekről (1986. május 9.)

LENGYELORSZÁG:

Május 9.

10 óra

Varsói kirendeltségünk⁴⁶⁹ jelenti:

A lengyel KKM illetékes főosztályvezető helyettese tájékoztatott, hogy a Közös Piaci Bizottság⁴⁷⁰ döntés értelmében ma nulla órától érvényes – a 6-án jelzett áruk mel-

⁴⁶⁸ A robbanás után a kormány többször is foglalkozott a baleset idegenforgalomra tett hatásával, részletesen l. 8. sz., vagy a 140. sz. dokumentum. A magyar veszteségekkel kapcsolatban l. 12/b sz. dokumentum.

⁴⁶⁹ L. 238. sz. lábjegyzet.

⁴⁷⁰ A Közös Piac lépéseivel kapcsolatban l. például a 90. vagy 104. sz. dokumentum.

lett – kibővítették a beviteli tilalmi listát: a friss hússal, mindenféle élőállattal (pl. ló, marhafélék, nyúl, csiga stb.) tejtermékekkel. Kivétel NDK és Jugoszlávia, a döntés május 31-ig érvényes a tagországokra, de azok tovább bővíthetik a listát (pl. olaszok tojásra is bevezették a tilalmat), Nyugat-Berlin az NSZK gyakorlata szerint jár el.

A határidő meghosszabbítható és az árulista bővítését később felülvizsgálják.

A korlátozás nem érinti Ausztriát és Svédországot, ezért elsősorban politikai jellegű döntésnek tartják a határozatot és a Tanács mai ülésétől nem várnak javulást.

A gdanski⁴⁷¹ kikötőből elmenő minden árut bemérnek, és arról igazolást adnak, Gdyniában⁴⁷² kérésre a címzett ország rendelkezései függvényében végeznek mérést, Szczecinben⁴⁷³ nem végeznek ilyen ellenőrzést, ill[etve] szolgáltatást.

A magyar árukkal kapcsolatban a Masped⁴⁷⁴ gdyniai kiküldöttjét úgy tájékoztatta, hogy lehetőség szerint kerülje el a mérést, tekintettel a többletköltségekre.

A Közös Piaci döntés az illetékes lengyel vállalatok előtt ismeretes, jelenleg nem tudnak arról, hogy emiatt visszaküldtek volna árut.

Folyamatosan tájékozódunk, a KKM-el hétfőre beszéltem meg találkozót, ahol a korlátozás első tapasztalatairól ígértek információt.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147- V-Lengyelország-szn/1986. (Varsói Kirendeltség jelentése 1986. május 9.). Gévelt másolat aláírás, pecsét nélkül.]

⁴⁷¹ Gdańsk (németül: Danzig): Lengyelország hatodik legnagyobb városa, egyben legfontosabb kikötője, Pomeránia székhelye. A város a Balti-tenger részét képező Gdański-öböl déli partján helyezkedik el, egy településfűzért alkotva Sopottal, Gdyniával, és több kisebb településsel.

⁴⁷² Gdynia (németül: *Gdingen* vagy *Gotenhafen*), város Lengyelországban a Pomerániai vajdaságban a Balti-tenger déli partján.

⁴⁷³ Szczecin Lengyelország 7. legnagyobb városa, kikötő az Odera partján, 60 km-re a Balti-tengertől.

⁴⁷⁴ A Magyar Általános Szállítmányozási Vállalatot a Népgazdasági Tanács 479/25/1950. sz. határozatával alapította, az áruk nemzetközi szállítmányozására.

64/a.

**Napi Operatív Információs Jelentés a MALÉV
thessaloniki és müncheni járatairól
(1986. május 12.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

89. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 12.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

8./ 1986.V. 8-án a MALÉV Budapest-Thessaloniki járatának utasait a thessaloniki repülőtérén egyenként lefényképezték, majd a tranzitváróban műszeres sugárvizsgálatnak vetették alá. Ezt követően 3 személy a repülőgépet és személyzetét vizsgálta meg.

Az eredményt senkivel sem közölték. /Az utasok többsége görög állampolgár volt./⁴⁷⁵

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	tmb.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 9.
Érvényességi idő:	1986. V. 8.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

10./ 1986. V. 8-án a müncheni repülőtérre Budapestről MALÉV géppel érkező utasokat, majd a repülőgépet és személyzetét műszeres sugárvizsgálatnak vetették alá. Az egyik utasnál a vizsgálat 100-as értéket regisztrált. Az ellenőrzést végzők

⁴⁷⁵ L. még 60. sz. dokumentum.

elmondták, hogy a kritikus érték 1000-nél kezdődik.⁴⁷⁶ Más diszkriminatív intézkedés nem történt.

Intézkedés: -

Forrás:	tmb.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 9.
Érvényességi idő:	1986. V. 8.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-96/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-89/8 és 89/10/986.05.12. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 89. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentéseket nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

⁴⁷⁶ Az adatok értelmezését a mértékegység hiánya nem teszi lehetővé.

64/b.

**Napi Operatív Információs Jelentés az atomkatasztrófa
olasz- és franciaországi hatásairól
(1986. május 12.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

89. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 12.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

7./ Az olasz vasúti szervek az olasz egészségügyi minisztérium kérésére forgalmi korlátozást rendeltek el az Európai Gazdasági Közösség államaiból⁴⁷⁷ származó állati és növényi eredetű termékek szállítására. Kivételt képez,⁴⁷⁸ ha az adott ország kormányhatósága külön nyilatkozatot ad, hogy a termékek emberi fogyasztásra alkalmasak.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	SZT
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 8.
Érvényességi idő:	1986. V. 5.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

⁴⁷⁷ Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Nyugat-Németország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Portugália, Spanyolország.

⁴⁷⁸ Kivételt képez szöveget hullámos vonallal aláhúzva, kérdőjellel ellátva.

11./ 1986. IV. 24-30 között hivatalos úton Párizsban járt hírforrás jelentette, hogy a napilapok vezető helyen számolnak be a csernobili szerencsétlenségről. A sajtó élesen bírálta a Szovjetuniót, hogy nem tett eleget az Atomenergia Egyezményben⁴⁷⁹ vállaltaknak, valamint késve közölt a történetekről információt, ezért a védelmi intézkedések már nem voltak elég hathatósak.

A lapok szerint hónapok, talán évek telnek el, míg a francia nép megtudja mi is történt Csernobilban. Tényként közölték, hogy a katasztrófa halálos áldozatainak száma meghaladta a kétezret. Több lapban Európa várható fertőzöttségét bemutató térkép jelent meg.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a SZU. áb. szervet.

Forrás:	SZT
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 7.
Érvényességi idő:	1986. IV. V.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-6. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-96/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-89/7 és 89/11/1986.05.12. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 89. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentéseket nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

⁴⁷⁹ Valószínűleg az USA és a Szovjetunió által 1969 novemberében ratifikált atomsorompó-egyezményre tett utalás. Ebben többek között szerepel: „e Szerződés minden részese jogosult a lehető legteljesebb mértékben közreműködni a tudományos információk cseréjében, és egyenként vagy más államokkal együttműködve hozzájárulni az atomenergia békés célú felhasználásának további fejlesztéséhez. ... 4. cikk /2/ A Szerződés részesei kötelezettséget vállalnak, hogy elősegítik a nukleáris energia békés célú felhasználására szolgáló felszerelések, anyagok, tudományos és műszaki információk lehető legteljesebb cseréjét, és jogukban áll e cserében részt venni.” (MNL OL XIX-J-1-j-1969-VIII-0-0683/4/1969.)

65/a.

**A belgrádi kereskedelmi kirendeltség jelentése
a közös piaci kereskedelmi korlátozásokról
(1986. május 12.)**

JUGOSZLÁVIA

Május 12. 10 óra

Belgrádi kirendeltségünk⁴⁸⁰ jelenti:

A kikötői megbízottaktól, illetve a Külkereskedelmi Titkárságtól kapott információk szerint, Jugoszlávia sem a behozatal, sem a tranzit elé nem állít korlátozásokat, csupán méri a már korábban ismertetett termékek radioaktivitását.

Koperi⁴⁸¹ kiküldöttünk jelenti:

Az olasz Egészségügyi Minisztérium május 6-án elrendelte minden élő- és vágott állat, állati és növényi eredetű termék behozatalának tilalmát. Kivételek:

- Közös Piaci országok, ha igazolják, hogy termékeik radioaktív sugárzása nem rendellenesen magas.
- Svédország, Norvégia, Finnország, NDK, Lengyelország, Magyarország, Csehszlovákia, Románia, Bulgária és Szovjetunió esetében, ha igazolják, hogy az áru betárolása április 20. előtt történt.

A rendelkezés visszavonásig érvényes.

JUGOSZLÁVIA

Május 12. 15 óra

Belgrádi tanácsosunk jelenti:

Milan Predojevic külkereskedelmi miniszterhelyettes nyilatkozott a Privredni Pregled belgrádi gazdasági napilapnak⁴⁸² /május 9./.

Érthetetlennek és megengedhetetlennek minősítette egyes – általuk barátinak tekintett – országok követelését Jugoszláviával szembeni új korlátozások bevezetésére. Nemzeti szinten eddig két szomszédos ország hozott importot tiltó előírásokat. Olaszország megtiltotta a gyümölcs, zöldség, tejtermék és élőállatok beho-

.....
⁴⁸⁰ L. 238. sz. lábjegyzet.

⁴⁸¹ Koper: a mai Szlovénia legfontosabb kikötővárosa az Adrián, közel az olasz határhoz.

⁴⁸² 1923-ban Szerbiában alapított gazdasági napilap.

zatalát, valamint azokat az élelmiszeripari termékeket, amelyet április 20-a előtt készítették elő és csomagoltak.

Ausztria május 15-ig megtiltotta az állati és növényi eredetű valamennyi élelmiszer importját.

Az európai Közös Piac „Koreper”⁴⁸³ döntése szerint Jugoszlávia az országok „B” csoportjába sorol, tehát nem esik az élelmiszerimport tilalom alá, de szigorított ellenőrzést alkalmaznak, kötelezik Jugoszláviát, hogy területének radiációjáról⁴⁸⁴ tájékoztatást nyújtson.

Egyes országok azonban javasolják, hogy Jugoszláviát a kelet-európai országok csoportjába sorolják, amelyekre importtilalom érvényes. Ez a követelés indokolatlan, mert a jugoszláviai radiáció foka nem nagyobb az európai Közös Piac országai-ban mérték többségénél.

A miniszterhelyettes szerint mindenekelőtt a korai zöldség és gyümölcs, valamint a vágóállat termelők szenvednek ezektől az intézkedésektől károkat. Kiemelte, hogy a jugoszláv gazdaságnak a szomszédos szocialista országok Jugoszlávián keresztüli tranzitjára orientált része is károsodik. Az illetékes jugoszláv szervek figyelmesen követik a helyzetet, megteszik a szükséges intézkedéseket. Külön bizottság ülésezik állandóan, amely a mezőgazdasági, egészségügyi és külkereskedelmi minisztériumok képviselőiből áll.

Lépéseket tettek, hogy a szomszédos országok állítsák le a Jugoszlávián keresztüli áruk küldését, hogy a határon való torlódás elkerülhető legyen. A jugoszláv veterinaris⁴⁸⁵ és fitopatológiai⁴⁸⁶ szervek certifikátokat⁴⁸⁷ adnak ki az április 20-a előtt termelt exportárukra. Lépéseket tesznek az európai Közös Piac felé, melynek belgrádi nagykövetségénél rámutattak arra az elfogadhatatlan követelésre, hogy Jugoszláviát azok közé az országok közé sorolják, amelyekből az importot megtiltották. A jugoszláv vállalatoknak javasolják, tartózkodjanak az élelmiszeripari cikkek berakodásától, mert még áttekinthetetlenek a partner országok intézkedései, a sorompót egyik pillanatról a másikra lehúzzhatják.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Jugoszlávia-szn/1986. (Belgrádi kirendeltség jelentései 1986. 05. 12.). Gépelt másolat aláírás, pecsét nélkül.]

⁴⁸³ Coreper (Comité des représentants permanents): az Állandó Képviselők Bizottsága, az Európai Közösség tagállamai brüsszeli nagyköveteinek testülete, a tagállamok egyeztetéseinek színtere, a Tanács munkáját segítő, illetve azt előkészítő testület.

⁴⁸⁴ sugárzás

⁴⁸⁵ veterinarius (lat.): állatorvos

⁴⁸⁶ fitopatológia (phytopathologia): növénykórtan

⁴⁸⁷ Itt: igazolásokat.

65/b.

**A belgrádi kereskedelmi kirendeltség jelentése
a közös piaci kereskedelmi korlátozásokról
(1986. május 13.)**

JUGOSZLÁVIA

Május 13. 15 óra

Belgrádi kirendeltségünk⁴⁸⁸ jelenti:

A jugoszláv sajtó vezető helyen foglalkozik az EGK legutóbbi, az áruk bevitelét korlátozó határozatával,⁴⁸⁹ tiltakoznak, és kétségbe vonják a határozat jogosságát. A sajtó ugyanakkor gondosan hangsúlyozza Jugoszlávia különállását, a „hat kelet-európai ország” elleni rendszabályokat említik, amelyeket Jugoszláviára is kiterjesztettek.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Jugoszlávia-szn/1986. (Belgrádi kirendeltség jelentései 1986. 05. 13.). Gévelt másolat aláírás, pecsét nélkül.]

66.

**A varsói magyar kereskedelmi kirendeltség jelentése a nemzetközi
kereskedelemben bevezetett korlátozó intézkedésekről
(1986. május 12.)**

LENGYELORSZÁG

Május 12. 10 óra

Varsói kirendeltségünk⁴⁹⁰ jelenti:

A Közös Piaci intézkedéssel kapcsolatban eddig a Hortextől⁴⁹¹ /friss zöldség, gyümölcs és feldolgozott, ill. virág/ kaptunk olyan tájékoztatást, hogy ügynökeik bejelentkeztek, és a szállítások azonnali leállítását kérték. A vállalat fontosnak tartja a

⁴⁸⁸ L. 238. sz. lábjegyzet.

⁴⁸⁹ Jugoszláviára az első élelmiszerimport tilalmak, korlátozások nem vonatkoztak.

⁴⁹⁰ L. 238. sz. lábjegyzet.

⁴⁹¹ 1958-ban alapított, elsősorban mélyhűtött zöldség- és gyümölcstermékek forgalmazását végző lengyel külkereskedelmi vállalat.

sugárzás mértékének milyen értéket állapítanak meg – esetleg mesterséges szinttől tartanak, ezért a kirendeltségek segítségét kérték, hogy az eljárás diszkriminatív jellegét csökkentsék.

Az Animex⁴⁹² Közös Piaci ügynökei is leállították a feladásokat. USA dobozott sonka és egyéb árukra sugárzásmérést vezetett be. Arab és Közös Piacon kívüli szállításaik rendben mennek. A vállalatok eltérően ítélik meg, hogy a május végi határidő lejárta után lesz-e korlátozás, Animex bízik a feloldásában.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Lengyelország-szn/1986. (Varsói Kirendeltség jelentése 1986. május 12.). Gépelt tiszttázt aláírás, pecsét nélkül.]

67/a.

**Napi Operatív Információs Jelentés
francia diplomáciai érdeklődésről a balesettel kapcsolatban
(1986. május 13.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!
1. sz. példány

90. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 13.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

13./ A budapesti francia nagykövetség követtanácsosa⁴⁹³ arról tájékoztatja Carol Werlét, a budapesti Francia Intézet tudományos attaséját, hogy a csernobili atomerőműben történt balesetről táviratot kapott Párizsból. Werlét arra kérte, hogy mint tudományos attasé, vegye fel a kapcsolatot magyar illetékes személyekkel, olyanokkal, akiknek nyíltan telefonon is feltehet kérdéseket, mivel nagyon sok aggódó hívás érkezik francia utazási irodáktól, akik aggódnak utasaik esetleges azonnali „repatriálásáért”. A tanácsos szerint nagyon aggódnak még a lengyelek, az osztrá-

⁴⁹² 1951-ben alapított, lengyel húsipari termékek külkereskedelmével foglalkozó vállalat.

⁴⁹³ Tour du Pin

kok, a németek és a skandinávok is. Mindketten abban bíznak, hogy Magyarország a Kárpátok által védett maradt.

Carol Werle, Krén Emiltől a KFKI főigazgató-helyettesétől próbált a balesettel – a hazánkban mért adatokkal kapcsolatosan – információkat kérni. Krén válasza szerint hivatalos adat nincs, azonban ebben a kérdésben nem ő az illetékes, de tudomása szerint addig nem mértek eltérő adatokat.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	3/a rendszabály
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 8.
Érvényességi idő:	1986. IV. 30.
Keletkezés szaka:	bizalmas nyomozás

/III/II-3. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-90/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-99/13/1986.05.13. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 90. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

67/b.

**Napi Operatív Információs Jelentés
a Bulgáriában tapasztalt sugárfertőzésekről
(1986. május 13.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!
1. sz. példány

90. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 13.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

15./ A Plovdivi Vásáron⁴⁹⁴ bolgár újságíró V. 8-án elmondta, hogy a sugárveszély – a hivatalostól eltérően – több megyében nagyobb értéket mutatott.

Az országosan megnövekedett mérőpontok eredményei alapján V. 8-án elrendelték a spenót és a saláta árusításának beszüntetését. A lakosság a nem kellő tájékoztatás hiányában tömegesen nem vásárolja a nyers tejet. Az aludttej és a tejpor iránti vásárlási igényt a kereskedelem nem tudja kielégíteni.

A kormánykórház orvosaitól származó információ szerint sem ők, sem a más-hol dolgozó kollegáik nem kaptak időben tájékoztatást, és véleményük szerint az óvodákban tömeges sugármérgezések történtek.

Intézkedés: –

Forrás:	SZT
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 9.
Érvényességi idő:	1986. V. 8.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-12. Osztály/
[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

⁴⁹⁴ Bulgáriában a legnagyobb, 1892 óta rendszeresen megtartott nemzetközi mezőgazdasági és ipari kiállítás és vásár.

Készült: 19 példányban
 Kapják: elosztó szerint
 Nytsz.: 40/11-3-90/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-99/15/1986.05.13. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 90. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalónál.]

68.

A varsói kereskedelmi kirendeltség jelentése a baleset lengyelországi következményeiről (1986. május 13.)

LENGYELORSZÁG

Május 13. 10 óra

Varsói tanácsosunk⁴⁹⁵ jelenti:

A lengyel KKM illetékes főosztályvezető helyettesétől kapott tájékoztatás szerint – függetlenül a brüsszeli tanácsülés elhalasztásától – a korábban jelzett cikkek szállítását a Közös Piaci átvévők leállították. A lengyel szervek a honvédséggel együttműködve Gdansk-Gdynia-Szczecin kikötőkben mérik a szállítóeszközök és az áruk sugárfertőzöttségét /kötelezően a lengyel árukra és szállítóeszközökre/, amiről igazolást adnak. Vasúton Zebrzydowice /cseh-lengyel/, közúton Slubice /NDK-lengyel/ határátkelőn történik mérés. A diszkrimináció ellen és a nyugati átvévők, illetve a lakosság megnyugtatóására J. Urban kormányzóvivő⁴⁹⁶ nyilatkozott a ZDF, nyugat-német TV 2 programjának, hétfőn Dorosz külkereskedelmi miniszterhelyettes adott sajtótájékoztatót, a külkereskedelmi képviselők a fogadó országokban kaptak hasonló feladatot.

A Közös Piaci döntés ellen Lengyelország is tiltakozott, szakértőket /pl. holland, amerikai már volt/ hívnak az országba, hogy méréseikkel meggyőződhesse a lengyel áruk fogyaszthatóságáról.

⁴⁹⁵ Csernus Lukács Imre kereskedelmi tanácsos

⁴⁹⁶ Jerzy Urban

Jelenleg a legnagyobb gond a húsfélék /Animex Külker. V./,⁴⁹⁷ illetve a rövidesen várható új burgonya, eper exportjánál tapasztalható, a fagyasztott zöldség és gyümölcs átvétele is szünetel. A Közös Piac mellett Kuvait és Szaúd-Arábia is leállította a fagyasztott áruk átvételét. A tilalom járulékos hatása érződik a gyermekjátékok elleni hangulatkeltésben, illetve a nem élelmiszerjellegű /pl. szén, farönk/ áruk nyugati átvevők által elrendelt mérésénél. Folyik az átmeneti intézkedések kidolgozása, a várható károk becslése, ami a május végéig nem szállítható árukat illeti.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Lengyelország-szn/1986. (Varsói Kirendeltség jelentése 1986. május 13.). Gépelt tisztázat aláírás, pecsét nélkül.]

69.

Rejtjeltávirat a reaktorbaleset finnországi visszhangjáról (1986. május 13.)

05445

HELSINKI

Érkezett: 86.05.13. 13.30

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Má-Sző.

05.13. 12.40

Ellenőrizte:⁴⁹⁸

REJTJELTÁVIRAT

A szovjet nagykövet tájékoztatása szerint a reaktorbaleset okát ma sem tudják. A veszélyeket a finn sajtó egy része eltúlozta. Elhallgatta, hogy a Szovjetunió hozzájárult a Kijev környékén levő finnek evakuálásához. Ezt a nagykövet szóvá tette a miniszterelnöknek.

Találkozott lapok főszerkesztőivel, tájékoztatta őket a mentési munkálatokról, s felhívta figyelmüket, hogy egyetlen nukleáris bomba jóval nagyobb kárt okoz. Rámutatott, az USA csak hónapokkal később jelentette be a Hrisburg⁴⁹⁹ esetét a bécsi ügynökségnek.

⁴⁹⁷ L. 66. dokumentum.

⁴⁹⁸ Olvashatatlan szignó.

⁴⁹⁹ Helyesen Harrisburg. l. 12. sz. lábjegyzet.

Tény, hogy a finn sajtó korrekten hozta a szovjet híreket is, mihelyt megjelentek. Bolgár és NDK kolléga szerint országukban nincsen különösebb gond, csak az imperialista propaganda túloz. Lengyel vélemény szerint ott komoly gondok voltak, a lakosság körében nagy volt a nyugtalanság.⁵⁰⁰ Jobb információ-áramlás esetén ennek elejét lehetett volna venni.

- 52 - H. -

Lássa: Gresznáryk et.
Birnbauer et.

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-szn/1986. (KÜM 05445/1986.) Távirógéppel írt tisztázat.]

70.

Rejtjeltávirat a csernobili baleset észak-koreai fogadtatásáról (1986. május 15.)

PHENJAN	Érkezett: 86.05.14.07.35	05565
Készítette: Fő	05.14.08.00	SZIGORÚAN TITKOS!
		Ellenőrizte: ⁵⁰¹

REJTJELTÁVIRAT

Jegyzék kíséretében május 14-én Rátkai [Ferenc] elvtárs átadta a csernobili baleset magyarországi következményeivel foglalkozó, koreai nyelvre is lefordított össze-foglalónkat a KÜM IV. Területi Főosztálya⁵⁰² helyettes vezetőjének.

Bank Jong Gab megerősítette, hogy a balesetről a KNDK-ban nem jelenik meg publikáció. Meg vannak győződve arról, hogy a Szovjetunió mindent megtesz a következmények elhárítása érdekében.

A szovjet nagykövet elmondta nekem, hogy beszélt Kim Bok Szin miniszterelnök-helyettes asszonnyal a balesetről. Ő közölte, hogy nem tájékoztatják a népet

⁵⁰⁰ L. 61. sz. dokumentum, valamint: MNL OL M-KS 288. f. 22. cs., 1986. 20. é. e. 33-36. p.

⁵⁰¹ Olvashatatlan szignó.

⁵⁰² Európán Kívüli Szocialista Országok Főosztálya.

erről a sajnálatos balesetről, kérte, hogy a Szovjetunió építse fel az atomerőművet a KNDK-ban.⁵⁰³

- 143 - T. -

Lássa: Gál Bálint et.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Korea-szn/1986. (KÜM 05565/1986.) Távírógéppel írt tisztázat.]

71/a.

**Napi Operatív Információs Jelentés az NSZK-ban dolgozó
magyarok között folytatott agitációról
(1986. május 15.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

SZIGORÚAN TITKOS!

III/II-11. Osztály

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

1. sz. példány

92. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 15.

[...]

ELLENSÉGES PROPAGANDATEVÉKENYSÉG

4.⁵⁰⁴/ Az NSZK-ban tartós kiküldetésben lévő dolgozók hazatérését a helyi hivatalos szervek agitáció útján próbálják akadályozni, korlátozni azzal az indokkal, hogy Magyarországon a csernobili robbanás miatt életveszélyes a sugárfertőzés.

Ennek hatására több egyéni munkavállaló is elállt a hazautazástól, ill. magyarországi hivatalos ügyeinek intézésétől.

Intézkedés: Az op. osztály hivatalos kapcsolatai felhasználásával tájékoztatja a tartós külföldi munkavégzésen levőket a valós helyzetről.

Forrás:

SZT

⁵⁰³ A források szerint Észak-Korea az 1980-as évek elejétől egyeztetett a Szovjetunióval egy atomerőmű építéséről (MNL OL XIX-J-1-k-1983-81-73/1983., MNL OL XIX-J-1-k-1985-81-532/1985.), ami vélhetően nem az 5 MW-os jongbjoni kísérleti atomreaktorral, hanem annak a közelében épített 50 MW-os erőművel volt azonos, aminek üzembe helyezését ebben az időszakban 1995-re várták. L. <http://www.nytimes.com/1992/05/17/world/north-korean-site-has-a-bomb-hints.html> (Utolsó letöltés: 2017. május 22.)

⁵⁰⁴ A 4. szám tollal bekarikázva.

Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött ⁵⁰⁵
Keletkezési idő:	1986. V. 12.
Érvényességi idő:	1986. V.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-6. Osztály/⁵⁰⁶

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-92/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-92/4/1986.05.15. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 92. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

71/b.

**Napi Operatív Információs Jelentés a nyugati államok
Szovjetunióval szembeni kártérítési igényeiről
(1986. május 15.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

92. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 15.

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

9./ Egyes nyugati országok – elsősorban az NSZK-kormánya – „kártérítési” igény-nyel⁵⁰⁷ kívánnak fellépni a Szovjetunió felé, a csernobili baleset következtében

⁵⁰⁵ A nem ellenőrzött szövegrész tollal bekarikázva.

⁵⁰⁶ Hatos szám tollal bekarikázva.

⁵⁰⁷ Az NSZK kártérítési igényéről részletesebben l. 103. sz. dokumentum.

országait ért állítólagos károk miatt. Előzetes számításaik szerint igényük több százezer USA \$,⁵⁰⁸ melynek kifizetése a már foganatosított diszkriminatív intézkedésekkel /élelmiszerstop/ együtt jelentősen gyengítené a Szovjetunió valutaálmományát, és ez által komoly zavarokat⁵⁰⁹ idézhetnek elő az ország népgazdaságában.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	nem ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött ⁵¹⁰
Keletkezési idő:	1986. V. 15.
Érvényességi idő:	1986. V. 15.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-6. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-92/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-92/9/1986.05.15. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 92. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglalóban.]

⁵⁰⁸ Több százezer USA \$ rész hullámos vonallal aláhúzva.

⁵⁰⁹ Komoly szó hullámos vonallal aláhúzva és kérdőjellel ellátva.

⁵¹⁰ Nem ellenőrzött bekeretve és nyíllal jelölve, hogy a jelentésből ezért nem készítenek összefoglalót.

72.

**Napi Operatív Információs Jelentés
a Szófiában bevezetett légiforgalmi korlátozásokról
(1986. május 19.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!
1. sz. példány

94. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 19.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

8./ A szófiai repülőtéren 1986. V. 13-tól a hatóságok korlátozó intézkedéseket vezettek be a külföldi légitársaságok repülőgépeire vonatkozóan. A korlátozás értelmében a külföldi légitársaság képviselői nem mozoghatnak a forgalmi épület és a repülőút közötti szakaszon. Ez az adott légitársaság érkező és induló gépeinek kiszolgálását nagymértékben megnehezíti.

Op. osztály megjegyzése: ilyen intézkedéseket – nemzetközi egyezmény alapján – csak rendkívüli események idején vezethetnek be a repülőtereken.

Intézkedés: -

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 14.
Érvényességi idő:	1986. V. 13.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-94/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-94/8/1986.05.19. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 94. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztaatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

73.

**Rejteltávirat a francia élelmiszerimport-korlátozás okairól
(1986. május 19.)**

05717

PÁRIZS

Érkezett: 86. 05. 19. 17. 40.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Né-Má.

05. 19. 18. 00.

Ellenőrizte:⁵¹¹

REJTJELTÁVIRAT

A Szenátus külügyi bizottságának elnöke⁵¹² alkalmi beszélgetésen közölte, hogy a csernobili katasztrófa kapcsán bevezetett korlátozó intézkedések kizárólag politikai, és nem egészségügyi motivációjúak.

A francia kormánynak jó ürügyül szolgál élelmiszer importja korlátozására, s ez által az élelmiszerimport ellen tiltakozó francia parasztok megnyugtatóására.

- 251 - P. -

Lássa: Misur et.

Láttam:

Marjai elvtársnak továbbítva

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Franciaország-szn/1986. (KÜM 05717/1986.). Távirógéppel írt tisztázat.]

⁵¹¹ Olvashatatlan szignó.

⁵¹² Roland Dumas

74.

**Napi Operatív Információs Jelentés a francia kereskedelmi attaséról
(1986. május 21.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

96. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 21.

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

8./ Cristian Chefdeville,⁵¹³ a budapesti Francia Nagykövetség kereskedelmi attaséja szüleit kérte, hogy próbáljanak küldeni részére egy sugárszint-mérő készüléket, melyek az élelmiszerek rádióaktivitását mérni lehetne.⁵¹⁴

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:

3/a.

Forrás minősítése:

ellenőrzött

Információ:

ellenőrzött

Keletkezési idő:

1986. V. 19.

Érvényességi idő:

1986. V. 11.

Keletkezés szaka:

bizalmas nyomozás

/III/II-6. Osztály/

[...]

Budapest, 1986. május 20.⁵¹⁵

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-96/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-96/8/1986.05.21. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 96. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztaírtól készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel írással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

⁵¹³ Helyesen: Christian Chefdeville. A név hullámos vonallal aláhúzva.

⁵¹⁴ Az egész jelentés kézzel áthúzva.

⁵¹⁵ A keltezésénél a nap kézírásával beírva.

75.

**A washingtoni magyar nagykövetség jelentése
a katasztrófa amerikai visszhangjáról
(1986. május 21.)**

EMBASSY OF THE HUNGARIAN PEOPLE'S REPUBLIC
3910 SHOEMAKER STREET, N.W.
WASHINGTON, D.C. 20008
TEL: (202) 382-6730

SZIGORÚAN TITKOS!

Washington, 1986. május 21.

003173

94/1986.

Tárgy: A csernobili nukleáris baleset
sajtóvisszhangja az Egyesült
Államokban

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Küldképviselet: 1 példány

Készítette: Juszél Béla

Gépelte: M. M. M.

Az amerikai média az eddigi gyakorlatnak és szokásoknak megfelelően óriási szenzációként kezelte a Csernobilban történt nukleáris baleset hírét. A nagy televízió társaságok, a napilapok, hírmagazinok azóta is napirenden tartják a nukleáris baleset ügyét nap, mint nap valamilyen vonatkozásban foglalkoznak vele.

Kezdetben a sajtó képviselői, a hivatalos szervekkel egybehangzóan élesen kritizálták a szovjet vezetést, mert nem szolgáltatott megfelelő és időbeni tájékoztatást a baleset körülményeiről. A későbbi szűkszavú előzetes szovjet nyilatkozatokat szintén nem tartották kielégítőnek, s kételkedtek abban, hogy csak néhány szovjet polgár esett áldozatul a balesetnek. Gorbacsov elvtárs televíziós beszéde⁵¹⁶ előtt adott szovjet nyilatkozatokat ellentmondónak tartották, s olyan vélemények hangzottak el, hogy a szovjet vezetés egyrészt nem akarta, hogy a nemzetközi közvélemény megtudja mi történt Csernobilban, másrészt kezdetben nem is tudták, milyen nagyságú problémával állnak szemben. Azt sem értették, hogy a felajánlott nyugati segítséget miért nem akarják elfogadni a szovjetek.

.....
⁵¹⁶ L. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 18. sz. lábjegyzet.

Részletesen beszámoltak arról is, hogy egyes kelet európai országokban, főleg Lengyelországban pánik-hangulat keletkezett, de más szomszédos államban is komoly aggodalmat keltett a tájékoztatás hiánya. A Szovjetunió kelet-európai szövetségesei, az itteni sajtó jelentései szerint, alig tudták leplezni felháborodásukat, ugyanis hiányolták a gyors, megbízható tájékoztatást a szovjet vezetés részéről.

Az amerikai hivatalos szervek ezzel szemben, miután több forrásból tájékozódtak a baleset körülményei és várható következményei felől, fokozatosan mérsékeltek kritikájuk élet. Folyamatosan tájékoztatták a lakosságot a radioaktív szennyeződés áttérjedésének veszélyéről, s felhívták az Európába utazó amerikai turisták figyelmét a potenciális veszélyekre.

Utasították az Amerika Hangja rádió vezetőségét, hogy csak központilag jóváhagyott híreket sugározhatnak a csernobili balesettel kapcsolatosan.

Gorbacsov elvtárs televíziós beszédének hatására változott az amerikai sajtó magatartása. Továbbra is kritizálták a szovjet vezetést, hogy késlekedve adott részletes tájékoztatást a baleset körülményeiről, de elfogadták a szovjet vezető tárgyszerű, őszinte helyzet-ismertetését. Többek között a New York Times⁵¹⁷ és a Time⁵¹⁸ is önkritikát gyakorolt. Elismerték, hogy a kezdeti híresztelések, vádaskodások nagyrészt megalapozatlanok voltak. Kiderült, hogy a szovjet vezetés miután meggyőződött a veszély nagyságáról, tervszerűen telepítette ki a veszélyeztetett övezetből a lakosságot,⁵¹⁹ s eredményesen megfékezték a reaktor tüzet is.

Ahogy a nukleáris sugárzás veszélye csökkent, s a szovjet szakemberek ellenőrzésük alá vonták a sérült reaktor egységet, az amerikai sajtó és közvélemény fokozatosan a nukleáris energia, a nukleáris fegyverek problematikájával kezdett foglalkozni. Újból felelevenítették az elmúlt években történt amerikai nukleáris „majdnem-katasztrófákat”, amikor is kevésen múltott a tragédia bekövetkezése. Az is bebizonyosodott, hogy a nukleáris balesetek hatásai nem lokalizálhatók, s csak nemzetközi összefogással lehet elkerülni és megelőzni a baleseteket. Ezért is találták szimpatikusnak Gorbacsov elvtárs beszédében javasolt intézkedéseket a józanabb gondolkodású megfigyelők.

A Reagan kormány viszonylag visszafogott magatartását, reakcióját megfigyelők az alábbi körülményekkel magyarázzák:

- A kormány vezetői hamarosan rájöttek arra, hogy a nukleáris baleset kapcsán folytatott szovjetellenes propaganda kétélű fegyverré válhat. Az USA ugyanis több vonatkozásban rendkívül sebezhető, s ezekre a pontokra irányította rá egyrészt a sajtó, másrészt a tudományos közösség a lakosság figyelmét.

⁵¹⁷ New York-ban kiadott, nemzetközi terjesztésű, széles körben hiteles hírforrásnak tekintett napilap.

⁵¹⁸ New York-ban heti rendszerességgel kiadott hírmagazin.

⁵¹⁹ L. 190. sz. lábjegyzet.

Kiderült, hogy az amerikai atomerőművek jelentős hányadánál nem megbízhatók a biztonsági berendezések, s ennek következtében majdnem súlyos tragédiák történtek éppen az ország egyik legsűrűbben lakott körzetében.

- Reagan tanácsadói, főleg azok, akik a szovjet-amerikai kapcsolatok szinten tartását, esetleg javítását szorgalmazzák, azt javasolták, hogy az elnök ne élezze szükségtelenül a helyzetet. Attól tartottak, hogy az ilyen érzékeny területen történő baleset, propaganda célra való kihasználására a szovjet vezetés kiszámíthatatlan módon reagálna. A líbiai katonai akciót,⁵²⁰ valamint a szovjet fegyverzetkorlátozási javaslatok sorozatos elutasítását követően, amerikai részről ugyanis azt tapasztalják, hogy a szovjet vezetés egyre inkább befelé fordul, s nem szeretnék, ha a csúcstalálkozó⁵²¹ veszélybe kerülne.
- A sajtó egyes képviselője, valamint a State Department⁵²² kelet-európai ügyekkel foglalkozó munkatársai négyszemközti beszélgetések alkalmával azt fejtegették, hogy a Reagan kormány alaposan mérlegelte, milyen álláspontot foglaljon el a csernobili balesettel kapcsolatban. Végül is arra a következtetésre jutottak, hogy a szovjet irányítási rendszer hiányosságaira nem szükséges külön ráirányítani a világ figyelmét. Az események ugyanis magukért beszéltek.
- Szoros figyelemmel követik, milyen magatartást tanúsítanak az egyes szocialista országok. Tudják, hogy a súlyos gazdasági gondokkal küszködő kelet-európai országok helyzetét a nukleáris baleset tovább fogja súlyosbítani. Amennyiben a Szovjetunió nem nyújt kárpótlást az elszenvedett gazdasági és egyéb károkért, a szocialista országok közvéleménye a szovjet vezetést fogja hibáztatni életkörülményeik rosszabbodásáért. Egyes újságírók magánvéleményként elmondták, hogy hiba lenne, ha a Reagan kormány nem használná ki az adódó lehetőségeket befolyása növelésére a térségben. Felajánlhatna pl. rendkívüli segélyeket az érintett országoknak, illetve könnyíthetné a mezőgazdasági exportcikk behozatalát az USA-ba.

⁵²⁰ A nyugat-berlini La Belle diszko ellen elkövetett április 5-ei merényletre hivatkozva 1986. április 15-én Amerika megtorlasként, terrorakciók támogatására hivatkozva, Líbia két legnépesebb városát, Tripolit és Bengázit lebombázta. A katonai akció nagy pusztítással és számos polgári halálos áldozattal járt. (A La Belle a Nyugat-Berlinben állomásozó amerikai katonák egyik legkedveltebb éjszakai szórakozóhelye volt, itt robbant április 5-én bomba. A merénylet következtében két amerikai katona és egy török nő életét veszítette, de rajtuk kívül még több mint 160 ember sebesült meg.)

⁵²¹ 1985. november 18-21. között került sor Genszben Mihail Gorbacsov szovjet pártfőtitkár és Ronald Reagan amerikai elnök első csúcstalálkozására. Közös nyilatkozatot írtak alá a rendszeres csúcstalálkozók szükségességéről, a nukleáris háború megnyerhetetlenségéről. A második amerikai-szovjet csúcstalálkozó Izland fővárosban, Reykjavíkban zajlott le 1986. október 11-12. között. A fegyverzetkorlátozás terén áttörésre nem került sor.

⁵²² United States Department of State (DOS), amit gyakran State Departmentnek neveznek, külpolitikai kérdésekben az elnök tanácsadó és végrehajtó szerve.

A külügy, kereskedelmi és mezőgazdasági minisztérium kelet-európai ügyekkel foglalkozó munkatársai már jelezték is, hogy az USA nem fogja követni a közös piaci országok gyakorlatát, helyette szigorítani fogják a beérkező mezőgazdasági eredetű árucikkek ellenőrzését. Átfogó korlátozás bevezetése véleményük szerint nem várható.

A Reagan kormány többek között azért sem kívánja Csernobilt központi propaganda kérdésként kezelni, mert mind az USA-ban, mind a szövetséges országokban a balesetet követően erőre kapott a békemozgalom, a nukleáris energia használatát ellenzők, az SDI-programot⁵²³ kritizálók mozgalma.

Dr. Házi Vencel
nagykövet

[MNL OL M-KS-288. f. 22.cs. 1986. 20. ő. e. (24-26. p.) Gépelt tisztázata saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

76.

Rejtjeltávirat a román kormány lépéseiről a csernobili baleset kapcsán (1986. május 21.)

05819

Bukarest

Érkezett: 86.05.21.11.30

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Ju.

05.21.11.40

Ellenőrizte: ⁵²⁴

REJTJELTÁVIRAT

A román KÜM nyugat-európai országokkal foglalkozó igazgatója május 19-én magához kérette a holland nagykövetet, a Közös Piac elnöki tisztét betöltő ország⁵²⁵ képviselőjében. Az olasz tanácsos elmondta első beosztottunknak,⁵²⁶ hogy román részről ezúttal első ízben adtak át az egész országra kiterjedő hivatalos adatokat a romániai sugárzási helyzetről. A külügyi igazgató a tájékoztatáson túlmenően nem

⁵²³ A stratégiai védelmi kezdeményezés (angol nevén *Strategic Defense Initiative*, SDI), népszerűbb nevén csillagháborús tervet Ronald Reagan amerikai elnök kezdeményezésére indult el 1983. március 23-án. Az SDI célja földi és űrbéli telepítésű fegyverek használata volt stratégiai atomfegyvereket hordozó ballisztikus rakéták ellen.

⁵²⁴ Olvashatatlan szignó.

⁵²⁵ Hollandia 1986 első félévében (január-június) töltötte be az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának elnöki tisztét.

⁵²⁶ Hodicska Tibor

kérte a Közös Piac részéről életbe léptetett beviteli korlátozások felfüggesztését. Román részről azt eddig más alkalommal sem kérték, csupán a román kamionok egyes országokba való belépésének megtagadását kifogásolták. Nyugati diplomaták azzal számolnak, hogy a tájékoztatás után Románia Brüsszelben fogja igényelni a mezőgazdasági termékek bevitelére hozott korlátozások felfüggesztését.

Egyéb információkból megállapítható, hogy a románok országon belül hiányosan tájékoztatták a közvéleményt, emiatt sok bizonytalanság keletkezett, s alkalhatott ki olyan megítélés, hogy [a] romániai helyzet a lengyelországihoz hasonló. Ennek tulajdonítható az is, hogy több nyugati ország utaztatott a helyszínre szakértőket, akik saját eszközeikkel igyekeztek meggyőződni a valós helyzetről.

Fentiekén túl említésre méltó, hogy a sutgó propaganda kihasznála a csernobili balesetet szovjetellenes érzelmekek erősítésére.

= 179 = Szűts =

Lássa: dr. Szepes I. et.

Láttam:

Marjai elvtársnak továbbítva! 14.00.

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Románia-szn/1986. (KÜM 05819/1986.) Távirógéppel írt tisztázat.]

77/a.

**Rejtjeltávirat a kuvaiti importkorlátozásokról
(1986. május 26.)**

KUVAIT

Érkezett: 86.05.26.18.00

06048

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: HG-So.

05.26.18.30

Ellenőrizte: ⁵²⁷

REJTJELTÁVIRAT

Sürgős!

Május 26-án az itteni KÜM-től „sürgős” jelzéssel az alábbi szövegű, május 25-én kelt jegyzéket kaptuk:

⁵²⁷ Olvashatatlan szignó.

„A kuvaiti illetékes szervek határozatot hoztak, melyben megtiltják az 1986. április 20. után gyártott tejtermékek, húsfélék és minden más élelmiszer behozatalát Kuvait Államba, a csernobili atombalesettel összefüggésben, a határozat keltétől számított 1 hónap időtartamra, a következő országokból: Szovjetunió, Lengyelország, Románia, Magyarország, Csehszlovákia, NDK.

A KÜM kéri a fenti közlés tudomásul vételét.”

Megjegyzés: A hivatkozott határozat kelte – amit az idézett jegyzék nem pontosít – a 42-omban közölt információ szerint 1986. május 13.⁵²⁸

Kérem, hogy megfelelő formában küldjék meg részemre a Közös Piac országainak átnyújtott tiltakozó jegyzék szövegét.⁵²⁹

– 44. – K. –

Lássa: Zsigmond et.⁵³⁰

Láttam:

Marjai elvtársnak továbbítva!⁵³¹

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-Kuvait-85-537-3000/2/1986. Távírógéppel írt tisztázata. Az irat tetején a IX. területi osztály bélyegző lenyomatában Gyuris János neve kézírással szerepel, mellette V/27. dátummal két olvashatatlan szignó látható. Az irat alján minősítést törölő pecsét olvasható. Kezelési feljegyzések az oldal alján: Kapja Melega Tibor e.; Átk. V. 27. Pór, és egy olvashatatlan szignó V. 27-i dátummal.]

⁵²⁸ Május 13. utólag aláhúzva

⁵²⁹ L. 98. sz. dokumentum. A közölt irathoz szerelt távirat-tervezet szerint: „A Közös Piac országainak küldött jegyzék szövege sem tartalmilag, sem hangnemében nem lenne alkalmas kuvaiti felhasználásra”, ezért a nagykövetet „baráti hangú” jegyzék átnyújtására utasították, melyben kéri „az indokolatlanul bevezetett korlátozó intézkedések visszavonását”.

⁵³⁰ Láttamozta 5.27-i dátummal.

⁵³¹ Olvashatatlan szignó.

77/b.

**Sajtótávirat a kuvaiti importkorlátozásokról
(1986. május 26.)**

No. 80.

Kuvait, 1986. május 29.

26, 49-nek

Kuwait Times, 1986. május 29.

A kuvaiti egészségügyi államtitkár Nael Al Naqeeb⁵³² május 28-án tartott sajtóértekezleten kijelentette, hogy az egészségügyi hatóságok minden szükséges intézkedést megtettek annak érdekében, hogy sugárszennyezett élelmiszerek ne kerülhessenek az országba.

Az államtitkár véleménye szerint nem igazolhatóak azok az állítások, miszerint a csernobili atomerőmű katasztrófa következtében Kuvait államban sugárfertőzőési veszély jelentkezne, a nagy távolság ezt teljesen lehetetlenné teszi.

Al Naqeeb kijelentette, hogy szigorú intézkedéseket vezettek be annak érdekében, hogy megakadályozzák a sugárszennyezett élelmiszerek bejutását Kuvaitba.⁵³³ A Törökországból, Görögországból, Bulgáriából származó élelmiszer-importot csökkentették, míg a Szovjetunióhoz földrajzilag közel fekvő országokból származó import árucikkeket szigorú sugárellenőrzésnek vetik alá.⁵³⁴ Az egészségügyi hatóságoknak nincs kifogása az ellen, hogy helyi állampolgárok a Szovjetunióba utazzanak, mondotta az államtitkár.

A nyilatkozattal egy időben az emirátusi egészségügyi hatóságok bejelentették, hogy az Abu Dhabi⁵³⁵ hatóságok nagy mennyiségű, Belgiumból származó tejet, tejport foglalt[ak] le szennyeződés gyanúja miatt.⁵³⁶

– 256 –

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-Kuvait-85-537-3000/2/1986. Nyílt sajtótávirat másolata. Az elosztási lista rágépelve a lap tetejére: KM, Sajtó Főosztály, IX. ter. Osztály. Kezelési feljegyzések az oldal tetején: Gyuris J. és két olvashatatlan szignó 5/29-i dátummal. Kezelési feljegyzések az oldal alján: Mű. O. pótlólag megküldi: Marjai e., Várkonyi e., Kövári e., Kovács L. e. és a Táj. O. részére. 5/29. olvashatatlan aláírás.]

⁵³² Teljes nevén Nael Ahmed Al Naqeeb

⁵³³ A mondat utólag aláhúzva.

⁵³⁴ A Szovjetunióhoz szótól a mondat további része utólag aláhúzva.

⁵³⁵ Mai magyar helyesírás szerint Abu Dzabi, az Egyesült Arab Emírségek fővárosa.

⁵³⁶ Az emirátusi szótól a mondat további része utólag aláhúzva.

78.

**Rejtjeltávirat Ceaușescu szovjetellenes beszédéről
(1986. június 2.)**

06332

Bukarest

Érkezett: 86.06.02.16.30.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Sza.

06.02.17.10.

Ellenőrizte:⁵³⁷

REJTJELTÁVIRAT

Május utolsó napjaiban nagyszabású külsőségek mellett megtartották Bukarestben a mezőgazdaság különböző területein dolgozók III. kongresszusát. A munkálatokban – az 1907. évi parasztfelkelés emlékére⁵³⁸ – 11.000 küldött vett részt. Sor került az állami gazdaságok, a termelőszövetkezetek, az élelmiszeripar, az erdő- és vízgazdálkodás külön kongresszusára is.

A megnyitót és a meghatározó momentumot N. Ceausescu terjedelmes beszéde jelentette. Az RKP főtitkára ismétlésnek számító, különböző fórumokon megfogalmazott növekedési célkitűzéseket gyűjtött csokorba, így beszéde új elemeket nem tartalmazott. A külpolitikai részben egyetlen kitétel ragadta meg a bukaresti DT figyelmét. N. Ceausescu szovjetellenes hangulatot keltő módon beszélt Csernobilról, „azt akarjuk, hogy a román parasztok félelem nélkül művelhessék kertjeiket, nevelhessék állataikat... fogyasszák el a gyümölcsöt, a zöldséget, a tejet, a húst.” Tizenegy alkalommal említette a függetlenséget, a szuverenitást.

Román vezető tisztségviselők a kongresszus célját abban jelölik meg, hogy általánossá tegyék az élenjáró eredményeket, eleget tegyenek az öt éve bejelentett újabb agrárforradalom⁵³⁹ követelményeinek. Ehhez azonban nincsenek meg a műszaki technológiai, fejlesztési feltételek, s a célkitűzés lózung marad.

= 192 = Hodicska⁵⁴⁰ =

⁵³⁷ Olvashatatlan szignó.

⁵³⁸ 1907. február 8-án Moldva északi részéből, Botosani megyéből indult felkelés, mely március közepére az egész országra kiterjedt, a mezőgazdasági rendszert uraló bojári nagybirtok ellen irányult. A hónap végére a felkelést a kormányerők elfojtották.

⁵³⁹ A Román Kommunista Párt 1979. november 19–23-a között tartott XII. kongresszusának irányelvei határozták meg, hogy az 1981–1985-ös román öt éves tervidőszakban tovább fokozódjon a mezőgazdaság korszerűsítése.

⁵⁴⁰ Hodicska Tibor

Lássa: dr. Szepes I. et.
Marjai et-nak továbbítva.

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Románia-szn/1986. (KÜM 06332/1986.) Távirógéppel írt tisztázat másolata.]

79.

**Sajtótávirat egy kijevei finn-szovjet újságíró szemináriumról
(1986. június 3.)**

No. 9.
Helsinki, 1986. június 3.
Sajtótávirat

3-nak, 46-nak, 29-nek, 26-nak:

A helsinki Sanomat⁵⁴¹ írja vezércikkében a kijevei finn-szovjet újságírói szemináriumról, hogy a szeminárium hivatalos okmányaihoz tartozik az a megállapítás, hogy a korai és megfelelő tájékoztatás a csernobili szerencsétlenségről fékezte volna azt a spekulációs hullámot, amely a tájékoztatás hiányában keletkezett a nyugati hírközlési eszközökben. A kijevei szeminárium új légkört teremtett ahhoz, hogy új szovjet tájékoztatási stílussal, és akarattal legalább utólag enyhítsék a csernobili tájékoztatási katasztrófát. Ez annak az előjele, hogy javul a hírközlés a Szovjetunió és Finnország között, és talán általánosságban a kelet és a nyugat között. A finnek számára világossá vált az is, hogy a szovjet újságírók zöme továbbra is a párt, illetve az államgépezet tájékoztatóinak tartják magukat, akiknek a válaszok könyvelése a feladata, de nem a kérdések feltevése. Ez az alapvető különbség a két újságírói társadalom között azonban nem akadályozza meg a vitát, és nem csökkenti a találkozás értékét.

– 550 –

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-szn/1986. (No.9). Nyílt sajtótávirat. Az elosztási lista rágépelve, illetve az időpontok: KM, Várkonyi et., Kovács et., Kövári et., VI. Ter. Osztály, Sajtó Főosztály, MSZMP KB, Tájékoztatás. Érkezett: 11.45, Továbbítva: 12.30.]

⁵⁴¹ L. 434. sz. lábjegyzet.

80.

**Rejtjeltávirat a belga kormánysszervek álláspontjáról
(1986. június 10.)**

06694

BRÜSSZEL

Érkezett: 86.06.10.17.00

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Fő

06.10.17.30

Ellenőrizte:⁵⁴²

REJTJELTÁVIRAT

Von. 119-sajátára:

Demeester egészségügyi államtitkárral ismertettem Csernobilt követően Magyarországon a radioaktivitás mértékének alakulását, adatszolgáltatásunkat erről, a lényegében természetes állapot visszaállítását május 18-ra, stb. Kértem, élelmiszeripari exportunkhoz és turizmushoz fűződő fontos érdekeinkre utalva, hogy az ő hatáskörébe tartozókat, ha a kérdés még felmerülne, ennek megfelelően tájékoztassa. Az államtitkár-asszony elmondta, több irányból is támadások érték őt és a kormányt is, mert a holland kormánysszervektől eltérően nem hívták fel a belga állampolgárokat arra, hogy ne utazzanak az úgynevezett ezer kilométeres övezetbe tartozó országokba⁵⁴³ (Ezért „halkan” gratuláltam neki.)

– 121 – N. –

Lássa: Horváth et.

Láttam:

Marjai elvtársnak továbbítva!

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Belgium-szn/1986. (KÜM 06694/1986.). Távirógéppel írt tisztázatot.]

⁵⁴² Olvashatatlan szignó.

⁵⁴³ A holland intézkedésekkel kapcsolatban l. 48. és a 108. dokumentumot.

81.

Információs Jelentés a baleset finnországi visszhangjáról
(1986. június 18.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/I-1. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!

67-46-70/8/86.⁵⁴⁴

67/9-2577/1986. jún. 18.⁵⁴⁵

OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
BUDAPEST, 1986. JÚNIUS 16.

Tárgy: a csernobili baleset finnországi visszhangja

Finnországban a csernobili baleset alapvetően nem befolyásolta negatívan a Szovjetunió, illetve a szovjet politika megítélését. A legmagasabb finn politikai vezetők szerint is az esemény végső soron pozitív hatással lesz az atomenergia terén folytatott nemzetközi együttműködésre, esetleg a leszerelési folyamatra is.⁵⁴⁶ A finn közvélemény meglepéssel vette tudomásul Gorbacsov megnyilvánulását és javaslatait a kérdés kapcsán.⁵⁴⁷ Finnországban tehát nem elsősorban politikai síkon merült fel a kérdés, hanem a környezetvédelmi megfontolások előtérbe kerülését erősítették, alkalmat adtak a környezetvédő politikai és fél-politikai csoportosulások tevékenységének újbóli fellángolására. Éles szovjetellenes tónusa azonban ezeknek sincs./

Érdekes mozzanata a finnországi fejleményeknek az, hogy az esemény nem a jobboldal malmára hajtotta a vizet, mivel a nagyobb jobboldali pártok, illetve konzervatív erők voltak azok, akik programjukban erőteljesen szorgalmazták az atomenergia termelést, atomerőművek építését. Ezért e kérdésben defenzívába kerültek és arra⁵⁴⁸ kényszerültek, hogy visszafogják fellépésüket.

⁵⁴⁴ 70/8 kézírással beírva.

⁵⁴⁵ Az iktatószám (67/9-2577) kézzel, a dátum pecsétnyomóval rávezetve.

⁵⁴⁶ L. Bevezető, az 1985. novemberi genfi csúcstalálkozóhoz kapcsolódó szakasz.

⁵⁴⁷ Pl. javaslat a nukleáris biztonsági rendszer létrehozására. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország-Hírószefoglaló-1986.06.11.) A javaslatokat a szovjet pártfőtitkár május 14-i TV-beszédében fejtette ki. L. *Népszabadság*, 1986. május 15-i száma.

⁵⁴⁸ Arra szó kézírással betoldva.

Egyetértés van a finn politikai életben azzal kapcsolatban is, hogy a csernobili következményeket a szovjet vezetés rövid időn belül semlegesíteni tudja, sőt az esemény mintegy meggyorsíthatja a belső szovjet reformfolyamatot.

[...]

Készült: 2 pld-ban

Készítette: SZJ/KÉ

Nyt.sz.:

[ÁBTL 1.11.4. – II. sorozat (Információs jelentések) – MD/1986 – 67/9-2577/1986. A jelentés első oldala géppel írt tisztázatlan, második oldala géppel írt tisztázatlan fénymásolata, a jelentés második oldala hiányos, az Információs Hivatal megvágva adta át az iratot az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának. 2 p.]

82.

A kuvaiti magyar nagykövetség jelentése a sugárfertőzéssel kapcsolatos kampányról (1986. június 19.)

14239-2

Szám: 224-5/1986

Készült: 3 példányban

Kapja: 2 pld. Központ

1 pld. Nagykövetség

SZOLGÁLATI HASZNÁLTRA!

Kuvait, 1986. június 19.

Tárgy: A radioaktív fertőzöttséggel
kapcsolatos kampány Kuvaitban

Mell.: 5 db

Külügyminisztérium

IX. Területi Főosztály.⁵⁴⁹

Budapest

A radioaktivitás ügyében legutoljára június 3-án voltam a Külügyminisztériumban. Többek között kértem, hogy közöljék, honnan kell számolni az 1 hónapos behozatali tilalmat. /Az Egészségügyi Minisztérium határozatának kelte május 13., a Külügyminisztérium jegyzékének kelte pedig május 25./ Mutawa főosztályvezető legkésőbb június 10-ig ígért választ. Tájékoztatást azonban még a mai napig sem kaptam.

⁵⁴⁹ Közel-Keleti és Észak-Afrikai Országok Főosztálya

A sajtóhírek már június 12-én jelezték /1.1 sz. melléklet/⁵⁵⁰ hogy az intézkedéseket nem enyhítik, hanem inkább bővítik. Karikatúra is megjelent, amely kelet-európai országokba való utazás ellen hangol. /2. sz. melléklet – Kuwait Times 1986. VI. 15./⁵⁵¹

A bolgár nagykövet tájékoztatása szerint eddig már több tucat kuvaiti turista mondta le bulgáriai utazását. A Kuwait Times főszerkesztője családjával Bulgáriában akart üdülni. A nagykövet megnyugtató tanácsa ellenére végül az illető úgy döntött, hogy nem megy, hivatkozva arra is, hogy a Tájékoztatási Minisztériumban lebeszélték az újáról.

Kereskedelmi kirendeltségünk üzletfeleinken keresztül június 18-án megszerezte a Vámhivatal június 17-i belső körlevelét, amely az Egészségügyi Minisztérium június 12-i átiratára hivatkozva letilt 1 hónapos időtartamra mindenféle hűtött és fagyasztott húsbehozatalt valamennyi európai országból /3. sz. melléklet/⁵⁵² A húsféléken kívül élelmiszerimportról is rendelkeztek. /4. sz. melléklet/⁵⁵³

1986. június 18-án az ÖET⁵⁵⁴ keretében 1 napra szakértői értekezletet tartottak, a kiadott közleményt az 5. sz. melléklet⁵⁵⁵ tartalmazza.

Amennyiben a hozzánk járó angol nyelvű lapokból meg lehet ítélni, más öböl-menti országokban a kuvaitihoz hasonló pánikkeltés nem folyik. A legnyugodtabb reakálás Szaúd-Arábiában tapasztalható, ahol az egészségügyi hatóságok közölték, hogy minden beérkező árut megvizsgálják, ezért a kiskereskedelemben található bármilyen termék nyugodtan fogyasztható.

A Kirendeltséggel⁵⁵⁶ együtt tanulmányozzuk a megjelent intézkedéseket, mivel az újabb határozat esetleg néhány élelmiszer behozatalát lehetővé teszi.

dr. Káplár József
nagykövet

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-V-Kuvait-14239-2/1986. Gépelt tisztázata, saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

550 A mellékletet nem közöljük.

551 A mellékletet nem közöljük.

552 A mellékletet nem közöljük.

553 A mellékletet nem közöljük.

554 Öböl-menti Együttműködési Tanács. Kuvait, Bahrein, Katar, Egyesült Arab Emírségek, Omán és Szaúd-Arábia 1981-ben döntöttek az európai Közös Piac integrációs sikere nyomán saját gazdasági közösségük megalkotásáról.

555 A mellékletet nem közöljük.

556 L. 238. sz. lábjegyzet.

IV.

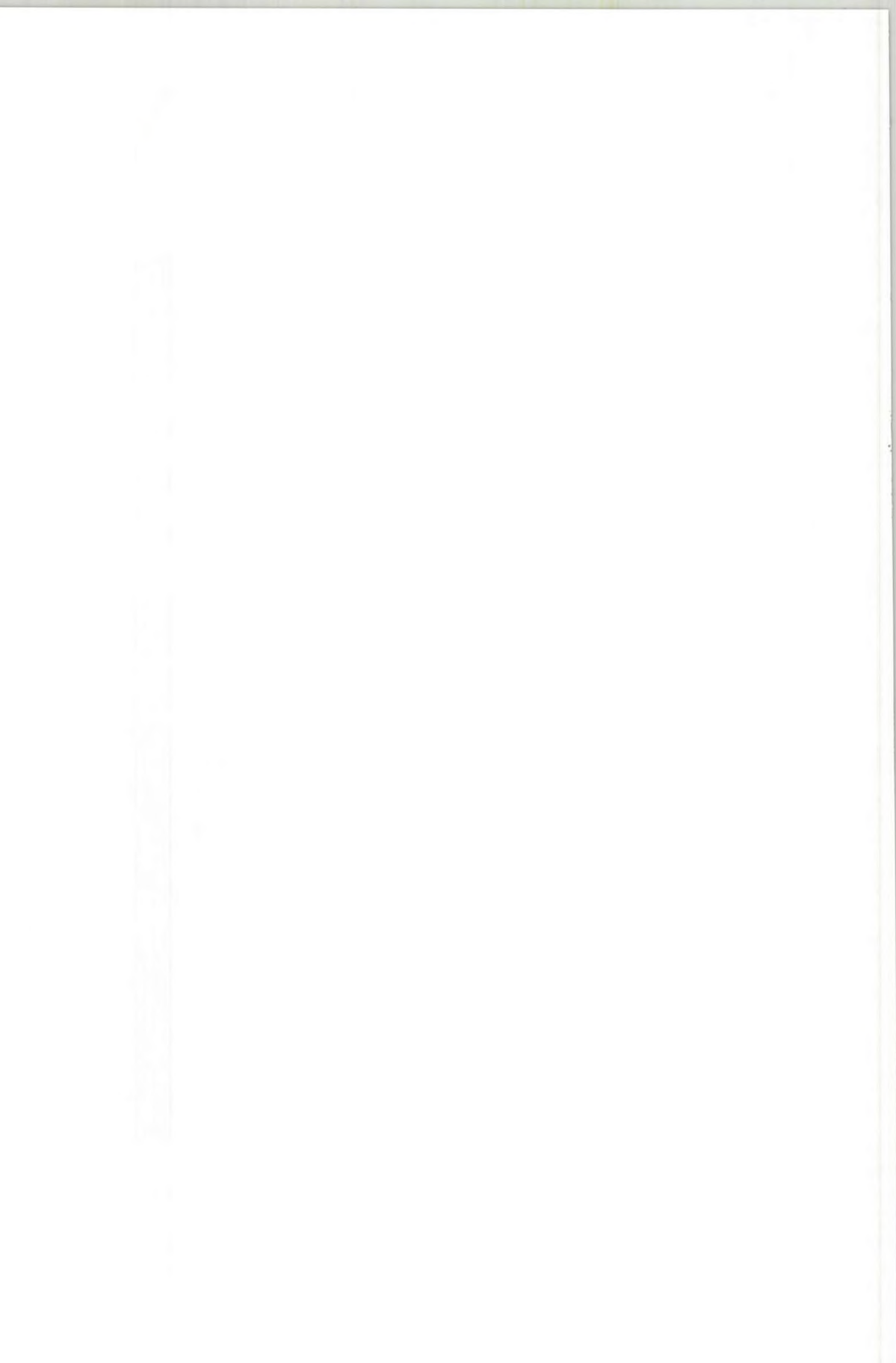
„Diplomáciai úton szóvátesszük ...”

KÜLÜGYI ÉS KÜLKERESKEDELMI KAPCSOLATOK

Út az ismeretlenbe

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról.

**Sajtótávirat a holland kormány álláspontjáról a balesettel kapcsolatban
(1986. május 6.)**

No.12.

Hága, 1986. május 6.

Sajtótávirat

26-nak, 45-nek:

Lubbers miniszterelnök kijelentette: a csernobili atomerőműben történt balesetet gondosan tanulmányozzák, de túl korai lenne abból következtetéseket levonni Hollandia atomenergiai politikájára vonatkozóan. A szovjet atomreaktor más típusú, mint a holland erőmű. A baleset nem jelenti azt, hogy az atomenergia hirtelen veszélyessé vált. A 11. Kamara valószínűleg rendkívüli plenáris ülésen vitatja meg a szovjet atomerőműben történt balesetet.

Május 5-én Amszterdamban nemzetközi konferencia kezdődött, amelyen a résztvevők a levegő szennyeződésével kapcsolatos kérdéseket vitatják meg. A szovjet delegáció vezetője A. Pressuman az ANP-nek⁵⁵⁷ adott interjújában kijelentette: keveset tudnak a csernobili balesetről. A robbanás idején Kijev közelében töltötte szabadságát, de nem vette észre az atomerőmű felrobbanását. Kormánykörökből, illetve kollégáitól semmit nem hallott a balesetről.

Lubbers miniszterelnök a tokió[i] tőkés csúcstalálkozóval⁵⁵⁸ kapcsolatban kijelentette: örül, hogy a nemzetközi terrorizmust illetően az Egyesült Államok, Kanada és Japán is egyetértett az EGK álláspontjával. (ANP május 6.)

– 175 –

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV. – Hollandia – No.12./1986. Nyílt távirat. Utólag géppel rávezetve: „kzs, Marjai elvtárs, Várkonyi elvtárs, Kovács elvtárs, Kővári elvtárs, V. ter., sajtó, infó”.]

⁵⁵⁷ ANP: *Algemeen Nederlands Persbureau*, 1934 decemberében alapított holland hírügynökség.

⁵⁵⁸ L. 464. sz. lábjegyzet.

84.

**Rejtjeltávirat az osztrák és a magyar kormánysszervek
közötti feszültségről az importkorlátozások kapcsán
(1986. május 6.)**

05114

BÉCS

Érkezett: 86.05.06.12.15.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: So.

05.06.12.45.

Ellenőrizte:⁵⁵⁹

REJTJELTÁVIRAT

Marjai elvtársnak:

A kapott utasítás alapján, május 5-én felkerestem Hinteregger külügyi főtitkárt.
Válasza:

- Már ismeri az általam közölteket. Megkapta Wagner tanácsos táviratát a Budapesten folytatott, meglehetősen túlfűtött légkörű megbeszélésről.
- Határozottan, és ingerülten utasított vissza bármiféle feltételezést, hogy a korlátozás alá vont országok kiválasztásánál politikai megfontolások játszottak közre. Az osztrák vasutak nem csak a VSZ tagállamoknak, hanem sok kelet- és nyugat-európai országnak küldött értesítést a vasúton bevezetett intézkedésekről. Az osztrák EÜM a KÜM-öt sem kérdezte meg előzetesen, nyilván kizárólag a katasztrófa színhelyéről légvonalban mért távolság alapján döntött. Olaszország sokkal szigorúbb importkorlátozásokat vezetett be – többek között Ausztria ellen is –, mint az általunk szóvá tett osztrák intézkedések.
- A szovjet információ az első napokban nulla, később is rendkívül hiányos volt. Ilyen helyzettel az osztrák hatóságoknak még sohasem kellett szembenézniük, továbbá ünnep,⁵⁶⁰ választás⁵⁶¹ volt. Kizárólag ez az oka a bizonyos kapkodásnak, és a külállamok informálása elmaradásának. A hozott intézke-

⁵⁵⁹ Olvashatatlan szignó.

⁵⁶⁰ 1986. május 1-je Ausztriában is a munka ünnepe, állami ünnep, munkaszüneti nap.

⁵⁶¹ 1986. május 4-én került sor a szövetségi elnökválasztás első fordulójára, ami Kurt Waldheim többségét hozta, az Osztrák Szocialista Párt jelöltje 6%-kal maradt le. (Választással kapcsolatban l. MNL OL XIX-J-1-k-1986-Ausztria-10-2-19631/3/1986.)

- dések az osztrák lakosság érdekeit szolgálják. Az osztrák kormányzat először belföldön vezetett be bizonyos korlátozásokat, és csak azután olyanokat, melyek külállamokat is érintenek.
- Az importkorlátozó intézkedések átmeneti jellegűek, május 15-e után felülvizsgálják azokat. Kérésünket – hogy a magyar mérési adatok alapján szüntessék meg az ellenünk hozott intézkedéseket – május 15-e után mérlegelni fogják. Javasolja, addig is gyűjtsük össze és hozzuk az osztrák EÜM tudomására mindazokat az érveket, amelyek Magyarország javára szólnak.
 - Nem felel meg a valóságnak, hogy a magyar fél átadja a magyar mérési adatokat, az osztrák fél viszont nem. Május 1-jén például ők Budapesten csak telefonon kaptak általános információt. (Ezt megcáfoltam.) Május 2-től kezdve már ők is naponta adnak a magyar KÜM-nek adatokat, de talán a munkaszüneti napok okoztak bizonyos késedelmet odahaza. Megadta annak a külügyi tanácsosnak a nevét, akivel bármikor kapcsolatba léphetünk. Utánanéznék, hogy a tranzitszállításaink ügyében mi a helyzet. Tudják, hogy e tekintetben vámszerveik is bizonytalanok, mivel az NSZK, a svájci és az olasz határról már több – nem magyar – küldeményt visszafordítottak Ausztriába.
 - Befejezésül megismételte, hogy az intézkedések nem politikailag motiváltak, és nem Magyarország ellen irányulnak. A zöldségimport tilalma, és a burgenlandi parasztok követelése⁵⁶² véletlen egybeesés.

Befejezésül – a fentiekől különválasztva – hangsúlyoztam, hogy a burgenlandi parasztok akciója egyre súlyosabb károkat okoz nekünk. Ez tipikusan olyan osztrák belügy, amely egy másik országot is sújt. Nem lehet nem észrevenni, hogy szinte kizárólag csak a magyar határ forgalmát akadályozzák. Biztos vagyok benne, hogy fordított esetben Ausztria is szót emelne. Kitérően válaszolt: az osztrák kormány-nak is sok gondot okoz ez.

– 117. – Nagy⁵⁶³

Lássa: Gresznáryk et.

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-05114/1986. Távírógéppel írt tisztázat.]

⁵⁶² L. 76. sz. lábjegyzet.

⁵⁶³ Nagy János

85.

**Melega Tibor feljegyzése Veress Péter részére
az Ausztriával szembeni ellenintézkedések lehetőségéről
(1986. május 6.)**

898/Me.

M-133-8/86.

Feljegyzés

V e r e s s elvtárs részére

Tárgy: Ausztriával szembeni ellenintézkedés lehetősége

Tegnap megbeszélésen kapott feladat alapján a következőket közlöm:

1) A magyar élelmiszerekkel szembeni osztrák importtilalom⁵⁶⁴ diszkriminatív jellegű, mivel az intézkedés a jugoszláv és NDK-beli termékekre nem vonatkozik. Az osztrák lépés a diszkriminációmentesség igényének csak abban az esetben felel meg, ha az osztrák tilalmat objektív mérési eredmények alapján hozták volna és az eredményekben a mi hátrányunkra eltérés van.

2) A jogellenes osztrák intézkedés ellenintézkedést válthat ki (erre csatlakozási jegyzőkönyvünk értelmében a GATT⁵⁶⁵ hozzájárulása nélkül is lehetőségünk van).

3) Ha általános jellegű, vagy diszkriminatív lépést tennénk, feltehető, hogy az osztrákok is valamilyen intézkedést hoznának.

4) Az eszkaláció reális veszélye nélkül a következő megoldást látom:

Állítsuk le az osztrák sörimportot, ugyancsak a radioaktivitás veszélyére hivatkozva. (Nem az importengedélyezést, hanem a már kiadott engedélyek realizálását.)

Ez jelenleg 25 ezer h. liter tank sörre van kiadva behozatali engedély bérmutató konstrukció keretében. (Magyar anyagok felhasználásával a sört Ausztriában főzik.)

Ezen kívül meghatározatlan értékű importengedélyt adtak ki áruházi cserében. Ennek a megoldásnak a következők az előnyei:

- Ha az osztrákok kifogásolják a lépés önkényes jellegét és vitatják az áru radioaktív szennyezettségét, akkor javasolhatjuk, hogy a korlátozások alkalmazásánál kölcsönösen térjünk rá a tényleges fertőzöttség megállapítására.

⁵⁶⁴ Az osztrák vasút 1986. május 2-től korlátozta a Szovjetunióból érkező vasúti küldemények átvételét, és elkezdte a vasúti – majd a közúti – határátkelő-helyeken beléptetendő szerelvények és áruk sugárszennyezettségének vizsgálatát. Az importkorlátozó intézkedéseket május 7-től tették hivatalossá.

⁵⁶⁵ L. 173. sz. lábjegyzet.

- Ismereteim szerint a szovjetek csökkentették [a] Csehszlovákiából származó sörbehozatalt, tehát esetleg lehetőségünk nyílik az import pótlására anélkül, hogy a magyar sörivók népes táborára való hivatkozással ezt a csekély kereskedelempolitikai lépést is meghiúsítanák.

(Egyébként az a véleményem, hogy még ez a javaslatunk sem talál kedvező fogadtatásra, mert féltetni fogják tőle a sokszorosan kipróbált kiváló osztrák-magyar kapcsolatokat.)

Pótcselekvésként még a következőket tudom ajánlani:

- A legközelebbi magas szintű osztrák-magyar találkozón⁵⁶⁶ vessük fel a partnernek, hogy az objektív mérési eredmények figyelmen kívül hagyásával önkényes és diszkriminatív intézkedést hoztak a magyar árukkal szemben. Az ilyen és hasonló lépéseket összeegyeztethetetlennek tartjuk az országaink közötti politikai és gazdasági kapcsolatok színvonalával és ilyen és hasonló lépések előbb-utóbb a jó kapcsolatokra negatívan vissza fognak hatni.
- Ne vegyük meg a Steyr kisbuszokat⁵⁶⁷ és nem hivatalosan „súgjuk meg” a döntés hátterét.

MEGJEGYZÉS:

Vannak olyan érzéseim, hogy az NDK-ra azért nem terjesztették ki a zárlatot, mert attól tartottak, hogy kemény válaszban lesz részük és ezt az óvatos osztrákok nem kívánták megkockáztatni.

Az a véleményem, hogy hosszútávon mégis csak rá leszünk kényszerítve valamilyen határozottabb ellenlépésre, mert egyre szaporodnak a nekünk anyagi károkat okozó és politikailag barátságtalan osztrák lépések.

Budapest, 1986. május 6.

(Melega Tibor)

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-M-133-8/1986. Gépelt tisztázata, saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az irat első oldalának tetején kézzel írt iktatószám, alatta Veress Péter dátumozott (V. 6.) aláírása olvasható. Az iratot Veress Péter küldte meg tájékoztatásul Marjai József részére.]

⁵⁶⁶ 1986. május 25–28. között Marjai József Ausztriába látogatott. A tárgyalásokon említették a Csernobillal kapcsolatos eseményeket, mint olyant, ami nem okozott törést a magyar-osztrák kapcsolatokban (MNL OL XIX-A-83-b-00292/1986.). Az osztrák egészségügyi miniszter magyarországi látogatását ezt megelőző időszakra: 1986. május 19–21-re tervezték, azonban erről a találkozóról nem rendelkezünk információval.

⁵⁶⁷ Az osztrák Steyr-Daimler-Puch konglomerátum által gyártott járművek.

86.

**Rejtjeltávirat a brit álláspontról az importkorlátozásokkal kapcsolatban
(1986. május 8.)**

05282

London

Érkezett: 86.05.08.18.30.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Má-Sző

05.08.18.40.

Ellenőrizte:⁵⁶⁸

REJTJELTÁVIRAT

SÜRGŐS!

Külügyi forrásból kapott információ szerint az egyes mezőgazdasági termékek importjának tilalma tárgyában a Közös Piac végleges döntését 9-re halasztották.⁵⁶⁹

A tagországok között éles vita van, nem csak a szocialista országokból származó importot, de az egymás közötti árumozgást illetően is. Renton államminiszterrel és a kelet-európai főosztálya vezetőjével folytatott beszélgetésen brit részről megerősítették, hogy álláspontjuk változatlan, a tilalmat sükségtelennek tartják. Elismeri továbbá, hogy az EGK intézkedéseit politikai célzatúaknak lehet minősíteni mind az áruösszetétel, mind a területi hatály folytán. A bizonyos fokig jogosnak tartott egészségügyi megfontolások mellett a többség állásfoglalásában mezőgazdasági termelésüket érintő protekcionista indíttatású intézkedéseket tapasztalnak.

Úgy tűnik, hogy mindezek ellenére Nagy-Britannia ez esetben nem kíván különálló álláspontot elfoglalni amellett, hogy minden lépcsőfokon megkísérelte a határozattervezet elvetését. A témát jobban ismerő politikai igazgatótól időpontot kértem. Erről a megbeszélésről külön jelentek.

– 120 – D. –

Lássa: Horváth et.

Láttam:

Marjai et-nak továbbítva!

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III.-Anglia-05282/1986. Távirógéppel írt tisztázat. Az oldal tetején bélyegzővel rávezetett iktatószám szerepel.]

⁵⁶⁸ Olvashatatlan szignó.

⁵⁶⁹ L. 109. sz. lábjegyzet.

87.

**Beszámoló az Atomenergia Bizottság bukaresti üléséről
(1986. május 9.)**

Információ

az Atomenergia Állandó Bizottság⁵⁷⁰ 1. szekciójának bukaresti üléséről
(1986. május 7-9.)

A szekció szovjet vezetője, Budilin a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset miatt nem vett részt a szekcióülésen, mert mint az RBMK típusú reaktorok⁵⁷¹ egyik szakértőjeként a szerencsétlenség következményeinek felszámolásában vesz részt.

A szekcióülést Jermakov, a VVER-típusú reaktorok⁵⁷² egyik főkonstruktorra vezette.

A szovjet delegáció hivatalos közlést a szekcióülésen a balesetről, bekövetkezésének vélelmezhető okairól, hatásáról nem adott, pedig erre külön kértük őket.

A szovjet delegáció vezetője javasolta, hogy a soron következő Állandó Bizottsági ülésen a delegációk vezetői kérjék fel A. Petroszjanc elvtársat, adjon információt a csernobili atomerőműben történt balesetről.

A szovjet delegáció vezetőjével folytatott beszélgetések során egyértelművé vált, hogy a bekövetkezett baleset okát nem ismerik, feltételezik, hogy az aktív zóna sérülését kémiai robbanás, majd a grafit moderátor égése okozta. Az erőmű közvetlen és tágabb körzetében mért radioaktív anyagok koncentrációjáról, dózisteljesítményéről,⁵⁷³ felületi szennyezettség értékekről nem tudtak, vagy nem akartak információt adni.

Az ülésen jelenlévő delegációk vezetőivel is folytattunk információcserét az országokban mért szintekről és a lakosság védelme érdekében tett intézkedésekről.

A nálunk mért értékekről a WHO és az ügynökség⁵⁷⁴ felé közölt adatok alapján adtunk információt. Ennek alapján röviden összefoglalva országonként:

⁵⁷⁰ A KGST bizottságainak egyike.

⁵⁷¹ A reaktor működéséről bővebben: l. Bevezető, valamint 179. sz. dokumentum.

⁵⁷² L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁵⁷³ Az ionizáló sugárzások dózisteljesítményével kapcsolatban használják az „elnyelt” (időegység alatt elnyelt dózis) és a „besugárzási” (az időegységre eső besugárzási dózis) dózisteljesítmény fogalmakat is, a szövegben azonban nem tettek különbséget.

⁵⁷⁴ Nemzetközi Atomenergia Ügynökség

BNK. megközelítőleg 50%-kal magasabb értékeket mértek, mint mi. A lakosság felé nem tettek semmiféle intézkedést, figyelem-felhívást sem. Jódtabletták⁵⁷⁵ kiadására felkészültek.

LNK. Kb. 50%-kal nagyobb értékeket mértek, mint nálunk, főleg az ország északi részén. A lakosság felé részletes információt adtak. Felhívták a zöldség és tejfogyasztásra vonatkozóan a lakosság figyelmét. Intézkedtek a tehenek száraz takarmánnyal való ellátására. Kiterjesztették az ellenőrzést. 16 éves korig a jódadagolást végrehajtották.

A LNK delegációjától megkaptuk a RZECZPOSPOLITIKA⁵⁷⁶ 1986. V. 5-i számának 5. oldalán megjelent, a mérések eredményeit tartalmazó cikket. Az összefoglaló táblázatot mellékeljük.

CsSzK. Körülbelül ugyanazokat az értékeket mérték, mint mi. A lakosság felé nem tettek semmiféle intézkedést. Előkészültek a jódadagolásra, de erre nem került sor.

RSzK. A nálunk mért értékeknél helyenként 50%-kal nagyobb értékeket is mértek. A lakosság felé a tej és zöldségfogyasztásra tettek intézkedést. 18 éves korig elrendelték a jódadagolást.

NDK. Számszerű adatokat nem tudtak közölni, de a nálunk mért értékeket nem érte el. Semmiféle intézkedést nem tettek.

A jódp preparátum adagolást csak a lengyelek és a románok határozták el, a beszélgetések során többen voltak, akik annak szükségességét megkérdőjelezték.

A szovjet delegáció felé kifejtettük, hogy hiányoljuk a hivatalos közvetlen információt, főleg a légkörbe került radioaktív anyagok összetételére és mennyiségére vonatkozóan.

A baleset okának és a közvetlen környezetre vonatkozó hatásának vizsgálata további alapos elemző munkát igényel, így erről természetesen csak a munkák befejezése után lehet tárgyalni, és az atomenergetika különböző területein a szükséges következtetéseket levonni.

Melléklet

Budapest, 1986. május 9.

Szivós Károly

⁵⁷⁵ L. 33. sz. lábjegyzet.

⁵⁷⁶ Helyesen: Rzeczpospolita. Lengyel napilap.

[Melléklet]

Mérés faj- tája	Kapott eredmény	Megengedett értékek a lengyel elő- írások szerint normál vi- szonyokra	A megen- gedett érték %-ban	Az ügynök- ség által ajánlott üzemzavari szintek ⁺	Az ajánlott szint %-ában
A levegő jódszennye- zettsége	0,1 Bq/m ³ - tól 200 Bq/ m ³	1000 Bq/m ³	0,01-20 %	10000 Bq/ m ³	0,001-2 %
Külső for- rásokból származó dózis	25 mrem	500 mrem/év	5%	10000 mrem	0,25%
Tej jódszennyezett- sége	200 Bq/l- 1720 Bq/l ⁺⁺ 0 és 600 Bq/l ⁺⁺⁺	1000 Bq/l	20%-172% 0-60%	1000 Bq/l gyerekekre 10000 Bq/l felnőttek- re ⁵⁷⁷	20%-172% gyerekekre 2-17,2% felnőttekre 0-60% gyerekekre 0-6% felnőttekre

+ nemzetközi atomenergiái ügynökség Bécsben

++ az ország északkeleti körzeteire vonatkozik

+++ az ország egyéb területeire.

[MNL OL XIX-A-41 – II. sorozat – Elnöki iratok – 10/III. t. – sz.n. – 1986. május 9. Sajátkezűleg aláírt gépelt tisztázata másolata.]

⁵⁷⁷ A WHO 4200. számú, 1986. május 6-án kelt telexe szerint e tekintetben a 2000 Bq/l érték a máximalisan megengedhető. L. 111. sz. dokumentum.

88.

**Krausz György feljegyzése
a sugárzásmérési eredmények cseréjéről Ausztriával
(1986. május 9.)**

VI. Területi Osztály⁵⁷⁸

Krausz György

Készült: 7 pld.-ban

1. Várkonyi elvtárs⁵⁷⁹

2. Horn elvtárs

3. Kovács elvtárs

4. Kővári elvtárs

5. Bécs

6. Osztály (2)

994/VI/1986.

F E L J E G Y Z É S

Tárgy: P. Wilfling osztrák követ-tanácsos látogatása (sugárzásmérési eredmények cseréje)

A mai napon kérésére soron kívül fogadtam dr. Peter Wilfling osztrák ideiglenes ügyvivőt. Az alábbiakat adta elő:

1. Közölte, hogy Ausztriában a sugárzásvédelemmel a Szövetségi Egészségügyi és Környezetvédelmi Minisztérium foglalkozik. A táviratokat ennek a szervnek, személy szerint dr. Kahr asszonynak továbbítja.
2. Kormánya utasítására hivatkozva átadta a sugárzásvédelmi törvény⁵⁸⁰ 38. §. 1. bekezdésének kivonatát tartalmazó rendelkezést, amely megtiltja juhtej, kecsketej, juhsajt, kevert juhsajt, kecskesajt és vegyes kecskesajt árusítását és behozatalát.
3. Az ügyvivő átadta a május 7-i sugárzás-mérési eredményeket.
4. Átadta továbbá a Szövetségi Egészségügyi és Környezetvédelmi Minisztériumnak az osztrák lakosság sugárvédelme érdekében kiadott ajánlásait.⁵⁸¹

⁵⁷⁸ Észak- és Közép-Európai Fejlett Tőkés Országok Főosztálya

⁵⁷⁹ Kézze aláhúzva.

⁵⁸⁰ Az osztrák sugárzásvédelmi törvény (BGBl. Nr. 227/1969.) 38. §-a általánosságban fogalmaz, nem nevez meg behozatali tilalom alá eső élelmiszereket. Viszont erre való hivatkozással tiltotta meg 1986. május 8-án a burgenlandi tartományi kormány az említett élelmiszerek importját (l. Landesgesetzblatt für das Burgenland, 1986. évi 18. szám)

⁵⁸¹ A gyermekek, a terhes nők és a szoptató anyák kerüljék a közvetlenül a kinti talajon való tartózkodást. Megtiltották a tehenek zöldtakarmánnyal való ellátását, a tej ellenőrzését megkezdték. A juh- és kecsketej, és az ezekből készült termékek fogyasztását tiltották, a zöldségfélék alapos mosását ajánlották. Lásd még a 41. sz. dokumentum.

5. Végül átadta azt a rendelkezést, amely megtiltja Albániából, Bulgáriából, Görögországból, Olaszországból, Jugoszláviából, Lengyelországból, Romániából, a Szovjetunióból, Csehszlovákiából, Törökországból és Magyarországból tej, tejtermék, leveles főzelékek (spenót, saláta, káposzta), karfiol, hüvelyes növények, paradicsom, valamint friss gyümölcs behozatalát.⁵⁸²

Átadtam a május 8-i magyar mérési eredményeket tartalmazó táblázatot.

Visszatérve május 7-i látogatásakor feltett kérdésére (hoztak-e magyar részről intézkedéseket az Ausztriából származó vagy Ausztrián keresztül szállított agrártermékek behozatali tilalmára vagy korlátozására vonatkozóan) – a KKM-el egyeztetve – közöltem, hogy ilyen intézkedésekről nincs tudomásunk és egyelőre a magyar hatóságok ilyen intézkedést nem terveznek. Megjegyeztem, érthetetlen számunkra, hogy az osztrák fél a jó együttműködés és a nyugati sajtó által is dicsért gyors tájékoztatás ellenére fenntartja a behozatali korlátozást⁵⁸³ annak ellenére, hogy a nemzetközi szervezetek is elismerik, hogy a sugárszennyezettség mértéke nálunk meg sem közelíti a veszélyes határt. Wilfling arra hivatkozott, hogy a rendelkezés ideiglenes jellegű (14 napra szól) és csak azokra az áruféleségekre terjed ki, amelyek árusítását belső rendelkezések is korlátozzák, illetve tiltják.

Budapest, 1986. május 9.

Krausz György

Dr. ...⁵⁸⁴

[MNL OL XIX-J-1-k-1986-SZU-1-45/5-13709/11/1986. Géppel írt tisztázat Krausz György sajátkezü aláírásával. Az első oldal tetején (Má 5/12) és alján (1517/Vá) kézzel rávezetett iktatószámok olvashatók.]

⁵⁸² 1986. május 5-én küldött táviratot az osztrák Szövetségi Vasutak (ÖBB) Szófia, Varsó, Bukarest, Prága, Bukarest, Szófia célállomások számára a zöldség, főzelékfélék, tej- és tejtermékek Ausztriába és Ausztrián keresztüli tranzitforgalmának korlátozásáról. lásd. MNL OL XIX-A-2-af-III-Ausztiá-szn/1986. (táviratfordítás az 53/a. sz. átvételi korlátozásról)

⁵⁸³ Az utóbbi mondat szövegkiemelővel megjelölve.

⁵⁸⁴ Olvashatatlan aláírás

89.

**Antal Péter Tibor által összeállított tézisek
az EGK tagországi nagyköveteivel folytatandó beszélgetésekhez
(1986. május 9.)**

T É Z I S E K

Az EGK tagországi nagyköveteivel folytatandó beszélgetéshez

- Megdöbbenéssel értesültünk arról, hogy az EGK Bizottsága tegnap délután felfüggesztette a keleti-európai országokból származó élőmarha és élősertés, valamint friss hús importját és további korlátozásokat tervez egyéb élelmiszerekre.⁵⁸⁵
- Megdöbbenésünket fokozza, hogy mind a nemzeti, mind a közösségi szinten hozott határozatok Magyarországra is vonatkoznak annak ellenére, hogy illetékes szerveink a KÜM-ön és nagykövetségeinket keresztül folyamatosan szolgáltatott adatokat a magyarországi mérési eredményekről.⁵⁸⁶ Ezen együttműködési készségünknek több tekintélyes nyugat-európai lap is hangot adott. Ennek ellenére az intézkedés globálisan érint minden kelet-európai szocialista országot.
- A Magyarország által szolgáltatott mérési eredmények nem indokolják importkorlátozás bevezetését.⁵⁸⁷
- Az Egészségügyi Világszervezet koppenhágai ülésén megállapították „tudományosan megalapozatlan mindenféle importkorlátozás a kelet-európai országokból származó élelmiszerekre”.⁵⁸⁸
- Fentiek alapján kérjük a nagykövetséget, továbbítsa illetékes hatóságai felé a magyar kormány azon kívánságát, hogy az általános és az importot abszolút korlátozó intézkedést Magyarország esetén oldják fel.
- Természetesen tudomásul vesszük, ha a határállomásokon a magyar fuvareszközöket és a magyar árut műszeres vizsgálatnak vetik alá, sőt ezen továbbmenve, amennyiben az illetékes hatóságok a magyar tanúsítványokat elfogadják, úgy hajlandók vagyunk a magyar küldeményeket a sugárszenyvezettség mértékét igazoló tanúsítvánnyal ellátni.

585 A rendelkezést május 7-én hozták. L. 109. sz. lábjegyzet.

586 Az illetékes szerveink résztől a mondat végéig kézzel aláhúzva, megjelölve.

587 A mondat a sorok előtt megjelölve.

588 L. még 111. sz. dokumentum.

Magánvéleményként tanácsos lenne hozzátenni még azt is, hogy most az EGK-val esetleg felújításra kerülő tárgyalások küszöbén⁵⁸⁹ ez a közösségi magatartás azoknak a köröknek kedvez, amelyek mindig kétségbe vonták a közösség azon szándékát, hogy az egyes szocialista országokat a jogi helyzetnek és adottságaiknak megfelelően kezeljék.

Budapest, 1986. május 9.

Antalpéter Tibor

[MNL OL XIX-G-3-ah-932/Me./1986. – Tézisek. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül. A dokumentum végén valószínűleg a megbeszélésen készült kézírásos, önmagában nem értelmezhető jegyzettöredékek olvashatók.]

90.

Melega Tibor jelentése a Közös Piac tagállamainak budapesti nagyköveteivel folytatott megbeszélésről (1986. május 9.)

932/Me.

JELENTÉS

Tárgy: Közös piaci intézkedések tárgyában a tagországok nagyköveteivel folytatott beszélgetésekről

⁵⁸⁹ A hidegháború logikája szerint a KGST nem ismerte el az Európai Gazdasági Közösséget önálló nemzetközi szervezetként, egyetlen KGST tagállam sem köthetett megállapodást az EGK-val. Az országok közötti külkereskedelmi kapcsolatok elsősorban kétoldalú, államközi szerződések szintjén maradtak. 1983 folyamán indultak tapogatózó tárgyalások a Magyarországgal külön aláírandó egyezményről. Bár a Szovjetunió 1985-ben feladta azon elvét, miszerint a KGST és az EK egyenrangú partnerként kössenek kereskedelmi szerződést, sőt, Moszkva lehetőséget látott egyszerű deklaráció elfogadására is, a Közösség kitartott azonban korábbi álláspontja mellett: a kelet-európai államok önállóan is köthessenek kereskedelmi szerződést, s ez járjon együtt az EGK diplomáciai elismerésével. A következő három év folyamán egyidejű tárgyalások folytak a két szervezet, illetve Magyarország, Csehszlovákia és Románia képviselőivel az együttműködési, illetve kereskedelmi szerződések megkötéséről. Hazánk sajátos helyzetét igazolta, hogy az Európai Parlament 1986-ban külön jelentésben foglalkozott Magyarországgal, szorgalmazva az együttműködési szerződés mielőbbi megkötését. Az EGK és a KGST 1988. június 25-én írta alá a közös nyilatkozatot a hivatalos kapcsolatok felvételéről, majd 30-án megszületett az Európai Gazdasági Közösség és Magyarország közötti kétoldalú gazdasági-kereskedelmi együttműködési megállapodás.

1986. május 9-én délután egyenként hivatalomba kértem a Közös Piac Budapestre akkreditált nagyköveteit. Ezek közül az olasz, angol, belga, görög, holland, portugál, dán nagykövet⁵⁹⁰ maga jött el, a nyugatnémetektől Mencke⁵⁹¹ első beosztott, a franciáktól Berthonnet másodtitkár. Az utóbbiak kimentették nagykövetüket azaz, hogy már meglévő elfoglaltságuk miatt a kért határidőre nem tudtak személyesen jönni. Az angol nagykövet egy munkatársát is magával hozta.

A megbeszélést a mellékelt tézisek alapján folytattam le.⁵⁹²

Külön kiemeltam a magyar kormány kooperációs készségét, amely a folyamatos hivatalos információs szolgáltatással is kifejezésre jutott. Ezen információk alapján világos, hogy globális és abszolút jellegű intézkedésük megalapozatlan. Ezeket az intézkedéseket a magyar kormány elutasítja. Ehhez személyes megjegyzésként minden esetben hozzáfűztem: az EGK állandóan olyan választás elé állít bennünket, minek higgyünk: az együttműködési készséget hangoztató szavaknak, vagy pedig a tetteknek.

Úgy vélem, hogy a jelenlegi intézkedés nincs összhangban azokkal a pozitív együttműködési gondolatokkal, amelyeket De Clercq úr hozzánk intézett levele tartalmaz.⁵⁹³ Ne vegyék zokon, ha a magyarok realista módon a tetteknek hisznek.

Az olasz, angol és az NSZK beszélgető partnernek megjegyeztem, hogy érdekes módon a Sopronból érkező élelmiszert egészségre veszélyesnek minősítik, néhány kilométerrel odébből érkezőt pedig nem.

A portugál és görög nagykövetet leszámítva a többiek számítottak arra, hogy erről a témáról lesz szó, az angol és holland nagykövet írásos anyag alapján tárgyalt. Az egyes beszélgetések tartalma: /leszámítva a tézisekben foglaltakat és a fent említetteket/:

Olasz nagykövet megjegyzései:

- 1/ A Közösség⁵⁹⁴ belső szabályai tulajdonképpen azt tennék szükségessé, hogy a Tanács⁵⁹⁵ elnökségét betöltő Hollandia⁵⁹⁶ budapesti nagykövetével közöljük

⁵⁹⁰ Emilio Paolo Bassi olasz, Peter William Unwin angol, Willy L. E. Tilemans belga, Pantelis Economou görög, Godert Willem de Vos van Steenwijk holland, Dr. Zózimo Justo Da Silva portugál és Hans Kühne dán nagykövet.

⁵⁹¹ Meincke

⁵⁹² L. 89. sz. dokumentum.

⁵⁹³ Magyarország és az EGK 1986 májusára már megtette a kereskedelmi kapcsolatok kiépítését célzó első lépéseket (l. 589. sz. lábjegyzet). Ez ügyben Willy De Clercq – az Európai Bizottság nemzetközi kapcsolatokért felelős tagja – több levelet is küldött.

⁵⁹⁴ Itt az Európai Gazdasági Közösséget jelenti. Közösség, Közösségek néven szerepel az ún. Egyesülési Szerződés 1967-es életbe lépése után összevont szervezeti rendszerrel működő, bár különálló jog-alanyiságukat megtartó ESZAK, EGK és Euratom szervezete is.

⁵⁹⁵ Az Európai Közösség fő döntéshozó szerve. Nem azonos az Európa Tanáccsal.

⁵⁹⁶ L. 525. sz. lábjegyzet.

nyilatkozatunkat. Az intézkedést a Közösség hozta. Hivatalosan nem értesítették, információt az olasz hírügynökségtől kapja.

- 2/ Elismerte, hogy a Magyarországon mért sugárszintekről május 1-től, vagy 2-től kezdődően átadtuk hivatalos csatornákon a hivatalos adatokat.
- 3/ Olaszország is nehéz helyzetben van és jelenleg az illetékes minisztériumok egyeztetik az eltérő érdekeket, mielőtt további döntéseket hoznának. Termelőik napi vesztesége az eladatlan mezőgazdasági termékek miatt 5 M \$-ra rúg, ezért a magyar kormány kérése erős olasz érdekekkel vág egybe, és így remélhető, hogy számukra kedvező döntések fognak születni.
- 4/ Olaszország állandóan a döntés elnapolása mellett foglalt állást.

Az olasz nagykövet megjegyzéseire azt válaszoltam, hogy a Közösség a tagországokból áll, a döntéseket lényegében ezek hozzák, jól ismerjük a Bizottság⁵⁹⁷ és a Minisztertanács,⁵⁹⁸ valamint a COREPER⁵⁹⁹ feladat- és hatáskörét, valamint tudjuk azt is, hogy a Közösség minden döntéséért végső soron a tagországok a felelősek.

Kifejeztem azt a reményemet, hogy az olasz kormány a nagykövet által elmondott pozitív szellemben fog állást foglalni Brüsszelben is. Közöltem, hogy a holland nagykövetet is, akár csak a többi közös piaci tagország nagykövetét is felkértem, hogy keressen fel.

Belga nagykövet kérdései:

- 1/ Milyen formában és kinek adtuk át az adatokat?
- 2/ Ezeket kérésre, vagy pedig saját kezdeményezésünkre szolgáltatottuk-e.
- 3/ Biztosak vagyunk-e abban, hogy az említett döntés megszületett, ő úgy tudja, hogy nem.

Közöltem, hogy nagykövetségeink a fogadó országok fővárosaiban hivatalos formában szolgáltatották az információkat.

Ezt saját kezdeményezésünkre tettük.

A Bizottság a saját jogkörében álló intézkedést meghozta.

Azokra az intézkedésekre, amelyekhez a tagországok döntése szükséges, javaslatokat dolgoztak ki.

⁵⁹⁷ L. 35. sz. lábjegyzet.

⁵⁹⁸ Más néven Tanács, vagy Miniszterek Tanácsa. L. 35. sz. lábjegyzet.

⁵⁹⁹ L. 483. sz. lábjegyzet.

Francia másodtitkár kérdései:

- 1/ Csak őket, vagy a többi közös piaci nagykövetet is bekértük-e?
- 2/ A döntésről nincs tudomása, minden információról a sajtó révén értesülnek.
Közöltem, hogy a többi nagykövetet is bekértem.

NSZK – Mencke első beosztott:⁶⁰⁰

Emlékeztetett arra, hogy az NSZK eredetileg az általunk elfogadhatónak minősített módszert követte. /A határon való ellenőrzés./ A Közös Piac intézkedését végre kell hajtaniuk.

Felhívtam a figyelmét arra, hogy a Közös Piac döntéseiért az NSZK is felelős és ha valamilyen döntéssel nem ért egyet, széles lehetőségei vannak annak megakadályozására, megváltoztatására vagy megszüntetésére.

Angol nagykövet:

Az angol nagykövet hivatkozott arra, hogy tegnap – még a közös piaci döntés előtt – Domokos nagykövet bent járt a Foreign Office-be⁶⁰¹ és ott Thomas főosztályvezetővel a témáról megbeszélést folytatott. Felvetette az általam is jelzett problémát, hivatkozott a folyamatos magyar adatszolgáltatásra. Megoldásként a határon belépéskor való konkrét mérést ajánlotta.

Thomas hangsúlyozta, hogy nem protekcionista és nem külpolitikai indítékú intézkedésről van szó. A kormányok teljesen váratlan módon olyan helyzettel kerültek szembe, amelyre nem voltak felkészülve és nem alakultak ki intézkedési sémák, vagy normák.

Ilyenkor mindenki az abszolút biztonságra törekszik. A közvéleményt az eset rendkívüli mértékben sokkolta, főleg a szovjet magatartás /a késői és nagyon hiányos információ szolgáltatás/. Ez a sokkhatás már belpolitikai tényezőként jelentkezik.

A konkrét mérésre vonatkozó magyar javaslatunk bonyolult, időigényes és nem szervezhető meg minden belépő állomáson.

Május 20-án a közös piaci határozatot felülvizsgálják és ha csak nem bizonyul szükségesnek, 31-én megszüntetik.⁶⁰²

/Domokos elvtárssal folytatott beszélgetés egy írásos anyagból ismertette velem./ [sic!]

600 Meincke

601 Külügyminisztérium

602 L. 108. sz. dokumentum.

Megjegyzéseire úgy reagáltam, hogy maga az intézkedés bevezetése is indokolatlan volt és így nem látok garanciát arra, hogy nem fognak-e „indokot találni”, hogy 31-e utánra is meghosszabbítsák az intézkedést.

Engedje meg, hogy feltegyek egy szóközi kérdést: azt tudatosították-e a közvéleményben és a döntéshozókban, hogy Magyarország információkat, folyamatosan megfelelő tájékoztatást adott? És ha nem tették, miért nem tették? Ilyen körülmények között nagyon nehéz elfogadni, hogy egészségügyi indítékokból, információhiányból eredő lépésről van szó.

Holland nagykövet:

A holland nagykövet feltette a kérdést, hogy Magyarország az ügy kapcsán milyen intézkedéseket fogantatott a szomszéd országokkal szemben. Ez egy olyan tényező ugyanis, ami közrejátszik a döntésben.

Közöltem vele, hogy ezt a kérdést az ügy szempontjából nem tartom revelánsnak [sic!]. Ugyanis a holland hatóságokat az kell, hogy érdekelje, hogy a hozzájuk beérkező magyar áruk és az azokat szállító járművek radioaktív-szennyeződést mutatnak-e, és ha igen, milyen mértékűt. Ennek a határon való ellenőrzését mi racionális lépésnek tartanánk. Az ilyen ellenőrzés eredménye lehet a konkrét intézkedés alapja, nem pedig az általánosító és megalapozatlan feltételezések.

A partner azt közölte, hogy szombaton 13 órakor lesz döntés a további agrártermékek kérdésében. Azt hangsúlyozta, hogy ideiglenes és szükséges megoldásról van szó, amely egyelőre május 31-ig érvényes. Felhívta a figyelmet arra, hogy határozat van arra, hogy ezen belül is egyes országokat, vagy termékeket a tilalmi listáról le lehet venni, ha bebizonyítják, hogy az import-stop alaptalan volt.

Javasolta, hogy brüsszeli nagykövetünk ennek érdekében lépjen a Bizottságnál.

A dán nagykövet hangsúlyozta, Dánia már korábban hozott egyoldalú intézkedéseket, amelyet most a közösségi döntés hatályon kívül helyezett. Ha veszélyhelyzet elmúlik [sic!], az intézkedést hatályon kívül helyezik.

Minden partnerem felé a beszélgetés végén ismételten leszögeztem:

- A magyar kormány alaptalannak és indokolatlannak tartja az általánosító, az egyes országok konkrét helyzetét és magatartását teljesen figyelmen kívül hagyó intézkedést. Ezt a lépést nem tudjuk tudomásul venni, elutasítjuk azt.
- Igényeljük az intézkedés azonnali hatályon kívüli helyezését.
- Kooperatív módon el tudunk fogadni egyedileg történő ellenőrzést a belépő határállomásokon és tudomásul vesszük, ha indokolt esetben a magyar árut visszairányítják.

- Kértem a magyar kormány álláspontjának és kívánságának haladéktalan továbbítását, /amit mindenki még a pénteki napra megígért/ valamint, hogy kormányuk válaszával mielőbb térjenek vissza.

Budapest, 1986. május 9.

Aláírás

/Melega Tibor/

[MNL OL XIX-G-3-ah – 932/Me./1986 (7.d) 6 p. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással.]

91.

Távirat a francia kormány által bevezetett élelmiszerimport-korlátozásokról (1986. május 10.)

No. 57.

Párizs,⁶⁰³ 1986. május 10.

30-nak: azonnal

A mérési értékeket folyamatosan továbbítjuk az illetékes szervekhez. Az OECD⁶⁰⁴ szakértők május 9-i párizsi értekezlete megállapította, hogy a tagországokban nincs ok a nyugtalanságra, a mért értékek⁶⁰⁵ messze nem érik el a tűrési határt, a friss tej esetében ezt 2000 Bq/literben állapították meg,⁶⁰⁶ amely értéknél a Szovjetunió kivül csak Lengyelország és Magyarország egyes helyein észleltek többet. Franciaország legérzékenyebb területén is ez az érték 200 Bq/liter alatt van – közölte az értekezleten részt vett francia szakértő.

Mindezeket figyelmen kívül hagyva, s az EGK döntésre nem várva, a francia hatóságok behozatali tilalmat rendeltek el a Szovjetunióból, Magyarországról,

⁶⁰³ Kézzel aláhúзва.

⁶⁰⁴ Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet (OEEC) jogutódjaként 1961-től párizsi székhellyel működő, a tagállamok gazdasági és szociális politikájának kialakítását segítő szervezet. 1986-ban Ausztria, Belgium, Dánia, az USA, az Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írorság, Izland, Japán, Kanada, Luxemburg, Norvégia, az NSZK, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Törökország és Új-Zéland voltak a tagjai.

⁶⁰⁵ Kézzel aláhúзва.

⁶⁰⁶ Kézzel aláhúзва.

Lengyelországból, Csehszlovákiából, Romániából, Jugoszláviából és Bulgáriából származó élelmiszerekre: tenyész- és vágóállat, hús és vágóhídi termékek, szárnyasok, vadak, nyulak, friss tej és tejtermékek, édesvízi halak, béka, csiga, zöldségfélék – beleértve a burgonyát is – friss gyümölcsök.

Más európai országok esetében „nem fertőzőtségi” garanciát kell nyújtani a szállítóknak.

A francia egyoldalú lépés – úgy tűnik – kiterjedtebb terméklistát helyezett tilalom alá, mint az az EGK döntés-előkészítésben felmerült.

= 343 =

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV.- Franciaország – 05717/1986. Nyílt távirat. Az oldal tetején utólag rágépelve: „kzs, Marjai elvtárs, Várkonyi elvtárs, Kovács elvtárs, Kővári elvtárs, XI. ter, infó”.]

92.

Napi Operatív Információs Jelentés az új svéd nagykövet május 12-i látogatásáról az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalban (1986. május 20.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

95. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 20.

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

3./ Svédország újonnan kinevezett magyarországi nagykövete⁶⁰⁷ 1986. V. 12-én látogatást tett az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal /OKTH/ vezetőinél. A megbeszélésen a nagykövet érdeklődött a szovjet atomerőmű sérülését követő magyarországi sugárszennyezés mértékéről. Tájékoztatta az OKTH vezetőit, hogy az atomerőmű baleset kapcsán Svédországban jelenleg a közvélemény komoly ellenállásába ütközik az atomenergia bármilyen formában történő felhasználása.

⁶⁰⁷ A szöveget bekarikázták és átírták Svédország magyarországi nagykövetségére.

Intézkedés: –

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	nem ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 16.
Érvényességi idő:	1986.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-6. Osztály/

[...]

Budapest, 1986. május „19.”⁶⁰⁸

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-95/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-95/3/1986.05.20. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 95. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

93.

**A külkereskedelmi miniszterhelyettes feljegyzése
a pótlólagos szabad deviza elszámolású szállításokról a Szovjetunióba
(1986. május 12.)**

A/1184⁶⁰⁹

Feljegyzés
Marjai elvtársnak

Tárgy: Pótlólagos szabaddeviza⁶¹⁰ elszámolású szállítások a Szovjetunióba

Veress elvtárs útján Marjai elvtárstól kapott felhatalmazás alapján ma 9,30-kor válaszolva Ocseretyin elvtárs 8,30-kor elhangzott kérdésére közöltem, hogy érdekel-

⁶⁰⁸ A keltezésnél a nap kézírással.

⁶⁰⁹ Kézzel írt iktatószám.

⁶¹⁰ L. 144. sz. lábjegyzet. Magyarország a Szovjetunió utódállamával, Oroszországgal csak 1991. január 1-től kezdődően tért át a szabaddevizás elszámolásra.

tek vagyunk a Szovjetunióba irányuló szabaddeviza elszámolású exportunk már megkötött szerződéseire a szállítások gyorsításában, ill. pótlólagos exportszerződések aláírásában. Ocseretyin elvtárs kérte annak közlését is, hogy milyen pótlólagos árukra gondolunk, és milyen nagyságrendben.

A vállalatokkal folytatott felmérés alapján körvonalazódott, hogy az átvétel felfüggesztése miatt május 31-ig mintegy 25 millió USD értékű áru kiszállítása, és amennyiben a felfüggesztés júniusra is kiterjedne, akkor további mintegy 20 millió USD tőkés export hiúsulna meg a következő áruk esetében:

vágómarha, vágóló, vágónyúl, darabolt hús,
vágójuh, vágott baromfi, élő hal, vadhús, sajt,
különbféle friss és feldolgozott zöldség és gyümölcs.

Az sem tartható kizártnak, hogy a jelenleg tenyésztett élőállat későbbi átvételét azonos okok miatt megtagadják, és a második félévben ennek hatása már többszáz millió USD tőkés export csökkenést eredményezne.

Fentiek alapján Marjai elvtárs egyetértése esetén Ocseretyin elvtársat tájékoztatnám arról, hogy alapjában májusi határidővel készek vagyunk szerződéskötési tárgyalásokat megkezdeni mintegy 25 millió USD értékű áru szállítására, és amennyiben az áruátvétel felfüggesztése júniusra is kiterjed, további 20 millió USD értékű árura is. Erre vonatkozóan május utolsó napjaiban tudnánk visszatérni.

Mivel a felfüggesztés indokai nem zárják ki annak a lehetőségét, hogy ezen a címen a második félévben többszáz millió USD értékű tervezett élőállat és hús exportunkat nem veszik át, erről és ezen áruk Szovjetunióba történő szállítási lehetőségeiről június végén tudunk végleges választ adni.

Budapest, 1986. május 12.

/Ambrus János/

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986. (A/1184) Géppel írt tisztázatot saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

94.

**A Külkereskedelmi Minisztérium feljegyzése a fejlődő országokba
történő élelmiszerexport fokozására tett intézkedésekről
(1986. május 13.)**

62. FEJLŐDŐ ORSZÁGOK ÁLLAMKÖZI
FŐOSZTÁLYA

F E L J E G Y Z É S

Tárgy: Intézkedések a fejlődő régióban az élelmiszerértékesítés fokozására

A csernobili katasztrófa nyomán keletkezett importkorlátozó intézkedések és többlet árualapok egyik elhelyezési lehetősége a fejlődő világban látszik. Annak érdekében, hogy a keresletet feltárjuk és konkrét üzleteket tudjunk elérni, eddig a következő gyors intézkedéseket tettük:

- 1.) A jugoszláv tranzitkorlátozás feloldása érdekében felkérjük a jugoszláv kereskedelmi kirendeltséget, hogy pontosan tudja meg, milyen okmányt kell felmutatni magyar szállítások kapcsán. Párhuzamosan 1800 to fagyasztott csirke egyiptomi értékesítése érdekében felkértük kairói kereskedelmi kirendeltségünket, hogy szerezzen be befogadói nyilatkozatot az egyiptomi közellátási minisztériumtól. Ezen akcióval kívánjuk felmérni a jugoszláv tranzitkorlátozás áthatolhatóságának idejét.
- 2.) Pontosítottuk a libanoni korlátozást. Kiderült, magyar állategészségügyi bizonylat 48 órás kiszolgáltatása esetén hajlandók a vámhatárokat megnyitni. Felvettük a kapcsolatot az állategészségügyi és élelmiszerellenőrző intézettel, valamint a MÉM-mel a 48 órás okmány beszerezhetősége érdekében.
- 3.) Újsághírből értesültünk, hogy Szaúd-Arábia a holnapi napon feloldja a tilalmat. Felkértük kuwaiti kirendeltségünket, Szaúd-Arábia szerezzen részletes értesülést arról, milyen feltételekkel engednek be árut Szaúd-Arábiába a jövőben.
- 4.) Egy Szaúd-Arábiába irányított, 900 élő marhát vivő hajót visszairányítottak Alexandriába és az egyiptomi kötésre értékesítették az árut.
- 5.) Kairói kereskedelmi kirendeltségünket felkértük, próbálják meggyorsítani az élőmarha szerződés következő akkreditív nyitását.⁶¹¹ Ezzel párhuzamosan

⁶¹¹ Okmányos meghitelezés. A fizetés nem az áru fizikai mozgásához, hanem az áru feladását igazoló okmányok bemutatásához kötött. Elsősorban árukereskedelemben, illetve a külkereskedelemben használatos hitelezési forma.

vizsgálják meg élő juh elhelyezhetőségét a ramadánt⁶¹² követő ünnepek idejére. Tisztázzák továbbá, hogy a Bábolna⁶¹³ részére legutóbb nyitott 2,5 ezer to fagyasztott csirkére vonatkozó akkreditív valóban megnyílt-e, mert Bábolna nem tud róla.

- 6.) Utasítottuk algériai, marokkói, tunéziai, szíriai, jordániai és pakisztáni kirendeltségünket, hogy a hatóságoknál érdeklődjenek a legközelebbi vásárlási szándékról. Ugyancsak utasítottuk a dél-amerikai és fekete-afrikai kirendeltségeket hasonló érdeklődésre.
- 7.) A Terimpex⁶¹⁴ lát bizonyos lehetőséget készpénzes líbiai értékesítésre. Felkértük a vállalatot, hogy azonnal utaztassa ki szakértőjét a piacra.
- 8.) Teheráni kirendeltségünk részletes igénylistát küldött Terimpexnek exportlehetőségekről. Sajnos az iszlám vágás⁶¹⁵ jelentős korlátozó tényező. Terimpex vizsgálja a konkrét értékesítési lehetőséget.

Az intézkedések során együttműködünk a minisztérium Tervgazdasági Főosztályával és a vállalatok válságbizottságba kijelölt munkatársaival. Ezt a tevékenységet természetesen folytatjuk.

Budapest, 1986. május 13.

(Abos Brunó)

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-sz.n.-1986.05.13. Géppel írt tisztázat sajátkezű aláírással. A dátum alatt „I. Veres V. 13.” szerepel.]

⁶¹² Iszlám ünnep, napkeltétől napnyugtáig tartó böjt, Allah kinyilatkoztatásának emlékére. 1986-ban a ramadán május 10. és június 9. közé esett.

⁶¹³ Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát

⁶¹⁴ L. 406. sz. lábjegyzet.

⁶¹⁵ Az iszlám vágás során imát mondanak, majd az állatot egyetlen, a gerincig hatoló vágással kivéreztetik.

95.

**Melega Tibor javaslatai a Közös Piaci korlátozó intézkedésekre
(1986. május 15.)**

Külkereskedelmi Minisztérium

MINISZTERHELYETTES

970/Me

Tárgy: Ellenintézkedések

Marjai József elvtárs,
miniszterelnök-helyettes
MINISZTERTANÁCS
Budapest

Kedves Marjai Elvtárs!

Figyelembe véve május 13-i tárgyban írt anyagot,⁶¹⁶ valamint május 14-én Marjai elvtársnál folytatott megbeszélést, az akció lebonyolítására a következő javaslatot teszem:

1/ A megfogalmazott emlékeztetőket⁶¹⁷ adjuk át a Közös Piac Bizottságának⁶¹⁸ és az egyes tagállamoknak.

Lebonyolításként javaslom, hogy a holland nagykövetnek, mint az elnökségben⁶¹⁹ soros ország képviselőjének, Budapesten adjuk át, a tagországokban viszont a magyar nagykövetek. /Ez a továbbítás lehetővé teszi, hogy a magyar véleményt a tagországok közvetítők nélkül hallgassák meg. Esetleg a Közös Piac pozitív gesztusként fogja értékelni, hogy itt csak a holland nagykövet felé léptünk./

A jegyzék⁶²⁰ átadása alkalmával be kell jelentenünk azt az igényünket, hogy a május 20-i felülvizsgálat alkalmával az emlékeztetőben foglalt indokok alapján Magyarország felé oldják fel a pausz⁶²¹ korlátozást. Egyben jelentsük be javaslatunkat a fogadó ország határán való mérések, vagy magyar kísérő bizonylatok kiállítására.

⁶¹⁶ MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986/diplomácia/importkorlátozások-IV.

⁶¹⁷ L. 98. sz. dokumentum.

⁶¹⁸ Azonos az Európai Közösségek Bizottságával. L. 35. sz. lábjegyzet.

⁶¹⁹ Hollandia 1986. 1. félévében látta el az Európai Tanács (Európai Közösségek Tanácsa) elnöki tisz-tét.

⁶²⁰ L. 98. sz. dokumentum.

⁶²¹ Szó szerinti jelentése: átalány, de itt feltehetően „előre eldöntött, koncepciózus” értelemben használt kifejezés.

- 2/ A GATT⁶²² ülésen mondjuk el a beküldött szövegű felszólalást.⁶²³ /Amennyiben időközben valami lényeges pozitív fejlemény történik – 20-án lesz a felülvizsgálat Brüsszelben, a Tanácsülés pedig 22-én –, akkor felszólalásunk inkább elvi jellegű legyen és tompított hangnemű, de az ügyet ne hagyjuk szó nélkül./
- 3/ A Közös Piacból és Ausztriából élelmiszerekre kiadott behozatali engedélyekre, illetve azoknak fel nem használt részére a behozatali engedélyt visszavonjuk. /Erre engedélyezési kódexünk lehetőséget ad. A vállalatközi kapcsolatokban vis major-nak számít, tehát a magyar vállalatokat partnereik nem perelhetik be. E lépések előzetes meghirdetése nem szükséges, de célszerű lehet utólag a Külkereskedelmi Értesítőben meghirdetni. A vállalatok haladéktalanul értesítik partnereiket és közlik, hogy az árut ne indítsák útnak, illetve az úton lévő árut fordítsák vissza, mert az nem vámkezelhető. A lépés hatálya azokra a termékekre terjedhet ki, amelyek a döntés napjáig nem lettek vámkezelve. Ezt a lépést javaslom Ausztria felé haladéktalanul megtenni, a Közös Piac felé 21-én, amennyiben 20-án nem születik pozitív döntés.⁶²⁴
- 4/ Ugyanazokra a termékekre, amelyeket felénk korlátoztak, hasonló indítékokból mi is jelentsünk be korlátozást. Ezalól csak az az ország a kivétel, amellyel megállapodunk az ellenőrzés módjában. /Abból a fikcióból indulunk ki, hogy a szocialista országokkal, skandináv országokkal és tengerentúli országokkal a dolog rendezve van, mert az ő gyakorlatukat mi elfogadjuk és ezt hallgatólagos megállapodásnak tekintjük a magyar határon való ellenőrzés szempontjából is./ Erről az alapról kiindulva javasoljunk tárgyalásokat a Közös Piacnak és Ausztriának annak érdekében, hogy térjenek át a határon való konkrét mérésre. Amennyiben erre nem hajlandók, az import felfüggesztést mindaddig fenn kell tartanunk, amíg ők, – ugyanazokra a termékekre – a szóban forgó országok alkalmazták.
- /Ez a lépés akkor aktuális, ha az EKG 20-ig nem hoz pozitív lépést./
- 5/ Hozzunk sürgősen döntést a telefonközpont ügyében⁶²⁵ a svédek javára. A franciák várható tiltakozása alkalmával esetleg említsük meg, hogy a közös pi-

622 L. 173. sz. lábjegyzet

623 MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986./diplomácia/GATT

624 Ausztria 1986. május 22-én oldotta fel az importkorlátozásokat, a Közös Piac május 31-től kezdődően.

625 Az eseményektől függetlenül: 1986 márciusában a svédek ajánlatát részesítette előnyben a magyar fél: 1985-ben a francia ALCATEL cég részt vett az Elektroimpex versenytárgyalásán, mely a Magyar Posta budapesti nemzetközi telefonközpontjának szállítására vonatkozott. A cég három különböző területet felölölő, komplex ipari együttműködési ajánlatot tett (licenc átadása, magyar gyártás, harmadik piacra való szállítás elősegítése, francia licenc alapján készült magyar számítógépek francia átvétele). Egy 1986. március 28-án kelt távirat szerint az üzletet a svéd Ericsson cég nyerte meg. A Posta elutasító volt az ALCATEL-lel, bár a kapcsolat végül nem szakadt meg. (MNL OL XIX-J-1-k-1986-Franciaország-1945-5/1986.)

aci intézkedések olyan hangulatot teremtettek Magyarországon, amelyben az egyébként műszakilag is, de árban is rosszabbul álló francia ajánlat preferálása lehetetlen volt.

Budapest, 1986. május 15.

Eltársi üdvözléssel

Melega Tibor

Mellékletek:⁶²⁶

- 1/ EGK-ból és Ausztriából származó élelmiszerekre kiadott behozatali engedélyek;
- 2/ A felénk korlátozott termékekből az EGK és Ausztria felé kiadott behozatali engedélyek.

[MNL OL XIX-A-2-af – 00147-II- sz.n. – 1986. (KM 970/Me/1986.) Géppel írt tisztázat sajátkezű aláírással és pecséttel hitelesítve. A körbélyegző felirata: „Külkereskedelmi Minisztérium Miniszterhelyettes”. Az első oldal bal felső sarkában kézzel írt iktatószám szerepel.]

96.

Nagykövetek részére szóló külügyminisztériumi utasítás (1986. május 16.)

Párizs, Róma, Madrid, Lisszabon

A csernobili atomerőműben történt baleset nyomán hazánkban jelentkező sugárzási viszonyok kapcsán a fejlett tőkés országok különböző importkorlátozás intézkedéseket vezettek be, amelyek károsan befolyásolják gazdasági életünket, rontják fizetőképességünket. A mezőgazdasági és élelmiszerexportunk tilalmán túl a kormányzati és propaganda szervek különböző tanácsadások formájában igyekeznek leállítani a hazánkba irányuló turizmust is. E befolyásolás következtében több ezer nyugati turista lemondta magyarországi útját. Várható e kampány kiszélesítése, káros következményeinek súlyosbodása.

⁶²⁶ A mellékleteket nem közöljük.

Ebben a helyzetben a magyarországi sugárzási viszonyokat hitelesen bemutató, a többi magyar intézmény képviselőivel történő koordinált aktív-offenzív akciószorozatra van szükség.

Ennek érdekében nagykövet elvtárs sürgősen keresse fel a külügyminisztérium, az egészségügyi minisztérium, a törvényhozó testületek vezető tisztségviselőit, a fogadó országban lévő nemzetközi szervezetek (FAO, OECD, Idegenforgalmi Világszervezet) megfelelő vezetőit, továbbá a jelentősebb velünk kapcsolatban lévő turista társaságokat, napilapok, folyóiratok, a rádió és a televízió szerkesztőségeit, és ismertesse álláspontunkat a hazánkban kialakult sugárzási és szennyeződési viszonyokról. Álláspontja megfogalmazásánál támaszkodjon a képviselőnek eddig megküldött táblázatokra, amelyek egyértelműen tanúsítják, hogy a jelentkező sugárzási szint nem károsítja az emberek egészségét (május 14-től hazánk légkörében a levegő radioaktív tartalma az ország egész területén visszaállt a csernobili balesetet megelőző természetes szintre), érveljen az EVSZ európai irodájának ezzel kapcsolatos közleményével,⁶²⁷ vegye figyelembe a KKM-nek élelmiszer-exportunk közöspiaci döntése kapcsán küldött állásfoglalását,⁶²⁸ továbbá a korábban, és május 18-án küldendő, a kérdéssel foglalkozó összefoglaló tájékoztatást.⁶²⁹

Nagykövet elvtárs keresse fel a magyar kapcsolatok ápolásában érdekelt közéleti vezetőket, újságírókat, és ismertesse előttük a helyzetet, kérje támogatásukat, befolyásuk latba vetését. Megfelelő feltételek fennállása esetén tartson sajtóértekezletet elsősorban a gazdasági kérdésekben és a turizmusban érdekelt újságírók részvételével. A részfeladatok megoldásába vonja be munkatársait. Intézkedéseiről és a reagálásról folyamatosan jelentsen.

Göbölös G. 86. máj. 16.

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-Közös Piac-VI-51-002845/4. Gépelt tisztázat, pecsét és sajátkezű aláírás nélkül. Kézzel rávezetve: 035248/Rt, 035249/Rt és egy olvashatatlan szignó.]

⁶²⁷ L. 112. sz. dokumentum.

⁶²⁸ L. 98. sz. dokumentum. A Külkereskedelmi Minisztériumnak az üggyel kapcsolatban kidolgozott javaslatait l. MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986.-Diplomáciai lépések, ellenintézkedések.

⁶²⁹ L. MNL OL XIX-J-1-j-1986-Kuvait-85-537/003000/1.

97.

**Melega Tibor összeállítása a magyar mezőgazdasági termékeket sújtó
importkorlátozásokra tett válaszlépésekről
(dátum nélkül)**

VÁLASZLÉPÉSEK

a magyar mezőgazdasági termékeket sújtó importkorlátozásokra

KÖZÖS PIAC

- 1/ Emlékeztető⁶³⁰ átadása május 16-án a tagországok nagyköveteinek és a Bizottság részére. Követeljük, hogy Magyarországot töröljék a korlátozott országok listájáról a május 20-i felülvizsgálat során.⁶³¹
Az emlékeztetők átadását nyilvánosságra hozzuk az MTI útján és a „168 óra” műsorában.
- 2/ A GATT⁶³² május 22-i Tanácsülésén felszólalunk a korlátozások ellen.⁶³³ A hasonlóan érintett országokat /beleértve Svájcot/ megkíséreljük mozgósítani. A felszólalás hangneme attól függ, hogy az EGK május 20-án mit határoz. A GATT felszólalásról az MTI közleményt ad ki.
- 3/ Ha május 20-án nem történik olyan lépés, amelyből arra lehet következtetni, hogy május 31. után megszűnik az importzárlat, akkor rendeljünk el az EGK országaiból importstopot ugyanazokra a termékekre, mint amelyekre ők felénk. Ezt nyilvánosan, kormányzati szinten hirdessük meg és közöljük, hogy egyelőre kb. 7000 to közösségi marhahús importot érint.
Feloldás időpontja: az ellenünk alkalmazott korlátozások feloldása, vagy meg-egyezés az ellenőrzés módjáról.
- 4/ A 3-mal egyidejűleg Engedélyezési Kódexünk⁶³⁴ alapján vonjuk vissza a vállalatoknál lévő és EGK eredetű élelmiszerekre szóló import engedélyeket. Vállalataink erre hivatkozással jelentsenek be vis majort partnereinknél és stornírozzák a szerződéseket.

⁶³⁰ L. 98. sz. dokumentum.

⁶³¹ A közös piaci importkorlátozásokat 1986. május 31-től kezdődően oldották fel.

⁶³² L. 173. sz. lábjegyzet.

⁶³³ A felszólalás szövegét l. MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986/diplomácia/GATT

⁶³⁴ A GATT-tárgyalások ún. Tokiói fordulójakor (1973-1979) kialakított, az importengedélyezési eljárás során betartandó követelményeket szabályozó kódex.

Az engedélyek visszavonását a Külkereskedelmi Értesítőben utólag nyilvánosságra hozzuk. Egyben közöljük, hogy az ellenünk hozott intézkedések megszűnéséig nem adunk ki behozatali engedélyeket a szóban forgó termékekre /L. melléklet/

- 5/ A telefonközpont ügyében⁶³⁵ a döntést sürgősen hozzuk meg a svédek javára és erről tájékoztassuk az érdekelt feleket.

A szokásos francia szemrehányásokat biztosra lehet venni. Válaszul mutassunk rá: a műszakilag és árban kevésbé megfelelő francia ajánlat preferálása a közös piaci intézkedések által teremtett légkörben lehetetlen volt.

AUSZTRIA

- 1/ Diplomáciai úton szóvátesszük az intézkedést és igényeljük haladéktalan eltörlését. A kérdést felvetjük a Budapestre látogató egészségügyi miniszternek is.
- 2/ A sörimport felfüggesztését vállalati szinten bejelentjük. /Hivatkozási alap: az Engedélyezési Kódex diszkriminációra vonatkozó pontja./
Várható az osztrák intervenció hatósági szinten. Ebből az alkalomból bejelentjük: ha a korlátozást nem törlik el, a bennünket ért kárral arányos ellenintézkedéseket hozunk.
- 3/ A mellékelt lista alapján további engedélyeket vonunk vissza a magyar export kiesések arányában, ha nem számolják fel az import zárlatot.

MEGJEGYZÉS:

A vállalatoknál további intézkedésig felfüggesztettük a kötési és lehívási tevékenységet az EGK-ból és Ausztriából származó élelmiszerekre és a felénk korlátozott termékekre. Ez nem ellenintézkedés kíván lenni, hanem elejét akarja venni az import felgyorsításának és az ellenintézkedés lehetősége szűkítésének.

⁶³⁵ L. 625. sz. lábjegyzet.

Külker[eskedelmi] vállalat:

Érték: MFt-ban

Összesítő

Termék megnevezés:	Ausztria				Közös Piac			
	Engedély:	Kötés:	Teljesítés:	Diszponálva:	Engedély:	Kötés:	Teljesítés:	Diszponálva:
sajt								
gyümölcs konzerv	11,1	11,2	4,0	0,5				
ételkonzerv					7,5	7,5	2,2	5,3
állati eredetű konzervek								
édesip[ari] lisztes készítm[ények]	11,0	3,7	0,7	3,0	24,6	18,8	16,6	2,2
kakaó és kakaós készítm[ény]	5,3	4,9	2,1	2,8	48,2	31,3	11,8	19,5
csokoládé és csok[oládé] készítm[ény]	12,6	10,3	3,7	5,4	46,5	25,3	11,9	9,7
gyermek tápsz[er] gyümölcsből					19,4	19,4	2,5	1,8
sózott hal	1,4	1,4	1,1	0,3				
gyorsfagyasztott hal								
egyéb halkonzerv	51,4	51,4	8,0	33,3				
konzervált gyümölcsle	3,0	3,0	2,3	0,7	2,9	2,9	-	2,9
traubiszóda alapanyag								
deit ⁶³⁶ alapanyag	6,3	2,8	2,8					
egyéb sűrített gyümölcsle					321,3	320,4	152,1	156,1
édesipari termék					28,8	28,8	28,8	
pálinka								
likőr								
brandy	5,1	3,0	3,0		1,1	1,1		
szeszesital	20,1	14,9	6,7	2,5	57,1	44,3	17,8	13,9
pezsgő								
sör (hordós és palackos)	83,9	72,7	25,0	11,8	96,5	18,8	6,9	2,7
alkoholmentes üdítőital								
szivarka	17,2	14,3	0,1	13,7	95,3	61,2	6,2	35,7
vágott virág	0,6	0,6	0,6		2,7	2,7	2,4	

.....
⁶³⁶ Cukormentes, gyümölcsízű üdítő.

2. sz. mellékletA magyar import helyzete 1986-ban a Közös Piac által velünk szemben
diszkriminált termékekből

1. Az alábbi termékekre a vállalatok érvényes behozatali engedéllyel nem rendelkeznek

0105	Élő baromfi
0301a	Édesvízi hal és kaviár
0303b	Kagyló, osztriga, éti csiga, folyami rák és egyéb tengeri csiga
0101	Élőló, szamár, öszvér
0104	Élőjuh, kecske

2. A 2. főfejezetből, hús és ehető nyesedék árucsoportra a Terimpex Vállalat⁶³⁷ érvényes behozatali engedéllyel rendelkezik

Az áru megnevezése:

előhűtött és fagyasztott csontos marhahús;

Az importengedélyben szereplő volumen:

2 x 5 ezer tonna;

Az engedélyben szereplő országok köre:

Valamennyi EGK tagország, fő szállítók:

Hollandia, NSZK, Írország, Anglia;

Az eddig lebonyolított import mennyisége:

3.200 tonna;

Nyitott kötésállomány:

1.000 to /NSZK/ amelyre nem adtak ki lehívási diszpozíciót⁶³⁸

Megjegyzés: a fenti összeállítás értelemszerűen nem tartalmazza a 08 vámtarifaszám alá eső citrusféléket.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-Diplomáciai lépéseink-Ellenintézkedések-szn/1986. Gépelt tisztázat, másolt mellékletekkel. A főszöveg alatt, bal oldalon Melega Tibor sajátkezű aláírása, alatta kéziratos datálás („5/17”) olvasható.]

⁶³⁷ L. 406. sz. lábjegyzet.

⁶³⁸ Az áru még nem került határidős vételi/eladási pozícióba.

98.

**A Magyar Népköztársaság szóbeli jegyzéke
az Európai Gazdasági Közösség importkorlátozásával kapcsolatban
(dátum nélkül)**

AIDE – MÉMORIE

A Magyar Népköztársaság hatóságai súlyos aggodalommal értesültek arról, hogy az Európai Közösségek Bizottsága 1986. május 7-i, 86/157/EGK számú rendeletével⁶³⁹ felfüggesztette egyes országokból, így a Magyar Népköztársaságból származó élőmarha és élősertés, valamint friss hús bevitelét, továbbá, hogy a Közösség tagállamai 1986. május 12-én úgy foglaltak állást, hogy az import felfüggesztését valamennyi friss élelmiszerre kiterjesztik.

Ezzel kapcsolatban a magyar fél rögzíteni kívánja a következőket:

Az intézkedés rendkívül súlyosan érinti a tradicionális magyar mezőgazdasági exportot. Ismeretes, hogy az EGK-ba irányuló magyar export jelentős része mezőgazdasági termékekből tevődik össze, s így az EGK jelenlegi lépése Magyarország és az EGK közötti kapcsolatok gyengítését, e kapcsolatok veszélyeztetését jelenti.

Nyomatékosan le kell szögezni, hogy az EGK intézkedése, amellyel a magyar friss élelmiszerek importját ideiglenesen felfüggesztette, figyelmen kívül hagyja az alábbiakat:

- Magyarországon a szerencsétlenséget követően kialakult tényleges helyzetet. Erre nézve fel kívánjuk hívni a figyelmet az Egészségügyi Világszervezet által összehívott koppenhágai szakértői ülés megállapítására, amely szerint: „tudományosan megalapozatlan mindenféle importkorlátozás a kelet-európai országokból származó élelmiszerekre”. Azt is fel kell idézni ebben az összefüggésben, hogy Svédország, amelyik a szerencsétlenséget követően importkorlátozásokat rendelt el, azokat pár nap után visszavonta;
- Azt a tényt, hogy Magyarország egyértelműen együttműködési készségekről tett tanúságot, annak érdekében, hogy a vonatkozó magyar mezőgazdasági exportok az importőr országok által ellenőrizhetők legyenek. Az illetékes magyar szervek a Magyar Népköztársaság nagykövetein keresztül saját kezdeményezésből és elhatározásból május 1-től folyamatosan, napról napra adatokat szolgáltatottak a magyarországi sugármérési eredményekről. Ezeket az adatokat⁶⁴⁰ hatóságai és az Európai Közösségek Bizottságainak illetékesei is megkapták, annak ellenére, hogy ilyen irányú kérést a magyar ható-

⁶³⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1497344674505&uri=CELEX:31986D0157> (Utolsó letöltés: 2018. január 23.)

⁶⁴⁰ Kihagyás az eredeti szövegben.

- ságoknak nem továbbítottak, a magyar élelmiszerexport ellenőrzésével kapcsolatban a magyar felet semmiféle együttműködésre nem kérték fel. Sem a⁶⁴¹ hatóságok, sem a Bizottság illetékesei nem adtak arra nézve jelzést, hogy a rendszeres magyar tájékoztatás a magyarországi sugármérés eredményeiről nem felelnek meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a helyzet megkíván. Ellenkezőleg, egyes közös piaci országok elismerésüket fejezték ki a magyar hatóságoknak az ügyben tanúsított együttműködési készségükért.
- Azt a kötelezettséget, amelyet a GATT⁶⁴² XX. cikke⁶⁴³ tartalmaz. Ezt csak abban az esetben engedi meg az emberi, állati vagy növényvédelmi ill. egészségvédelmi célú intézkedések hozatalát, ha az intézkedések nem önkényes vagy jogtalan diszkrimináció alkalmazásának az eszköze az azonos helyzetben lévő országok között, ill. ha nem a nemzetközi kereskedelem leplezett korlátozását szolgálják.

A fentiek alapján a magyar hatóságok az EGK intézkedését, amely a magyar friss élelmiszerek importját ideiglenesen felfüggesztették, megalapozatlannak és megkülönböztetőnek tartják.

A magyar hatóságok ezúton is kifejezik készségüket arra, hogy az EGK tagállamaival és a közösségi hatóságokkal a továbbiakban is együttműködjenek annak biztosítása érdekében, hogy az EGK tagállamai megfelelő biztosítékokkal rendelkezzenek a tekintetben, hogy a magyar mezőgazdasági termékek az egészségre ugyanúgy nem károsak, mint az EGK tagországok egymás közötti forgalmában ill. más nyugat-európai országokból beszerzett azonos vagy hasonló élelmiszertermékek. A magyar fél azt is tudomásul veszi, hogy az EGK határállomásain a magyar fuvarszközöket és a magyar árut műszerez vizsgálatnak vethetik alá. Amennyiben az EGK tagállamainak illetékes hatóságai a magyar tanúsítványokat elfogadják, úgy a magyar fél hajlandó a magyar küldeményeket a sugárszennyezettség mértékét igazoló tanúsítvánnyal ellátni.

A fentiek alapján a magyar hatóságok kifejezik azt a határozott elvárásukat, hogy a magyar exporttermékekkel szemben bevezetett importtilalmat az EGK soronkívül megszünteti és a magyar szállításokra ugyanazokat az eljárásokat alkalmazza, mint amelyeket a Magyarországgal azonos helyzetben lévő azon országok azonos vagy hasonló importtermékeire jelenleg is alkalmaz, melyekre nem rendeltek el az import felfüggesztését.

A magyar fél elfogadhatatlannak tartja, hogy mezőgazdasági exportja jelentős részét önkényes és nem igazolható, diszkriminatív módon alkalmazott in-

⁶⁴¹ Kihagyás az eredeti szövegben.

⁶⁴² L. 173. sz. lábjegyzet.

⁶⁴³ https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf (Utolsó letöltés: 218. január 23.)

tézkedés sújtsa. Ezért fenntartja az ügyben az Általános Vám- és Kereskedelmi Megállapodásból fakadó jogait és megismétli azt az elvárását és reményét, hogy a helyzet objektív megítélése, az ezúton is újólag megerősített együttműködési készség alapján a közösségi hatóságok soron kívül megszüntetik a magyar termékekre bevezetett importtilalmat.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-sz.n./1986. (Aide-Mémoire). Gépelt tiszta másolata. A szöveg alatt olvashatatlan kézjegy látható.]

99.

Távirat az osztrák követségen szervezendő sajtótájékoztatóról (1986. május 20.)

Marjai elvtársnak továbbítva

SZIGORÚAN TITKOS!

036720

Diplomag: Nagy János et. – Bécs

A központ javaslatára május 21-én a Magyarországra akkreditált nyugati újságíróknak és Magyarországgal foglalkozó osztrák lapszerkesztőknek és tudósítók-nak sajtótájékoztatót szervez a követség sajtórészlege. A sajtótájékoztatóra kiutazik Dr. Szatmári Zoltán,⁶⁴⁴ a Központi Fizikai Kutató Intézet Atomenergiái Kutató Intézetének tudományos igazgatóhelyettese.

Tájékoztatójára felkészítettük, kértük, hogy szigorúan csak magyarországi ke-retek között mozogjon. A sajtótájékoztató célja az újságírók számára világossá ten-ni, hogy magyar szakemberek véleménye szerint Magyarországról származó hús, gyümölcs és egyéb emberi fogyasztásra szánt termék radioaktivitás szempontjából nem fertőzött, illetve károsodás nélkül fogyasztható; továbbá a Magyarországra utazó turisták nem teszik ki magukat egészségügyi veszélynek.

Kérjük, hogy Nagy [János] elvtárs ezen az értekezleten vegyen részt, és szükség esetén segítsen Szatmári elvtársnak. Ügyeljenek arra, hogy a tájékoztató tartalmi-lag ne lépje túl a tervezett kereteket.

⁶⁴⁴ Helyesen: Szatmári Zoltán

Táviratot küldi: Kővári et. hó V. 20. nap.

Rejtjelezte: hónap óra p.

Láttam:

miniszter

miniszterhelyettesek⁶⁴⁵

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-036720/1986. Távirógéppel írt tisztázat. A lap jobb felső részén bélyegzővel rávezetett iktatószám, a lap tetején kéziratos feljegyzés („-2455- Bécs”) olvasható. A „továbbítva” kifejezés után és a távirat középső-felső negyedében tollal pipa jelet rögzítettek.]

100.

Napi Operatív Információs Jelentés a francia húsimport-korlátozás kapcsán (1986. május 21.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

96. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 21.

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

9./ Hubert Dubois budapesti francia nagykövetet Melega külkereskedelmi miniszter-helyettes behívatta a Külkereskedelmi Minisztériumba, aki Berthonnet sajtóattasét küldte el. Dubois közölte Berthonnet-el, hogy a miniszterhelyettes a húsimport leállítása miatt fog tiltakozni, ne vitatkozzon, csak kérdezze meg, hogy a tiltakozás a Tizenkettek⁶⁴⁶ mindegyike, vagy csak egyesek ellen szól.

⁶⁴⁵ Olvashatatlan szignó. Ugyanez szerepel „Kővári et.” szöveg felett is. Valószínűleg Kovács László külügyminiszter-helyettes szignója.

⁶⁴⁶ Az Európai Gazdasági Közösségre utaló megnevezés.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/I. Csfséget.

Forrás:	3/a.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 19.
Érvényességi idő:	1986. V. 9. ⁶⁴⁷
Keletkezés szaka:	bizalmas nyomozás

/III/II-3. Osztály/

[...]

Budapest, 1986. május „20.”⁶⁴⁸

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-96/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-96/9/1986.05.21. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A keletkezésnél a napot kézírással rögzítették. A jelentést áthúzták. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

101.

Emlékeztető a Marjai József és B. E. Scserbina közötti megbeszélésről (1986. május 22.)

M/19/1986.

SZIGORÚAN TITKOS!

E m l é k e z t e t ő

Marja József elvtárs és B.E. Scserbina a Szovjetunió Minisztertanácsa
Elnökhelyettese közötti 1986.V. 22-i megbeszélésről
(Tengiz és Csernobil)

1) A tengizi kőolaj és gázlelőhely létesítésében⁶⁴⁹ való magyar részvétellel összefüggésben Marjai elvtárs az alábbi kérdésekre tért ki:

⁶⁴⁷ Valószínűleg elírás, helyesen érvényességi idő 1986. V. 19.

⁶⁴⁸ A keletkezésnél a nap kézírással.

⁶⁴⁹ A Kaszpi-tenger észak-keleti partjánál, a mai Kazahsztán területén elhelyezkedő medence, ami olajmezőjéről ismert. A szénhidrogén-kitermelést célzó nagyberuházáshoz Magyarország 1985-ben csatlakozott.

Felhívta a figyelmet arra, hogy aggasztó a tervdokumentáció biztosításának helyzete: az összesen 50 millió rubel értékű beruházási munkára vonatkozó tervdokumentációból – amelyet január 20-ára kellett volna a szovjet félnek átadnia –, eddig csak mintegy 18 millió rubelnek megfelelőt kaptunk meg, azt sem kompletten. Márciusban miniszterhelyettesi szinten született megállapodás 25 millió értékű dokumentáció átadásáról április végéig, azonban ebből semmi sem lett. A napokban Budapesten folytatott miniszterhelyettesi tárgyalásokon újabb ígéretet kaptunk a dokumentáció június 30-ig történő részbeni átadására. A magyar szakértők véleménye szerint, amennyiben a tervdokumentáció-szolgáltatás szovjet részről továbbra is elhúzódik, akkor az első 1988. évi üzembehelyezési határidőt nem tudjuk tartani.

Ezzel összefüggésben Scserbina elvtárs kifejtette, hogy a tervdokumentáció biztosítását mindenekelőtt az késlelteti, hogy – mivel tökések import berendezések kerülnek beépítésre – óriási munkát jelent a műszaki dokumentáció lefordítása németről, franciáról, orosz nyelvre. Az illetékes szovjet szervezet – akinek vezetőjét a tárgyalás közben telefonon számoltatta be – megerősítette az általa elmondottakat, elismerve azt, hogy már késedelemben vannak. Scserbina elvtárs ezzel együtt megjegyezte, hogy a helyszínen tartózkodó 200 magyar dolgozó ügysem tudna megbirkózni még a 18 milliós dokumentációval sem, legfeljebb 2,0-2,3 millió rubel beépítésére képes. Hozzátette, hogy szerinte a magyar kivitelezők ahelyett, hogy erejük megfeszítésével dolgoznának, egyszerűen a miniszterelnök-helyettesnek adnak inkább munkát.

A Scserbina elvtárs által elmondottakra reflektálva Marjai elvtárs aláhúzta, hogy a már átadott dokumentáció alapján elvégzendő munkákhoz a szükséges magyar munkaslétszám jelenleg is rendelkezésre áll. Teljesen értelmetlen lenne tervdokumentáció, azaz munka hiányában embereket Tengizbe küldeni, hiszen a jelenleg kint lévők sem lehet teljesen kihasználni. Ha lesz munka, ember is lesz kint; a teljesítés rajtunk nem fog múlni. Felajánlotta, hogy szovjet igény esetén készek vagyunk fordítokat küldeni, hogy segítsünk a náluk keletkezett lemaradás felszámolásában. Érdeklődött arról, hogy a mintegy fél éve húzódó személyes látogatásra az építkezés színhelyén mikor kerülhet sorra; erre nem tudunk konkrét időpontot kapni.

Scserbina elvtárs elmondta, hogy erre a legmegfelelőbb időpont május vége vagy június eleje. Később ugyanis nagy hőség lesz, a sok homok és a szél kellemetlenné teheti az ott-tartózkodást. Ezt követően megállapodtak abban, hogy a tengizi látogatást június második felében szervezik meg.

2.) A tartózkodási egyezmény kérdéskörére áttérve Marjai elvtárs sürgette a még mindig nyitott két kérdés (a magyar munkások kiegészítő élelmiszerellátását szolgáló, Tengizben létesítendő zárt árusítású magyar bolt áralakításának, valamint a Magyarországról Tengizbe, illetve onnan visszautazó magyar állampolgárok Tengizben történő vámkezelése megszervezésének) megoldását.

Scserbina elvtárs közölte, hogy a magyar árak alkalmazását az illetékes szovjet szervek kategorikusan ellenzik. Ebben ő sem tud segíteni. A vámkezelésről szólva pedig elmondta, hogy a szakértői szintű egyeztetésnek megfelelően ezt a kérdést meg fogják oldani, amihez már hozzá is kezdtek.

Az árkialakítással összefüggésben Marjai elvtárs rámutatott arra, hogy mindkét országban volt, illetve van a magyar javaslatnak megfelelő gyakorlat és ez semmiféle problémát nem okozott eddig. Megemlítette, hogy ha már megoldás nincs – amit mi nem tudunk elfogadni – esetleg átmenetileg olyan módszert alkalmaznak, hogy a kiszolgáltatott árak ellenértékét a dolgozók fizetéséből vonják le.

3.) A csernobili balesetről a KGST VB számára adott szovjet tájékoztatásra utalva Marjai elvtárs érdeklődött miben tudnánk mi segíteni. Erre lehetőségeink szerint – korábbi felajánlásainknak megfelelően – készek vagyunk, de a szovjet szükségleteket konkrétan kell megismernünk.

Scserbina elvtárs közölte, hogy jelenlegi elképzeléseik szerint gyorsan összerendezhető, könnyűszerkezetes lakóépületekre lenne szükségük a helyreállításon 1-2 hetes váltásban dolgozó brigádok elhelyezésére, de megemlítette az ugyancsak könnyűszerkezetes közösségi épületeket is (pl. étterem, konyha), amelyeket például Bogorodcsányban⁶⁵⁰ építettünk. Marjai elvtárs ismételt kérésére ígéretet tett, hogy erre vonatkozó konkrét igényeikről a közeljövőben a nagykövetségen keresztül tájékoztatja.

4.) A csernobili baleset következményeivel összefüggésben Scserbina elvtárs elmondta, hogy emiatt 1986-ban mintegy egy milliárd kWh kieséssel számolnak. Jelenleg sincs feszültség alatt a Csernobil-Zapadnoukrainszkaja 750 kilovoltos távvezeték. Ez Magyarországot érinti a legérzékenyebben. Marjai elvtárs rámutatott tartós energiaellátási problémáinkra és az ez évi energiahíányra, amelynek megoldására nagy erőfeszítéseket kell tennünk. Így a legkisebb energia import-kiesés is rendkívül súlyosan érintene bennünket. Kérte, hogy ezt szovjet részről vegyék figyelembe. Scserbina elvtárs erre ígéretet tett.

Gondolkodni fognak azon, hogy az esetleg kieső villamosenergia hogyan pótolható. Az is felmerült – ha más megoldást nem találnak –, esetleg többlet fűtőanyag szállítással mérséklék a kiesett áramexportot.

Az országon belül is intézkedést tettek a kieső energiamennyiség pótlására. Az SZKP KB Politikai Bizottsága aznapki ülésén határozott⁶⁵¹ a csernobili erőmű két blokkja újraindításának előkészítéséről. Más energiahordozók kitermelését is meggyorsították. Így – mostani értékelésük szerint – az ez évi energiahordo-

⁶⁵⁰ Az orenburgi gázvezeték mentén, Nyugat-Ukrajnában található helység. A gázvezeték Guszjatyin-Bogorodcsani-Huszt között húzódó szakaszának építése magyar beruházás volt, az építkezés 1975-ben kezdődött.

⁶⁵¹ Feltehetően 1986. május 20. l. 105. sz. dokumentum.

zó mérleg nagyjából egyensúlyban lesz, csak a kőolaj-kitermelés van kissé lemaradva. A gázkitermelés területén dolgozók hatalmas munkát végeztek. Az erre az évre előirányzott 19 lelőhely (Tyumeny északi részén)⁶⁵² termelésbe állítását fél év alatt elvégezték; gyakorlatilag még két hónapi csőszerelési és beüzemelési munka van hátra ebből. A kitermelőhelyek – melyek tervezett kapacitása évi 30 Md m³ – üzembeállítása után a csővezeték-építést kellene most már végezniük, itt azonban a munkákat az hátráltatja, hogy késlekednek a csőszállítások, a tőkés importból megrendelt 1950 ezer tonna csőből eddig semmi nem érkezett be.

86.05.22. ...⁶⁵³

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-M-19/1986. Gépelt tisztázata, aláírás, pecsét nélkül, kézzel írt dátummal és szignóval hitelesítve.]

102.

A bécsi nagykövetség jelentése a Magyarország ellen tett korlátozó intézkedések felszámolására tett lépésekről (1986. május 22.)

114-5/SZ.H./1986

SZOLGÁLATI HASZNÁLATRA

Készítette Mokrai Ödön nköv. titkár
Készült: 3 példányban

Bécs,⁶⁵⁴ 1986. május 22.
Tárgy: Nagykövetségünk
lépései a csernobili atom-
erőmű-balesettel össze-
függésben

Központ: 2 példányban
Irattár: 1 példányban
Gépelte: Kné

Mell: 1 boríték

A csernobili szerencsétlenség az osztrák illetékeseket is felkészületlenül érte. Az eseményekre a hivatalos szervek csak május 1. után kezdtek érdemben reagálni. Az első intézkedéseket az Osztrák Egészségügyi és Környezetvédelmi Minisztérium hozta. Ezek az intézkedések elsősorban a légköri szennyeződésnek kitett élelmiszerek fo-

⁶⁵² A transzszibériai vasút mentén fekvő város, az orosz szénhidrogén-bányászat központja.

⁶⁵³ Olvashatatlan szignó.

⁶⁵⁴ Tollal megjelölve.

gyasztásának és belföldi forgalmazásának tilalmát tartalmazták. Figyelmeztették a lakosságot, hogy lehetőleg ne utazzon a szocialista országokba, ne tartsanak szabadban rendezvényeket, a gyermekeket ne engedjék a játszóterekre stb.

Május 6-án tárcaközi bizottságot hoztak létre. Ezt követően ez a bizottság hozta a döntéseket, amelyekről hivatalos értesítést nagykövetségünk csak május 7-én kapott. Addig csak a sajtóból, az utazási irodáinkhoz eljuttatott levelekből, a határátlomásokon bevezetett osztrák intézkedésekből stb. értesültünk az ellenünk hozott korlátozásokról. Az illetékes hivatalok, hivatalos személyek a fenti időszakban csak nagyon nehezen voltak elérhetők.

Nagykövetségünk május 1-től minden nap átadta az Osztrák Külügyminisztériumnak a hazánkban mért sugárzási értékeket. Munkaszüneti napokon is ügyeletet tartottunk, így az adatokat késedelem nélkül továbbítottuk.

Május 3-án szóbeli jegyzékben észrevételeztük a Külügyminisztériumban az ellenünk hozott, ill. tervezett intézkedéseket. (1. sz. melléklet.)⁶⁵⁵ Május 4-én külkereskedelmi részlegünk „feljegyzést” juttatott el az Egészségügyi Minisztériumhoz, ebben sérelmeztük a tájékoztatás hiányát, kértük az ellenünk hozott intézkedések visszavonását (2. sz. melléklet).⁶⁵⁶

Május 5-én személyesen felkerestem a Külügyminisztérium főtitkárát, Dr. Gerald Hintereggert, s megbeszélést folytattam vele a korlátozásokról. Erről jelenttem.

A legilletékesebb osztrák miniszternek, Kreuzernek⁶⁵⁷ május 7-én levelet küldtem, mivel személyesen fogadni nem tudott. A levélben közöltem annak lényegét, amit Hinteregger főtitkárnak is elmondtam (3. sz. melléklet).⁶⁵⁸ Kreuzer két nappal később jelezte, hogy még Magyarországra indulása előtt szeretne személyesen beszélni velem. Erre május 12-én került sor, jelen volt kereskedelmi kirendeltségünk vezetője is. A beszélgetésről – amelyen szintén elmondtam kifogásainkat – a 428. sz. nyílt táviratban⁶⁵⁹ jelentettem.

Kovács János követ-tanácsos et. Dr. Fritz Marschot, az SPÖ⁶⁶⁰ központi titkárát kereste fel. Ismertette álláspontunkat, s kérte őt, mint az OME elnökét⁶⁶¹ is, hogy segítsen a problémák megoldásában.

⁶⁵⁵ A mellékletet nem közöljük.

⁶⁵⁶ A mellékletet nem közöljük.

⁶⁵⁷ Franz Kreuzer 1985 decemberétől 1987 januárjáig egészségügyi és környezetvédelmi miniszter volt.

⁶⁵⁸ A mellékletet nem közöljük.

⁶⁵⁹ I. MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-szn/1986.(no. 159)

⁶⁶⁰ Sozialdemokratische Partei Österreich. Ausztriában 1889-től működő szociáldemokrata politikai párt.

⁶⁶¹ Dr. Fritz Marsch 1986 és 1990 között volt az Osztrák–Magyar Egyesület tiszteletbeli elnöke.

Május 7-én Dr. Eva Nowotny követet látogatta meg Kovács et. a Kancellári Hivatalban. Kérte őt, hogy a helyzetről tájékoztassa Sinowatz kancellárt. Jelezze, hogy kérjük az ellenünk hozott megalapozatlan intézkedés feloldását.

Kovács elvtársnak az osztrák partnerek elmondták, hogy az intézkedések nem ellenünk irányultak. A döntést tárcaközi egyeztetés alapján hozták, és a korlátozások erősen érintik az osztrák parasztokat is, azok nem csupán a szocialista országokat érintik, hiszen kiterjednek Olaszországra is.

Kovács elvtárs a kérdéssel összefüggésben tárgyalt még Dr. Kurt Zelenyvel, aki az Elnöki Hivatal szekciófőnöke. Zeleny megerősítette a fentieket. Elismerte, hogy az első napok intézkedései nem voltak egyértelműek, csak a Löschnak miniszter (a Kancellári Hivatal minisztere) vezetésével összeült válságbizottság tárcaközi értekezlete után (május 6.) tudtak egyértelmű döntéseket hozni.

Kereskedelmi kirendeltségünk⁶⁶² vezetése nap mint nap tárgyalt az Egészségügyi Minisztérium illetékeseivel, az Ipari- és a Kereskedelmi Minisztériumban pedig eljártak annak érdekében, hogy biztosítsák a tranzitáruk Ausztrián át történő áthaladását. Jelentéseiket megküldték a Külkereskedelmi Minisztériumnak. Folyamatosan személyesen figyelemmel kísérték a határon kialakult helyzetet.

A Konzuli Osztály vezetője, Dr. Bíró János elvtárs az Ipari- és Kereskedelmi Minisztérium idegenforgalommal foglalkozó szekciófőnökét, Dr. Anton Würzlt kereste meg. Ismertette az osztrák utazási irodáktól és magánszemélyektől érkező leveleket. Ezen levelek tartalma szerint az Osztrák Egészségügyi Minisztérium nyomtatékosan ajánlotta az utazások leállítását Magyarországra. Würzl tagadta, hogy ilyen utasítás létezne. Arról panaszkodott, hogy az amerikai turisták kiesése milyen károkat jelent Ausztria számára. Az Osztrák Külügyminisztérium konzuli részlegének helyettes vezetője, Dr. Wolfgang Hörtlechner viszont elmondta Bíró elvtársnak, hogy az Egészségügyi Minisztérium valóban kiadott bizonyos ajánlást, de az Magyarországot nem említi. Ez utóbbit erősítette meg Dr. Helmut Zolles, az Osztrák Idegenforgalmi Propaganda vezetője is, hozzátéve, hogy hivataluk semmi féle, érdekeinket sértő propagandát nem fejtett ki.

Megjegyzem, hogy több osztrák utazási iroda, a tömegkommunikáció pánikkeltését felhasználva, igyekezett Ausztriában tartani a turistákat, és ez bizonyos mértékben sikerült is.

Konzuli részlegünk utazási irodáinkhoz rendszeresen eljuttatta a magyar mérési adatokról készült német nyelvű összefoglalókat, az UPD kiadványokat.⁶⁶³

⁶⁶² L. 238. sz. lábjegyzet.

⁶⁶³ Ungarischer Pressedienst: Bécsben naponta megjelenő német nyelvű 1956-ban indított kiadvány, amelynek tulajdonosa a Magyar Nagykövetség volt.

Sajtóirodánk tevékenysége az alábbiakban összegezhető: (4. sz. melléklet)⁶⁶⁴

- Az UPD-ben folyamatos tájékoztatást adtunk a helyzet alakulásáról, felhasználva az MTI anyagokat és a hazai mérési eredményeket, összefoglalókat. A kiadványt a szokásosnál nagyobb példányszámban jelentettük meg, eljuttattuk minden magyar egységhez, az osztrák sajtó és turisztikai vállalatok is megfelelő példányszámot kaptak.
- Külön UPD kiadást jelentettek meg (168 óra átvétele; a sugárzási adatok összefoglalója; reagálások az EGK tilalomra).
- Nemzetközi sajtókonferenciát hívtunk össze május 21-én nagykövetségünkön. A KFKI igazgató-helyettese, Dr. Szatmári Zoltán⁶⁶⁵ elvtárs válaszolt a szép számmal megjelent újságírók kérdéseire. (Külön jelentettünk.)
- A Sajtóiroda személyes kapcsolataival intenzív beszélgetések keretében ismertette a magyar álláspontot.

Nagykövetségünk diplomatái kapcsolataik körében folytattak felvilágosító tevékenységet. Május 6. óta naponta külön sajtószemlét állítottunk össze a csernobili baleset osztrák visszhangjáról.

Összefoglalva: az otthonról kapott információk és utasítások segítségével igyekeztünk minden tőlünk telhetőt összehangoltan a Kereskedelmi Kirendeltséggel⁶⁶⁶ szorosan együttműködve megtenni. A katasztrófa után bevezetett egyoldalú kereskedelmi és utazási korlátozásokat – ha nem is szüntették meg azonnal –, de azért sikerült azokat valamelyest alacsonyabb szinten tartani. A két ország felelős intézményei a mérési adatok cseréjével, a határon (vasúti szállításoknál) bevezetett közös mérésekkel bizonyították együttműködési készségüket, ami a jövő szempontjából fontos.

Mint ismeretes, Ausztria ma feloldotta az ellenünk bevezetett korlátozást, s a jövőben csak szűrőpróbaszerű ellenőrzést végeznek.

(Nagy János)
nagykövet

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-szn/1986. (1132-VI). Géppel írt tiszttáza Nagy János saját kezű aláírásával. Az első oldal bal felső részén kézzel írt iktatószám („1132/VI”) szerepel.]

⁶⁶⁴ A mellékletet nem közöljük.

⁶⁶⁵ Helyesen: Szatmári Zoltán

⁶⁶⁶ L. 239. sz. lábjegyzet.

103.

**A bonni magyar nagykövetség tájékoztatása
a katasztrófa nyugat-németországi hatásairól
(1986. május 22.)**

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG NAGYKÖVETSÉGE
BOTSCHAFT DER UNGARISCHEN VOLKSREPUBLIK

TURMSTRASSE 30 – 5300 Bonn 2

Telefon: (02 28) 37 67 97

SZIGORÚAN TITKOS!

102/Sz. T. / 1986.

Bonn, 1986. május 22.

Készült: 4 pld.

Központ: 3 pld.

Küldképviselő: 1 pld.

Készítette:

Dr. Peisch Sándor

nk. tanácsos

Dr. Szajlai Béla

nk. titkár

Gépelte: Sáringerné

Tárgy: A csernobili szerencsétlenség
NSZK-beli⁶⁶⁷ hatásai

A csernobili atomerőműben bekövetkezett szerencsétlenség nagy hatással volt az NSZK politikai életére, még ma is erőteljesen foglalkoztatja a közvéleményt, az esemény és következményei a tömegtájékoztatási eszközök számára állandó témát jelentenek.

Belpolitikai téren, figyelemmel a közelgő parlamenti választásokra,⁶⁶⁸ valamennyi párt igyekszik tőkét kovácsolni a kérdésből. Ezt tükrözte a Bundestagban lezajlott vita, a Zöldek rendkívüli kongresszusa, az SPD⁶⁶⁹ gazdaságpolitikai konferenciája, sőt hatással volt a DKP⁶⁷⁰ 8. hamburgi kongresszusára is.

⁶⁶⁷ Tollal megjelölve.

⁶⁶⁸ A szövetségi (országos parlamenti) választást az NSZK-ban 1987. január 25-én tartották. Bár a szociáldemokraták a szavazatok 39,2%-át megszerezték, a választásokat a CDU/CSU koalíciója nyerte (37,5/10,2%), így a kancellár Helmut Kohl maradt.

⁶⁶⁹ Németország Szociáldemokrata Pártja (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) 1863-ban alapított balközép politikai párt.

⁶⁷⁰ Német Kommunista Párt (Deutsche Kommunistischen Partei) 1968-ban Frankfurtban (az NSZK területén) alapított kommunista kispárt.

A baleset felvetette a szövetség és a tartományok közötti – a föderációs állam-szervezetből adódó – koordináció gyengeségeit.

Mozgósította az atomenergia békés hasznosítását ellenzők táborát, sőt a már-már hisztérikussá fajuló hangulatkeltés következtében nőtt az e körhöz sorolhatók száma.

Az SPD részéről megfontolás tárgyává tették az atomreaktorok – amelyek jelenleg az ország energiaszükségletének $\frac{1}{3}$ -át adják – azonnali ill. fokozatos leállítását, az alternatív energiahordozók intenzívebb bekapcsolását.

A zöldek még tovább mentek, és a hannoveri tanácskozáson a hesseni SPD-Zöldek koalíció-fenntartásának feltételül szabták az atomerőművek azonnali leállítását.

Külpolitikai téren ugyancsak összetett a kép.

A szocialista országokkal szemben bevezetett behozatali tilalom jelentősen megterhelte az NSZK és a szocialista országok kapcsolatait. Az intézkedés – amelyet gazdasági megfontolások is motiváltak /az EG készleteinek „konkurenciamentes” értékesítése/ – politikai jellege nyilvánvaló.

Az NDK, Törökország, továbbá az időjárási viszonyok miatt érintett skandináv országok kirekesztése egyértelműen erre utal. Bár az NDK szállítmányokat is szigorúan ellenőrzik a határon és néhány esetben nem engedélyezték a belépést, a deklarált kivételezés az EG tagállamoknál nemtetszést váltott ki.

A balesetet követő késedelmes tájékoztatás miatt komoly bírálatok érték a Szovjetuniót /még a DKP kongresszus néhány felszólalója is elégtelennek tartotta az első időszakban kiadott információkat/, amelyek következtében élesebbé vált az NSZK-val szembeni szovjet retorika, ami a kártalanítási igény⁶⁷¹ bejelentése nyomán tovább fokozódott. /A kártalanítás jogi vonatkozásaival a jelentés II. részében foglalkozunk./

A szovjet tájékoztatáspolitikai gyengeségeit a politikai vezetés bizonytalanságára vezetik vissza, és emiatt NSZK politikai berkekben csökkent Gorbacsov személyes tekintélye is, ami újabb bizonytalansági tényezőt visz a két ország politikai kapcsolatainak alakulásába.

Itteni értékelések szerint nem sikerülhet az NSZK nemzetközi elszigetelését célzó szovjet törekvés, amely az SDI programban⁶⁷² való részvétel bejelentését, majd a csernobili eseményeket követő NSZK „magatartás” kapcsán mind nyilvánvalóbbá vált. Az itteni szovjet nagykövetség is egyre inkább számol a jelenlegi kormánykoalíció választási győzelmével, ami felveti az NSZK irányába folytatott politika újragondolásának szükségességét.

⁶⁷¹ L. 71/b. sz. dokumentum.

⁶⁷² L. 523. sz. lábjegyzet.

II.

A csernobili atomkatasztrófáról szóló értékelések között az NSZK-ban már felmerült a keletkezett károkkal kapcsolatos anyagi felelősség, és az ezért való helytállás kérdése.

A nyugat-német kormány különbizottságot hozott létre, amelynek feladata, hogy tisztázza, van-e helye kártérítési igénynek a Szovjetunióval szemben. Miután a hivatalos állásfoglalás még nem áll rendelkezésre, a következőkben csak rövid áttekintést adunk az ezzel kapcsolatban felmerült részletekről, azok értékelése nélkül.

Mindenekelőtt, röviden a keletkezett károkról;

A károk jelentős része a nyugat-német mezőgazdasági termelőknél kialakult helyzettel függ össze. A radioaktív szennyezettségre vonatkozó hírek következtében kialakult helyzet, illetve a tartományok által bevezetett korlátozó intézkedések nyomán mezőgazdasági áruk megsemmisítésére, az értékesítés betiltására került sor.

Természetesen, károk jelentkeztek a kereskedelem számára is. Jelenleg az érintettek kárainak „bevallásos” összeírása folyik. Érintettek az utazási irodák, repülőtársaságok, szállítási vállalatok, amelyek kelet-európai forgalmuk 20-60%-os visszaesését regisztrálták. Becslések szerint a keletkezett kár, az elmaradt haszon beszámítása nélkül 1 milliárd DM fölött lesz.

Belső jogi helyzet:

A nyugat-német kormány szinte ráerőlteti a „károsultakra” a kártérítés elfogadását, még ha ennek belső jogi eljárási alapja vitatott is. Felmerült az egyes károsult meg egyezéssel kielégítése, a későbbi kártérítési jogról való lemondás mellett. Fontolják megfelelő „teljesítési törvény” soron kívüli elfogadását, amely alapján a kormány támogatást nyújthat a károsultaknak. Végül, a jelenleg is hatályos NSZK atomtörvény szerint, az állam szavatol azokért a károkért, meghatározott legfeljebb 1 milliárd DM erejéig, melyek olyan állam területén bekövetkezett atomkatasztrófával függenek össze, amely nem tagja az 1960. június 29-én Párizsban aláírt, atomenergia felhasználása által harmadikoknak okozott károkról szóló egyezménynek.⁶⁷³ A Szovjetunió ennek, mint ismert, nem tagja. Időközben nyilvánosságra hozták, hogy károsult NSZK állampolgárok a kölni Bundesverwaltungsamthoz⁶⁷⁴ nyújt-

⁶⁷³ Magyarország ehhez az egyezményhez csak 1989-ben csatlakozott. A 3190/1989. Mt. sz. határozat szerint: a Minisztertanács „egyetért az atomkárokért való polgári jogi felelősségről szóló bécsi egyezmény és az atomenergia területén való polgári jogi felelősségről szóló párizsi egyezmény alkalmazásáról szóló közös jegyzőkönyv aláírásával.” (MNL OL XIX-A-83-b-3190/1989.)

⁶⁷⁴ Szövetségi Igazgatási Hivatal. 1960-ban létrehozott, az NSZK Belügyminisztériumának irányítása alatt álló államigazgatási szervezet. Elsősorban a német állampolgároknak idegen államokkal kapcsolatos ügyeiben járt el.

hatják be az atomtörvény alapján érvényesíteni kívánt követeléseiket, legfeljebb az elkövetkezendő három éven belül.

NSZK kártérítési igény érvényesítése a Szovjetunióval szemben:

- a./ Egyes állásfoglalások szerint a Szovjetunió általános kártérítési felelőssége fennáll, mert a kár keletkezésén túl a Szovjetunió felróhatóan jogellenesen cselekedett azáltal, hogy nem tett eleget időbeni információs kötelezettségének, ezzel akadályozta a szükséges óvintézkedések meghozatalának lehetőségét. Az ezen az alapon történő igény érvényesítésének fórumaként a hágai nemzetközi bíróság merült fel, amely azonban feltételezi, hogy a Szovjetunió kész a bíróság illetékességét az ügyben elismerni. /A bíróság statútumának 36. cikke./⁶⁷⁵
- b./ Felmerült a felelősség kérdésének rendezése a polgári jogból ismert „veszélyes üzem”⁶⁷⁶ mintájára, az objektív kártérítési felelősség elve alapján. Kodifikált⁶⁷⁷ eljárási megoldást nyújt az említett párizsi megállapodás, valamint a Bécsben 1963. május 23-án aláírt hasonló tartalmú megállapodás,⁶⁷⁸ a Szovjetunió azonban egyiknek sem tagja. Egyes jogászok álláspontja szerint vizsgálанд az 1979. november 13-án a határokat átlépő levegőszennyeződésről szóló megállapodás alkalmazhatóságának vizsgálata. Ennek tagja a Szovjetunió és az NSZK is.
- c./ Egyes források foglalkoznak azzal a kérdéssel is, hová fordulhatnak a szocialista országok az EGK által velük szemben elrendelt behozatali korlátozások miatt, és javasolják a GATT⁶⁷⁹ fórumait.

A kártérítési felelősség ellen szóló érvek:

A kártérítési felelősség kardinális kérdése, keletkeztek-e ténylegesen károk, ill. ezek tényleges okozati összefüggésben állnak-e a Csernobilban bekövetkezett eseményekkel.

⁶⁷⁵ A hágai Nemzetközi Bíróság az Egyesült Nemzetek Szervezetének elsődleges bírói szerve. A Bíróságot 1945-ben alapította az Egyesült Nemzetek alapokmánya, a munkáját 1946-ban kezdte meg. Az alapokmány mellékletét képező Alapszabály a bíróságot alkotó és szabályozó alapvető dokumentum. Az államok közötti jogvitákat a Bíróság kötelező érvényű ítéletei dönthetik el, azonban az Alapszabály 36. cikke alapján egy állam ellen csak akkor lehet pert indítani, ha az érintett állam elismeri a Bíróság joghatóságát.

⁶⁷⁶ Ha az üzem tevékenysége fokozott veszéllyel jár, a tevékenység folytatója az okozott kárért vétkességre való tekintet nélkül felel.

⁶⁷⁷ Törvénybe foglalt.

⁶⁷⁸ Az atomenergia területén való polgári jogi felelősségről szóló 1960. július 29-i párizsi egyezmény, az atomkárokért való polgári jogi felelősségről szóló 1963. május 23-ai bécsi egyezmény.

⁶⁷⁹ L. 173. sz. lábjegyzet.

A Szovjetunió új bonni nagykövete, Kvicinszkij állást foglalt a kártérítési követelésekkel szemben, és kijelentette, miután károk ténylegesen nem következtek a csernobili eseményekből, a kártérítés igénye nem megalapozott. Érvként hivatkozott Zimmermann belügyminiszternek a nyugat-német nyilvánosság előtt tett többszöri kijelentésére, miszerint az „NSZK lakosság veszélyeztetése a katasztrófa által teljesen kizárt”. A nagykövet álláspontja szerint a bevezetett eladási, kereskedelmi korlátozások szükségtelenek voltak.

Az Inturiszt szovjet utazási iroda képviselője a nyugat-német televízióban kijelentette, hogy a Szovjetunió belüli utazásoktól történő visszalépést, a kialakult helyzetre való tekintettel stornó-díj⁶⁸⁰ igénye nélkül elfogadják.

A jogi helyzet fent vázolt tisztázatlansága, ill. az eltérő álláspontok következtében egyesek a közvetlen NSZK-szovjet diplomáciai úton történő kárrendezésben reménykednek, és utalnak arra, hogy a Szovjetunió 1978-ban 15 millió dollár kártalanítást fizetett Kanadának, a kanadai terület felett lezuhant szovjet atommeghajtású szputnyik⁶⁸¹ által keletkezett károkkal összefüggésben.

Egy milliárd DM az NSZK költségvetés számára nem túlságosan jelentős összeg ahhoz, hogy az ügyet nem annyira jogi, mint inkább politikai alapon használják ki. Ez előrevetít bizonyos feltételezéseket a kormány által létrehozott jogi bizottság állásfoglalásával szemben. Fontosabb, hogy az ügy kapcsán erőteljesebben felmerül a hasonló okból keletkezett károk rendezésének nemzetközi szerződések révén történő kidolgozása.

Dr. Horváth István
nagykövet

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-NSZK-szn/1986. (KÜM 003078/1986). Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az első oldalon szerepel a Külügyminisztérium 003078-as és 001858/Ba/86. iktatószáma kézzel rávezetve, illetve a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságának iktatóbélyegzője 001871-es iktatószámmal, 1986. június 2-i dátummal. Az első oldal alján címzés: Külügyminisztérium Dr. Várkonyi Péter miniszter elvtársnak, Budapest.]

⁶⁸⁰ Ütlemondási biztosítás.

⁶⁸¹ A szovjet, Kozmosz-954 jelű műhold 1978. január 24-én zuhant le Kanada lakatlan, észak-nyugati részén. Sugárzó darabjai nagy területen szóródtak szét.

104.

**Tájékoztató a nemzetközi kereskedelmi szervezetben
folytatott tárgyalásról
(1986. május 23.)**

KÜLKERESKEDELMI MINISZTERIUM
MINISZTERHELYETTES
1032/Me

Marjai József elvtársnak
A Minisztertanács elnökhelyettese

Budapest

Kedves Marjai Elvtárs!

Mellékelten, szíves tájékoztatásul megküldöm a GATT-ban⁶⁸² a mezőgazdasági és élelmiszertermékeinkre bevezetett közös piaci importtilalom tárgyában lefolytatott vitáról készült Gyorstájékoztatót.

Budapest, 1986. május 23.

Elvtársi üdvözlettel:

/Melega Tibor/

Melléklet

Vámpolitika és Nemzetközi
Szervezetek Főosztálya

Gyorstájékoztató

Tárgy: Fellépés a GATT-ban a magyar mezőgazdasági és élelmiszertermékekre bevezetett közös piaci importtilalom miatt

.....
⁶⁸² L. 173. sz. lábjegyzet.

A GATT Tanácsának⁶⁸³ május 22-i ülésén tartott felszólalásában Furulyás elvtárs elítélte a magyar élelmiszerek importjára bevezetett közös piaci intézkedéseket és azok haladéktalan megszüntetésére szólította fel az EGK hatóságait. Rámutatott arra, hogy a GATT előírásai szerint az egészségvédelmi okokból hozott intézkedések nem alkalmazhatók oly módon, hogy az önkényes, vagy indokolatlan diszkriminációhoz vezessen azonos feltételekkel rendelkező országok között, vagy a nemzetközi kereskedelem leplezett korlátozását jelentené. A magyar felszólalás leszögezte: az illetékes magyar szervek saját kezdeményezéséből és elhatározásból május 1-től folyamatosan, napról napra szolgáltatott adatokat a magyarországi sugázmérési eredményekről. Ez a rendszeres tájékoztatás megfelelt a helyzet megkívánta követelményeknek. A magyar delegátus megerősítette hatóságaink készségét az ügyben történő adminisztratív együttműködésre, és egyidejűleg kifejezte azt az elvárást, hogy az exporttermékeinkkel szemben bevezetett importtilalmat az EGK haladéktalanul megszünteti.⁶⁸⁴

A magyar állásfoglalást rövid felszólalásban támogatta Lengyelország és Csehszlovákia képviselője, míg Jugoszlávia és Románia nem kért szót.

Az EGK képviselője válaszában csak a magyar fellépéssel foglalkozott. Elismerte, hogy a magyar hatóságok felelősségteljesen jártak el, rendszeresen adatokat szolgáltatottak. Hangsúlyozta, hogy az intézkedés ideiglenes, védelmi jellegű, és a balesetet követő bizonyos fokú tömeghisztéria következménye. Hozzáfűzte, hogy közös piaci részről különösen Romániától, Jugoszláviától, és Bulgáriától nem kaptak érdemi tájékoztatást. Nem tudta cáfolni, hogy az 1000 km-es körön belül elrendelt importtilalom az önkényesség elemeit hordozhatja. Arra sem tudott választ adni, hogy közös piaci részről miért nem szólították fel Magyarországot ugyanolyan adminisztratív együttműködésre, mint azt az EFTA országok⁶⁸⁵ esetében tették. A közös piaci képviselő kijelentette, hogy a GATT-ban képviselt magyar állásfoglalást továbbítja Brüsszelbe a Bizottsághoz.⁶⁸⁶

A vita lezárásaként magyar részről ismételten nyomatékosan aláhúztuk, hogy a Közös Piac a helyzet objektív értékelése és az adminisztratív együttműködésre

⁶⁸³ A GATT fontosabb szervei: Közgyűlés, Tanács és Titkárság. A Közgyűlés évente ülésezett, határozott a tagfelvételtől, kereskedelempolitikai kérdésekről tárgyalt, döntött kereskedelmi vitákban és engedélyezte a GATT-kötelezettségek alóli felmentéseket. A Tanács mindazzal foglalkozott, amivel a Közgyűlés, kivéve a legutóbbi témakört. A Titkárság a vitás kérdések rendezésében közreműködött.

⁶⁸⁴ A magyar felszólalás szövegét l. MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986//diplomácia/GATT

⁶⁸⁵ Európai Szabadkereskedelmi Társulás (European Free Trade Association), 1960-ban létrehozott szabadkereskedelmi övezet az Európai Szén- és Acélközösség rendszerén kívüli, európai országok részére. Tagállamai: Ausztria, Dánia, Egyesült Királyság, Norvégia, Portugália, Svájc, Svédország. A társulás célja: az ipari termékek vonatkozásában az egymás közötti importkorlátozások és vámok fokozatos eltörlése.

⁶⁸⁶ L. 35. sz. lábjegyzet.

vonatkozóan újólag megerősített szándékunk alapján haladéktalanul vonja vissza az importtilalmat.

Budapest, 1986. május 23.

/Szepesi András/

[MNL OL – XIX-A-2-af-00147-II-1032/Me/1986. Géppel írt tisztázatok Melega Tibor és Szepesi András saját kezű aláírásával.]

105.

**Szovjet tájékoztatás a KGST-tagállamok képviselői számára
a csernobili szerencsétlenségről
(1986. május 26.)**

Ma-004/147-2/86.

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
MINISZTERTANÁCSA lev.
ELNÖKHELYETTESE

Szigorúan titkos!

Lakatos Ernő elvtársnak tájékoztatásul küldi MSZMP Központi Bizottsága
Marjai József sk.
Bp. 1986. V. 26.

SZIGORÚAN TITKOS!

Feljegyzés

a csernobili atomerőműben bekövetkezett szerencsétlenségről
a KGST VB⁶⁸⁷ tagjainak tartott tájékoztatóról

A Szovjetunió állandó KGST képviselője A. K. Antonov elvtárs, a Végrehajtó Bizottság 119. ülésének ideje alatt 1986. május 20-án szűk körben tájékoztatás-
ra hívta össze az országok állandó képviselőit. Ezen B. J. Scserbina miniszterel-
nök-helyettes, J. Vorobjov, az egészségügyi miniszter első helyettese, J. Szedunov,
a Hidrometeorológiai Állami Bizottság elnökének első helyettese, valamint
A. Petroszjanc, a Szovjet Állami Atomenergia Bizottság elnöke adott tájékoztatást
a csernobili atomerőműben bekövetkezett szerencsétlenségről.

.....
⁶⁸⁷ A KGST legfőbb végrehajtó szerve, negyedévente egyszer ülésezett.

Scserbina elvtárs elmondta, hogy a bekövetkezett szerencsétlenségről a világ a május 6-án megtartott sajtótájékoztató, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség⁶⁸⁸ vezérigazgatójának H. Blix látogatása és mindenekelőtt Gorbacsov elvtárs május 14-i TV-nyilatkozata⁶⁸⁹ alapján részletes tájékoztatást kapott a Csernobilban történtekről. Ma már egész „irodalma” van a balesetnek.

Az atomerőműben a 4. blokk terhelésének tervszerű csökkentése közben, egyelőre ismeretlen okok miatt növekedni kezdett a reaktor teljesítménye. A hőcsatlóknokban gőzreakció indult meg és hidrogén képződést váltott ki, ami a reaktoron belül robbanáshoz vezetett. A reaktor összeomlott, ennek következtében radioaktív anyagok szabadultak ki. Arról, hogy mi történt, tehát ma már világos képe van az illetékes szakembereknek, de a történet oka mind ez ideig nem ismeretes. A Szovjetunióban 15 ilyen RBMK-típusú reaktor⁶⁹⁰ van, ezek 1973-tól kezdve indultak be; ez ideig komoly probléma nem fordult elő. A szerencsétlenség kapcsán figyelmesen tanulmányozzák az emberi tényezőt is, történt-e és milyen mulasztás, vagy kezelői hiba az üzemeltető személyzet részéről.

A reaktor tulajdonképpen ma már le van hűtve, 250-300 °C hőmérsékletre. Homokkal, ólommal és bórral fojtották le; a reaktor 21x21x25 méteres területére nagy mennyiségű anyagot dobtak le. Most azon dolgoznak, hogy a reaktort „betemessék”. A reaktor újjáépítéséről nem lehet szó, a veszély-tényezőkkel nem számítva ez lényegesen többbe kerülne, mint egy új megépítése. Maga a „betemetés” is rendkívül nehéz és igényes műszaki feladat. Ennek kapcsán meg kell erősíteni a reaktor alapzatát mintegy 2,5-3 m vastagságú vasbetonnal, megfelelő hűtőrendszerrel. Ez után pedig felülről is vasbeton szerkezettel be kell fedni a reaktort, különleges hűtőrendszerrel ellátni, hiszen az ilyen „betemetett” állapotban is még több száz évig fog hőt termelni.

Nagy feladat, hogy az eltemetendő blokk körüli talajból a talajvízmozgás ne vigye tovább a radioaktív anyagokat. Ezért a blokk körül negyven méter mély falat kell építeniük.

Scserbina elvtárs a Bechtel amerikai nagyvállalat⁶⁹¹ szakembereinek véleményére hivatkozott, – akik elmondása szerint – szakmailag igen pozitív véleményt mondtak az eddigi elfojtási munkálatokról.

Scserbina elvtárs utalt arra, hogy az elmúlt napokban találkozott nyugati nagykövetekkel is. Nyugat számára a szerencsétlenség mindenekelőtt politikai spekuláció, szocializmus- és szovjetellenesség témája. Az a céljuk, hogy diszkreditálják a

⁶⁸⁸ L. 19. sz. lábjegyzet.

⁶⁸⁹ L. 18. sz. lábjegyzet.

⁶⁹⁰ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁶⁹¹ 1898-ban alapított nagyvállalat, az 1980-as években nyersolaj- és gázolaj-termeléssel, a kaliforniai nukleáris energiával kapcsolatos mérnöki és kereskedelmi tevékenységekkel, autópálya-építéssel, továbbá arany- és rézbányászattal foglalkozott.

Szovjetunió és a szocialista közösség atomerőművi építési programját, jóllehet nyugaton is kifejtették, hogy az atomerőmű felhasználása nélkül nem képzelhető el a jövő.

A szerencsétlenség bekövetkezése után azonnal kormánybizottságot hoztak létre. A Központi Bizottságban⁶⁹² operatív csoport alakult, amelynek N. Rizskov elvtárs a vezetője. Ez az operatív bizottság naponta áttekinti a helyzetet és meghatározza a tennivalókat. Ennek május 20-i ülésén az erőmű két blokkjának a beindításáról tárgyaltak. Arra az elhatározásra jutottak, hogy az 1. és 2. blokk az év végén beindítható. Elvileg az indítás lehetőség[e] korábban is megvan, azonban egyrészt meg kell tisztítani a két blokkot a sugárszennyeződéstől, másrészt teljes revíziónak, rendkívül alapos vizsgálatoknak vetik alá, hogy megbizonyosodjanak arról, hogy a robbanás semmiféle károsodást nem okozott. Az indítást a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke, Alexandrov elvtárs vezetésével dolgozó műszaki tanács javaslata alapján döntenek el. Az üzemeltetést, a személyzet munkáját váltó-rendszerben képzelik el (arra gondolnak, hogy kéthetenként váltják a személyzetet), ez az üzemeltetési mód is pótlólagos időt igényel, mert a személyzet átképzését az ilyen típusú működő – pl. leningrádi, kurszki és más – atomerőművekben végzik el.

A 4. blokk kiesése és a két blokk év végi újraindítása a KGST országokat is érinti, hiszen összességében 4000 MW-os teljesítményről van szó. A 3. blokk indítása későbbi feladat lehet, mivel az a robbanás közvetlen közelében van, így az alaposabb vizsgálatokat igényel. Emellett meg kell erősíteni a hűtő rendszerét is. Az 5. blokk építése most áll,⁶⁹³ de ez a munka is folytatódni fog, előreláthatólag megerősített hűtőberendezéssel.

Scserbina elvtárs bejelentette, hogy az atomerőmű részleges újraindításával összefüggésben esetleg segítségért fordulnak egyes baráti országokhoz megfelelő épületek gyors létesítése céljából, mivel az ott lévő épületek sugárszennyezettek.

Nem egyszerűsítik le a problémát, a nehézségeket – hangsúlyozta Scserbina elvtárs – de pánikba sem esnek. A szovjet népet ez a szerencsétlenség még inkább összekovácsolta, az emberek nagy számban jelentkeznek munkára a csernobili területre. Jelenleg a korábbihoz képest 3 nagyságrenddel javult a radiációs helyzet az erőműben és közvetlen körzetében, a tájékoztatásban a túlzások indokolatlanok.

Vorobjov elvtárs az egészségügyi miniszter első helyettese elmondta, hogy az emberek és az állatállomány mentését – egyes nyugati híreszteléssel ellentétben – rögtön megkezdték. Április 27-én megtörtént a kitelepítés; Pripjaty város több mint 40.000-es lakosságát 2 óra 40 perc alatt telepítették ki rendkívül szervezetten, minden pánik nélkül.⁶⁹⁴ Mindenki, aki ez ideig sugárzás miatt megbetegedett, április 27-én már kórházba került – 1 fő kivételével, aki elbújt a hatóság elől. Igen

⁶⁹² Az SZKP Központi Bizottsága.

⁶⁹³ L. 7. sz. lábjegyzet.

⁶⁹⁴ L. 190. sz. lábjegyzet.

alapos és szakszerű az egészségügyi ellátás és ellenőrző megfigyelés. A megbetegedettek közül 28 fő még súlyos állapotban van, sugárártalom következtében 18 fő vesztette életét. Csak olyanokat ért megbetegedést kiváltó sugárártalom, akik ott voltak közvetlenül az üzem területén. A környező városok és falvak lakossága közül senki nem betegedett meg. A megbetegedés fő oka a radioaktív jód, ennek azonban a felezési ideje 8 nap, így a sugárzás szintje gyorsan csökkent. A 30 km-es körzeten kívül teljes a biztonság. Jelenleg az ellenőrzés a talaj, a talajvíz, valamint a zöldségfélék, a tej- és tejtermékekre terjed ki elsősorban. Szigorúan ellenőrzik mind a szélesebb körzetből, mind a Szovjetunióból kiszállításra kerülő agrár- és élelmiszeripari termékeket. A természetes vizekben nem következett be szennyeződés. A fő kérdés: a hosszú lebomlású idejű radionukloidok (stroncium 89, 90 stb.) milyen mennyiségben kerül a talajba, a vizekbe és a táplálkozási láncba.

Szedunov elvtárs elmondta, hogy rendkívül szigorúan vizsgálják a radioaktivitás szintjét. Az erőmű körzetében a meteorológiai viszonyok relatíve kedvezők voltak. A radioaktivitás zöme az erőmű közvetlen környezetében csapódott le, a 30 km-es biztonsági övezetet ennek megfelelően nagy ráterítással állapították meg és ennek megfelelően rendelték el – helyi vélemény ellenére – a gyors evakuálást. A robbanás idején Ukrajnában anticiklon volt, ez hatott ki azután a sugárzás terjedésére az atmoszférában, valamint a szél iránya, amely kezdetben észak-északnyugati volt, majd délnyugatira-délire fordult. Ennek következtében a sugárzás áterjedt a környező köztársaságokra, Finnországra, Lengyelországra, majd Romániára. A sugárzás néhány nappal a robbanás után Kijevben is – a város északi részében nagyobb, déli részében kisebb mértékben – megnőtt és 0,3-0,25 milliröntgen/óra⁶⁹⁵ között ingadozott. Egyes helyeken a háttérsugárzás⁶⁹⁶ mértékének 8-10-szeresét is elérte. Jelenleg erőteljes a stabilizáció. Moszkvában a radioaktivitás mértékének növekedését nem tapasztalták.

Petroszjanc elvtárs arról szólt, hogy a KGST Atomenergia Állandó Bizottságában ez ideig is állandóan foglalkoztak a reaktorok működtetésének biztonsági kérdéseivel. Ezt a munkát véleménye szerint ki kell szélesíteni, meg kell gyorsítani és ennek ki kell terjednie a tervezési munkára is.

Totu elvtárs a VB elnöke köszönetet mondott a tájékoztatásért, bizalmát fejezte ki a szovjet tudósok és szakemberek áldozatos munkája iránt és hangot adott a román nép azon reményének, hogy megtalálják a legjobb megoldást.

[MNL OL M-KS-288.f. 1986. 22.cs. 17.ő. e. (364-369. p.) Géppel írt tisztázatlan aláírás nélkül. A kiemelt szövegrészek kézzel aláhúzva. Az irat első oldalának tetején kézzel írt jelzések („MT lev.” „Ao/533”) és pipa, alján kézírassal („L/1191”) jelzés szerepel.]

⁶⁹⁵ 2,609-2,174 $\mu\text{Sv/h}$. A röntgenről l. Szakkifejezések.

⁶⁹⁶ L. Szakkifejezések.

106.

Az MTA Atommag Kutató Intézete igazgatójának levele a német és az osztrák, illetve a magyar sugárzási értékek összehasonlításáról (1986. május 28.)

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ATOMMAG KUTATÓ INTÉZETE

DEBRECEN, BEM TÉR 18/C.

Levélcím: 4001 Debrecen, Pf.51. Telefon: 17-266
Sürgőnycím: ATOMKI
Telex: 72-210

Számunk: 541/1986.
Debrecen, 1986. május 28.
Ügyintézőnk:
Hiv. számunk:
Ügyintézőjük:
Levelük kelte:

Teplán István főosztályvezető
MTA Természettudományi Főosztálya

B u d a p e s t
Pf.6.
1361

Kedves Teplán Elvtárs!

A reaktorbalesetet követő légköri szennyezéssel kapcsolatban olyan adatok birtokába jutottunk, amelyek igen fontosak lehetnek országos viszonylatban is.

Nemrégiben került megrendezésre intézetünkben a XXIII. Európai Ciklotron⁶⁹⁷ Konferencia. Ennek során a nyugati kollégák révén olyan hivatalos dokumentumokhoz jutottunk (xeroxmásolata is birtokunkban van)⁶⁹⁸ amelyek a jülich⁶⁹⁹ atomkutató központban mért légköri radioaktivitás értékét mutatják. Ez az érték jód-131-re vonatkozólag kb. háromszorosa a Debrecenben mért értéknek: a debreceni maximális érték $13,3 \text{ Bq/m}^3$, míg a megfelelő jülich érték 37 Bq/m^3 . Meg kell jegyezni, hogy nem ilyen pontosan adatszerűen, de van információnk arra is, hogy az ausztriai légköri aktivitás is magasabb volt a magyarországinál.

⁶⁹⁷ Részecskegyorsító, amelyben töltött részecskék mágneses tér hatására spirális pályán belülről kifelé haladnak. Az ATOMKI Ciklotron Laboratórium a üzemelteti Magyarország legnagyobb, 1985 novembere óta működő részecskegyorsító berendezését.

⁶⁹⁸ A levélhez nem tartozik melléklet.

⁶⁹⁹ Város Németországban, Észak-Rajna-Vesztfáliában, a Dören kerületben. Itt építették az első német magas hőmérsékletű reaktort.

Nagyon fontosnak tartanám ezeknek az információknak a legmagasabb helyekre való eljuttatását és megfelelő propagandában történő hasznosítását.

Elvtársi üdvözléssel:
Dr. Berényi Dénes akadémikus
intézeti igazgató

Ui.: Természetesen a fenti adatok nem véletlenszerűség következményei, hanem az akkori európai légköri helyzettel magyarázhatók.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4-689-1/1986 Géppel írt tisztaát Berényi Dénes saját kezű aláírásával és az Atommagkutató Intézet körpecsétjével. A lap tetején kézzel írt iktatószám („786/86”) található.]

107.

Feljegyzés a holland importkorlátozások feloldásáról (1986. június 2.)

V. TERÜLETI FŐOSZTÁLY

Benelux Referatura

14251

Feljegyzés

Tárgy: A holland nagykövetség jegyzéke

1986. május 31-én, szombaton a Holland Királyi Nagykövetség a Külügyminisztériumnak eljuttatta a mellékelt jegyzéket, amely közli az importkorlátozások feloldását, és az új határozatot. A jegyzékben közlik továbbá, hogy az új szabályozás teljes, hivatalos szövegét a legrövidebb időn belül eljuttatják a Minisztérium részére.

Budapest, 1986. június 2.

No. 1856

A Holland Királyi Nagykövetség, az Európai Közösségek tagországai budapesti Nagykövetségeinek képviselője, tiszteletét fejezi ki a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának, és hivatkozással ez utóbbi 13.709-2/86. számú, május

12-i keltezésű,⁷⁰⁰ és 13.709-2/86. számú,⁷⁰¹ május 16-i keltezésű jegyzékeire, van szerencséje tájékoztatni a Minisztériumot az alábbiakról:

Az Európai Községek új szabályozásban állapodtak meg a csernobili baleset következtében sugárzásnak kitett területekről, és országokból származó mezőgazdasági termékek behozatalát illetően. Az előző, 1388/86. számú EK szabályozást⁷⁰² hatályon kívül helyező, új szabályozás⁷⁰³ elemei az alábbiak:

- az egyes EK-tagállamok behozatali intézkedéseit 1986. június 1-től felváltja az új szabályozás;
- a behozott mezőgazdasági termékeknek meg kell felelniük az Európai Községek által megállapított követelményeknek a radioaktivitás megengedett maximális szintje vonatkozásában, amely szint a friss és feldolgozott mezőgazdasági termékek esetében 600 becquerel, a bébiétel és tej esetében 370 becquerel;
- a tagállamok e szintet saját határaikon ellenőrizni fogják /a követendő eljárásról a lehető legrövidebb időn belül részletes tájékoztatást adunk/;
- a szabályozás 1986. szeptember 30-ig marad érvényben;
- az új szabályozás teljes, hivatalos szövegét a lehető legrövidebb időn belül eljuttatjuk a Minisztériumba.

Az új szabályok vonatkoznak minden olyan országra, amelyet a közelmúltban radioaktív besugárzás ért, és nem jelentenek diszkriminációt egyetlen ország, vagy országcsoport ellen sem. Nem diszkriminatív jellegüket alátámasztja, hogy nem csak harmadik országokból származó behozatalra vonatkoznak, hanem a közösségen belüli kereskedelemre is.

A Külügyminisztérium 13.709-2/1986. sz., május 12-én kelt jegyzékében foglalt kérésnek megfelelően, közöljük az illetékes holland hatóság címét és telexszámát, amelyre a sugárzás magyarországi mértékére vonatkozó adatok közvetlenül eljuttathatók:

Informatiecentrum
Dr. Reyersstraat 12
Leidschendam
Telex 32347 /Wvcl nl/
Levélcím: P.F. 439, 2260 AK Leidschendam

⁷⁰⁰ Ezzel az iktatószámmal egyelőre csupán egy, a holland I. titkár látogatásáról szóló, 1986. május 8-i keltezésű feljegyzést sikerült felkutatnunk. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-Hollandia-szn/1986. (13.709-2/1986.)

⁷⁰¹ Helyesen: 13.709-22/1986. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-Hollandia-szn/1986. (13.709-22/1986.)

⁷⁰² http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1986.127.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:1986:127:TOC (Utolsó letöltés: 2018. január 12.)

⁷⁰³ 1707/86/EGK, I: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1986.146.01.0088.01.ENG&toc=OJ:L:1986:146:TOC (Utolsó letöltés: 2018. január 17.)

A Holland Királyi Nagykövetség megragadja az alkalmat, hogy újólag kifejezze nagyrabecsülését a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának.

Budapest, 1986. május 30.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Hollandia-14251/1986. Géppel írt tisztázata, a kísérőlevélén olvashatatlan aláírás és szignó szerepel.]

108.

Rejtjeltávirat a csernobili események nyugat-német értékeléséről (1986. június 3.)

06378⁷⁰⁴

BONN⁷⁰⁵

Érkezett: 86.06.03. 12.35

SZIGORÚAN TITKOS!

Ellenőrizte: Ma

Készítette: Ma-At.

06.03. 13.15.

REJTJELTÁVIRAT

Dregger, a CDU frakció elnöke június 2-án egy alkalmi beszélgetésen értékelte a csernobili eseményeket:

Csernobil tanulsága, mely szerint a világot ezután más szemmel kell nézni, érvényes az érzékeny kelet-nyugati kapcsolatokra is. Az atomerőmű balesete és annak európai méretű kihatása megmutatta a politikusoknak az új veszélyforrásokat és feladatokat. A radioaktív felhőket nem lehet a határokon feltartóztatni, az információ hiánya katasztrófát okozhat. A krízis Bonn keleti politikájának hiányosságaira is ráirányította a figyelmet. Az NSZK-nak egy nagyhatalomhoz való viszonyához új koncepcióra van szüksége. Gorbacsov főtitkár nyilatkozatában az USA mellett csak az NSZK-t nevezte név szerint. Az új szovjet nagykövet szándékosan összeveszett Zimmermann belügyminiszterrel, akit koronatanúnak szólított fel, hogy az NSZK veszélyeztetettsége nem áll fenn. A belügyminiszter a szovjet nagykövet nyilatkozatát „gyalázatnak” nevezte. Az utóbbi napokban azonban Bonn és Moszkva között a klíma hirtelen ismét javult. Kvicinszki azóta naponta szolgálat mérési adatokat Zimmermannnak. A szovjet nagykövet legutóbbi kancellárnál tett látogatásán a kölcsönös együttműködésre való törekvése kapott hangsúlyt. Kohl javaslatára Moszkvában is támogatják egy atomerőmű biztonsági konferencia megrendezését.

⁷⁰⁴ Mellette olvashatatlan szignó.

⁷⁰⁵ Kézrel megjelölve.

A Bonn-Moszkva közötti „összecsapás” és gyors „megbékélés” azt bizonyítja, hogy a két évtized szisztematikus diplomáciája, az állandóan növekvő gazdasági kapcsolatok, az állandó párbeszéd, nem változtat azon a tényen, hogy a szovjetek és a németek között az érintkezés nem magától értetődő. A második világháború eseményei még túl mélyen élnek a szovjet emberek tudatában és kidomborítják azokat a reakciókat, amelyek az NSZK kártérítési követelésre adott nyers szovjet válaszból egyértelművé váltak.

A mérsékeltebb hangú párbeszéd azonban azt bizonyítja, hogy nincs más túlélési lehetőség Európában, mint a közös erőfeszítés a polgári és katonai veszélyforrások leküzdésére. A reaktorkatasztrófa első politikai tanulsága, hogy az európai együttműködés még a kezdetén tart.

- 204 – H. –

Lássa: Horváth et.

Birnbauer et.

Láttam:

Marjai et.-nak továbbítva.

Intézkedtem.

[MNOL XIX-A-2-af-00147-IV-NSZK-szn/1986. (KÜM 06378/1986). Távirógéppel írt tisztázat, aláírás nélkül. A lap jobb felső részénél nyomtatott iktatószám (06378), mellette olvashatatlan szignó szerepel.]

109.

Feljegyzés magyar árut tartalmazó konténer japán karanténjáról (1986. június 4.)

Tengerentúli Fejlett Országok Osztálya

Feljegyzés

Török elvtárs részére⁷⁰⁶

Tárgy: Magyar árut tartalmazó konténer karanténja Japánban

1986. május 30-i tokiói jelentések közölték, hogy egy Magyarországon április 26-án feladott üvegárut tartalmazó konténeren radioaktív szennyeződést észleltek a yokohamai⁷⁰⁷ kikötőben és ezért azt karantén alá vonták.

⁷⁰⁶ Török István, külkereskedelmi minisztériumi államtitkár

⁷⁰⁷ Jokohama, japán kikötőváros Honsú szigetén, kereskedelmi központ. A konténer április 26-án hagyta el Magyarországot és április 30-a körül haladt el Kijev mellett. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986.)

Vizsgálatunk alapján megállapítottuk, hogy a konténer Ferunion⁷⁰⁸ által exportált síküveget tartalmazott, és egyike azon 11 konténernek, amely üvegáruval április 26. és május 17. között feladásra került.

A karanténba helyezett konténer további vizsgálata alapján a japán hatóságok megállapították, hogy csak maga a konténer volt szennyezett, a magyar áru nem. Következésképpen a magyar árut felszabadították és azt a vevőknek kiszolgáltatták.

Szállítmányozási adatok szerint április 26. és május 17. között japán rendeltetéssel 71 db konténer került összesen feladásra transzszibériai útvonalra. Fennáll tehát a veszélye annak, hogy japán kikötőkben esetlegesen sugárszennyeződés miatt további magyar árukat tartalmazó konténereket helyeznek karanténba.

Ennek kikerülésére, illetve megelőzésére az 1986. június 5-i vállalatvezetői értekezleten a vállalatokat felkérjük arra, hogy a szállítmányokat, nevezetesen a konténereket hajórakás előtt sugárszennyezettség szempontjából ellenőriztessék a szállítmányozókkal és szükség szerint intézkedjenek azok megtisztításáról. A vállalatvezetői értekezletre készített feljegyzés másolatát mellékeljük⁷⁰⁹.

Budapest, 1986. június 4.

Sziklai Ede

[MNL OL XIX-G-3-f-Vállalati tájékoztató anyagok-1986. június 5. Gépelt tisztázat szignóval, pecsét nélkül. Az irat tetejére ceruzával rávezetve: eredeti Melega et-nál, VI.4. Sziklai et.]

⁷⁰⁸ FERUNION Magyar Műszaki Külkereskedelmi Vállalat: könnyű gépek, elektromos-, valamint tömegcikk-kivitelére és behozatalára 1948-ban alapított vállalat. 1949-ben a 10081-567/10/1949.G.F.sz. határozat alapján a FERUNION egyes részlegei önálló vállalattá alakultak, a törzsvállalat pedig megtartotta a FERUNION elnevezést. Az átszervezés után a cég profilja a tömegfogyasztási cikkek, üvegáruk és építőanyagok exportja lett. A vállalatot 1991-ben privatizálták, végelszámolására 1999-ben került sor.

⁷⁰⁹ A Külkereskedelmi Minisztériumban kéthetente a külkereskedelmi vállalatok képviselői részére tartottak tájékoztató értekezletet. Az értekezleten készült feljegyzésben „a Japánba irányuló magyar export zavartalansága érdekében” felhívták „a vállalatok és szállítmányozók figyelmét arra, hogy intézkedjenek a szállítmányok hajóra történő átrakás előtti sugárvédelmi ellenőrzéséről, illetve szükség szerint a konténerek sugárszennyeződés alóli mentesítéséről.” (MNL OL XIX-A-2-af-00147-II- NGKT- sz.n. (614-445/Szi) 1986. 06. 11.)

110.

**Jelentések nemzetközi megbeszélésekről
(1986. szeptember 16.)**

Ma-4/664-2/86.

2267-2/Ba/86.

Ma-4/664-3/86.

2528/Ba/86.

Ma-4/689-5/86.

1741-1/Ba/86.

Feljegyzés

Marjai elvtárs részére

Tárgy: Jelentések a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatos nemzetközi megbeszélésekről

A három jelentés⁷¹⁰ egymással szorosan összefügg. A Moszkvában tartott augusztus 14-i megbeszélés, a bécsi augusztus 25-29. közötti értekezlet előtt tájékoztatást adott a baleset bekövetkezésének körülményeiről.⁷¹¹ A moszkvai megbeszélés véleményem szerint bizonyos mértékig olyanak is tekinthető, amely baráti légkörben tette lehetővé a szovjet delegáció felkészülését a Bécsben várhatóan felvetődő kérdésekre.

A baleset bekövetkezésének okairól és az elhárítás folyamatáról szóló beszámoló jelentések aláhúzzák, hogy egyértelműen emberi mulasztás okozta a balesetet.

- Az RBMK típusú reaktorok⁷¹² fizikai tulajdonsága, hogy a nukleáris egyensúly helytelen beavatkozás esetén, vagy megfelelő beavatkozás hiányában labilissá válik. Ez bonyolult ellenőrző és szabályozó rendszer kialakítását teszi szükségessé. Egyes fázisoknál azonban az automatikus technikai eszközökkel történő szabályozás helyett csupán adminisztratív előírásokkal kívánták a biztonságot megteremteni.
- A nem nukleáris, hanem elektrotechnikai jellegű kísérlet végzése során öt olyan előírást sértettek meg, amelyek közül, ha csak egyet betartanak, nem állt volna elő a robbanás. A további hatodik pedig annak hatását mérsékelhette volna.
- magát a kísérletet előzetesen nem egyeztették megfelelő szakemberekkel, konstruktőrökkel, és nem mérték fel a lehetséges reaktorfizikai, hőtechnikai

⁷¹⁰ Az irathoz a nemzetközi tárgyalásokról készített jelentések közül csak az augusztus 25–29. közötti bécsi NAÜ-értekezletről szólót mellékeltek; lásd 118. sz. dokumentumot.

⁷¹¹ A Moszkvában összehívott értekezlettel kapcsolatban l. 115. sz. dokumentumot, a bécsi értekezlettel kapcsolatban l. 118. sz. dokumentumot.

⁷¹² L. Szakkifejezések, valamint: 179. sz. dokumentum.

hatásokat. Levonható az a következtetés, hogy a végrehajtó személyzet pszichológiailag nem volt felkészítve, a veszélyérzet hiányzott, ami többek között a hosszú időn keresztül minden üzemzavar nélkül történő működésnek is betudható.

- A baleset tanulsága az is, hogy üzemzavar esetén a megjelenő óriási mennyiségű információ a kezelők számára az idő rövidsége miatt feldolgozhatatlan. Olyan rendszert kell kidolgozni, amely az információk tömegéből kiemeli a kritikus elemeket, hogy a figyelmet erre lehessen összpontosítani. A tervezés során jobban számításba kell venni az ember és gép közötti kapcsolat sajátosságait, az ergonómiai⁷¹³ szempontokat.
- Magyar vélemény szerint annak, hogy az RBMK típusú reaktor fent említett negatív tulajdonsága ellenére nagy számú erőművet létesítettek ilyen megoldással, az az oka, hogy a rohamosan növekvő energiaigényeket gyártástechnológiai és egyéb okok miatt ezzel a típussal gyorsabban tudták kielégíteni, mintha VVER típust⁷¹⁴ alkalmaztak volna. Ugyanakkor az RBMK blokkokat exportra nem ajánlották.
- Szovjet számítások szerint a bekövetkezett robbanás ereje akkora volt, hogy a nyugati országok atomerőműveinél szokásos védőburkolat⁷¹⁵ alkalmazása sem akadályozta volna meg a nukleáris szennyezést.

A baleset következményeiről adott tájékoztatás szerint:

- Az elsődleges veszély az volt, hogy a tűz a 3. sz. blokkra is áttérjed. A tűzoltók ezt rövid idő alatt megakadályozták. A legtöbb sérülés és halál oka a tűzoltáskor elszenvedett égés és besugárzás volt. A grafitűz, amely azzal a veszéllyel járt, hogy a láncreakció újra megindul, nehezebben volt eloltható. Eközben folytatódott a radioaktív anyagok kiáramlása. Egyszerre kellett a grafit égését megakadályozni, és a reaktorban maradt hasadási termékek által termelt hő elvezetését megoldani. Ezt részben az 5000 t ledobott anyaggal,⁷¹⁶ részben pedig a reaktorhoz kiépített állandó nitrogén befűvással érték el. A reaktorban felhalmozódott radioaktív nemesgáz teljes egészében a jódnak és céziumnak mintegy 10-20 %-a, a többi anyagnak 4-6 %-a került a környezetbe.

⁷¹³ Az ergonómia az ember és munkakörnyezete kölcsönhatásának tudományos tanulmányozása. Célja a szűkebb és tágabb munkakörnyezet, a gépek, munkaeszközök emberhez igazítása, az emberi adottságoknak lehető legmegfelelőbb munkaeszközök és munkakörnyezet kialakítása, annak érdekében, hogy a munkát végző személy a lehető legmagasabb teljesítményt érje el, képes legyen megőrizni, illetve munkája során tovább fejleszteni szellemi és fizikai teljesítőképességét, megőrizni egészségét, biztonságát, testi épségét.

⁷¹⁴ L. Szakkifejezések, továbbá l. 179. sz. dokumentum.

⁷¹⁵ Más néven: containment, l. 147. sz. lábjegyzet.

⁷¹⁶ L. 26. sz. lábjegyzet.

- A nem sérült blokkokban sikerült az ügyeletes személyzet részére elfogadható körülményeket teremteni. A helyzet további javításának feltétele, hogy a sérült 4. blokkot véglegesen betonburokba foglalják, és a hűtőrendszert évtizedekig üzemeltessék.
- 135 ezer ember kitelepítésére került sor. A szovjet szakértők azt hangoztatják, hogy a kitelepítés időpontja optimális volt, mivel addigra az első radioaktív kibocsátás felhője részben elvonult, és így a kitelepülő lakosság⁷¹⁷ kisebb sugárterhelést kapott.

A későbbi vissztelepítés feltétele, hogy a sugárzási helyzet stabilizálódjon. Ehhez el kell érni, hogy az erősen szennyezett helyekről sugárzó anyag ne juthasson el a kevésbé szennyezett helyekre. Az erőmű területén a szennyezett tárgyakat eltemetik, a felületeket vegyszerrel lemosják, a talaj felső rétegét összegyűjtik, és eltemetik, majd a felületet lebetonozzák. A 4. blokkot betonnal és fémmel borítják be. Az erőmű környezetében a talajt vegyszeres kezeléssel megkötik, szántóföldek helyett erdőt telepítenek, a talaj vízszennyeződésének megakadályozására vízügyi létesítményeket készítenek.

Csernobil és Pripjaty vissztelepítéséről a közeli években szó sem lehet.

- Sikerült megakadályozni a lakosság közvetlen egészségi károsodását. Várható, hogy a következő 70 évben a Szovjetunió nyugati részén élő 75 milliós lakosságból a halálos rákmegbetegedés néhány ezerrel növekszik. Ez azonban valószínűleg statisztikailag nem lesz kimutatható a más okokból bekövetkező, mintegy 10 millióra becsülhető rákos haláleset között.⁷¹⁸

A bécsi értekezlet eredményes volt. Kifejezetten szakértői jellegű vitát eredményezett. Az értekezlet megállapításai közül az alábbiakat érdemes kiemelni:

- A baleset növelte az atomenergiával szembeni bizalmatlanságot, de olyan tényezőt nem tárt fel, amely megkérdőjelezné a biztonságos fejlesztés lehetőségét. Mindenki előtt egyértelművé vált, hogy a baleset súlyos személyi hibák sorozatának következménye volt. /A VVER típusnál ilyen hibasorozat után sem következett volna be hasonló mértékű baleset./ A személyi hibák lehe-

⁷¹⁷ L. 190. sz. lábjegyzet.

⁷¹⁸ A baleset egészségre gyakorolt rövid és hosszú távú hatását, a közvetlen és közvetett módon érintett személyek számát az ellenmondásos adatok miatt nehéz meghatározni. Számos tanulmány készült a csernobili események egészségügyi vonatkozásaival kapcsolatban, megemlíthetjük például http://www.who.int/ionizing_radiation/chernobyl/Chernobyl-update.pdf?ua=1 http://www.who.int/ionizing_radiation/chernobyl/Chernobyl-update.pdf?ua=1 lapot, vagy az Európai Zöld Párt felkérésére Ian Fairlie és David Sumner által készített, 2006-ban kiadott ún. TORCH-jelentést. <http://www.chernobylreport.org/torch.pdf> <http://www.chernobylreport.org/torch.pdf> (Utolsó leltöltés: 2018. február 7.)

tőségének kiküszöbölésére irányuló fejlesztés döntő. Ez a nemzetközi együttműködésben is súlyponti feladat.

- A baleset tragikuma mellett hatalmas mértékben viszi előre a tudományt. A tapasztalatok értékelése és feldolgozása még hosszú ideig tart.

A NAÜ értekezletén kidomborodott a baleset miatti együttérzés, másrészt a köszönet, hogy a szovjet szakértők nyíltan megosztják ismereteiket. Meghatározták azokat a témákat, amelyeket a NAÜ-ben és a nemzetközi együttműködés keretében a jövőben különös hangsúllyal vizsgálni kell. /A súlyos reaktorbalesetek vizsgálata, az ember-gép kapcsolat jelentősége, operátor-képzés, atomerőművi tűzoltási eljárások, a radioaktív kibocsátások, szennyeződések referencia szintjének meghatározása, a baleseti sugármentesítési módszerek, a dózisterhelések számítási módszereinek fejlesztése, biológiai dozimetriai módszerek kidolgozása./

A nukleáris balesetekkel kapcsolatos értesítésről és segítségnyújtásról szóló egyezmények⁷¹⁹ kidolgozása tárgyában összehívott értekezleten sikerült a már jóval korábban e témákban elkezdett munkát úgy felgyorsítani, hogy az egyezmények tervezetei a NAÜ szeptember 24-én kezdődő rendkívüli közgyűlése elé kerülhetnek.

A segítségnyújtási egyezmény keretében a résztvevő országok előzetesen bejelentik a NAÜ-nek, hogy szükség esetén milyen segítséget tudnak felkínálni, mely hatóság illetékes, az hogyan érhető el. Szabályozza a költségtérítést, a felelősséget, a kérelmező ország által nyújtandó mentességet, a vitarendezést stb. A fejlődő országok ezekben kedvezményes elbánást kívánnak a maguk részére biztosítani.

Nagyobb vitát okozott az értesítési egyezmény. Annak ellenére, hogy egyetértés volt az egyezmény létrehozásának szükségességében, amerikai és szovjet részről egyaránt gondot okozott az, hogy az értesítési kötelezettség mire terjedjen ki. Mások álláspontjával szemben a maguk részéről a nukleáris fegyverekből és fegyverkísérletekből eredő események bejelentésére szerződéses kötelezettséget nem vállalnak. Ugyanakkor végül is Franciaország kivételével az atomfegyverekkel rendelkező országok szakértői bejelentették, hogy országaik nyilatkozatot fognak tenni, amelyben önkéntesen vállalják a tájékoztatás megadását ezekben az esetekben is.

Megállapodás született arról, hogy egyik egyezményt sem kell a feltétlen reciprocitásra⁷²⁰ alapítani. Az információk továbbadását akkor is vállalják, ha a másik állam még nem csatlakozott az egyezményhez. Igyekeztek keret jellegű megállapodásokat kialakítani, amely lehetővé teszi, sőt kifejezetten előírja, hogy szigorúbb kötelezettségeket tartalmazó két, illetve regionális sokoldalú szerződéseket is kössenek.

⁷¹⁹ L. Bevezető, és a hozzá kapcsolódó 20. sz. lábjegyzet.

⁷²⁰ Kölcsönösség.

A tervezet szerint a hatályba lépés rövid időn belül biztosítható volna. Egyetértés volt abban, hogy a két egyezmény teljesen önálló, semmiben sem érinti a nukleáris tevékenység különböző formáinak szabályozására létrejött korábbi szerződések hatályát, alkalmazását, működését.

Budapest, 1986. szeptember 16.

/Sömjén Tamás/

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4-664-3/1986. Géppel írt tisztázat Sömjén Tamás saját kezű aláírásával. Az első oldal tetején olvashatatlan szignó látható.]

V.

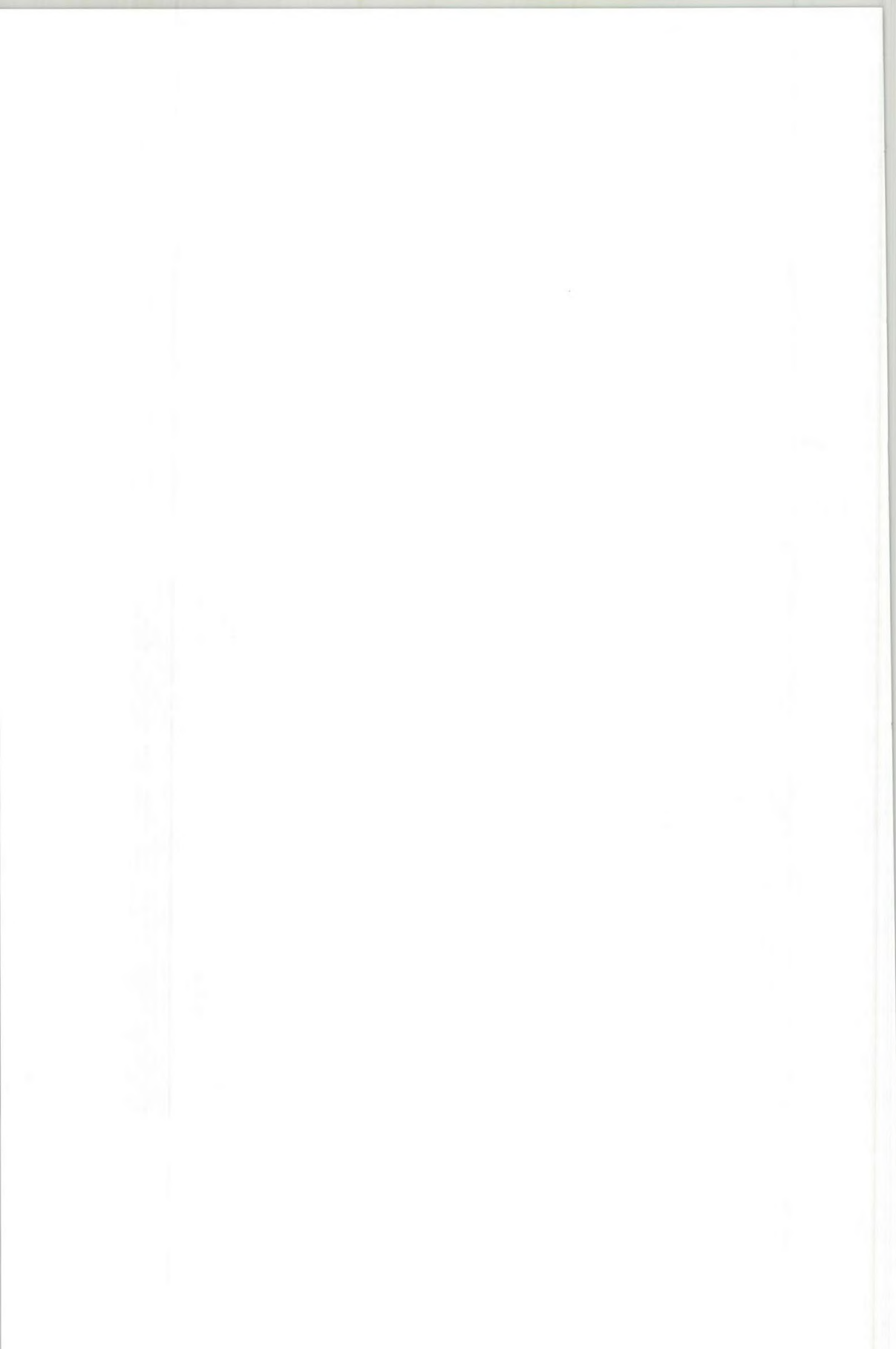
*„Európa felett már
szétoszlottak...”*

A CSERNOBILI KATASZTRÓFA ÉS A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

*Sajtótájékoztató a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség 1986.
augusztus 25-29. között tartott bécsi szakértői értekezletén*

Kép forrása: IAEA Imagebank, Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

**Az ENSZ Egészségügyi Világszervezetének ajánlása
(1986. május 6.)**

WHO EURO 4200 számú telexének fordítása, kelt 1986. május 6-án:

A dolog sürgőssége miatt ez úton közöljük a csernobili atomreaktor (Szovjetunió) balesetével kapcsolatos konzultáció következtetéseit és ajánlásait. A teljes jelentést⁷²¹ ugyancsak továbbítjuk, amint elkészül.

A csernobili atomreaktor balesetét követően az Egészségügyi Világszervezet tagországai sürgős tanácsadást kértek – mind az Európai Területi Irodától,⁷²² mind a genfi központtól – a fennálló helyzetre, a következmények várható alakulására és a nemzeti szinten teendő intézkedésekre vonatkozóan. A WHO főigazgatója⁷²³ megbízta az Európai Területi Irodát az események nyomkövetésével és egy munkacsoport került összeállításra a vészhelyzeti időszakokra. A helyzetelemzést követően döntés született egy szakértői csoport sürgős összehívásáról. A meteorológia, sugárvédelem, élettani hatások, reaktortechnika, balesetelhárítási rendszabályok, közegészségügy és pszichológia vezető szakembereiből álló csoport Koppenhágában, 1986. május 6-án ülésezett, hogy elemezze az események alakulását és következményeit.

A szakértők abból a feltételezésből kiindulva, hogy további, nagyobb mérvű sugárzó anyag kibocsátás nem lesz, a jelenlegi helyzetben szükséges közegészségügyi intézkedésekre vonatkozóan adtak tanácsot a WHO-nak.

A radioaktív anyagok az Európa feletti légkörben már felhígultak a légtömegekben és a legtöbb rövid élettartamú radionuklid⁷²⁴ elbomlott. Ezért a baleset korai fázisában néhány országban javasolt intézkedések már nem szükségesek, az pedig valószínűtlen, hogy olyan új helyzet alakuljon ki, amely ilyen intézkedéseket indokolna a Szovjetunióknak, a baleset által közvetlenül érintett területén kívül. A szakértők egyetértettek abban, hogy a következő rendszabályok jelenleg nem indokoltak: a lakosság felhívása arra, hogy maradjon épületeken belül; a por belégzésével kapcsolatos elővigyázatossági intézkedések mezőgazdasági vagy kertészeti munka közben; a felszíni és talajvizek ivóvízként történő felhasználását ellenző tanácsok;

⁷²¹ Az általunk áttekintett iratanyagban nem sikerült felkutatnunk.

⁷²² Székhelye: Koppenhága (Dánia)

⁷²³ Dr. Halfdan Mahler (hivatali ideje: 1973-1988)

⁷²⁴ A légkörbe került hasadványok listáját l. MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986.

különösen indokolatlan a jódtabletták⁷²⁵ szedése. Bármely szükségessé váló ellenintézkedés arra szolgál, hogy a sugárdózis olyan mértékben csökkenjen, amilyen csak ésszerűen lehetséges. A csecsemők szoptatása, vagy a tejipari tej fogyasztása még a csecsemőkre és terhes anyákra sem jelent aggodalomra okot adó sugárterhelést. Más részről azonban a radioaktív felhő átvonulásával egybeeső nagyobb esőzés a jód-131 nagymértékű lerakódásához vezetett, amely aztán az egyes gazdaságokból származó nyers tejben megemelkedett koncentrációban található. Az ilyen tej közvetlen fogyasztásának korlátozása továbbra is indokolt lehet, a nemzeti intézkedési szinteknek megfelelően. Számos országban például 2000 Bq/l koncentráció értéket fogadtak el, amely felett bizonyos korlátozások bevezetése megfontolható. A friss zöldségfélék megmosása és az esővíz fel nem használása ivóvízként a legtöbb esetben olyan, könnyen megvalósítható intézkedés, amit továbbra is javasolni lehet a szükségtelen sugárterhelés elkerülésére szolgáló rendszabályként.

A szakértői csoport úgy vélte, hogy semmi alapja sem volt az országok közötti utazásokat korlátozó intézkedéseknek, a nyilvánvaló kivételtől – a baleset közvetlen környezetébe történő utazás korlátozásától – eltekintve. Számos kérdést vetett fel az élelmiszerek importja és több ország korlátozó intézkedéseket léptetett életbe. Közegészségügyi indokok az ilyen korlátozásokat nem támasztják alá, kivéve azokra a termékekre vonatkozóan, amelyek a baleset színhelye körüli szennyezett területről származnak, illetve kisebb kiterjedésű, fokozottan szennyezett területekről, amelyek egyes országokban a felhő átvonulása alatti esőzés következtében álltak elő.

A szennyeződés szovjetunióbeli mértékére és területére vonatkozó információk hiánya, valamint a termék pontos eredetének azonosításában mutatkozó nehézségek azonban, sugallhattak adminisztratív intézkedéseket, amelyeket azonban célszerű a szennyeződés tényleges fokának mérésére alapozni.

A radioaktív aeroszollok⁷²⁶ közvetlen ráakódása a bőrre, a ruházatra, a járművekre és más tárgyakra nem ad okot aggodalomra. Egyetlen lehetséges kivételt jelentik azok a folyamatok, amelyek során az atmoszférában lévő por bekonzentrálódik, mint pl. a nagyobb légforgalmú levegőtisztító berendezések működése.

A baleset hosszú távú kihatásának megfelelő értékeléséhez szükséges, hogy a cézium 137 lerakódásáról részletesebb ismeretekkel rendelkezünk. Ezért javasoljuk e lerakódások mértékének és földrajzi eloszlásának tanulmányozását. Szükség van továbbá egy nemzetközi rendszer létrehozására, bármely, jövőbeni, nagyobb mérvű balesetre vonatkozó információk gyűjtése és interpretálása céljából. Ezt a rendszert a már meglévő nemzeti rendszerekre és nemzetközi hálózatokra kell alapozni és gondoskodni kell az országon belüli és országok közötti korai információcseréről. Szükség van olyan nemzeti és helyi szintű rendszerek fenntartására, amelyek meg-

⁷²⁵ L. 33. sz. lábjegyzet.

⁷²⁶ L. Szakkifejezések.

határozott központokból tájékoztatást nyújtanak és tanácsot adnak a lakosságnak. A balesetelhárítás tervezésére vonatkozóan számos nemzetközi szervezet tett közzé irányelveket. A jelenlegi balesettel kapcsolatosan nyert tapasztalatokat teljes mértékben hasznosítani kell ezeknek az irányelveknek az átdolgozása és véglegesítése során.

Jardel, VSZ⁷²⁷

[MNL OL- XIX-A-2-af-00147-VI-szn/1986. (WHO 1986. 05. 06.) Gépelt fogalmazvány. Emellett található egy tartalmilag azonos, azonban más szavakkal fordított példány a következő feljegyzéssel az oldal tetején: „G. ellenőrzött, szakszerű, pontos fogalmazás kell – ezt [sic!] vezetőknek szétküldésre alkalmas módon leírni – EüM-ben ellenőrizni, hogy megjött-e és hová a távirat. olvashatatlan szignó.”]

112.

A bécsi nagykövetség jelentése a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség Kormányzótanácsának rendkívüli üléséről (1986. május 22.)

1731/Ma/86.

PERMANENT MISSION OF HUNGARY TO
THE INTERNATIONAL ORGANIZATIONS
IN VIENNA

SZOLGÁLATI HASZNÁLATRA!

Bécs, 1986. május 22.

1685.

Szám: 115/SzH/1986.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példány

Irattár: 1 "

Előadó: Gyarmati I.

KÜLÜGYMINISZTERIUM

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Budapest

Tárgy: NAÜ Kormányzótanács rendkívüli ülése

H. sz. M/149 táviratunk

A NAÜ Kormányzótanács⁷²⁸ rendkívüli ülését az NSZK kormányának kérésére hívták össze azzal a céllal, hogy megtárgyalja a csernobili atomerőműben történt baleset következményeit, és a NAÜ által teendő intézkedéseket. Az ülés előzményeihez tartozik, hogy a NAÜ főigazgatója⁷²⁹ szovjetunióbeli utazásáról visszatérve tájékoztatást tartott a misszióknak tapasztalatairól, és a szovjet hatóságokkal foly-

⁷²⁷ Tollal aláhúзва, kézírással helyesbítve: Jardel Unisante, Egészségügyi Világszervezet.

⁷²⁸ L. 154. sz. látjegyzet.

⁷²⁹ Hans Blix

tatott megbeszéléseiről, amelyben azok együttműködését igen pozitívan értékelt. /1. sz. melléklet/⁷³⁰ Blixet elkísérte útjára Konsztantyinov főigazgató helyettes mellett Rosen, a nukleáris biztonsági osztály amerikai nemzetiségű igazgatója is. Ő még Blixnél is határozottabban képviselte a tájékoztatón azt az álláspontot, hogy az egyes európai országokban tett korlátozó intézkedések a nukleáris sugárzási adatok alapján feleslegesek voltak. Tovább bonyolította a nyugati országok terveit Gorbacsov elvtárs TV-nyilatkozata, amely lényegében minden olyan javaslatot megtett,⁷³¹ amelynek követelésére a nyugatiak készültek. Magánbeszélgetésekben az ülés előtt éppen ezért többen, pl. az amerikai képviselők is csalódottan nyilatkoztak, hiszen így a Kormányzótanács ülésén már „csak” a konstruktív elemek kiemelésére volt lehetőségük.

A helyzet megnyugvásához az is hozzájárult, hogy az első propagandisztikus ne-kibuzdulás után a legtöbb nyugati ország kormánya, főként az NSZK, Franciaország és az USA, felismerte, hogy a pillanatnyi politikai tőkét, amit a katasztrófa kapcsán szított szovjetellenes kampányból nyerhetnek, jelentősen ellensúlyozná az azok a nehézségek, amelyeket saját maguknak okoznak közvéleményük érzelmeinek felkorbácsolásával a nukleáris erőművek működését illetően.

Mindezen okok miatt a KT ülés előtt is érzékelhető volt, hogy az ülésen nem a konfrontáció lesz a jellemző, hanem a törekvés arra, hogy a balesetből pozitív következtetéseket vonjanak le a jövőre nézve a nemzetközi együttműködés fejlesztése érdekében a nukleáris létesítmények biztonságának növelésére, és a katasztrófák megelőzése, illetve következményeik csökkentésére.

Ennek megfelelően kezdődött el a KT ülése, amely előtt már a Szovjetunió és az Egyesült Államok konzultációkat folytattak az ülésen követendő politikájukról. Már az Egyesült Államok határozat-tervezete, ami a korábban benyújtott NSZK tervezetet volt hivatva háttérbe szorítani, sem volt lényegében ellenséges /2. sz. melléklet/,⁷³² ezt a javasolt szovjet módosítások /3. sz. melléklet/⁷³³ tovább enyhítették. A konzultációkba bevonták a francia képviselőt, majd később több más fejlett tőkés állam képviselőjét, s végül a többi szocialista országot is.

Az ülés kezdetére így egyeztetett dokumentum-tervezettel rendelkeztek, amit az NSZK képviselője is elfogadott, és visszavonta saját határozat-tervezetét /4. sz. melléklet/.⁷³⁴

⁷³⁰ A melléklet nem található.

⁷³¹ Utalás Gorbacsov 1986. május 14-i TV-beszédére. L. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 18. sz. lábjegyzet.

⁷³² A melléklet nem található.

⁷³³ A melléklet nem található.

⁷³⁴ A melléklet nem található.

A vitában először a főigazgató szólalt fel, igen konstruktívan /5. sz. melléklet/.⁷³⁵ A szovjet képviselő rögtön ezután igen kimerítő, és mindenki által pozitívan értékelt ismertetést adott a katasztrófa lezajlásáról rendelkezésre álló ismeretekről és a következményekről, valamint az azok elhárítása érdekében tett lépésekről. Második felszólalásában pedig megismételte és konkretizálta a Gorbacsov elvtárs által a nemzetközi együttműködésre tett javaslatokat.

Ezek után gyakorlatilag minden hozzászóló csak a pozitív elemeket emelte ki hozzászólásában. Mindenki arra összpontosított, hogy milyen intézkedéseket lehet és kell tenni a biztonság növelése, a katasztrófák következményeinek elhárítása érdekében, illetve milyen lehetőségek vannak a nemzetközi együttműködés erősítésére ezeken a területeken, különös tekintettel a NAÜ szerepére. /A kötelező biztonsági standardok kényes kérdését a vita és az elnöki nyilatkozat egyaránt elkerülte./

A későinek ítélt szovjet információszolgáltatást csak a skandináv országok képviselői bírálták, de azok is igen enyhe formában.

Kisebbségi vita csak a szovjet képviselőnek a nukleáris kísérletek moratóriumára vonatkozó megjegyzése után bontakozott ki, amikor is az amerikai nagykövet saját kormánya álláspontjának rövid ismertetését tartotta szükségesnek, de ezt sem polemikus hangnemben.

A vita összefoglalását tartalmazó, már előzetesen elkészített elnöki nyilatkozatban, amit angol javaslatra részesített a KT előnyben egy határozattal szemben, a konzultációk csak lényegtelen, főként szövegezési változtatásokat eszközöltek, amelyek közül a leglényegesebb a 8/B. pontban tett módosítás, ahol szakértői /expert group/ tanácskozás helyett kormányzati szakértők tanácskozása /governmental experts/ került be a végleges szövegbe /végleges szöveggel még nem rendelkezünk, kézhez vétele után felterjesztjük/.

A rendkívüli ülés szak mérlege pozitívnak mondható. A Szovjetunió sikerült megakadályoznia, hogy az ülés szakot politikai célokra használják fel ellene. Az ülés szak egyben kiindulópontja lehet a nukleáris erőművek, illetve berendezések biztonságát, a nemzetközi együttműködést, szélesebb és gyorsabb tájékoztatást szolgáló nemzetközi megállapodások⁷³⁶ kidolgozásának.

Nagy János
nagykövet

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-III-Ausztria-szn/1986. (KÜM 1685/1986). Gépelt tisztázott pecsét nélkül saját kezű aláírással.]

⁷³⁵ A melléklet nem található.

⁷³⁶ L. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 20. sz. lábjegyzet.

113.

**Jelentés a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség
Kormányzótanácsának május 21-ei rendkívüli üléséről
(1986. május 26.)**

1986. május 26.

JELENTÉS

a NAŰ Kormányzótanácsának május 21-i rendkívüli üléséről

A Kormányzótanácsot⁷³⁷ a csernobili atomerőművi balesetből adódó következtetések és teendők megtárgyalására hívták össze. Az NSZK határozati javaslatot kívánt előterjeszteni. Az ülést megelőző nem hivatalos megbeszélések eredményeként ez az anyag – bár szerepel az üléshez fűződő kiadványok közt – nem került szavazásra. Helyette az ülés végén egy elnöki nyilatkozat került felolvasásra, amelynek szövegét több menetben előzetesen egyeztettek [sic!]. Ennek alapvető tartalmát a bécsi Képviselőlet jelentése ismerteti, az ülés általános értékelésével egyetemben. Az alábbiak ennek kiegészítésére szolgálnak.

Maga az ülés (és az előkészítésében résztvevő küldöttségek szerint az azt közvetlenül megelőző megbeszélések is) konstruktív légkörben folytak le.

A felszólalók többsége együttérzést fejezte ki a szovjet néppel az azt sújtó szerencsétlenség miatt és kevésbé az eddig történetekkel, hanem inkább a teendőkkel foglalkozott. Pozitívan értékelték a NAŰ eddigi tevékenységét és a jövőben még nagyobb szerepet szánnak neki. A kb. 36 felszólalás közül – elhangzásuk sorrendjében – az alábbiakat lehet kiemelni:

Az NSZK képviselője említette, hogy néhány száz millió márkás károkról van szó területükön; a kormány a károsultak kompenzációját készíti elő. Ezeket a károkat részben hatósági intézkedések, részben piaci hatások idézték elő.

Svédország részéről úgy vélik, hogy átfogó jelentésre csak egy év múlva lehet számítani. Elhúzódhat a készülő egyezmények ratifikálása, hatályba lépése, ezért azonnal átmeneti szabályozások kellene. Az erőművek biztonságát illetően ismertette a svéd belső koncepciót: 8-10 évenként minden atomerőműben a biztonsági tervet, intézkedéseket felül kell alaposan vizsgálni (mint indításkor), megelőzendő ezek „kopását”. Tájékoztató: csak nyílt, őszinte légkörben lehet számítani a lakos-

⁷³⁷ L. 155. sz. lábjegyzet.

ság bizalmára. Kell nemzetközi mérési rendszer. A beavatkozási szinteket nemzetközileg kell meghatározni. Svédország kész költségmentes szakértőket bocsátani a NAŰ rendelkezésére.

Az Egyesült Államok részéről egyebek közt elhangzott egy javaslat arra, hogy a NAŰ kooperáljon az ENEA-val.

Az indiai kormányzó szerint katasztrófák mindig voltak. Példaként említi a Bhopali vegyi katasztrófát⁷³⁸ és a Challenger esetét.⁷³⁹ Méltatta a Szovjetunió készségét az együttműködésre. A tervezett konferencián szerint nem csak Csernobilról kell tárgyalni, hanem más atombalesetekről is. Emlékeztetett: baleset katonai létesítményekben is előfordulhat. Felemlítette a légköri kísérletek korszakát, a sugárzási háttér akkori magas szintjét.

Ellenezte nemzetközileg kötelező biztonságtechnikai normák bevezetését. Ajánlások viszont kellenek. Ki kell terjedniük a már működő reaktorokra is. Javasolja a NAŰ költségvetésének növelését is, a szükségekhez mérten. Ellenzi viszont a „költségmentes szakértők” (cost-free experts) felajánlását egyes országok részéről, mert ez az országok szűk csoportjának kiemelkedő befolyást biztosít azokkal szemben, akik ezt nem engedhetik meg maguknak.

A határon túlmenő hatások kérdése nem egyszerű. Erre vonatkozó közlések, vádak rosszindulatúak is lehetnek. Ezért javasolja, hogy az ilyen adatokat NAŰ-teamek verifikálják.⁷⁴⁰ Kell tehát valami nemzetközi mechanizmus, de vigyázni kell az országok szuverenitására, azzal együtt, hogy biztonság terén megengedhetetlen a titkolódzás.

Technikai vonatkozásban említette, hogy eddig nem elég figyelmet szenteltek az atomtechnikában a szabad hidrogén által kiváltható hatásoknak.

Franciaország: a témánál kell maradni, nem szabad bedőlni jelszavaknak. Az atomenergia nem eredendően rossz. Kifogásolta, hogy a kapott tájékoztatás kései volt és rossz.

Szerinte is a biztonsági normák minden állam belső szuverenitási szférájába tartoznak.

⁷³⁸ 1984. december 3-án Madhya Prades szövetségi állam fővárosában, Bhopál város szívében egy vegyi üzemben baleset történt. A rovarirtó szerek gyártó Union Carbide üzeméből mintegy 42 tonna metil-izocianát került a levegőbe. Az elszabaduló mérges gáz több mint kétezer azonnali halálos áldozatot követelt, ezenfelül pedig több százezer ember szenvedett maradandó egészségkárosodást.

⁷³⁹ A Challenger amerikai űrrepülőgép 1986. január 28-án, a felszállást követő 73. másodpercben felrobbant és darabjaira hullott. A fedélzeten tartózkodó hét űrhajós meghalt.

⁷⁴⁰ Igazolják, ellenőrizték.

Finnország képviselője elmondta, hogy az első jelzéseket a 300 állandó mérési pontjuk egyikéről április 27-én este kapták. 29-én a szovjet hatóságok még nem tudtak tájékoztatást adni a történetekről és a még zajló folyamatokról.

Finn mérések szerint, egy időben felettük főként az 1-1,5 km magassági szintek közt mozgó légtömegek voltak szennyezve. Amikor a meteorológusok jelezték, hogy a szélirány a baleset színhelyén dél felé fordul, a Kijevben lévő finneket kűlöngéppel vitték haza.

Finnországban anyagi károkat elsősorban a turizmus erőteljes visszaesése okozza [sic!] (idegenforgalmi kár eddig kb. 200 millió finn márka). Erősödik a lakosságban az atomenergia békés alkalmazásaival szembeni hangulati ellenállás.

A NAÜ-ben lesznek költségvetési kihatások. Finnország is küld cost-free szakértőket.

Az ügy sok hatóságot (és nemzetközi szervezetet) kényszerít tevékenységre. Ezeknek a szervezeteknek is érezniük kell felelősségüket.

A nemzetközi tapasztalatok terén fontosak lesznek pl. a lakosság evakuálására vonatkozóak is.

Norvégia részéről elhangzott az a vélemény, hogy az atomerőművek containment-jét⁷⁴¹ kell javítani.

A kanadai kormányzó óvott túlzott sürgetéstől és elsietett döntésektől: „fontos” és „sürgős” nem ugyanaz. Szerinte alapvető konszenzus a négy fő teendőben megvan; most láthatóan is tovább kell lépni. De a fő felelősség a kormányoké. Nemzetközi kötelező normák és ellenőrzések értékét kétesnek tartja.

Japán: várja, hogy a Szovjetunió minél előbb adjon részletekbe menő tájékoztatást az eseményekről. A NAÜ Titkársága állítson össze minden adatot a békés atomprogramról, stb. Japán is felajánl költségmentes szakértőket.

Szemjonov elvtárs, a Szovjetunió képviselőjében, először az ülés elején adott tájékoztatást az eseményekről. Második felszólalásában foglalkozott a feladatokkal. Nem kívánt kitérni arra, igazuk van-e azoknak, akik felvetették a Szovjetunió által nyújtott információk késői voltát; fontosabb a teendőkre összpontosítani a figyelmet. Növelni kell az atomerőművek biztonságát.

Négyponthoz javasol (úgy szólván mindenki négy pontot említett, bár ezek nem estek teljesen egybe): a. kölcsönös tájékoztatás, segítségnyújtás; b. konferencia a NAÜ égisze alatt; c. a NAÜ erősítése; d. NAÜ és más nemzetközi szervezetek együttműködésének jobb egybehangolása.

⁷⁴¹ L. 147. sz. lábjegyzet.

A Szovjetunió júniusban részletes javaslatot terjeszt elő. Addig is, csak említés végett: a tájékoztatás vonatkozásában meg kell határozni, milyen eseményszinttől, mikor (időben), milyen formátumban, milyen csatornákon kell tájékoztatást nyújtani, milyen jogi szabályok keretében. Kell egy új mechanizmus a segítségnyújtásra is; a mostani javításra szorul. Kell adatbank a természetes háttérrel. Ki kell egészíteni a technikai eszközöket mind a megelőzés, mind esetleges következmények elhárítása érdekében.

Örömmel nyugtázza, hogy a nemzetközi egyezményekre vonatkozó javaslatok nagyjából egybevágóak a szovjet javaslatokkal.

Kitért az atom katonai alkalmazásaira – mint igazi veszélyre. Utalt a szovjet javaslatokra az USA címére, a politikai légkör javítása érdekében.

A dél-koreai kormányzó javasolta a kérdéskörre vonatkozó regionális együttműködés erősítését is.

Az USA képviselőjének reagálása a szovjet felszólalásra elutasító volt, de mérsékelt hangvételű. Megismételte a nevadai kísérletekre vonatkozó meghívást.

A WHO képviselője megerősítette szervezetének együttműködési készségét a NAÜ-vel a továbbiakra nézve is. Most intenzíven dolgoznak; 1987 januárjában készülnek részletes jelentést közzétenni.

Sok a teendő a „beavatkozási szintek” körül, arra nézve is, hogy mit kell tenni, amikor eléri „a” szintet.

A nemzetközi kölcsönös tájékoztatási rendszert azonnal be kell indítani. A tervezett egyezményben fontos rögzíteni, mikor mit kell közölni; az egyezményt így is ki kell egészíteni kétoldalú megállapodások hálózatával. Ellenzi, hogy ezt most egy átfogó ipari baleseti értesítési rendszerrel kössék össze, mert az késleltetheti a nukleáris baleseti rendszer működésbe lépését. Erősíteni kell az IRS-t⁷⁴² is.

Módosítások kellenek a NAÜ szervezeti struktúrájában is. Jobban (kifelé is láthatóan) szét kell választani az atomenergia alkalmazását előmozdító és az azt ellenőrző funkciókat. Új főosztályra (department) is gondol.

Lendvai Ottó

[MNL OL XIX-J-1-k-1986-NAÜ-V/73-1685/2 – 1986. május 26. Gépelt tisztázat, pecsét nélkül, Lendvai Ottó saját kezű aláírásával.]

⁷⁴² Incident Reporting System: Az OECD Nuclear Energy Agency szervezete által az atomerőművek biztonságával összefüggő eseményekkel kapcsolatos információk cseréje érdekében 1981-ben létrehozott rendszer. 1983-ban a NAÜ a rendszert kiterjesztette a nem OECD-országokra is.

114.

**A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség
csernobili balesettel kapcsolatos tevékenységéről készült összefoglaló
(1986. augusztus 1.)**

Összefoglalás

a csernobili balesettel kapcsolatos IAEA tevékenységről⁷⁴³

I. Az előzmények összefoglalása

1. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szakértői csoportja 1986. május 6-án, Koppenhágában tartott üléséről kiadott közleményben megállapította, hogy szükség van egy nemzetközi rendszer létesítésére, amely a jövőben összegyűjti és értelmezi a nagyobb reaktorbalesetek információit. Ennek a rendszernek meglévő nemzeti rendszereken és nemzetközi hálózatokon kellene alapulnia és az országok közötti korai információcserét kellene szolgáztatnia.

2. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (IAEA) vezérigazgatójának⁷⁴⁴ a Szovjetunióban történt tárgyalásai után 1986. május 9-én közzétett közlemény⁷⁴⁵ a nukleáris biztonság növelése és a balesetek következményeinek csökkentése érdekében szükségesnek tartja egy korai figyelmeztető mechanizmus létesítését a radioaktív anyagok olyan kibocsátásáról, amelyek az országhatárokon túli területekre juthatnak. Ennek a radioaktivitás szintjéről szóló információkat is tartalmaznia kell. A megvalósítás két módon történhet.

Az egyik lehetséges megoldás egy nemzetközi egyezmény megkötése, amelynek aláírói vállalják, hogy értesítik egymást a radioaktív anyagok olyan kibocsátásáról, amelyek határaikon túl juthatnak. Jelenleg ilyen többoldalú megegyezés nincs, csak több kétoldalú megállapodás jött létre.

⁷⁴³ Az összefoglalót Beledi Dezső, az Országos Mérésügyi Hivatal elnöke küldte meg 1986. augusztus 18-án Horn Gyula külügyminisztériumi államtitkár részére a következő szövegű kísérőlevéllel: „Kedves Horn Elvtárs! Az Országos Mérésügyi Hivatal műszaki elnökhelyettese, Dr. Zsdánszky Kálmán jelenleg meghívott szakértőként a bécsi Nemzetközi Atomenergia ügynökségnél dolgozik. Zsdánszky elvtárs kérésére információkat állított össze a csernobili balesettel kapcsolatos NAÜ tevékenységről, amely a Külügyminisztérium számára is tartalmazhat hasznosítható információkat. Az anyagokat mellékelem szíves felhasználásra. Egy másolatot megküldtem Dr. Tétényi Pál elvtársnak is.”

⁷⁴⁴ Hans Blix

⁷⁴⁵ A NAÜ vezetői által tartott sajtóértekezletről beszámolt a *Népszabadság* 1986. május 10-i száma.

A másik lehetséges megoldás egy olyan korai figyelmeztető rendszer létrehozása, amely folyamatosan adatokat szolgáltat a radioaktivitás szintjéről.

3. Az IAEA Kormányzótanácsa⁷⁴⁶ (Board) 1986. május 21-i rendkívüli ülésén foglalkozott a legutóbbi – és korábbi – reaktor balesetekkel. A Board felkérte az IAEA vezérigazgatóját, hogy a Board júniusi ülésén terjessze elő részletes javaslatait az alábbi program megvalósítására:

- A. Három hónapon belül hívjon össze szakértői értekezletet a baleset utáni helyzet áttekintése céljából. Az értekezlet eredményeit és javaslatokat terjesszék a Board elé a szeptemberi ülést megelőzően.⁷⁴⁷
- B. A kormányok szakértőiből hozzon létre bizottságokat az alábbi két nemzetközi egyezmény tervezetének sürgős kidolgozására:
 - Az egyik kötelezné az egyezmény aláíróit arra, hogy az olyan nukleáris balesetekről, amelyek hatásai a határokon túl terjedhetnek, korai értesítést és átfogó információt adnak.
 - A másik egyezmény kötelezné a feleket a szükségintézkedések koordinálására és segélynyújtásra.

Az egyezmények tervezeteit mielőbb terjesszék a Board elé.

A Board tagjai egyhangúlag megerősítették azt, hogy ezeknek az egyezményeknek a hatályba lépése előtt is haladéktalanul értesítik egymást és tájékoztatást adnak az olyan nukleáris balesetekről, amelyek hatásai a határokon túl terjedhetnek.
- C. Hozzon létre szakértőkből munkacsoportot annak megfontolására, hogy nagyobb távlatban milyen további intézkedések célszerűek a nukleáris biztonság területén az együttműködés fejlesztésére, beleértve a nukleáris biztonsági szabványok további fejlesztését.
- D. Hívjon össze mielőbb a kormányok képviselőinek részvételével egy konferenciát a nukleáris biztonság ügyében.

A Board felkérte továbbá a vezérigazgatót, hogy készítsen javaslatokat az IAEA nukleáris biztonsággal kapcsolatos tevékenységének a kiterjesztésére a fentiekben vázoltak szerint és nyújtsa be az ezzel kapcsolatos költségek elemzését a Board 1986. júniusi ülésén.

4. A Board 1986. júniusi ülésére elkészült az IAEA javaslata

- a nukleáris biztonság különleges programjának megvalósítására, és
- az IAEA nukleáris biztonsággal kapcsolatos tevékenységének kiterjesztésére.

⁷⁴⁶ L. 155. sz. lábjegyzet.

⁷⁴⁷ A NAÜ július 21. és augusztus 15., majd augusztus 25–29. között tartotta szakértői értekezletét Bécsben, ez utóbbiról l. 118. sz. dokumentum.

4.1. A nukleáris biztonság különleges programjának megvalósításának javaslata

- a) A baleset utáni helyzet áttekintésével foglalkozó értekezletet a tagállamok és nemzetközi, valamint kormányközi szervezetek szakértőinek részvételével júliusra vagy augusztusra tervezik és mintegy 250 résztvevőre számítanak. A pontos időpont a Szovjetunió által végzendő elemzés befejezésétől függ. Azt várják, hogy a Szovjetunió szakértői ismertetni fogják a csernobili atomerőmű tulajdonságait, a baleset részletes okát, az események sorozatát, a sürgőshelyzetben hozott intézkedéseket, a radiológiai és környezeti következményeket, a balesettel kapcsolatos tevékenység irányítását és a sugármentesítési intézkedéseket.⁷⁴⁸
Az értekezleten előadásokat, vitákat és speciális kérdésekkel foglalkozó munkamegbeszéléseket terveznek.
- b) A korai értesítésről és az egyeztetett szükségintézkedésről szóló nemzetközi egyezmény tervezetét az IAEA munkacsoportja készíti el és a kormányok szakértői előreláthatólag július végén tárgyalják. A két egyezmény tervezetét a Board 1986. szeptember 25-én kezdődő értekezlete elé terjesztik.
- c) Az IAEA 1986. szeptember 29. – október 3. közötti időszakra tervezett Közügyűlést úgy tervezik, hogy miniszteri szintű megbeszélésekkel kezdődjék. A magas szintű megbeszéléseket 1986. szeptember 24-25-re tervezik.⁷⁴⁹

4.2. Az IAEA nukleáris biztonsággal kapcsolatos tevékenységének kiterjesztésének javaslata

Az ezzel kapcsolatos javaslat az IAEA tevékenységének kiterjesztését tervezi az alábbi területeken:

- a) a nukleáris energia műszaki és gazdasági kérdései,
- b) radioaktív hulladékok kezelése,
- c) egészségvédelmi kérdések (dozimetria, a környezet és élelmiszerek radioaktív szennyezésének mérései),
- d) az ionizáló sugárzással dolgozók és a lakosság sugárvédelmi kérdései,
- e) radioaktív anyagok biztonságos szállítása,
- f) veszélyhelyzetre való felkészülés,
- g) nukleáris berendezések biztonsága.

⁷⁴⁸ A szakértői értekezleten a Szovjetunió által adott tájékoztatót I. MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok-10/III. t. (SZAB jelentés)

⁷⁴⁹ A NAÜ rendkívüli közgyűlése 1986. szeptember 24-én kezdődött, viszont a szervezet rendes, XXX. közgyűlése 1986. szeptember 29. – október 3. között zajlott.

II. A jelenlegi helyzet

1. A baleset utáni helyzet elemzésével foglalkozó értekezlet megtartását Bécsben 1986. aug[usztus] 25-29. között tervezik.
2. A két nemzetközi egyezmény (korai értesítés és egyeztetett szükségintézkedések) tervezetét 1986. júl[ius] 21. – aug[usztus] 8. között tárgyalják a kormányok szakértői. A tervezetek 2 korábbi IAEA dokument[um] (INFCIRC/310⁷⁵⁰ és INFCIRC/321⁷⁵¹) alapján készültek, amelyeket 1983-ban, illetve 1984-ben publikáltak. A hozzászólások és észrevételek alapján sok a módosítás. A módosított tervezetek előre láthatólag aug[usztus] 8-ig elkészülnek.
3. A dozimetria⁷⁵² és a környezeti radioaktív szennyezések mérése területén az a feladat, hogy az alkalmazásra kerülő mérőrendszerek és mérési módszerek összehasonlítható adatokat szolgáltatassanak a megszervezésre kerülő nemzetközi adatbank számára.
4. Vizsgálat tárgyát képezi az is, hogy az atomerőművek biztonságát miként növelheti a különböző beépített mérőeszközök rendszeres ellenőrzése.

1986. augusztus 1.

Dr. Zsdánszky Kálmán

[MNL OL XIX-J-1-k-1986-NAÜ-V/73-1685/16/1986. Gépelt tisztázat aláírás és pecsét nélkül.]

⁷⁵⁰ <https://www.iaea.org/sites/default/files/infirc310.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. december 3.)

⁷⁵¹ <https://www.iaea.org/sites/default/files/infirc321.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. december 3.)

⁷⁵² Sugárázsmérés.

115.

**Jelentés a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatban
1986. augusztus 14-én Moszkvában összehívott értekezletről
(1986. augusztus 21.)**

NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

FŐOSZTÁLYA

Tóth Tibor

SZIGORÚAN TITKOS!

Készült: 9 példányban

002679/10/1986.

0002

Kapja:

1/ Várkonyi elvtárs

2/ Horn elvtárs⁷⁵³

3/ Barity elvtárs

4/ Kővári elvtárs

5/ Birnbauer elvtárs

6/ Hajdú elvtárs

7/ Bécs

8/ Moszkva

9/ Sajat

Feljegyzés

Tárgy: A csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatban 1986. augusztus 14-én Moszkvában összehívott értekeztet

1986. augusztus 14-én Moszkvában szovjet kezdeményezésre értekezletre került sor, amelyen a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának képviselői tájékoztatást adtak a szocialista országok illetékes képviselőinek a csernobili atomerőművi baleset kivizsgálásának eredményeiről, illetve ismertették a baleset kérdésében a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségnek megküldött tájékoztató főbb elemeit. Mellékeljük az Országos Atomenergia Bizottság által készített jelentést az értekezletről. A szovjet atomenergia bizottság által a NAÜ-höz eljuttatott tájékoztató orosz nyelvű változatának másolata (70 oldal) a Nemzetközi Szervezetek Főosztályán áll rendelkezésre. A magyar nyelvű fordítás⁷⁵⁴ elkészítése folyamatban van.

⁷⁵³ Kézzel aláhúzva.

⁷⁵⁴ MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t. (SZAB jelentés)

A csernobili balesettel kapcsolatban tartandó NAÜ-konferenciára (1986. augusztus 25-29.) kiutazó magyar küldöttség felkészüléséhez felhasználja az értekezlet és a tájékoztató tapasztalatait.

Budapest, 1986. augusztus 21.

JELENTÉS

a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatban
1986. augusztus 14-én Moszkvában összehívott értekezletről

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség 1986. augusztus 25-29. között nemzetközi konferenciát szervez Bécsben, amelyen a szovjet szakértők ismertetik a csernobili atomerőművi baleset kivizsgálásának eredményeit. Ezt megelőzően a szocialista országok előzetes tájékoztatására a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottság 1986. augusztus 14-re értekezletet hívott össze Moszkvában.

Az értekezleten a szocialista országok – Bulgária, Csehszlovákia, a Koreai Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, az NDK, Magyarország, Mongólia, Románia, a Szovjetunió és Vietnám – atomenergia bizottságainak vezetői, valamint a külügyminisztériumok és a moszkvai nagykövetségek munkatársai vettek részt. A magyar delegációt Vajda György, az Országos Atomenergia Bizottság ügyvezető elnökhelyettese vezette.

Az értekezlet megnyitásakor Petroszjanc A. M., a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának elnöke bejelentette, hogy a bécsi konferencián Legaszov V. A. akadémikus, a Kurcsatov Atomenergia Kutató Intézet igazgató-helyettesének⁷⁵⁵ vezetésével közel ötven fős szovjet delegáció vesz részt.

A csernobili atomerőművi baleset okairól és következményeiről mintegy 450 oldalas tájékoztató készült, amelyet a napokban küldtek meg a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségnek és amelyet átadtak az értekezlet résztvevőinek is. A tájékoztatót az értekezleten Legaszov akadémikus ismertette.

A részletes és sokrétű tájékoztató többek között tartalmazza a RBMK típusú reaktorokkal⁷⁵⁶ létesült Csernobili Atomerőmű ismertetését, a baleset leírását és számítógépes modellel végzett elemzését, a következmények felszámolására, a környezet és a lakosság ellenőrzésére foganatosított intézkedéseket, valamint a nukleáris biztonság fokozására kialakított ajánlásokat.

A tájékoztató és a feltett kérdésekre adott válaszok alapján a leglényegesebb megállapítások az alábbiak szerint foglalhatók össze:

⁷⁵⁵ Valerij Legaszov volt az igazgató első helyettese, Jevgenyin Velikov pedig az igazgatóhelyettes.

⁷⁵⁶ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

1. A Csernobili Atomerőmű 1983 decemberében üzembe helyezett negyedik blokkját 1986. április 25-re virradó éjszaka tervszerinti karbantartásra kezdték leállítani. A teljes leállítás előtt a biztonsági villamosenergia ellátással kapcsolatos vizsgálatot terveztek elvégezni. Hasonló vizsgálatot a többi blokkon már végeztek, de elektrotechnika jellegű problémaként kezelték, sem a főkonstruktorral, sem a tudományos vezetővel, sem a nukleáris biztonsági hatósággal, de még az erőmű nukleáris biztonsági részlegével sem egyeztetették.

A reaktor leállítását később a kievi⁷⁵⁷ teherelosztó kérésére megszakították és az éjszakai órákban folytatták, amikor az alapvető személyzet nem tartózkodott az atomerőműben. A személyzet hibája és a leállítás megszakítása miatt, a reaktor olyan állapotba került (jódgödör⁷⁵⁸), amely a vizsgálat elhalasztását indokolta. A személyzet azonban a műszak végéig a vizsgálatot mindenképpen el akarta végezni. Ennek érdekében a reaktor üzemzavari hűtési rendszerét, valamint több más védelmi rendszert bénítottak, és a vizsgálatot az üzemviteli szabályzat és a vizsgálati program előírásainak durva megszegésével kezdték meg. Az előírások sorozatos megszegése következtében 1986. április 26-án éjszaka 1 óra 24 perckor a reaktor teljesítménye hirtelen megnövekedett és először gőzrobbanás, majd vegyi robbanás következett be.

2. Különböző módszerekkel végzett számítások szerint a baleset kapcsán a környezetbe került hasadási termékek összaktivitása – a nemesgázokat nem számítva – körülbelül 50 megacurie⁷⁵⁹ volt, ami a reaktorban lévő radioaktív anyagok 3,5%-ának felel meg.

3. Az értekezleten bemutattak a sérült atomerőműről készített videofilmet. A film-ből és a tájékoztatóból is megállapítható, hogy a sérült reaktorblokk végleges lezárása még nem fejeződött be. Legaszov akadémikus elmondotta, hogy jelenleg a kibocsátások értéke – amelyet elsősorban a levegőmozgásnak tulajdonítanak – 30-40 curie/nap. Hozzátette, hogy az RBMK típusnál a normálüzemi kibocsátások értéke nemesgázokra vonatkozóan 400-500 curie/nap.

4. Szovjet feltételezés szerint a bécsi konferencián vitás kérdésként vetődhet fel a védőburkolat (containment⁷⁶⁰) hiánya és a lakosság kitelepítésének időpontja.

Számításaik szerint a robbanás ereje olyan volt, hogy a nyugati országok atomerőműveinél szokásos védőburkolat sem akadályozta volna meg a balesetet,

⁷⁵⁷ kijevi

⁷⁵⁸ A jó d 135-ös izotópjának bomlásterméke a xenon 135. Azt a jelenséget nevezik xenonmérgezésnek, vagy jó d gödörnek, ha ennek az izotópnak a felhalmozódása megakadályozza a már leállított reaktor újraindítását.

⁷⁵⁹ L. Szakkifejezések, valamint 178. sz. dokumentum „aktivitás” szakasz.

⁷⁶⁰ L. 147. sz. lábjegyzet.

sőt, a sérült védőburkolat visszahulló részei az atomerőműben további károkat okoztak volna.

A lakosság kitelepítésének egyesek által elkésettnek ítélt időpontját a maguk részéről optimálisnak tartják, mivel addigra az első radioaktív kibocsátás felhője részben elvonult, és a kitelepülő lakosság így kisebb sugárterhelést kapott.

5. A baleset tanulságai alapján intézkedéseket tettek az RBMK típusú reaktorokkal létesített atomerőművek biztonságának fokozására. Elrendelték a személyzet továbbképzését, és több konstrukciós, valamint üzemviteli módosítást is elhatároztak.

A feltett kérdésekre válaszolva elmondották, hogy a baleset tapasztalatai alapján folyamatban van a szocialista országokban is üzemelő VVER típusú atomerőművek⁷⁶¹ biztonságának fokozására vonatkozó intézkedések kidolgozása is, amely várhatóan ez év szeptemberére fejeződik be.

6. Több delegáció igényelte a szocialista országok fokozottabb együttműködését a balesettel kapcsolatos tanulságok és következtetések, valamint a nukleáris biztonság, az üzemviteli és üzemzavari tapasztalatok feldolgozása területén. Szovjet részről bejelentették, hogy Kievben⁷⁶² Sugárvédelmi Központ létesül, és ennek keretében is mód nyílik a nemzetközi együttműködésre. Ezen kívül lehetőséget láttak arra is, hogy a KGST Atomenergia békés célú felhasználásával foglalkozó együttműködési Állandó Bizottság ez év novemberében esedékes ülése⁷⁶³ is foglalkozzon a baleset tapasztalataival és az együttműködés továbbfejlesztésével e területen.

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-SZU-145/532-002679/10/1986. Gépelt tisztázat aláírás és pecsét nélkül. Az irat első oldalának sarkában kézzel rávezetett 2112/86-os iktatószám, alján a „Titk” szó szerepel, az oldal közepén olvashatatlan szignó látható. A jelentés első oldalának sarkában kézzel rávezetett 2112/86-os iktatószám olvasható.]

⁷⁶¹ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁷⁶² Kijevben

⁷⁶³ A bizottság 51. ülését 1986. november 18–22. között tartotta Moszkvában. Az ülésről készített jelentés szerint a tárgyalásokon jelentős szerepet kapott a NAÜ-vel való, a nukleáris biztonságot érintő együttműködés. Foglalkoztak továbbá a KGST és az EKG együttműködésével a termonukleáris kutatások és a Balti-tenger radiológiai vizsgálata terén. A Szovjetunió kérte az Interatominstrument, a nemzetközi nukleáris műszeripari egyesülés segítségét dozimetriai és radiometriai műszerek szállítása tárgyában, viszont nem támogatta NAÜ-szakértői csoportoknak a szocialista országok erőműveinél végzett vizsgálatát. (MNL OL XIX-A-90-c-Nika György iratai – 1986. 11. 24.)

116.

**A NAÜ 1986. július 21. és augusztus 15. között tartott
bécsi szakértői értekezletéről készült beszámoló
(1986. augusztus 22.)**

B E S Z Á M O L Ó

a nukleáris balesetekkel kapcsolatos értesítésekről és segélynyújtásról
szóló egyezmények kidolgozása tárgyában a Nemzetközi Atomenergiai
Ügynökség keretében összehívott értekezletről⁷⁶⁴

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) már az 1980-as évek elején foglalkozni kezdett a nukleáris- és sugárbaesetek esetleges országhatáron túli hatásaival, és irányelveket⁷⁶⁵ dolgozott ki az ilyen esetekben nemzetközi szinten adandó értesítésekre és kölcsönös segítségnyújtásra.

A csernobili atomerőmű 1986. április 26-i balesetét követően kialakult helyzet tapasztalatai alapján, és az SZKP főtitkárának⁷⁶⁶ f. év május 14-i kezdeményezésére a NAÜ szakértői értekezletet hívott össze a nukleáris balesetekkel kapcsolatos értesítésekről és segítségnyújtásról szóló nemzetközi egyezmények létrehozására.

Az egyezmények szövegének kidolgozásában 1986. július 21. és augusztus 15. között 62 ország és 10 nemzetközi szervezet szakértői vettek részt. Az értekezleten hazánkat az Országos Atomenergia Bizottság és a Külügyminisztérium szakértői képviselték⁷⁶⁷. A szakértői értekezlet bevezető plenáris ülésein a hozzászólások hangoztatták a két egyezmény létrehozásához fűződő általános érdeket, azt a fokozott érdeklődést, amelyet jelenleg a közvélemény a nukleáris biztonsággal kapcsolatos kérdések iránt tanúsít. Megállapítást nyert az is, hogy az atomenergia békés célú felhasználásáról nem lehet lemondani, ezért nemzetközi összefogásra van szükség a nukleáris biztonság további erősítése érdekében. Az egyezmények fontosságának, a megkötésükre irányuló készségnek a kifejezésén túl csak az országoknak egy kis része állította előtérbe a csernobili balesetet követő helyzetben tapasztalt tájékoztatási problémákat, az értekezleten az együttműködésre való törekvés volt a meghatározó.

⁷⁶⁴ A NAÜ szakértői értekezletéről készült beszámolót és a magyar küldöttség útijelentését Tétényi Pál, az Országos Atomenergia Bizottság elnöke küldte meg Marjai József részére.

⁷⁶⁵ L. 750. és 751. sz. lábjegyzetek.

⁷⁶⁶ Gorbacsov, Mihail Szergejevics

⁷⁶⁷ A magyar küldöttséget Zádor Endre, a bécsi állandó képviselő helyettes vezetője irányította; a küldöttség tagjai: Lendvai Ottó (OAB főosztályvezető-helyettes), Czoch Árpádné (OAB osztályvezető), Précseyi Árpád (KÜM főelőadó).

A segítségnyújtási egyezményben részes országok előzetesen bejelentik a NAÜ-nek, milyen segítséget tudnak adni szükség esetén, melyik hatóságuk illetékes és milyen ügyeleten érhetők el. Az egyezmény szabályozza a költségterítés, a felelősség, a segítséget kérő ország által nyújtandó mentességek, a vitarendezés, stb. kérdését. A nukleáris programmal nem rendelkező fejlődő országok erőteljesen hangsúlyozták és az egyezmény szövegében kifejezésre juttatták, hogy a más országtól kapott segítség megtérítése, illetve a NAÜ által térítés nélkül nyújtandó segítség vonatkozásában méltányosan vegyék figyelembe helyzetüket.

Az értesítési egyezmény hatályának meghatározása volt a szakértői értekezlet legnehezebb problémája. A NAÜ Titkárság tervezete egy adott ország területén lévő polgári és katonai létesítmények baleseteire határozta meg az értesítési kötelezettséget. Az atomfegyverrel rendelkező országok közül ezt Anglia, Franciaország, Kína és az Egyesült Államok nem ellenezte, a Szovjetunió tárgyalási irányelvei kezdetben azonban csak békés célú létesítményekre vonatkoztak. Az egyezménytervezet vitájában az országok nagy többsége arra törekedett, hogy a hatály terjedjen ki a hajókra, tengeralattjárókra, műholdakra, nukleáris fegyverekre és fegyverkísérletekre is.

Ennek fő szószólója Argentína, Franciaország, Görögország, India, Irán, Irak, Japán, Mexikó és Spanyolország volt. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió ilyen teljeskörű egyezménnyel nem tudott egyetérteni, ezért a tervezet nem terjed ki a nukleáris fegyverekre és fegyverkísérletekre. Ez a kompromisszum – és egyben az egyezmény szövegének konszenzussal való elfogadása – nagyon nehezen, a négyhetes értekezlet utolsó napján jött létre.

Az egyezmény jelentősége rendkívül nagy, azt jelenti, hogy az egyezményhez csatlakozó országok – eddig példa nélküli módon – minden, az úrben, szárazföldön, tengeren vagy tenger alatt lévő létesítményük és tevékenységük balesetéről (a nukleáris fegyvereket és fegyverkísérleteket kivéve) tájékoztatást adnak az érintett vagy veszélyeztetett országoknak.

Az atomfegyverrel rendelkező országok szakértői – Franciaország kivételével – bejelentették, hogy országuk nyilatkozatot fog tenni, amelyben önkéntesen vállalják a szükséges tájékoztatás megadását a nukleáris fegyverek és fegyverkísérletekkel kapcsolatos balesetek esetére is. Az értesítendő hatóságok és ügyeletek jegyzékét ezen egyezmény keretében is a NAÜ fogja napra készen tartani, és vállalja a tájékoztatás továbbítását is. Hangsúlyozni kell azt is, hogy az egyezményben részes államok által adott tájékoztatást minden érintett ország megkapja, az egyezményben való részességtől függetlenül.

Az egyezmények szövegét a NAÜ Kormányzótanácsa⁷⁶⁸ terjeszti majd a szeptember 24-én kezdődő rendkívüli közgyűlés elé jóváhagyás céljából. Az egyezm-

⁷⁶⁸ L. 155. sz. lábjegyzet.

nyekhez való magyar csatlakozásról szóló minisztertanácsi előterjesztés⁷⁶⁹ előkészítése folyamatban van.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4-664/2/1986. Gépelt tisztázat aláírás és pecsét nélkül.]

117.

A bécsi nagykövetség rejtjeltávirata a NAŰ szakértői értekezletének megítéléséről (1986. szeptember 1.)

BÉCS

Érkezett: 86/09.01. 12:00

09393

SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Fö-Bo

09. 01. 12:30

Ellenőrizte: ⁷⁷⁰

REJTJELTÁVIRAT

A NAŰ tanácskozás Csernobil tanulságairól általános megítélés szerint igen sikeres volt.⁷⁷¹ A résztvevők álláspontját tolmácsolta a tanácskozás svájci elnöke,⁷⁷² aki összefoglalójában aláhúzta: a szovjet szakértők által adott tájékoztatás mennyisége, minősége és bemutatása meghaladta a várakozást. Kiemelte a szovjet szakértők őszinteségét.

Blix főigazgató fontosnak mondotta a tanácskozás eredményét. A megfogalmazott 13 javaslatot további szakértői tanácskozásokra a svájci elnök jelentése tartalmazza majd, amit a szeptemberi rendkívüli közgyűlés tárgyal a már kidolgozott két egyezményrel együtt.⁷⁷³ Blix e folyamatot különösen jelentősnek tartja az atomenergia jövője iránt megrendült bizalom helyreállításában.

⁷⁶⁹ L. a Minisztertanács 3287/1986. sz. határozatát a „Nukleáris balesetekre vonatkozó korai értesítésről szóló” valamint a „Nukleáris baleset vagy radiológiai veszélyhelyzet esetén nyújtandó segítségről szóló” többoldalú nemzetközi egyezmények megkötéséről. (MNL OL XIX-A-83-b-32287/1986.)

⁷⁷⁰ Olvashatatlan szignó.

⁷⁷¹ Bécsben több NAŰ szakértői ülést is tartottak a csernobili atomerőmű baleset kapcsán, a távirat dátumából következtethető, hogy a 1986. augusztus 25–29-e között tartott ülésről van szó. Lásd még a 116. sz. dokumentumot.

⁷⁷² Rudolph Rometsch

⁷⁷³ A mondatnál a lap szélén a következő megjegyzés olvasható: *Faludi et. Ezeket szerezzük be.*

Szovjet részről elégedettek a tanácskozással, kiemelik építő jellegét. Sikerült leküzdeni azokat a nyugati politikai terveket, hogy a szovjet technológia elmaradottságának tulajdonítják a csernobili balesetet. Megjegyzendő azonban, hogy noha a balesetet nyilvánvalóan súlyos emberi hibák okozták, a grafit moderátoros erőművek⁷⁷⁴ felülvizsgálata jelzi, hogy szovjet részről a biztonsági berendezések hatékonyságát javíthatónak tartják.

Politikailag lényeges, hogy nemcsak nem sikerült a Szovjetuniót védekezésbe szorítani, de az egész tanácskozás példázta a Szovjetunió készségét a nemzetközi együttműködésre és konkrétan a nukleáris biztonság növelésére, és az atomenergia szükségességének bemutatására.

– 42 –

Lássa: Dr. Somogyi et.⁷⁷⁵

Láttam:

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-ENSZ-V/73/003850/1/1986. Távirógéppel írt tisztázat, munkapéldány felíratú bélyegzővel. Az iraton iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét található. Az oldal alján kérem iktatni kezelési feljegyzés olvasható. A táviratot Somogyi Ferenc mellett három személyre szignálták ki, ezek közül két személy dátumozott szignója látható az iraton.]

118.

A NAŰ 1986. augusztus 25–29. között tartott bécsi szakértői értekezletéről készült jelentés (1986. szeptember 8.)

J E L E N T É S

a csernobili atomerőmű balesetét elemző szakértői ülésről⁷⁷⁶

A szakértői ülés helye: Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség, Bécs

A szakértői ülés időpontja: 1986. augusztus 25-29.

⁷⁷⁴ Az erőmű felépítéséről l. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁷⁷⁵ 9/11-ével datált szignó.

⁷⁷⁶ A NAŰ értekezletről készült jelentést Tétényi Pál, az Országos Atomenergia Bizottság elnöke küldte meg Marjai József részére.

A magyar küldöttség tagjai:

Vajda György	a delegáció vezetője
Zádor Endre	a delegáció h. vezetője
Czoch Árpádné	
Deme Sándor	
Heizmann György	
Láczai Szabó Tibor	
Szívós Károly	
Vámos Gábor	

1. Előzmények, szervezési kérdések

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) főigazgatójának, Hans Blixnek május 9-i moszkvai látogatásakor megegyezés született, hogy a szovjet szakértők – amint a vizsgálatok előrehaladása lehetővé teszi – részletes tájékoztatást adnak a balesetről a tanulságok széleskörű levonása érdekében.

A NAÜ által szervezett szakértői ülésen 45 ország és 14 nemzetközi szervezet 547 szakértője ismerkedett meg a Szovjetunió által készített 380 oldalas jelentéssel.

A jelentést előbb plenáris ülésen, majd munkacsoportokban ismertették a szovjet szakértők. A négy munkacsoport a következő témákkal foglalkozott:

- az erőmű ismertetése és a baleset leírása;
- a balesetelhárítási intézkedések az erőműben, távlati teendők;
- a balesetelhárítási tevékenység az erőmű környezetében;
- a baleset radiológiai hatásai.

Az ülés elnöke a svájci R. Rometsch, a négy albizottság elnöke az angol B. Edmondson, a francia P. Tanguy, a keletnémet H. Rabold és az argentin D. Beninson volt.

A V. Legaszov akadémikus vezette 28 tagú szovjet küldöttség a jelentés ismertetése után arra törekedett, hogy a jelenlévő nemzetközi szakemberek saját tapasztalataik alapján szóljanak hozzá az alapvető biztonsági kérdésekhez. Erre azonban csak korlátozott mértékben került sor, mert egyrészt az ülés időtartama kevés volt a feltett kérdések megválaszolására, másrészt az erőműtípus és a bekövetkezett baleset súlyossága miatt ezen a téren más országok nem rendelkeznek tapasztalatokkal.⁷⁷⁷

A feltett 530 kérdést a NAÜ által felkért szakértők csoportosították, és 75 fő kérdés csoportot fogalmaztak meg. A szovjet szakértők a legfontosabb kérdésekre választ adtak, és úgy nyilatkoztak, hogy a továbbiakban azokra a kérdésekre is választ fognak adni, amelyekre most nem került sor, illetve nem tudtak még válaszolni.

⁷⁷⁷ A Szovjetunió az RBMK típusú reaktor technológiáját nem exportálta.

2. A baleset kifejlődésének időben ismertetése

1986. április 25-én éjjel 1 órakor a csernobili atomerőmű 4. blokkja megkezdte a leterhelést a második üzemanyag-átrakásra és nagyjavításra. A leterhelési folyamat végén tervezték egy olyan kísérlet elvégzését, amely azt volt hivatott kipróbálni, hogy a leállított turbina kifutási energiája felhasználható a tápszivattyúk üzemzavarai villamosenergia ellátására.

Súlyosan hibás kezelői beavatkozások sorozatának eredményeként a kísérlet megkezdése előtt a reaktor-berendezés a tervezett üzemállapotokon kívül eső, labilis, külső zavarásokra érzékeny, és így a próba végrehajtásához rendkívül kedvezőtlen állapotba került (lásd 1. sz. melléklet).

Ennek ellenére április 26-án éjjel 1.23-kor megkezdtek a kísérlet végrehajtását. A reaktor teljesítménye a kedvezőtlen üzemállapot és a kísérlet következtében végbemenő állapotváltozások miatt előbb lassan, majd egyre gyorsabban növekedni kezdett. A személyzet által 36 másodperc múlva indított reaktorvédelmi működés már nem tudta a reaktorban a hőtermelő folyamatot leállítani. Ellenkezőleg, kb. 4 másodperc alatt a reaktor teljesítménye a névleges érték sokszorosára emelkedett, ami a reaktor aktív zónájának sérüléséhez, és az épületszerkezetben jelentős rombolást okozó robbanáshoz vezetett.

3. Az RBMK blokkoknak a baleset bekövetkezésében közrejátszó jellemzői

Abból eredően, hogy az RBMK típusnál⁷⁷⁸ magában a reaktorban történik a gőztermelés, az ott lévő víz-gőz arány erősen befolyásolja a reaktor nukleáris egyensúlyát. A hőmérséklet növekedésével, és így a gőz arányának emelkedésével – ha külső beavatkozás nem, vagy nem helyesen történik – a nukleáris egyensúly úgy változhat, hogy az a reaktor egyre gyorsuló teljesítménynövekedéséhez vezethet. Hasonló irányú, de kisebb nagyságú a grafit lassító közegnek a hőmérséklet függvényében a nukleáris egyensúlyra gyakorolt hatása.

Az aktív zóna nagy kiterjedése és azon belül a helyileg eltérő teljesítmény arányok a reaktort érzékennyé teszik a különböző technológiai állapotváltozásokra (pl. teljesítményszint, tápvízforgalom és hőmérséklet, stb.), és ez bonyolult ellenőrző és szabályozó rendszer kialakítását teszi szükségessé.

Ebből eredően az RBMK reaktoroknak nem sajátossága a VVER reaktoroknál⁷⁷⁹ meglévő kedvező önszabályozó képesség, azaz, hogy a hőmérséklet növelésével a reaktor teljesítménye – külső beavatkozás nélkül – önszabályozó módon csökken.

⁷⁷⁸ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁷⁷⁹ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

Az aktív zónában lévő nagy mennyiségű grafitban akkumulált jelentős hőmennyiség az üzemzavarokat követő hűtési folyamatban kedvezőtlen hatású, maga a grafit pedig magas hőmérsékleten a víz-gőzzel hőtermelő – és így önfenntartó – reakcióba lép, a csernobili balesetnél pedig a levegőn való lassú égése is problémát okozott.

Az RBMK reaktorvédelmi rendszerének sebességét, beavatkozási hatékonyságát jelentősen befolyásolja a szabályozó rudak helyzete az aktív zónában (a helyzettől függő értékeség miatt). A minimálisan szükséges szabályozási sebességet biztosító szabályozó rúd beállítása mindenkor betartására csupán adminisztratív korlátozás volt előírva, műszaki megoldás (technikai eszközökkel kialakított védelem) ezt nem biztosította. A tervezőnek arra kellett volna törekednie, hogy a lehető legnagyobb mértékben technikai eszközökkel biztosítsa a reaktor biztonsági és védelmi rendszereinek hatékonyságát, leszűkítve ezzel a kedvezőtlen irányú kezelői beavatkozások lehetőségét.

Felmerül a kérdés, hogy a fenti negatív tulajdonságok ellenére miért létesítettek a Szovjetunióban eddig 15 ezer MW-nyi RBMK kapacitást, és miért tervezték további blokkok építését. A választ a következő műszaki-gazdasági körülmények adják meg:

- a rohamosan növekvő villamosenergia-igények és a Szovjetunió európai területén kiapadó hagyományos energiahordozó források az atomerőművi kapacitás fokozott ütemű létesítését tették szükségessé;
- a csatornatípusú reaktornál nincs szükség a bonyolult gyártástechnológiájú reaktortartályra és gőzfejlesztőre, így a gyártóművi kapacitás a blokkok létesítésének ütemét nem korlátozza;
- a csatornatípusú reaktor egységtelejesítményét könnyen lehet növelni, mivel a reaktortartály szilárdsági és szállíthatósági viszonyai ezt nem korlátozzák;
- az aktív zóna neutronháztartása jó;
- rendelkezésre álltak a korábbi plutóniumtermelő reaktorok létesítésében, üzemeltetésében szerzett ismeretek, a gyártástechnológiai hagyományok és kapacitások.

A fenti hátrányok és előnyök egyenlegét megvonva telepítették a Szovjetunióban az RBMK reaktorblokkokat, tervezték folyamatosan csökkenő hányadukat az ország atomerőművi kapacitásában, és nem ajánlották fel egyetlen országnak sem exportálásra ezt a típust.

4. A balesethez vezető általános körülmények

- a.) A kísérletet tulajdonképpen még a blokk üzembe helyezésének időszakában, nagyobb figyelem és felkészültebb szakszemélyzet jelenlétében kellett volna végrehajtani és pozitív eredménnyel lezárni. Az adott reaktortípus esetében

ugyanis a turbógenerátorok kifutási energiáját hasznosító tápszivattyúk az üzemzavari zónahűtő-rendszer működésének első 40-50 másodpercében a rendszer 3 db 50 %-os teljesítményű alrendszerének egyikét kell, hogy képezzék. Annak ellenére, hogy a blokk már két üzemanyagcikluson keresztül üzemelt, ezen alrendszer megfelelő időtartamú működőképessége nem volt igazolva.

- b.) A kísérlet előkészítése nem volt megfelelő. A kísérlet programja az elektrotechnikai kérdésekre összpontosított, a reaktorfizikai és hőtechnikai vonzatokra nem tért ki, az előírt biztonsági intézkedések formálisak voltak. A program nem volt egyeztetve az erőmű tudományos igazgatóhelyettesével, aki a nukleáris biztonságért felelős, nem volt egyeztetve a biztonságtechnikai felügyelettel sem, a tervező pedig nem véleményezte a neki megküldött programot. (Hasonló kísérletet az erőműben korábban már kétszer végrehajtottak.) A kísérlet végrehajtásához a szükséges irányító személyzet nem volt biztosított.
- c.) Tekintettel arra, hogy a balesetet öt olyan konkrét kezelői mulasztás előzte meg, amelyek bármelyikének elmaradása esetén az üzemzavar nem következett volna be, egy további mulasztás pedig a rombolás mértékét növelte, kétségbe kell vonni a – termelési mutatóiban egyébként kiváló – erőmű üzemeltetési gyakorlatának megfelelő voltát (lásd 1. sz. melléklet). A reaktor üzemeltetésére vonatkozó kezelési utasításban előírt korlátozások figyelmen kívül hagyása, valamint alapvető műszaki védelmi rendszerek többrendbeli hatástalanítása arra enged következtetni, hogy a biztonsági követelmények adminisztratív-szervezési biztosítása és ellenőrzése nem volt megoldott. Feltehetőleg ezen körülményekkel összefüggésben alakulhatott ki az a kezelő gondolkodásmód, amely a kísérlet mindenáron történő végrehajtására koncentrálva a biztonság szempontjait figyelmen kívül hagyta. Mindez arra utal, hogy a végrehajtó személyzet pszichológiailag nem volt felkészítve a számára szokatlan és ritka üzemviteli művelet sor végrehajtására, az általa irányított technológia által megkövetelt veszélyérzete pedig hiányzott. Kérdés, hogy a személyzet kiképzése és szinttartó képzése kellő mértékben irányul-e a mindenkori éberség és az üzemzavar elhárítási készség kifejlesztésre, ami az általában eseménytelenül működő atomerőművekben rendkívül jelentőséggel bír.
- d.) A baleset ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy az atomerőmű blokkvezénylőjében üzemzavari helyzetben megjelenő óriási mennyiségű információ a kezelők számára az idő rövidege miatt feldolgozhatatlan. Meg kell valósítani a lényeges információk kiemelését, és a reaktor, valamint a

biztonsági rendszerek állapotának gyors értékelését biztosító, operátort segítő rendszereket kell létesíteni. Általában kellő figyelmet kell fordítani az ember-gép kapcsolat sajátosságaira, az ergonómiai szempontokra az atomerőmű mérési, irányítástechnikai rendszereinek kialakítása során.

5. A baleset környezeti, egészségügyi következményei

Az atomerőműben létrejött tűz azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy áttérjed a szomszédos 3. blokkra is, így a legelső feladat a tűz továbbterjedésének megakadályozása volt. Ezt a feladatot a helyszínrre érkező tűzoltók 1 óra alatt megoldották, míg a 4. blokkban támadt tüzet – kivéve a zónában lévő grafit égését – 4 órán belül oltották el. Az emberek sérülését és későbbi elhalálozásukat legnagyobb részt a tűzoltáskor elszenvedett égés és a besugárzás okozta. (Eddig 31 haláleset történt, és 203 súlyos sérült van.)

Egyszerű eszközökkel nem sikerült a grafit-tűz eloltása. A grafit-tűz folytatódása azzal a veszéllyel járt, hogy az üzemanyag összeolvadása révén újra megindul a láncreakció. Emellett tovább folytatódott a radioaktív anyagok intenzív kiáramlása az égő reaktorból. Fennállt az épületszerkezet károsodásának veszélye is, aminek bekövetkezése nagymennyiségű radioaktív anyag talajba jutását; és a környezeti vizek elszennyeződését okozta volna.

Minden eszközzel meg kellett akadályozni a grafit égését, de emellett biztosítani kellett a reaktorban maradt hasadási termékek által termelt hő elvezetését is. A reaktorra katonai helikopterekből 5 ezer tonna anyagot dobtak le. A ledobott bórvegyületek a láncreakció létrejöttének megakadályozására, a homok a tűz eloltására, az ólom a hőelvezetés javítására és árnyékolásra, a dolomit és az agyag a kiáramló radioaktív anyagok megkötésére szolgált. Ezekkel az anyagokkal sikerült a tüzet eloltani és a radioaktív anyagok kiáramlását jelentéktelenre csökkenteni. A reaktorhoz kiépített állandó nitrogénbefúvás a reaktort hűtötte és az égés kiújulását akadályozta meg.

Az égő reaktorból 9 nap alatt igen sok radioaktív anyag jutott ki a környezetbe. A becslések szerint a reaktorban felhalmozódott radioaktív nemesgáz teljes egészében a szabadba került, míg az illékony jód és cézium 10-20 %-a, a többi anyagnak pedig 4-6 %-a került ki a környezetbe.

A 4. blokk oltásával egyidejűleg gondoskodni kellett a további 3 blokk állandó hűtéséről és ellenőrzéséről. Ezekben a blokkokban sugármentesítéssel sikerült az ügyeletes személyzet részére elfogadható körülményeket teremteni. A helyzet további javításának elsődleges feltétele a sérült 4. blokk végleges betonburrokba foglaltatása, évtizedekig üzemeltethető hűtőrendszer biztosítása mellett.

A környezeti hatások felmérése a balesetet követően rövid időn belül megkezdődött. A légi felmérést 4 repülővel, 2 helikopterrel, a földi felmérést pedig eleinte több száz, majd később több ezer emberrel végezték. A felmérések alapján az erőmű környezetéből 135 ezer embert ki kellett telepíteni, jelentős területen korlátozni kellett az ott termelt élelmiszerek fogyasztását.

A lakosság kitelepítésével egy időben megkezdődött a következmények lehetséges felszámolása. A későbbi visszatelepítés feltétele, hogy a sugárzási helyzet stabilizálódjon, ehhez el kell érni azt, hogy a továbbiakban az erősen szennyezett helyekről a sugárzó anyag ne juthasson el a kevésbé szennyezett helyekre. Külön feladatot jelent annak minél teljesebb megakadályozása, hogy a szennyeződés a felszíni- és talajvizekbe jusson.

A káros hatások csökkentése érdekében az atomerőmű területén megkezdtek a sugársszennyezett tárgyak, romok eltemetését, a felületek vegyszeres lemosását. A talaj felső rétegét összegyűjtik és eltemetik, majd a területet lebetonozzák. A sérült 4. blokkot betonnal és fémmel borítják be, a 3. blokkon belül sugárzástól védett kezelő helyiségeket létesítenek.

Az erőmű környezetében a talajt vegyszeres kezeléssel kötik meg, a szántóföldek helyett erdőt telepítenek, a talajvíz szennyeződésének megakadályozására vízügyi létesítményeket készítenek. Csernobil és Pripjaty visszatelepítéséről a közeli években nem lehet szó. A távolabbi környéken termelt élelmiszereket gondosan ellenőrzik majd a fogyasztás előtt. Ugyancsak fokozottan ellenőrzik a kitelepített lakosság egészségi állapotát, részükre még ebben az évben új lakások építenek.

Meg kell állapítani, hogy a végrehajtott intézkedések révén sikerült megakadályozni a lakosság közvetlen egészségi károsodását és csökkenteni a lehetséges anyagi veszteségeket, de ennek ellenére a keletkezett károk katasztrofális méretűek és több évtizeden át éreztetik majd hatásukat. A Szovjetunió nyugati részén élő 75 milliós lakosságból a következő 70 évben néhány ezer halálos rákos megbetegedés várható, statisztikailag azonban ez valószínűleg nem lesz kimutatható a más okokból bekövetkező mintegy 10 millió rákos haláleset között.

6. Összefoglalás

Az értekezlet hangsúlyozottan szakértői jellegű volt, tehát a baleset okait és az azt követő védelmi intézkedéseket tárgyalta, a politikai szempontok kizárásával. Az eredményekről konkrét ajánlásokat és javaslatokat tartalmazó záródokumentum nem készült. A NAÜ által felkért szakértők az ülés alkalmával folyt megbeszélésekről leíró jelleggel – az elhangzottak rögzítése érdekében – készítenek jelenést, ame-

lyet a NAÜ főigazgatója⁷⁸⁰ a szeptemberi rendkívüli közgyűlés elé fog terjeszteni, a NAÜ további munkájára vonatkozó javaslatokkal együtt. Mindemellett azonban a záróülés alkalmával az egyes munkacsoportok elnökei, de maga az ülés elnöke is tett néhány olyan összefoglaló megállapítást és javaslatot, ami figyelmet érdemel.

A megbeszélések eredményei közül a következők kívánnak kiemelését:

- a.) A csernobili baleset ténye kétségtelenül világszerte növelte az atomenergiával szembeni bizalmatlanságot, de az okok részletes megvizsgálása nem tárt fel semmi olyan tényezőt, amely bármilyen szempontból megkérdőjelezné az atomenergetika biztonságos fejlesztésének lehetőségét. A fegyelmezett üzemviteli kultúra és a hibás beavatkozás lehetőségét kizáró technika maximálisan garantálja a nukleáris villamosenergia termelés biztonságát.
- b.) A baleset egyértelműen súlyos személyi hibák sorozatának következményeként állt elő. Nem az előírások hiányossága, hanem azok be nem tartása volt a baleset oka. Az esemény során sorozatban 6 olyan súlyos, az előírásokat megsértő hibás üzemviteli beavatkozás történt, amelyek közül hacsak egyet is nem követnek el, a baleset nem következett volna be. Emellett megjegyzendő, hogy a VVER típusú reaktorokban ilyen hibasorozat után sem ért volna el a baleset olyan mértéket, mint amilyen az adott esetben az RBMK reaktorok előzőekben ismertetett fizikai tulajdonságai miatt kifejlődött.
- c.) Egyértelmű – és az ülés legfontosabb következtetése – hogy a személyi hibák megakadályozására irányuló fejlesztés mind az emberi tényezőkre hatóan (képzés, vizsgáztatás, szimulátor alkalmazása, stb.), mind az ezt szolgáló irányítástechnikai rendszer tekintetében alapvetően fontos és a nemzetközi együttműködésnek is egyik súlypontjaként jelentkező feladat.
- d.) A baleset – tragikuma mellett is – hatalmas mértékben viszi előre a nukleáris energetikával összefüggő technológiai és biológiai tudományokat. (Például a baleseti számítási módszerek eredményeinek tényleges eredményekkel való tesztelése, a sugárbetegségek kezelésével kapcsolatos tapasztalatok, stb.) E területen még hosszú ideig tart az értékelő és feldolgozó munka. Az értekezleten egyértelmű volt egyrészt a baleset elszenvedésében való együttérzés a szovjet féllel, másrészt a köszönet, hogy e nagy áron szerzett ismereteket a szovjet szakértők a világ szakembereivel nyíltan megosztják.

Az ülés elnöke zárszavában számos következtetést és javaslatot fogalmazott meg a további teendők tekintetében. A legfontosabb témák a következők voltak:

- a súlyos, reaktorzóna sérüléssel járó balesetek vizsgálata,
- az ember-gép kapcsolat jelentősége, ezt megfelelően kezelő automatikai rendszerek szükségessége,
- az operátorképzés fejlesztése,
- az atomerőművi tűzoltási eljárások, normáik és berendezések fejlesztése,
- a radioaktív kibocsátások, szennyeződések referenciaszintjének meghatározása,
- baleseti dekontaminációs⁷⁸¹ módszerek fejlesztése,
- a dózisterhelések számítási módszereinek fejlesztése,
- biológiai dozimetriai⁷⁸² módszerek kidolgozása, stb.

Az értekezlet résztvevői rendkívül fontosnak tartották a NAÜ szerepének és súlyának növelését a nukleáris biztonsággal kapcsolatos nemzetközi együttműködésben. Ezt a szovjet delegáció is hangsúlyozta.

Az ülés eredményeit, az ott elhangzottakat figyelembe véve megállapítható, hogy helyesek azok a fejlesztési irányok, amelyeket hazánkban a nukleáris biztonság növelése érdekében követni akarunk. Így az irányítástechnikai rendszer fejlesztése, az operátort segítő és diagnosztikai rendszerek fokozottabb alkalmazása és integrálása az atomerőművek irányítástechnikájában olyan irányú fejlesztések, amelyek a biztonságnövelés nemzetközileg is hatékonynak ítélt irányába esnek. Ugyancsak ilyennek ítéltethők az operátorképzés és továbbképzés fejlesztése, a szimulátor alkalmazása stb.

Az ülés eredményei egyértelműen felhívják a figyelmet arra is, hogy a nukleáris biztonság témakörével való folyamatos, magas szintű tudományos foglalkozás minden atomerőművel rendelkező országban feltétlenül szükséges és elengedhetetlen. E tekintetben a VI. ötéves terv⁷⁸³ atomenergetikai OKKFT programja, és ennek eredményei nemzetközi szinten is előremutatnak.

A VII. ötéves tervben⁷⁸⁴ az atomenergetika kutatási és fejlesztési feladataival IpM-OAB-MTA tárcaközi program foglalkozik. Megfontolandó e program OKKFT programmá való fejlesztése a csernobili baleset értékelésére összehívott nemzetközi szakértői értekezlet és a további nukleáris biztonságtechnikai nemzetközi együttműködés eredményeinek a hazai gyakorlatba való átültetése érdekében is.

781 dekontaminálás: fertőtlenítés, mentesítés, itt: a sugárfertőzött szennyeződések eltávolítása

782 dozimetria: itt: sugárázsmérés

783 Az 1981–1985 közötti időszakra vonatkozó népgazdasági terv.

784 Az 1986–1990 közötti időszakra vonatkozó népgazdasági terv.

1. sz. melléklet

A csernobili atomerőmű 4. blokkjának kezelő személyzete által elkövetett hibák:

No	Hibás műveletek	Indíték	Következmények
1	2	3	4
1.	Az operatív reaktivitás tartalék mélyen a megengedett érték alá való csökkentése. (A szabályozó rudak kihúzása.)	A leterhelés által okozott „jód gödörből” ⁷⁸⁵ való gyors kijövetel.	A reaktorvédelem hatásatlanná vált.
2.	A kísérlet programjában meghatározott teljesítménynél kisebb teljesítményszint beállása.	Az operátor tévedése a helyi automatikus szabályozórendszer leállításakor.	A reaktor nehezen szabályozhatóvá vált.
3.	Az összes tápszivattyúk beindítása a kezelési utasításban megengedettnél magasabb vízforgalom mellett.	A kísérlet munkaprogramjában rögzített feltételek teljesítése.	A hűtőköri hordozó hőmérséklete közel került a telítési hőmérséklethez.
4.	Az utolsó turbógenerátor leállása esetén működő reaktorvédelem bénítása.	Szükség esetén a kísérlet megismételhetővé tétele.	Elveszett a reaktor automatikus leállításának lehetősége.
5.	A gőzleválasztó szint és nyomásvédelmének bénítása.	A kísérlet végrehajtása a reaktor instabil állapot ellenére.	A hőtechnikai paraméterek szerinti reaktorvédelem teljesen ki lett kapcsolva.
6.	A reaktorzóna üzemzavar hűtőrendszerének kikapcsolása.	A kísérlet során a rendszer hamis jelre történő beavatkozásának elkerülése.	Elveszett az üzemzavar méreteit csökkentő beavatkozási lehetőség.

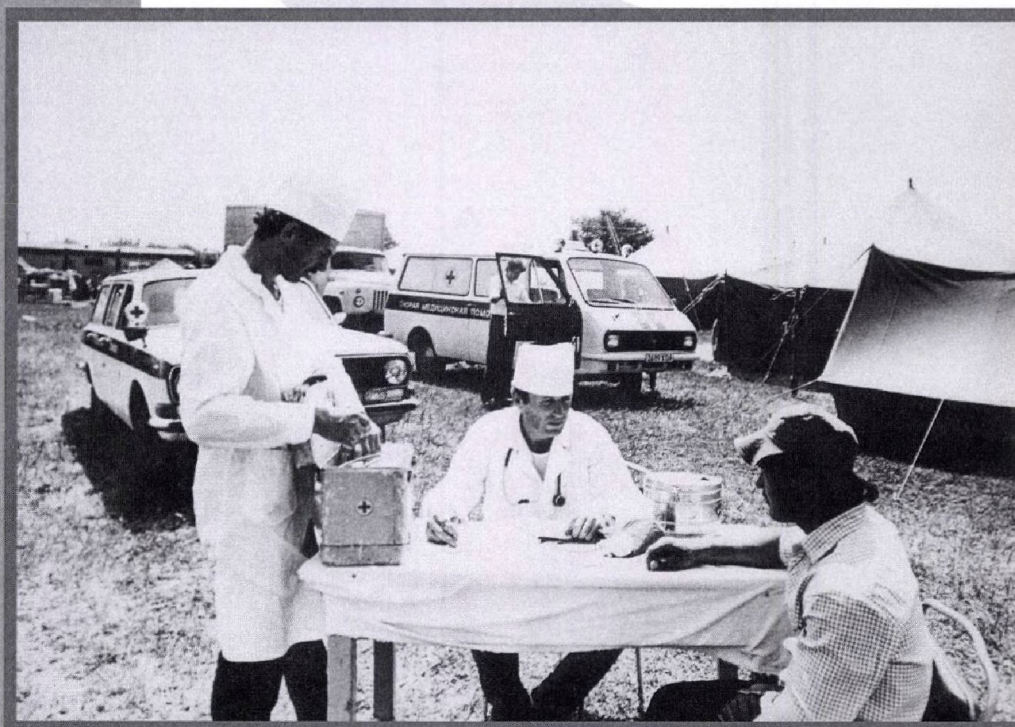
[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4-664/3/1986. Gépelt tisztázata aláírás és pecsét nélkül.]

⁷⁸⁵ L. 758. sz. lábjegyzet.

VI.

*„Korlátozás nélkül
fogyasztható...”*

A BALESET KÖZVETLEN
HATÁSAI, MÉRÉSI ADATOK

Egy folyamatosan működő elsősegélynyújtó állomás

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

**Napi Operatív Információs Jelentés a sugárfertőzött felhőzet mozgásáról
(1986. május 5.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

84. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május „5 ”

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

7./ A csernobili atomerőmű-baleset hatására sugárfertőzött felhőzet 1986. f. hó 1-én Ungvár irányából érkezett Magyarország légterébe, amely 2-án Jászberény-Szolnok-Paks irányában áthaladt az országon, elérve az 5000 mB/m^3 sugárszintet az elfogadott 250 mB/m^3 képest.⁷⁸⁶ A légköri viszonyok alapján a következő felhő-sáv f. hó 4-5-én halad át az országon várható szintje 3000 mB/m^3 lesz.

Intézkedés: A PVOP közreműködésével a záhonyi állomáson folyamatosan ellenőrzik az érkező vagonokat.

A mért adatok védelme érdekében az egyes ellenőrző pontok közötti rádió-forgalmazást megszigorították.

Forrás:	tmt. hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 4.

⁷⁸⁶ A mértékegységeket pontatlanul alkalmazták. Az intézkedést igénylő határérték 2500 Bq/m^3 volt.

Érvényességi idő: 1986. V. 1.
Keletkezés szaka: felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/⁷⁸⁷
[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

[ÁBTL 2.7.1. III/II-84/7/1986.05.05. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 84. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

120.

**Jelentés a csernobili balesetről, annak magyarországi hatásairól
és a magyar hatóságok intézkedéseiről
(1986. május 5.)**

1047/86.

Feljegyzés

Tétényi Pál elvtárs, az OAB elnöke részére

Tárgy: Jelentés a csernobili atomerőmű üzemzavarral kapcsolatos helyzetről

Mellékelten megküldöm a csernobili atomerőművi balesetről készített legújabb összefoglaló jelentést, valamint a külföld részére eddig megküldött tájékoztatókat.

A jelentések kiegészítéseként az alábbi tájékoztatókat adom:

1./ A Központi Fizikai Kutató Intézetben ma reggel – 1986. május hó 5-én – 8 órakor jódból 131-re 800 Bq/m³ értéket mértek, amely lekötött pajzsmirigy dózissá konvertálva

⁷⁸⁷ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „Egyéb események, információk 7./Hivatalos kapcsolattól kapott tájékoztatás szerint a csernobili atomerőmű-baleset követően f. hó 1-jén Ungvár irányából sugárfertőzött felhőzet érkezett Magyarország légterébe, amely 2-án Jászberény-Szolnok-Paks irányában áthaladt az országon, elérve az 5000 mB/m³ sugárszintet /az elfogadott érték 250 mB/m³/. A légköri viszonyok alapján a következő felhősáv f. hó 4-5-én halad át az országon; várható sugárszintje 3000 mB/m³ lesz. Az információ ellenőrzött. Megjegyzés: A PVOP közreműködésével a záhonyi MÁV állomáson folyamatosan ellenőrzik a Szovjetunióból érkező vagonokat. A mért adatok védelme érdekében az egyes ellenőrző pontok közötti rádió-forgalmazást megszigorították.” (III/II) ÁBTL 2.7.1. – 45/78/10/86/1986. – III/II-84-86/7/1986.05.05. Az összefoglaló jelentést közreadta Müller Rolf: Májusban-titokban, i. m.

serdülőkre 2,3 mSv
 1 év alatti gyermekekre 1,3 mSv
 újszülöttekre 0,9 mSv
 felnőttekre 0,6 mSv értéket jelent.

A mai méréseknél olyan új izotópok jelentkeztek, amelyek eddig nem fordultak elő:

Cs 136 /0,02 Bq/m³/

Ru 106 /0,06 Bq/m³/

Ce 141 /0,03 Bq/m³/

2./ A MÁV-tól kapott értesítés szerint Ausztria az élő állat, a növényi termékek, és a konzerv szállítmányok átengedését leállította. Egyéb szállítmányok esetében a szennyezettség-mentesség bizonylatolását igényli, de saját ellenőrző méréseket is végeznek. Célszerűnek látszik, hogy a vagonok szennyezettség-mentességét a két fél közösen ellenőrizze, a mérési módszerekből eredő vitás kérdések kiküszöbölése érdekében.

A MÉM Igazgatási és Jogi Főosztálya az OAB segítségét kérte, az exportálandó élelmiszerek és mezőgazdasági termékek ellenőrző mérésére szolgáló sokcsatornás analizátorok időszakos kölcsönzéséhez, más laboratóriumoktól, illetve annak tisztázására, hogy van-e mód Canberra típusú sokcsatornás analizátor rövid határidejű behozatalára.

Az Akadémia Műszerügyi és Méréstechnikai Szolgálatával, illetve a MET-RIMPEX⁷⁸⁸-szel folyamatban van a kapcsolatfelvétel.

3./ A Hazafias Népfront Környezetvédelmi Bizottsága május 8-án, csütörtökön ülést tart, ahol a PVOP belső tájékoztatást ad az üzemzavarral kapcsolatos kérdésekről.

Budapest, 1986. május 5.

Másolatot kapott: Vajda György elvtárs.

/Ördög József/

⁷⁸⁸ 1956-ban az ELEKTROIMPEX Villamossági és Külkereskedelmi Vállalatból kivált METRIMPEX Magyar Műszeripari Külkereskedelmi Vállalat, profiljába elsősorban az orvosi műszerekkel való kereskedelem tartozott.

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

a csernobili atomerőműben bekövetkezett balesetről, annak hazai következményeiről, és elhárításukra tett intézkedésekről.

A magyar szervek első alkalommal 1986. 04. 26-án a svéd, finn és lengyel intézetektől nem hivatalos csatornákon kaptak értesítést arról, hogy a radioaktív szint megnövekedett a levegőben. Április 29-én lengyel hivatalos forrásból tájékozódunk arról, hogy a Mazuri-tavak térségében⁷⁸⁹ a jód-131 izotóp mennyisége megnövekedett.

A szovjet szervek részéről 04. 28. és 29-én kaptunk tájékoztatást a bekövetkezett balesetről, azóta nem.

Hazánkat április 29-ről 30-ra virradó éjjel érte el egy erősen felhígult radioaktív felhő, amelynek zöme Salgótarján, Budapest, Balaton É, Szombathely irányában vonult, és Ausztria felé terjedt, egy része pedig szétszóródott az ország felett. A levegő radioaktív szennyeződése helyenként sokszorosára nőtt.

A felszíni vizek radioaktivitása helyenként ötszörösére (Duna), az ivóvizek aktivitása pedig a normál érték kétszeresére növekedett. A május 3-i mérési adatok alapján Budapest térségében a levegő radioaktív szennyezettsége csökkent, 4-re virradó éjjel viszont emelkedett, másutt a sugárszennyezettségben lényeges változás nincs.

Május 2-án az élelmiszerek közül a tejben jelentős jód-koncentráció növekedés jelentkezett, elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Komárom, Győr-Sopron megyékben.

A kialakult helyzet nem tette szükségessé nagy horderejű intézkedések, illetve rendszabályok fogantatását. A lakosság április 30-tól folyamatos, megnyugtató hangú tájékoztatást kapott. Ugyanakkor a maximális biztonságra törekedve a következő intézkedések történtek:

1. Április 29-én du. az Ipari Minisztériumban szakértői csoportot hívtunk össze (IM és Polgári Védelem) a tennivalók megbeszélésére. 30-án délelőtt, majd ezt követően naponta ülésezett a Polgári Védelem Országos Parancsnokságán az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság (ABKB) Operatív Törzse és Műszaki Tanácsa. (Az ABKB elnöke⁷⁹⁰ úgy ítélte meg, hogy a Kormánybizottság minden tagjának összehívása nem szükséges.)
2. A mezőgazdaság és élelmiszerügyi miniszter⁷⁹¹ (belső intézkedés formájában) elrendelte néhány körzetben a legeltetés és a zöldtakarmányozás szünetelte-

⁷⁸⁹ L. 67. sz. lábjegyzet.

⁷⁹⁰ Czinege Lajos

⁷⁹¹ Váncsa Jenő

tését,⁷⁹² a begyűjtött tej fokozott ellenőrzését, a nagyobb radiojód koncentrációjú tej higítását tiszta tejjel, és a friss vágású húsok ellenőrzését.

3. Felhívtuk a lakosság figyelmét, hogy – elsősorban a gyermekek – csak a tejipar által forgalmazott, ellenőrzött tejet fogyasszák, illetve, hogy a frissen szedett, nagylevelű zöldségeket (paraj, saláta, sóska, stb.) fogyasztás előtt többször mossák meg.
4. A gyógyszeripar április 30-án megkezdte 4,5 millió jód-tabletta legyártását, amelyből május 2-án 1 millió darabot Budapest és Pest megye részére Budapestre, 100 ezer darabot pedig Nógrád megyébe szállítottunk.
5. Tájékoztatók készültek a hazai mérési eredményekről a Külügyminisztérium részére a kölcsönösségi alapon információt kérő európai országok, továbbá az Egészségügyi Világszervezet Központi Irodája tájékoztatására.
6. A Polgári Védelem a vasúti és közúti járművek szennyezettségének ellenőrzését és mérését május 3-án 21.00 órakor megkezdte Záhonyban és Hidasnémetiben.

Amennyiben a balesetet szenvedett erőműből a radioaktív kibocsátás folytatódik, illetve az erőmű közelében lévő légtömegeknek nagy a radioaktív anyagtartalma, és egy számunkra kedvezőtlen légmozgás következik be, hazánkban újra – sőt! jelentősen – növekedhet a radioaktív szennyezettség szintje.

Amennyiben a helyzet nem válik rosszabbá, de az időjárás nem kedvez (nem kapunk esőt), a legeltetési és zöldtakarmány fogyasztásra vonatkozó tilalmat egyelőre fenn kell tartani (a MÉM jelzése szerint az súlyos gondokat okoz). Mindezek miatt, és április 29-e óta érvényben lévő mérő-ellenőrző és jelentő rendszer fenntartása továbbra is indokolt.

⁷⁹² L. 73. sz. lábjegyzet.

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT ÉS MEGJEGYZÉSEK

	Élelmiszer					
	Levegő	Ivóvíz összes	Talaj ösz-	nyers tej	csomag. tej	zöldség
	összes béta Bq/m ³	béta Bq/l	szes béta kBq/m ²	Bq/l	I-131 tartalom Bq/l	Bq/kg
A baleset előtti átlagos mérési értékek	0,001	0,1	3	-	-	-
mért adatok, értékek						
április 30.	7	0,5	50	100	-	500
május 1.	9	0,5-2,1	80	100-700	max. 25	1500
május 2.	22	3	150	700-900	max. 40	2000-4000
május 3.	2	1-3	150	900-1250	max. 50	3000-5000
május 4.	8	2-3	200-250	1000-1300	max. 60	3000-5000
Intézkedést igénylő határértékek	2500	100	1000-1500	1000	500	10000

Megjegyzés:

1. A hazánk területét most ért maradandó felületi radioaktív szennyezettség szintje eléri az eddigi összes légköri atomrobbantás során Magyarországon – mért – összértéket.
2. A táblázatban – a tejnél – szereplő magas értékeket mintegy 15 körzetben mérték. Ez az összes begyűjtött tej 10-15%-át teszi ki. A szennyezettség jelzett mérvű csökkentését úgy érik el, hogy a nem (vagy csak alig) fertőzött területekről nyert tejhez keverik a szennyezettet. Mindezt az eljárást addig lehet folytatni, amíg az 500-as értéket túl nem lépik.
3. Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság (ABKB) vezetője a HB elnöke. Elnökhelyettesek a HM és az IpM, tagjai pedig mindazon miniszterek (országos hatáskörű szervek vezetői), akik egy, a saját atomerőműnél bekövetkezhető baleset esetén valamilyen feladatot kötelesek ellátni. A Kormánybizottság mellett működik egy operatív törzs, a PV Országos Törzsparancsnoka vezetésével.⁷⁹³ Tagjai az érintett minisztériumok főosztályvezetői, illetve a HM szervek néhány vezető beosztású tisztje, tábornoka. A Műszaki Tanács tanácsadói testület, melynek tagjai neves szakemberek, tudósok, akik képesek a helyzet felmérésére, elemzésére, és a szükséges javaslatok megfogalmazására.

⁷⁹³ L. 85-88. sz. lábjegyzetek.

A radioaktív szennyeződés maximális értékei
az 1986. május 2-i minta mérése alapján

1. A külső gamma sugárzás dózisteljesítménye: 430 nGy/h-ról csökkent 350 nGy/h-ra.
2. A növényzet: I-131 9/kBq/kg nyerssúly.
3. A friss tej az érintett területeken: 100-700 Bq/l.
A fogyasztásra szolgáló, előre csomagolt tej 0-40 Bq/l.
4. Az ivóvíz: 3 Bq/l.
5. A talajfelszín: 150 kBq/m², zömmel I-131, Te-132, I-132.
6. Az aerosol koncentráció⁷⁹⁴

Frakció	Izotóp	Lokális maximum			Bq/m ³
		Budapest-Ny 450 m tengerszint felett	Budapest-D 150 m tengerszint felett	Paksi Atomerőmű körzete	
Aerosol	99mTc-99 Mo	0	–	–	
	103 Ru	0,30	0,25	0,6	
	131 I	0,75	0,46	0,9	
	132 I	0,67	0,47		
	132 Te	1,10	0,66	2,0	
	134 Cs	0,13	0,10	0,2	
	137 Cs	0,26	0,17	0,3	
	140 Ba-140 La	0	–	0,2	
Gőz	131 I	1,4	–	1,8	
	132 I	0,3	–	15,0	

A radioaktív szennyeződés értékei 1986. május 1-én

1. Külső gamma sugárzás dózisteljesítmény: 330-430 nGy/h
2. Növényzet: I-131 3 kBq/kg nyerssúly
3. Tej: I-131 minimum 7 Bq/liter az érintett területen átlagban 100 Bq/liter körüli, egy kiugró mérés 700 Bq/liter (az utóbbi mérés ellenőrzése folyamatban van)
4. Ivóvíz: az összes béta aktivitás 0,5-2,1 Bq/liter (trícium nélkül)
5. Talajfelszín: 80 kBq/m² zömmel I-131, Te-132, I-132
6. Aerosol koncentráció:

Frakció	Izotóp	értékek Bq/m ³		
		Lokális maximum Bp. nyugat 450 m Adria tengerszint felett	Bp. dél 150 m Adriai tenger- szint felett	Paksi Atomerőmű körzete
Aerosol	99m Te– 99 Mo	0,61	—	—
	103 Ru	1,6	0,61	—
	131 I	1,9	0,85	0,12
	132 I	3,7	2,0	0,4
	132 Te	6,5	2,9	0,4
	134 Cs	0,30	0,14	10-4
	137 Cs	0,64	0,23	2,4·10 ⁻²
	140 Ba – 140 La	0,30	—	—
Gáz	131 I	4,6	nincs mérés	nincs mérés
	132 I	1,2	nincs mérés	nincs mérés

A sugárzási viszonyok és radioaktív szennyeződés alakulása az MNK-ban
az 1986. május 3-i mérések alapján

a tintával írt értékek május 4-i mérések

1. A külső gamma sugárzás dózisteljesítménye a földfelszín felett 1 méter magasságban 350 nGy/h szintről tovább csökkent 300 nGy/h értékre. 300n μ Gy/h
2. A növényzet I-131 szennyezettsége: 1,5-4,5 kBq/kg. nyerssúly.
3. A legeltetett tehenektől származott friss tej maximális radioaktív jódtartalma egyes különösen szennyezett területeken elérte az 1250 Bq/l értéket. A nem legeltetett tehenektől származó tejben 100-200 Bq/l között maradt. Az előrecsomagolt tejkészítmények I-131 koncentrációja kisebb, mint 20 Bq/l.
4. A közműves ivóvíz ellátás rendszerében kapott ivóvíz összes béta-aktivitása 1-3 Bq/l közötti. 0,5-4,0 Bq/l.
5. A talajfelszín radioaktív szennyezettsége a lerakódás következtében változatlanul kb. 150 kBq/m².
6. A talajközeli levegő radioaktív aeroszol koncentrációja /Bq/m³/:

Izotóp		Budapest-Ny 450 m tenger- szint felett		Budapest-D 150 m tenger- szint felett		Paksi Atomerőmű környezete		
Összes	béta	8,0	0,7	4,4	-	-	-"	-
99m	Te-Mo	0,23	0,01	-	-	0,3	-	0,03
103	Ru	1,5	0,09	0,75	0,045	2,6	0,03	0,5
131	I	1,6	0,42	0,65	0,03	2,7	0,5	0,6
132	I	2,0	0,16	1,05	0,055	k.h.a.	0,6	
132	Te	3,4	0,22	1,62	0,096	5,5	0,0	5,4
134	Cs	0,34	0,05	0,18	0,03	0,3		0,
137	Cs	0,62	0,09	0,34	0,045	1,0		0,
140	Ba-La	0,66	0,08	-		0,9		0,2

1. Radiojód gázok koncentrációja a levegőben

131 I	3,2	1,0
132 I	1,2	0,22

" Az egész oszlop áthúzva két függőleges vonallal, javítása a következő oszlop.

[MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok-10/III. t. - sz.n. - Feljegyzés 1986. május 5. A Feljegyzés sajátkezű aláírással ellátott gépelt tisztázata. A Jelentés és mellékletei gépelt és kézzel javított, illetve kiegészített piszkozati példány másolata.]

121.

A polgári védelem közleménye a szennyezettség mértékéről és a határértékekről (1986. május 8.)

A POLGÁRI VÉDELEM ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA KÖZLEMÉNYE
Budapest, 1986. május 8. 10.00

Az elmúlt nap hazai időjárás helyzetében lényeges változás nem volt, a légáramlás D-DNY-i irányú.

A környezet sugárzás szintjében – az ország nagy részén és Budapesten – az enyhe csökkenés folytatódik, egyéb helyeken kisebb mértékben ingadozik, ami a változó mértékű földfelszíni lerakódásnak tulajdonítható. A talajra ülepedett radioaktív anyagok miatt, a szabadban való tartózkodás, munka, séta és kirándulás teljesen veszélytelen.

A talajközeli levegőben a sugárzó anyagok koncentrációja lényegesen nem változott. Ezért a tej és zöldségfélék fogyasztására vonatkozóan korábban javasolt megelőző intézkedések betartása továbbra is ajánlatos. A fogyasztásuk egyébként nem korlátozott.

A folyók és tavak vizének radioaktív szennyezettsége olyan kismértékű, hogy semmiféle fürdési, vagy öntözési korlátozás nem indokolt. A felszín alatti készletekből származó ivóvíz radioaktív szennyeződéstől mentes. A felszíni vizekből nyert ivóvíz nem tartalmaz az egészségre ártalmas mennyiségben radioaktív anyagokat.

JAVASLAT

az import élelmiszerek radioaktív szennyezettségének határértékére

A határérték megállapításánál az alábbi szempontokat vettük figyelembe:

- 1./ A Nemzetközi Sugárvédelmi Társaság /ICRP/ ajánlása;
- 2./ a jelenlegi mérések alapján a határérték megállapítást I-131 izotópra tartjuk szükségesnek;
- 3./ a KSH statisztikai adataiból 1 főre 1 évre jutó átlagos élelmiszer fogyasztásokat;
- 4./ a jelenlegi helyzetnek megfelelő hazai élelmiszer szennyezettségi adatokat.

A fenti szempontok alapján – számításokat végezve – a tej, tejtermék, zöldség és gyümölcs élelmiszerek I-131 szennyezettségére javasolt határérték: 250 Bq/kg.

A javasolt határérték ideiglenes jellegű – legfeljebb 3 hónap – a körülményeknek megfelelően előbb is módosításra kerülhet.

Budapest, 1986. május 7.

Olvashatatlan aláírások

[MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok-10/III. tétel – sz.n. – 1986. A Közlemény géppel írt tisztázata, lapjának alsó negyedét letépték. A Javaslat géppel írt tisztázata másolata kilenc olvashatatlan aláírással.]

122.

Melléklet a 87. számú Napi Operatív Információs Jelentéshez⁷⁹⁵
Táblázat az 1986. április 30. és 1986. május 11. között mért adatokról

A Polgári Védelem Országos Parancsnokságának 1986. május 13-i közleménye szerint hazánk felett a légáramlás uralkodó iránya nyugati. A levegő radioaktív anyagtartalma tovább csökken, megfelel a balesetet megelőző természetes szintnek.

A talaj felszínén, illetve természetes vizeinkben a radioaktivitás szintje oly alacsony, hogy a kirándulásban, strandolásban, sportolásban semmilyen korlátozást nem igényel. Ivóvizeink biztonságosan fogyaszthatók.

A kereskedelembe kapható valamennyi élelmiszer ellenőrzött, fogyasztható.

Készült: 2 pld-ban / 1 lapon

Készítette: FP r. őrgy. /NJ-né.

1. sz. pld.: BM ÁB-i min.h.-i titkárság

2. sz. pld.: BM III/IV-2/a. alo.

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT

	Levegő összes béta Bq/m ³	Ivóvíz összes béta Bq/l	Talaj összes béta Bq/m ²	Élelmiszer		
				nyers tej Bq/l	csomag. tej I-131 tartalom Bq/l	zöldség kBq/kg
A baleset előtti átlagos mérési értékek	0,001	0,1	3,0	-	-	-
Intézkedést igénylő határértékek	2500	100	1000	1000	500	10
A MINTAVÉTEL NAPJA						
április 30.	7,0	0,5	50	100	-	0,5
május 01.	9,0	0,5-2,1	80	100-700	max. 25	1,5
május 02.	22,0	3,0	150	700-900	max. 40	2,0-4,0
május 03.	4,4-8,0	1,0-3,0	150	900-1250	max. 50	1,50-4,50
május 04.	0,8	0,5-4,0	300-500	1200-2600	100-200	1,2-5,3
május 05.	1,13-1,8	0,6-2,2	200-300	50-1000	80-160	0,80-5,00

⁷⁹⁵ A vonatkozó jelentés semmilyen információt nem tartalmaz a radioaktív szennyeződésről.

május 06.	9,8-10,3	1,5-3,5	250-300	50-1000	80-160	0,80-5,00
május 07.	7,4-10,5	0,1-8,1	200-250	80-1000	50-200	0,5-6,0
május 08.	3,8-4,5	0,1-3,0	200	200-1500	70-250	1,0-3,6
május 09.	0,125-0,2	1,3-5,1	150-200	100-1000	30-1000	0,7-8,5
május 10.	0,2-0,6	1,4-3,5	max. 50	600-800	70-250	0,9-1,6
május 12.	0,1-0,3	0,2-5,0	108	200	-	0,5-1,2
május 13.	0,02	0,01-5,0	150	800	-	0,8

[ÁBTL 2.7.1. – III/IV-87/1986.05.14. Géppel írt, aláírás és keltezés nélküli tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

123.

Tájékoztató az MSZMP PB részére a sugárzási viszonyok alakulásáról (1986. május 12.)

B I Z A L M A S!

Készült: 1 pld-ban

Inf/394/1986.

T Á J É K O Z T A T Ó

a Politikai Bizottság részére

a csernobili atomerőművi baleset következtében kialakult
sugárzási viszonyok alakulásáról
(1986. május 12-én)

Hazánk felett a légáramlás Ny-K-i irányú. A levegő radioaktív anyagtartalom gyakorlatilag visszaállt a balesetet megelőző természetes szintre.

A levegő aeroszol⁷⁹⁶ radioaktív izotóp koncentrációja tovább csökkent.

A talaj felszínére kiülepedett radioaktív szennyezettség csökkent, mivel a levegőből való kiülepedés gyakorlatilag megszűnt.

A felszíni vizekből nyert ivóvíz korlátozás nélkül fogyasztható.

A tej radioaktív szennyezettsége részben a kiülepedés mértékének jelentős csökkenése, részben a radioaktív anyagok bomlása következtében lassan csökken. A forgalmazott, csomagolt tej radioaktív jód tartalom az Egészségügyi Világszervezet (WHO) európai területi irodájának ajánlott határértékének⁷⁹⁷ legfeljebb egytizede.

⁷⁹⁶ L. Szakkifejezések.

⁷⁹⁷ L. 111. sz. dokumentum.

Tovább csökkent a zöldségfélék felületi radioaktív szennyezettsége.

Az élelmiszerek radioaktív szennyezettségének ellenőrzése rendszeresen folytatódik. A kereskedelemben kapható valamennyi élelmiszer ellenőrzött, biztonságosan, korlátozás nélkül fogyasztható.

Budapest, 1986. május 12.

A Központi Bizottság Irodája

[MNL OL-M-KS-288.f. 11.cs.-4436.őe. (1986.) 118. p. Gépelt tisztázatlan aláírás, pecsét nélkül. Az irat tetején kézírással: l. Horváth.]

124.

Az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztály jelentése a Politikai Bizottságnak a sugárzási viszonyok alakulásáról (1986. május 13.)

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KB
KÖZIGAZGATÁSI ÉS ADMINISZTRATÍV
OSZTÁLYA

SZIGORÚAN BIZALMAS!

Inf/396/1986.

J e l e n t é s

A Politikai Bizottságnak
a sugárzási viszonyok alakulásáról.

A radioaktív sugárzás szintje az utóbbi napokban kedvező időjárás, valamint a rövid felezésű anyagok lebomlása következtében jelentősen csökkent, egyes vonatkozásaiban megközelítette a baleset előtt értékeket.

A felszíni vizek (folyók és tavak) radioaktív szennyezettsége alacsony, csökkenő tendenciájú. A belőlük nyert ivóvíz radioaktív szennyezettsége helyenként még érzékelhető, de fogyasztásra korlátozás nélkül alkalmas.

A zöldségfélék és a tej radioaktív szennyezettsége szintén csökkent. A kereskedelemben kapható valamennyi élelmiszer ellenőrzött, korlátozás nélkül fogyasztható.

A legeltetési korlátozás Győr–Zala–Nógrád és Pest megyék kivételével megszűnt.⁷⁹⁸

⁷⁹⁸ L. 73. sz. lábjegyzet. A korlátozás feloldásáról l. 125. sz. dokumentum 3. pontja.

A Szovjetunióban az érintett területen dolgozó közel 500 fő magyar állampolgár közül az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium néhányat hazarendelt, akiket tüzetesen megvizsgáltak. Hat főnél semminemű pajzsmirigy jód-aktivitást nem észleltek, négy főnél pedig valamivel a kimutathatósági határ feletti – a szervezetre teljesen veszélytelen – értékeket találtak.

Az országban a sugárellenőrző rendszer a továbbiakban is a fokozott készenlétben működik.

Budapest, 1986. május 13.

Varga Péter

[MNL OL M-KS 288.f. 11.cs. 4436. öe. 119. p. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Láttta Németh Károly, V. 13.]

125.

**Emlékeztető a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium
Operatív Bizottságának üléséről
(1986. május 14.)**

MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMEZÉSÜGYI
MINISZTERIUM

Igazgatási és Jogügyi Főosztály

EMLÉKEZTETŐ

az atomerőművi balesettel kapcsolatos 1986. május 14-i operatív bizottsági ülésről

Jelen voltak:

Váncsa Jenő

Borbély Gyula

Glózik András

Dull Ferenc

Kovács István

Boross [Boros] Imre

Vendéghe Ferenc

Pigler József

Folkmayer Tiborné

Kozó László

Az atomerőművi veszélyeztetettség felszámolásával foglalkozó munkabizottság az alábbi témaköröket tárgyalta meg, és döntéseket hozta:

1. MÉM Rbv Ellenőrző Hálózat radiológiai mérési eredményeinek értékelése

Az operatív bizottság megállapította, hogy a talaj-, növényi- és tejminták radiológiai vizsgálati eredményei az ország egész területén lassan csökkenőek, a különböző országrészek közötti szennyezettségi eltérések kiegyenlítődnek. A fogyasztói tej továbbra is alacsony aktivitást mutat. Mérési kapacitásunkat figyelembe véve meg kell kezdeni a forgalmazásra és feldolgozásra kerülő primőr zöldségek, gyümölcsök vizsgálatát is.

2. Szennyezettségi határértékek

A Polgári Védelem Országos Parancsnoksága koordinációjában kialakított szennyezettségi határértékek – tej: 500 Bq/l, zöldség: 350 Bq/l – ágazatunk számára elfogadhatóak, de ezt csak belső használatra érdemes kiterjeszteni, mivel az exportunkat fogadó országok saját normatívával dolgoznak. Ezek a határértékek azonban minden tekintetben megfelelnek exportpiacunk követelményeinek. Intézkedünk az Egészségügyi Minisztérium felé, hogy KÖJÁL ellenőrző hálózatuk mérési eredményeit csak előzetes – MÉM-mel egyeztetett – elemzés után értékeljék foganatosítandó rendelkezéseik vonatkozásában.

3. Legeltetési korlátozás⁷⁹⁹ feloldása

Az elmúlt napok kedvező talaj-, növény- és tej mérési eredményei, valamint az Országos Meteorológiai Szolgálattól kapott negatív légszennyezettségi adatok alapján, a legeltetési korlátozás alá eső Nógrád és Pest, valamint Győr-Sopron, Zala és Vas megyékben a nagyüzemi tejelő tehenészetek legeltetési- és zöldtetetési tilalmát feloldjuk. A legeltetési korlátozás alól mentesülő megyéket a mai napon értesítettük.

4. Tennivalók a tejipar területén

A különböző tejtermékek lakossági fogyasztásának elemzései azt mutatják, hogy az utóbbi időben a tej fogyasztása nem csökkent, viszont a sajtok és a túró fogyasztása visszaesett. Változatlan helyzet esetén a Tejipari Vállalatok Trösztje saját hatáskörében sajtótájékoztatót tart egy héten belül, felhívja a lakosság figyelmét ezen termékek fogyasztásának veszélytelenségére.⁸⁰⁰

⁷⁹⁹ L. 73. sz. lábjegyzet.

⁸⁰⁰ Ismereteink szerint a tröszt ekkor nem, csupán a nemzetközi tejnap alkalmából (minden év május utolsó keddje, ami 1986-ban május 27-re esett) tartott sajtótájékoztatót. Az erről szóló hír a Népszabadság 1986. május 28-i számában jelent meg, azonban a cikkben nem tettek utalást a tejtermékek sugárszennyezettségére, illetve a fogyasztásuk veszélytelenségére.

A juhtejben mért nagyobb szennyezettség következményeinek kiküszöbölésére a megyei tanácsok szakigazgatási szerveinek hathatós közreműködésével a Tejipari Vállalatok Trösztje a magánszektorból felvásárolja a juhtejet és a gomolyát, mivel a forgalomba kerülés ellenőrzése csak így oldható meg.

5. Külkereskedelmi következmények

A Romániából és Bulgáriából érkező primőr zöldség-importot – a KkM-mel egyeztetve – leállítottuk, a tömeges hazai megjelenésig az eper importot fenntartjuk. Libanoni kereskedelmi források szerint marhahús exportunk ebbe az országba tovább folytatódhat.

6. Mérőrendszer fejlesztés

A korábban benyújtott műszerbeszerzési igényeink valóságok. A különböző szervezetek közötti mérés-egyeztetés érdekében konzultációt hívunk össze minisztériumunkban az Országos Atomenergiiai Bizottság, a Központi Fizikai Kutató Intézet és az Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Intézet bevonásával.

Radiológiai méréseinket kapacitásunk teljes lekötésével tovább folytatjuk.

Budapest, 1986. május 14.

/Dr. Borbély Gyula/
főosztályvezető

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-Emlékeztetők-szn.-1986. (MÉM 570/2/1986). Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

126.

**Összefoglaló a hazánkban kialakult sugárzási
és radioaktív szennyeződési viszonyok alakulásáról
(1986. május 18.)**

Budapest, 1986. május 18.

– azonnal –

A mellékelt összefoglalót idővesztés nélkül jegyzék kíséretében adja át fogadó ország külügyminisztériumának.

A jegyzékben utaljon arra, hogy Magyarország május 1-e óta naponta részletes mérési adatokat ad az érdekelt európai országoknak, valamint a nemzetközi szervezeteknek. Közzölje a továbbiakban, hogy a szolgáltatásra a továbbiakban is készek vagyunk, és kérjük hasonló adatok rendszeres rendelkezésünkre bocsátását.

– a mellékelt összefoglalót bárkinek (sajtó, idegenforgalmi szervezetek, intézmények) átadhatja.

Összefoglaló

a csernobili atomerőművi baleset következtében hazánkban kialakult sugárzási és radioaktív szennyeződési viszonyok alakulásáról a május 18-ig terjedő időszakban.

Magyarország légterében az adott időszakban nyugatias légáramlás volt az uralkodó. Május 15-től – szélsőséges területi eloszlásban – záporszerű csapadék hullott, de az esők mennyisége csak egy-két helyen érte el a 20-30 mm-t.

A nyugatias jellegű légáramlás, a radioaktív anyagok száraz kiülepedése és a csapadékos kimosódása következtében, a talajközeli levegő aeroszol⁸⁰¹ összes-béta aktivitása Budapest térségében mindvégig $0,6 \text{ Bq/m}^3$ alatt maradt, az ország más területein maximálisan $3,3 \text{ Bq/m}^3$ -ig ingadozott, de az időszak végére mindenütt 1 Bq/m^3 alá csökkent, és zömében a természetes radionuklidokból származott. Az aeroszol mintákban a radioaktív jódt-131 koncentrációja a naponkénti mérésekben $0,2 \text{ Bq/m}^3$ alá esett, a többi nuklid pedig a kimutathatósági határérték alatt volt. Ezért az aeroszol nuklidösszetétele a továbbiakban csak egy hetes időtartamú mintavétel alapján mérhető.

A talaj felszínére kiülepedett és kimosódott radioaktív anyagok koncentrációja a baleset következtében Észak- és Nyugat-Magyarország néhány körzetében 20-

⁸⁰¹ L. Szakkifejezések.

35 kBq/m² alá csökkent. Az ország területének túlnyomó hányadán – a Miskolc–Budapest–Szombathely vonaltól délre, ahol egyébként a balesetet követő teljes időszakban sem voltak kiugró értékek – az időszak végén a talajfelszín radioaktivitása 15 kBq/m² alatt volt. A levegőben mérhető alacsony radioaktív izotóp koncentráció miatt a továbbiakban nem kell számolnunk a felületi szennyezettség növekedésével.

A külső sugárzás dózisteljesítménye az adott időszakban az egész ország területén csökkenő tendenciájú volt, és a talaj felületi szennyezettségével arányos szintértéket mutatott. Budapest térségében a gamma sugárzás⁸⁰² dózisteljesítménye – beleértve a természetes háttérsugárzásból⁸⁰³ eredő hányadot is – a földfelszín felett 1 méter magasságban fűvel borított területeken 220 nGy/h értékről 175 nGy/h értékre csökkent, a szilárd burkolatú felületeken pedig mindvégig 25-30 százalékkal alacsonyabb volt. A külső sugárzási szint a leginkább érintett körzetben sem volt a budapesti szintnél 40 százalékkal magasabb, míg az ország területének mintegy háromnegyed részén a radioaktív anyagok kiülepedése miatti járulék kevesebb volt 40 nGy/h-nál.

A felszíni vizek radioaktív szennyezettsége, a lehullott csapadék és bemosódás következtében az időszak első felében kismértékben emelkedett, de a hét folyamán valamennyi jelentős folyóvízben felére-harmadára csökkent, és a hét végén sehol sem haladta meg a 6 Bq/l értéket. A Balaton vizének összes-béta aktivitása 1,9 Bq/l-ről 1,0 Bq/l-re csökkent, fürdésre és sportolásra mindvégig alkalmas volt.

A mélységi vízkészletekből nyert ivóvizekben radioaktív szennyeződés továbbra sem mutatható ki. A folyók menti parti szűrősű kutakból kitermelt és szolgáltatott ivóvíz összes-béta aktivitása 0,5 Bq/l-re csökkent. A felszíni vizekből származó ivóvizek összes-béta aktivitása nem haladta meg a 3,0 Bq/l szintet. A vízhasználatra semmiféle korlátozó intézkedést nem kellett bevezetni.

Az elmúlt időszak időjárásának hatására a legelőkön mért szennyezettségi szint lecsökkent, és ezért május 15-ével megszűnt a korábban néhány helyen még érvényben lévő, legeltetési korlátozás.⁸⁰⁴ A tejüzemekben továbbra is ellenőrzik és mérik a begyűjtött, illetve kibocsájtott tej radioaktív szennyezettségét. A forgalomba hozott csomagolt friss tej radioaktív jód-131 koncentrációja az időszak alatt 50-350 Bq/l érték között ingadozott, az átlagérték mintegy 150 Bq/l volt.

A szabadföldi zöldségfélék jód-131 szennyezettsége 0,1-1 kBq/kg nyerssúly, a cézium-137 0,01-0,4 kBq/kg nyerssúly érték közötti. Mosással a jód-131 2-3-as faktossal, a cézium-137 több mint 10-es faktossal csökkenthető. A kereskedelembe forgalmazott valamennyi élelmiszer ellenőrzött, és korlátlanul fogyasztható.

802 L. Szakkifejezések.

803 L. Szakkifejezések.

804 L. 73. sz. lábjegyzet.

A radioaktív szennyeződés utánpótlása a légkör útján Magyarország területén megszűnt, a légtér pedig a május 8-9-i esőzések következtében a szennyeződéstől megtisztult. Mérhető szennyeződési értékek ma már csak hosszú időtartamú mintavételezéssel kaphatók. Ezért az eddigi naponkénti tájékoztatási rendről áttérünk a heti egyszeri (minden kedden történő) tájékoztatásra.

Az országos mérő és jelentő rendszer készenléti fokában változás nincs. Az élelmiszerek radioaktivitásának alapos és kiterjedt ellenőrzése folytatódik.

A heti tájékoztatás mellett igény felmerülése esetén bármilyen adatkérést az Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutató Intézet elégít ki.

30/426

[MNL OL XIX-J-1-j-1986-Kuvait-85/537-003000/1/1986. Nyílt távirat, rágépelve az elosztási lista: Várkonyi et., Horn et., Kovács et., Bényi et., Kövári et., Nagy Gábor et., Barity et. A lap szélén „kö-rözni” utasítás és datált szignók láthatók.]

127.

Összefoglaló jelentés a radioaktív szennyezettség mértékéről (1986. május 26.)

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

/hazai szervek részére/

1986. május 19-26.-i időszakról

A Kárpát-medence körzetében az adott időszakban a légáramlás igen változó volt, a nyugati-északnyugati irányból, május 22-23-án északkeleti, május 25-től délkeletire fordult. A május 20-22-én átvonuló meteorológiai frontok csak kisebb csapadékot jelentettek, a május 24-én az ország felett átvonuló hidegfront már jelentős mennyiségű csapadékot hozott, ami helyenként az 50 mm-t is meghaladta.

Az aeroszol⁸⁰⁵ radioaktivitásban május közepéig bekövetkezett jelentős mértékű csökkenés után az adott időszakban az aeroszol összes-béta aktivitása az ország egész területén – Szeged kivételével – tovább csökkent és 0,1 Bq/m³ érték alatt volt. A várható alacsony aktivitások miatt az időszak elején az aeroszol nuklid-összetételének meghatározása a napi mintavételezés helyett egyhetes mintavételezésre történő áttéréssel valósult meg.

⁸⁰⁵ L. Szakkifejezések.

A talajfelszínen mérhető radioaktív szennyeződés és az általa 1 m magasságban létrehozott dózisteljesítmény néhány nagyobb városban az alábbi:

Budapest	május 19.	30 kBq/m ²
Miskolc	május 23.	6 kBq/m ²
Debrecen	május 23.	5 kBq/m ²
Győr	május 20.	16 kBq/m ²
Sopron	május 20.	23 kBq/m ²
Szombathely	május 20.	6 kBq/m ²
Siófok	május 24.	19 kBq/m ²
Keszthely	május 23.	25 kBq/m ²
Balatonfüred	május 24.	15 kBq/m ²
Karcag	május 23.	3 kBq/m ²

Az adott időszakban a gamma-sugárzás⁸⁰⁶ dózisteljesítménye 1 m magasságban fűvel borított terület felett 175 nGy/h-ról 140 nGy/h-ra – közel 20 %-kal – csökkent, amelynek kétharmad része a természetes háttérsugárzásnak⁸⁰⁷ tulajdonítható.

A felszíni vizek radioaktív szennyezettsége tovább csökkent. Május 26-án a maximális értéket /2,4 Bq/l/ a Fehér-Körösön, illetve a Duna bajai szakaszán mértük. A Balaton vizének összes-béta aktivitása 0,6-0,8 Bq/l értékre csökkent.

A mélységi vízkészletből nyert ivóvizekben radioaktív szennyeződés nem mutatható ki. A felszíni vizekből származó ivóvizek aktivitásértéke 1,0 – 1,8 Bq/l között van.

A legelőkön mért szennyezettségi szint tovább csökkent. A legeltetési korlátozás megszüntetése⁸⁰⁸ helyes intézkedésnek bizonyult. A nagyüzemi és a háztáji tejek jód-131 szennyezettsége egyaránt napról-napra folyamatosan csökkent.

A tej radioaktív szennyezettségének ellenőrzését és mérését a tejüzemekben folyamatosan végzik. A forgalomba hozott csomagolt friss elegytej⁸⁰⁹ radioaktív jód-131 koncentrációjának ezen időszak alatti átlagértéke 130 Bq/l volt, amely 30-250 Bq/l között ingadozott.

A szabadföldi zöldségfélék jód-131 szennyezettség átlagértéke 0,06 kBq/kg volt nyerssúlyra vonatkoztatva, amely 0,005-0,16 kBq/kg érték között ingadozott. A cézium-137 koncentrációja a zöldségekben 0,05 kBq/kg átlagérték volt nyerssúlyra vonatkoztatva, mely 0,009-0,18 kBq/kg között mozgott.

806 L. Szakkifejezések.

807 L. Szakkifejezések.

808 L. 125. sz. dokumentum, 3. pont.

809 L. Bevezető.

Megkezdődött a belföldi forgalomban megjelent friss gyümölcsök /szamóca, cseresznye/ vizsgálata. Az eddigi mérések szerint a jód-131 koncentrációja 0,16 kBq/kg átlagérték volt nyerssúlyra vonatkoztatva, a cézium-137-é pedig 0,03 kBq/kg nyerssúlyra vonatkoztatva.

Nagy gondot fordítunk a többi élelmiszer vizsgálatára is, így kiemelten a húsminták jód-131, cézium-137 és cézium-134 koncentrációjának mérésére, amely újabb mérőrendszerek bekapcsolásával egészült ki.

A kereskedelemben forgalmazott valamennyi élelmiszer ellenőrzött és korlátlanul fogyasztható.

A jelenlegi helyzet úgy értékelhető, hogy az eddig legnagyobb gondot okozó radioaktív jód izotópok koncentrációja mind a környezetben, mind az élelmiszerekben a gyors radioaktív bomlás következtében oly mértékben csökkent, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vált a pontos mennyiség meghatározása. A következőkben az ellenőrzések során a fő figyelmet az élelmiszertermékekben található, hosszú felezési idejű radioaktív izotópok meghatározására kell fordítani, amelyek között a legnagyobb jelentősége a cézium radioaktív izotópjainak van /cézium-134 és 137/.

Az élelmiszer exportunkkal szemben támasztott követelmények kielégítése érdekében jelentős mértékben kiszélesítettük azoknak az intézményeknek a körét, amelyek ezen radionuklidoknak különböző élelmiszertermékekben való meghatározására mind szakismeret, mind műszerezettség szempontjából felkészültek. Ezzel a hazai élelmiszer-ellenőrző kapacitás napi 70-75 minta vizsgálatával bővült.

A mérő- és adatszolgáltató hálózatnak a fokozott készség időszakában végzett, gyakorlatilag folyamatos napi 24 órás tevékenysége jelentős költségtebbletet jelent a résztvevő szervezeteknek, szervezeteknek. Ezek pénzügyi kihatásai az 1986. évi költségvetésből nem fedezhetők. A szóban forgó szervek és szervezetek megkezdtek ezeknek a külön költségeknek /ellátás, túlórázás, energia, műszer stb./ a felmérését.

Javasolom engedélyezni, hogy a Pénzügyminisztérium illetékesei az érintett szervek vezetőivel közvetlenül rendezzék ezeket.

A legyártott 4,5 millió jódtabletta előállítási költsége 2,1 millió forint. Javasolom, hogy a jódtabletták átadását az Egészségügyi Minisztérium által kijelölt intézményeknek, mint „M” tartalékot,⁸¹⁰ amelynek folyamatos pótlása az egészségügyi miniszter felelősségi körébe tartozzék. A 2,1 millió forint költséget javasolom, hogy a Pénzügyminisztérium írja jóvá.

A mérőhálózat működőképességének fenntartása és részbeni bővítése érdekében beszerzésre javasolt műszerek megvásárlását az érintett szervek nem tervezték, ezért javasolom részükre a költségfedezetet külön biztosítani.

⁸¹⁰ M-tartaléknak nevezik a háborús vagy katasztrófa helyzetben történő mozgósítás időszakára zárolt készleteket.

Az elmúlt egy hónap megfeszített munkát jelentett mindazoknak, akik ebben részt vettek. Célszerűnek tartanám az elismerés valamilyen formáját alkalmazni június közepe táján. Amennyiben ez a javaslatom elfogadásra kerül, ennek rendjére és módjára vonatkozóan jelentést teszek.

Berki Mihály

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-szn.-1986. Gépelt tisztázat, pecsét nélkül, Berki Mihály saját kezű aláírásával ellátva.]

128/a.

**Kísérőlevél a Polgári Védelem Országos Parancsnokának
Marjai József részére felterjesztett tájékoztató jelentéseihez
(1986. június 2.)**

Polgári Védelem
Országos Parancsnoka

Marjai József elvtárs
a Minisztertanács elnökhelyettese

Budapest

Felterjesztem mind a külföldi, mind a haza szervek tájékoztatására készült jelentést.

Kérem állást foglalni abban, hogy megfelel-e, ha a legközelebbi jelentést július 1-re terjesztem fel, vagy a továbbiakban is hetenként jelentsek /tehát legközelebb jún. 10-én/.

Budapest, 1986. június 2.

Dr. Berki Mihály vezérőrnagy

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-szn/1986. (PVOP jelentés 1986. 06. 02.) Gépelt tisztázat pecsét nélkül, saját kezű aláírással. Kézzel írt megjegyzések az oldalon: „Szóljanak Berki et-nak, egyelőre továbbra is hetenként kell a jelentés! Marjai József szignója, 6/6. Szóltam 6/9-én, olvashatatlan szignó”.]

128/b.

**A Polgári Védelem Országos Parancsnokának közleménye
a tömegkommunikációs és propaganda szervek részére
(1986. június 2.)**

A POLGÁRI VÉDELEM ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA
KÖZLEMÉNYE
1986. június 2-án
/a tömegkommunikációs és propaganda szervek részére/

A csernobili atomerőművi baleset kapcsán adott heti tájékoztatási rendről június 2-án áttérünk a havi tájékoztatásra. A méréseket továbbra is végezzük, és a jelentőrendszer is működik.

Hazánk légterében a levegő radioaktivitása a természetes körülmények között mérhető értékek tartományában ingadozik.

A talajra kiülepedett és kimosódott radioaktív anyagok koncentrációja a radioaktív bomlás mértékében csökkent.

A felszíni vizek alkalmasak fürdésre és sportolásra. A felszíni vizekből származó ivóvizek korlátozás nélkül fogyaszthatók.

A kereskedelemben forgalmazott friss tej- és tejtermékek, hús- és húskészítmények, a friss gyümölcsök, továbbá valamennyi élelmiszer ellenőrzött, korlátozás nélkül fogyaszthatók.

A sugárzási viszonyok és a radioaktív anyagok koncentrációjának ellenőrzése, mérése a baleset előtti időszak gyakorlatának megfelelően folytatódik.

Berki Mihály vezérőrnagy

[MNL OL XIX-A-2-af- 00147-VI-szn/1986. (PVOP jelentés 1986. 06. 02.) Gépelt tisztázat pecsét nélkül, saját kezű aláírással.]

128/c.

**A Polgári Védelem Országos Parancsnokának a hazai szervek
tájékoztatására készült jelentése
(1986. június 2.)**

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

/hazai szervek részére/

1986. május 26. – június 2-i időszakról

A Kárpát-medence és környéke fölött a május 25-én átvonult hidegfront után 26-ára anticiklon épült fel, amely lassan mozgott kelet felé. Az anticiklont követően május 28-án lassú mozgású hidegfront közelítette meg nyugatról hazánk területét, amely ismétlődő esőket kiváltva kelet felé vonult. Az elmúlt héten az ország területén gyenge-mérsékelt észak-nyugati szél volt a jellemző.

Az aeroszol összbeta radioaktivitás⁸¹¹ május 26-a után közel a baleset előtti szintet érte el, az ország területén 20-60 mBq/m³ érték között változott. Az alacsony aktivitások miatt az aeroszol nuklidösszetételének meghatározása egyhetes mintavételezéssel történt. A különböző állomásokon mért radionuklid koncentrációk az alábbiak:

Ru – 103	1,2-2,1 mBq/m ³
I – 131	< 0,5 mBq/m ³
Cs – 134	≤ 0,5 mBq/m ³
Cs – 137	< 1,0 mBq/m ³

A talajfelszínen mérhető radioaktív szennyeződés a radioaktív bomlás mértékében csökkent, és a hét folyamán mért kiülepedés hozzáadódó radioaktivitása nem haladta meg a 0,1 kBq/m² értéket.

A gamma sugárzás dózisteljesítménye 1 m magasságban, fűvel borított terület felett 130-140 nGy/h érték között ingadozik, amelyből 95 ± 15 nGy/h a természetes háttérsugárzásnak tulajdonítható.⁸¹²

A felszíni vizek összes-beta aktivitása 0,3-1,6 Bq/l érték között volt, az időszak elején ennél valamivel magasabb értéket mértek, a Bihari-hegységből és az Erdélyi-medencéből érkező vizekben 2,0-6,0 Bq/l-t, ami a hét végére a többi vizekhez hasonló szintre csökkent. A Balaton vizének összes-beta aktivitása 0,5-0,8 Bq/l értékhatárok között ingadozik.

⁸¹¹ L. Szakkifejezések.

⁸¹² L. Szakkifejezések.

A parti szűrősű kutakból, továbbá a felszíni vizekből származó ivóvizek összes-béta aktivitása 0,1-1,1 Bq/l között változik. A mélységi vízkészletből nyert ivóvizekben radioaktív szennyeződés nem mutatható ki.

A legelőkre kiülepedett radioaktív anyagok koncentrációja tovább csökkent.

A tej radioaktivitásának ellenőrzését és mérését a tejüzemekben és a mérőállomásokon folyamatosan végezték. A forgalomba hozott csomagolt friss elegytejben a radioaktív jód-131 koncentrációjának ezen időszak alatti átlagértéke 90 Bq/l volt, 25-250 Bq/l között ingadozott.

A növényi- és állati eredetű élelmiszerekben mért jód-131, cézium-134 és cézium-137 nuklidok koncentrációja a mellékelt táblázat szerint alakult.

A kereskedelemben forgalmazott valamennyi élelmiszer ellenőrzött, és korlátlanul fogyasztható.

A korlátozások felfüggesztése miatt várhatóan növekvő exportszállítások mérési igényeinek kielégítésére a tej- és tejtermékek, a zöldség és gyümölcs, valamint hús- és húskészítmények radioaktivitásának kiterjedt ellenőrzését változatlanul folytatjuk. Az ellenőrzött exportszállítmányok nem lépik túl az importáló országok által megszabott határértéket.

A környezet különböző elemeiben végzett aktivitás mérések fenntartása az elmúlt időszak eredményeinek ismeretében csak a balesetet megelőző időszakban végzett gyakorisággal indokolt.

Az élelmi anyagok rendszeres ellenőrzése változatlanul folytatódik. Az importáló partnerek igényeinek megfelelő tájékoztatást és bizonylatolást a továbbiakban a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium szolgáltatja.

A heti egyszer jelentések helyett a havi mérési eredményekről készül összefoglaló tájékoztatás, első alkalommal július 1-én.

Berki Mihály vezérőrnagy

Melléklet

A növényi- és állati eredetű élelmiszerek gamma-spektrometriás vizsgálati eredményei

Minta	Nuklid (Bq/kg)					
	J-131		Cs-134		Cs-137	
	átlag	szélső	átlag	szélső	átlag	szélső
	érték		érték		érték	
Zöldség	39	4-125	21	4-110	32	3-180
Gyümölcs	28	7-65	9	6-13	25	9-91
Sertés izom	12	0-20	33	5-150	48	6-314
Marha izom	14	11-20	67	5-230	105	10-410

Minta	Nuklid (Bq/kg)					
	J-131		Cs-134		Cs-137	
	átlag	szélső	átlag	szélső	átlag	szélső
	érték		érték		érték	
Juh izom	23	9-40	28	10-40	83	10-274
faggyú	mentes		mentes		mentes	
Baromfi	mentes		mentes		mentes	
Vad /őz, vaddisznó/	51	37-80	88	38-198	152	37-423

[MNL OL XIX-A-2-af- 00147-VI-szn/1986. (PVOP jelentés 1986. 06. 02.) Gépelt tisztázat pecsét nélkül, saját kezű aláírással.]

128/d.

**A Polgári Védelem Országos Parancsnokának
a külföldi szervek tájékoztatására készült jelentése
(1986. június 2.)**

TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS

a csernobili atomerőművi baleset következtében hazánkban kialakult sugárzási és radioaktív szennyeződési viszonyok alakulásáról a május 26. – június 2. közötti időszakban

A Kárpát-medence és környéke fölött a május 25-én átvonult hidegfront után 26-ára anticiklon épült fel, amely lassan mozgott kelet felé. Az anticiklont követően május 28-án lassú mozgású hidegfront közelítette meg nyugatról hazánk területét, amely ismétlődő esőket kiváltva kelet felé vonult. Az elmúlt héten az ország területén gyenge-mérsékelt észak-nyugati szél volt a jellemző.

Az aeroszol összbeta radioaktivitás⁸¹³ május 26-a után közel a baleset előtti szintet érte el, az ország területén 20-60 mBq/m³ érték között változott. Az alacsony aktivitások miatt az aeroszol nuklidösszetételének meghatározása egyhetes mintavételezéssel történt. A különböző állomásokon mért radionuklid koncentrációk az alábbiak:

⁸¹³ L. Szakkifejezések.

Ru – 103	1,2-2,1 mBq/m ³
I – 131	< 0,5 mBq/m ³
Cs – 134	≤ 0,5 mBq/m ³
Cs – 137	< 1,0 mBq/m ³

A talajfelszínen mérhető radioaktív szennyeződés, a radioaktív bomlás mértékében csökkent, és a hét folyamán mért kiülepedés hozzáadódó radioaktivitása nem haladta meg a 0,1 kBq/m² értéket.

A gamma-sugárzás dózisteljesítménye 1 m magasságban, fűvel borított terület felett 130-140 nGy/h érték között ingadozik, amelyből 95 ± 15 nGy/h a természetes háttérsugárzásnak⁸¹⁴ tulajdonítható.

A felszíni vizek összes-béta aktivitása⁸¹⁵ 0,3-1,6 Bq/l érték között volt, az időszak elején ennél valamivel magasabb értéket mértek, a Bihari-hegységből⁸¹⁶ és az Erdélyi-medencéből érkező vizekben 2,0-6,0 Bq/l-t, ami a hét végére a többi vizekhez hasonló szintre csökkent. A Balaton vizének összes-béta aktivitása 0,5-0,8 Bq/l értékhatárok között ingadozik.

A parti szűrőű kutakból, továbbá a felszíni vizekből származó ivóvizek összes-béta aktivitása 0,1-1,1 Bq/l között változik. A mélységi vízkészletből nyert ivóvizekben radioaktív szennyeződés nem mutatható ki.

A legelőkre kiülepedett radioaktív anyagok koncentrációja tovább csökkent.

A tej radioaktivitásának ellenőrzését és mérését a tejüzemekben és a mérőállomásokon folyamatosan végezték. A forgalomba hozott csomagolt friss elegytejben⁸¹⁷ a radioaktív jód-131 koncentrációjának ezen időszak alatti átlagértéke 90 Bq/l volt, 25-250 Bq/l között ingadozott.

A növényi- és állati eredetű élelmiszerekben mért jód-131, cézium-134 és cézium-137 nuklidok koncentrációja a mellékelt táblázat szerint alakult.

A kereskedelembe forgalmazott valamennyi élelmiszer ellenőrzött és korlátlannal fogyasztható.

Az exportra kerülő tej- és tejtermékek,⁸¹⁸ a zöldség és gyümölcs, valamint hús- és húskészítmények radioaktivitásának kiterjedt ellenőrzését⁸¹⁹ folytatjuk. Az exportszállítmányok az importáló országok által megszabott határértékeknél alacsonyabbak.⁸²⁰

⁸¹⁴ L. Szakkifejezések.

⁸¹⁵ L. Szakkifejezések.

⁸¹⁶ Kézzel utólag beszúrva: *a romániai*.

⁸¹⁷ L. Bevezető.

⁸¹⁸ A mondat elejét átirták, eredetileg: „A korlátozások felfüggesztése miatt várhatóan növekvő exportszállítások mérési igényeinek kielégítésére a tej és tejtermékek...” szerepelt.

⁸¹⁹ Az eredetileg közbeékelt „változatlanul” szót kihúzták

⁸²⁰ Eredeti mondat: *Az ellenőrzött exportállományok nem lépik túl az importáló országok által megszabott értéket.*

A növényi- és állati eredetű élelmiszerek
gamma-spektrometriás vizsgálati eredményei

Minta	Nuklid (Bq/kg)					
	J-131		Cs-134		Cs-137	
	átlag	szélső	átlag	szélső	átlag	szélső
	érték		érték		érték	
Zöldség	39	4-125	21	4-110	32	3-180
Gyümölcs	28	7-65	9	6-13	25	9-91
Sertés izom	12	0-20	33	5-150	48	6-314
Marha izom	14	11-20	67	5-230	105	10-410
Juh izom	23	9-40	28	10-40	83	10-274
faggyú	mentes		mentes		mentes	
Baromfi	mentes		mentes		mentes	
Vad /őz, vaddisznó/	51	37-80	88	38-198	152	37-423

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-szn/1986. (PVOP jelentés 1986. 06. 02.) Gépelt fogalmazvány pecsét, aláírás nélkül. Első oldalon „nem ez a végleges” kézzel írt feljegyzés.]

129/a.

**Külföldre menő tájékoztató a hazánkban július 8. és augusztus 4. közötti
időszakban kialakult sugárzási viszonyokról
(dátum nélkül)**

Csernobil – külföldre menő tájékoztató:

Sztanyik elvtárssal a következőket javasoljuk:

1./ A mostani tájékoztatóból hagyjuk el a mellékelt táblázatot, ami az élelmiszerek cézium értékeit tartalmazza, és emiatt a szöveges rész 2. oldalának utolsó bekezdését is módosítsuk /megfelelő szöveg beírva/.

Indok:

- a vadhúsra vonatkozó 627 Bq / kg-os értéket káros lenne közölni, csak úgy, mintha kihagynánk a vadhúst a felsorolásból. Alacsonyabb értéket viszont azért nem szabad megadnunk, mert az egyes export szállítmányokat minta-

vétel alapján ellenőrzik, de minden egyes tételt nem, tehát előfordulhat esetleg annál magasabb érték, mint ami külföldön a határérték;

- másfelől azért is elhagyható a táblázat, mivel más országok sem közlik a saját mérési eredményeiket.

2./ A kiadandó közlemény 1986. július 8. – augusztus 6. közötti időszakról szóljon címében, mivel ez a mérési eredményeket nem változtatja, viszont közelebb van a közlés időpontjához.

3./ Javasoljuk, hogy ez legyen az utolsó havi tájékoztató, mivel:

- a kölcsönös adatcsere első időszakában 24 országtól kaptunk adatokat;
- június hónapban már csak 4 ország /Csehszlovákia, Finnország, Svédország, Hollandia/ adott mérési adatokat;
- június 12. óta /holland közlés volt az utolsó/ nem kapunk más országoktól mérési eredményeket.

Ennek megfelelően a mostani közlemény végére javasoljuk beírni: „A rendszeres adatszolgáltatást – más országokhoz hasonlóan – ezennel beszüntetjük.”

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-szn/1986. Gépelt tisztázati aláírás, pecsét nélkül. Az oldal alján kezelési feljegyzés olvasható: „Ezt a KÜM-mel is egyeztetni kell”, melyet megcsillagoztak és az előadói íven augusztus 7-i dátummal ezt fűzték hozzá: „1. Kövári P[ál] – KÜM min[iszter]hely[ettes] et-sal egyeztettem: Kövári et. egyetértett azzal, hogy ez legyen az utolsó havi táj[ékoztató] és azzal is, hogy mi legyen az utolsó mondat. A szokásos körnek leadják. 2. Sztanyik et-sal is beszéltem, angolra lefordítják, saját vonalon leadják.” [olvashatatlan szignó].

129/b.

A csernobili atomerőművi baleset következtében hazánkban kialakult sugárzási viszonyok július 8. és augusztus 4. közötti időszakban (dátum nélkül)

TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS

A csernobili atomerőművi baleset következtében hazánkban kialakult sugárzási viszonyokról /1986. július 8.- augusztus 4./

Hazánk időjárását július 8-13. között frontátvonulás, megnövekvő felhőzet, zápor- eső, zivatar, helyenként viharos északi-északnyugati szél jellemezte. Július 13-14-e

között újabb frontátvonulás következett be változatlan széliránnyal, majd ezt derült idő követte. Július 18-a után frontátvonulás történt észak-északnyugati széllel, esővel és záporokkal. Július 21-től továbbra is erős nyugati szél, majd július 24-től hidegfront átvonulás következett, viharos észak-északnyugati széllel, mely 26-a után mérséklődött, és megkezdődött a felmelegedés.

Az aeroszol összbeta radioaktivitás koncentráció⁸²¹ az ország területén – a 72 órás késleltetett mérésrel – 0,4-20 mBq/m³ változott.

A különböző állomásokon mért radio-aeroszlok izotóp-összetétele július hónapban az alábbi volt:

Nb – 95	kb. 0,05 mBq/m ³
Ru – 103	0,03-0,8 mBq/m ³
Ru – 106	0,15-0,6 mBq/m ³
Cs – 134	0,03-0,4 mBq/m ³
Cs – 137	0,03-0,7 mBq/m ³
Ce – 141	kb. 0,03 mBq/m ³
Ce – 144	kb. 0,05 mBq/m ³

A talajfelszínre történő radioizotóp kihullás mértéke 10-60 Bq/m³ . hét.

A gamma-sugárzás⁸²² dózisteljesítménye 1 m magasságban fűvel borított terület felett július végén mintegy 3-40 nGy/h érték a természetes háttérsugárzás⁸²³ felett.

A felszíni vizek összes-beta aktivitása 0,1-0,8 Bq/l között változott, kivéve a Velencei-tavat és a Körösöket, ahol 1,0-2,5 Bq/l közötti értékeket mértek.

A Balaton vizének összes-beta aktivitása változatlanul alacsony, a hónap végén 0,2-0,5 Bq/l.

A felszíni vizekből származó ivóvizek összes-beta aktivitása nem haladja meg a 0,5 Bq/l értéket, a mélységi vízkészletekből nyert ivóvizekben radioaktív szennyeződés továbbra sem mutatható ki.

A tej radioaktív jód koncentrációja a hónap végére gyakorlatilag a kimutathatósági határérték /2 Bq/l/ alá csökkent. A tej Cs-134 és Cs-137 radionuklid tartalmának országos átlaga 18 Bq/l, a mért értékek 5-105 Bq/l között változtak. A növényi és állati eredetű élelmiszerekben a Cs-134 és Cs-137 radionuklid koncentráció értékeket a mellékelt táblázat mutatja.⁸²⁴

A kereskedelemben forgalmazott valamennyi élelmiszer ellenőrzött és korlátlanul fogyasztható.

⁸²¹ L. Szakkifejezések.

⁸²² L. Szakkifejezések.

⁸²³ L. Szakkifejezések.

⁸²⁴ Az „értékeket a mellékelt táblázat mutatja” mondatrész kihúzva és a következőre kézírással javítva: „átlagértékei minden esetben 100 bq/kg alá esnek”.

Az exportszállítások mérési igényeinek kielégítésére a tej- és tejtermékek, a zöldség és gyümölcs, valamint hús- és húskészítmények radioaktivitásának kiterjedt ellenőrzését változatlanul folytatjuk. Az ellenőrzött exportszállítmányok nem lépik túl az importáló országok által megszabott határértéket.

Berki Mihály

Melléklet

A növényi- és állati eredetű élelmiszerek
gamma-spektrometriás vizsgálati eredményei

Minta	Nuklid /Bq/kg			
	Cs-134		Cs-137	
	átlag	szélső	átlag	szélső
	érték		érték	
Zöldség	7	1-161	16	1-330
Gyümölcs	28	1-280	54	1-507
Sertéshús	10	1-94	19	1-261
Marhahús	24	1-220	50	1-450
Juhhús	28	1-182	59	1-442
Baromfi	5	1-50	8	1-160
Vadhús	40	1-279	88	1-627
Házinyúl	35	1-252	80	8-522
Hal	20	1-98	44	1-210

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-szn/1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Az előadói íven a következő belső feljegyzéseket fűzték a tájékoztatóhoz:

Berki et. /szabadságon/ távollétében Sztanek et, Berki et. helyettese küldte meg a soros, havi tájékoztató] jelentést a külföld tájékoztatására. Sztanyik et. a jelentést ismeri, kéri Marjai elvtárs jóváhagyását, hogy leadhassák (angolul, természetesen). Jóváhagyása esetén erről a KÜM-nek Kővári et-nak is jelzünk. 8/4, olvashatatlan szignó. (A legutóbbi tájékoztatót július 9-én adtuk.)

1. Mielőtt kiadnánk külföldre: a cézium szélső értékek (táblázat) nem haladják meg a külföldön megszabott értékesítési-behozatali határértékeket? 2. Ha nem, külföldre kiadható. 3. A belföld számára készült összefoglalót kapja meg a Táj. Hiv., KkM, BkM m[inisz]tere. olvashatatlan szignó 8/4. Intézkedésre elküldve: Bányász, Török, Juhász et. részére. 8/5, olvashatatlan szignó.]

130.

**Jelentés a hazai sugárszennyezési adatokról
(1986. december 17.)**

1986. dec. 17.

2959/86.

12. 17. a/a T.P.⁸²⁵

Feljegyzés

Tétényi Pál elvtárs, az OAB elnöke részére

Tárgy: Jelentés a hazai sugárzási és radioaktív szennyeződési viszonyok alakulásáról

Mellékelten megküldöm a sugárzási és radioaktív szennyeződési viszonyok 1986. szeptember 1. és december 15. közötti alakulásáról a hazai szervek részére készített összefoglaló jelentést.

Budapest, 1986. december 17.

/Ördögh József/

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

/a hazai szervek részére/

az 1986. szeptember 1. és december 15. közötti időszakról

Az elmúlt negyedévben uralkodó meteorológiai, áramlási viszonyokra a nyugat-kelet irányba haladó gyenge időjárási frontok voltak a jellemzőek. Újabb, a mérőrendszer érzékenységi tartományába eső, csernobili eredetű radioaktív szennyeződés nem volt kimutatható, de az ülepedési értékek az eseményt megelőző időszakra jellemző átlagértékeket meghaladó mértéket mutattak. Az összes gamma⁸²⁶ ülepedés havi értéke még nem csökkent le a balesetet megelőző szintre.

Az aeroszol összbeta radioaktivitás⁸²⁷ koncentráció – a 72 órás késleltetett mérés – 0,2-18 mBq/m³ között változott /a szeptemberi jelentésben: 0,2-20 mBq/m³/.

825 Tétényi Pál – kézírásos kezelői feljegyzés és szignó

826 L. Szakkifejezések.

827 L. Szakkifejezések.

A vizsgált időszakban mért radio-aeroszolok izotóp-összetétele az alábbi volt:

/a szept-i jelentés értékei/

Ru – 103	0,02-0,13 mBq/m ³	0,03-0,14 mBq/m ³
Ru – 106	0,1-0,6 mBq/m ³	kb. 0,25 mBq/m ³
Cs – 134	0,02-0,8 mBq/m ³	0,09-0,17 mBq/m ³
Cs – 137	0,06-1,7 mBq/m ³	0,2-0,37 mBq/m ³
Ce – 144	0,03-0,5 mBq/m ³	0,04-0,14 mBq/m ³

A maximális értékeket december 1-8. között észlelték, azóta a koncentráció érték fokozatosan csökken.

A talajfelszínre történő radioizotóp kihullás mértéke 4-36 Bq/m³ . hét /szeptember: 14-82 Bq/m³ . hét/.

A gamma-sugárzás dózisteljesítménye 1 m magasságban 25 nGy/h a természetes háttérsugárzás⁸²⁸ felett /szeptember: 35 nGy/h/.

A felszíni vizek összes-béta aktivitása határozottan csökkenő tendenciájú, a csökkenés mértéke nagyon lassú. A háttér jelenlegi többlete /mintegy 0,1-0,2 Bq/l/ a gamma-spektroszkópiai vizsgálatok alapján egyértelműen a cézium izotópoknak tulajdonítható.

A felszíni vízből és a parti szűrésű kutakból nyert ivóvíz aktivitása nem tér el a felszíni vízkészlet szennyezettségétől, ami azzal magyarázható, hogy az egyébként igen kis mennyiségű cézium nem „szűrhető” ki a vízből.

Összefoglalva megállapítható, hogy a felszíni vizek és az ivóvizek aktivitása a balesetet megelőző háttér szintjén van, annál alig magasabb. A vízi élőlények és az üledék jelentős mennyiségű radioizotópot vettek fel, melyben a vizsgált időszakban a cézium izotópok dominálnak.

A tej Cs-134 és Cs-137 radionuklid tartalma tovább csökkent, országos átlaga 13 Bq/l, a mért értékek > 10-150 Bq/l között változtak. A növényi és állati eredetű élelmiszerekben a Cs-134 és Cs-137 radionuklid koncentráció értékeket a mellékelt táblázat mutatja.

A legutóbbi időszakban néhány esetben a cézium-aktivitás koncentráció növekedése észlelhető tejben, sertés-, illetve marhahúsban, ami arra figyelmeztet, hogy a tavaszi takarmány feletetése elkezdődött, és ennek hatására az eddig tapasztalt általános aktivitás-szint csökkenés egyes termékeknél várhatóan megáll, illetve újabb növekedésre kell számítani.

A kereskedelembe forgalmazott valamennyi hazai és import élelmiszer ellenőrzött, és korlátlanul fogyasztható.

828 L. Szakkifejezések.

Az exportszállítások mérési igényeinek kielégítésére a tej- és tejtermékek, a zöldség és gyümölcs, valamint hús- és húskészítmények radioaktivitásának kiterjedt ellenőrzését változatlanul folytattuk. Az export feltételeket legtöbb esetben teljesíteni tudjuk.

Az elmúlt negyedévben végzett ellenőrző vizsgálatok tapasztalatai alapján nincs szükség további összefoglaló jelentések készítésére, tekintettel arra, hogy a hosszú felezési idejű radioaktív izotópoktól a környezeti-, az élelmiszer- és vízmintákban rövid távú változás nem várható.

A bizottság azt javasolja, hogy a további vizsgálatokat az ágazati minisztériumok saját hatáskörükben – az igényeknek megfelelően – végezzék.

Melléklet

Növényi és állati eredetű termékek vizsgálata

Minta	Nuklid Bq/kg Cs-134 + Cs-137		
	átlag	szórás	maximum
Zöldség	13	8	47
Gyümölcs	20	22	225
Sertéshús	27	26	138
Marhahús	32	40	257
Juhhús	28	24	130
Baromfi	9	12	56
Vadhús ^x	31	40	389
Nyúlhús	29	23	87
Gabona	38	38	139
Tejpor	108	94	322
Méz	8	25	180
Pollen	519	690	1980

x/ 1986. szeptember 1-e után kilőtt vadak

[MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t. Berki Mihály által sajátkezűleg aláírt gépelt tisztázata másolata. A Feljegyzés géppel írt tisztázata, sajátkezű aláírással.]

131/a.

**Cézium határértékek Magyarországon
(1987. március 10.)**

A Magyar Népköztársaságban
maximálisan engedélyezett radioaktív cézium-koncentrációk
élelmiszerekben

A Magyar Népköztársaság elfogadta és mind a belső fogyasztásra, mind az exportra kerülő élelmiszerek tekintetében alkalmazza az Európai Gazdasági Közösség által 1986. május 30-án elfogadott és a No 1707/86. sz. Council Regulation-ban közzétett,⁸²⁹ maximálisan megengedett radioaktív cézium-szinteket:

a) tej- és tejtermékekre	300 Bq.kg ⁻¹ (10 nCi),
b) egyéb alapvető élelmiszerekre, beleértve
a húst és húskészítményeket is	600 Bq.kg ⁻¹ (16 nCi)

Ezeket az értékeket elfogadhatónak tekinti annak ellenére, hogy kompetens nemzetközi szakértői szervezetek véleménye szerint sugárvédelmi szempontból nem indokolt az aktivitás-koncentráció ilyen alacsony szintje.

Az élelmiszerekben mért tényleges cézium-koncentrációk azonban még ezeknél a szinteknél is jóval alacsonyabbak, s így kielégítik nemcsak a Közös Piac, hanem az Osztrák Szövetségi Köztársaság előírásait is. Ezt tükrözik a következő táblázat adatai, amelyek a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium élelmiszerellenőrző hálózatának 1987. január és február havi mérési eredményei.

A cézium-134 és -137 együttes koncentrációja különböző élelmiszerfélésekben 1987. első két hónapjában, Bq.kg⁻¹

Élelmiszer- féléség	n	január Cs-134+137	n	február Cs-134+137
Tej	35	12±8	53	16±9
Sajt	80	12±9	40	12±11
Baromfihús	75	6±7	55	9±16
Sertéshús	265	36±27	154	40±33

⁸²⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31986R1707> (Utolsó letöltés: 2017. november 9.)

Marhahús	108	54±59	75	84±83
Juhhús	14	42±34	5	48±35
Hústermékek	126	34±17	87	29±22
(sonka, szalámi, virsli, stb.)				

Budapest, 1987. március 10.

Dr. Sztanyik B. László
főigazgató-főorvos

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-004/147-9/1986. Gépelt tisztázata aláírás és pecsét nélkül.]

131/b.

Cézium határértékek Ausztriában (dátum nélkül)

T á j é k o z t a t ó

Az Osztrák Szövetségi Köztársaságban az élelmiszerek radioaktivitására engedélyezett határértékekről

Zöldség és gyümölcs	3 nCi/kg = 111 Bq/kg Cs-137
Tej- és tejtermékek	5 nCi/kg = 185 Bq/kg Cs-137
Szárnyashús és sertéshús	5 nCi/kg = 185 Bq/kg Cs-134+137
Marhahús, borjúhús és juhhús	16 nCi/kg = 592 Bq/kg Cs-134+137
Dió és mogyoró	16 nCi/kg = 592 Bq/kg Cs-134+137

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-004/147-9/1986. Gépelt tisztázata aláírás és pecsét nélkül.]

VII.

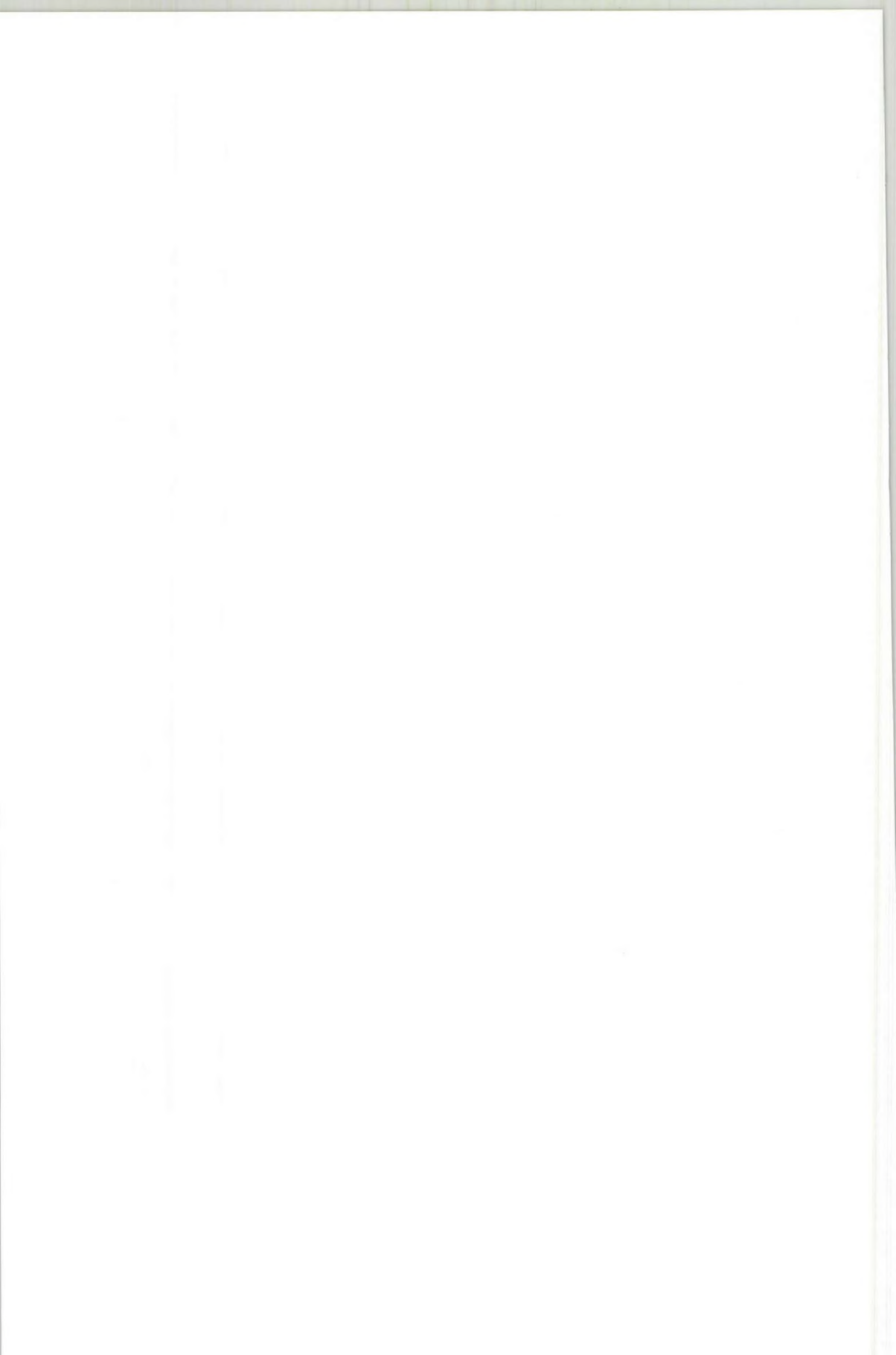
*„Veszélyhelyzet
nem áll fenn...”*

HAZAI INTÉZKEDÉSEK

Egy tartalékos katona fertőtlenítés közben

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

**A Polgári Védelem Országos Parancsnokság jelentése a csernobili
atomreaktor baleset következményeiről és a végrehajtott intézkedésekről
(1986. május 1.)**

Nyt. szám: 138/9/1986.

JELENTÉS

a csernobili atomreaktor baleset következményeiről
és a foganatosított intézkedésekről

A csernobili atomerőműben 1986. április 26-án bekövetkezett baleset után kialakult légköri viszonyok következtében, az első hatások a Skandináv-félsziget államait és Lengyelországot érték. Hazánkat április 29-ről, 30-ra virradó éjjel érte el, egy erősen felhígult radioaktív felhő, amely Salgótarján, Budapest, Balaton-É[szak], Szombathely irányába vonult és Ausztria felé terjedt át.

Az illetékes szovjet szervektől április 27-én kapott tájékoztatás után, a polgári védelem ellenőrző rendszerében fokozott környezet ellenőrzésre és mérésre tértek át.

A környezeti háttérsugárzás⁸³⁰ dózis teljesítménye alapján 29-én 20.00-24.00 óra között emelkedett a szokásos 40 nGy/h értékről 700 nGy/h-ra,⁸³¹ a Központi Fizikai Kutató Intézet területén (Budapest Ny. 400 m. tengerszint feletti magasságban) Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutató Intézet területén (Budapest D, 150 m. tengerszint feletti magasságban) 50 nGy/h-ról, 330-400 nGy/h értékre emelkedett és ezen a szinten maradt, május 1-én 12.00-ig.

A légkör radioaktív szennyezettségének mértéke és összetétele a mellékelt táblázat szerint alakult.

Az élelmiszerekben a mérési eredmények szerint, a korábbi radioaktív anyag-tartalomhoz képest, növekedés még nincs. A felszíni vízben, Budapest-É dunai folyamszakaszon, az 1986. április 30-án vett minta aktivitása 2,29 Bq/e-re [sic!]

⁸³⁰ L. Szakkifejezések.

⁸³¹ L. Szakkifejezések

növekedett, a sokéves átlag ötszörösére, az ivóvíz aktivitása pedig a normál érték kétszeresére, 0,52 Bq/e-ra [sic!].

Az 1986. május 1-én 12.00-ig beérkezett számszerű mérési eredmények értékelése alapján a lakosság felé korlátozó intézkedések bevezetése nem vált szükségessé.

A reaktorbalesetről kapott első tájékoztatás után az alábbi intézkedések történtek.

1. Az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormány Bizottság Operatív Törzse vezetőjének (PVO Tpk.-nak)⁸³² intézkedésére az Operatív Törzs és a Műszaki Tanács összeült, elemezte, értékelte a kialakult és várható helyzetet.
2. Az országos és megyei polgári védelmi ügyeleti szolgálatok megerősítésre kerültek.
3. Az érintett minisztériumok és országos hatáskörű szerveknél szakértői ügyeleti szolgálat alakult.
4. A polgári védelem ellenőrző rendszerében működő laboratóriumok gyorsított mintavételre és mérésre tértek át.
5. A Műszaki Tanács bázisintézményei (KFKI, OSSKI) kijelölt laboratóriumai 1986. április 28-tól folyamatos üzemmódra tértek át és rendszeresen szolgáltatják a részletes mérések, elemzések eredményeit.
6. Megkezdődött 1,5 millió darab jódtabletta⁸³³ legyártása és felhalmozása.
7. A lakosság ellátásában érintett minisztériumok és főhatóságok felkészültek – a sugárhelyzet súlyosbodása esetére – megelőző intézkedések fogantatására.
8. A polgári védelem folyamatosan tartja a kapcsolatot a Kormány Tájékoztatási Hivatalával, tájékoztatókat állít össze a lakosság részére.

A mérési eredményekkel összefüggésben sor kerülhet az érintett területeken a friss tehéntej fogyasztásának korlátozására, mindenekelőtt a csecsemők és kiskorú (6 éven aluli) gyermekek körében.

Hasonló korlátozó intézkedésekre kerülhet sor a nagy felületű zöldségfélék (saláta, paraj, sóska) fogyasztásra való felhasználására.

Végezetül sor kerülhet az ivóvíz céljaira szolgáló felszíni vízkivétel átmeneti korlátozására.

A jelentés összeállításának időpontjában Kelet-Európa térségében a meteorológiai helyzet számunkra kedvezően alakul, a környezeti radioaktivitás jelentős növekedésével nem számolunk.

⁸³² Berki Mihály

⁸³³ L. 33. sz. lábjegyzet.

Melléklet: Léggöri radioaktív aeroszol⁸³⁴ szennyeződés alakulása Budapest és Paks körzetében 1 lap.

Budapest, 1986. május 1-én.

(Molnár Miklós ezredes)
A PVOP ügyeletes parancsnoka

1. sz. melléklet a 138/9/1986. PVOP-hoz

Léggöri radioaktív aeroszol szennyeződés alakulása Budapest és Paks körzetében
(Bq m⁻³)

1. KFKI területén

	IV. 22-29.	IV. 29-30.	IV. 30-V. 1.
99 Tc- 99 Mo	-	0,37	0,61
103 Ru	-	0,92	1,60
131 I	5,10 ⁻⁴	0,90	1,90
132 I	5,10 ⁻⁵	2,00	3,70
132 Te	7,10 ⁻⁵	3,80	6,50
134 Cs	-	0,16	0,30
137 Cs	2,10 ⁻⁵	0,30	0,64
140 Ba-La	-	0,10	0,30
131 I (Gőz)	1,10 ⁻²	4,00	4,60

2. OSSKI területén

103 Ru	-	0,48	0,61
131 I	-	0,70	0,85
132 I	-	1,61	2,05
132 Te	-	2,23	2,95

3. PAV körzetében

	IV. 28-29. ^x	IV. 29-30. ^x	IV. 28-IV. 30. ^{xx}
131 I	7,10 ⁻⁴	0,21	0,12
132 I	1,1.10 ⁻³	0,60	0,40

⁸³⁴ L. Szakkifejezések.

132 Te	$1,1 \cdot 10^{-3}$	0,60	0,40
134 Cs	$1,7 \cdot 10^{-2}$	$3,10^{-2}$	$1,15 \cdot 10^{-4}$
136 Cs	-	$5 \cdot 10^{-3}$	$3 \cdot 10^{-2}$
137 Cs	$1,7 \cdot 10^{-2}$	$3 \cdot 10^{-2}$	$2,4 \cdot 10^{-2}$

Megjegyzés: x 5.sz. „A” állomás xx 24. sz. „B” állomás

[MNL OL XIX-A-2-af-VI-PVOP-05.01/1986. (PVOP 138/9/1986.) Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

133.

**Az Országos Atomenergia Bizottság titkárának feljegyzése
a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának nemzetközi
kapcsolatok főosztályának vezetőjével, Kuvsinnyikov
B. A. elvtárrsal folytatott telefonbeszélgetésről
(1986. május 4.)**

ORSZÁGOS MŰSZAKI FEJLESZTÉSI BIZOTTSÁG
ELNÖK

E/404/1/1986

Marjai József elvtársnak,
A Minisztertanács elnökhelyettese
Budapest

Kedves Marjai elvtárs!

Mellékelten szíves tájékoztatásul küldöm az Országos Atomenergia Bizottság titkárának mai feljegyzését.

Budapest, 1986. május 4.

Elvtársi üdvözléssel:

Tétényi Pál

Melléklet

1986. MÁJ 04.

1018/86.

E/404/80

Feljegyzés

A Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának nemzetközi kapcsolatok főosztályának vezetőjével, Kuvsinnyikov B. A. elvtárssal folytatott telefonbeszélgetésről.

1./ 1986. április hó 30-án 10.30 órakor telefonon felhívtam Kuvsinnyikov B. A., a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának nemzetközi kapcsolatok főosztályának vezetőjét és az alábbi beszélgetést folytattam:

- Az Országos Atomenergia Bizottság elnökének megbízása alapján közöltem, hogy Marjai József miniszterelnök-helyettes elvtárs felajánlotta Antonov miniszterelnök-helyettes elvtársnak, hogy a csernobili atomerőművi balesettel kapcsolatban készek vagyunk segítséget nyújtani olyan teleszkópos optikai berendezés átadásával, amilyent Petroszjanc A. M. elvtárs, a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottsága elnökének kérésére az RBMK típusú reaktorokhoz⁸³⁵ is fejlesztünk.
- Jelenleg két darab 14 méter hosszú, és 114 mm külső átmérőjű teleszkópos optikai berendezést tudunk rendelkezésükre bocsátani személyzettel együtt.
- Egyben hivatkoztam a KGST Atomenergia békés célú felhasználásával foglalkozó együttműködési Állandó Bizottság 45. ülésén elfogadott ajánlásra,⁸³⁶ amely a szomszédos országok értesítését szabályozza radioaktív kibocsátások esetén, és megkérdeztem, hogy az atomerőművi balesettel kapcsolatban várhatóan kapunk-e valamilyen tájékoztatást.
- Kuvsinnyikov elvtárs a két berendezés felajánlását megköszönte, és közölte, hogy az erre vonatkozó döntésről értesítenek. Egyben aláhúzta, hogy a csernobili atomerőművet nem az Állami Bizottság, hanem az Energetikai Minisztérium üzemelteti. A helyszínen kormánybizottság dolgozik, az esetről még kevés információval rendelkeznek.
- Miután felhívtam a figyelmét a közelgő többnapos ünnepre,⁸³⁷ megígérte, hogy még a mai napon visszatér a felvetett kérdésekre.

.....
⁸³⁵ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁸³⁶ L. 103. sz. lábjegyzet.

⁸³⁷ Vélhetően utalás május 1-re, ami 1986-ban csütörtökre esett.

2./ Az ígéret ellenére Kuvsinnyikov elvtárs nem hívott vissza. Délután 14.30 és 15.30 között telefonon több kísérletet tettem, hogy ismét felhívjam, ez azonban nem járt eredménnyel. Ezért 15.45 órakor sürgős jelzésű telexet küldtem címére, amelyben telefonbeszélgetésünkre hivatkozva telex-választ kértem az optikai berendezés szükségességére vonatkozóan, megjegyezve, hogy a munkaszüneti napokon ügyeletet tartunk.

A mai napig – 1986. május 4., vasárnap 8.00 óráig – a telexre választ nem kaptunk.

Budapest, 1986. május 4.

/Ördögh József/

Másolatot kapott: Vajda György
Osztrovski György

[MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t. – Gépelt tisztázata, sajátkezű aláírással, a sajátkezűleg aláírt kísérőlevél fénymásolatával.]

134.

A Polgári Védelem Országos Parancsnokság összefoglaló jelentése a balesetről, annak következményeiről és az elhárításukra tett intézkedésekről (1986. május 4.)

POLGÁRI VÉDELEM
Országos Törzsparancsnoka

Titkos

sz. példány

Nyt. szám: 0278/14/1986.

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

a csernobili atomerőműben bekövetkezett balesetről, annak hazai következményeiről és elhárításukra tett intézkedésekről

A baleset – valószínűsíthetően – 1986. április 25-ről 26-ra virradó éjjel következett be. Az illetékes szovjet szervek április 27-én az Ipari Minisztériumnak jelez-

ték, hogy a szerződésekben szereplő villamos-energiában csökkenés következik be. Hivatalos értesítést a fentieken túlmenően a magyar szervek nem hoztak [sic!].

A baleset után kialakult légköri viszonyok következtében az első hatások a Skandináv-félsziget államait és Lengyelországot érték. A svéd és finn intézetektől kapott értesülések szerint már április 26-án mérték a radioaktív szint növekedését a levegőben, és olyan anyagokat azonosítottak,⁸³⁸ amelyek a reaktorzóna meghibásodására utalnak.

A lengyel hivatalos forrásból származó információk szerint a Mazuri-tavak térségében⁸³⁹ a jód-131 izotóp mennyisége oly mértékben megnövekedett, hogy a gyermekek és a terhes nők részére sugárvédő tabletták⁸⁴⁰ kiosztására került sor.

Az Ipari Minisztériumban és a Polgári Védelem Országos Parancsnokságán április 29-én délután, illetve április 30-án délelőtt szakértői bizottságot hívtunk össze a várható következmények és a szükséges intézkedések vizsgálatára. Ennek eredménye a következőkben foglalható össze:

- hazánkat április 29-ről 30-ra virradó éjjel érte el egy erősen felhígult radioaktív felhő, amely Salgótarján, Budapest, Balaton É, Szombathely irányában vonult és Ausztria felé terjedt át. A környezeti háttérsugárzás⁸⁴¹ dózisteljesítménye elsősorban a jelzett irányban, valamint az ország más térségeiben is sokszorososan /helyenként egy nagyságrenddel emelkedett, a szokásos 40 nGy/h értékről 700 nGy/h-ra, Budapest-D 150 méter tengerszint feletti magasságban 50 nGy/h-ról 330-400 nGy/h értékre és ezen a szinten maradt május 1-én 12.00-ig/;
- a légköri radioaktív aeroszol⁸⁴² szennyeződés a KFKI területén a legkritikusabb jód-131 izotópot illetően három nagyságrenddel nőtt, értéke elérte az 1 Bq/m². Budapesten a koncentráció 0,7 Bq/m², a Paksi Atomerőmű körzetében 0,21 Bq/m² volt;
- az élelmiszerekben a mérési eredmények szerint a korábbi radioaktív anyagtartalomhoz képest növekedés nem mutatkozott. A felszíni vízben, Budapest É dunai folyamszakaszon 1986. április 30-án vett minta aktivitása 2,29 Bq/l-re növekedett /a sokéves átlag ötszörösére/, az ivóvíz aktivitása pedig a normál érték kétszeresére, 0,52 Bq/l-re /a veszélyt jelentő érték 10 Bq/l/;

⁸³⁸ A Finnország területén mért kihullás adatait részletesen l. MNL OL XIX-A-2-af-00147-IV-Finnország

⁸³⁹ L. 67. sz. lábjegyzet.

⁸⁴⁰ Jódtabletták, l. 33. sz. lábjegyzet.

⁸⁴¹ L. Szakkifejezések.

⁸⁴² L. Szakkifejezések.

Az ismertetett mérési eredmények értékelése alapján a következő intézkedések váltak szükségessé;

- az Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság Operatív Törzse és Műszaki Tanácsa készenlétbe helyezése;
- a PV ügyeleti szolgálatának megerősítése;
- az érintett minisztériumok /Ip. M, BkM, EüM, MÉM, OVH, MTA, OAB/ ügyeletének megerősítése;
- 1,5 millió darab jódtabletta legyártása;
- a BkM-nél rendszeresített labor-gépkocsik készenlétbe helyezése.

Április 30-a után a kelet-európai térségben uralkodó meteorológiai helyzet számunkra kedvezőtlenül alakult. Az áramlás ÉK-ire fordult. A következő nap /május 1./ mérési eredményei azt mutatták, hogy a sugárhelyzet romlott.

A környezeti sugárzás dózisteljesítménye Budapest térségében az előző napokban mértékhez képest 15-20%-kal, Paks és Pécs térségében 20-40%-kal emelkedett.

A levegő radioaktív szennyezettségének mértéke a május 1-i tetőzés után kis mértékben csökkenő tendenciájú.

Az élelmiszerek közül a korábbi mérési eredményekhez képest viszont a tejben jelentős jódkoncentráció növekedés jelentkezett. A legjobban érintett területeken; Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Komárom, Győr-Sopron megyékben általában 300-400 Bq/l, ezen belül néhány körzetben 700 Bq/l-t is meghaladó érték volt mérhető. Annak ellenére, hogy ezek a koncentrációk még különösebb veszélyt nem jelentenek, a gyermekek egészsége érdekében már óvatossági rendszabályok bevezetését indokolták. Hasonló jellegű rendszabályok bevezetését indokolta a 0,3 kBq/kg nyerssúly zöld növényzetben mért jódt-131 aktivitás koncentráció is.

Az ivóvíz összbeta aktivitása /trícium nélkül/ 2,0 Bq/l maximális értéket ért el, ami a fogyaszthatóságot nem befolyásolja.

Az 1986. május 2-án 12.00 óráig beérkezett eredmények értékelése alapján – szem előtt tartva a lakosság maximális biztonságát – a következő intézkedések váltak szükségessé:

- a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter elrendelte az érintett körzetekben további intézkedésig a legeltetés és zöld takarmányozás szüneteltetését, továbbá a begyűjtött tej radioaktivitásának fokozott ellenőrzését, és a nagyobb radiojód koncentrációjú tej higítását a nem szennyezett területekről származó tiszta tejjel;
- ezen utasítások alapján a polgári védelem felhívta a lakosság figyelmét, hogy – elsősorban a gyermekek – csak a tejipar által forgalmazott, ellenőrzött tejet

fogyasszanak, illetve a frissen szedett nagylevelű zöldségféléket /paraj, saláta, sóska, stb./ fogyasztásra, illetve főzésre történő előkészítése során ajánlatos alaposan, bő vízben, többször megmosni;

- az osztrák illetékes hatóságok a Magyarországról, vagy más országból Magyarországon át Ausztriába irányuló áruforgalom leállítását rendelték el, azok feltételezett radioaktív szennyezettsége miatt. Ezért a polgári védelem készenlétbe helyezte az osztrák, csehszlovák és a szovjet határállomásokon a vasúti és közúti járművek szennyezettségének ellenőrzésére és mérésére alkalmas mozgó laboratóriumokat. A mérések megkezdése kormány szintű döntéstől függött, amit 31-én 21.00-kor elrendeltek;
- a BIOGAL Gyógyszeripari Vállalatnál /Debrecen/⁸⁴³ az április 30-i intézkedés alapján legyártott 1,5 millió jódtablettából /tablettánként 130 mg káliumjodid/, 1 millió darabot Budapestre és Pest megyébe, 100 ezer darabot pedig Nógrád megyébe diszponáltunk és a polgári védelem szerveinél letártoltunk;
- a kapott utasításoknak megfelelően tájékoztató összeállítás készült a jellemző hazai mérési eredményekről, a Külügyminisztérium részére, a kölcsönösségi alapon információt kérő európai országoknak történő átadás céljából, továbbá az Egészségügyi Világszervezet központi irodájának tájékoztatására;
- a tett intézkedéseknek megfelelő közlemény – az érintett miniszterelnök helyettesek jóváhagyásával – kidolgozásra került, azt a hírközlő szervek részére áadtuk.

A május 3-i mérési adatok alapján Budapest térségében a levegő radioaktív szennyezettsége csökkent, másutt a sugárszennyezettségben lényeges változás nincs, annak szintje továbbra sem éri el az élő szervezetre ártalmas értéket.

A csökkenésben valószínűleg közrejátszott a május 2-án bekövetkezett, részünkre kedvező irányú meteorológiai helyzetváltozás is. További korlátozások nem váltak szükségessé.

A meteorológiai előrejelzések szerint a légáramlás iránya újra a részünkre kedvezőtlen ÉK-re fordul. Amennyiben még van a balesetet szenvedett erőműből radioaktív kibocsátás, illetve, ha az erőmű közelében lévő légtömegeknek nagy a radioaktív anyagtartalma – ezekről nincsenek információink – a kedvezőtlen me-

⁸⁴³ A Biogal Gyógyszergyárt 1960. január 1-jén hozták létre a nehézipari miniszter rendelete alapján, amikor is Hajdúsági Gyógyszergyárt és a Debreceni Gyógyszergyárt egyesítették.

teorológiai helyzet bekövetkezése esetén hazánkban újra növekedhet a levegő radioaktív szennyezettsége. Emiatt is változatlanul indokolt a fokozott ellenőrzés és a bevezetett intézkedések fenntartása.

A kialakult helyzetet figyelembe véve – amennyiben további radioaktív szennyeződés nem érkezik – fokozatos javulással számolhatunk, és mintegy 2-3 héten belül a korlátozó intézkedések feloldhatók.⁸⁴⁴

Budapest, 1986. május 4.

/Dr. Berki Mihály vezérőrnagy/

Felterjesztem.

[19]86. máj. 4.

Mórocz Lajos altbgy.⁸⁴⁵

Készült: 5 pld-ban

Egy példány: 6 lap

Itsz.:

Készítette: Operatív Bizottság

Lnsz.: 83/1133

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-PVOP-05.04/1986. (PVOP 0278/14/1986.) Gévelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül. Kezelési feljegyzés az oldalon: Felterjesztem. [19]86. máj[us] 4. Mórocz Lajos altbgy.]

⁸⁴⁴ A legeltetési és zöldtakarmányozási korlátozásokat május 15-től oldották fel. (L. 125. sz. dokumentum, 3. pont.) A készenléti állapotot két nappal később, május 17-én csökkentették.

⁸⁴⁵ Kézírással rávezetve.

135.

**Az építésügyi és városfejlesztési miniszter tájékoztatása
az Ukrajnában dolgozó magyar kolónia helyzetéről
(1986. május 7.)**

ÉPÍTÉSÜGYI ÉS VÁROSFEJLESZTÉSI
MINISZTER

M.857/86.⁸⁴⁶

Marjai József elvtárs,
A Minisztertanács elnökhelyettese

B u d a p e s t

Kedves Marjai Elvtárs!

Szóbeli felkérésére az alábbi tájékoztatást adom.

Az INDUSTRIALEXPORT⁸⁴⁷ vállalkozásában a Szabolcs Megyei Állami Építőipari Vállalat alvállalkozásával Csernovciben,⁸⁴⁸ ami mintegy 400 km-re fekszik délnyugatra Kijevtől, 612 ágyas szálloda kivitelezése folyik.

Az építkezés készültége 80%-os, várható befejezési határideje 1986. IV. negyedév.

Az építkezésen 466 fő dolgozó és a hozzájuk tartozó 10 család tartózkodott.

A Szabolcs Megyei Pártbizottságtól kapott értesülés alapján tudomásunkra jutott, hogy a nemrég lezajlott időjárási változások miatt megnövekedett a sugárzás veszélye az építkezés körzetében. A vállalkozás helyi vezetői hozzátartozóik egy részét hazaküldték és ez jelentős nyugtalanságot váltott ki a kinn maradó dolgozók körében.

A helyi vezetők csak a sajtóból és a helyi hatóságoktól kapott információkról tudták tájékoztatni a dolgozókat, ez azonban nem tűnik elégségesnek. A tájékoztatások ellenére a nyugtalanság nőtt, a dolgozók egy része a hazautazást is felvetette.

846 Kézrel írt iktatószám

847 A Minisztertanács 501/14/1953. sz. határozatával, Gépexport Iroda (GÉPEXI) néven alapított szervezet jogutóda. Eredetileg olyan nagylétesítmények fővállalkozásának ellátásával foglalkozott, melyek a kohó- és gépipari minisztérium hatáskörébe tartoztak. 1981-től tevékenységi körébe az ipari üzemek és komplett technológiai rendszerek, nem termelő ipari létesítmények tervezése és kivitelezése tartozott.

848 L. 110. sz. lábjegyzet.

A kialakult helyzetben a Polgári Védelem Országos törzsparancsnoka dr. Berki Mihály vezérőrnagy elvtárssal egyeztetve – Czinege Lajos miniszterelnök-helyettes elvtárs egyetértésével – az alábbi intézkedéseket tettem.

Utasítottam a vállalat vezetőjét és az ÉVM polgári védelméért felelős főosztály vezetőjét, hogy azonnal a vállalkozás helyszínére utazzanak és minden dolgozóra kiterjedő termelési értekezleten adjanak tájékoztatást a helyzetről és a teendő intézkedésekről. A tájékoztatás célja a dolgozók megnyugtatója.

Intézkedtem, hogy a korábban hazautazott hozzátartozók közül 1 nő és 1 gyermek, a helyszínen dolgozók közül mai napi hatállyal 3 fő dolgozó május 9-ig bezárólag a Budapesti Sugárbiológiai Intézetben ellenőrző vizsgálaton vegyen részt. Megjegyzem, hogy a családtagok közül kilencből 7 gyermek, 10 feleségből 3 fő hazautazott már Magyarországra. A vizsgálat eredményéről, amennyiben az szennyezettséget nem mutat, a helyszínen tartózkodó megbízottamon keresztül a dolgozókat tájékoztatjuk.

Az Egészségügyi Minisztérium véleménye alapján különleges intézkedéseket (gyógyszeradagolás, külön sugárzás mérése) nem indokolt tenni.

A Külügyminisztériumon keresztül intézkedtem, hogy a megtartandó termelési értekezletre a kijevei konzulátusunk képviseltesse magát és adjon megnyugtató képet a kijevei magyar kolónia helyzetéről.⁸⁴⁹

A jelenlegi helyzetben úgy ítélem meg, hogy veszélyhelyzet nem áll fenn, elsődleges feladatunk a dolgozók megnyugtatója.

A fentiekben túlmenően jelenleg további intézkedést nem tervezek tenni.

Kérem tájékoztató jelentésem elfogadását.

Budapest, 1986. május 7.

Elvtársi üdvözléssel:

(Somogyi László)

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986. (ÉVM M-857/1986.) Gépelt tisztázat saját kezű aláírással, pecsét nélkül.]

⁸⁴⁹ A Kijevben tartózkodó magyarokról bővebben lásd: 17/a, 17/c, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 29. sz. dokumentumokat.

136.

**Dr. Adrián Zsigmond rendőrvezérőrnagy jelentése
a Tolna megyében tapasztalt hangulatról
(1986. május 7.)**

TOLNA MEGYEI RENDŐR-FŐKAPITÁNYSÁG

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!

Szám: 012/23-1986.

HARANGOZÓ SZILVESZTER r. altábornagy,
belügyminiszter-helyettes elvtárs!
Budapest

Jelentem, hogy a csernobili atomerőműben történt szerencsétlenséggel összefüggően Tolna megyében egyre fokozódó nyugtalanságot, a különböző szakemberek körében pedig nemkívánatos bizonytalanságot tapasztalunk.

Erre való tekintettel esetleges hasznosítás céljából összefoglalóan az alábbiakat jelentem:

1./ 1986. május 6-án Pónya József, a Paksi Atomerőmű Vállalat vezérigazgatója, az MSZMP KB tagja e témában tájékoztatót adott a megyei párt VB tagjainak, a VB szokásos ülése során. Tájékoztatójában elmondta, hogy:

- a csernobili atomerőműben történt üzemzavar körülményeiről hivatalos tájékoztatást senkitől nem kaptak. Ezért belső szükséglettől indítva, az atomerőműben dolgozó szakemberek részére különböző olyan jellegű feladatot adott, amelyek végrehajtása eredményeként azt várja, hogy az információ hiánya a számukra releváns mértékben és vonatkozásban pótlódik. Így, elrendelte a környezetükben állandó jellegű levegőbeli, földön, vízfelületen lecsapódó, különböző élelmiszerekben megjelenő, továbbá emberi szervezetben, és az ott élő állatokban felhalmozódó radioaktív szennyeződés mérését.
- az érintett szakembereknek külön-külön feladatul adta a sajtóközleményekben megjelenő ezzel kapcsolatos információk, és adatok elemzését, összegzését, és kritikai feldolgozását.
- mivel tájékoztatása szerint a Szovjetunióban két különböző elven működő reaktorral felszerelt atomerőmű rendszer van,
a/ az RBMK rendszerű,⁸⁵⁰ ezt a Gépipari és Hadipari Minisztérium üzemelteti, és ilyen rendszerű a csernobili is,

⁸⁵⁰ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

b/ a VVER rendszerű,⁸⁵¹ amit az Energiaipari Minisztérium irányításával üzemeltetnek, ilyen reaktorok vannak a Paksi Atomerőműnél is,

és nekik az Energiaipari Minisztériumhoz van kapcsolatuk, próbáljanak hiteles és számukra releváns információkat szerezni a szovjet partnerektől. Az érintett dolgozók, továbbá az illetékes politikai, állami vezetés tájékoztatása céljából szakmai ismereteik, és a szakirodalom felhasználásával készítsenek összehasonlító elemzést a két atomreaktor-típus műszaki paramétereit illetően, azok üzembiztonsági mutatóit illetően, és vonjanak le következtetést, mi okozhatta a csernobili katasztrófát.

Pónya elvtárs tájékoztatása szerint számukra ennek a katasztrófának több tanulsága van, amelyekből az illetékes politikai és állami vezetésnek is lehet, és kell következtetéseket levonni. Ilyenek:

- tarthatatlan, a legfontosabb szakemberei körében is zavart keltő, hogy az atomerőműveket tervező, annak főbb berendezéseit szállító, az építés és az üzembe helyezést segítő üzletfeleiktől, partnereiktől még a mai napig semmiféle információt nem kaptak. Ilyen információval nem rendelkeznek az itt dolgozó szovjet szakemberek sem, de még a szovjet Energiaipari Minisztériumban meglévő hivatalos kapcsolataik sem, akikhez ilyen célból utaztatott ki két fontos szakembert.
- az általuk mért adatok, elvégzett elemzések alapján úgy ítélik meg, hogy a Polgári Védelem Országos Parancsnokságának, illetőleg a tőlük származó adatokra támaszkodó más tájékoztatók az objektív helyzetet elbagatelizálják, részben pontatlanok, és több tekintetben szakértelem hiányára utalnak. Megdöbbenette őket, hogy a Polgárvédelmi Országos Parancsnokság⁸⁵² a napokban tőlük kért kölcsön olyan műszereket, amelyeket az országhatáron ki- és belépő vasúti szerelvények és gépkocsik ellenőrzésére akarnak felhasználni.
- mérőállomásaik folyamatosan szolgáltatnak részükre adatokat, amelyek teljesen megbízhatóak. Az általuk mért szennyezettségi adatok messze elmaradnak attól az értékhatártól, amelyek egészségügyi jellegű konkrét intézkedést igényelnének, éppen ezért nagyon károsnak tartják, hogy a hírközlő szervek, illetőleg az egészségügyi szervezet nem tesz hatékonyabb intézkedést a jódtartalmú gyógyszerek beszerzésének és szedésének megakadályozására.

2./ Mint az előző bekezdésből is kitűnik, elsősorban az orvosok és az egészségügyi dolgozók példájára és ösztönzésére Paks és Szekszárd térségében a lakosság széles köre sorakozik a gyógyszertárakban sugárbetegség ellen alkalmas gyógyszerféle-

⁸⁵¹ L. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

⁸⁵² Helyesen: Polgári Védelem Országos Parancsnoksága

ségek beszerzésére. Ezt erősítette az a Magyarországon nyilvánosságra hozott hír, hogy a gyógyszertárak megkezdtek ilyen gyógyszerek előállítását, és abból nem lesz hiány.

3./ A megye mezőgazdasági üzemének vezetői a különböző, nem hiteles információk miatt – továbbá, mivel a MÉM-nek semmilyen intézkedése nem ismert – tanácstalanok és aggódnak. Bizonytalanok abban pl., hogy a szarvasmarha állományt legeltethetik-e, a kifejt tej egy részét a gyakorlatnak megfelelően etethetik-e a növendék állatokkal, az esedékes lucerna-kaszálást megkezdhetik-e, és ha igen, milyen módon, stb.

A Dalmandi Mezőgazdasági Kombinátnak kb. 600 hektáros halastava van. A napokban tapasztalták, hogy a halak a sok éves gyakorlattól eltérően tömegesen ívni kezdtek. Nem tudják, hogy ennek a jelenségnek van-e köze a sugárfertőzéshez.

4./ Somogyi József h. ezredes a Polgári Védelem megyei törzsparancsnoka arról tájékoztató, hogy ilyen, és ehhez hasonló kérdésekkel hozzájuk is nagy számban fordulnak emberek. Ugyanakkor bizalmasan, de panaszosan mondta nekem, hogy a Polgári Védelem Országos Parancsnokságától megtiltották részükre az önálló tevékenységet, ennek kapcsán még arra sincs módja, hogy a rendkívüli időszakra tartalékol, mérőműszerekkel felszerelt – felbakolt – gépkocsikat készenlétbe helyezze, hogy megfelelő utasítás esetén azonnal tudják megkezdni a méréseket. Emiatt, ha ilyen parancsot kapna, azt csak 24 órás késedelemmel tudnák végrehajtani.

Jelentem, hogy az atomerőműben lévő SZT tisztí pozíciókon⁸⁵³ keresztül folyamatosan megkapjuk azokat a jelentéseket, elemzéseket, amelyeket az atomerőmű erre kijelölt szakemberei tájékoztatásként, vagy döntés előkészítés céljából készítenek. Az eddig hozzánk eljutottaknak egy fénymásolt példányát a jelentésemhez mellékelem.

Jelentem, hogy a fentiek ellenére, elsősorban az atomerőmű vezetőinek politikai és szakszerű tájékoztató tevékenysége és más intézkedései következtében, a paksi erőműben normális az üzemmenet, megfelelő a hangulat.

Az elmúlt 10 napban a munkahelyén mindenki pontosan megjelent, emiatt a vállalattól senki nem lépett ki.

⁸⁵³ Az illetékes állambiztonsági vezetők kezdeményezésére a belügyminiszter engedélyével szigorúan titkos állományt lehetett szervezni az állambiztonsági szempontból fontosnak ítélt közigazgatási szerveknél, vállalatoknál, szervezeteknél, állambiztonsági szakkifejezéssel élve az úgynevezett objektumokban. Az „SZT” beosztottak BM-hez tartozásukat szigorúan konspirálva, hivatali beosztásukat felhasználva – fedőmunkakörük ellátása mellett – az illetékes operatív szerv irányításával – titkos operatív eszközök és módszerek alkalmazásával – végezték a „külső és belső ellenség” tevékenységének felderítését.

A csernobili atomerőműben történt szerencsétlenséggel összefüggésben megyénk területén eddig semmiféle kifelé irányuló rendkívüli intézkedést nem kellett tenni.

Tekintettel arra, hogy Pónya József elvtárs a megyei Párt VB-n tartott tájékoztatója adatait, valamint Somogyi József h. ezredes elvtárs személyes tájékoztatóját is felhasználtam a jelentésemben, kérem, hogy ezekre a körülményekre esetleges felhasználás esetén a Belügyminisztérium vezetése legyen figyelemmel.

Szekszárd, 1986. május 7.

Dr. Adrián Zsigmond r. vezérőrnagy
megyei rendőr-főkapitány

K: 2 pld-ban
Mell: 31 lap

[ÁBTL 1.12.4. – Tolna – 012/23/1986. 4 p. Géppel írt, Adrián Zsigmond aláírásával ellátott tisztázat. Az első oldal tetején és az utolsó oldal végén minősítést törölő pecsét található. Az első oldalon Eigner György aláírásával ellátott, saját kezű kezelési feljegyzése szerepel: „olvashatatlan rövidítés után Horgos et. Az anyagot az osztályon le kell rakni, míg a másik példányát küldd ki a paksi alo-ra. Sz[ekszár]d, 86.05.20. Eigner György (olvashatatlan rövidítés). A 31 lapos melléklet nincs az irat mellett.”]

137.

Napi Operatív Információs Jelentés a Malév gépek lemosásáról (1986. május 8.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály
1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

87. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 8.

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

10./ A KÖJÁL Sugárvédelmi Központ ajánlása alapján a MALÉV olyan intézkedést hozott, hogy valamennyi repülőgépének futóját lúgos vízzel mossák le, függetlenül

attól, hogy nyugati vagy keleti országokban járt. A mérések alapján a lemosással a sugárzás szintje lényegesen csökkent.

Intézkedés: -

Forrás:	tmb.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 7.
Érvényességi idő:	1986. V. 7.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-7. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-87/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-87/10/1986.05.08. Részlet a III/II. Csoportfőnökség 87. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézzel egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

138.

**Emlékeztető a Marjai Józsefnél május 8-án megtartott, a csernobili
atomerőmű balesettel kapcsolatos feladatok megbeszéléséről
(1986. május 9.)**

Emlékeztető

a Marjai József elvtársnál 1986. május 8-án tartott megbeszélésről

Részt vettek:	
Medve László	egészségügy miniszter
Tétényi Pál	az OMFB elnöke
Berki Mihály	a PVOP parancsnoka

Tokaji Gábor	a PVOP alsd.
Tóth Imre	a BM HÖR parancsnoka
Garamvölgyi Károly	a VPOP parancsnoka
Dénes Lajos	MÉM miniszter-helyettes
Borbély Gyula	MÉM főosztályvezető
Ónozó György	KM miniszter-helyettes
Bartha Ferenc	az NGKT vezetője
Antalpéter Tibor	KkM főosztályvezető
Virágh András ⁸⁵⁴	MT TH főosztályvezető
Pápai Dénes	EüM főosztályvezető
Sztanyik B. László	az OSSKI főigazgatója

A megbeszélés célja az volt, hogy:

- a résztvevők adjanak számot a május 6-i értekezleten⁸⁵⁵ elhatározottak teljesítéséről; így
 - a mérő-ellenőrző műszerek beszerzése iránti igények felméréséről
 - az import élelmiszerek szennyezettségi értékének meghatározásáról
 - az exportra kerülő termékek tanúsítvánnyal történő ellátásának helyzetéről
 - egyéb konkrét ügyekről.
- és a május 6-i értekezlet óta a sugárszennyezettségi helyzetben, és a nemzetközi körülményekben bekövetkezett változásoknak megfelelően kerüljenek meghatározásra a további feladatok.

I.

1. A PVOP jelentette, hogy minden érintett szervtől összegyűjtötték a mérő-ellenőrző műszerek beszerzésére vonatkozó igényeket. Az Operatív Törzs elvégezte az igények szelekcióját és rangsorolását; az így elkészült listát V. 8-án átadta Marjai elvtársnak és megküldte Horváth István és Czinege Lajos elvtársnak is. A PVOP által így előterjesztett javaslat 613,6 e USD és 21 M Ft értéket képvisel.

Marjai elvtárs javaslatára egyetértés volt abban, hogy az igénylistát kapja meg az OMFB és a KkM. Az OMFB műszaki-technológiai, és a meglévő magyar rendszerbe való beilleszthetőség szempontjából vizsgálja felül, a népgazdasági lehetőségeket szem előtt tartva esetleg szűkítse, és rangsorolja az igényeket.

⁸⁵⁴ Helyesen: Virág

⁸⁵⁵ Az értekezletről készült emlékeztetőt l. MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-szn/1986. (Emlékeztető – 1986. május 6.)

Emellett az OMFB tegyen javaslatot arra is, hogy a meglévő mérő-ellenőrző műszerállományt hogyan lehet ésszerűbben hasznosítani. A KkM haladéktalanul ellenőrizze a beszerzési árakat, a beszerzés körülményeit /bonyolítás időigénye, választék, stb./, valamint kiegészítésül vizsgálja felül az ilyen műszerekre vonatkozó engedélykérelmeket, vagy megrendeléseket is.

Az OMFB vállalta, hogy a kiadott feladatot V. 9-én délutánig elvégzi.

Az OMFB és a KkM a vizsgálatok során kívüli elvégzését követően, de legkésőbb V. 9-én délután nyújtsa be azokra a műszerekre vonatkozó import javaslatot, amelyek beszerzésének szükségességében egyetértés van. A közös javaslatot – bemutatás után – a PVOP parancsnoka is írja alá.

2. Marjai elvtárs sürgette, hogy – az érdekeltek bevonásával – most már haladéktalanul állapítsák meg a behozatalra kerülő élelmiszerek és agrártermékek megengedhető sugárszennyezettségi értékét; ennek meghatározása során körültekintően vegyék figyelembe, hangolják össze politikai, gazdasági, prezentációs, egyéb érdekeinket.

A PVOP jelentette, hogy a munkát V. 9-én délutánig befejezik.

A téma kapcsán 2 konkrét ügyben is állásfoglalás született:

- Azzal összefüggésben, hogy a MÉM /saját indoklása szerint bizonytalan volt a behozatalra kerülő szállítmányok sugárszennyezettségének szintjét illetően és ezért/ leállította a bolgár és román primőrárak importját, Marjai elvtárs úgy döntött, hogy a MÉM azonnal vizsgálja ki, mi volt az import leállításának tényleges oka. Ez annál is inkább indokolt, mivel belkereskedelmi cserében ugyanakkor érkeztek az országba primőrök, amelyeket a határon megvizsgáltak, és a PVOP jelentése szerint azok nem voltak szennyezettek.
 - Az országba beérkezett műtrágyák sugárszennyezettségét és ezzel összefüggésben felhasználhatóságukat illetően az illetékes szervek továbbra sem foglaltak állást. A MÉM szakvéleménye szerint a műtrágyák oly mértékben fertőződtek, hogy jelenleg nem oszthatók szét, felhasználásukra nem kerülhet sor. A PVOP anyagmintát vizsgálatra – kérése ellenére – nem kapott, az OSSKI véleménye szerint a szennyezettség nem lehet oly mértékű, amely akadályozhatná a forgalomba-hozatalt.
- Marjai elvtárs úgy döntött, hogy a MÉM azonnal bocsássa szakvéleményét /műtrágya-fajtánként, csomagolási és szállítási módjuk szerint is bontva/ az Operatív Törzs rendelkezésére és soron kívül alakítsanak ki közös álláspontot.

3. A magyar exporttermékek sugárszennyezettségi tanúsítvánnyal való ellátásának biztosíthatósága terén még nem született megállapodás.
Marjai elvtárs sürgette, hogy ezt a tevékenységet haladéktalanul meg kell szervezni, egyben megerősítette azt a május 6-i állásfoglalást, hogy ezt a KKM-nek kell összefognia, az ellenőrző méréseket azonban decentralizáltan lehet végezni. A mérési-tanúsítási rendszernek arra kell kiterjednie, amit megbízhatóan tudunk mérni, és abban is meg kell konkrétan állapodni, hogy mit, és hogyan mérünk.
4. A május 6-i megbeszélésen felvetett más konkrét ügyek kapcsán:
 - a KM miniszterhelyettese beszámolt arról, hogy a Magyarországon rekedt tranzitárukkal rakott vagonok száma 829-ről időközben mintegy 300-ra csökkent, mivel az osztrák vasutak feloldották a korlátozást. Ettől függetlenül a KM a KKM részére átadta azt a kimutatást, hogy a tranzitáló vagonok milyen árut tartalmaznak, és ki az áru tulajdonosa.
 - a MÉM miniszterhelyettese jelentette, hogy a magyar-szovjet határról – a szovjet fél által a hús magas maghőmérsékletére hivatkozással át nem vett-visszairányított mintegy 100 vagon húst kitarolták.
 Marjai elvtárs megerősítette azt a korábbi döntését, hogy a MÉM és a KKM az eset körülményeit haladéktalanul vizsgálja ki, dokumentálja, és ha szükséges, lépjen a szovjet fél felé.

II.

Marjai elvtárs tájékoztatta a résztvevőket, hogy az elmúlt napokban a Politikai Bizottság és a Minisztertanács áttekintették, és jóváhagyták az eddigi intézkedéseket, a munka módszereit, és szervezetét. Úgy döntöttek, a munka az eddigieknek megfelelően folytatódjon a továbbiakban is.

Marjai elvtárs kérte, hogy a résztvevők erről tájékoztassák azokat, akik a munkában érintettek, azért, hogy ne legyen bizonytalanság. Ott, ahol ettől eltérő vélemények vannak /az apparátusban/, meggyőzéssel segítsék a tisztánlátást.

Marjai elvtárs az eddigi tapasztalatok alapján a munkamódszer terén az alábbi követelményeket fogalmazta meg, amivel a résztvevők egyetértettek:

- a./ Gyorsítani kell az információ átadást az együttműködő szervek között mind az észlelt jelenségekről, mind pedig arról, amit tenni szándékoznak; ezekkel nem kell megvárni a megbeszéléseket.
- b./ A közreműködő apparátustól meg kell követelni [a] pontosságot, gyorsaságot, hogy zökkenőmentesen folyjon a munka.
- c./ Erősíteni kell a felkészülést a várható fejleményekre /elsősorban a külső kihatásokat illetően, másrészt pedig a Szovjetunióban tartózkodók vonatkozásában/.

A konkrét teendők terén Marjai elvtárs az alábbi feladatokra hívta fel a figyelmet:

- A./ A KKM irányításával hozzá kell kezdeni, és rövid időn belül ki kell dolgozni azt, milyen teendők fakadnak abból, hogy a sugárszennyezettség ellenőrzési rendszerének kiterjesztésével és szigorodásával a fejlett tőkés országok vonatkozásában hosszabb távon is számolnunk kell.
- B./ A közvélemény formálásában a jelen helyzetben pótolhatatlan szerepük van az orvosoknak, gyógyszerészeknek. Felelősségük tudatosítása, felkészítésük és aktív, a túlzásoktól visszatartó közvélemény formáló magatartásra való mozgósításuk terén az EüM-nek azonnali feladatai vannak. Ennek egyik része az, hogy a hazai tájékoztatásban a közvéleményt igazító kritikus pontokra összpontosítva ismert orvosok közérthetően adjanak magyarázatot.
- C./ A külföldnek szóló
- adatszolgáltatást megfelelő időpontban a maga természetes csatornájába célszerű terelni: az adatokat az OSSKI adná át a célországok sugárvédelmi bázisintézményeinek, emellett pedig ezekben az országokban működő nagykövetségeink háttértájékoztatásul szintén megkapnák az adatokat.
 - A tájékoztatás terén az MT TH a külügy- és a külkereskedelmi minisztérium bevonásával tegyen javaslatot olyan a külföldiek részére szóló, időnként publikálandó összefoglaló jellegű kiadványra, amelyet a külképviseleteinknek meg lehet küldeni, a budapesti nagykövetségek rendelkezésére lehet bocsátani, és amit kiadhatnak az MTI is nyugati adásaiban, megjelenhetne a Daily News-ban.

Budapest, 1986. május 9.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-szn/1986. (Emlékeztető – 1986.05.09.). Gépelt tisztázata aláírás és pecsét nélkül.]

139.

**A Külkereskedelmi Minisztérium feljegyzése a szocialista
gyümölcs- és zöldségimportról
(1986. május 13.)**

Feljegyzés

Tárgy: Szocialista gyümölcs és zöldségimport

1/ Eper Bulgáriából:

A Konsumex⁸⁵⁶ 40 tonna eperre hozott létre szállítási szerződést bulgár partnerével. Az árut repülőgéppel szállítják. A vállalat tájékoztatása szerint a légiszállítási lehetőségtől függően az áru folyamatosan érkezik. Miután fólia alatt termelt termékről van szó, információink szerint sugárveszély miatt probléma nem adódott.

2/ Paradicsom és uborka Romániából:

A Hungarofruit⁸⁵⁷ magánjogi szerződést hozott létre 1000 tonna friss paradicsomra, és 600 tonna uborkára. Az eredeti megállapodás szerint a szállítási határidő május vége. A szállítások még nem kezdődtek meg, mivel a magyar előírások szerint a sugárszennyezettséget Budapesten kellene mérni, mely kockázatot az eladó nem vállalta. A vállalat jelenleg tárgyalásokat folytat a magyar részről szükséges sugármérés román-magyar határon történő elvégzésének érdekében.

Mivel a fent jelzett behozatalt a hazai problémák miatt a MÉM ellenzi, Veress elvtárs utasítása szerint ütköztetjük, hogy az import és a hazai feleslegek specifikációja eltér-e, illetve fedí-e egymást.

Budapest, 1986. május 13.

Herr János

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-II- Feljegyzés-1986. május 13. Gépelt tisztázatot pecsét nélkül saját kezű aláírással.]

⁸⁵⁶ Konsumex Külkereskedelmi Vállalat: a Népgazdasági Tanács 237/1952. sz. határozatával alapított vállalat, amit eredetileg a csehszlovák-magyar fogyasztási cikksere megállapodás lebonyolítására és árkiegyenlítési feladatok ellátására hoztak létre. Az 1980-as években viszont tevékenységi köre: a fogyasztási cikkek külkereskedelme, a SZÖVOSZ Árucsereforgalmi Iroda által bonyolított cse-reügyletek koordinálása és – külföldi fizetőeszköz ellenében – a devizakülföldiek részére belföldi kiskereskedelmi bolthálózat („diplomataboltok”) üzemeltetése.

⁸⁵⁷ L. 392. sz. lábjegyzet.

140.

**Emlékeztető a csernobili atomerőműben történt balesetből adódó
idegenforgalommal kapcsolatos feladatok megbeszéléséről
(1986. május 15.)**

NEMZETKÖZI GAZDASÁGI KAPCSOLATOK
TITKÁRSÁGA

EMLÉKEZTETŐ

a Marjai elvtársnál 1986. május 15-én tartott megbeszélésről

Tárgy: az idegenforgalom időszerű kérdései különös tekintettel a csernobili atomerőműben történt baleset és a burgenlandi parasztok által emelt határtorlaszokra⁸⁵⁸

Jelen vannak:

Marjai József
Andrikó Miklós
Kővári Péter
Tóth Imre
Meggyes István
Balogh György
Czeglédi József

I. A megbeszélés résztvevői áttekintették a jelenlegi helyzetet.

A belkereskedelmi államtitkár⁸⁵⁹ bejelentette, hogy a BKM információi szerint május 1-14 között összesen kb. 14 ezer külföldi turista mondta le magyarországi utazását. Ez azonban még nem jelent nagy veszélyt, mert a szállodák „túltöltése” ennél nagyobb. Jelenleg is tele vannak a szállodák. A fontosabb nemzetközi szállodalánccal és a nagy utazási irodákkal kapcsolatos tapasztalatok összességében kedvezőek. Érzékelhető, hogy a partnerek sem akarják elveszíteni a magyarországi üzletet. A feladatok közül kiemelte az információs munka javításának szükségességét.

Fontos lenne pl. a fő külföldi partner országokban intenzív tájékoztatást adni az illetékeseknek a nyugodt, biztonságos magyarországi üdülési lehetőségekről, a Balaton tisztaságáról, stb. Egyidejűleg nagy figyelmet kell fordítani a Magyarországon megforduló külföldiek megszólaltatására.

⁸⁵⁸ L. 76. sz. lábjegyzet.

⁸⁵⁹ Andrikó Miklós

Az OIH vezetője⁸⁶⁰ utalt arra, hogy egyes országokban, elsősorban az NSZK-ban a politika megpróbálja eltorzítani a valóságot és kihasználni a lehetőségeket. Így pl. az NSZK-ban egyes tartományokban a diákok utazását lemondatták.

A Határőrség Országos Parancsnoka⁸⁶¹ elmondta, hogy 1986. jan. 1. és május 14. között 21%-kal nőtt az osztrák forgalom Magyarországra, május 1-14. között pedig 11%-kal – a múlt év azonos időszakához képest. A forgalom összetételében lényeges változást nem tapasztaltak, az osztrák forgalom súlya a korábbihoz hasonló.

A hegyeshalmi határzár miatt a forgalom egy része Sopron és Kópháza irányában terelődött el. Különösebb fennakadás eddig nem volt, pánik sehol nincs. Az osztrák partner szervekkel – beleértve a burgenlandi tartományi főnököt is – kiváló a kapcsolat. A sugárzási értéket rendszeresen mérik. Eddig összesen 5 kamionnál mértek 3 milliröntgen⁸⁶² feletti értéket. Ebből 3 szovjet lett visszaküldve a határról, Záhonytól.

A Vám- és Pénzügyőrség Országos parancsnokának helyettese⁸⁶³ közölte, hogy tapasztalataik szerint az egynapos osztrák bevásárló forgalom kismértékben csökkent, a nagyobb távolságról érkező forgalom érdemben nem változott. Tovább is jelentős a magyarok un. bevásárló turizmusa. Az árubehozatal tovább nőtt.

A külügyminiszter-helyettes⁸⁶⁴ hangsúlyozta, hogy a külföldiek több információt igényelnek és pl. sokan érdeklődnek a balatoni fürdőzési lehetőség iránt. Célszerűnek tartaná megfelelő sajtótájékoztatás szervezését a Magyarországon dolgozó külföldi újságírók számára. Fontos továbbá a külföldi nagykövetek tájékoztatása.

II. A tennivalókkal kapcsolatosan Marjai elvtárs a következőket vette tudomásul:

1.) Valamennyi illetékes szervnek fokozott figyelmet kell fordítania az idegenforgalmi főszezon előkészítésére, a színvonalas információs és propaganda munka megszervezésére, az utasok konkrét, figyelmes és politikus tájékoztatására, kifogástalan szolgáltatások nyújtására, az összehangolt szervező munkára.

2.) A határőrség és vámőrség utasokkal kapcsolatban lévő dolgozóit alaposan fel kell készíteni a várható kérdések naprakész és pontos megválaszolására, a korábbiaknál is tapintatosabb magatartásra. A határátkelőhelyek eltorlaszolásával kapcsolatos tapasztalatok hasznosításával a tényleges igényeknek és lehetőségeknek meg-

860 Meggyes István

861 Tóth Imre

862 L. Szakkifejezések.

863 Balogh György

864 Kővári Péter

felelően – szükség szerint – folytatni kell a forgalom áterelését Sopron, Kópháza, Kőszeg felé.

3.) A Közlekedési Minisztérium továbbra is segítse elő az utasforgalom szükség szerinti kulturált áterelését a burgenlandi parasztnak váltakozó határzárjától⁸⁶⁵ is függően. Sürgősen tegyen intézkedéseket további közlekedési útjelző táblák elhelyezésére a Kópháza határátkelőhely felé Sopronból, Hegyeshalomból és más indokolt irányokból.

4.) A Külügyminisztérium – a Tájékoztatási Hivatal és más illetékes bevonásával – sürgősen tegye meg a következő intézkedéseket:

- a.) az idegenforgalom szempontjából kulcshelyeken működő magyar nagykövetségek adjanak komplex tájékoztatást az illetékességi területükön működő magyar szervezeteknek a kialakult helyzetről, tennivalókról.
Ehhez a nagykövetségeket teljes körűen tájékoztatni kell, és külön fel kell hívni a figyelmüket többek között arra, hogy:
 - Magyarországon az üdülési, utazási feltételek változatlanul kitűnőek;
 - a Balaton vízminősége lényegesen javult az elmúlt 2-3 évben;
 - a nagykövetségek – illetve vezető munkatársaik – a kulcshelyeken fordítsanak nagy figyelmet arra, hogy az érdekelt főhatóságok és különböző szervezetek, valamint a sajtó megfelelő színvonalú, konkrét, aktuális információt kapjanak.
- b.) a tényleges igényeknek és helyzetnek megfelelően meg kell szervezni a Magyarországon működő külföldi újságírók tájékoztatását;
- c.) arra kell törekedni, hogy minél több, korszerű információs anyagot kapjanak a nagykövetségek, a külföldön működő magyar nemzeti és vállalati képviselők és a külföldi partnerek;
- d.) a külföldre utazó hivatalos delegációk felkészítésére fokozott figyelmet kell fordítani a kialakult sajátos helyzetnek megfelelően.

5.) A Belkereskedelmi Minisztérium tegyen megfelelő intézkedéseket az idegenforgalmi, vendéglátóipari és kereskedelmi vezetők és dolgozók – helyzetnek megfelelő – naprakész tájékoztatására. Követelje meg minden szinten a színvonalas munkát, a korrekt információ adást.

A BkM a sajátos helyzetnek megfelelő konkrét tapasztalatokat rendszeresen értékelje és az esetleg szükséges intézkedéseket haladéktalanul kezdeményezze.

A szállodákban a klímaberendezéseket és úszómedencéket – a partnerek részéről felmerülő igényeknek megfelelően – szigorúan ellenőrizni kell és semmi-

⁸⁶⁵ L. 76. sz. lábjegyzet.

lyen eltérést nem szabad megengedni az előírástól. A gyógy-idegenforgalommal összefüggő intézkedéseket – vízminőség, levegő, stb. mérése – az Egészségügyi Minisztériummal együttműködve haladéktalanul meg kell tenni.

Marjai elvtárs végezetül felhívta a figyelmet arra, hogy az 1986. I. negyedévi MNB jelentés szerint a konvertibilis idegenforgalmi kiadások sokkal gyorsabban nőttek, mint a bevételek. Ezért minden illetékes szervnek kiemelt figyelmet kell fordítania az idegenforgalmi bevételek növelését és a kiadások tervszerű keretek között tartását célzó GB határozatok⁸⁶⁶ végrehajtására. Ezen belül is meg kell gyorsítani az áru- és valutaspekuláció visszaszorítását szolgáló intézkedések bevezetését.

Budapest, 1986. május 15.

Az emlékeztetőt készítette:
(Czeglédi József)

Az emlékeztetőt jóváhagyta:
(Marjai József)

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-szn/1986. (Emlékeztető – 1986.05.15.) Gépelt tisztázat, Czeglédi József saját kezű aláírásával, pecsét nélkül.]

141/a.

Emlékeztető a csernobili atomerőműben történt balesetből adódó feladatok megbeszéléséről (1986. május 16.)

Emlékeztető

Marjai József elvtársnál 1986. május 16-án tartott megbeszélésről

<u>Résztvevők:</u>	Medve László	egészségügyi miniszter
	Váncsa Jenő	mezőgazdasági miniszter
	Ördögh József	az OAB titkára

⁸⁶⁶ L. pl. az idegenforgalom 1986. évi főbb feladatairól szóló 10222/1985. GB sz. és az idegenforgalom fejlesztésével kapcsolatos feladatokról szóló 10068/1986. GB sz. határozatok (MNL OL XIX-A-28-d-132.t.-68-2/1986; és MNL OL XIX-A-28-d-161. t.-9-2/1986.)

Berki Mihály	a PVOP parancsnoka
Tokaji Gábor	a PVOP alezredes
Dr. Balogh György	a VPOP parancsnokhelyettese
Bartha Ferenc	az NGKT vezetője
Sztanyik B. László	az OSSKI főigazgatója
Antalpéter Tibor	a KKM főosztályvezetője
Virág András ⁸⁶⁷	az MT TH főosztályvezetője
Dr. Székely Márta	az EÜM főosztályvezetője

1.⁸⁶⁸ Megállapodás született abban, hogy mivel egészében véve a helyzet már nem teszi szükségessé az eddigi készenléti szintet, ezért május 17-től a készenléti állapot az alábbiak szerint módosul:

- a PVOP 6-8 főre csökkenti állandó operatív csoportját;
- ez kiegészíthető, illetve kiegészítendő a konkrét feladatoknak megfelelően az egyes szervektől a szükséges szakemberekkel.
- Az operatív csoporttal a társszervek részéről az érintett, illetékes főosztályok szintjén folyik az együttműködés.
- Továbbra is folyamatosan végzi munkáját a határon a sugármérő-mentesítő szolgálat. Ennek ellenőrzési körét ki kell terjeszteni a Szövosz,⁸⁶⁹ Hungarofruct⁸⁷⁰ által bonyolított áruforgalomra is.
- az Operatív Csoport napi jelentéseit továbbra is megküldi Marjai elvtársnak.

2. A külföldre irányuló adatszolgáltatás és tájékoztatás terén

- Május 18-ig fennmarad a napi adatközlés.
- Május 18-án vasárnap az összes magyar külképviselet részére összefoglaló tájékoztató kerül kiküldésre, amely átfogja az egész időszakot
 - utal a napi jelentésekre
 - hangsúlyozza, hogy a mérési rendszerünk folyamatosan tovább működik
 - agitativ jellegű.

⁸⁶⁷ Helyesen: Virág

⁸⁶⁸ Az 1. pont elé beszúrva: Marjai elvtárs bevezetőjében elmondta, hogy a külkereskedelemmel és az idegenforgalommal kapcsolatos kérdésekben külön megbeszéléseken már állásfoglalások születtek, ezért a jelen tanácskozáson az előbbieken kívül eső kérdésekben kell dönteni.

⁸⁶⁹ A 4050/1949. Korm. sz. rendelettel a Magyar Országos Szövetkezeti Központ jogutódaként létrehozott szervezet, melynek ügykörébe tartozott többek között a földművesszövetkezetek értékesítő, beszerző és fogyasztási tevékenységének elősegítése, a tagszövetkezetek ügyviteli és gazdasági szakirányítása.

⁸⁷⁰ L. 392. sz. lábjegyzet.

Az összefoglaló magában foglalja azt is, hogy V. 18. után a napi adatszolgáltatást megszüntetjük és rátérünk a heti egyszeri tájékoztatásra. Egyben jelzi, hogy a legközelebbi tájékoztatást V. 27-én adjuk.

3. A nemzetközi adatszolgáltatás szigorú ellenőrzését továbbra is fenn kell tartani. Ennek hazai központja továbbra is az OSSKI. Bármilyen külföldre menő adatközlés csak az adatok OSSKI általi kontrollja után, az OSSKI igazgatójának,⁸⁷¹ illetve távollétében helyettesének láttamozása⁸⁷² után történhet.

4. Belföldre a rendszeres, napi sajtóközlemény kiadása V. 17-tel megszűnik. A záró közleményben utalni kell arra, hogy a mérési rendszer továbbra is működik és szükség esetén tájékoztatásra is sor kerül.

- Váncsa elvtárs javas[olta],⁸⁷³ hogy a sajtófogyasztás csökkentésének mérséklése céljából a Tejipar vezetői a következő héten sajtótájékoztatót tartsanak.⁸⁷⁴

5. Megállapodás született abban, hogy az élelmiszerek radioaktivitásának ellenőrzését ki kell terjeszteni. Ennek biztosíthatósága érdekében:

- Tovább kell vizsgálni, hogy a már kiadott behozatali engedélyeken túlmenően szükség van-e további műszerimportra és milyen műszerek kellenek.
- Tovább kell javítani a meglévő műszerállomány kihasználását, a társszervek közötti együttműködést.⁸⁷⁵

Váncsa, Bartha és Antalpéter elvtárs jelenlétében még az alábbi kérdésekben született döntés:

A.) A szocialista zöltség-gyümölcs import vonatkozásában

- Az albán importot át kell venni.
- Az eper behozatala is engedélyezve van.
- Román viszonylatban hivatkozva arra, hogy a kötéshez képest román részről késedelmesen kívántak teljesíteni, szternírozni kell az importot.
- Bolgár viszonylatban olyan mértékben kell visszamondani az importot, amilyen mértékben bolgár részről a kötéshez képest nem pontosan teljesítettek.

871 Dr. Sztanyik B. László

872 A szó elé beszúrva: írásbeli

873 A „javasolta” szó után a mondat további része kihúzva.

874 Beszúrva: „Ennek előkészítését Marjai elvtárs engedélyezte.” A sajtótájékoztatóval kapcsolatban l. 800. sz. lábjegyzet.

875 Hozzáoldva a következő mondat: „Marjai elvtárs ismételtén sürgette, hogy a hús és más érintett élelmi termékekre határozzák meg a sugárzennyezettség határértéket.”

- B.) Döntést kért Váncsa elvtárs Marjai elvtárstól a meghiúsult zöldségimport miatt felmerült termelői kártalanítás ügyében.⁸⁷⁶
- C.) Egyben jelezte, hogy a következő héten a hústermékek vonatkozásában is előterjeszti a kártalanítási javaslatot.

Budapest, 1986. május 16.

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986.(Emlékeztető – 1986. 05. 16.) Gépelt fogalmazvány, olvashatatlan szignóval ellátva.]

141/b.

Összeállítás az 1986. május 16-ig kezdeményezett intézkedésekről és teljesítésükről (1986. május 16.)

Összeállítás

a csernobili erőműbaleset kapcsán kezdeményezett intézkedésekről
és teljesítésükről⁸⁷⁷

I. Külkereskedelmi érdekeink érvényesítésével összefüggő lépések

1.) Mérő és ellenőrző műszerek beszerzése:

Igényfelmérés megtörtént. Import igények szakmai-külkereskedelmi véleményezése, rangsorolása megtörtént.

Május 14-én a Marjai elvtárs által jóváhagyott műszerkörre behozatali-engedély kiadva.

2.) Export-import élelmiszertermékek sugárszennyezettségi határértékének meghatározása és nemzetközi nyilvánosságra hozatala:

⁸⁷⁶ Hozzátoldva a következő mondat: „Marjai elvtárs igényelte, hogy erre vonatkozóan a MÉM írásos előterjesztését nyújtsa be.” Általában a kertészeti termékek forgalmazása során keletkezett veszteségek rendezéséhez több mint 280 kárbejelentés érkezett, összesen 140 millió Ft értékben. Ebből 225 bejelentő igényére 91.198 ezer Ft kifizetését hagyták jóvá. MNL OL XIX-K-9-ax-1986-194. t.-37452/11/1986.

⁸⁷⁷ Beszúrva: (1986. V. 16-ig)

Tejre és zöldségfélére vonatkozóan a határérték⁸⁷⁸ meghatározva; május 15-én WHO erről hivatalosan értesítve.

Hús és más termékek vonatkozásában érték nincs meghatározva.

EGK-tagországbeli kereskedelmi tanácsosok utasítást kaptak arra, hogy hivatalosan kérjék meg számunkra a fogadó ország szennyezettségi határértékeit egyes termékekre + a WHO-tól a rendelkezésükre álló vonatkozó országadatokat.

3.) Magyar exporttermékek radioaktivitási tanúsítvánnyal történő ellátásának biztosítása:

- Mezőgazdasági és élelmiszertermékekre a tanúsítvány – igény esetén – a MÉM Állategészségügyi Intézete;
- ipari termékek esetén – szintén igény esetén – a MERT⁸⁷⁹ adja ki (mérőállomás telepítve a határra).

4.) Ellenintézkedések az EGK korlátozások kapcsán:

- kifelé: Aid[e] memoire⁸⁸⁰ átadása EGK és a tagországok részére
- belső intézkedések:
 - EGK-ból és Ausztriából importálandó élelmiszerekre felülvizsgálat elvégezve;
 - a felénk korlátozott termékek vonatkozásában az EGK és Ausztria viszonylatában kiadott engedélyekre és szállítási diszpozíciókra stop május 15-től.
- egyéb: konkrét esetekben (Algéria) diplomáciai vonalon kérés a magyar export elé állított akadály felszámolására.

5.) Más külkereskedelmi vonatkozású ügyek

a.) Bolgár és román primörimport leállításának kivizsgálása:

KKM V. 15-én levélben beszámolt az ügyről.⁸⁸¹

⁸⁷⁸ A jódtól 131-es izotópjára nézve: nyers tejnél: 1000 Bq/l, csomagolt tej: 500 Bq/l, zöldség: 10 000 Bq/kg. (MNL OL XIX-A-2-af-00147-VI-kimenő tájékoztatók-1986. 05.04.)

⁸⁷⁹ Az 1951-ben alapított MERT Minőségellenőrző Rt. (a KERMI Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet mellett) az iparági szakosztályain keresztül látta el az országban előállított, vagy importált ipari, mezőgazdasági és textilipari termékek minőségvizsgálatát.

⁸⁸⁰ L. 98. sz. dokumentum.

⁸⁸¹ „A további [bolgár] eperszállításokra az eladó akadályt jelzett, így az lényegében befejezettek tekinthető. ... Az április hónapra ütemezett 50 to uborka a román fél szállítókésztségének hiánya miatt nem valósult meg, míg a május 1-15. közötti időszakban esedékes 200 to paradicsom és 150 to uborka behozatalára azért nem került sor, mert a sugárértékek határállomáson történő mérésének lehetősége csak ma tisztázódott.” (MNL OL XIX-A-2-af-00147-II-Ma-4-1986-V.)

- b.) Szovjet műtrágyák szennyezettségének vizsgálata.
Vizsgálatot lefolytatták. A műtrágyák felhasználhatók. Az importot a továbbiakban is átvesszük.
- c.) Magyarországon rekedt tranzitárakkal rakott vagonok
Mivel osztrák részről V. 7-től a tranzitárakat is átveszik, az esetleges magyar vételi felajánlás kérdése aktualitását veszítette (a KM egyébként a tulajdonosonkénti és áruösszetétel felmérést elvégezte).
- d.) Szovjetunió által visszautasított 96 vagon hús⁸⁸² ügyének kivizsgálása.
MÉM-től még nem érkezett jelentés (a KKM felé sem, hogy lépni tudjanak).

6.) Ki kell dolgozni azt milyen teendők adódnak abból, hogy a sugárszennyeződés ellenőrzési rendszerének kiterjesztésével és szigorodásával hosszabb távon is számolnunk kell:

A KKM részéről átfogó, tételes javaslat nem érkezett.

II. Egészségügy terén teendő intézkedések

Orvosok, gyógyszerészek felkészítése, a közvélemény alakításában játszott szerepüknek megfelelő felelősségük tudatosítása terén az EÜM tegye meg a szükséges intézkedéseket:

Tételes elszámolás, helyzetjelentés nem készült (egyes intézkedésekről – így például mintegy 60 vezető orvos, gyógyszerész felkészítése – jelzés érkezett).

III. Külföld részére szóló adatszolgáltatás, tájékoztatás

1.) Adatszolgáltatás

Nagykövetségeinken (13 tőkés, 5 szocialista, 6 fejlődő országbeli) kívül fokozatosan – ahogy az egyes tőkés országok kijelölik – az OSSKI, közvetlenül is közli az adatokat. A WHO felé folyamatos az adatszolgáltatás.

2.) Tájékoztatás

Összes külképviseletünk V. 11-én összefoglaló tájékoztatást kapott a magyarországi sugárvédelmi helyzetről.

882 L. 43. sz. dokumentum.

MT TH és KÜM külön nem tett javaslatot arra a – V. 8-i értekezleten megfogalmazott⁸⁸³ – összefoglaló tájékoztatóra, amelyet külképviselteinken kívül, az itteni képviselvek is megkapnának, ill. az MTI hozná nyugati adásaiban.

IV. Idegenforgalom terén fogantatosítandó intézkedések⁸⁸⁴
(a május 15-i megbeszélés alapján) fő vonalakban:

1.) Az adott helyzetben valamennyi érintett szervnek összehangolt, pontos munkát kell végeznie az idegenforgalmi főszézon előkészítése terén.

2.) A naprakész, politikus, kulturált és pontos tájékoztató munkára kiemelt figyelmet kell fordítani a Határőrség, VPOP és az idegenforgalmi szervek részéről.

3.) Közlekedés terelését a – határzárak miatt – változó helyzethez igazodva kulturáltan, naprakészen a KM oldja meg.

4.) A KÜM-MT TH biztosítsa nagykövetségeink, idegenforgalmi képviselveink, az itteni külföldi újságírók idegenforgalmi céljaink elérésével összhangban álló tájékoztatását.

5.) A szállodák, gyógy-idegenforgalmi létesítmények körében szigorúan ellenőrizni kell a sugárzási adatokat, semmilyen eltérést nem lehet megengedni az érvényes előírásoktól.

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-szn/1986. Gépelt fogalmazvány, olvashatatlan szignóval és 86.05.16-i dátummal ellátva.]

883 L. 138. sz. dokumentum.

884 Részletesen l. 140. sz. dokumentum

142.

**Chinoín vezérigazgatójának tájékoztatója egy kísérleti stádiumban lévő
gyógyszer felajánlásáról a szovjet sugársérült betegek kezelésére
(1986. május 27.)**

Ma-004/147-3/86⁸⁸⁵

CHINOIN
vezérigazgató

1-122/86

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MINISZTERTANÁCSA

Marjai József elvtárs
Miniszterelnök helyettes

B u d a p e s t

Kedves Marjai Elvtárs!

Szükségesnek tartom tájékoztatni arról, hogy felajánlottuk egy originális – egyelőre forgalomban nem lévő – Litoralon⁸⁸⁶ nevű gyógyszerünket a szovjet sugársérült betegek kezelésére.

A gyógyszerrel Magyarországon az illetékes katonai egészségügyi szervek vizsgálatokat végeztek néhány évvel ezelőtt. A vizsgálat és nagyszámú állatkísérlet eredményeként megállapították, hogy a Litoralon nagymértékben elősegíti gamma és neutron sugárzás által károsított sejtek regenerálódását és jelentősen fokozza más – sugársérülések ellen alkalmazott – gyógyszerek hatását.

Az orosz nyelvű dokumentáció és orosz címkével ellátott kiszerelés elkészülte után kapcsolatba léptünk a Szovjetunió Gyógyászati Minisztériumának Farmakológiai Bizottságával, valamint a Déli Hadseregcsoporthoz Parancsnokságával. Körtvélyes elvtárs közvetítésével tájékoztattuk a Szovjetunió Nagykövetségét is.

Ezek eredményeként e héten az orosz nyelvű dokumentációt és 100.000 db tablettát eljuttattunk Moszkvába a Farmakológiai Bizottsághoz. Megjegyzem, hogy bár az anyagot természetesen ez ideig nem tudtuk sugársérült embereken kipró-

.....
⁸⁸⁵ Kézzel rávezetett iktatószám.

⁸⁸⁶ Feuer László litoralon-kutatásáról és a forgalomba hozatal kudarcairól lásd: Csaba György: Egy elfeledett hormon. *Természet világa* 144. évf. 7. sz. (2013. július). 308–310.

bálni, de elvégeztük az akut és tartós toxikológiai vizsgálatokat és igen nagy számú human klinikai vizsgálatot is végeztünk különböző kórképek esetén. Ennek alapján megállapítható, hogy a gyógyszer tartós szedés esetén sem rendelkezik toxikus, illetve káros mellékhatásokkal, tehát ilyen szempontból biztonsággal alkalmazható.

Nagyon reméljük, hogy a gyógyszer zöld utat fog kapni és eredményesen alkalmazható lesz – esetleg kombinált terápiában – a könnyen és közepes károsult sugársérülteknél.

Az ügy fontosságára való tekintettel a további fejleményekről tájékoztatni fogom Miniszterelnök helyettes Elvtársat [sic!]

Budapest, 1986. május 27.

Elvtársi üdvözléssel
Bihari István

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-Ma-004/147-3/1986. Gépelt tisztázat saját kezű aláírással és a Chinoin gyár pecsétjével ellátva. A levélhez egy belső feljegyzést szereltek: Erről a KKM tud? olvashatatlan szignó, 5/29. Bihari et: a KKM nem tud erről, mert még nincs üzleti vonatkozása az ügynek; a Chinoin tudományos együttműködés keretében külker joggal rendelkezik; jó a kapcsolatuk a Farmakológiai Intézettel, a jövő héten dönt a bizottság, hogy alkalmazzák-e a tablettát; Bihari et. jelenteni fog Marjai et-nak. 5/30. olvashatatlan szignó.]

143.

Emlékeztető a csernobili atomerőmű baleset magyarországi tapasztalatairól készítendő jelentés tárgyában összehívott megbeszélésről (1986. július 25.)

Szolgálati használatra

Emlékeztető

A csernobili atomerőmű baleset magyarországi tapasztalatairól készítendő jelentés tárgyában Bartha elvtársnál július 25-én tartott megbeszélésről

Bartha elvtárs bejelentette, hogy az értekezletet Marjai elvtárs megbízásából hívta össze.

A témában elkészült részanyagok és az OAB átfogó, de főleg technikai jellegű jelentéséhez⁸⁸⁷ képest szélesebb összefüggéseket vizsgáló, kritikus, az egész lezajlott

⁸⁸⁷ L. MNL OL XIX-A-25-c-00321/1986.

folyamatot értékelő és a szükséges további teendőket megjelölő összefoglaló jelentést kell készíteni a felső vezetés részére.

A jelentésben a szakmai vonatkozásokon túlmenően súlyt kell helyezni az általános politikai, gazdasági, kereskedelmi és társadalmi összefüggésekre. Ennek megfelelően ki kell térni a külpolitikai, kereskedelempolitikai, tájékoztatáspolitikai, belső ellátási, és más területeket, ágazatokat érintő kérdésekre. A külső vonatkozásoknál a szocialista és nem szocialista országokkal összefüggő, eltérő megközelítést igénylő kérdésekre egyaránt ki kell térni.

A tájékoztatás, információ terén ki kell alakítani azt az ésszerű megoldást, ami elegendő, de ellenőrzött, közérthető, és a tényleges helyzetnek megfelelő információt biztosít. Szólni kell a különféle szolgálatok műszaki, technikai, káder felkészültségének helyzetéről. Be kell mutatni, hogy a közvetlen veszélyelhárításban, a közreműködők teljes energiával, eredményesen vettek részt, s hogy ez mennyiben volt az előzetes tudatos felkészülés és mennyiben a spontán szervezés eredménye. Milyen tanulságokat lehet nem csupán az egyes szolgálatok irányítására, hanem a kormány ilyen jellegű, a teljes folyamatot átfogó feladataira nézve levonni.

Az értékelésnek kell a nemzetközi fórumokon történő fellépéshez is megfelelő alapot szolgáltatnia.

A széleskörű elemzés ellenére a jelentés terjedelmét korlátozni kell. Az anyagot augusztus közepéig kellene összeállítani.

A hozzászólások figyelembevételével olyan megállapodás született, hogy a rövid időre való tekintettel a jelentést alapvetően a már meglévő összefoglalókból kiindulva kell elkészíteni. Ezt egy szűkebb szakértői csoport állítja össze, amelynek tagjai:

PVOP Tokaji Gábor alezredes,
KKM /Melega et. kijelölése szerint/
– a külpolitikai összefüggésekre is kiterjedően
Tájékoztatási Hivatal Virág András
Orsz. Sugárbiológiai Intézet Sztanyik B. László
OAB
NGKT Sömjén Tamás /a munka összefogásáért felelős/

Az OAB képviselője bejelentette, hogy jelenleg folyik két fontos nemzetközi megállapodás szakértői előkészítése. Mind ezek tartalmára vonatkozóan, mind pedig a Szovjetuniótól várt részletes jelentésről augusztus 15. körül áll megfelelő információ rendelkezésre.⁸⁸⁸ A jelentés véglegesítésénél célszerű már ezeket is figyelembe venni.

⁸⁸⁸ A nemzetközi megállapodásokkal kapcsolatban l. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 20. sz. lábjegyzet. A részletes jelentést l. MNL OL XIX-A-41-II. sorozat-Elnöki iratok-10/III. t. (SZAB jelentés, 1986. augusztus).

A már meglévő anyagokhoz kiegészítésül 3-4 oldal összefoglalót kell készíteni: az EüM, MÉM, Vám- és Pénzügyőrség, IpM, KM, OVH, BkM és KkM /a konkrét hatások tekintetében/ tapasztalatairól, és azokat július 30-ig kell eljuttatni az NGKT-ra.

Ezek az anyagok is térjenek ki az alábbiakra:

- milyen új típusú problémát jelentett az esemény: arra hogyan reagáltak;
- milyen következtetések, tapasztalatok születtek, a károk felmérhetőek-e, ha igen, milyen nagyságrendűek;
- milyen intézkedésekre van szükség, beleértve a már megtett lépéseket is /jogszabály, szervezet, technika vonatkozásában is/ annak érdekében, hogy maximális biztonsággal számolhassunk az élet és anyagi értékek védelmére, elkerülhessük a gazdasági zavarokat, a folyamatos működés feltételei fennálljanak. Az intézkedések gyorsan, hatásosan, de a felmerülő veszélynek optimalisan megfelelő mértékben kerüljenek végrehajtásra.

Külön anyagot kell az IpM-ben és az OMFB-ben összeállítani az események műszaki következményeiről. /Hatása a biztonsági filozófiára, a költségekre, az atomenergia békés felhasználására, ennek nemzetközi irányzataira./⁸⁸⁹

Budapest, 1986. július 25.

Az emlékeztetőt összeállította:

Sömjén Tamás

Jóváhagyta:

Bartha Ferenc

Melléklet: a jelenlévők névsora

Melléklet

Az 1986. július 25-i értekezlet résztvevői

Mikosdi György	KKM
Bertha Istvánné	MÉM
Várnai István	KM
Balogh Ottó	OIH
Virág András	Táj. Hiv.

⁸⁸⁹ Ilyen iratanyagot nem sikerült felkutatnunk.

dr. Köteles Zoltán	Sugárbiológiai Intézet
Berki Miklós [Mihály]	Polg. Véd.
Tokaji Gábor	Polg. Véd.
dr. Pápai Dénes	EüM
dr. Czoch Árpádné	OAB
Balogh György	Vám- és Pénzügyőrség
Sömjén Tamás	NGKT

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-NGKT 1986. július 25. Gépelt tisztázata saját kezű aláírásokkal, pecsét nélkül. Az első oldal tetejére kézzel rávezetve: Marjai et. részére. Bartha.]

144.

Részlet a Gazdasági Bizottság 1986. augusztus 13-i üléséről – A mezőgazdaságban és az agrárkereskedelemben felmerült kárigények fedezetéről (1986. augusztus 13.)

GB

1986. augusztus 13.

[...]

5. Különfélék

a) A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi minisztériumi államtitkár bejelentette, hogy a légköri szennyeződésből a mezőgazdaságban és az agrárkereskedelemben keletkezett károk felmérése megtörtént. A kertészeti termékek és a legeltetési tilalomból adódó veszteségek összecsúszásában (132 millió Ft)⁸⁹⁰ a tárcaközi egyeztetés során egyetértésre jutottak. Véleményeltérés alakult ki a kártérítés pénzügyi forrása tekintetében. A Pénzügyminisztérium az Intervenció Alap⁸⁹¹ még meglévő eszközeinek a felhasználását javasolta a kártérítés forrásaként, és végső megoldásként 50-50%-os megosztást javasolt a költségvetési tartalék és az Intervenció Alap között. A többi szerv egyetértett az Országos Anyag- és Árhivatal álláspontjával, amely

⁸⁹⁰ A kertészeti termékgazdálkodás kapcsán keletkezett károkat 91.198 ezer Ft-ra értékelték (l. 876. sz. lábjegyzet). Ehhez jött a legeltetési tilalomból és a tejtermelés elmaradásából adódó veszteség, 41 millió forint.

⁸⁹¹ (Itt: piaci intervenció alap) Elkülönített állami pénztartalék, ami az áruellátásban tartósan, vagy időszakosan jelentkező zavarok enyhítésére szolgál.

szerint a károk természeti csapásból adódtak, tehát a termelésben és forgalmazáson kívül álló okok miatt következtek be, azért elvileg sem lehet egyetérteni intervenció ügyként való kezelésével. Emellett az Intervenció Alap még meglévő eszközei jóváhagyott célokhoz rendelték: szabadon felhasználható összegek nincsenek.

Az Országos Anyag- és Árhivatal első elnökhelyettese⁸⁹² megerősítette a fentieket. Nem zárkózott el azonban attól, hogy a Pénzügyminisztériummal együtt tételesen áttekintsék az Intervenció alap jelenlegi állását és – figyelembe véve az év végéig szükségessé váló kifizetéseket is – kerüljön sor a pénzügyi forrásról történő döntésre.

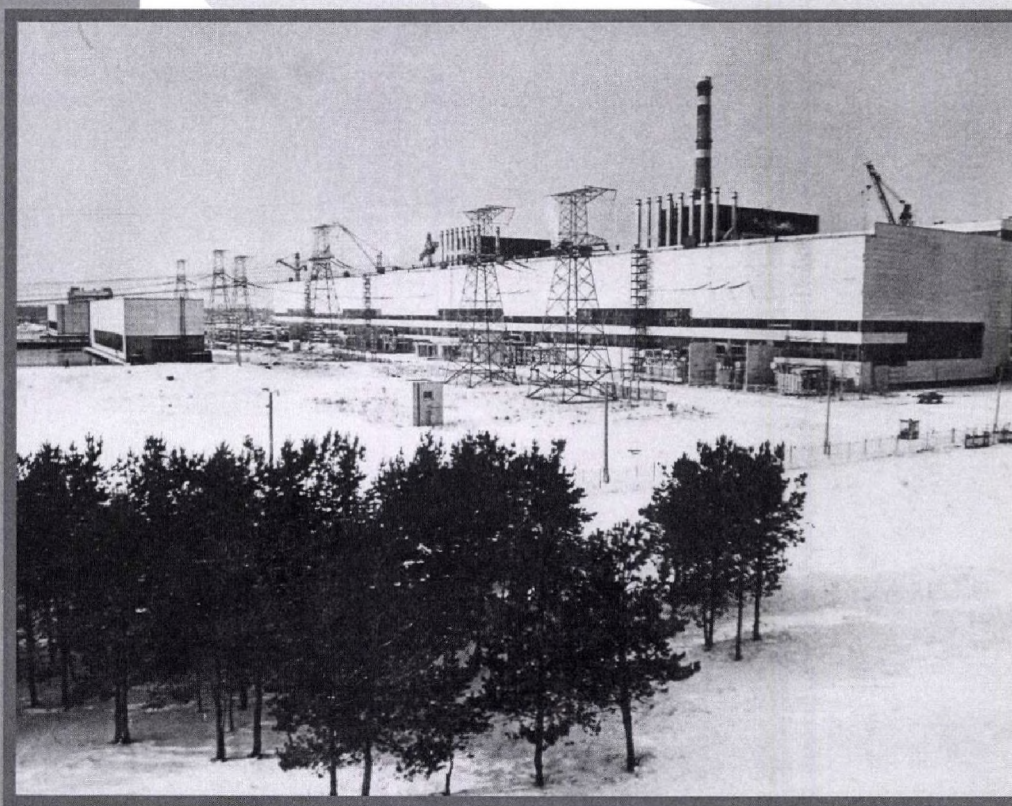
[...]

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-4-660-3/1986. 31. p. A Minisztertanács Gazdasági Bizottsága 1986. augusztus 13-i ülésének 5/a pontja. Gépelt tisztázati másolata.]

VIII.

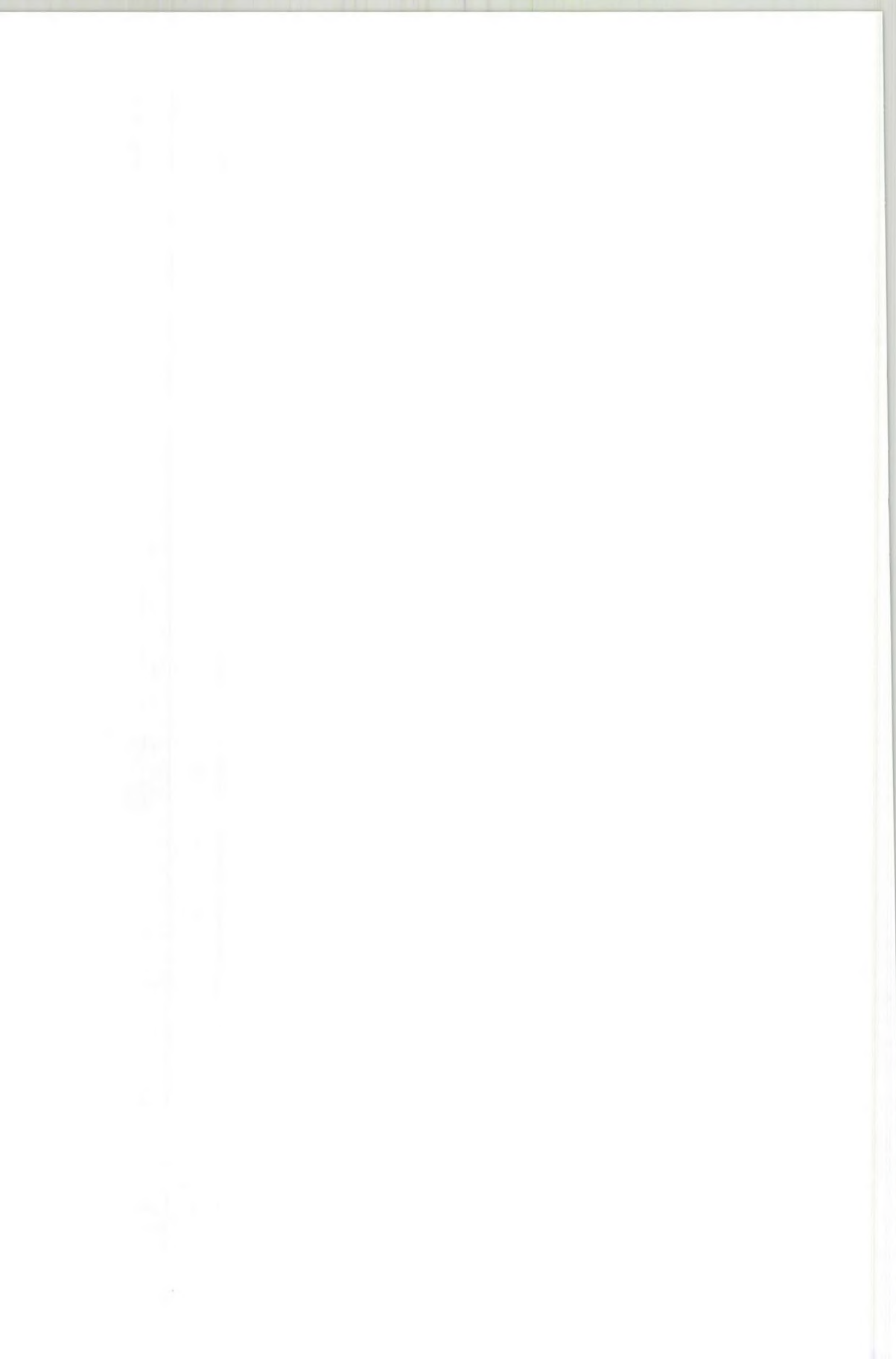
„Nem eléggé objektív...”

HIVATALOS
MAGYAR TÁJÉKOZTATÁS

1986 tele. A hatalmas atomerőmű békésnek tűnik

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

**A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának feljegyzése
Marjai József miniszterelnök-helyettes részére a közvélemény
csernobili atomerőmű-balesettel kapcsolatos tájékoztatásáról
(1986. május 5.)**

MINISZTERTANÁCS
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALA
Tájékoztatási Főosztály

Feljegyzés
Marjai József elvtársnak

A csernobili atomerőműben történt balesetről, illetve annak magyarországi következményeiről április 30-tól a tájékoztatás központosítva, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának közvetlen irányításával történik.

1. A balesetről és a Szovjetunió-béli fejleményekről a magyar hírközlő szervek kizárólag a TASZSZ és más hivatalos szovjet források alapján tájékoztattak. A többi szocialista ország helyzetéről és a fogantatosított intézkedésekről is csak az érintett országok saját hírügynökségeinek anyagait fogalmaztuk itthon. Április 30. és május 4. között 25 szovjet, illetve más szocialista hírügynökségi anyagot tett közzé a magyar sajtó, televízió, rádió.

2. A baleset hazai hatásaival kapcsolatos lakossági tájékoztatás alapjául a Polgári Védelem Országos Parancsnokságának adatai szolgáltak.

A tájékoztatási munka célja az volt, hogy folyamatosan informáljuk a közvéleményt a magyarországi helyzetről, hangsúlyozzuk, nem keletkeztek egészségre ártalmas körülmények, és elkerüljük a pánikhangulat kialakulását.

Az MTI naponta egy közleményt adott ki, amelyet ismertettek a napilapok, illetve az ünnepek alatt folyamatosan közöltek az elektronikus hírközlő szervek. A kialakult helyzet reális értelmezését segítette, hogy két alkalommal illetékes szakemberek nyilatkozatot adtak az MTI-nek, a televíziónak és a rádiónak. A tárgyalat időszakban 5 magyar forrásból származó közlemény és 2 interjú jelent meg.

3. A magyar közleményeket hírközlő szerveink folyamatosan ismertették a külföldre irányuló adásokban. Ezen túlmenően további két, csak a külföld tájékoztatását szolgáló híryanagy készült, amely a magyar hivatalos szervek más államoknak és a nemzetközi szervezeteknek szóló adatszolgáltatási tevékenységét hangsúlyozta.
4. Valamennyi hazai forrásból származó közleményt a Külügyminisztérium útján eljuttattunk a magyar külképviseletekhez, és biztosítottuk a budapesti külképviseletek tájékoztatását is.
5. A magyar sajtó az eddig eltelt időszakban fegyelmezett munkájával biztosította közvéleményünk megfelelő tájékoztatását.
6. Javasoljuk, hogy a tájékoztatás az eddigi gyakorlat szerint folytatódjék. A helyzet javulásának függvényében fokozatosan csökkenő gyakorisággal célszerű közleményeket kiadni. Hangsúlyozzuk a helyzet normalizálódásának tendenciáját.
7. A közeli jövőben gondoskodni kell arról, hogy néhány közérthető, de tudományosan megalapozott összefoglaló publikáció jelenjen meg a reaktorbaleset magyarországi hatásairól.
8. A későbbiek során a sajtó koordináltan foglalkozzék a szocialista országokat – köztük hazánkat – érintő nyugati korlátozó jellegű intézkedésekkel. Utaljon arra, hogy nyugati hírközlő szervek több esetben célzatos, a nemzetközi együttműködést nehezítő módon jártak el.

Budapest, 1986. május 5.

[MNL OL XIX-A-2-af-Ma-00147-VI-Hazai tájékoztatás-egyéb tájékoztatási munka – Feljegyzés – 1986.05.05. Gépelt tisztázat aláírás és pecsét nélkül. Az dokumentumot Virág András, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának vezetője küldte meg Marjai József számára. Az irattal egybetűzve a Politikai Bizottság részére készült tájékoztató. Ld. I. fejezet 3. dokumentum.)]

146.

**MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztály
feljegyzése a szovjet és magyar tájékoztatásról
(1986. május 29.)**

*O/táj.**Irattár*

MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA

Bizalmas!

Agitációs és Propaganda

Osztály

Ag/548

Készült: 1+3 példányban

Feljegyzés

Berecz János elvtársnak

A csernobili balesetről adott szovjet és hazai tájékoztatás alapvetően kedvezőtlen visszhangot váltott ki a lakosságban. Kezdetről széles körben bírálták a szovjet tájékoztatás késedelmességét, értetlenül fogadták az „adagolt” és sokszor egymásnak ellentmondó információkat.

A magyar tájékoztatást elkésettnek, szűkszavúnak, őszintétlennek, hiányosnak, magyarázkodónak minősítették az emberek. Sokan kételkedtek a hazánkat ért radioaktív szennyeződés mértékéről nyilvánosságra hozott adatokban; túlzottnak tartották a „megnyugtatót”; ellentmondást láttak a tájékoztatás és a meghozott intézkedések között. A tömegtájékoztatás iránti bizalom csorbát szenvedett; teret engedett a híresztelések, rémhírek terjedésének. A tájékoztatási úr eredménye: a lakosság fokozottabban hallgatta a nyugati rádiók magyar nyelvű híradásait, mindenekelőtt a SZER-t; sokan hallgattak két adót, a nyelveket beszélők pedig idegen nyelvű adásokat is.

Sokan bírálták a szovjet tájékoztatási politikát. Ezzel összefüggésben megfogalmazták: a késedelmes és elégtelen tájékoztatás ellentétes az SZKP XXVII. Kongresszusán gyakorolt és meghirdetett nyíltsággal, őszinteséggel;⁸⁹³ mindez ártott a Szovjetunió, a szocializmus tekintélyének; nem értik, hogy a Szovjetunió miért nem tájékoztatta gyorsabban a baráti szocialista országokat; Pest megyei jelzés szerint emiatt szovjetellenesség is érzékelhető. Budapesten elhangzott: „Be kell látni, hogy a mai világban nem lehet eltitkolni a különféle eseményeket”. Tolna

.....
893 L. 96. sz. lábjegyzet.

megyében bírálóan jegyezték meg, hogy a jugoszláv televízió május 5-én egyórás magyar nyelvű adásban foglalkozott a balesettel, a mi televíziónk viszont csak percekent szentelt ennek.

Általános tapasztalat, hogy a magyar tömegtájékoztatás a néhány napos térvész után, a magyar szakemberek, tudósok nyilatkozatai révén elérte az emberek megnyugtatót, az aggodalom csökkenését, a tájékoztatás iránti bizalom erősítését, a különböző híresztelések visszaszorulását. Gorbacsov elvtárs beszédét⁸⁹⁴ jelentősnek, nagyon őszintének, felelősségteljesnek és tárgyilagosnak minősítették.

Nógrádban felvetették: miért csak utólag tájékoztattuk a lakosságot arról, hogy hazánk mely területén és mikor volt a legmagasabb a sugárzás. Zalában helyesen tartották volna, ha rendkívüli taggyűlésen tájékoztatják a párttagságot; orvosok, egészségügyi dolgozók is kifogásolták a szakszerű tájékoztatás, a felkészítés hiányát. A Kaukázus környékén bekövetkezett 7-es erősségű földrengésről adott híradást – miszerint csak néhány régebbi épület rongálódott meg⁸⁹⁵ – kételkedve fogadták; ezt a szovjet hírközlés újabb melléfogásának tekintik. Sokan tovább is hitelesebbnek tartják a nyugati hírközlő szervek tájékoztatását, mint a hazait.

A lakosságot jelenleg leginkább az esemény gazdasági következményei foglalkoztatják. A kisgyermekes szülők körében továbbra is nyitott kérdés: volt-e a radioaktív sugárzásnak tartósabb egészségkárosító hatása. Helyenként javasolták: tájékoztassunk a Paksi Atomerőmű biztonságáról; (a rádióban azóta elhangzott egy, minden kérdésre választ adó interjú); készítsenek olyan ismeretterjesztő filmet, amely eligazítást ad arra vonatkozóan, hogy miként lehet védekezni a csernobilihez hasonló szerencsétlenség esetleges bekövetkezésekor.

Budapest, 1986. május 29.

Ritter Tibor

[MNL OL M-KS 288. f. 1986. 22. cs. 20. öe. (333–335. p.) Gépelt tisztázata saját kezű aláírással, pecsét nélkül. A feljegyzést Lakatos Ernő küldte meg 1986. június 2-án Berecz Jánosnak.]

⁸⁹⁴ L. 18. sz. lábjegyzet.

⁸⁹⁵ A Népszabadság 1986. május 17-i számában megjelentett rövidhír szerint viszont: „Két halálos áldozata van a múlt heti grúzai földrengésnek. A 12 fokozatú skála szerinti 7-es erősségű földrengés következtében másfél ezer lakóépület rongálódott meg.” https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1986_05/?pg=0&layout=s (Utolsó letöltés: 2018. február 14.)

147.

**A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának értékelése a csernobili reaktor-balesettel kapcsolatos hazai tömegtájékoztatási munkáról
(1986. június 16.)**

MINISZTERTANÁCS
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALA

Szigorúan titkos!
III/0092/1986.

ÉRTÉKELEÉS

a csernobili reaktor-balesettel kapcsolatos hazai
tömegtájékoztatási munkáról

1. A csernobili atomerőműben történt balesetről és annak magyarországi következményeiről a tájékoztatás a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának irányításával, a rendkívüli időszakra alakult kormánybizottságot vezető miniszterelnök-helyettes⁸⁹⁶ közvetlen felügyeletével történt.

A tájékoztatás központi irányítását több körülmény indokolta:

- a reaktor baleset következményei hazánk lakossága számára ezidáig teljesen ismeretlen új típusú veszélyt jelentettek;
- biztosítani kellett, hogy folyamatosan tájékoztassunk a magyarországi helyzetről, közöljünk minden, a lakosságot érintő tudnivalót, ugyanakkor megakadályozzuk a pánikhangulat kialakulását;
- lehetőség szerint ellensúlyozni kellett az ellenséges propaganda hatását, hiszen a nyugati hírközlő szervek mind a balesetről, mind annak következményeiről túlzó információkat forgalmaztak, igyekeztek hangulatot kelteni a Szovjetunió és a szocialista országok ellen. A nyugati hírközlő szervek – a szovjet tájékoztatás sajnálatos késése miatt – kezdeti propagandaelőnyre tettek szert;
- mindvégig tartottuk magunkat ahhoz a tájékoztatáspolitikai alapelvhez, hogy a Szovjetunióról, az ott történetekről nem vehetünk át nyugati találgatásokat, csakis azt közölhetjük, amit a hivatalos szovjet tájékoztató szervek kiadtak.

⁸⁹⁶ Marjai József

2. A hazai fejleményekről szóló tájékoztatás április 29-én kezdődött, miután a lapok ismertették a TASZSZ közleményét. A TV-Híradó április 29-én sugárzott interjúja szerint a levegő radioaktivitási értéke hazánkban nem változott, és a kikerülő szennyező anyagok „semmilyen veszélyt” nem jelenthetnek hazánkban.

3. A hazai helyzettel kapcsolatos tájékoztatási munka gerincét április 30. és május 19. között a Tájékoztatási Hivatal által az MTI-nek kiadott napi közlemények jelentették. Ez idő alatt több mint 30 anyagot forgalmazott az MTI. A Rádió és a Televízió összesen 16 saját riportot, interjút közölt. Napi- és hetilapjaink 13 saját anyagot jelentettek meg. (A május 19-ét követő időszakban is fenntartottuk az előzetes konzultációs kötelezettséget a témával foglalkozó anyagoknál.) A hazai lakossági tájékoztatás mindvégig összhangban volt a külföldre szóló tájékoztatásunkkal. Május 19-től egyidejűleg szüntettük be a hazai és a külföldnek szóló napi tájékoztatást, illetve a diplomáciai csatornákon biztosított napi adatközlést.

A hazai tájékoztatásnak legelső szakaszában is elhangzott, hogy egyetlen kísérleti atomrobbantásnál több radioaktív anyag kerül a légkörbe, mint most, annak ellenére, hogy „nem ismerjük ...⁸⁹⁷ a kibocsátott radioaktív anyagok mennyiségét”. Április 30-án a lapok ismertették az első hivatalos hazai közleményt, amely szerint a mérések „nem mutatnak” változást.

A légköri radioaktivitás növekedését a május 1-i lapok jelentették be, hozzáfűzve, hogy az „nem számottevő”. Ünnepnapi lévén fontos volt annak közlése, hogy „a háttérsugárzás ...⁸⁹⁸ a várható legmagasabb szint esetén sem éri el a kritikus értéket”. A TV-Híradó a Népszabadság május 1-i rendezvényéről ismertette Berecz elvtárs válaszát a csernobili reaktor-baleset hazai hatásaival kapcsolatban.

Május 2-án a PVOP parancsnokságán tájékoztatót szerveztünk az MTI, a Televízió és a Rádió részére. Itt került sor a lakosságnak szánt elővigyázatossági tanácsok bejelentésére, és az ellenőrző mérési hálózat munkájának részletes ismertetésére. E tájékoztatóról a Televízió és a Rádió május 2-án este számolt be.

4. Május 3-tól a tájékoztatás hangsúlyozottan foglalkozott a lakosságnak tanácsolt óvatossági rendszabályok ismertetésével, illetve a radioaktivitás mérési adatainak magyarázatával. Az e napon megjelent egyetlen napilap (Esti Hírlap) egyszerre közölte a korábban mért magasabb értékek tényét és a friss adatok alapján a sugár-szint budapesti csökkenését. A TV-Híradó 3-án egy grafikont mutatott, amelyen a hatvanas évek kísérleti légköri atomrobbantásai után mért értékeket vetették össze a reaktor-baleset hatásával.

⁸⁹⁷ Kihagyás az eredeti szövegben.

⁸⁹⁸ Kihagyás az eredeti szövegben.

Május 4-én a Televízió és a Rádió interjút sugárzott a hazánkban mért sugárzási értékek nagyságáról, a nemzetközi sugárvédelmi szervezet ajánlásairól, a jódtabletta szedésének indokolatlanúságáról,⁸⁹⁹ illetőleg az óvatossági rendszabályokról. Az interjút közzétették a május 5-én megjelenő napilapok. Május 6-án a Televízió és a Rádió újabb interjút hívta fel a figyelmet a jódtabletták szedésének szükségességére, esetenkénti ártalmaira. (A lapok ezt május 7-én közzétették.)

Május 7-én a Televízió és a Rádió (a lapok 8-án) ismét foglalkoztak a sugár-szint-mérések adatainak értelmezésével, a talajon, növényzeten, vizeken (Balaton, Velencei-tó, stb.) mérhető igen alacsony radioaktivitással. A TV-Híradó ismertette az Egészségügyi Világszervezet szakértőinek állásfoglalását, amely teljes összhangban állt a foganatosított magyar intézkedésekkel.

5. Május 9-től az elektronikus hírközlő eszközök mellett az írott sajtóban is megkezdődött az exkluzív, saját anyagok közlése. A sort a Népszabadság publicisztikája nyitotta a jódtabletták szedésének esetleges ártalmairól. Ezt követően a Magyarország, az Ország-Világ, az Ötlet, a Heti Világgazdaság, az Élet és Tudomány, a Nők Lapja, a Figyelő, a Magyar Nemzet, a Magyar Hírlap és az Esti Hírlap jelentetett meg saját anyagokat, amelyek a reaktor-baleset történetét, a hazai hatásokat, a radioaktivitással kapcsolatos általános tudnivalókat, illetőleg a politikai és gazdasági következményeket ismertették.

Május 10-én a Rádió 168 óra című műsora összeállítást közölt, amelyben a reaktor-baleset hazai következményeit – sugárbiológiai, orvosi és gazdasági szempontból – világította meg. Külön kitért arra, hogy a terhes anyáknak sem a maguk, sem a magzat egészségével kapcsolatban nincs okuk aggodalomra. A 168 óra riportjaiból május 11-12-én bő részleteket közölt az írott sajtó.

A május 13-án kiadott közlemény először adta hírül, hogy a levegő radioaktivitása hazánkban gyakorlatilag visszaállt a baleset előtti szintre. Ezen a napon a TV-Híradó és a Rádió beszélgetést közölt a meteorológiai tényezők szerepéről a sugárszint alakulásában.

Május 14-én az MTI interjút közölték a lapok, amelyben megnyugtató összegzést adtak a mezőgazdaság és az élelmiszeripar területével kapcsolatos aktuális tudnivalókról, leszögezve, hogy a terméskilátások és az élelmiszerek fogyaszthatósága szempontjából nem állt fenn semmiféle veszély.

Május 15-én a televízió Hírháttér című műsora szakértők bevonásával tekintette át a reaktor-baleset hazai következményeit. Május 17-én ismét gazdag összeállítást sugárzott a Rádió 168 óra című műsora. Az EGK-korlátozásokról elhangzott interjút másnap közölte a Vasárnapi Hírek. Május 18-án este a Rádió ismertette

⁸⁹⁹ L. 33. sz. lábjegyzet.

először a reaktor-baleset magyarországi hatásait összefoglaló közleményt, amelyben bejelentettük a napi tájékoztatás befejezését.

6. A tárgyalta időszakban tájékoztatásunk a kialakult helyzetnek megfelelően folyamatosan informálta lakosságunkat, közvetítette a szükséges tudnivalókat és háttérismerteket. A megjelent híradások, magyarázatok higgadt, nyugodt és kiegyensúlyozott jellegűek voltak. A gyors tájékoztatás követelménye szükségessé tette, hogy az elektronikus hírközlő szerveket állítsuk a tájékoztatáspolitikai munka középpontjába. A nyomtatott sajtó számos olyan anyagot közölt, amely a Rádióban, illetve a Televízióban hangzott el először.

A magyar hírközlő eszközök – mindenekelőtt a TV-Híradó, a Rádió Politikai Adások Főszerkesztősége és a 168 óra – mindvégig magas fokú felelősségtudattal és fegyelmezetten végezték munkájukat. A csernobili reaktorbalesettel kapcsolatos színvonalas tájékoztatási munka elismeréseként a Polgári Védelem parancsnokát, az Országos Sugárbiológiai Intézet igazgatóját és több sajtómunkatársat kitüntetésben részesítettünk.

7. A külföldre adott rendszeres és folyamatos adatszolgáltatás mellett hírközlő szerveink útján és diplomáciai csatornákon egyaránt továbbítottuk külföld felé a fontosabb hazai sajtóközleményeket. Eredményesek voltak azok a külképviseleteink által szervezett sajtókonferenciák is, amelyeken alkalom nyílt a hazai helyzetről, illetőleg az EKG döntésével kapcsolatos magyar álláspontról szóló korrekt tájékoztatásra.

8. A magyar hírközlés – miután a Csernobilban történekről kizárólag szovjet források alapján tájékoztatott – kezdetben elmaradt s mindvégig néhány kérdésben eltért a nyugati tájékoztatástól:

- a nyugati hírügynökségek már április 28-án reggel közzétették azokat a skandináv jelentéseket, amelyek szerint az országaikban észlelt sugárzási szintnövekedés valószínűleg szovjet atomerőmű-balesetre vezethető vissza; jelentették továbbá azt is, hogy a hivatalos megkeresésre a szovjet részről azt válaszolták: nincs tudomásuk ilyen balesetről;

(Ezeket az értesüléseket a magyar tájékoztatás nem ismertette.)

- a tőkés országok lapjai, hírügynökségei, rádióadásai már április 29-én részletesen leírták a baleset – általuk feltételezett – körülményeit;
(A történekről szovjet forrásból csak napokkal később számoltunk be.)

- a tőkés hírközlő szervek folyamatosan közzétették az – általuk számított – adatokat, tényeket a szovjet sugárzásszintről. Kiadták például, hogy „Csernobiltól 2-5

kilométerig terjedő körzetben... a katasztrófát követő pillanatokban olyan magas volt a sugárzás szintje, hogy minden ott tartózkodó személy élete veszélybe került... A csernobili atomerőmű okozta radioaktív szennyeződés nagyobb, mint az eddigi összes atomkísérlet által kiváltott radioaktivitás együttesen”;

(A magyar tájékoztatás már április 30-án, majd május 3-án foglalkozott a kísérleti atomrobbantások hatásával történő összevetéssel.)

- a nyugati hírügynökségek rendszeresen írtak a baleset szovjetunióbeli következményeiről. Május 1-jén azt jelentették például, hogy „...a talajvízfertőzés által kiváltott mezőgazdasági válság a katasztrófa leghosszabb ideig tartó következménye... a teljes szovjet mezőgazdasági programra beláthatatlan hatást gyakorolhat”;

(Ezzel a témával a mi tájékoztatásunk szovjet információk alapján néhány nappal később kezdett foglalkozni.)

- a lakosságnak szánt tanácsok keretében a nyugati sajtó több estben olyan rendszabályokra hívta fel a figyelmet, amelyek hivatalos bevezetésére az adott országokban tulajdonképpen nem került sor. Így több nyugat-európai országban (pl. Ausztria, NSZK) olyan tanácsokat adtak, hogy az emberek maradjanak zárt ajtók, ablakok mögött, a gyerekeket ne engedjék a homokozókban, fűvön játszani, ne vásároljanak szabadban termesztett zöldséget, stb. Ezek a tanácsok – a WHO szerint – indokolatlanok voltak.

(A hazai hírközlő szervek a zöldségfélék fokozott mosásán, illetőleg a csak a tejipar által forgalmazott tej fogyasztásán kívül más lakossági tanácsot nem említettek.)

9. A magyarországi helyzetről a tőkés hírügynökségek jelentették, s nyomukban a magyar nyelvű nyugati rádióadások is ismertették, hogy

- „Magyarországon a legmagasabb sugárzási szintet május elsején és másodikán mérték...”
- „Magyarországon eddig a sugárzásnak két fajtáját fedezték fel: a jód százharmincegyst és a cézium százharminchetest. Míg azonban a jód sugárzási időtartama mindössze nyolc nap és csak a pajzsmirigyre van hatása, a céziumé harminc év is lehet és ez utóbbi kihatással van az egész szervezetre.”
- „Olyan helyeken például, mint Budapest, Miskolc vagy Dunaújváros, a sugárzás összevegyül a már amúgy is jelen levő szennyeződéssel és így a tendencia

nagyobb a radioaktivitásra. A sugárzás pedig az emberekre anyagcseréjüktől függően hat. A jó, főként a hús éven aluli fiatalokra veszélyes. Más radioaktív izotópok például jobban ártanak dohányosoknak, mint nem dohányzóknak.”

A tőkés országok hírügynökségei szerint ... amikor a szennyeződés első ízben érte el Magyarországot, semmiféle hivatalos bejelentés nem történt a radioaktivitás szintjét illetően... Május 4-én vasárnap pedig egyszer csak bejelentették, hogy a radioaktivitás szintje csökkenőben van. Ez tehát meglepte az embereket, akik azt sem tudták, hogy a szennyeződés előzőleg emelkedett.”

A fentiekén túl néhány kérdésben speciális politikai vonatkozásokat is hangsúlyoztak. Ezek:

- az események károsan befolyásolják Magyarország energiaellátását;
- felül kell vizsgálni a paksi erőmű további bővítésének terveit;
- Magyarország is jelentse be kártérítési igényeit;
- az eseményekről szóló tájékoztatás ellentmondott a közelmúltban elfogadott sajtótörvénynek,⁹⁰⁰ valamiféle „igazságminisztérium” szabályozta, mit tudhatnak a magyarok és mit nem;
- hivatali vonalon Magyarország jól tájékoztatta a külföldet, elsősorban kereskedelmi partnereit, később ezt szolgálták az egyes nyugati magyar nagykövetségeken tartott sajtókonferenciák.

Budapest, 1986. június 16.

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-VII-szn-tájhiv/1986. Gépelt tisztázat, a kísérőlevélen saját kezű aláírással. Az összefoglalót Bányász Rezső, a Tájékoztatási Hivatal elnöke küldte meg Marjai József részére.]

⁹⁰⁰ Az 1986. évi II. törvény szerint a „A Magyar Népköztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy tájékoztatást kapjon szűkebb környezetét, a hazáját, a világot érintő kérdésekben, A sajtó feladata – a hírközlés más eszközeivel összhangban – a hiteles, pontos és gyors tájékoztatás.” (2. § 1. bekezdés.) A törvény és végrehajtási rendelete (12/1986. MT sz. r.) a *Magyar Közlöny* 1986. április 22-i számában jelent meg. A sajtótörvényben előírt kötelezettség megfelelő teljesítésének vizsgálatáról ld. a 151. sz. dokumentumot.

148.

**Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár által
készített „A csernobili atomerőmű-baleset” című tanulmány
szélesebb körű terjesztésének tiltása
(1986. július 29.)**

MINISZTERTANÁCS TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALA
ELNÖK

Szigorúan titkos!
III/000115-2/1986

Ágoston Mihály elvtársnak,
Az Országos Műszaki Információs Központ
és Könyvtár főigazgatója

Budapest

Kedves Ágoston Elvtárs!

„A csernobili atomerőmű-baleset” című tanulmányukat megkaptam.⁹⁰¹ Elismerve az anyag szakmai szempontok szerinti hasznosságát, felhívom szíves figyelmét arra, hogy a tanulmánynak a tájékoztatásra vonatkozó kitételei megítélésem szerint megalapozatlanok és felületesek, nagy vonalakban a nyugati propaganda állításait tükrözik mind a magyar, mind pedig a szovjet tájékoztatási gyakorlatról. A megfogalmazott vélemények ellentétben állnak a kormányzati megállapításokkal, nélkülözik a komoly és – az ilyen rendkívüli eset megítéléséhez különösen fontos – politikai-gazdasági felelősség által megkövetelt szempontokat.

A fentiek miatt a tanulmány szélesebb körű terjesztését határozottan ellenzem.

Budapest, 1986. július 29.

Elvtársi üdvözlettel

/Bányász Rezső/

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Ma-004/147-7/1986. Bányász Rezső átirata Marjai József részére.]

⁹⁰¹ A tanulmányt terjedelmi okok miatt nem közöljük, l. MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986.

149.

**Feljegyzések a Búvár című havilapban megjelenő cikkek jóváhagyásáról
(1986. augusztus 7.)**

[1. *belső feljegyzés*]:

1. A mostani összeállítást elolvastam

- Szovjeteket sértő, irritáló állítás, utalás nincs benne.

(a bevezető 1,5 oldalas cikkében van utalás ugyan a balesetet előidéző néhány ember felelőtlenségére, de ezt az SZKP PB is kimondta)

- az anyagban a számszerűséget Sztanyik dr. és az OAB is megvizsgálta, jóváhagyta.

Szerintem közlésük hasznos.

2. Javaslom

- vegye tudomásul a cikkek megjelentetését
vagy

- hivatkozva arra, hogy már nem jutott ideje az anyagok tüzetes átnézésére, küldjük vissza azokat /a szakemberek egyébként – mint Rózsa [András] kísérlőlevele is jelzi jóváhagyták már/.

[2. *belső feljegyzés*]:

Az 1. pont alatti igaz Sztanyik elvtárs is ellenőrizte.

Az egész szeptember végén jelenik meg, küldenek belőle 3 példányt.⁹⁰²

Eredeti anyagok Rózsának visszaküldve.

8/7 szignó

[3. *belső feljegyzés*]:

Ha az 1. pont igaz, akkor megjelenhet.

8/7 szignó

[MNL OL XIX-A-2-af-00147-I-Búvár-szn/1986. Kézírtasos feljegyzések a Búvár című havilapban megjelenő cikkek jóváhagyásáról. Rózsa András, a Búvár című havilap főszerkesztő-helyettese küldte meg Marjai Józsefnek a lap anyagait, a kísérlőlevélből kiderül, hogy egy változatot korábban már küldtek Marjai Józsefnek.]

⁹⁰² A Búvár 1986/9. számában „Csernobil, atomtechnika, élet” címmel 13 oldalas összeállítás jelent meg a témakörrel kapcsolatban.

150.

**Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár által készített
„A csernobili atomerőmű-baleset” című tanulmány értékelése
(1986. augusztus 25.)**

Ma-004/147-7/86

002595/Ba/86

Feljegyzés

Marjai elvtárs részére

Tárgy: „A csernobili atomerőmű-baleset” című tanulmány⁹⁰³

Az OMIKK tanulmány a tájékoztatás témájában valóban nem eléggé objektív. Különösen zavaró lehet a szovjet gyakorlat elítélő értékelése. A kiadvány azonban belső használatra készült és a célja az volt, hogy a közvetlenül érdekelt vezetők számára elemezze az eseményeket. A magyar tájékoztatáspolitikára vonatkozó megállapítás nem eléggé kiegyensúlyozott. Véleményem szerint a nukleáris baleset tapasztalataival foglalkozó, Marjai és Czinege elvtársak részére készített előterjesztés tervezet⁹⁰⁴ ad reális képet a kialakult helyzetről. A lényeg az, hogy egyrészt valóban kevés megbízható forrásból származó információ állt tájékoztatási szerveink rendelkezésére, másrészt hiányzik a lakosság általános ismerete a nukleáris folyamatokról és hatásokról. Ennek következtében az információk megértése a lakosság számára nehéz volt és ebből, illetve a magyarázatok egyidejű kiadásából adódott, hogy egyrészt kevesellték az információt, másrészt azonban azokat nem tudták magukban kellően elhelyezni, és így állt elő az un. túlinformáltság.

Bányász elvtárs állásfoglalása⁹⁰⁵ a terjesztés leállítására helyes volt, annál is inkább, mert az időközben ismertté vált szovjet információk a baleset bekövetkezésének okaira pontosabban rámutatnak, mint a tanulmánynak még spekulatív alapon kialakított megállapításai.

Budapest, 1986. augusztus 25.

/Sömjen Tamás/

[MNL OL XIX-A-2-af-I-Ma-004/147-7/1986. Sömjen Tamás által aláírt, Marjai József részére készített gépelt tisztázatot. Az aláírás felett kézzírással rávezetve B8/25.]

⁹⁰³ A tanulmányt terjedelmi okok miatt nem közöljük, l. MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986.

⁹⁰⁴ L. „Jelentés a Minisztertanács részére a csernobili atomerőművi baleset hazai következményeiről, a szerzett tapasztalatokról és következtetésekről” (tervezet, 1986. augusztus 22.) MNL OL XIX-A-2-af-I-szn/1986. (002994/NGKT/1986.)

⁹⁰⁵ L. 148. sz. dokumentum.

151.

**Részlet a Tömegkommunikációs Kutatóközpont által készített,
a csernobili atomreaktor-szerencsétlenséggel kapcsolatos hazai
tömegtájékoztató jellegzetességeinek vizsgálata című tanulmányból
(1986)**

TÖMEGKÖZVETÉSI KUTATÓKÖZPONT

V i z s g á l a t

a csernobili atomreaktor-szerencsétlenséggel
kapcsolatos hazai tömegtájékoztató jellegzetességeiről
Budapest, 1986.

[...] ⁹⁰⁶

I. ÁLTALÁNOS KÉP A TÁJÉKOZTATÁSRÓL AZ ÖT NAPILAP HÍREINEK
ALAPJÁN

A vizsgált időszakban a lapok Csernobillal foglalkozó cikkeinek átlagterjedelme lap-számonként 4,5 gépelt oldal volt. A téma a Népszabadságban kapta a legnagyobb teret – laponként átlagosan 7,1 gépelt oldalt. Az Esti Hírlap szentelt legkisebb teret Csernobilnak és hatásának: mindössze 1,9 gépelt oldalt. A három további lap terjedelmi adatait tekintve nincs számottevő különbség: a Magyar Hírlapban 4,9, a Népszavában 4,8, a Magyar Nemzetben 4,3 oldalnyi cikk jelent meg laponként. Jelentős különbség az idő függvényében mutatkozott. Az első héthez képest (május 6-ig) valamennyi lap Csernobil kapcsán írt cikkeinek terjedelme jelentősen, 2,3-2,5-szeresére nőtt. Így a lapok sorrendje nem változott, de a különbségek megnöttek. A megjelent cikkek számát tekintve is fennállt ez a különbség a két hét között: míg az első héten túlnyomó többségében (közel 70 százalék) egy cikk jelent meg ebben a témakörben az egyes lapokban, ezzel szemben a második héten egy-egy lap-számban legtöbbször kettő, de esetenként 5, illetve 6. A terjedelmi adatok közötti különbségekből nem következik a tényleges információmennyiség hasonló növekedése.

Ezt támasztja alá, hogy a megnövekedett terjedelem ellenére alig van különbség a hírek számában: a Magyar Nemzet 6 gépelt oldalon csaknem ugyanannyi hírt közöl, mint a Népszabadság 9,5 oldalon (119, illetve 122). A Népszabadság kiugróan magas terjedelme mögött nagyrészt az áll, hogy a lapban volt a legtöbb nagy terjedelmű,

⁹⁰⁶ A tanulmány elején a vizsgálat elméleti-módszertani keretéről esik szó.

nem tájékoztató írás, amely a szerkesztőség vagy egy-egy munkatárs állásfoglalását, gondolatait közölte. Egy másik ok, amely a Népszabadságot jellemző magas értékeket magyarázza az, hogy ez a legnagyobb terjedelmű újság. Ha az összterjedelmekből elfoglalt területek arányát tekintjük, a lapok közötti különbség részben eltűnik, illetve a sorrendek megváltoznak: összterjedelme legnagyobb hányadát a Magyar Nemzet fordította erre a témára (4,1 százalékot). Valamivel kisebb a Népszavát és a Magyar Hírlapot (3,9 százalék), valamint a Népszabadságot (3,7 százalék) jellemző adat. Az Esti Hírlapot ezen szempont szerint is a sor végén találjuk: összterjedelmének csak 2,1 százalékát fordította a Csernobilról és hatásairól szóló cikkekre.

A vizsgált időszak alatt május 10-én volt a terjedelmi csúcs (nem számítva 15-ét, amikor a Gorbacsov-beszédet közölték). Eddig a napig (kicsi – néhány tizedes – visszaeséstől eltekintve) az összterjedelem lényegében fokozatosan emelkedett (ez a csúcs 38,1 gépelt oldal) és innentől kezdve 15-éig csökkenni kezdett. Az összterjedelem napi átlaga (a legalább négy lapos megjelenési lapokat tekintve) 22,9 gépelt oldal. A laponkénti csúcs is ezidőtájt volt. A Népszabadság, a Népszava és a Magyar Hírlap esetében 10-én, az Esti Hírlap esetében 8-án, a Magyar Nemzetnél 12-én találjuk a legmagasabb értékeket. Laponként nem tapasztalható olyan egyértelműen a lapok összességét jellemző növekedési mód – illetve a különbségek jelentősebbek, találhatóak korábban is időközbeni csúcsok, illetve mélypontok a növekedési szakaszban (az összesített csúcsig), a csökkenési szakaszban azonban már laponként is igaz az összes újságot együttesen jellemző, 15-ig tartó fokozatos csökkenés.

A hírek 40 százaléka az első, 29 százaléka a második és 20 százaléka a harmadik oldalon jelent meg. A fennmaradó cikkek felét a negyedik, illetve az ötödik oldalon, másik felét pedig a hatodik oldalon vagy annál is hátrább jelentették meg. Bár a legnagyobb részt az első oldalon szereplő hírek teszik ki, csak hosszú idő elteltével kerültek oda az e témáról szóló írások. A Népszabadságban késlekedtek ezzel a legtovább: május 6-án a tőkés csúcsról szóló tudósításban foglalkozott egy hír Csernobillal. Önálló témaként május 8-án találjuk az első híreket ezen a kiemelt helyen. A Magyar Hírlapban és a Magyar Nemzetben is május 5-én került címdalra Csernobil. Ebből a szempontból az Esti Hírlap áll az első helyen: május 3-án címdalra hozta a hazai helyzetképet. (Általános tendencia volt, hogy a hazai vonatkozások hátrább szorultak a helyszíni beszámolókhöz képest.) Az Esti Hírlapban kevés kivételtől eltekintve végig az első oldalon szerepelt a téma, a hazai helyzetjelentéseket is ez a lap emelte ki a legjobban.

Az elemzett 526 hír közül 276 (52,5 százalék) foglalkozott a sugárveszéllyel. A második legtöbbet szereplő téma a tájékoztatás – ez 135 cikknek (25,7 százalék) volt a témája. Többször szóltak a hírek a Csernobilban folyó helyzet leírásával (78 hír, 14,8 százalék) és az ottani intézkedésekkel (76 hír; 14,4 százalék). További 77 hírnek volt gazdasági vonatkozású témája, 64-ben írtak a lakossággal kapcsolatos operatív intézkedésekről és 63-ban a kérdés diplomáciai vetületéről. A további témákat nem

érintették a hírek legalább 10 százalékában és a témák 5 százalékában. (Egy hírrel egy fő témát és legfeljebb három altémát lehetett megjelölni a kódolás során.)

A legtöbb hír helyszíne az atomerőmű volt (a hírek 18,4 százaléka). A hírek 15,4 százalékának Magyarország a helyszíne, 6,3 százalék volt a Csernobil környéki településekről szóló cikkek és a Moszkvában történtek aránya. A hazai hírek 92 százalékának témája a sugárveszély, 35 százalékának az egészségügyi vonatkozású ismeretterjesztés volt. A hírek 11 százaléka szólt az atomerőművek működéséről, az atomenergiáról és a meteorológiai háttérismeretekről. Ugyancsak a hírek 11,8 százalékában számoltak be valamilyen, a környezetet érintő intézkedésről (legtöbbször a mérések tényéről). Így összességében a hírek mindössze körülbelül 1/6-a foglalkozott a hazai helyzet alakulásával (körülbelül 2/3-a a Szovjetunióról szóló híreknek, de háromszorosa a Lengyelországról és Ausztriáról szóló tudósításoknak). A terjedelmi arányok már sokkal kedvezőbbek, de elmondható, hogy nem a hazai helyzet bemutatása volt a leghangsúlyosabb területe a Csernobil hatásáról szóló információknak.

Az összes magyar helyszíni hír 74 százalékában foglalkoztak a sugárszint változásának irányával. A sugárszint-változás irányáról informáló hírekben tetten érhetjük a csernobili tájékoztatás egyik jellegzetességét, amelyet korábban az információ minőségére vonatkozó szabálynak nevezünk. Ugyanis összesen 10 hírben számoltak be a sugárszint növekedéséről, míg 54 hírben csökkenéséről, amely logikailag ugyan lehetséges – egyszeri nagyobb arányú növekedés s hosszan tartó, fokozatos csökkenés esetén – de a növekedés jelzőit tekintve ezt a lehetőséget el kell vetnünk. Ezek a jelzők ugyanis a növekedés mértékének kicsinységét hangsúlyozták: „alig emelkedik a normális háttérsugárzás szintje fölé”, „hazánk légterében nem növekedett számottevően a radioaktivitás”, „alig térnek el a mindennapi értéktől” stb. Ugyanakkor a csökkenések aránya általában „jelentős”, „igen alacsony és tovább csökken”, és hogy mindenképpen kedvező kicsengése legyen a hírek: „helyenként jelentősen tovább csökken” – amely mondat önmagában mutatja a közlések összes fogyatékosságait: implikálja azt, hogy (másik) helyenként nem csökken – de erről nem beszélünk, ahol csökken, ott az mindjárt jelentős. Ez a jelenség persze nem csak a hazai helyzet leírására volt jellemző. Az erőműről tudósító hírekben ötször annyi említés szólt a sugárszint csökkenéséről, mint emelkedéséről. Az erőművet körülvevő települések esetében az arányok hasonlóak: 7 illetve 1 említés.

A fogalmazásokon így mindvégig érezhető a törekvés a sugárszint-növekedés nagyságának – a nyelv engedte keretek közötti – finomítására, lehetőleg az explicit fogalmazás elkerülésére. Ez az erőlködés vezetett a már eddig is idézett körülményes megfogalmazásokhoz. Amikor (mint utóbb kiderült) legmagasabb volt a radioaktivitás szintje, akkor is találtak közölhető pozitívumot. „Hazánk légkörében nem növekedett számottevően a radioaktivitás” – ily módon közlik először a radioaktivitás növekedését, a következő lapszámban (május 4-én) pedig már „tovább

csökken” az, ami addig „nem növekedett”, „majd számottevően nem növekedett”, csökkenti, pedig el se kezdett

Erre az ünnep miatti kétnapos szünet sem mentség, mivel a 4-i hírek nem számolnak be az előző napok esetében növekedésről.

Hasonló jelentéseket tapasztalunk, amikor azt vizsgáljuk, hogy a sugárszint-változás iránya a helyzet milyen értékeléseit hozza magával. A normál értéket említő cikkekben láthatjuk, hogy 15 esetben csökken a sugárszint normálértékre és csak 1 esetben emelkedett fölé.

Szintén nem tett jót a közlések megbízhatóságának, hogy 30-án szakértőkre hivatkozva megnyugtatták a lakosságot, hogy a továbbiakban sem várható a szennyeződés növekedése. Valószínű, hogy ez a nem teljesen megalapozott közlés, amely a későbbiekben túl optimistának bizonyult, eleve rontotta a tájékoztatás hatékonyságának esélyeit.

A következő szempont, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy a tájékoztatás nem érte el célját, a kérdés szakmai (atomfizika) vonatkozása lehetett. Bár ez a fogytékosság szélesebb közönség számára az előbb említettektől nem válik el, mindenképpen zavarólag hatott a hatféle mértékegység és tautológikus⁹⁰⁷ tudományos magyarázat például arról, hogy mi az a „nagyságrend”, mit jelent az, ha valami csak „nagyságrendekben számít” – semmit nem tudtunk meg a cikkekből. Ugyanakkor ezeket az információkat nem csak az „amatőrök” nem értették. Tudományos következtelenségeit és ellentmondásait mutatjuk be a következőkben.

Számok – mértékegységek – tudományosság

Nyilvánvaló, hogy a sajtóanyag tudományos mélységű – reaktorfizikai, reaktor-technológiai – vizsgálata teljesen lényegtelen, mert az ilyen szempontból kritikai erőt képviselő réteg igen szűk, és ennek a rétegnek egyéb források is rendelkezésére állnak, így véleményüket a napi sajtó csak kismértékben befolyásolhatja. Ezzel szemben viszont rendkívül érdekes annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy az adott hírekből miféle kép alakulhat ki az események folyamatáról az átlagos természettudományos és műszaki műveltséggel rendelkezőkben.

Ez annál is fontosabb, mert az adott időszakban ez a réteg „felértékelődött”. Véleményük, állásfoglalásaik széles rétegekre hatottak, mert a személytelen közlésekkel szemben a személyes referenciáknak igen jelentős a szerepe. Éppen ezért ezt a réteget – mármint a műszaki értelmiséget – a még kevésbé tájékozottak hírforrásnak, referenciának használták.

⁹⁰⁷ *tautológia*: indokolatlan ismétlés, szófecsérlés

Az atomkatasztrófa kapcsán az okokat és okozatokat hírül adó közlemények reális értékelése egy megbízható kép kialakítása az információk alapján olyan ismereteket követel meg, amelyek a népesség csak egy elhanyagolható részarányánál található meg. Ma Magyarországon a szükséges reaktorfizikai, reaktorteknikai és sugárvédelmi ismeretanyagot csak néhány száz ember birtokolja aktív, önálló véleményalkotáshoz elegendő mértékben. A megbízható passzív ismeretanyagot birtoklók tábora is csak néhány ezerre tehető. Következésképpen az „atomkatasztrófa” fogalma az elsőprő többség számára ellenőrizhetetlen, eleve ellentmondásos módon alakul ki az ismeretek hiányát túlkompenzáló, felfokozott képzetekre, a katasztrófafilmekre és a katasztrófairodalom által szolgáltatott elemekre támaszkodva.

Ebben a helyzetben tehát a híradásokban különös gonddal kellett volna megválasztani az információk

- ismeretközvetítő, informatív szerepének és
- a befogadó tudati képét alakító orientáló szerepének egyensúlyát. Az előző szerepkör az önálló, sajátos gondolatrendszer kialakítását teszi lehetővé a primér ismeretek, összefüggések továbbításával, a második szerepkör viszont az összefüggések az eseményeken túlmutató tények közvetítés útján az olvasóban kialakuló elképzelések nagyobb csoportokra kiterjedő azonosságait, összecsengését eredményezi.

Az elmondottak szerint egyrészt a közölt információk teljesen „üres” térben lebegtek, hiszen az olvasók döntő többségének semmiféle vonatkoztatási ismeretanyag nem állt rendelkezésére, másrészt az információkat közvetítő újságírók – tisztelet a kivételnek – maguk sem rendelkeznek kellő áttekintéssel (már ami a dolgok tudományos, műszaki vonatkozásait illeti), ami a meggyőző közléshez elengedhetetlenül szükséges.

Ebből a szempontból különösen fontos a közölt számszerűségek és a mellettük megjelenő szöveges közlések összecsengésének vizsgálata.

A radioaktív sugárzás szintjével kapcsolatos adatok

A későbbiek pontosabb megértéséhez bizonyos előzetes információk szükségesek.

A radioaktív sugárzás fizikai és biológiai hatásainak jellemzésére egy bonyolult mértkegység- és mérési eljárásrendszer szolgált. A folytonos fejlődés, a hatások pontosabb megismerése vezetett ahhoz, hogy ezek közül egyesek elavulttá váltak (mint például a röntgen⁹⁰⁸ – lásd később).

⁹⁰⁸ L. Szakkifejezések.

A bonyolult fizikai és biológiai hatásrendszer és az erre kidolgozott egységrendszer másfelől azt eredményezi, hogy az egységek közötti összefüggések sok tényezőtől függenek, így egymásba történő átszámításuk csak közelítőleg lehetséges, illetve esetenként ez az összefüggés más és más lehet, az éppen uralkodó körülményektől függően.

A radioaktív anyagok aktivitása az adott anyagban időegységenként végbemennő, a sugárzás megjelenését eredményező magátalakulások számától függ a kibocsátott sugárzás energiájától és megjelenésétől függetlenül (Bq, Cu ...).

A radioaktív sugárzás energiataralma a környezettel való kölcsönhatásban, a környezetben elnyelődik. Az elnyelt energia mennyisége azonban már erőteljesen függ a sugárzás és a közeg fizikai jellemzőitől. Mérésére a rad⁹⁰⁹ szolgál.

A sugárzás hatása alatt álló közegben az elnyelt energiától függően különböző változások lépnek fel. Így pl. a levegőben az elnyelődött sugárzás elektromos töltés megjelenéséhez vezet. A hatás erősségének mérésére éppen ezek a változások alkalmasak, így a Röntgen a levegőben kialakuló töltésmennyiséget méri.⁹¹⁰

A biológiai közeg egy speciális közeg, amelynek reakciói is specifikusak az őt ért radioaktív sugárzás hatásaira. Sugárvédelmi szempontból viszont a legfontosabb probléma az élettani hatás. Miután az élettani hatások rendkívül változatosak, nincs mód egyértelmű jellemzésre, hanem csak tájékoztató jellegű adatok állapíthatók meg mérés technikai úton. A biológiai, élettani hatásosság mérésére szolgál a rem,⁹¹¹ mint egység.

A dolgok természetéből következik, hogy fenomenológikus⁹¹² alapon meghatározható összefüggések csak a röntgen – rad – rem egységekkel jellemzett jelenségkörben vannak, és ezektől elvileg is eltér az „aktivitás”, mint fizikai problémakör. Ezt az eltérést jellemzi az is, hogy a radioaktív sugárzásnak a közegekben kiváltott hatásaival kapcsolatos jelenségkörben nem az „aktivitás”, hanem a „dózis” fogalma használatos. Ily módon a röntgen – rad – rem egységek dózisegységek.

Az egyes embereket érő dózisok hatásai igen összetett módon jelentkeztek, ezért a megengedhető szintek meghatározása bonyolult, [a] nehezen számszerűsíthető terület áttekintését, folyamatos nyomon követését követeli meg. A dolgok összetettsége eredményezi azt, hogy eltérések tapasztalhatók a megengedhető, elviselhető dózisszintekkel kapcsolatos előírások, ajánlások területén. Általában azonban érvényes, hogy az adatok csökkenő tendenciájúak.

Miután itt minden szempontból megfelelő a tendenciák felmérése, elégséges az átlagértékek ismerete.

909 L. Szakkifejezések.

910 L. Szakkifejezések.

911 L. Szakkifejezések, valamint 178. sz. dokumentum.

912 *fenomenológia*: megfigyelésen alapuló tudomány, a jelenségeket az észlelhető tulajdonságaik (nem pedig a velük kapcsolatos korábbi elképzelések) alapján vizsgáló tudomány.

Először is hangsúlyozni kell, hogy a természeti környezetből kiindulva bizonyos mennyiségű sugárzási hatás éri az embert; ezt nevezik háttérsugárzásnak⁹¹³. Ez a földrajzi helytől függően 11 $\mu\text{rem}/\text{óra}$ körül ingadozik (50 ... 150 millirem/év értékhatárok közötti évi dózist jelent ez az intenzitás.)

A Nemzetközi Sugárvédelmi Szervezet (ICRP) ajánlásai 5 rem/30 év körüli értékeket tartalmaznak, mint a természetes háttérsugárzáson felüli elviselhető dózist. Azonban minden egészségügyi alkalmazás eleve kívül esik a sugárvédelmi előírások területén, mert ezek a normális körülményekre vonatkoznak és a betegség nem az. Az orvosi terápiában a radioaktív sugárzás alkalmazásánál a kockázatok összevetéséből alakul ki a dózisokat alakító irányelv. (Ennek természetesen az is következménye, hogy illogikus a háttérsugárzáson felüli dózis és az orvosi alkalmazásokban szereplő dózisok összehasonlítása – amint az sok híradásban is megtörtént.)

Az 5 rem/30 év adat 18 $\mu\text{rem}/\text{óra}$ megengedhető dózisintenzitási szintet jelent.

Az előrebocsátottakból rögtön következik néhány általános dolog, melyek egyikét már említettük, amikor a diagnosztikában vagy a terápiában alkalmazott sugárzási dózisokkal történő összehasonlítást idéztük.

Ezen túlmenően feltűnő az is, hogy a híradásokban egyetlen egyszer sem szerepel a dózis megjelölés. Rendszerint dózisegységekkel együtt az „aktivitás”, „radioaktivitás” megjelölés szerepel. Ez körülbelül azt jelenti, mintha a hőmérsékletet méterben adnánk meg. Bár természetesen a helyzet nem ennyire sarkított, mert a fogalomzavar kevéssé zavarja a népesség döntő többségét, általánosságban azonban a hitelesség szempontjából mégis jelentős tény. Még ha a „közérthetőség” irányába tett kompromisszumnak vesszük is a dolgot, akkor sem elfogadható. Egyetlen esetben sem szerepel ugyanis vonatkoztatási adat – például értékek a megengedhető szintekre – ily módon teljesen mindegy, hogy mi mennyi. A közölt adatok informatív értéke így nulla. Közel annyi, mintha az írták volna, hogy „tegnap 437 pilc, de ma már sokkal kevesebb, 592 nyükce”.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a szöveges megfogalmazásokból kialakuló helyzetjellemezés teljesen hasonló módon zavart, összefüggéstelen és önellentmondásos.

- MN.12. „Kijevben 0,32 milliröntgen/órát mértek”
(Megjegyzés: aki nem tudná, hogy ez mit jelent, és így az értelmezés nehézségekbe ütközne ...
 $8,256 \times 10^{-5}$ Coulomb töltésmennyiség keletkezik egy kg normál állapotú levegőben egy óra alatt.)
- MN.7. „Ukrajnában, Belorussziában és Moldáviában 27-én a sugárzásnak mért adatai nem lépték túl a nemzetközi atomenergiái ügynökség ál-

⁹¹³ L. Szakkifejezések.

tal megengedhetőnek tartott normákat, általában 10-15 milliröntgent mértek óránként.”

(Megjegyzés: a milliröntgen nem a sugárzás adata! Ki tudja, milyen értéket nem lép túl?

Megengedhetőnek tartott szint annyi van, amennyit akar az ember, mert pl. ez a szint nyugodtan megengedhető egy nagy intenzitású sugárforrás kellős közepén, ahova az ember még csak közel sem mehet, de a lakosságot ért sugárterhelés megengedhető szintjét kb. 700-szor lépi túl.)

EH.10. „... az atomerőművel közvetlenül szomszédos területeken (...) A sugárzás szintje itt 10-15 milliröntgent ért el óránként. Ez a szint a bomlásnak köszönhetően immár negyedére, harmadára csökkent.... Kijevben ez a szint 0,3-0,4 milliröntgen volt óránként.

NSZ.10. „A harminc kilométeres zónán belül a maximális sugárzási szint 10-15 millirem/óra, május 5-re ez 2-3 millirem/óra szinten állt, május 8-ra 0,15-ös maximumra esett vissza a zóna peremén.”

NSZ.5. „A skandináv térségben mért radioaktivitás egy-két millirem értékű volt.”

A felsoroltakból kitűnik, hogy a legalacsonyabb érték is kb. 10-szer magasabb, mint az 5 rem/30 év értékből származtatott adat. (Ennek megbecsléséhez pedig azt tételeztük fel, hogy 1 röntgen = 1 rad = 1 rem, ami a jelenlegi vizsgálatok céljainak megfelelő pontosság.)

Az NSZ.10. híradás (lényegében minden lapban megjelent) azt írja, hogy a 30 km-es zónán belüli maximális érték 10-15 milliröntgen/óra volt – bárcsak így lenne!!!! De sajnos, ha a későbbiekben még előkerülő MN.14. idézetet is figyelembe vesszük, akkor abból az adatból, hogy:

„... nem egészen két hét alatt gyűlt össze 12 röntgennyi adag...”

könnyen következtethetünk a híradásban szereplő munkahelyen uralkodó dózis-intenzitásra, ami legderülátóbb becslések szerint is legalább 100-200 millirem/óra. Ez pedig még korántsem a maximális intenzitású helyszín! Akkor viszont kérdés, hogy hogyan kell érteni az NSZ.10. híradást? Továbbá:

„... 0,15-ös maximumra esett vissza a zóna peremén”.

Milyen alapon hasonlítható össze a zónában (állítólagosan) mért maximális érték a zóna peremén mérhető maximummal? Ha feltételezzük, hogy a zóna határát úgy állapították meg, hogy ott a dózisintenzitás értéke egy elfogadható szintre csökken, akkor a két adat ugyan látványos csökkenést mutathat, csak ez nem feltétlenül jelenti a sugárzás csökkenését.

Ha az NSZ.10. idézettel összevetjük az NA.5. híradást:

„A legutóbbi adatok szerint az erőmű és a lakótelep területén a radioaktivitás mértéke kétharmadára, felére csökkent”,

akkor a szövegesen közölt csökkenés mértékével szemben a számokból 5-7-szeres csökkenést olvashatunk ki. Az egyezés nem tűnik megnyugtatónak.

Ez a nehezen összeegyeztethető jelleg még szembetűnőbb, ha a nem számszerűsített jellemzéseket is figyelembe vesszük. Bár az megnyugtató, hogy Lengyelországban „megfelelő műszerekkel” méri a nem veszélyes szintű radioaktivitást (NSZ.1.), az viszont már kevésbé az, hogy az „alig növekedett” (sőt, növekedni általában képtelen, ámde a csökkenést tekintve igen intenzív változásokat mutató) sugárzási szint tízszer, százszor, ezerszer volt magasabb a háttérintenzitásnál. Megjegyzem, hogy a STUK-B-VA10 45 jelzésű finn jelentésben (ISBN 951-46-9578-X) a Kijevből hazatért turisták pajzsmirigyében az I-131-es izotóp aktivitása átlagosan 6.590 Bq volt (19.500 Bq maximális értékkel), ami nehezen képzelhető el „alig emelkedő” környezetszennyezés mellett. Az átlagos jódtartalom nulla Bq környékén van!

NSZ.30. „A szokottnál nagyobb radioaktív koncentrációt mértek a skandináv országok felett, keddre azonban már lényegesen csökkent a koncentráció.”

A kijelentés fele lényegében igaz, mert a már idézett jelentésben a spektroszkópiusan kimutatott izotópok (30-40 izotóp) közül a döntő többség természetes előfordulási szintje a kimutathatóság határa alatt van. Sajnos az a rész már nem igaz, hogy keddre (április 29.) már jelentősen csökkent (lásd a mellékelt 1. sz. ábrát), mert az I-131 koncentráció éppen 29-én mutat jelentős csúcsot.

Különösen veszjósló az a primitív tévedésekkel teli híradás (MN.7.), amelyben a 27-i „mérési” eredményeket „ismertetik”. Ha csak a moldáviai adatot vesszük, akkor Kijevben a dózisintenzitásnak katasztrofális értékeket kellett elérni, hiszen az adott időszakban a szél északi irányba vitte a radioaktív füstöt, Moldávia Csernobiltól lényegesen messzebb van déli irányban, és a 15 millirem/óra is már 800-szor magasabb, mint a 18 μ rem/óra. Továbbá:

NSZ.12. „Az elmúlt napok ismétlődő esői felgyorsították hazánk légkörében a levegő radioaktív tartalmának csökkenését eredményező folyamatokat. A legfrissebb adatok szerint a mért értékek alig térnek el a szovjetunióbeli reaktorbalesetet megelőző időszakok átlagos sugárzási értékétől. (...) A talaj, a növényzet, és a felszíni vizek radioaktivitási szintje igen alacsony.”

Hová lett az aktivitás? A levegőből az eső kimossa a szennyező részecskéket, következőképpen ezek leülepsznek a földre, fűre, fára, vízre. Talán ezért a bonyolult fogalmazás:

„a levegő radioaktív tartalmának csökkenését eredményező folyamatok”.

Ezzel szemben nem következett be a talaj, növényzet és a víz szennyezettségének növekedése. Akkor valószínűleg az történt, hogy:

(NSZ.10.) „Ahogy múlik az idő, úgy bomlanak el, válnak ártalmatlanná a kiszivárgott sugárzó anyagok.”

A kiszivárgott és a „szivárgás” közben a földfelszínről a magasabb légrétegekbe került ártalmas sugárzó anyagok a múlt idővel ugyan „megbékélnek” (bár a dolog nem ennyire lírai), viszont a cézium és a stroncium a maga harminc éves felezési idejével nem sieti el olymértékben a dolgot, hogy menteni tudná a fentiekben említett, az anyagmegmaradás kérdéseit is feszengető [sic!] riportot.

Minden kétséget kizáróan felötlük az emberben a túlbuzgó átfogalmazás gyanúja. Különösen radikálisnak tűnik az az átfogalmazás, ami az NA.8. híradásban „keletkezett”.

„... összesen ennyi került be az emberi szervezetbe a radioaktív szennyező anyagok teljes leomlásáig, tehát egy – másfél hónap alatt.”

A fenti kijelentést egy nemzetközi hírárt tudós szájába adni merészség. Ha figyelembe vesszük, hogy a cézium felezési ideje 30 év körül van, amikor ez az erőltetett ütemű lebomlás kitűnő teljesítmény. Másfél hónap alatt ezek intenzitása mérhető mértékben nem is változik!

A torz erőlködés, hogy a tényleg nem veszélyes, szerencsésen alakuló helyzetet még szebbre fessék, pont visszájára fordult. A hűtésből fűtés lett. Az, hogy a kijelentés mennyire komoly, még csak a következőkben fog kiderülni.

A helyzet veszélyességének megítélésében is a sugárszintről leírtakhoz hasonló jellegzetességeket találtunk. A helyzet értékelését a hírek közel felében (48,3 szá-

zalék) teszik meg. Ezen belül legtöbbször veszélytelennek minősítik a helyzetet, 36,7 százalékuk használja a szintén megnyugtató „ártalmatlan”, 9 százalékuk a „nem ártalmas” kifejezést. A helyzet értékelésére vállalkozó hírek mindössze 10 százaléka minősíti valamilyen szinten veszélyesnek a helyzetet – vagyis az összes hírek 5 százaléka!

A helyzetet értékelő hírek negyedében (26 százalék) nem minősítik explicit a helyzetet, de a szövegből érezhető, hogy baj van. Ez különösen szovjet hírekkel kapcsolatban volt gyakori jelenség. A sérülések, halottak esetében ezen események súlyossága nyilvánvalóan értékelte a veszélyességet – így az explicit közlés elmaradása némileg érthető. A foganatosított, vagy tanácsolt intézkedések említésekor azonban a veszélyességről mindenképpen szólni kell – ellenkező esetben az ijedtség biztos, hogy nagyobb lesz. Ezen utóbbi jelenségre május 4-től kezdve minden lapban több példát találtunk. (Intézkedések meghozataláról explicit „nem veszélyes” közléssel egy hírben is olvashattunk.)

A helyzetet értékelő mozzanatok aránya a magyarországi helyzetről tudósító hírek között a legmagasabb: a hírek több mint 70 százalékában (58 esetben) találoztunk ilyen említésekkel. Mindössze 1 esetben minősítették explicit veszélyesnek a helyzetet, 9 alkalommal implicit közlésből „következtethettünk” a helyzet veszélyességére. Az esetek 83 százalékában valamilyen módon a veszélytelenséget fejezték ki!

Néhány, a szerencsétlenség részleteit érintő témában megvizsgáltuk, hogy miként fejlődött a hír. Összesen 77 esetben tapasztaltuk, hogy a hír „az elején kezdődik” – vagyis közvetlenül, explicit közlés alapján értesülünk egy veszély vagy baj meglétéről, vagy bekövetkezésének lehetőségéről. 152 esetben értesültünk a negatív eseményről egy elhárítására hozott intézkedés kapcsán – tehát 75-ször hiányzott az alapesemény. (Ezek azok az esetek, amit korábban az információ minőségére vonatkozó követelmények megsértésének tekinthetünk.)

Jelentős különbség mutatkozik a két hét értékelése esetében: az első vizsgált időszakban az alapesemény – intézkedési arány 0,73; a másodikban 0,45 volt, vagyis ebből a szempontból a tájékoztatás minősége romlott a két hét során!

A témákat nézve ebből a szempontból a visszaszennyezettségről, a láncreakcióról és a grafittűzről szóló tájékoztatás hagyta [a] legtöbb kívánnivalót maga után, míg a robbanásveszélyről szóló híradások feleltek meg leginkább az információ minőségére vonatkozó követelménynek.

A hírekben a második leggyakoribb téma a tájékoztatás volt. A 182 tájékoztatást érintő említés egyharmada a nyugatiak propaganda kampányát bíráló szovjet kritikai megjegyzés volt. 26 százalék volt a szovjet tájékoztatás önkritikájának aránya, ennek fele vonatkozott a külföldre irányuló szovjet tájékoztatásra. 39-szer (21 százalék) hangzott el pozitívként, hogy a Szovjetunió tájékoztatott – a tájékoztatás közönségétől függetlenül.

A híreken belül 588 információforrás volt megjelölve – vagyis hírenként átlagosan 1,1 információforrás szerepelt. A legtöbbször (az esetek 17,5 százalékában) az információ valamilyen szakértőtől (orvos, fizikus, polgári védelem stb.) származik. 15,3 százalékban szovjet politikusra, mint az információ forrására. A további források: szocialista tömegkommunikáció: 13,4 százalékban, hivatalos nyugati hírügynökség: 9,2 százalékban, nyugati politikus 7,8 százalékban szerepelt. Az egyéb források között találunk meglepőeket, szerepeltetésük a cikkekben az információ hitelességét igyekszik alátámasztani. Így jött létre az a faramuci helyzet, hogy olyan lényeges kérdésekben, mint a kitelepítés időpontja, kijevei sofőröktől származó információ alapján jelent meg közlemény, illetve olyan paradox eset, hogy Kijevet elhagyó turisták csoportjai minősítik megnyugtatónak a helyzetet. Valószínű, hogy a tárgyilagosság látszatát hangsúlyozó közlési módok, forrásmegjelölések a tájékoztatást ért nyugati vádakra adott – nem túl szerencsés – válaszok.

II. A NÉPSZABADSÁG SZEMANTIKAI-PRAGMATIKAI ELEMZÉSE

A Népszabadság[ban] április 29-én, a reaktor-szerencsétlenséget követő negyedik napon, tehát hosszadalmas késéssel jelent meg az első tájékoztatás a történetekről. Ez a közlemény rendkívül szűkszavú volt: a szerencsétlenség tényén és helyszínén kívül nem tartalmazott semmiféle specifikus információt, az olyan részletei pedig, mint hogy intézkedéseket tesznek a baleset következményeinek elhárítására és a sérülteket orvosi ellátásban részesítik, inkább csak az információigény feltámasztására voltak alkalmasak, hiszen semmiféle konkrétummal nem szolgáltak a következmények természetéről, illetve a sérültek számáról és a sérülések súlyosságáról. Különösen feltűnő volt, hogy a szerencsétlenség időpontját sem jelölték meg. A közlés egésze azok számára, akik más forrásból nem rendelkeztek már némi ismeretekkel, elsősorban azt sugallhatta, hogy kisebb jelentőségű, különösebb veszélyekkel nem járó üzemi balesetről van szó, amelynek nem kell nagy fontosságot tulajdonítani.

Az információhiányt a következő napon (április 30-án) valamelyest enyhítette, hogy lényegesen hosszabb és tartalmasabb közlés látott napvilágot, amely említést tett a szerencsétlenség természetéről és következményeiről (összeomlott a reaktor épületszerkezetének egy része, megsérült a reaktor és radioaktív anyag szivárgott ki), az áldozatokról (két ember meghalt), valamint a veszélyes következmények elhárítására tett intézkedésekről (az atomerőműhöz tartozó lakótelepről és a közelben fekvő három további településről elszállították a lakosságot).

Első ízben esett szó arról, hogy a kiszivárgott radioaktív anyagok más országok lakosait is érinthetik, magyar vonatkozásban azonban a közlés azt hangsúlyozta, hogy a mérések hazánk légrétegeiben nem mutatnak változást. A közlés infor-

mációértékét emelte, hogy szakértőkre hivatkozva röviden ismertette a csernobili erőmű működési elvét (vízűtésű, grafitmoderátoros, csatorna típusú, forralóvizes reaktor), kitért a paksi erőmű szerkezetére, megállapítva, hogy Pakson a legkorszerűbb és legbiztonságosabb megoldások egyikét választották, és feltevés szintjén említést tett arról, hogy a csernobili erőműben milyen probléma keletkezhetett (tűz következtében a reaktor grafithűtése leolvadt).

A közlés viszonylagos információgazdagságára számos tényező árnyékot vetett. Mindenekelőtt feltűnő maradt a konkrétumok hiánya: nem olvashattunk a szerencsétlenség időpontjáról, az események lefolyásáról, a sebesülések természetéről és mértékéről, a kitelepítések idejéről, menetéről, a kitelepítettek számáról, a hazai mérések tudományos háttéréről, a konkrét mérési szintekről, a radioaktív szennyeződés közeledtéről, hazánk légterébe érkezésének várható idejéről stb. Semmiképpen sem hathatott megnyugtatóan a tájékoztatás megbízhatóságával kapcsolatban, hogy míg az előző napi közlés az esemény jelentéktelenségét sugallta, addig az új információkból kiderült, hogy az emberek sokaságát és esetleg hazánk lakosságát is érintő veszélyek állnak fenn. Zavart kelthetett, hogy a közlésnek egy részletéről arra lehetett következtetni; a reaktor balesete jóval az első tájékoztatás előtt következett be (a szokottnál nagyobb radioaktív koncentrációt mértek a skandináv országok felett, keddre – vagyis az első hazai sajtóhírek időpontjára – azonban már lényegesen csökkent a koncentráció).

A 30-i közlés, különösen azáltal, hogy nyilvánvalóvá tette: a sugárszennyeződés Magyarországra is eljuthat, magától értetődő módon rendkívüli mértékben felfokozta a részletes információk iránti igényt a közvéleményben. Azt lehetett volna várni, hogy a következő napon a Népszabadság igyekszik ezt az igényt minél nagyobb mennyiségű és konkrét tartalmú anyaggal kielégíteni. Ehelyett pont az elvárás ellenkezője következett be, mintha az újság amellett döntött volna, hogy a lehető legáltalánosabb, a legkevesebb konkrétumot és részletet tartalmazó „tájékoztatást” adja. A csernobili eseményekről szóló korábbi híradás egyetlen konkrét momentummal egészült ki (a kórházi ápoltak száma), miközben a helyszínről érkező egyéb hírek mind azt voltak hivatottak kifejezni, hogy a veszély nem volt nagy, a történeteket teljes kontroll alatt tartják, a nem túl jelentős következmények felszámolása folyik (csökken a sugárzó anyagok kiáramlása, mérséklődött a sugárzás szintje, hozzáálltak a környék sugárszennyeződéstől való megtisztításához, Kijevben a levegő szennyezettsége nem veszélyes mértékű, a megszokott mederben folyik az élet, stb.).

Még inkább általánosságokban mozgott és semmitmondó volt a hazai helyzetre vonatkozó közlésrészlet. Bár a közlemény azzal indított, hogy intézkedéseket foganatosítottak és meghatározták a tennivalókat, az intézkedések közül csak azt említette az újság, hogy a mérések mintavételi helyeit és gyakoriságát sűrítik. A közvélemény megnyugtatóására aligha lehetett elegendő az a minden konkrétu-

mot nélkülöző megállapítás, hogy a légkör és a környezet radioaktivitásának növekedése nem számottevő, a mért értékek alig térnek el a mindennapi értékektől. A lakosság számára az újság semmiféle óvatosságot nem javasolt, holott – mint az egy-két héttel későbbi anyagból kiderült – éppen a következő napokban volt a legmagasabb a sugárzási szint Magyarországon.

A május 1-i szám közlése tehát közel sem szállította azt az információennyiséget, amely kielégíthette volna az előző napi szám által felkeltett információigényt. Az olvasóban felmerülhetett a gyanú, hogy a lap szerkesztői a tájékoztatás követelményét teljes egészében alárendelték a május 1-i ünnepségnek: minimálisra csökkentették az olyan információkat, amelyek – bármilyen fontosak is lettek volna az olvasók számára – kedvezőtlenül befolyásolhatták volna az ünnepi hangulatot. Megerősíthette ezt a következtetést, hogy a szerencsétlenségről és a következményeiről szóló viszonylag kis terjedelmű anyag a lap szerkezetében meglehetősen háttérbe szorítva a negyedik oldal alsó részén jelent meg. Az olvasók bizonytalanságát csak fokozhatta, hogy a megnyugtatókra szánt információk a veszélyek fennállását implikálták: csökkent a sugárzó anyagok termelődése → „sugárzó anyagok termelődnek”; a légkör és a környezet radioaktivitásának növekedése nem számottevő”; a radioaktivitás növekedett (növekszik)”; a mért értékek alig térnek el a mindennapi értékektől”, a mért értékek eltérnek a mindennapi értékektől” stb.

A Népszabadság legközelebbi száma május 4-én került az olvasókhoz. A szerencsétlenség lefolyásával kapcsolatban mindössze két új fontos, konkrét információt közölt: egyfelől azt, hogy a reaktornál szombaton (április 26-án) kezdődtek a rendellenességek, másfelől azt, hogy milyen beavatkozások folynak a levegő további szennyeződésének megakadályozására (helikopterekről homokkal, ólommal, bórral teli zsákokat dobálnak le a szerencsétlenség térségébe). Az események egyéb részletei változatlanul homályban maradtak, viszont nagy teret kaptak olyan történetek (de mindenekelőtt a hazai helyzet) szempontjából irreleváns információk, amelyek arra vonatkozó visszautasításokat tartalmaztak, hogy nyugati sajtóforrások eltúlozzák a csernobili szerencsétlenség jelentőségét és következményeit (szándékos szovjetellenes hangulatkeltés, kampány, megalapozatlan amerikai állítások az áldozatok számára).

A hazai helyzetjelentés azt a címet viselte, hogy a magyar légtérben tovább csökken a radioaktivitás, ami értelemszerűen csakis azt jelenthette, az olvasók számára, hogy a sugárzás valamikor az előző napokban érte el a legmagasabb szintet; arról, hogy hol, pontosabban mikor és mekkora értéket mutattak a műszerek, egyetlen szót sem lehetett találni az egyébként is csak néhány mondatos közleményben. Első ízben volt olvasható a lapban az az ajánlat, hogy gyermekek csak a tejipar által forgalomba hozott, ellenőrzött tejet fogyasszák és a zöldségeket bő vízben, többször meg kell mosni. Az óvintézkedésekhez semminemű magyarázat nem társult, de az olvasók számára ebben az esetben bizonyára nem is annyira az

eligazító, magyarázó információk hiánya lehetett visszatetsző, hanem elsősorban az, hogy e figyelmeztetések miért nem jelentek meg a május elsejei számban, vagyis a radioaktivitás növekedésének kezdetén, a sugárzási csúcsszint előtt.

Május 5-én látott napvilágot az addigi legterjedelmesebb írás az erőmű-szerencsétlenséggel és következményeivel kapcsolatban, ennek azonban nem a csernobili események, hanem az azokkal kapcsolatos nyugati tájékoztatás elutasítása volt a fő témája (a szovjet tömegtájékoztatási eszközök elítélik a szerencsétlenség ürügyén indított, helyenként hisztérikus hangú nyugati kampányt). Ugyanakkor ettől a naptól kezdve némi változás volt érzékelhető a tájékoztatásban: ha csak lassan és töredezetten is, kezdtek megjelenni olyan konkrét információk, amelyekből az események lefolyását és méretét rekonstruálni lehetett. Így május 5-én közölte az újság az első adatokat a kitelepítések mértékéről, a közvetlen veszélyzőna nagyságáról, a szerencsétlenséget elindító robbanás természetéről. Ugyancsak ezen a napon jelent meg az első olyan hazai szakértői nyilatkozat a lapban, amely nagyobb részletességgel magyarázta el az olvasóknak a radioaktív szennyeződés mibenlétét, veszélyeit, a magyarországi mérési eredményeket, az ajánlott óvintézkedések hátterét, az indokolatlan gyógyszerszedés káros hatásait.

Május 6. és 9. között a Népszabadság közlései elkezdtek fokozatosan konkrét információkkal kitölteni a már hosszú ideje fennálló tájékoztatási hézagokat. A közlések egyre több részletet ismertettek az események természetéről, időbeli lefolyásáról, a sérülések, a károk, a veszélyek mértékéről és az életbe léptetett intézkedésekről, egészen addig, amíg május 10-én megjelent az Atomenergia-ügynökség ténymegállapító jegyzőkönyve, amely semleges szakértők állásfoglalásaként lényegretörő tömörséggel és egyértelműséggel összefoglalta a történetek legfontosabb konkrétumait. Az információk gazdagodásán túl a május második hetében végbement „tájékoztatási fordulatot” jelzi a szerencsétlenséggel kapcsolatos közlések terjedelmének igen jelentős mértékű növekedése és a lap kiemelt oldalaira kerülése, valamint az, hogy a közlések a továbbiakban nem próbálták jelentéktelen balesetnek feltüntetni a csernobili eseményeket, hanem éppen rendkívüliségüket, jelentőségteljességüket hangsúlyozták.

A hazai helyzetről való tájékoztatás is gazdagodott valamelyest; május 8-án, majd 12-én szakértői nyilatkozatok jelentek meg, amelyek a korábbiaknál részletesebb konkrétumokkal igyekeztek a közvéleményt megnyugtatni. Jellemző azonban, hogy az első információ arról, hogy Magyarországon pontosan mikor volt a legmagasabb a radioaktivitás mértéke a csernobili szerencsétlenség következtében, csak május 14-én látott napvilágot, akkor is a MÉM-nek egy olyan közleményében, amely a Nyugat-Európába irányuló élelmiszerszállítások leállítására reagált.

Egészében véve megállapíthatjuk, hogy a Népszabadságnak a csernobili szerencsétlenséggel és következményeivel kapcsolatos tájékoztatásában két szakasz különült el. Az első szakasz, amely a szerencsétlenség bekövetkeztétől május második

hetének elejéig tartott, az információk szűkössége, az információigények kielégíthetlensége, az információ mennyiségére vonatkozó követelmények figyelmen kívül hagyása jellemezte. Az információkban gazdagabb második szakasz, amely május második hetének közepétől kezdett érvényesülni, megkésettisége következtében már bizonyára aligha lehetett képes a tájékoztatásba vetett bizalomnak a korábbi információhiányok miatti megrendülését ellensúlyozni.

2. A Népszabadság tájékoztatásának hitelességét azonban nemcsak az információhiányok tették megkérdőjelezhetővé, hanem legalább ugyanilyen mértékben az információ minőségére vonatkozó követelmények szembetűnő megsértései. A következőkben – állításunkat alátámasztandó – a teljesség igénye nélkül sorba veszünk néhány olyan nyilvánvaló ellentmondást, amely alapos kétségeket ébreszt lehet az olvasókban a közlések igazságértékét illetően.

a szerencsétlenség időpontja

- május 4.: A reaktornál szombaton (április 26.) kezdődött rendellenességek ...
 május 6.: Arbatov a szerencsétlenség részleteiről szólva kifejtette, hogy a baleset szombatról vasárnapra virradó (26-ról 27-re) éjjel történt.
 május 7.: A Pravda beszámol arról, hogy a szerencsétlenség április 26-ra, szombatra virradóan, éjjel történt.

a kitelepítések kezdetének időpontja

- május 7.: Mire jelentették, hogy megnövekedett radioaktivitást tapasztalnak, a csernobili erőmű lakótelepéről már folyt a kitelepítés, tehát gyorsan megkezdtek a lakosság elszállítását. A kijevei gépkocsivezetők szombaton (!) is munkára jelentkeztek.
 május 10.: A kitelepítés április 27-én (vasárnap) kezdődött ...

a kitelepítettek száma

- május 5.: Negyvenkilencezer ember.
 május 8.: Folytatják a veszélyeztetett zónából a kitelepítést.
 május 10.: Negyvennyolcezer ember.
 május 13.: A TASSZ hétfő esti összefoglalója már 92 ezer kitelepítetttről adott hírt.

a sugármentesítés

- május 8.: A csernobili körzet sugármentesítése befejezéséhez közeledik (cím)
- május 14.: Mértékadó források szerint hónapokba fog telni, amíg az erőmű, a környék, Pripjaty városa teljes sugármentesítésével elkészülnek.

áldozatok, sebesültek száma

- május 4.: Két halott, 18 súlyos sebesült
- május 5.: Húsz-huszonöt ember súlyos állapotban, 154 személyt kórházban ápolnak.
- május 7.: 204 ember kapott sugárfertőzést; közülük 18-an vannak súlyos állapotban.

a sugárzó anyagok kiszivárgása

- május 6.: Gyakorlatilag már nem jutnak radioaktív anyagok a légkörbe.
- május 10.: Sikertől erősen csökkenteni a radioaktív anyagok kiáramlását.
- május 12.: Tovább csökken a sugárzó anyagok kiszivárgása (cím).

az első tájékoztatás időpontja

- május 7.: Scserbina cáfolta, hogy a Szovjetunió késlekedett volna a szerencsétlenség bejelentésével. Mint mondotta, közvetlenül a baleset bekövetkezése után telexen értesítették a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség igazgatóját.
- május 10.: Blix azt mondta, hogy az ügynökség hétfőn, április 28-án értesült az esetről, a svédoktól kapott tájékoztatás alapján. (...) Másnap Moszkvából megkapták az eseményről hírt adó, hivatalos telexet is.

a hazai sugárzási szint

- május 1.: Hazánk légterében nem növekedett számottevően a radioaktivitás (cím).
- május 4.: A magyar légterben tovább csökken a radioaktivitás (cím).
- május 9.: Budapesten és az ország nagy részén folytatódik a levegő radioaktív sugárszintjének csökkenése; némely helyeken (!) kisebb mértékben ingadozik (!).

az egészségre káros sugárzási szint

május 12.: Sztanyik B. László nyilatkozata

Hazánkban általában 80 egység az óránkénti sugárzás intenzitása, amely a csernobili atomerőműben történt balesetet követően általában 300-350, egy esetben pedig 420 egység körülre emelkedett fel ... Az ember szervezetében 1 milliárd egység után következik be sugárbetegség ...

május 12.: Czeizel Endre nyilatkozata

... A legkisebb mennyiség, amely a terhesség korai, legérzékenyebb szakaszában rendellenességet előidézhethet, 25 sugáregység ...

május 14.: A MÉM tájékoztatója

A legnagyobb értéket május 2-án és 3-án mérték, akkor a termőföldek sugárszintje négy-hatszorosára nőtt. Fontos tudni, hogy a megengedett határérték ennek mintegy a százszorosa.

Úgy gondoljuk, hogy ezek az ellentmondások és következetlenségek önmagukért beszélnek, és nem igényelnek kommentárt.

3. Számos egyéb tényező is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a Népszabadság olvasóközönsége elbizonytalanodjon, és kétségeket kezdjen táplálni a lap által nyújtott tájékoztatás megbízhatóságát illetően. Így például abból, hogy az újság május 4-től kezdve óvintézkedéseket javasolt, arra lehetett következtetni, hogy valamiféle veszélyek mégiscsak fennállnak. A veszélyek fennállásának képzetét erősíthette a többi európai országban bevezetett intézkedésekről szóló híradások, valamint a kelet-európai élelmiszer importjára vonatkozó tilalmak. Ahhoz, hogy ezek az információk ne vezessenek téves és túlzó következtetésekre, már az első pillanattól fogva részletes, tudományosan megalapozott, de közérthető és ellentmondásoktól, következetlenségektől mentes magyarázatokat kellett volna adni a radioaktivitás lényegéről, a sugárszennyeződés természetéről, a mérési egységek viszonyítási kereteiről, a mérési szintekről, az óvintézkedésekkel kapcsolatos megfontolásokról, stb.

Kedvezőtlenül befolyásolta a tájékoztatás erejét, hogy a május második hetének elejéig terjedő időszak információhiánya miatt már a gazdagabb tartalmú számok is egyre inkább utólagos magyarázgatásra, szerecsenmosdatásra, defenzív stratégiára kényszerülnek. Az utólagos magyarázgatások, különösen, ha nem támaszkodhattak hatékony érvekre, inkább csak tovább fokozhatták az olvasók kétségeit. Tipikus példa lehet erre a május 7-i szám Manipulációk Csernobil ürügyén című kommentárja, amely a következőképpen kísérelte meg cáfolni az információhiányt: A The New York Times május 5-i száma (...) azt akarta talán érzékeltetni, hogy nincs elegendő információ a történelekről. Pedig van. Huszonnégy óra múltán (tehát május 6-án)

ugyanis helyszíni beszámoló jelent meg a Pravdában. A cikk szerzője sem gondolhatta komolyan, hogy egy április 26-ra virradó éjjel történt szerencsétlenségről a május 6-án adott beszámoló megfelelő tájékoztatásnak minősül.

Hangsúlyoznunk kell, hogy bár kritikai megjegyzéseink többsége a csernobili eseményekkel kapcsolatos, többnyire szovjet forrásokból származó információkat érintette, az információhiány a hazai helyzettel foglalkozó közlésekre még fokozottabb mértékben jellemző volt. A közvéleményt természetesen elsősorban az a kérdés izgatta, milyen a magyarországi radioaktivitás szint, vannak-e komoly veszélyek, milyen óvintézkedésekre lehet szükség. E nyilvánvaló információigényeket aligha lehetett olyan, a lapban eldugott, feltűnő rövidségű híradásokkal kielégíteni, mint amilyen például a május 6-i számban volt olvasható. Hazánkban tovább csökkent a sugárszint (cím). Nem érkezett újabb radioaktív szennyeződés hazánk légterébe. Tovább csökkent a levegő radioaktív sugárszintje. A szakemberek változatlanul ajánlják, hogy gyermekek csak a tejipar által forgalomba hozott tejet fogyasszanak, s ajánlják a frissen szedett, nagy levelű zöldségek megmosását fogyasztásra, illetve főzésre előkészítés előtt. (MTI) Hasonló terjedelmű vagy még ennél is rövidebb volt a hazai helyzetről adott tájékoztatás az április 30-i, a május 9-i 10-i és 13-i számokban, de a közbeeső napokon sem volt egyetlen egyszer sem olyan hosszúságú, illetve elhelyezésű cikk az újságban, amely azt érezte volna az olvasóval, hogy információigényének kielégítését, aggodalmainak, félelmeinek eloszlatását fontos tájékoztatáspolitikai feladatnak tekintik. Az elemi információigényeket kevésbé követő tájékoztatási stratégia érvényesüléséről árulkodik az a tény, hogy az első jelentősebb terjedelmű, első oldala kiemelt elhelyezésű, tartalmában átfogó és részletekre is kitekintő cikk, amely alkalmas lehetett volna a közvélemény megfelelő mélységű informálására a hazai sugárszennyeződés mértékéről, csak május 14-én jelent meg a Népszabadságban, akkor is bevallottan a nyugat-európai élelmiszerimport korlátozásokra adott reakcióként.

II/A. MAGYAR NEMZET

A Magyar Nemzetre a tájékoztatásnak ugyanazok a fogyatékoságai voltak jellemzőek, mint a Népszabadságra. Íme néhány szembetűnő ellentmondás és következetlenség.

a szerencsétlenség természete

- május 1.: Semmiféle gigantikus sérülések és tüzek nincsenek, ellentétben azzal, amit egyes nyugati hírügynökségek írnak.
- május 6.: Csernobilban eloltották a tüzet (cím)

a hazai sugárzási szint

- április 30.: Hazánk légrétegeiben nincs változás (cím)
- május 1.: A légkör és a környezet radioaktivitásának növekedése nem számottevő, a mért értékek alig térnek el a mindennapi értékektől.
- május 4.: Tájékoztatás a sugárszint mérésekről. Fokozatos csökkenés (cím)
Budapest térségében a levegő radioaktív sugárszintje csökkent, másutt lényeges változás nincs (!).
- május 5.: Tovább csökkent a hazai légtérben a sugárzás (cím).
Az alacsony légkörben uralkodó kis sebességű és változó légmozgások mellett a levegő radioaktív sugárszintje helyenként (!) jelentősen tovább csökkent.

a kitelepítések kezdetének időpontja

- május 7.: A tájékoztató résztvevői elmondták, hogy (...) önkéntes ajánlkozó buszsofőrök segítségével 26-án szombaton történt meg az evakuálás.
- május 10.: Az evakuálás április 27-én kezdődött, a nőkkel és a gyermekekkel kezdve.

A Magyar Nemzet – szemben a Népszabadsággal – a hazai radioaktív sugárzási szintről szóló híradásait az esetek többségében elválasztotta a csernobili szerencsétlenséggel foglalkozó közlése egységektől: míg az utóbbiak a lap elején, május 5-6. után pedig többnyire az első oldalon jelentek meg, addig az előbbieket egyre inkább a kevésbé kiemelt rovatokba, a lap második felébe szorították. Ez a szerkesztésmód – felerősítve az egyéb információs zavarokat – óhatatlanul azt sugallta, hogy a lap nem tartja különösebben fontosnak a hazai helyzettel kapcsolatos információigények kielégítését.

III. A HETILAPOK

A hetilapok közül a Magyarországnak egy, a Heti Világgazdaságnak két lapszáma közölt összefoglalást a reaktorszerencsétlenségről.

Mivel a hírforrás (TASSZ – MTI) ugyanaz, mint a napilapoknál, a tények meggyeznek. Hatásuk azonban erőteljesebb lett, mivel a kronológiai sorrendbe gyűjtött hírcsokorból nyilvánvalóvá váltak a tájékoztatás hibái az információk pontosságát, relevanciáját illetően.

Heti Világgazdaság – május 17.

- „április 26-ára, szombatra virradóra robbanás szakította fel a negyedik energiablokk reaktorépületének tetejét és falait, majd tűz keletkezett ...” – számol be május 5-én a moszkvai Pravda, helyszíni riportjában.
- „A BBC-nek adott nyilatkozatában Arbatov kifejtette, hogy a szerencsétlenség szombatról vasárnapra virradó éjjel történt, így kevesen tartózkodtak az erőműben.

A sugárszint veszélyességéről, azaz inkább veszélytelenségéről adott megnyugtató nyilatkozat és az elrendelt óvintézkedésekről szóló beszámoló közötti szakadék megingatja az olvasónak a tájékoztatás hitelességébe vetett bizalmát.

Heti Világgazdaság – május 17.

- Május 8. Kijevben a korábbi napok óránként 0,2 milliröntgen mértékű sugárzásával szemben szerdán a szint óránként 0,3 milliröntgenre emelkedett, de ez az érték még mindig alatta marad az emberi egészségre közvetlenül veszélyes mennyiségnek – hangoztatta csütörtöki moszkvai nemzetközi sajtóértekezletén Jevgenyij Vorovjov [sic!], az egészségügyi miniszter első helyettese. Ezt támasztotta alá az Izvesztyija, amely helyszíni tudósításban számolt be arról, hogy Kijevben beszüntették mindenféle élelmiszer utcai árusítását, rendszeresen bő vízzel mossák az úttestet, a járdát, hogy megszabaduljanak a radioaktivitás legfőbb forrásától, a portól. A piacokon sugármérővel felszerelt szakértők jelentek meg. Különösen szigorúan vizsgálják a tejet, tejtermékeket. A gyerekeket az iskolákból a tanítás ideje alatt nem engedik ki a szabadba.

A lap közvetlenül a csernobili krónika után interjút közöl „Interjú a sugárbiológussal” címmel. Valóban jogosnak tűnik ez a megfogalmazás, hiszen dr. Sztanyik B. László neve közismertté vált, mivel minden tömegkommunikációs eszközben szerepel, mintha csak 1 lenne „a” sugárbiológus Magyarországon. Ebből az interjúból az olvasó rendszerbe foglalt ismereteket kap a háttérsugárzásról és a radioaktivitásról, valamint a sugárzás okozta károsodásról, az óvatossági rendszabályokról és a jódtablettáról.

Ellentétben a napilapokkal ebből a cikkből azt is megtudhatjuk – igaz, május 17-én –, hogy Magyarországon április 28-ról 29-re virradó éjjel kezdett emelkedni a sugárzási szint és a csúcspont május 1-2-án volt. Ez a sugárzási szintnek mintegy ötszöröse. A levegő jódkoncentrációja május 2-án mutatott csúcscértéket és egészen május 8-ig ezen a szinten maradt (egy becquerel közelében).

A napilapokban, amelyek a május 1. körüli ünnepnapok tologatása miatt csak május 4-én jelentek meg, nem olvashattunk ezekről a csúcstértekekről. Éppen ezért inkább növelte a bizonytalanságot az a felhívás, hogy ajánlatos betartani bizonyos óvintézkedéseket, mivel azt a sugárszint csökkenéséről szóló hírben ajánlották a lakosságnak.

Érdekességgéppen idézzük még két hetilap reagálását – igaz ezek látens információk, de mégis sokat elárulnak a tájékoztatásról.

Az Élet és Tudomány a katasztrófát követően, sőt, még egy hónappal később sem írt erről a profiljába vágó témáról. Pedig a tudomány, főként a műszaki tudományok iránt érdeklődőknek nagymértékben megnőtt az információigényük ebben a rendkívül veszélyes helyzetben. Éppen ezért érthetetlen, miért zárkózik el a lap, és miért hártja el szinte bagatellizálva az olvasók jogos érdeklődésének (nívós) kielégítését. Az igény nyilvánvaló, ez kiderül a lap 1986/21. számából:

„Kedves Olvasónk!

Több olvasónk fordult hozzánk azzal a kéréssel, hogy szeretnének többet tudni az atommaghasadásban szereplő energiák felszabadításának és felhasználásának módjáról, azokról az elméleti és gyakorlati kérdésekről, amelyek az ilyen típusú energiaforrások telepítését és munkáját meghatározzák. Mivel ezekkel a kérdésekkel eddig is részletesen foglalkoztunk, olvasóink figyelmébe ajánljuk korábbi cikkeinket: ...” – és itt következik a felsorolás 1978-tól 1985-ig megjelent cikkekből.

A Rádió- és Televízióújság május 20-i számában hátul, a 20. oldalon olvasható a Szovjet Televízió 1. műsorának részletes heti programja. Alatta keretben hirdetés: „A hét öt napján este 8-ig Önre vár a SUGÁR” ...

IV. CSEERNOBIL A TV-HÍRADÓBAN

A televízió alapvetően különbözik a többi nyomtatott társától, de a rádiótól is, mégpedig éppen abban a tekintetben, hogy a láttatás, a vizualitás eszközével is képes információt közvetíteni – a verbális információkkal egy időben vagy attól függetlenül is.

A vizualitás szerepe több szempontból közelíthető: A szöveggel együtt közölt kép erősítheti, vagy gyengítheti a verbális tartalmakat; új információkat közvetíthet, amelyek újfent befolyásolhatják a szöveg üzenetét. Közvetíthetik önmagukban, a szövegtől függetlenül, a képen megjelenő szereplők megnyilvánulásait, amelyek

a velük összefüggő szövegre reflektálnak. Például közvetítik a szereplők metakommunikációs üzeneteit, stb.

Ezek mellett az immanens sajátosságok mellett elemzésre érdemesek a vizuális információk azért is, mert a televízió valóságot konstruál, azaz egy-egy esemény tévébeli megjelenítését számtalan tudatos vagy látens, végiggondolt vagy estleges műsorkészítési szempont befolyásolja, amely az eredeti eseményt átkonstruálja, megszerkeszti, megformálja.

Elemzésünk során a következő szempontokat tartottuk szem előtt:

- Mennyiben funkcionál a vizualitás önállóan a csernobili események bemutatása során?
- Hogyan befolyásolja a vizualitás a szöveg hitelességét, érthetőségét?
- Mennyire információgazdagok a képi közlések?
- Hogyan illeszkednek a verbális információk kontextusába a vizuális információk?
- Milyen képi sztereotípiák, közhelyek ismerhetők fel az esemény bemutatás kapcsán?
- Milyen kommunikatori attitűdök ismerhetők fel?
- Milyen képi keretek között jelennek meg a csernobili események?

Elemzésünk április 28. és május 15. közötti TV-híradók 1., 2. és 3. kiadásai, valamint a Hét Csernobillal kapcsolatos tudósításai alapján készült.

Csernobil a műsoridő tükrében

A napilapok hírei között – mint láthattuk – ugrásszerűen megnőtt a hírek száma és terjedelme a katasztrófát követő második héten. Ezzel szemben a televízió Híradójának mindhárom kiadását figyelembe véve nem volt eltérés a hírek számában, az idő függvényében, mindkét vizsgált héten egyenletes volt a csernobili katasztrófáról és következményeiről szóló híradás. Az első héten naponta átlagosan 14, a második héten naponta átlagosan 12 hírben tájékoztatták a nézőket a TV Híradó három kiadásában együttevén. A hírek számában tehát nem, de a hírek időtartamában lényeges különbség volt: míg az első héten 1 óra 8 percben, azaz naponta 8,5 percben tájékoztattak, addig a május 7-től 15-ig tartó héten 1 óra 43 percben (naponta átlag 11,5 percet) fordítottak a műsoridőből a csernobili események következményeire a nemzetközi és magyarországi hatására. A különbség tehát 35 perc a két időszak között, azaz naponta 3 perccel többet, összességében egy híradónyi idővel többet szántak erre a témára május 7-től 15-ig.

Magukról a csernobili eseményekről adott televíziós tájékoztatás – leszámítva természetesen az audio-vizuális hírközlés műfaji, technikai és egyéb sajátosságait – lényegében hasonló jellegzetességeket (és egyéb fogyatékokat) hordozott, mint amelyeket a sajtóban tapasztaltunk. A szerencsétlenség közvetett magyarországi következményeire a televíziós híradásokban jóval nagyobb figyelem irányult, mint a napilapokban, amelyek között egyébként szinte alig lehetett szövegszerű eltéréseket találni. Miközben például a Népszabadság és a Magyar Nemzet a nyilvánvaló információigény ellenére többnyire rendkívül kis terjedelemben és kevésbé kiemelt rovataiban foglalkozott a hazai helyzettel, addig a TV Híradó legalábbis elismerte az információigényt és általában ennek megfelelő hangsúlyokkal nyúlt a témához. Ennek jelei: a hazai helyzetre vonatkozó információ kiemelése a Híradó felvezetésében (például május 1.: Egy mondat azonban előre kívánczik egy másik hírből is: az ukrainai atomerőmű-szerencsétlenség után sem észlelhető a radioaktivitás növekedése /.../, ezt mutatják a hazai mérések), a nézők információigényére vonatkozó hivatkozások (például május 2.: Hazánk közvéleményét továbbra is élénken foglalkoztatja az ukrainai atomerőműben történt baleset, és annak esetleges következményei), a közleményeket kiegészítő interjúk, riportok különféle érintett szakemberekkel.

Bár a TV Híradó április 29-től kezdve jól érzékelhetően számolt az információigény felfokozódásával, mégse állítható, hogy közlései alkalmasak lettek volna a közvélemény megnyugtatóására és a tájékoztatás iránti bizalom erősítésére. Ennek okait – egy pillanatig sem állítva, hogy a hazai helyzetre fordított figyelem és információmennyiség ne lehetett volna lényegesen nagyobb – elsősorban a közölt információk minőségében véltük megtalálni: a szembetűnő ellentmondásokban, következetlenségekben, homályosságokban.

2. A következőkben a TV Híradó első kiadásában a hazai helyzetről elhangzott közlések (műsorvezetők, illetve bemondók közleményei, interjúk riportok) verbális szövegét és vizuális információtartalmát vizsgáljuk meg annak alátámasztására, hogy a televíziós tájékoztatás információinak minősége inkább bizonytalanságot, aggodalmat és bizalmatlanságot eredményezhetett, semmint a közvélemény megnyugtatóását.

Mint ismeretes, a magyar tájékoztatási eszközök közül elsőként a TV Híradó jelentette be a csernobili reaktorbaleset tényét április 28-án, a TV Híradó 1. kiadásában, a műsorfolyamat megszakítva. Ekkor még csak egy Szovjetunió térkép (körvonal térkép) jelent meg a képernyőn. Az aznapi második kiadásban már feltűnt az a Csernobil körzetét ábrázoló térkép, amely a vizsgált időszakban végigkísérte a tudósításokat. A térkép felső harmadában látható Csernobil, pirossal bekarikázva. A térkép közepén azonban, tehát a leginkább figyelmet magára vonó helyen Kijev látható. Ez a képi információ a szövegben csak ritkán szerepelt, de így a nézők számára azonnal érzékelhetővé vált, hogy itt egy milliós nagyváros sorsa is kockán forog.

A baleset súlyosságának megítélése ezen első napi hír alapján lehetetlen volt, de feltehetőleg azonnal beindult valamilyen elhárító mechanizmus, amely kisebbiteni akarja a még ismeretlen hatású esemény fontosságát. Ennek lehet a következménye, hogy az április 28-i Híradó 3. kiadásában a balesetről szóló hírt kihagyták az egyébként terjedelmes Szovjetunió blokkból és áttették a „katasztrófa blokkba”, vezető hírnek – ismét a Csernobil térképpel inzertálva.⁹¹⁴ A következő hír azonban egy római ház összeomlásáról adott igen látványos filmjelentést, hasonló stílusban, mint amelyet már megszoktunk a földrengések, árvizek és hasonló természeti jelenségekkel kapcsolatban. Ennek a házösszeomlásnak nem voltak áldozatai (mivel már előtte kitelepítették a lakókat, a várható szerencsétlenséget megelőzendő). Erre a bagatellizálásra játszik még rá a római hírt követő tudósítás, melynek felvezetése a következőképpen hangzott: „A külföldi hírek után egy olyan tudósítás, amely szintén megdöbbentő, szomorú és elgondolkodtató tényekkel szolgál”. Majd ezt követi egy filmtudósítás – a fiatalok bűnözéséről. Ezzel a szerkesztésmóddal nemcsak a csizma került az asztalra, de olyan hamis kontextust is teremt a történések között, amely megértésüket gátolja.

A továbbiakban a csernobili hírek túlnyomórészt vezető hírek voltak, ezzel a szerkesztés érzékeltette fontosságukat, súlyosságukat. Az elhárító mechanizmusok inkább a megformálás módjában jelentkeztek a továbbiakban.

Tudomány és tudósok

Úgy tűnik, a csernobili baleset következményének, a sugárszint emelkedésének televíziós szempontból van egy nagy baja: tudniillik nem látszik. Egy ház összeomlása, egy földrengés, egy szökőár, egy lavina, egy robbanás, egy fegyveres támadás vagy szinte bármely más katasztrófa, tragédia valamilyen formában látható, sokszor valóban „drámai képsorok” jutnak el hozzánk. (Legutóbb például Olof Palme meggyilkolása⁹¹⁵ kapcsán láthattunk számos ilyen, a körülrajzolt test körvonalai, a felszáradt vér, stb.) Csernobillal azonban amellet, hogy nagyon későn jutottak el képek, filmek az esemény helyszínéről a magyar nézőhöz, még súlyosbította az információhiányt, hogy a veszély konkrét megjelenési formája az átlagember számára megfoghatatlan, nem tapintható, érzékelhető közvetlenül. Csak valamilyen transzformáción átmenve válik láthatóvá, mérési eredményekben ölt formát. Így aztán a csernobili események kapcsán az egyik leggyakrabban használt ige a „mér” lett, és a képernyőn is tömegével jelentek meg a mérőeszközök – és nem számszerű mértékegységek.

⁹¹⁴ inzertál: képet adásba illeszt

⁹¹⁵ Olof Palme svéd szociáldemokrata miniszterelnököt 1986. február 28-án ismeretlen merénylet lelte, miközben Palme feleségével sétált Stockholmban.

A csernobili baleset másik sajátossága, hogy az események lényegét átlagos műveltséggel nehéz pontosan felfogni, a hirtelenjében feldúsult szakkifejezéseket megérteni és ennek saját mindennapjainkra való hatására lefordítani. Ehhez mediátorokra van szükség, ami esetünkben közvetlenül a tömegkommunikáció, de ezen felül még egy közvetítő – fordító közegre van szükség és ez itt a szakmabeliek, a fizikusok, meteorológusok és biológusok, orvosok rétege. A hír műfajának szereplői minden tömegkommunikációs eszközben elsőprő arányban politikusok egy átlagos periódusban. Ennek az eseménynek a hatására azonban jelentősen megnőtt a tudós (most nem elitként értelmezett) szereplők aránya. Ebben az időszakban nehéz feladatra vállalkozott minden tudós, szakértő, aki hiteles, pontos, de a tömegkommunikáció elvárásainak is megfelelő módon akarta tájékoztatni a közvéleményt. Hogy ez ennyire nehezen teljesíthető feladatnak bizonyult, az a kép megformálásban csúcsosodott ki.

Az első tévészerű (tehát nem beolvasott) megnyilatkozás egy magyar meteorológussal készített interjú volt, amelyben a légkör jelenlegi és várható sugárszintjéről tájékoztattak.

Április 29.

Kép: A mező közepén áll öltönyben-nyakkendőben a tudós – a riporter kezében a légkör szennyezettségi állapotát mérő – lavór. (Kémikus körökben elterjedt mondat: a tudomány ott kezdődik, ahol a „vödör – lapát – Mari néni módszer” végződik.) Nos, itt a módszer még működni látszik, a lavór alján látványos kosz. Ez lenne a radioaktivitás? Nem, nem ez. A következő képsoron már műszerekkel, berendezésekkel, fehér köpenyesekkel zsúfolt laboratórium, ahol ismét emelkedő számokat láthatunk, valamint az időjárás jelentésből ismert térképeket. Az ugrás a vödörtől a bonyolult berendezésekig túl nagy és teljesen összefüggéstelen. A lavór fenekén látható kosz azt a képzetet kelti, hogy látják, most, amikor nincs semmiféle (sugár!) veszély, akkor is ilyen koszos a levegő. Egy kis kosszal több vagy kevesebb, mint számít? Vagy arra lenne hivatott a lavór, hogy „emberközbe hozza” a tudományt? Ettől a bonyolult műszerek világa túl távollevőnek látszik.

Riport a meteorológus szakértővel

Ilyen és ehhez hasonló műszerekkel mérik Budapesten, illetve az országban sokfelé a levegő milyenségét. Nos, a benne lévő (miben lévő?!) szűrőpapírral analizálják, és ebből derül ki a levegő tartalma. Egy tény és szemmel látható, hogy Budapest levegője ilyen piszkos, mint ami a vödör fenekén, a lavór fenekén látható. Egyébként jövetelünknek nem is ez az igazi célja, hanem az, hogy mértek-e Önök radioaktivitást Budapest területén ...?

A riportnak a radioaktivitás mérése, vagyis a közlés fő témája szempontjából teljesen irreleváns, és enyhén szólva infantilisen előadott információval való indítása (a levegő olyan piszkos, mint a vödör, a lavór fenekén, de egyébként nem is ezért jöttünk), eleve azt sugallja, hogy a kommunikátor nem veszi komolyan a riport tárgyát, illetve a közönség információ igényét. Az atomfizikáról csak minimális ismeretekkel rendelkezők számára is kérdéses lehet, hogyan jön a szűrőpapír, a vödör és a lavór a radioaktivitás méréséhez.

- Most a légköri mozgást ismerve, milyen esélyeink vannak erre (a radioaktivitás emelkedésére Magyarországon)?
- Talán lassan növekvő esélyeink vannak.

Az esély szót stiláris értékénél fogva a magyar nyelvben általában kedvező, pozitív kimenetelű eseményekkel kapcsolatban használjuk (esély a győzelemre, a sikerre, a túlélésre, stb.). Éppen ezért kedvezőtlen, veszélyes események valószínűségével kapcsolatos használata komolytalannak vagy éppen cinikusnak hat.

- ...várható, hogy a légáramlás ebből a térségből (Skandinávia és Lengyelország) fog felénk érkezni.
- De hát ezt nem szívesen várjuk.
- Ezt nem szívesen várjuk.

Annak kétszeres, nyomatékos leszögezése, hogy egy kedvezőtlen és veszélyes eseményt nem szívesen várunk, legalábbis furcsának hat. Előfordult már valakivel, hogy örömmel nézett egy baljós fordulat elébe?

- Mi a teendő abban az esetben, hogyha az előírt értéket eléri, illetve meghaladja a radioaktivitás?
- Abban az esetben, hogy ha a jelenlegi értéket meghaladja, egy kritikus értéket elér, ami a jelenleginél két nagyságrenddel nagyobb, akkor az illetékes szerveket, a Polgári Védelem Országos Parancsnokságát értesítjük.

(Vége a riportnak.)

A néző megtudja, hogy van előírt érték és van kritikus érték. Azt is megtudja, hogy a kritikus érték a jelenlegi értéknél két nagyságrenddel nagyobb. De sokkal több az, amit nem tud meg: azonos-e az előírt érték és a kritikus érték? Milyen egységekben mérik és ténylegesen mekkorák ezek az értékek? Ki és miért írta elő az előírt értéket? Mekkora a két nagyságrenddel nagyobb: kétszerese vagy talán százszoros? És főképpen: jelentenek-e veszélyt ezek az értékek?

Bár a riport egésze azt állítja, hogy semmiféle veszély nem fenyeget, a kritikus szó a nagyfokú veszélyességet sugallja. E sugallat törléséhez körültekintő magyarázatokra lett volna szükség.

Megnyugtató, hogy a kritikus érték esetén értesítik az illetékes szerveket, bár meglepő lenne ennek az ellenkezője. Mivel további, az adott szituációban kézenfekvő kérdések (például: mit tesznek majd az illetékes szervek? Milyen lehetőségek merülnek fel egyáltalán?) nem következnek, a riport óhatatlanul azzal az állampolgárt kirekesztő sugallattal zárul, hogy az ügy csak illetékes szervekre tartozik.

Ami nem nő – az csökken?

A tájékoztatás egyik legnyilvánvalóbb ellentmondása a csernobili események kapcsán már viccekben, glosszákban is felszínre került: a tájékoztatási eszközök a radioaktív sugárzás szintjének emelkedéséről nem, csökkenéséről viszont drámai eszközökkel számoltak be. Ennek egyik szép, csak vizuális eszközben előadható formáját láthattuk a TV Híradó április 29-i mindhárom kiadásában meginterjúvolták a polgári védelem egyik mérnök ezredesét a baleset várható következményeiről.

Riport a Polgári Védelem Országos Parancsnokságának szakértőjével.

- Nem ismerjük a bekövetkezett baleset körülményeit és a kibocsátott radioaktív anyag mennyiségét, de meg kell jegyeznem, hogy olyan nagy légtömegekben oszlik meg ez a viszonylag kis mennyiségű radioaktív anyag, hogy (...) itt a légkörben különösebb szennyeződésre nem számíthatunk.

Kiderül, hogy a szakértő nem véletlenül szakértő: arról a mennyiségről is tudja, hogy kicsi, amelyet nem is ismer. A viszonylag kis mennyiségű (radioaktív anyag) és a nem különösebb (szennyeződés) kifejezések teljesen meghatározatlanok, és az aggodalom eloszlatására nem alkalmasak, hiszen a viszonyítási kerettől függően a viszonylag kis mennyiségű, nem különösebb radioaktív szennyeződések is lehetnek veszélyesek.

- ...Ilyen zivataros időben, mint ami most is van, még a légkörből olyan mennyiségben mosódik ki (a radioaktív szennyeződés), hogy gyakorta azt a bizonyos kritikus értéket (...) sem éri el.

a szakértő nyilatkozatának ez a részlete azt a képzetet kelti, mintha az eső hatására a radioaktivitás el is tűnne. A gyakorta szó használatából az következik, hogy nem ez az első eset, hanem sűrűn előfordulnak radioaktív szennyeződések. A kritikus

jelző ismét a veszélyesség érzetét kelti, a bizonyos szó pedig ezt az érzetet fel is erősíti, egyúttal azonban még azt is sugallja, hogy olyan valamiről van szó, amit nem kívánnak részleteiben a néző tudomására hozni.

Megnyugtathatjuk az ország lakosságát, hogy ebből semmiféle veszély nem származhat.

(Vége a riportnak.)

Tehát miközben ezt a megnyugtató mondatot halljuk, a képernyőn a következő látható: egy műszer kijelzőjére közelít rá a kamera, amelyen a számláló másodpercenként ugrik egyet felfelé: 8, 9, 10, 11. Azaz: emelkedik. Hogy mi az, amit látunk, mi emelkedik, hogy ez egyszerűen egy digitális másodpercmutató, vagy éppen a sugárszintet méri-e, arról nem tudunk meg semmit. De hogy emelkedik, az látnivaló. A jelenséget magyarázhatjuk sokféleképpen, nemtörődomséggel, az odafigyelés hiányával, hatáskeltéssel (ne adj Űristen, a szándékossággal) is, de véleményünk szerint ebbe belejátszik a tudományosság televíziós bemutatásának, kép megformálásának sajátossága. Hiánya a megnyugtatósnak szánt lezárás, a két riportból álló közlés által felkeltett információigények kielégítetlensége, az ellentmondások és következtetlenségek, a homályos jelentésű, meghatározhatatlan referenciájú kifejezések, az explicit tartalomnak ellentmondó következtetések és sugallatok aligha töltötték el bizalommal a nézőket.

Április 30.

A TV Híradóban – érdemi vizuális és verbális kiegészítések nélkül – beolvassák ugyanazt a közleményt, amely ezen a napon a napilapokban is megjelent a szakértői értekezlet összehívásáról. Lényege, hogy a légkör és a környezet radioaktivitásának növekedése nem számottevő, a mért értékek alig térnek el a mindennapi értékektől, a háttérsugárzás mértéke emelkedhet ugyan, de a várható legmagasabb szint esetén sem érheti el a kritikus értéket, továbbá, hogy intézkedtek a mérések gyakoriságának sűrítéséről.

A mindenféle magyarázatot nélkülöző, a TV Híradó szokásos belpolitikai közléseinek hangvételéhez képest rendkívül hivatalos hangú közlemény egyértelműen azt fejezte ki, hogy az illetékes szervek nem tartják szükségesnek a közvéleményt részletesebb információkkal ellátni. Az értelmezésnek, a magyarázatnak, a konkrétumok bemutatásának megfelelő verbális készségű szakértők megszólaltatásának elmaradása annál is inkább fokozhatta az információhiány érzetét, mert – mint erre a sajtóelemzésben már rámutattunk – a közlemény a kedvező tartalmú megállapításaival is óhatatlanul a radioaktivitás növekedését, a sugárzási szint emelkedését, veszélyek lehetőségét implikálta.

Május 1.

Közlemény

Hazánkban az ivóvízben és az élelmiszerekben a végzett mérések szerint nem növekedett a radioaktivitás. A levegő radioaktivitása meg sem közelíti azt a szintet, amely veszélyt jelenthet az emberi szervezetre. Hivatalosan közölték, hogy a ma mért adatok alapján nincs szükség a fokozott megfigyelésen és ellenőrzésen túlmenő intézkedésekre.

A közlemény a nyilvánvaló információigényhez képest érthetetlenül rövid és szűkszavú. A nézőben akaratlanul is felmerülhet a kérdés, mit lehet a tájékoztatástól és az illetékesektől várni, ha egy, a közvéleményt igen erősen foglalkoztató ügyben ilyen csekély mennyiségű információt közölnek.

A közlemény a rövidege ellenére sincs híján meglehetősen átlátszó manipulatív elemnek. A szöveg az ivóvízzel és az élelmiszerekkel indít, amelyekről kedvező tartalmú állítás tehető, a levegő radioaktivitásának emelkedéséről viszont nincs explicit információ, így a néző végül is nem tudja meg egyértelműen, emelkedett-e a levegő radioaktivitása.

Interjú BEREZ JÁNOSSEL

A közvélemény megnyugtatásához jelentős mértékben hozzájárulhatott volna a felelős beosztású politikus nyilatkozata, amely amellett, hogy a sugárzási szint veszélytelenségét hangsúlyozta, a paksi atomerőmű biztonságára is kitekintett. Az adott tájékoztatási kontextusban azonban, amelyet a csernobili eseményekkel és a hazai helyzettel kapcsolatban egyaránt az információk szükségessége, töredezettsége, ellentmondásossága, következtetlensége, homályossága és nem utolsósorban az emberek aggodalma és az információhiányok miatti bizonytalansága és bizalmatlansága jellemezett, az interjú aligha érthette el szándékolt hatását. A korábbi tájékoztatás fogyatékoságai szinte eleve defenzív kommunikációs stratégiára kényszerítették a politikust, ami egyértelműen kifejeződött abban, hogy nyilatkozatában a tájékoztatás hitelességének bizonygatására is kénytelen volt kitérni:

... Ami információt mi megszerzünk, beszerzünk és elmondunk, azok teljesen valóságosak.

Sajnos a mindennapi kommunikációs tapasztalatok azt mutatják, hogy a hitelesség bizonygatása – különösen defenzív helyzetből – inkább kétségeket ébreszt, semmint bizalmat.

Május 2.

Közlemény a hazai mérésekről

... A természetes környezeti háttérsugárzás szintjéhez képest a sugárszint – a néhány helyen tapasztalt emelkedés ellenére – mindenütt távol van az egészségre káros határtól.

Magától értetődő kérdés: hol van az a néhány hely?

... A polgári védelem szakértői javasolják, hogy elsősorban a gyermekek csak a tejipar által forgalomba hozott ellenőrzött tejet fogyasszák. A frissen szedett nagylevelű zöldségféléket (...) fogyasztásra illetve főzésre történő előkészítés előtt ajánlatos alaposan, bő vízben megmosni.

Az óvintézkedés több vonatkozásban is éles ellentmondásban áll az előző napi közlemény tartalmával. A május 1-i közlemény azt állította, hogy méréseken és ellenőrzéseken kívül nincs szükség óvintézkedésekre; arról pedig, hogy az előző naphoz képest lényegesen változott volna a helyzet, semmi sem hangzott el. Hasonlóképpen, a május 1-i közlemény szerint az élelmiszerekben semminemű radioaktivitás emelkedés nem mutatható ki. Ha a következő napra változott a helyzet, márpedig az óvintézkedésből óhatatlanul ez következik, akkor erről miért nincs híradás?! Az óvintézkedéseket sem a közlemény, sem a hozzá kapcsolódó szakértői interjú nem magyarázza, nem indokolja, a néző csak találgathat, miért volt szükség rájuk.

Interjú polgári védelmi szakértővel

Az interjú első része a sugárzás mértékével foglalkozik.

Nagyságrendek azok, amelyek meghatározók. Nálunk semmilyen vonatkozásban nem érjük el a szennyezettséget alapul véve az egy nagyságrendet sem.

- Egy nagyságrendhez viszonyítva a kritikus pont az hány nagyságrend?
- Igen, nagyon jogos a kérdés. ötszörös, hatszoros nagyságrend ...

A nagyságrend kifejezés értelme változatlanul nincs kifejtve; mi a nagyságrend? Talán a radioaktív sugárzás vagy szennyezettség mértékegysége? Vagy csak a polgári védelem által kitalált eufemizmus a kellemetlenebb hangzású radioaktív szennyeződés helyett?

Ha a kritikus értékre vonatkozó kérdés nagyon jogos, akkor korábban miért nem járta alaposan körül a tájékoztatás?

Április 29-én a meteorológus szakértő úgy nyilatkozott, hogy a kritikus érték (...) a jelenlegi értéknél két nagyságrenddel nagyobb ... Mekkora hát a kritikus érték: két vagy öt-hat nagyságrend, illetve a kritikus érték mást jelent a meteorológusnak és mást a polgári védelmisnek?

Ötszörös, hatszoros nagyságrendet kell legalább elérni ahhoz, hogy olyan intézkedések váljanak szükségessé, amelyek állami szintű vezetők beavatkozását igénylik. De ez még mindig nem olyan veszélyes szint, amely a lakosságot komolyabban érintené.

Ha a szóban forgó szint nem érintené komolyabban a lakosságot, miért lenne szükség állami szintű vezetők beavatkozását igénylő intézkedésekre? És egyáltalán mit takar az állami szintű vezetők beavatkozását igénylő intézkedések kifejezés, amely legalább annyira semmitmondó, mint amennyire hivataloskodó.

Május 3.

R i p o r t az Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrző Központ Radiológiai Osztályán.

A nyitó kép a lavórhoz hasonló: Márkás, Traubis és egyéb felcímkézett üdítőitalos üvegekben – az ellenőrzésre váró tej. A tudomány hitelét, érvényességét erősen csorbítják az ilyen képek. Attól, hogy a hétköznapiaság szintjére hozzuk az eseményeket, még nem válnak érthetőbbé.

A riport grafikon segítségével kívánja demonstrálni, hogy a sugárzási szint emelkedése nem számottevő. A hangsúly a vizuális információkon van, a verbális szöveg csak a grafikont magyarázza. A végső tanulság:

Ma a legmagasabb érték, amit mértek, ezer és ezerkettőszáz között van, tehát nem éri el az 1963-as állapotot (ezeröttszázas érték).

A május 3-án mért érték nem zárja ki, hogy az előző napokban ne lehetett volna jóval magasabb sugárzás.

A látvány egyáltalán nem hat megnyugtatónak, mivel – a kép alatt elhangzó szöveg tartalmával szöges ellentétben – az átlagos – 1964 és napjaink között mért – eredmények valamint a jelenlegi (a baleset után mért) adatok között legalább ötvenszeres különbség látszott. A grafikon éppen hogy nem megnyugtató, hanem inkább rémisztő növekményt szemléltet. Az pedig miért adna megnyugvásra okot, hogy

1963-ban mértek utoljára a csernobili baleset utánihoz hasonlóan magas értéket – amelyről a riporter megnyugtatóan az mondja: „magunk között – akkor nem is tudtunk róla”!

A riport helyszínének jellegéből adódóan azt várhatná a néző, hogy végre megkapja a felvilágosítást a zöldségfélékkel és a tejjel kapcsolatos ajánlatok háttéréről, indoklásáról, magyarázatáról. A háttér-információ azonban ezúttal is elmarad.

A Polgári Védelem közleménye

...Ennek lényege, hogy lényeges változás nincs ennek (?) szintje továbbra sem éri el az élő szervezetre már ártalmas értéket. Budapest térségéről a közlemény külön szól: itt csökkenést regisztráltak a levegő radioaktív szennyezettségében.

A lényeges változás nincs – és a Budapest térségére vonatkozó részlet egyértelműen azt jelenti, hogy Budapest kivételével az országban nem csökken a sugárzási szint.

A közleményhez csatlakozó r i p o r t a repülőgépes mérésekről

... Ezek alacsonyabb értékek ma már, mint akárcsak délelőtt vagy tegnap voltak.

A riportból nem derül ki egyértelműen, hogy hol végezték a mérést (a helikopter a budaörsi repülőtérről szállt fel), ezért némi ellentmondás érződik a közleménynek abban az állításában, hogy lényeges változás nincs.

A tej- és zöldségfogyasztásra vonatkozó a j á n l a t o k m e g i s m é t l é s e

Az óvintézkedés – mivel változatlanul nem társul hozzá közérthető magyarázat és indoklás – ismét azt sugallja, hogy szemben a nyomatékos állításokkal a mért radioaktivitás mégiscsak veszélyes lehet.

Május 4.

Közlemény

Hazánk légterébe (...) a legutóbbi 24 órában nem érkezett további, radioaktív anyagokkal szennyezett légtömeg. A levegő radioaktív sugárszintje helyenként jelentősen tovább csökkent.

A jelentős szó használatából az a következtetés adódik, hogy „ha most jelentős a csökkenés, akkor korábban jelentősnek kellett lennie az emelkedésnek”; ez a következtetés ellentmond azoknak a korábbi állításoknak, amelyek szerint a radioaktivitás emelkedése nem volt számottevő.

A helyenként szó ismét értelmezési bizonytalanságot takar: egyfelől azt sugallja, hogy a legtöbb helyen nincs csökkenés, másfelől azt, hogy a közlő nem kíván részletes és pontos információt adni.

I n t e r j ú sugárbiológus szakértővel

Ez volt az első, valóban érdeminek, megfelelően részletesnek mondható szakértői tájékoztatás, amely hitelt adhatott azoknak az állításoknak, hogy a mért sugárzási szint nem ad okot aggodalomra. Hatását valószínűleg lerontotta a megkésettisége, a korábbi szakértői nyilatkozatok ellentmondásossága és következtetlensége, valamint az, hogy maga az interjú formailag rosszul sikerült, akadozott, előkészítetlennek tűnt.

A tudományosság iskolás felfogásának markáns példája ez a riport, az egyetlen, amelyben megpróbálták megmagyarázni a közönségnek, mi is az a „kritikus érték”, milyen mértékegységeket használnak, stb. Mint a későbbiekben kiderült, egy igen hosszúra sikerült riportból vágtak össze elfogadható hosszúságút (illetve több napra elosztva mutatták be). Ennek következtében azonban a riport indításakor már egy olyan tökéletesen teleírt táblát látunk a képernyőn, amitől az iskoláit végig eminensen végző néző is megrémül. Számok, betűk, rövidítések, nyilak, satírozások láthatók a táblán, teljes össze-visszaságban. A riportert láthatóan nem ismeri ki magát rajta, ezért kérdéseiből a legfontosabb „információ”, ami tisztán kiderül, az az, hogy a $0,1 \times 10^6 =$ százezerrel, ami ugyan fontos matematikai információ, de a kritikus érték fogalmát ettől még nem érti jobban a néző.

Csak még inkább elbizonytalaníthatja és megerősítheti abban a hitében, hogy itt valami olyan dologról van szó, amit ő úgysem érthet meg.

Az egész tájékoztatás ismeretében úgy véljük, hogy a pontos információk vizsgálatára nem csupán a vészhelyzetben kialakult zavar terméke, hanem az a szándék is meghúzódik emögött, hogy a nézőt minél inkább arra sarkallják: a megértés szándéka nélkül fogadja el a javasolt intézkedéseket és azoknak megfelelően viselkedjen. Ilyen helyzetekben pedig minél szolgálban viselkedik valaki, annál gépiesebben, pontosabban hajtja végre az utasításokat. Például, ha nem szereztek volna tudomást az emberek arról, hogy a jódiotópnak milyen hatása lehet a szervezetre, hogy Lengyelországban jódtablettákat osztogattak, akkor itthon sem jutott volna senkinek az eszébe jódtablettákért ostromolnia az orvosokat. Így azonban ostromolták.

Május 6.

Riport a Híradóban.

A riporter egy zárt szobában óriási bála egymásra halmozott, gondosan leragasztott doboz előtt áll és közli, hogy íme, minden óvintézkedést megtett a Polgári Védelem, készenlétben áll az a jódtabletta⁹¹⁶ mennyiség, amelyre az országban lévő gyerekeknek és terhes anyáknak (!) szüksége lehet – adandó alkalommal. Az ország egyébként is „jódlázban” ég, mindenki arról tanakodik, kell-e szedni valamit vagy sem, hogyan lehet hozzájutni a gyógyszerhez, pillanatok alatt hiánycikké vált a jódtabletta.⁹¹⁷ A tömegkommunikációs eszközök igyekeznek sulykolni, hogy nincs semmilyen, a bejelentett intézkedéseken túli akcióra szükség, de mint tudjuk, az információk annyira hiányosak és ellentmondóak, hogy hitelességük már igen kérdéses. És ekkor megmutatnak nekünk egy óriási bála jódot – amire esetleg szükségünk lehet. Ezzel aztán mindenkinek felhívták a figyelmét arra, hogy ha eddig nem tudta volna, lehet, hogy neki is égető szüksége lesz rá. A legkitűnőbb reklám-pszichológiai fogás a felkeltett kereslet előidézése, az „Ön sem élhet Coca-Cola nélkül” mintájára, csak éppen magyar módra. Mert Ön sem élhet nélküle, megmutatjuk, hogy van, de hogy Önnek mikor lesz rá szüksége, azt majd mi mondjuk meg. A helyzetet még frusztrálóbbá tette a riport megformálásában az a mód, ahogy a riporter előkapott zsebkésével látványosan felnyitott egy ládát és megmutatta a jódtablettát tartalmazó fiolát – közölve, hogy nos ez az, amire Önnek nincs szüksége. De akkor minek mutatják?

Ezek után némileg érthetetlen a szakértő orvos-biológus május 8-i felháborodása. Széles gesztusokkal és paprikavörösen kel ki magából, hogy nem érti, miért öli a lakosság az orvosokat jódtablettaért és hogy az orvosok miért hajlandók felírni, „annak ellenére, hogy eléggé egyértelműen megmondtuk, ezeknél az aktivitási szinteknél, ilyen sugárterhelés mellett teljesen fölösleges, sőt káros. (...) Nem tudom, hogyan lehetne ezt egyértelműbben és világosabban megmagyarázni.”

Kár.

A politikusok

a helyzet súlyos, de nem reménytelen.

⁹¹⁶ L. 33. sz. lábjegyzet

⁹¹⁷ A gyógyszeripar 4,5 millió jódtabletta legyártását kezdte meg április 30-án. Bővebben l. 5/c. ill. 120. sz. dokumentum.

Sajátos képi típust mutattak a baleset kapcsán megszólaló politikusok, kormánybizottsági tagok. Legfontosabb jellemzőjük a nyugaltság, kimértség, kiszámítottság, elhamarkodottság nélküli gesztusok. Több sajtótájékoztatóról, kormányülésről láthattunk tudósításokat. Ezeknek a légköre, operatóri munkája semmiben nem különbözött bármely hasonló (politikai) eseményről szóló beszámolótól. Ha csak a képeket nézzük, semmilyen információt nem kapunk arról, hogy mi a tájékoztatás témája. A politikusokat jellemzi a megfontolt, lassú, többnyire gesztusok, intenzitásváltások nélküli beszéd. A helyzet „katasztrófa”-jellege nem ismerhető fel a politikusok arcán, tökéletesen indulatmentesek, jólöltözöttek és zárkózóttak. Ettől eltérő példát csak kettőt fedeztünk fel.

Az egyik Berecz János május 1-i beszéde a városligeti Népszabadság fórumon. A politikus heves gesztusokkal, nagy intenzitással, személyes meggyőző erővel igyekezett beszélni. A kamera csak egy alkalommal váltott nézőpontot – vesztére – és siklott a politikus arcáról a tömegre. Itt azonban a politikustól legalább 20-25 méterre ácsorgó, kordon mögé szorított, érdektelen arckifejezésű embereket láthatunk, ami meglehetősen ellentmondásban állt a beszélő heves, indulatos gesztusaival és némileg motiválatlanná tette őket.

A másik eltérő példát nevezhetnénk a „demokrácia iskolájának”. Helmuth Kohl német szövetségi kancellár parlamenti beszédéről készült tudósítást láthattunk, minden bizonnyal eredeti NSZK televíziós anyag átvételét. A kancellár arról beszélt, hogy a csernobili események semmiben sem módosítják az eredeti atomenergia programot az NSZK-ban. A politikus arcát látjuk, majd a beszéd vége felé a tapsoló képviselőket. Úgy tűnik, egyértelmű a helyeslés. Ekkor vágás következik, egy férfit és egy fiatal, utcai ruhás nőt mutat a kamera, akik egymással beszélnek, majd látványos fejrázással fejezik ki nemtetszésüket. Ők az egyetlenek, akik a teremben nem tapsolnak. Talán éppen ők a „zöldek”? Annyi bizonyos, hogy a kancellárral ők ketten nem értettek egyet.

– Válságstáb

Ezt a „munkadefiníciót” a televíziós hírszerkesztő adta annak a riportnak, amely a Polgári Védelem országos Parancsnokságán folyó munkáról számolt be. Az elnevezés igen találó, mivel ilyen sürgés-forgást egyetlen, a csernobili helyszínről szóló beszámolóban sem láthattunk. A tudósítás valójában interjú a PVOP törzsparancsnokával, a szöveg alatt azonban legtöbbször nem a riportert és az interjúalanyt láthatjuk, hanem a működésben lévő stábot.

A politikusokról mondottakkal ellentétben itt nyoma sincs nyugalomnak, biztonságának, kiegyensúlyozottnak. Sokkal inkább nyüzsgést, aktivitást, cselekvést mutatnak a képek – információtartalmuk azonban kevés. Hevesen gesztikuláló, egyenruhás férfiak (köztük egyetlen civilruhás, titkárnő kinézetű hölgy). Feltűnő,

hogy mindenki áll, ugrásra készen. Többször vágnak be műszereket (természetesen ismét emelkedő számsorokkal), térképeket, amelyekről nem látni, hogy mit ábrázolnak. A férfiak vadul cigarettáznak, a kamera nyugtalanul pásztázza a fáradt, többnyire középkorú férfiarcokat. A kamera látványosan halad az előtérből az első szobába. Ezek alatt a képek alatt ismét a megnyugtató, veszélytelenségre utaló szöveget halljuk, bár az interjúalany elmondja, hogy mekkora apparátus lendült most mozgásba és a képek ezt valóban alátámasztják. Azt a képzetet keltik, hogy nincs ok az aggodalomra, vigyáznak ránk. A katonák megvédik a hazát.

– Csernobil: ilyen volt – ilyen lett

A Csernobilban történt események első hetére leginkább a „kép-telenség” jellemző. Az első fotó a megsérült erőműről április 30-án jelent meg a Híradóban, ez egy amatőr fénykép és állókép lévén kevéssé felel meg a műfaj sajátosságainak (minőségéről most nem is beszélve). A képen egyébként igen kevéssé kivehető, hogy valójában mi is történt, az épületen nem látszik különösebb sérülés. Különösen furcsa, hogy ugyanezen híradóban egy másik Csernobillal kapcsolatos magyar tudósítás kapcsán az erőművet ábrázoló prospektus idilli képeit láthatjuk. Olyan ez, mint a kozmetikai reklámok „ilyen volt – ilyen lett” képei, csak éppen fejtetőre állított logikával. A következő, képi információ közel egy hetet váratott magára, május 4-én érkezett meg az első filmtudósítás, még légi felvételtől. Ezen többször láttuk a pilóta arcélét és felakasztott kabátját, mint a szerencsétlenség helyszínét. Bár ilyen távolságból mutathatták volna Triesztet is, akkor is elhittük volna, hogy Csernobilt látjuk. Jól érezhető, hogy a mősorkészítők is érzékelték ezt a képi vákuumot, ezért minden újabb eredeti képet nagy szenzációként tálaltak, különös hangsúlyt fektetve a tájékoztatás gyorsaságára: „Percekkel ezelőtt mutatta be a szovjet tévéhíradó ezeket a felvételeket a csernobili atomerőműről és környékéről”, „A szovjet televízióban körülbelül negyed órával ezelőtt bemutatták az első fényképet a csernobili atomerőműről, ahol a baleset történt”.

Valószínűleg ugyanezt a vákuumot használta ki az a francia szélhámos is, aki több külföldi tévétársaságot és egy tucat szakértőt próbált átverni egy trieszti gyárról készített felvételeivel – azt állítván – hogy ezen a csernobili baleset helyszínét látni. Az esetből valószínűsíthető, hogy a nyugati tévétársaságok sem bővelkedtek a baleset színhelyéről szóló tudósításokban és ezt az információ-éhséget próbálta kiaknázni az „élelmes” fiatalember.

Az első földi mozgóképek május 10-én jelentek meg a képernyőn – két héttel az esemény bekövetkezte után. A filmek leginkább a „Hamburgi betegség”⁹¹⁸ kísérteties képsoraira emlékeztettek, maszkot viselő emberek, néptelen, kiürített falvak, elhagyott házak. Szakértők és műszeres tudósok az örökös fehér köpeny-

918 1979-ben bemutatott német–francia mozifilm.

ben, a magyar szemnek kissé mulatságos „szakácssipkában”. Ha végigkövetjük az első képsoroktól a május közepéig vetített filmeket, azt érezzük, hogy a helyzet Csernobilban és környékén egyre romlott – legalábbis egyre többet láthattunk a katasztrófa következményeiből. Ez alatt az idő alatt viszont folyton arról szerezhattunk tudomást, hogy a helyzet folyamatosan és jelentősen javul, egyre inkább megküzdene a problémákkal, egyre inkább kézben tartják az eseményeket. Talán ez az a momentum, ahol a képi közlés és a verbális közlés tendenciaszerűen folyamatosan ellenkező irányban mozgott.

A képi megjelenítés és a verbális közlések között ebben a témában maradtak a legnagyobb hézagok. Egyetlen képet nem láthattunk az erőmű környéki gátépítésekről, a leomlott reaktorblokk oly sokszor ismertetett helikopterekről történő ólom, agyag, bór, homok borításáról, magáról a kitelepítés menetéről. Nem láthattunk egyetlen sugárbeteget, sebesültet, kórházi ápoltat, dolgozó orvost. Nem láttunk képeket a reaktortűzről vagy annak oltásáról. Az intézkedések hatására bekövetkezett bemutatott cselekvések inkább bagatellizálták a történeteket, egyáltalán nem tükrözték a többi tömegkommunikációs eszközben hangsúlyozott hősiességet, az erőfeszítések mértékét, a helyzet súlyosságát sem. Ezeket mind hírolvasók, kommentátorok, tudósítók, esetleg politikusok szájából, az esemény színhelyétől távol – közölték. A lakosság életéről bemutatott képek egyértelműen megnyugtatóak, zavarmentesek voltak. A kijevi tudósítások virágzó fákat, babakocsit toló elegáns (!) párokat, sétatereket és forgalmas utcákat mutattak. A napilapokban megjelenő tudósításoknál sokkal simább, rózsaszínűbb látványt festettek ezek a képek.

– Kommentátori attitűdök

A kommentátori attitűdök vizsgálatánál az eddiginél nagyobb mértékben kell támaszkodnunk a vizsgált anyag verbális részére, mivel a kommunikátorok beállítódásának, stratégiáinak, a témához és a szereplőkhöz való viszonyainak jellegzetességei elsősorban a szövegekben ragadhatók meg és csak ezekhez kapcsolódva mutathatjuk be a képi megjelenítés sajátosságait.

Valószínűleg sokaknak szemet szúrt a kedélyeskedő, „Megisszuk a tejecskét, levágjuk a fejecskét” magatartás, amelyet főleg néhány műsorvezető és riporter alkalmazott.

A május 8-i híradó (amely egyébként igen információgazdag volt, pl. itt tudhattuk meg, hogy milyen típusú radioaktív izotópok kerültek a levegőbe), így kezdődött:

Műsorvezető: Szervusz Misi! (sic) Több nézőnk aggódik, azt mondják, néhány napja nem lehet Téged látni, nem kaptál-e sugárfertőzést?

Hardy Mihály: „Nos, azt hiszem, a budapesti stúdióban magasabb a sugárszint, mint itt Moszkvában. A szovjet fővárosban továbbra sem emelkedett a radioaktivitás.”

Ma már eldönthetetlen, hogy a tudósító „vette-e a lapot” és ő is elkedélyeskedett a „Sugár”-szinttel – lévén a műsorvezető Sugár András –, vagy nagyonis komolyan gondolta a dolgot, akkor viszont jól megnyugtatta a magyar nézőket. Ez a kedélyeskedés minden esetre inadekvát a téma komolyságával.

A műsorvezető fent idézett kérdése más oldalról egy újabb képi sajátosságra hívja fel a figyelmet. A legtöbb gyors, a csernobili helyzetről adott információt a kinti magyar tudósító szolgáltatta, de mint ezt itt el is mondta, a gyorsaság érdekében még azt is fel kellett áldoznia, hogy a TASSZ közleményeit az ő szájából „lássuk”, inkább telefonon olvasta be a tudósításokat, ezzel is időt nyerve. Így viszont a meggyőző erő – ami a tévében nagymértékben éppen a képi eszközökből származik, hiszen látom, amit mondanak, közvetlenül ellenőrizhetem, hogy valóban azt mondja-e – lényegesen csökkent. A tudósító saját nehéz helyzetére vonatkozóan is megengedett egy félmondatot: „Én innen természetesen csak azt mondhattam, amit a szovjet szervek hivatalosan közöltek”.

Egy másik technika, ami szintén a televízió adta lehetőségeket használja ki az, hogy pl. egy riport kezdetén mutatják a riportalanyt, saját szájából halljuk szövegét, majd – a szövegéhez illő vagy nem illő – képeket, filmbejátszásokat láthatunk, miközben saját szövege folytatódik. Itt a legmagasabb a lehetőség a verbális és vizuális információk szétcsúszására. (Ilyen például a radioaktivitás csökkenéséről szóló hír közben mutatott emelkedő számsorok a műszeren.)

A tudományosság bemutatásának elemzésénél már láthattuk, hogy a riporterek inkább saját céljaikra használják a tudomány kellékeit, minthogy az információ gazdagságát növelnék általa. Ennek egyik motivációját abban látjuk, hogy a riporterek szemmel láthatóan előre tudják, mit is akarnak elmondani a szakértővel – esetenként annak szándékai ellenére (bár itt bizonyosan működnek kontraszelekciós folyamatok a riportalanyok kiválasztásánál). Több példát is láthattunk erre a jelenségre, például a már idézett vödör – lavór riportban, ahol a szakértő – igen korrekt módon – nem bocsátkozott jóslásokba a várható radioaktivitási szintváltozásról, de a riporter – érdekes módon némileg pánikkeltő, vagy inkább hatásvadász módon – a riportalany szájába ad (tuszkol!) egy mondatot, amely értékeli a helyzetet, és még érzelmi színezetet is ad neki:

Szakértő: „Talán lassan növekvő esélyeink vannak” (arra, hogy a radioaktív lég-tér kerül hazánk felé)

Riporter: „De hát ezt nem szívesen várjuk.”

Szakértő: „Ezt nem szívesen várjuk.”

Ugyanezen riport másik szakértőjéből a slusszpoént kellett „kihúznia” a riporternek.

Riporter: „Akkor tehát megnyugtathatjuk az ország lakosságát?”

Szakértő: „Megnyugtathatjuk az ország lakosságát, hogy ebből semmiféle veszély nem származhat.”

Ezek a riporter attitűdök némileg agresszívek, ezt sokszor a testtartás, arckifejezés is mutatja, közelebb dugják a mikrofont az alany orrához, jobban feléjük fordulnak. A riporter beszédének ritmusváltása, gyorsítása, a közbevágások és az ezt kísérő gesztusok is árulkodóak.

Még egy riporter magatartásról szeretnék szót ejteni, amelynek a hírfolyam egészére nézve vannak következményei – még ha ennek kevés is a vizuális vonatkozása.

A riporter információforrásként működik, olyan lényeges, új hírelemeket közöl, amelyek eddig ismeretlenek voltak – legalábbis a televízióból. Egy odavetett riporter kérdésből tudhattuk meg, hogy Lengyelországban jódtablettákat osztanak; felmerül a kérdés, hogy erről miért nem kaptunk direkt információt. Mint ahogy teljes homályban maradt az itthoni „gépezet” működése is, csak utalásokból tudhattuk meg, kik az „illetékesek”, akik döntenek a szükséges intézkedésekről. Riporter kérdésből tudhattuk meg, hogy a Magyarországon hozott intézkedéseken túl még mi mindent lehetett volna tenni (szabadban tartózkodás korlátozása, élelmiszerek megsemmisítése, további élelmiszerek fogyasztásának korlátozása, külföldi utak leállítása, stb.).

A riporter tehát itt átv teszi a riportalany feladatát. Ennek legszebb példáját május 4-én láthattuk:

Riporter: „Ez a több méter hosszú telex ideérkezett Budapestre A lényege tulajdonképpen az az egy mondat, amit itt nekünk már felolvasott és lefordított, miszerint a Szovjetunió kívül ... de mondja Ön, ne én mondjam.”

A riporter tehát már tájékozott, akár ő is elmondhatná „a lényegét, amely egy mondat” – a riport 140 mp-ig tartott. De közben – önkritikusan – ráébred, hogy a riport műfajban a riportalanynak is kellene valamilyen szerepet osztani.

A televízióról készült képelemzésünk összességében töredékes, nem is tettünk arra kísérletet, hogy rendszerbe foglaljuk tapasztalatainkat. Célunk nem is az volt, hogy rendszert építsünk, ehhez sokkal átfogóbb elméleti keretekre lett volna szükség, csupán egy kiemelkedő fontosságú esemény tömegkommunikációs megjelenésének egyébként igen elnagyolt területén igyekeztünk feltárni jellegzetességeket.

A SUGÁRSZINT-VÁLTOZÁS HÍRFÁJA

Mint ahogy az eddigiekből is kitűnik, a televízió híradója naponta tájékoztatott a radioaktivitás-szint mérések eredményeiről. Időrendben végigkövetve az április 28-tól május 15-ig terjedő időszakban elhangzott híreket, kirajzolódik a sugár-szint-változás hírfája. Ennek alapján még jobban láthatóvá válnak azok a hirtelen váltások az információkban, amelyek kellő magyarázat nélkül csak növelték a nézők bizonytalanságát, fokozták a veszélyérzetüket.

IV.29. Nincs semmiféle veszély, a radioaktivitás szintje nem emelkedett, de várható. A kritikus érték a jelenleginek a százszorosa.

IV.30. A légköri, környezeti radioaktivitás növekedése nem számottevő, továbbiakban sem érheti el a kritikus értéket. Intézkedés: növelik a mérések számát.

V.01. Radioaktivitás-szint nem nő, a vízben és élelmiszerben nincs szükség Magyarországon más további intézkedésre.

V.02. Csökken a sugárzás, néhány helyen emelkedett. A kritikus érték azonban 5-6-szoros nagyságrenddel nagyobb. Intézkedés: óvatossági rendszabályok, a tej- és zöldség-fogyasztásra.

V. 03. Budapest térségében csökken a radioaktív szennyezettség.

V. 04. A levegőben mért radioaktivitás szintje helyenként jelentősen tovább csökkent.

V. 05. Adásszünet

V. 06. Nincs növekedés a mérések szerint.

V. 07. Nincs információ.

V. 08. Csökken a sugárzás, itt-ott ingadozik. Figyelmeztetés: szükségtelen a jódtabletták fogyasztása, adott esetben mérgező is lehet.

V.09. Radioaktivitás szintje a levegőben csökken, a növényzetben ingadozik.

V. 10. Folytatódik a levegő radioaktivitásának jelentős csökkenése, a növényzetben, vízben ingadozik

- V. 11. Tovább csökken a levegő radioaktív tartalma..
- V. 12. A levegő radioaktív szintje visszaállt, a víz- és talajszinten mért érték közeledik a csernobili katasztrófa előtti értékhez.

Külföldön mért adatok:

- IV.29. A szél először Lengyelország és Skandinávia felé fújta a radioaktív felhőt, de ez nem veszélyezteti a lakosságot Lengyelországban – NDK-ban és Csehszlovákiában sincs veszély.
- V. 02. Lengyelországban védőtablettát osztottak ki a lakosság körében.
- V. 03. Néhány nappal ezelőtt Lengyelországban „jód-riadó” volt.
- V. 07. Csehszlovákiában csökken a sugárzás, óvintézkedéseket hoztak élelmiszer-fogyasztásra és a takarmány felhasználására.
- V. 12. Stockholm mentes a sugárszennyeződéstől.

Látható, hogy a híradásokban arra törekedtek, hogy ne keltsenek pánikot. Május 1-jén azt hallották a nézők, hogy nincs szükség már intézkedésre, mint a mérések számának növelése, hiszen nem nő a radioaktivitás vízben és talajközelségben. Ebből sejthető az is, hogy a levegőben mért értékre ez nem vonatkozik, mivel erről nincs információ. Másnap, május 2-án csökkenő sugárzásról, néhány helyen emelkedő radioaktivitás-szintről számolnak be és ezzel egyidejűleg még óvintézkedéseket ajánlanak a lakosságnak: csak államilag ellenőrzött tejet fogyasszunk és mossuk meg alaposan a nagylevelű zöldségféléket. Ugyanebben a híradóban hangzott el az a – szintén előzmény nélküli – információ is: Lengyelországban védőtablettákat osztottak a sugárzás ártalmainak megelőzésére. Az előző napok híradásai eddig csak megnyugtató információkkal szolgáltak: a radioaktív felhő Lengyelország fölött nem veszélyezteti a lakosság egészségét. Mindezt nehéz összeegyeztetni azzal, hogy május 3-án utólag értesültünk arról, hogy néhány nappal korábban „jódriadó” volt Lengyelországban.

A hazai helyzetről május 4-én közölt érték a „helyenkénti jelentős továbbcsökkenés” szinte komikus fogalmazás, hiszen arról, hogy a legkiugróbb értéket május 2-án mérték a hazai szakemberek, csak jóval később, más médiákból értesülhettek a nézők (lásd a már idézett HVG-t).

ÖSSZEGZÉSÜL

A csernobili reaktorszerencsétlenség végleges következményei még mindig nem felmérhetőek, annyi azonban bizonyos, hogy jelentősége túlmutat a közvetlenül történeten; közvetve emberek millióit tartotta hosszú hetekig félelemben, tömegekben rendült meg a modern technikába vetett bizalom. A helyzet a tömegkommunikációtól is különös, a hétköznapiól eltérő stratégiát követelt meg. Kezdetről fogva nyilvánvaló volt, hogy a tájékoztatási rendszer nem működött tökéletesen, hibáikat egy ideje maguk a tömegkommunikációs eszközök is beismerik.

Feltételezésünk szerint a hazai tájékoztatáspolitikai olyan problémával került szembe Csernobil kapcsán, amelynek során a tájékoztatás alapfunkcióinak (gyorsaság, hitelesség, pontosság, objektivitás) úgy kellett eleget tennie, hogy eközben ne sértse meg a Szovjetunió érdekeit, jó hírért, ne rontsa az ő tájékoztatáspolitikájának hitelét. Ez feloldhatatlan ellentmondásnak bizonyult.

Úgy véljük, hogy a fentiekben kimutatott ellentmondások következtetések, információhiányok további boncolgatás nélkül is egyértelműen bizonyítják, hogy a sajtó és a TV Híradó által nyújtott tájékoztatás kevésbé volt alkalmas arra, hogy a közvéleményt megnyugtassa és erősítse a hazai tájékoztatásba vetett bizalmat. A fent említett feloldhatatlannak tűnő ellentmondás semmiképpen sem lehet magyarázat arra, hogy a hazai tájékoztatás nem adott elegendő és megfelelő minőségű információt arról, amivel kapcsolatban a kompetenciája megvan: az események értelmezéséhez szükséges közérthető, tudományos ismeretek, mérési módok, a hazai sugárszint mérés naprakész eredményei, a helyzet veszélyességének vagy veszélytelenségének reális értelmezése.

A csernobili katasztrófát követő két gyors közvélemény-kutatásunkból kiderült, hogy az emberek nagy része elégedetlen volt a hazai tájékoztatással. A közvélemény joggal elégedetlen, hiszen az embereket személyesen is érintő helyzetben különösen irritáló volt, hogy még ezekben a kérdésekben sem elégítették ki információ-igényeiket, holott erre a lehetőségek és az eszközök meg lettek volna.

Sajtó- és televízió-anyagokon végzett tartomelemzés, szövegnyelvészeti megfigyeléseink alapján megállapíthatjuk, hogy a csernobili szerencsétlenséggel és a hazai következményeivel kapcsolatos tájékoztatás nem teljesítette megfelelően a sajtótörvényben⁹¹⁹ előírt kötelezettségeit.

[MNL OL M-KS 288.f. 22. cs. 1986. 32. öe. (90-164. p.) Gépelt tisztázata aláírás, pecsét nélkül. A tanulmányt egy grafikont tartalmazó melléklet követi, melyet a finn radiológiai és nukleáris biztonsági központ készített, az 1986. április 28.–május 16. közötti időszakban Nurmijarviban, a levegőben mért jódt-131 koncentráció változásáról.]

IX.

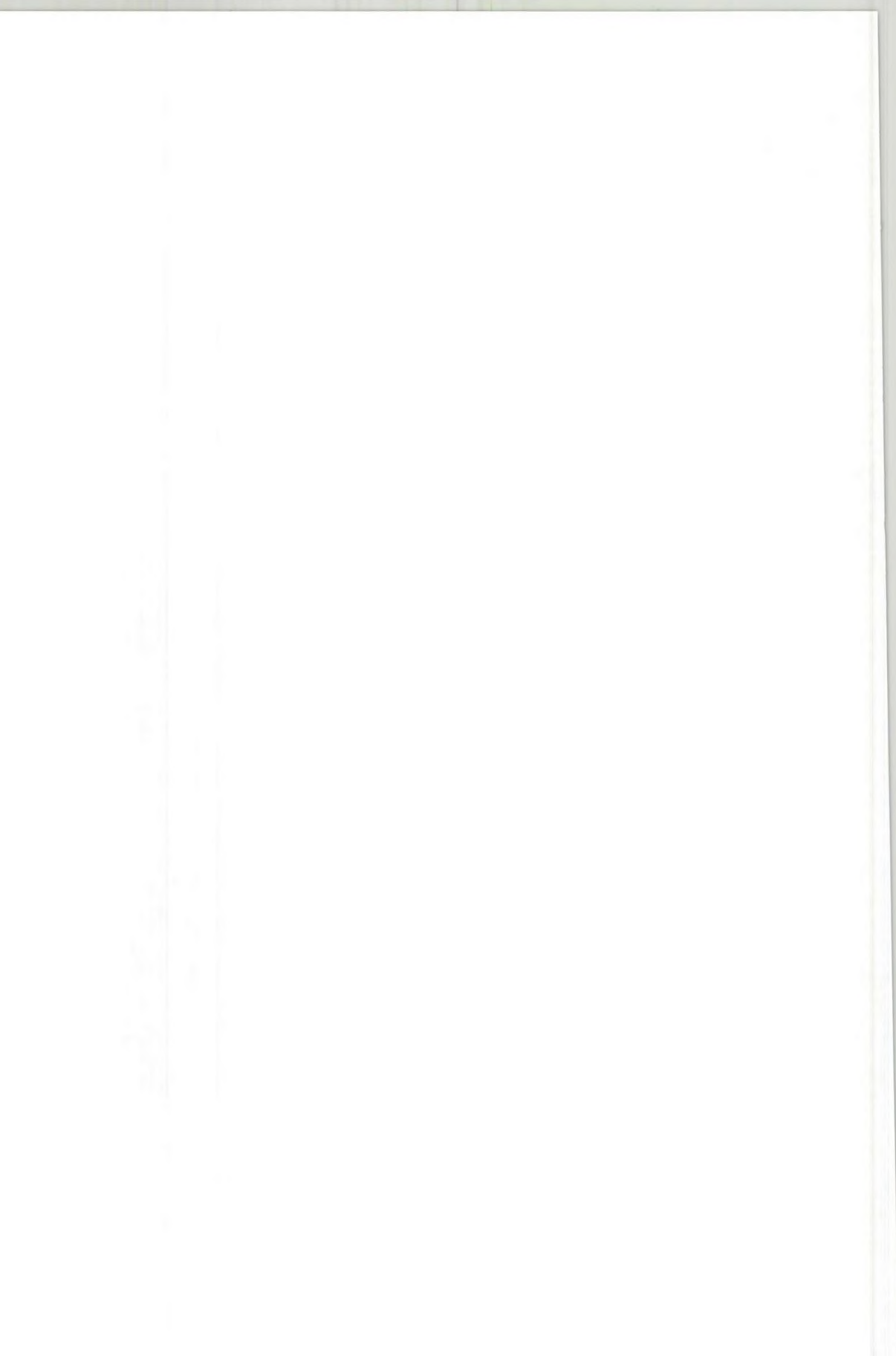
*„Hát erre lennék
én a kíváncsi...”*

TÁRSADALMI REAKCIÓK

*A csernobili atomerőmű működésével kapcsolatos információkat
tartalmazó friss újságot olvassák a katasztrófa zónában*

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

Részletek a Szabad Európa Rádióhoz⁹²⁰
1986. április 28–30. között beérkezett telefonüzenetekből
(1986. április 30.)

HUNGARIAN SERVICE
 30 April, 1986

TELEFONHÍVÁSOK
 XXXXI.

April 28–29, 1986

[...]

„A közelmúltban Gorbacsov úr propagandisztikus javaslatot tett a föld alatti atomkísérletek azonnali betiltására.⁹²¹ Tudott dolog, hogy ezek a legszigorúbb ellenőrzés mellett elvégzett kísérletek a korábbi, az atmoszférában felrobbantott szerkezetekkel összehasonlítva nem okoznak környezet szennyeződést. Ha javaslatát Gorbacsov valóban az emberiség érdekében tette volna, most nem burkolódna a szovjet kormány az atomkatasztrófa után hallgatásba, hazudozásokba, hanem azonnal nemzetközi összefogással igyekezne a keletkezett kárt a minimumra csökkenteni.

De a szovjet nem törődik a saját népével sem, nemhogy a szomszéd államok vagy a világ népeinek egészségével. Legfőbb cél maradt, és marad a beképzelt világpolitikai nimbusz megőrzése.”

[...]

April 29–30, 1986

⁹²⁰ Az 1949-ben New York államban bejegyzett Szabad Európa Bizottság által működtetett médium, melynek célja a szovjet befolyási övezetbe tartozó kelet-európai államok állampolgárainak informálása volt. A magyar nyelvű adást kísérleti jelleggel 1950. augusztus 4-én kezdték sugározni. 1951-ben a Rádió európai központja New Yorkból Münchenbe került.

⁹²¹ A TASZSZ 1985. július 29-én közölte Gorbacsov nyilatkozatát, miszerint a Szovjetunió 1986. augusztus 6-tól 1986. január 1-ig megszünteti atomfegyver-kísérleteit. (Erről a *Népszabadság* 1985. július 30-i száma tudósított.) A moratóriumot januárban három hónapra meghosszabbították (Gorbacsov nyilatkozatát l. a *Népszabadság* 1986. január 16-i számában.). Gorbacsov 1986. március 29-i beszédében javaslatot tett a moratórium újbóli meghosszabbítására. *Népszabadság*, 1986. április 1. – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/Nepszabadsag/> (Utolsó letöltés: 2018. január 28.)

[...]

/LEMEZKÍVÁNSÁG CSEKE L. RÉSZÉRE/

„Jó reggelt kívánok. Tegnap este kerülő úton értesültünk a Kijev melletti atomerőmű katasztrófájáról. A Kossuth Rádió ma reggel, miután bemondónője elénekelte az időjárás jelentést, röviden közölte a TASZSZ hírét, amely szerint a Kijev melletti atomerőmű egyik reaktorában üzemzavar keletkezett. Kormánybizottság alakult a rászorulóknak megsegítésére. Hangsúlyozta, hogy ez az első ilyen eset a Szovjetunióban. Rá szeretnék mutatni egy lényeges fogalmi tévedésre. Az üzemzavar az atomerőmű meghibásodásának legenyhébb formája, ahol nem történik a környezetet érintő radioaktív szennyeződés. Ami itt történt, messzemenően kimeríti a baleset fogalmát. Ez a szemérmetlen hazudozás, és elsősorban politikai okokból történő elkendőzése, felháborító. Mindnyájunkat érinti a szó szoros értelemben vett velőig ható probléma. A skandináv államok jelzőszolgálat a meteorológiai viszonyok következtében nem észleli a fokozott sugárzást, ha a szél természetesen a Szovjetunió belső területei felé mutatott volna, agyonhallgatják, vagy később bagatelizálják az esetet. Ilyen állam vezetőivel ülnek le önök a tárgyalóasztalhoz egyezményeket aláírni. Kérem, tájékoztassanak bennünket részletesen az események további menetéről. Nekünk is van egy szovjet mintára épült, élenjáró technikával és biztonsági berendezésekkel felszerelt paksi erőművünk.”

[...]

/NŐI HANG/ „Itt Budapest beszél. Azt szeretném kérni önöktől, hogy a magyar politikáról tessenek őszintén többet írni, mert itt nem tudunk túl sokat. Köszönöm szépen.”

[ÁBTL I.11.4. - 67/9 - 2685 - SZER telefonhívások XXXXI. - 1986. 04. 30. (71.d.) Géppel írt, kézírással javított, aláírás és pecsét nélküli másolat.]

153.

**A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia hallgatóinak véleménye
(1986. május 5.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. CSFSÉG

SZIGORÚAN TITKOS!

Szám: 61-64-80/86.

1. sz. példány

JÓVÁHAGYOM!

/: STRÉNYI FERENC r, vör. :/
Csoportfőnök

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
80. szám

Budapest, 1986. május 05-én

1. SZK 12-14

A. B. százados [...] a ZMKA nappali tagozat, politikai munkás szak hallgatója 1986. 05.04-én az ukrain atomerőműben történt szerencsétlenség kapcsán társai előtt kijelentette: hallgatta a SZER adását, az atomerőműben történő robbanás komoly politikai és katonai következményeket von maga után. Attól az atomhatalomtól, amely saját erőműveit sem tudja biztonságosan üzemeltetni, hogyan várható el, hogy a haderejénél lévő atomeszközei biztonságban legyenek, s ezáltal hogyan tudja a világbékét garantálni.

K. L. főhadnagy hallgató hozzá tette: ő azt hallotta, hogy: „Szentendrén, a paradicsomföldön 10 rtg/órát mértek.”

Intézkedés:

A kijelentéseket dokumentáljuk, az illetékes parancsnokot tájékoztatjuk.⁹²²

[...]

Dr. BARACZKA RÓBERT r. alez.
osztályvezető
csoportfőnök-helyettes

⁹²² Az eredeti szövegben még további négy szó szerepelt, melyeket kisatíroztak, így jelenleg már olvashatatlanok.

K.: 2 példányban

K.: GS szds/KJné.

K.: 1.sz.pld.: BM ÁB-i Minh.-i Titkárság

2.sz.pld.: BM III/IV-2/a alo.

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-80/1/1986.05.05. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

154.

Részletek a Szabad Európa Rádióhoz

**1986. április 30.–május 7. között befutott telefonüzenetekből
(1986. május 7.)**

HUNGARIAN SERVICE

7 May, 1986

TELEFONHÍVÁSOK

XXXXII.

April 30-May 2, 1986

[...]

/NŐI HANG/ „Jó napot kívánok. Szeretnék érdeklődni, hogy igaz-e, hogy az érettségi tételeket az érettségi vizsganap előtt korábban meg lehet tudni? Ha igen, akkor a május 3-i, szombati HALLGATÓK FÓRUMÁBAN „Érettségi jeligére legyenek kedvesek erre a kérdésünkre válaszolni. Köszönöm szépen.”

„Szép jó napot kívánok mindannyiuknak. Nem tudom, közvetítette-e az önök televíziója Moszkvából a Vörös Térről a május elsejei nagy parádés felvonulást. Látták-e önök a szovjet emberek szeméből, arcáról sugárzó öntudatot, szocialista optimizmust? Ez a sugárzás nem ismer határokat. Ezt mérték önöknél is, higgyék el nekem. Ez nálunk már megszokott jelenség, és egy kissé fokozottabb ilyen fajta sugárzásra nemigen reagálunk. A cseheknél pedig annyira hétköznapi, hogy meg sem említik, sőt természetesnek, kívánatosnak tartják. Az viszont megint jellemző, hogy a lengyelek esnek rögtön pánikba, ha a szelek keletről fújnak. Romániával nincs probléma. Ott már régen ellopták a műszereket. Megértem az önök gondjait, hiszen én sem örülnék egy szabad ország polgáraként a szocializmus ennyire kézzel fogható terjedésének. A szovjet-ellenesség pedig nem szép dolog. Hiszen Csernobilban

nem történt különösebb egy kis katasztrofális üzemzavarnál. Remélem, egy pillanatra sem kételkednek a szovjet szavahihetőségében.”

„Tavaly a május 1-i felvonuláson a csepeli munkásifjak a Zalka Máté katonai műszaki főiskolának az első- és másodéves hallgatói voltak, vagy lehet, hogy a másod- és harmadéves hallgatók. Ezek állítólag önként maradtak bent május 1-i gyakorlatra, nem engedtek haza senkit. Lehet, hogy idén is ez a helyzet – ez majd a televízióközvetítésből kiviláglik. Hogyha ők azok, akkor katonatiszti nadrágba, fehér ingbe és melegítő fölsőben lesznek, vagy melegítő fölső nélkül. A többi katonai műszaki főiskola is egy-egy szocialista nagyvállalat munkásifjúsága. Maradtam tisztelettel és szeretném, hogyha máskor vigyáznának arra, hogy ne mondják egyik nap azt, hogy a leégett atomerőmű Kijevtől 80 kilométerre van, másnap meg azt, hogy 130 kilométerre, mert egy nap alatt azért 50 kilométert nem vándorol egy város. A viszontlátásra.”

May 2-5, 1986

/LEMEZKÍVÁNSÁG CSEKE L. RÉSZÉRE/

„Szeretnék érdeklődni, hogy milyen veszélyeket jelent Magyarország területére a sugárzás, a sugárveszély? A Szovjetunióban felrobbant. .. Azt szeretném megérdeklődni, hogy az Oroszországban követően történt robbanás az atomerőműnél, hogy a halottak száma kb. mennyi? És hogy Magyarországon milyen veszélyt jelent a sugárzás?”

„Aggódo magyar orvosok nevében a következő nyílt levelet kívánom ismertetni a Magyar Népköztársaság egészségügyi miniszteréhez: Tisztelt Miniszter Úr! Orvosi hivatásunk szellemének és lelkiismeretünk szavának engedve nem hallgathatjuk el mélységes aggodalmunkat az utóbbi napokban /FOLYTATJA/. /Kérjük, hozák nyilvánosságra, ill. juttassák el a megfelelőnek talált fórumokhoz./ Az utóbbi napokban kialakult és egész népünk jövőjét veszélyeztető súlyos helyzet miatt, különös tekintettel arra, hogy a veszélyek elhárítására irányuló semminemű tényleges intézkedést nem tapasztalunk az erre illetékesek részéről. Hazánkat ért radioaktív szennyeződéssel kapcsolatban nem rendelkezünk pontos adatokkal, erről semmiféle szakmai tájékoztatást nem kaptunk ezideig. A tömegtájékoztató eszközök adatokat nem közölnek, csupán annyit, hogy a légköri szennyeződés mértéke emelkedett, de nem éri el az élő szervezetre veszélyes szintet. Ezen állítást tényként elfogadva is fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy az egyes ember számára még veszélytelen sugárzásszint növekedés az emberek nagyobb csoportját, adott eset-

ben népeket tekintve a közösség egészére nézve akár végzetes is lehet, ha a jövőbeli generációkra tett hatást vesszük figyelembe. Ezzel kapcsolatban legyen szabad idéznünk hivatalos....”

[...]

„Milyen erősségű volt ez a robbanás?”

„Jó napot kívánok. Magyarországról vagyok. Érettségi tételeket szeretnék megkérdezni, hogy nem tudják-e véletlenül, hogy mik lesznek magyarból, ill. történelemből. Következő műsorban szeretnék „Érettségi” jelígre választ kapni. Nagyon köszönöm.”

[...]

„Nomen est omen.” Kedves Miklós atya! Az a kérésem, hogy vasárnap imádkozunk valamennyiben szerencsétlen ukrán testvéreinkért. Kedves szerkesztő úr! Az a kérésem, hogy minél kevesebb zenét, és minél több információt sugároznak, lehetőleg tömény politikai, tudományos, és egyéb ... Ha zenét akarunk hallgatni, van magnetofon, van lemezjátszó, magyar rádió, stb. tehát politikai jellegű műsorok azok, amelyek valóban érdekelnek bennünket. Tisztán akarunk látni. Félig vakságban élünk. Csak önökön keresztül értesülhetünk a világ eseményeiről. Kérem, próbáljanak meg egy olyan műsort közvetíteni, vagy szerkeszteni, amelyik az esetleges rádióaktív sugárzás ellen valami védelmet tudnánk a családjainknak nyújtani. Egy esetleges katasztrófa esetében hogyan védekezzünk? Teljesen védtelenek vagyunk, minden vírus ellen tudunk talán védekezni, de ez ellen nem. Aggódó szülők vagyunk, aggódó magyar emberek. Féltjük az egész emberiséget. Nem gyűlöljük az oroszokat, nem gyűlöljük az ukránokat, szeretjük őket, testvéreinket, csak az aljas gazembereket, akik ezt a világot tönkre akarják tenni. Isten áldja meg önöket (sír).”

„Szeretném tudni, hogy mi a helyzet a rádióaktivitással? Ma közölte a rádió, hogy mossuk meg a gyümölcsöt, bár nincs veszély. Csak hivatalos helyen vásároljunk tejet. Hát én nem tudok más helyen, csak hivatalosan, mert nincs telefonom. Szeretném tudni, tájékoztassanak este bennünket arról, hogy most csökkent, nem csökken, mihez csökkent, vagy veszélyes-e ez a bizonyos radioaktivitás, amiről napok óta szó van? Köszönöm.”

„Szüleimtől tudom, hogy válságban eddig mindig a Szabad Európához fordultak. Hogy az én generációmát erről Csernobil leszoktatta most, az biztos. Én történetesen szláv nyelveket oktatok, és így a lengyel, a szlovák és a cseh Szabad Európa adásukat is hallgatom. És ennek alapján tűnik úgy, hogy csak a magyar adás igyekszik az ittenivel kart-karba öltve alájátszani a valós veszélyt. Igazuk van a hivatalos véleményeknek itten, márpedig az, hogy maguk bűnözők. Lefogadom, hogy a saját gyerekeiket nem engednék Mándokra vagy Fehérgyarmatra.⁹²³ De hát a vég nélküli idényalástól már úgy elvesztették az eszüket, hogy a saját hosszabbtávú érdekeiket is elfelejtik? Idióta vén hülyék! /BEMONDJA NEVÉT/. Szeged.”

[...]

May 5-6, 1986

„Tisztelettel üdvözlöm a Szabad Európa dolgozóit. Egy témával kapcsolatban jelentkezem. Ismerjük a mondást „Nyelvében él a nemzet”, de mondásunkon keresztül lehet a legegyszerűbben bebizonyítani az orosz birodalom hátsó gondolatait. Az orosz nyelv tanulásának kötelezővé tétele nem más ugyanis, mint az ország elszlávosítására tett kísérlet. Ha valóban testvéri, valóban demokratikus lenne, nem a beszéd, hanem a tett, akkor az orosz birodalomban is kötelezővé tennék az úgynevezett baráti országok nyelveinek tanítását. Amíg tehát ott nem kötelező a mi nyelvünk tanítása, miért az az övük nálunk? A kérdés már csak azért is aktuális, mert a japánok időközben megalkották a tolmács computert. További jó munkát kívánok önöknek. Jelige: „Vaskapocs””

/VALAKI ZENÉT JÁTSZIK BE/

„Jó napot kívánok. Egyre több hangot hallatnak illetékeseink arról, hogy ez az atomkatasztrófa máshol is bekövetkezhetett volna. Ezzel igyekeznek csökkenteni a Szovjetunió felelősségét a technológiai munkafegyelmi hiányosságokkal kapcsolatban. Valószínűleg megkísérlik majd ezt az esetet is a visszájára fordítani, azaz a nyugati atomerőmű-ellenes potenciálját aktivizálni. Voltak-e például atomellenes tüntetések a nyugati szovjet külképviseletek előtt? Ezt ugyanis biztosan nem pénzeli a szovjet, és ez által differenciálni lehetne a szovjet által bujtogatott, és spontán megmozdulásokat. Higgyék el, kérem, mi is félünk a sugárártalomtól, de nálunk

⁹²³ Települések a magyar-szovjet (ma: magyar-ukrán) határ közelében.

egyenlősségi jelet tesznek a világ atomerőművei közé, ezzel pedig nem enyhítik, hanem fokozzák aggodalmunkat.”

„Érdeklődni szeretnénk Magyarországról, hogy az írásbeli érettségiben magyarból mi lesz? Tehát, az írásbeli mi lesz magyarból? Köszönjük szépen.”

[...]

„Halló, jó napot kívánok. /BEMONDJA NEVÉT/. Magyarországról. /BEMONDJA CÍMÉT/. Szeretném, hogy ha felvilágosítást nyújtanának az írásbeli érettségiről, pénteken 17 és 22 óra között. Nagyon szépen köszönöm.”

„Jó napot kívánok. A csernobili atomerőmű katasztrófájából eredő sugárszennyeződéssel kapcsolatban kártérítéssel terhelhető-e a Szovjetunió? Tudott dolog, hogy a mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek bizonyos szennyeződés esetén nem exportképesek, ill. belföldi fogyasztásra sem alkalmasak. Bennünket is érzékenyen érint ez a dolog. Vagy amit nem exportálhatunk, az a belföldi piacon eladható? Egészségügyi és jogi szempontból jelentős ez a kérdés, amire mindeddig kielégítő választ nem kaptunk.”

„Mi egy sorsa egy csehszlovák állampolgárnak, ha véletlenül nyugatra kerül és nincs szándékában hazájába visszatérni? [sic!]

[...]

„Jó napot kívánok. „Tanulás” jelige vagyok, ismerőseimtől hallottam, hogy a SZER az érettségi megelőző nap éjszaka a 24 órás hírek után elmondja a várható érettségi tételeket. Érdeklődni szeretnék, igaz-e? Kérem, minél előbb válaszoljanak. Köszönöm.”

„Jó estét kívánok. Most, amikor valóban súlyos környezetszennyeződési problémák akadtak, nem hallani a nyugati zöldokról. Hol vannak, most valóban nem kaptak, vagy egyáltalán nem akarnak cselekedni? Csak akkor tudnak tüntetni, ha hazájuk biztonsága érdekében történik katonai vagy egyéb intézkedés? Hát erre lennék én kíváncsi.”

May 6-7, 1986

„Mindjárt megkaptam tegnap az első leckét. Hegyeshalomtól Komáromig piszkáltak a vonaton. Csak vallásos tárgyi dolgokat hoztam haza, Mindszenthy hercegprímás úrról, Mariazellről,⁹²⁴ ilyen dolgokat. Mindent elszedtek tőlem. Beszédvázlatomat, angol nyelvű beszédvázlatomat el akarták venni erőszakkal. Összetéptem, beledobtam a hamutartóba. Kikotorták belőle, elvették az útleveletem. Utána a vámhivatalban akarták folytatni a szórakozásukat, amire mondtam, hogy küldjék el majd postán a határozatukat és a döntésüket. Ezek a tökfilkók időnként az ostobaságukkal tönkreteszik a magyar nemzetet. Ez a gyalázatos moszkvai szellem, ez úgy látszik, nem csak ezt a mocskot hozta most még, hanem változatlanul erősíti ezt a hitvány gyalázatos kommunista szellemet.”

„Köszönjük, hogy tájékoztatnak egyáltalán, hogy mi történik a Szovjetunióban, és általában minden információt, amit itt nem hajlandók közölni velünk. Ennyit akartam csak mondani.”

„Az a helyzet, hogy itt mindenki siránkozik a líbiai helyzet⁹²⁵ miatt, de az az igazság, hogy itt nagyon sokan egyetértenek az Egyesült Államokkal. És még az a másik, hogy mindenkinek elege van ebből a nagy kommunista siránkozásból. Szóval, ez itt a helyzet. Köszönöm”

[...]

„Igen, csak azt akarom közölni, hogy hallottam sok mindent itt az ukrainai a 1920-1930-as évek körüli dolgokról.⁹²⁶ De ez nem egészen pontos, nem tudom elfogadni ezt az adathalmazt itt, ami fontosnak látszik – igaz, hogy csak becslés alapján. A lényeg azonban az, hogy én tudok arról, miután én még a második világháború alatt katona voltam, behívtak, és nyilvánvalóan teljesítettem szolgálatot ukrán területen, mint annak idején kötelező sorkatonai szolgálatot. Hogy rengeteg embert összeszedtek és elhurcoltak az Urálba annak idején a Sztálin-korszak alatt Magnyitogorszkba⁹²⁷ és az Urálba egész falvakat pakoltak föl. Tehát, ez a bizonyos

⁹²⁴ Ausztriában fekvő település, népszerű zárandokhely

⁹²⁵ L. 520. sz. lábjegyzet.

⁹²⁶ Utalás az 1921–1922. évi éhínségre, illetve a „holodomor”-ra, az 1932–1933 közötti, több millió halálos áldozattal járó éhínségre, amit mesterségesen idézett elő Sztálin kormányzata.

⁹²⁷ 1929-ben alapított iparváros cseljabinszki területen, az Ural délkeleti lábánál. A második világháború után lágerközpontként is ismert volt.

statisztikai lakosságihiány abból is eredhet, hogy áttelepítettek egész falvakat, va-
gonra fölraktak, ahogy hallottam, mert tudtam németül beszélni. Hát még régen
volt, én már régen nyugdíjas vagyok és ezeket hallottam ott a németül tudó pár
lakostól, akik közt érdeklődtünk. Hát, szóval ilyeneket csináltak annak idején. Hát,
talán ezzel kiegészíteném azt a bizonyos éhezés és egyéb körülmények között el-
tűnt lakosságra vonatkozó adatot, amit máma hallottam. Hát csak ennyit akartam
mondani. Szóval, nyilvánvaló, hogy ha fölpakoltak, több százezres hatalmas nagy
várost építettek ott az Urálban annak idején, akkor természetes, hogy az oda tele-
pített lakosok a statisztikából hiányzanak Ukrajnából. Hát kb. ennyit akartam csak
mondani. Köszönöm szépen.”

„A Csernobilban történt atomszerencsétlenség halálos áldozatai száma után érdek-
lődnék.”

[ÁBTL 1.11.4. – 67/9. - 2685/1986 – SZER Telefonhívások XXXXII. – 1986. 05. 07. Géppel írt, kézí-
rással javított, aláírás és pecsét nélküli másolat.]

155.

Napi Operatív Információs Jelentések a csernobili eseménnyel kapcsolatban (1986. május 7.)

BRFK Állambiztonsági Szerv
III/A. ALOSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

221-64/58/1986.

1. sz. példány⁹²⁸

Napi operatív információs jelentés
Budapest, 1986. május 7. /58/

[...]

A Csernobilban történt eseménnyel kapcsolatos információk:

⁹²⁸ Egyes számot kézírással utólag írták be.

2./ HMB-12-14

1986. május 2-án Gárdonyban járt. Az ottani horgászok véleménye szerint a Csernobilben történetekkel kapcsolatban a TV, rádió és a sajtó nem a valóságnak megfelelően tájékoztatta a lakosságot, mivel először balesetről, később robbanásról, majd a radioaktív szennyeződésről beszéltek.

Az egyik horgász megjegyezte: „eddig csak a politikájukkal hülyítették az oroszok a világot, de most már radioaktív szennyezéssel fenyegetik fél Európát”.

Intézkedés:

Tájékoztatjuk a BM III/II-11. Osztályt.

3./HMB-12-12

Az Express Ifjúsági és Diákutazási Irodánál⁹²⁹ az NSZK-ból jelzett csoportok közül eddig háromnak a beutazását mondták le. Indoklasként a magyarországi sugárszint veszélyességét jelölték meg. Az utazási irodánál további lemondásoktól tartanak.

ATA

A Budapest Szállóban⁹³⁰ egy görög csoport beutazását mondták le, indoklásul ugyancsak a sugárveszélyt jelölték meg.

A Budapest Szálló más nyugati vendégeit is foglalkoztatja a csernobili esemény. Úgy nyilatkoznak, hogy a Szovjetunió „nem valóságghűen tájékoztatja a világot, az eddigi információkat is csak a nyugati fél határozott felszólítására adta ki.”

Intézkedés:

Tájékoztatjuk a BM III/II-11. Osztályt.

Dr. Tiwald Miklósné r. örgy.
Horváth Zoltán r. szds.
alosztályvezető h.

Láttam:

Récsey Róbert r. szds.
főkapitányhelyettes

Készült 6 pld-ban/1 pld. 3 lap

⁹²⁹ A 3016/1957. sz. kormányrendelettel hozták létre az Express Ifjúsági Utazási és Szolgáltató Vállalatot, amelynek a felügyeletét a Minisztertanács Titkársága látta el 1959-ig, ekkor került a KISZ KB felügyelete alá, neve még ebben az évben Express Ifjúsági Szolgáltató Vállalatra változott. 1960-tól Express Ifjúsági és Diák Utazási Irodaként üzemelt. Az 1980-as évek elejére már 20 megyei és 16 kiemelt kirendeltséggel, moszkvai és berlini képviselettel rendelkezett. 1986-ban a belföldi utasok száma meghaladta az egymillió főt, 110 ezren utaztak külföldre és 115 ezer fő külföldi turistát fogadott az Express.

⁹³⁰ A Budapest, II. kerület Szilágyi Erzsébet fasor 47. sz. alatt található szálloda, amelyet a köznyelv körszállóként emlegetett.

Kapja: 1. sz. pld. BM ÁB Min. H. Titk.
2.sz. pld. Főkapitány elvtárs, majd ÉTNY Alo. Irattár
3.sz. pld. III/II-1. Osztály
4.sz. pld. III/II-2. Osztály
5.sz. pld. III/III. Osztály
6. sz. pld. Irattár
G: PIné

[ÁBTL 2.7.1. BRFK-58/2-3/1986.05.07. Részlet a Budapesti Rendőr-főkapitányság Állambiztonsági szerve által készített 68. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Eredeti, géppel írt, Récsey Róbert r. százados és Horváth Zoltán r. százados helyett Dr. Tiwald Miklósné r. őrnagy által aláírt, „Budapesti Rendőrfőkapitányság 79” feliratú körbélyegzővel ellátott tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentéseket nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

156.

**Napi Operatív Információs Jelentés Frederick Kempe tudósítóról
(1986. május 8.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

87. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 8.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

14./ 1986. V. 7-én Frederick Kempe USA állampolgár, a Diplomatic Correspondence tudósítója Budapestre érkezik. Utazásának célja a Paksi Atomerőmű és az azzal kapcsolatos egyéb háttér információk szerzése. Elmondta, hogy függetlenül a hivatalos engedélytől, Paksra mindenképpen el fog utazni.

Az amerikai tudósító az alábbi programok megszervezését kérte a Pressinformtól:⁹³¹

⁹³¹ Külföldi Újságírókat Tájékoztató Iroda feladata volt a beutazó külföldi újságírók kíséréte és tájékoztatása. A sajtóirodát a Külföldi Újságírókat Tájékoztató Iroda létesítéséről szóló 1042/1978

- a Paksi Atomerőműnél látogatás,
- ipari minisztériumban beszélgetés a felelős személlyel az atomenergiának az energiagazdálkodásban betöltött szerepéről,
- MÉM-ben látogatás, milyen kihatással van a magyar mezőgazdaságra a csernobili balesetből származó légköri szennyeződés.

Intézkedés: A III/II-12. osztály megszervezi Kempe ellenőrzését.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 6.
Érvényességi idő:	1986. V. 7.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-12. Osztály⁹³²

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-87/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-87/14/1986.05.08. Részlet a III/II. Csoportfőnökség által készített 87. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

(XII.29) Mt. sz. határozat alapján hozták létre. (*Magyar Közlöny* 90. szám. 1978. december 29.)

⁹³² Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „EGYÉB ESEMÉNYEK, INFORMÁCIÓK 8. Frederick Kempe USA állampolgár, a Diplomatic Corresponce c. szaklap tudósítója f. hó 7-én Budapestre érkezett. Utazásának fő célja a Paksi Atomerőmű meglátogatása. Elmondta, hogy függetlenül a hivatalos engedélytől, mindenképpen el fog utazni Paksra. Az információ ellenőrzött. Intézkedés: ellenőrzést megszervezték. /III/II/” ÁBTL 2.7.1.-45/78/10/89/1986-III/II-87-89/8/1986.05.08./

157.

Napi Operatív Információs Jelentés
a sugárfertőzéssel kapcsolatos gúnyolódó feliratról
(1986. május 8.)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/III-B. Önálló Alosztály

11-20/75/1986.

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

76. sz. N A P I J E L E N T É S

Budapest, 1986. május 8.

[...]

3. ASZA-12-12

1986. május 7-én a Pesti Vigadóban⁹³³ egy kb 5x10 cm-es öntapadós címkét találtak, amelyen „Csak egy ugrás a sugár”⁹³⁴ felirat és egy halálfej, illetve koponya rajza látható.

Kapcsolataink a címke eltávolításáról intézkedtek.

Intézkedés: kísérletet teszünk az ismeretlen elkövető felderítésére.⁹³⁵

[...]

Mészáros Béláné r. alezredes
alosztályvezető

Készült: 10 pld/3 lap

Kapják: elosztó szerint

[ÁBTL 2.7.1. III/III-76/3/1986.05.08. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

⁹³³ A főváros szívében (Vigadó tér 2.), a Duna partján található, összművészeti központként működő Pesti Vigadót 1968-ban kezdték átépíteni. Az újjáépített Vigadó 1980 márciusában nyitotta meg újra kapuit a látogatók előtt.

⁹³⁴ 1980. november 7-én nyílt meg a Sugár Üzletközpont az Örs Vezér terén, a TV reklámban elhangzó „Csak egy ugrás a Sugár” szlogent az egész ország ismerte.

⁹³⁵ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „BELSŐ ELLENSÉGES TEVÉKENYSÉG [...] 8. A pesti Vigadóban f. hó 7-én délelőtt egy kb. 5x10 cm-es öntapadós címkét találtak, amelyen egy „csak egy ugrás a sugár” felirat és egy halálfej, illetve koponya rajza volt látható. A szerv kapcsolatai a címkét eltávolították. Intézkedés: az ismeretlen elkövető felderítésére intézkednek. /III/III/” ÁBTL 2.7.1. – 45/78/10/89/1986. – III/III-76-89/6/1986.05.08.

158.

**Napi Operatív Információs Jelentés a csernobili katasztrófával
kapcsolatos véleményekről
(1986. május 8.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. CSFSÉG

SZIGORÚAN TITKOS!

Szám: 61-64-84/86.

..... példány

JÓVÁHAGYOM!

/: STRÉNYI FERENC r, vör. ./
Csoportfőnök

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
83. szám

Budapest, 1986. május 08.

1. ASZA 12-14⁹³⁶

K. K. hő. örgy. [...] MSZMP tag a BM 7. HŐR. ker. – Orosháza – felderítő alosztályvezető-helyettese 1986.05.04.-én három tisztára előtt kijelentette: A szovjetek akkor jelentették be a Csernobilben bekövetkezett atomreaktorral kapcsolatos balesetet, amikor már meggyőződtek róla, hogy az amerikaiak is tudomást szereztek róla „... Milyen barát a Szovjetunió, ha még a Varsói Szerződés⁹³⁷ tagállamainak vezetőit sem tájékoztatja időben és ezzel több millió ember életét veszélyeztetik...”. Durva, sértő megjegyzést tett Gorbacsov elvtársra, majd közölte: „... ha az ember meg akarja tudni az igazságot, kénytelen hallgatni a nyugati rádiók adásait...”.

INTÉZKEDÉS: Tájékoztatjuk a kerület parancsnokát, K. örgy. ellenőrzését megszerveztük.

[...]

⁹³⁶ 14 szám bekarikázva, és egy nyíllal jelölve, hogy az információ nem ellenőrzött, ezért nem használják.

⁹³⁷ L. 275. sz. lábjegyzet.

3. HMT 12-13

K. Zsolt hallgató [...] KISZ-tag, a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola beosztottja társai előtt kijelentette, hogy a csernobili katasztrófával kapcsolatban a magyar hírközlő szervek hazudnak, a SZER viszont megmondta az igazat. Ezek szerint a reaktor robbanásának több mint 2000 fő áldozata van, Kijevben pedig zavargások voltak.

INTÉZKEDÉS: Kijelentéseit dokumentáljuk, tájékoztatjuk a főiskola parancsnokát.⁹³⁸

/: dr. BARACZKA RÓBERT r. alez.:/
osztályvezető
csoportfőnök-helyettes

K.: 2 példányban/3 lapon

K.: GS r. szds. /KJné.

K.: 1.sz.pld.: BM ÁB-i Minh.-i Titkárság + 1 lap összehasonlító tábl.

2.sz.pld.: BM III/IV-2/a. alo.

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-83/1 és 3/1986.05.08. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentések szélén kézzel Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentéseket nem használták fel, a jellel ellentétben a 3. pontban foglaltak szerepelnek az 1986. május 12-ei összefoglaló jelentésben.]

⁹³⁸ Az itt közölt alapjelentés 3. pontjából a következő szövegű összefoglaló készült: „BELSŐ ELLENŐRZÉSI TEVÉKENYSÉG [...] 6. A BM III/IV Csoportfőnökség f. hó 8-án jelentette, hogy K. Zsolt., a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola hallgatója társai előtt azt állította, hogy a csernobili szerencsétlenséggel kapcsolatban a magyar hírközlő szervek hazudnak, a SZER viszont valódi adatokat közölt. Újabb információ szerint a főiskola három másik hallgatója is hasonló kijelentéseket tett társai körében. Az információ forrása ellenőrzött; tartalma részben ellenőrzött. Intézkedés: kijelentéseket dokumentálják, és tájékoztatják a főiskola parancsnokát. (III/IV)” ÁBTL 2.7.1. – 45/78/10/91/1986. – III/III-83-91/6/1986.05.12. Az összefoglaló jelentést közreadta Müller Rolf: Májusban-titokban, i.m.

159.

**Napi Operatív Információs Jelentés tüntetés szervezéséről
(1986. május 8.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

SZIGORÚAN TITKOS!

III/IV. CSFSÉG

Szám: 61-64-84/86.

..... példány

[...]

KIEGÉSZÍTÉS

A 83. számú NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉSHEZ

LBE 12-14

1986. május 07.-én 16.05 órakor egy magát meg nem nevező nő távbeszélőn felhívta az MN Budapesti Területi Elhelyezési Igazgatóság Soroksári u. 152. sz. alatt lévő objektumát. /Telefonszám: 477-120/.

A távbeszélőt felvevő H. L. kpa. ügyeletessel minden bevezető nélkül közölte: „Holnap 16.00 órakor a Lánchídnál tüntetni fogunk az atommentes övezetért. Táblákat hozzatok!”⁹³⁹

H. L. kérdésére, hogy kivel beszél és kit hívott, az ismeretlen nő megszakította a beszélgetést.

INTÉZKEDÉS: Soron kívül tájékoztatjuk a BM III/III. Csoportfőnökséget.

/: dr. BARACZKA RÓBERT r. alez.:/

osztályvezető

csoportfőnök-helyettes

K.: 2 példányban/3 lapon

K.: GS r. szds. /KJné.

K.: 1.sz.pld.: BM ÁB-i Minh.-i Titkárság + 1 lap összehasonlító tábl.

2.sz.pld.: BM III/IV-2/a. alo.⁹⁴⁰

[ÁBTL 2.7.1. III/IV-83/Kiegészítés/1986.05.08. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

⁹³⁹ Nincs nyoma annak, hogy ebben az időszakban a csernobili eseményekkel kapcsolatban tüntettek volna Magyarországon.

⁹⁴⁰ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „Ismeretlen nő f. hó 7-én délután távbeszélőn felhívta az MN Budapesti Területi Elhelyezési Igazgatóságot és az ügyeletessel az alábbiakat közölte: »Holnap 16 órakor a Lánchídnál tüntetni fogunk az atommentes övezetért. Táblákat hozzatok!« A közlés után megszakította a beszélgetést. INTÉZKEDÉS: Soron kívül tájékoztatták a BM III/III. Csoportfőnökséget. (III/IV) ÁBTL 2.7.1.- 45/78/10/89/1986.-III/IV-83-85/5/1986.05.08.

160.

**Napi Operatív Információs Jelentés egy Amerikában tanuló
ösztöndíjas telefonbeszélgetéséről
(1986. május 9.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

88. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május „9”

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

8./⁹⁴¹ Soros Alapítvány⁹⁴² ösztöndíjával az USA-ban tartózkodó magyar állampolgár közölte a feleségével, hogy a TV műholdról készített képeket sugárzott a csernobili erőmű robbanásról, s kb. 2 ezer halálos áldozat van, 5-6 napig fog égni, mivel a grafit – amivel hűtenek – gyulladt meg, s az erős sugárzás miatt nem tudják eloltani.

Intézkedés: A III/II-3. Osztály tájékoztatja a III/III. Csfséget.

A III/II-11. Osztály tájékoztatja a SZU áb. szervet.

Forrás: 3/a rendszabály

⁹⁴¹ A számot bekarikázták.

⁹⁴² Soros György (magyar származású amerikai üzletember, közgazdász) 1983-ban alapította meg a Soros Alapítványt, amit a következő évben Magyarországra is kiterjesztett. Az Alapítvány céljának tekintette, hogy támogassa a magyar társadalom demokratizálódását. Elsőként 1984. július 27-én tették közzé a Magyar Tudományos Akadémia és a New York-i Soros Foundation közös Bizottsága nyílt pályázati felhívását. Az Alapítvány többek között támogatást ajánlott fel külföldi szakmai értekezleteken résztvevő fiatal magyar szakembereknek az utazáshoz vagy az ott-tartózkodáshoz. 1986-ban azután számos újabb pályázati lehetőséggel bővült. „Mindenek előtt az Alapítvány és a Művelődési Minisztérium pályázatot hirdetett amerikai (indokolt esetben európai) tanulmányutakra megalapozott szakmai háttérrel és programmal rendelkező szakemberek részére. A jelentkezések elbírálására az Alapítvány és a Minisztérium megállapodása alapján külön bizottság alakult, s a döntést az Egyesült Államokban az Alapítvány által létrehozott bizottság hozza meg. Még 1986 tavaszán fiatal diplomásoknak 10 hónapos oxfordi ösztöndíjat ajánlott fel az Alapítvány, 1987-re pedig emellé újabb lehetőség társult: doktori címmel rendelkező vagy kandidátusi értekezésükön dolgozó fiatal szakemberek hat hónapos oxfordi tanulmányútra pályázhattak.” [http://www.kka.hu/_soros/kiadvany.nsf/329cd37724344b06c1256d35002a10ad?OpenDocument](http://www.kka.hu/_soros/kiadvany.nsf/329cd37724344b06c12568a9006c35fd/b5a8e1e17989e9f4c1256d35002a10ad?OpenDocument)http://www.kka.hu/_soros/kiadvany.nsf/329cd37724344b06c12568a9006c35fd/b5a8e1e17989e9f4c1256d35002a10ad?OpenDocument (Utolsó letöltés: 2017. február 8.)

Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 7.
Érvényességi idő:	1986. IV. 30.
Keletkezés szaka:	bizalmas nyomozás

/III/II-3. Osztály

[...]

Készült: 19 példányban
 Kapják: elosztó szerint
 Nytsz.: 40/11-3-88/86.

Dr. Hári Károly r. ezredes
 osztályvezető

[ÁBTL 2.7.1. III/II-88/8/1986.05.09. Részlet a III/II. Csoportfőnökség által készített 88. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

161.

**Napi Operatív Információs Jelentés a Jászai Mari téri
 aluljáróban talált röpcéduláról
 (1986. május 12.)**

BELÜGYMINISZTERIUM
 III/II-11. Osztály
 1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!
 KÜLÖNÖSEN FONTOS!

89. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
 Budapest, 1986. május 12.

[...]

ELLENSÉGES PROPAGANDATEVÉKENYSÉG

5./⁹⁴³ 1986. V. 8-án a Budapest Jászai Mari téri aluljáró lépcsője melletti lámpaoszlopon a hírforrás felfedezett egy nyomdai úton előállított öntapadós kivitelben ké-

⁹⁴³ Az ötös számot bekarikázták.

szített „Paks” feliratú atombomba rajzolatát mutató röpcédulát. Ezen az A-betűből kialakítva látható a bomba.

Megjegyzés: A fentiek összefüggésbe hozhatók a Szovjetunióban történt atomerőmű balesettel. Feltehető, hogy Budapest más pontjain is elhelyezésre kerültek hasonló röpcédulák.

Intézkedés: A III/II-11. Osztály a röpcédula egyidejű megküldésével tájékoztatja a III/III. Csfséget.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 9.
Érvényességi idő:	1986. V. 8.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-8. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban
Kapják: elosztó szerint
Nytsz.: 40/11-3-96/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-89/5/1986.05.12. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentést áthúzták, nem használták fel összefoglaló készítésekor. A szöveg szélén kézírással: jelentettük.]

162.

Napi Operatív Információs Jelentés
Amerikában tanuló ösztöndíjas véleményéről
(1986. május 13.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II-11. Osztály

SZIGORÚAN TITKOS!
 KÜLÖNÖSEN FONTOS!

1. sz. példány

90. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
 Budapest, 1986. május 13.

[...]

EGYÉB INFORMÁCIÓK

12./ Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetől Soros Alapítvány⁹⁴⁴ ösztöndíjával az USA-ban tartózkodó magyar állampolgár családjával történt beszélgetés során közölte, hogy a magyar hírközlő szervek „hazudnak” a csernobili atomerőműben történetekkel kapcsolatban, mivel a rádióaktív felhő az ország fölött van. Elmondta továbbá, hogy az ott megjelenő újságok szerint az osztrákok javasolták, ne vigyék ki a gyerekeket a lakásból. Kérte családtagjait, hallgassák a külföldi rádióadásokat, a Szabad Európát⁹⁴⁵ is. Felesége megnyugtatta, hogy az egész család hallgatja

Intézkedés: A III/II-11. Osztály tájékoztatja a III/III. és a III/I. Csfséget.

Forrás:	3/a rendszabály
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. V. 9.
Érvényességi idő:	1986. V. 1.
Keletkezés szaka:	bizalmas nyomozás

/III/II-3. Osztály/

Dr. Hári Károly r. ezredes
 osztályvezető

⁹⁴⁴ L. 942. sz. lábjegyzet.

⁹⁴⁵ L. 920. sz. lábjegyzet

Készült: 19 példányban
 Kapják: elosztó szerint
 Nytsz.: 40/11-3-90/1986.

[ÁBTL 2.7.1. III/II-90/2/1986.05.13. Részlet a III/II. Csoportfőnökség által készített 90. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

163.

„Lengyel Zsolt” fedőnevű titkos megbízott⁹⁴⁶ jelentése (1986. május 13.)

Tolna m. RFK III/II. Oszt.
S Z E K S Z Á R D

Szigorúan titkos!
 Adta: „Lengyel Zsolt” fn. tmb.
 Vette: Bögre Imre r. hdgy.
 Idő: 1986. május 13.
 Hely: Kocsola, GK-ban
 Tárgy: CSIV,⁹⁴⁷ Békeküldöttség
 M.R., beruházás

Jelentés

Dombóvár és környékére május végén osztrák Békeküldöttség jön,⁹⁴⁸ mely várhatóan látogatást tesz a CSIV 4. sz. gyárában. A küldöttség látogatása május 8-ára volt tervezve, de a választások⁹⁴⁹ és a Szovjetunióban történt erőműbaleset miatt elmaradt. A küldöttséget Fertály Lajos fogadja.

⁹⁴⁶ A titkos megbízott az állambiztonsági hálózat tagja volt. Az állambiztonsági szervek a hálózati személyeket a politikai rendőrséghez fűződő „munkakapcsolatuk tartalma és együttműködésük alapja” szerint minősítették. E szerint három kategóriát alakítottak ki, az egyik kategória volt a „titkos megbízott” (tmb), aki elvi, hazafias meggyőződésből vett részt a titkos együttműködésben, és személyi tulajdonságainál és operatív lehetőségeinél fogva alkalmas volt valamely hálózati funkció célirányos és folyamatos betöltésére, de ellentétben a titkos munkatárssal „magas fokú áldozatkészséggel”, kezdeményezőkésséggel az állambiztonság szervek szerint nem rendelkezett. http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-21_5_1972.pdfhttp://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-21_5_1972.pdf. (Utolsó letöltés: 2018. január 5.)

⁹⁴⁷ Csavaripari Vállalat 4. sz. Gyára

⁹⁴⁸ Az Országos Béke Tanács közreműködésével 1986-ban osztrák fiatalok egy hetet töltöttek Dombóváron. https://library.hungaricana.hu/hu/view/TolnaMegyeiNepujasg_1986_07/?pg=188&layout=s (Utolsó letöltés: 2018. január 5.)

⁹⁴⁹ L. 561. sz. lábjegyzet.

Május elsején vállalatunk dolgozói a gyár előtt gyülekeztek és onnan vonultak a lovas pályán rendezett majálisra. Említésre méltó esemény nem történt. A CSIV 4. számú KISZ szervezete másodszor nyerte el a KISZ KB Vörös Vándorzászlaját.⁹⁵⁰

A szovjet gépi beruházás befejeződött, mivel a szovjet fél a szerződésben vállalt kötelezettségeknek nem tett eleget. A Vállalatnak ~23 mill. Ft beruházási kölcsönt kellett a Banknak visszafizetnie, mivel másra nem engedélyezték a felhasználását.

M. R.-ről újabb információ birtokába nem jutottam.

Kocsola, 86.05.13.

Lengyel Zsolt

Értékelés

Az információ:

- keletkezésének ideje: 1986. május 13.
- érvényességi ideje: 1986. máj. 13-tól folyamatos
- keletkezésének op. szaka: szűrő-kutató munka
- tartalmi titkossági foka: szigorúan titkos
- minősítése: helyi értékű
- ellenőrzöttsége: nem ellenőrzött

A forrás megbízható, ellenőrzött.

A tmb. a találkozón pontosan megjelent, és új, helyi értékű ismereteiről tett jelentést.

Egy osztrák békeküldöttség érkezéséről, a május 1-jei ünnepről, valamint a szovjet gépi beruházás körülményeiről kapunk új ismereteket.

M. R.-ről, NSZK-beli tartózkodásának fejleményeiről a tmb. nem tudott információt szerezni.

Intézkedés

A CSIV 4. sz. gyárában a hivatalos kapcsolatok figyelmét felhívom az osztrák békeküldöttség itt tartózkodása alatt megnyilvánulásai fokozott figyelemmel kísérésére, a szovjetunióbeli szerencsétlenség miatti esetleges pánikkeltés stb. elkerülése érdekében.

Feladat

Kísérje figyelemmel a békeküldöttség résztvevőinek magatartását, a gyári dolgozók reagálását az itt tartózkodásuk miatt kialakult hangulatváltozást.

⁹⁵⁰ A KISZ Központi Bizottságának Vörös Vándorzászlaját elismerésül adták egy évi munkáért a KISZ szervezeteknek.

Szerezzen újabb ismereteket M. R. vonatkozásában.
A következő találkozó ütemezés szerint lesz.

Egyetértek

Dr. Horgos Ferenc r. őrgy.
osztályvezető

Bögre Imre r. hdgy.

[ÁBTL 3.1.2. M-41553 199-200 p. Lengyel Zsolt fn. tmb. jelentése. Eredeti, fedőnéven aláírt, kézzel írt tisztázat. A Jelentés tetejére utólagosan készített gépelt fejléc. A jobb felső sarokban olvashatatlan szignó, 05.20. szerepel. A jelentés végén Dr. Horgos Ferenc által jóváhagyott, Bögre Imre által aláírt, gépelt tisztázat.]

164.

Napi Operatív Információs Jelentés a csernobili katasztrófával összefüggő „ellenséges firkálásokról” (1986. május 14.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III-B. Önálló Alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

11-20/80/1986.

80. NAPI JELENTÉS
Budapest, 1986. május 14.

1./ ASZA-12-12

A BRFK III/III osztályának jelentése szerint 1986. május 11-én a kora reggeli órákban az V. kerület több pontján a csernobili katasztrófával összefüggő ellenséges firkálásokat találtak.

A helyszínek megtekintése közben Dr. D. Z.-nal, a SOTE tudományos ösztöndíjas tanárával szemben, rendőri intézkedés történt, mivel nevezett az ellenséges szövegről fényképfelvételt készített egy barátja társaságában. A felvételek készítéséről több NSZK áp. SOTE hallgató is tudott, a fényképezőgépet is az egyikük – B. K. N.– bocsátotta D. Z. rendelkezésére. Dr. D. az intézkedést – a fényképezőgépből a színes filmek lefoglalását jogtalannak tartotta, mivel az ellenséges feliratoknál „nem volt kitéve a fényképezni tilos tábla”.

Intézkedés:

- a BRFK nyomozást rendel el az ismeretlen elkövető(k) felderítésére.
- intézkednek „R do.” megnyitására.⁹⁵¹

[...]

Mészáros Béláné r. alezredes
alosztályvezető

Készült: 10 pld / 3 lap
Kapják: elosztó szerint

[ÁBTL 2.7.1. BM III/III-80/1/1986.05.14. Részlet a BM III/III. Csoportfőnökség 80. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

165.

Részletek a Szabad Európa Rádióhoz
1986. május 7–13. között beérkezett telefonüzenetekből
(1986. május 14.)

HUNGARIAN SERVICE
14 May, 1986

TELEFONHÍVÁSOK
XXXXXIII.

May 7-9, 1986

[...]

„Kérném fontos információt a csernobili katasztrófáról és mennyire veszélyes az emberi szervezetnek. Köszönöm.”

[...]

⁹⁵¹ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „[...] Belső ellenséges tevékenység [...] 4./ A BRFK nyomozást rendelt el ismeretlen tettesek felderítésére, akik f. hó 11-e reggelét megelőző időszakban az V. kerület több pontján a csernobili katasztrófával összefüggő ellenséges firkálásokat követtek el. A helyszínek megtekintése közben rendőri intézkedést Dr. D. Z.-val a SOTE ösztöndíjas tanárával szemben, aki egy barátja társaságában fényképfelvételt készített az ellenséges szövegről. Miután a filmet lefoglalták D. kijelentette, hogy az intézkedést jogtalannak tartja, mivel az ellenséges feliratoknál nem volt kitéve a fényképezni tilos tábla”. A fényképezőgépet B. K. N. nyugatnémet állampolgár, a SOTE hallgatója bocsátotta D. rendelkezésére. Intézkedés: Intézkednek rendkívüli esemény dosszié megnyitására. (III/III) ÁBTL 2.7.1. – 45-78/10/93/1986 - III/III-80-90/3/1986.05.14.

„Kérném szépen, tegnap, május 6-án, anyósom felhívott engem Budapestről, hogy ismét kora reggel hajnalban robbanás történt szintén Szovjetunióban ugyanazon a helyen, ahol előtte egy héttel. Tekintettel, hogy nálunk szovjet dolgozók dolgoztak, tegnap azonnal hazarendelték őket. Kérném, tessenek ennek utánajárni, hogy ez igaz-e, vagy csak valami félreértés történhetett? Köszönöm. Viszonthallásra.”

[...]

/ÜZENETKÍVÁNSÁG/

„Érdeklődnék, hogy miért szűnt meg Molnár Györgynek a SPORT és ÖRÖKSZÉP MELÓDIÁK című műsora? Szerveznek-e helyette újat, és ha igen, mikor és milyen jellegű műsort? Köszönöm.”

„A legújabb pesti humor a radioaktív sugárzással kapcsolatban. A kijevei munkások május elsején sugárzó arccal vonultak fel. A magyar rádió közölte, hogy rend van a kijevei sugárzás ellenére is a környéken. Elfelejtette hozzátenni, hogy halálos rend. Megvan a magyar televízióknak a stílszerűsége, ugyanis, este a televízió híradójában Sugár András⁹⁵² vezette a műsort. A kijevei magyar diákokat pedig azért nem érte sugárzás, mert őket megvédte a rendszerellenességük. Egyébként Moszkvának a legújabb 20-ik századi „Fényes szelek”⁹⁵³ főpróbája volt azzal együtt, hogy a Vasfüggöny⁹⁵⁴ ki akarják cserélni „Sugárfüggönyre”.

„Jó estét kívánok. A Kossuth Rádió egyik krónikása a tokiói konferenciával kapcsolatosan a „Heteket”⁹⁵⁵ azzal vádolta, hogy megkísérelték, úgymond, sarokba állítani a Szovjetuniót. Ehhez a zsargonhoz lenne hozzáfűznivalóm. A sarokba állítás vala-

⁹⁵² A műsorral kapcsolatban lásd 151. sz. dokumentum IV. fejezetét.

⁹⁵³ A „*Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják*” kezdetű mozgalmi dal, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének indulója volt. Itt valószínűleg a telefonáló a népi kollégistákat, a kommunista hatalomátvétel segítőjeként, „janicsárjaiként” értelmezi, de elképzelhető, hogy a Jancsó Mikós által rendezett, 1969-ben bemutatott *Fényes szelek* című magyar nagyjátékfilmre utal, amelyben a népi kollégisták egy csoportja megszáll egy papi liceumot. Jancsó Miklós a filmjében az 1940-es évek második felében működő népi kollégiumi mozgalom kapcsán a hatalmi erőszakot mutatja be. A népi mozgalomról részletesen l. többek között: Pataki Ferenc: *A Nékosz-legenda*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.; Papp István: *A magyar népi mozgalom története – 1920–1990*. Jaffa, 2012., <http://www.lezo.hu/nekosz/rubikon.html> (Utolsó letöltés: 2017. november 28.)

⁹⁵⁴ Az NDK, Csehszlovákia és Magyarország nyugati határainál megépített, gyengeáramú jelző- és mechanikai határvédelmi rendszer.

⁹⁵⁵ L. 464. sz. lábjegyzet.

mikor a kisgyermek bűntetése volt. A szovjet rendszer 1917 óta, ami legalábbis az eltelt időt illeti, régen belépett a nagykorúságba, sőt szerintem a jól megérdemelt nyugdíjhatárt is elérte. A nagykorúságban elkövetett főbenjáró bűnökért pedig egyes országokban halálbüntetés is jár. A népirtásért, az emberi- és szabadságjogok eltiprásáért, a terrorizmus burkolt támogatásáért, a saját, a szomszédos államok és a földkerekség népei egészségének tudatos veszélyeztetésért a sarokba állítás pedig képletesen is enyhe kifejezésnek számít.”

„Halló, jó estét kívánok. Üdvözölni szeretném a rádiójukat a 37-ik évforduló⁹⁵⁶ alkalmából, és nagyon sok minden jót kívánok. Ezúton szeretnék megköszönni mindenféle olyan információt, amit az emberek tudtára hoznak, és köszönök nagyon mindent. Tudom, hogy nem vagyok hülye.”

„Jó reggelt kívánok. Naponta több hírt szeretnék hallani, nem magam nevében mondom – több ember nevében, Keletről hívok, ez normális dolog, a csernobili tragédiával kapcsolatban, mert itt, ami van a magyarlakta vidéken, elég. Elég gyér-gyatra ellentmondásos információk vannak. A TV ezt mond, egyik szavával csapja agyon a másikat. Szóval, szeretnék, hogyha gyakrabban, naponta gyakrabban hallhatnánk a SZER-től mélyebb, tartalmasabb információkat, mint amit ezek a keleti híradó szervek itt élénk tálnak, mert nem bízok az ember, nem bízok semmiben, ami itt van. Nagyon megköszönnék, ha kérésünknek eleget tenne a SZER. Sok-sok ember nevében, azt hiszem indokolatlanul meg lehet ezt magyarázni. Az ember nyugtalan, és nem hisz abban, hogy ez így van. Meg aztán nem tudom, miért nevezik ezt tragédiának? Ez katasztrófa. A tragédia és a katasztrófa az kettő, és ez katasztrófa volt. És ne adja Isten, még lehet, hogy mi fogjuk fizetni a Nyugatnak a kárpótlást, amit az oroszoknak kellene. És pláne még informálva se vagyunk rendesen, kellőképpen. Nagyon, nagyon nyugodtak lennénk, ha bővebb információkat kapnánk.”

„Hogy vonulnak fel az oroszok május elsején? Sugárzó arccal. Március 15-e.”

„Mi a különbség a magyarok és az oroszok között? Az a különbség, hogy a magyaroknak egy ugrás a sugár,⁹⁵⁷ az oroszoknak ott a sugár. Budapest.”

⁹⁵⁶ L. 920. sz. lábjegyzet.

⁹⁵⁷ L. 934. sz. lábjegyzet.

Jó napot kívánok. Magyarországról telefonálok. Érdeklődni szeretnék, hogy itt a sugárzás mennyiben nyilvánul meg, tehát megszűnik-e? És lenne még egy kérdésem....”

May 9-12, 1986

„Tisztelettel üdvözlöm Önöket, „Vaskapocs” jeligére jelentkezem ismét. Magyarországon a Vezetés Továbbképző Intézet becslése szerint a vezetők 70 százaléka alkalmatlan a párt adta hivatal betöltésére. Ezek a selejtvezetők vagy elküldik, vagy nem adnak kvalifikált munkát a náluk jóval tehetségesebb beosztottaknak. Hasonló oka van annak is, hogy az orosz birodalom a KGST szakosodásra hivatkozva nem engedi újjáteremteni a magyar repülőgépgyártást, személygépkocsi-gyártást, kifejleszteni a rakétatechnikát. Megszabni, behatárolni azt, hogy egy nemzet mit alkothat, nem más az eddig is alkalmazott erkölcsi sorvasztás mellett, mint szellemi sorvasztás. Egy többé-kevésbé hasonló kényszerállapotnak a forrását, a mohácsi vést a törökök nem ünnepeltették meg velünk, míg napjaink magyar kényszerhelyzetének nyitányán, április 4-én annyi vörös zászlóval pakolják meg az ország középületeit, hogy a csernobiliiek által exportált radioaktív sugárzás mellett, rendszeres ultra vörös sugárzást is kapunk. Enyhén szólva, ez sem veszélytelen. További jó munkát kívánok önöknek.”

„Igen tisztelt SZER. Kérem, közöljék ezt az üzenetemet annak az illetőnek, aki röhögni mert az éjféle műsor zárómondatán. Hogyha van ideje, vagy bátorsága ennek az illetőnek, adja meg a pontos címét és nevét a rádiónak telefonálva be, mert az ilyen csak vörös lehet, akinek nincs érdekében a függetlenség és nevet rajta. De azt üzenem annak is, aki Reagan elnök urat terroristának merete nevezni, ugyanezt, az is legyen olyan bátor, ne egy külföldi állomáson bátorkodjon, ha a magyar kormányt nem bírálja. Ebben az ügyben én sem vagyok amúgy teljesen elégedett Reagan úrral, mert még él az a Gaddafi [sic!].⁹⁵⁸ Akkor lennék elégedett, ha már lebombázta volna.⁹⁵⁹ Ezt annak üzenem, aki terroristának nevezi. Csak ennyit akartam....”

/NŐI HANG/ „Tisztelt SZER. Nagyon sokat hallunk Csernobilról, szinte naponta. De joggal teszem fel a kérdést, mi van a magyar uránnal, és a paksi atomerőművel? Erre kérünk sürgős választ. Vagy talán erre nem jut műsoridő? Tisztelettel. /BEMONDJA NEVÉT/.

⁹⁵⁸ Helyesen: Moammer Kadhafi; 1969–2011 között Líbia vezetője.

⁹⁵⁹ L. 520. sz. lábjegyzet.

„Kérem, szíveskedjenek Medjugorjéről⁹⁶⁰ ismét felvételt csinálni, ill. közvetíteni. Ezt kérjük nagyon sokan.”

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

„Jó napot kívánok. Érdeklődni szeretnék, hogy az éjféli hírekben mi lesz?”

„Rohadjatok meg, szemét ellenforradalmár banda, rohadjatok meg, rohadt patkányok.”

„Magyarországon nagyon rosszul lehet hallani a SZER-t. Ezt kellene megváltoztatni valahogy.”

„Halász Péter szerkesztő úrnak nagy tisztelettel. Mit lát a magyar tévénező? Egy egészen közönséges, lapos gyárépületet, amelynek egyik sarka feltehetőleg rombadőlt, kigyulladt, elégett. Ez az épületszerkezet fekete. Aztán látni egy hosszú emelvényt, ritka látvány a magyar televízióban, amelyről komoly tudós professzorok, közéleti személyiségek, miniszterek, miniszterelnök-helyettesek közlik, hogy baleset-szerencsétlenség-katasztrófa – ki-ki válogathat a neki megfelelő kifejezés között – következett be, de a hős kijevei autóbuszsofőrök, és a minden bizonnyal életüket kockáztató pilóták milyen különleges módszerekkel dolgoznak a kár elhárításán. Mit hall a magyar rádióhallgató? Azt, hogy bár ez a sajnálatos incidens-baleset-szerencsétlenség-katasztrófa bekövetkezett, különösebb aggodalomra nincsen semmi ok. A máskor aranyat érő májusi eső a radioaktív sugárzást bemossa a földbe, amelynek tartalma ingadozó. Mit nem hall a magyar rádióhallgató? Részleteket arról, miképpen segíthetné a Nyugat különleges eszközeivel a bajba jutottakat, és milyen módon, milyen úton jut-e segítség a Szovjetunióba. Nem hallja, mert a Szabad Európa adásait ilyen esetekben fokozott mértékben zavarják. Mit gondol egy magyar átlagember? Katasztrófák mindig voltak, és mindig lesznek az emberiség életében. Ilyen volt a tavalyi felső-olaszországi gátszakadás,⁹⁶¹ és a bhopali gázkiömlés,⁹⁶² amiről min-

⁹⁶⁰ Bosznia-Hercegovinában található település. Annak ellenére népszerű zarándokhely, hogy a római katolikus egyház az itt „észlelt” Mária-jelenéseket nem ismeri el.

⁹⁶¹ 1985. július 19-én az észak-olaszországi Trento város melletti Stava település közelében lévő víztározó gátja átszakadt, a kiömlő víz több mint kétszáz ember halálát okozta. (L. *Népszabadság*, 1985. július 22-i sz.) https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1985_07/?pg=0&layout=s (Utolsó letöltés: 2017. január 4.)

⁹⁶² L. 738. sz. lábjegyzet.

den magyar embert részletesen informáltak. Láttuk a halottakat, az áramló gázt, a megcsonkított arcú sebesülteket. Ez egyoldalú tájékoztatás volt. Még arról, hogy míg minden maroknyi nyugtalan fegyveres baloldali csoport támogatása internacionalista kötelezettség, addig az atomfelhő nyugodtan hömpölyöghet Európa felé. Erről idejében értesíteni a nyugati kultúrnépeket nem ...” /MEGSZAKAD/

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

/ÜZENETKÍVÁNSÁG/

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

„Lenne egy viccem az Önök számára. Jó lenne, ha valamelyik műsorukban bemondanák, mi a különbség egy köcsög és egy atomerőmű sérülése között? Az egyik a csorba, a másik a „Gorbacsorba”. Ezen kívül lenne egy mondásom, mégpedig a következő, hogy az atomerőmű megsérülése a Szovjetunió vezetésének élén Gorbacsorbát ejtett. A harmadik. Hogyan lehetne rövidíteni a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi bizottságának politikai bizottságát? Gorba csorda. Köszönöm. Örülnék, ha nem várnának egy hétig a HALLGATÓK FÓRUMÁIG.”

„A május elsejei felvonuláson a csepeli munkás ifjúság valószínűleg az idén is a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola másod- és harmadéves állományából került ki, akik a főiskola szerint önként maradtak bent erre a nemes feladatra. Ezeket onnan lehet felismerni, hogy jó idő esetén katonai egyen-cipő, katonai egyen-nadrág és fehér ing a felszerelésük, rossz idő esetén ehhez még egy melegítő felső társul. Valószínűleg a többi katonai főiskola is elvállal egy-egy ilyen „cuclista”⁹⁶³ [sic!] nagyvállalatot, ami persze nem egészen helyénvaló dolog. Mellesleg megjegyzem, hogy atombombát kellett volna dobni Gaddafi fejére, feltéve, hogy az egyedül áll a sivatag közepén. Sajnos, ez nem állt fent, így csak ez a megoldás volt, amit igen helyeslek, és még az esemény bekövetkezése óta nem találkoztam olyan felső-iskolai végzettségű emberrel, aki elítélte volna ezért az Egyesült Államokat. Maradtam tisztelettel állandó hallgatójuk. Viszonthallásra.”

„Jó estét kívánok, kedves automatikus telefonválaszoló. Ma vasárnap délben véletlenül közölték Domokos Pálnak a csángókról szóló előadását. Nagyon jó volt, kitű-

.....
⁹⁶³ A „szocialista”, gúnyolódva.

nő volt. Azért mondtam, hogy véletlenül közölték, mert különben, kérem, a Fischer Rebekának meg a Bocskor Ágnesnek, meg a Kárász Katónak a /GÚNYOSAN MONDJA/ Tel-Avivból meg innen-onnan szóló jelentéseit közvetítik. Ne azt közvetítsék, kérem, az ilyeneket, mint a Domokos Pálnak az előadását, azt közvetítsék sokszor, gyakran. Nagyon szépen köszönjük előre is, mi magyar hallgatók.”

„Hello, is Father Miklós there?” /ROSSZ KAPCSOLÁS/

„Jó estét kívánok. A mai nap hírszolgáltatás keretében tudomásul adták a hallgatóknak, hogy a Közös Piac élelmiszer stoppot létesített e hónap végéig a kelet-európai államokból beimportált élelmiszer, gyümölcs és zöldségekre vonatkozólag. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy az olaszok ellenezték ezt az élelmiszer stoppot, és még szigorúbb rendeleteket kívánnak létesíteni. Ugyanakkor, ma, május 11-én a BBC ugyanezt a hírt közvetítette, de pont az ellenkezőjét, hogy az olaszok ellenzik ezt az élelmiszer stoppot, mert túl drasztikusnak találják a Közös Piac szabályait, és enyhíteni kívánnak e szabályzaton. Hogy lehet ilyen ellentétes híreket közvetíteni ugyanaznap a Közös Piaci rendeletekkel kapcsolatban. Én megmondom őszintén, nekem inkább a BBC híre értékesebb, de ez egy-két napon belül tisztázódni fog. Tehát, ezt az ellentétes hírt korrigálni kellene, és sajnos, ez ugyancsak nem vet jó fényt a Szabad Európa hírszolgáltatására. Jó munkát továbbra is – több figyelmet. Viszonthallásra.”

/NŐI HANG/ „Halló, már beszélhetek? Jó estét kívánok. Budapestről beszélek. A nagy atomfélelem idején hiába vártuk Baráth Norbert higgadt, nyugalmat árasztó szavát. Minket mindig ő szokott a bonyolult kérdésekben eligazítani. Tudjuk, hogy mindig rengeteget dolgozik, de amikor ilyen események vannak, éppen azért nagyon hiányoznak megfontolt szavai. A HALLGATÓK FÓRUMÁN várjuk személyes választ. Hol járt, mit alkotott számunkra az elmúlt hetekben? További jó munkát.”

[...]

„Kézit csókolom, jó reggelt kívánok. A 2 perc az elég kevés nekem, de annyit szeretnék kérni – nem szeretek különben automatára beszélni. Magyarországról szeretnék tudni nagyon sok mindent, hogy mennyire veszélyes és milyen következményei vannak ennek a bizonyos atomrobbanásnak, ami a ruszkiknál bekövetkezett? Köszönöm szépen asszonyom, a 2 perc az előbb nem járt le. Amennyiben önöknek lehetőségük van rá, hogy engem részletesen személyesen tájékoztassanak, akkor ... /BEMONDJA TEL. SZÁMÁT/. Szeretném, hogyha tájékoztatnának személyesen,

részletesen, hogy Magyarországon mi várható megbetegedések, és egyéb kihatások szempontjából az atomerőmű robbanással kapcsolatosan. Köszönöm szépen. Ennyi az egész. Üdvözlettel.”

[...]

May 12-13, 1986

/NŐI HANG/ „Tisztelt SZER. Nővérem nevében is beszélek, aki Paks közelében lakik. Három 6 éven aluli kisgyermek van. Nemcsak ő, hanem az egész környezet, mondhatom, az egész Dunántúl is rettegésben van. Az Istenre kérjük, közöljék, mi várható Pakson, ill. történhet-e hasonló katasztrófa? Ennél fontosabb probléma ma számunkra, magyarok számára nem létezik. Üdvözlettel /BEMONDJA NEVÉT/.”

„Azt szeretném megkérdezni, hogy a BESZÉLŐ-t⁹⁶⁴ és az AB Kiadó⁹⁶⁵ könyveit hol lehet megkapni?” /MEGSZAKAD/

„Még mindig nem javították meg az automatának azt a neveletlen ...”
/MEGSZAKAD/

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

„Üdvözlöm Önöket. Ismét „Vaskapocs” jelígre jelentkezem. Kérdésem volna, hogy ha úgy érzik, hogy hasznomat vehetnék, akkor valahogy jelezzék ezt nekem a rádión keresztül. Másik, egy ismét jegyzet. A mai orosz birodalom a második világháborúban az áruló Romániát és Csehszlovákiát többek bólogatása közepette megjutalmazta Magyarország Erdélyével és Felvidékével. Ezen kívül valahányszor bünteti népünket, felteszi a kérdést, hogy csapataink miért voltak a Donnál? Ám ezt a kérdést 1968 óta nem teheti fel, mert azt válaszolnánk, hogy a második világ-

⁹⁶⁴ 1981-től a rendszerváltásig illegális publikációként megjelenő folyóirat.

⁹⁶⁵ Az 1982-ben megalakított „AB Független Kiadó” szamizdat folyóiratokat, magyar és külföldi szerzőknek a hivatalos tájékoztatáspolitikai által tiltott politikai, történeti és szépirodalmi műveit adta ki.

háborúban azért voltunk a Donnál, amiért 1968-ban Csehszlovákiában. Jó munkát kívánok önöknek és kérem, hogy válaszoljanak. Viszonthallásra.”

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

„Igen, legyenek szívesek mondják be, hogy Magyarországon mennyi a szennyeződés?”

/LEMEZKÍVÁNSÁG/

[ÁBTL 1.11.4. - 67/9 - 2685 - SZER telefonhívások XXXXIII. - 1986. 05. 14. (71.d.) Géppel írt, kézírással javított, aláírás és pecsét nélküli másolat.]

166.

Napi Operatív Információs Jelentés metróban talált röpcédulákról (1986. május 19.)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III-B. Önálló Alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

11-20/83/1986.

83. NAPI JELENTÉS
Budapest, 1986. május 19.

[...]

5./ ASZA-12-12

A BRFK III/III osztályának jelentése szerint folyó hó 15-én a reggeli órákban 2 db, eltérő szövegű, kézzel írt röpcédulát találtak a metró Árpád-hídi végállomásán. Az ismeretlen elkövető – a csernobili katasztrófa kapcsán – mindkét irományában szélsőségesen ellenséges hangnemben támadja a magyar és a szovjet állami és pártvezetést.

A röpcédulát a METRÓ dolgozói beszolgáltatták a X. kerületi Rendőrkapitányságra.

Intézkedés:

- az irattári ellenőrzés és a szakértői vizsgálatok végrehajtása,
- az ismeretlen elkövető felderítéséhez szükséges adatgyűjtést megkezdték.⁹⁶⁶

Mészáros Béláné r. alezredes
alosztályvezető

Készült: 10 pld / 3 lap

Kapják: elosztó szerint

[ÁBTL 2.7.1. BM III/III-83/5/1986.05.19. Részlet a BM III/III. Csoportfőnökség 83. sz. Napi Operatív Információs Jelentéséből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat.]

167.

**„Deák Ferenc” fedőnevű titkos megbízott jelentése
a csernobili események kapcsán kialakult véleményekről
az egyetemi hallgatók körében
(1986. május 19.)**

Adta: „Deák Ferenc” fn. tmb.

Hely: Nyilvános

Vette: Német László r. fhdgy.

Tárgy: A csernobili eseményekről

Idő: 1986. május 19.

Csernobil

Először csupán újsághírből olvashattunk a szerencsétlenségről. Az első híradás után sokakban fel sem ötlött mit történhetett. Már annyit hallhattunk a szerencsétlenségekről, terrorizmusról és reaktorbalesetekről, hogy ez már fel sem tűnt. Hiszen már annyi volt belőle. Csupán a robbanás ténye keltett néhány gondolatot.

⁹⁶⁶ Az itt közölt alapjelentésből a következő szövegű összefoglaló készült: „Egyéb események, információk 6./ A BRFK áb szervének jelentése szerint folyó hó. 11-én a reggeli órákban 2 db, eltérő szövegű, kézzel írt röpcédulát találtak a metró Árpád-hídi végállomásán. Az ismeretlen elkövető – a csernobili katasztrófa kapcsán – mindkét irományban szélsőségesen ellenséges hangnemben támadja a magyar és a szovjet állami és pártvezetést. A röpcédulát a metró dolgozói beszolgáltatták. Intézkedés: - elvégzik az irattári ellenőrzést, a szakértői vizsgálatokat; - az ismeretlen elkövető felderítéséhez szükséges adatgyűjtést megkezdték. (III/III) ÁBTL 2.7.1.- 83-96/6/1986.05.19. Az összefoglaló jelentést közreadta Müller Rolf: Májusban-titokban, i. m.

Mi robbanhat fel egy atomerőműben? Talán valami gázvezeték vagy talán valami egyéb? Csupán találgathattunk. Minden esetre a további hírek újabb és újabb részleteket közöltek a balesetről. Az első „gyanús” a 30 m-es láng volt. Ha jól meggondolja az ember 30 m kb. olyan magas, mint egy 10 emeletes bérház. Na, azért ekkorát csak nem robban a gázvezeték, s vajon mi éghet ekkora lánggal? Aztán jöttek a hírek a kitelepítésekről. Itt már azért lehetett tudni mi történhetett. Ekkor már szinte mindenki csak a balesetről beszélt. Jöttek a hírek, a rémhírek innen-onnan, de pontosat senki sem tudott. Megjelentek a sugárzást mérő helikopterek az ország légtérben és összeültek az ország fontosabb emberei is. Itt már bizonyos volt, hogy nem csupán vegyi robbanás történt az erőműben. Közben Lengyelországban kiosztották a jódtablettákat (mint később kiderült) hiszen az első légmozgások É, ÉK-re sodorták a már elismert sugárszennyeződést. Ennek nagyságáról még mindig csak találgatások voltak. Minden esetre biztató volt az esténkénti nyugtatgatás a szennyezettség minimális létéről és a fokozott óvatosságra való figyelmeztetés. Az újságpapíron röpdöstek a legkülönbözőbb rádióaktivitási egységek és különböző izotópok. Sokan nem is hallottak ilyesmiről, arról nem is beszélve egyáltalán tudták-e mi van mögöttük? Közben, pedig jöttek a hírek a halottakról, az amerikai orvosokról, a homokot és egyéb sugárzást nyelő anyagokat szóró helikopterekről, a hősies helytállásról és az újabb kitelepítésekről.

Megsárgultak a tulipánok levelei, a reteklevél, 2 Ft lett egy fej saláta és az emberek elkezdték mellőzni a tejet. Volt, aki legyintett, más alig akarta elhagyni a házat, volt, aki már a világvégét jövendőlte, más napozott és strandolt, mintha semmi nem történt volna. (Persze ezek voltak túlnyomó többségben.) Majd ismét jöttek a hírek az újabb halottakról, az élelmiszer embargóról, a csökkenő sugárzásról. – Azért mégis jó ha van egy Kárpátok – gondolták sokan, s éltek életüket. Később újabb hírek jöttek, a radioaktív jódt csupán fele volt a kibocsátott szennyezésnek, a többi az cézium és még a többi, ami sokkal később bomlik. Aztán ott a blokk teljesítménye több mint a kétszerese a Paksénak és különben is már elavult konstrukciójú volt, (de csupán 5 éves) a paksi pedig sokkal korszerűbb vízhűtésű, amiben nem éghet a grafit.⁹⁶⁷ Most már tudjuk, hogy meghalt a 23 ember sugárfertőzésben és legalább 40-en vannak életveszélyes állapotban és több tucat olyan ember, aki 1-2 éven belül meghal. (Nem lehet elfelejteni a következményeket.) Több mint 100 ezer embert telepítettek ki. A környező országokban terhességmegszüntetéseket végeznek és állítólag Magyarországon is vannak sugárfertőzöttek az ország ÉNY-i vidékein, de erről már kevesen tudnak.

Deák Ferenc

⁹⁶⁷ Az erőmű felépítéséről, az erőmű-típusokról l. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

Értékelés:

A jelentés helyi belső elhárítási – hangulati-értékű információkat tartalmaz. A tmb. tényanyagát és hangulatát tekintve is jól jellemzi az egyetemi hallgatók véleményét, hozzáállását a történetekhez.

A tájékoztató stílusa – kivételesen – nem az információ jelentőségének megfelelő.

Feladat:

Tekintettel a közelgő tanulmányi szünetre – melyet állandó lakásán tölt a tmb. konkrét feladatot nem kapott.

Németh László r. fhgy.

K: 1 pld/H-69185.

[ÁBTL 3.1.5. – M-41619 43-44/1 p. Tollal írt, kézírásos Deák Ferenc fedőnéven aláírt tisztázat. A Jelentés tetején Németh László által utólag gépelt fejléc. A jelentés végén Németh László géppel írt, aláírt, feljegyzése.]

168.

**Részletek a Szabad Európa Rádióhoz
1986. május 15–19. között beérkezett telefonüzenetekből
(1986. május 21.)**

HUNGARIAN SERVICE
21 May, 1986

TELEFONHÍVÁSOK
XXXXIV.

May 15-16, 1986

/NŐI HANG, FRANCIA AKCENTUSSAL/ „Nemrég óta hallgatom a SZER hangját. Nagyon örülök neki, és sajnálom, hogy évtizedek óta nem hallottam, de nincs elég időm felvenni a címüket, például Bécsben. Szeretném a bécsi címet. Itt Franciaország. Már egy néhány ideje, hogy mivel telepátiával foglalkozom, volt egy furcsa gondolatom, de gondoltam, hogy nem jó még, mert Magyarország felszabadítása még túl korán van”.

/NŐI HANG/ „Jó napot kívánok. Keserű, szomorú magyar vicc. Csernobilból új sugárutak indultak a temetők felé”.

[...]

„Szeretettel köszöntöm a szabad világot. Május elseje előtt sétálva a ligetben, különös dologra lettem figyelmes. Lovas rendőrök, motoros rendőrök hada a Lenin szobornál. Következő volt felírva Lenin köpenyére: „Ne vigyorgj Iljics, nem tart ez örökké, mert 150 év alatt sem váltunk törökké”. Ott mosták, foltozták, javították Lenin köpenyét. Öröm töltötte el a szívem. Biztos, hogy nem fog örökké tartani”.

[...]

May 17-19, 1986

„Jó reggelt minden kedves lehallgatónak, itt a pesti humor beszél. Hogyan védekezünk például a sugárfertőzés ellen? Fehér lepedőbe burkolózzunk, és megindulunk az új köztemető felé. A májusi eső már forintot sem ér. Örömhír. Sugár András sugárzó arccal vette át a sugárfertőzés vigaszdíját. Kitűnő mellésugárzásaiért a magyar sugárzó sóderszövetségtől. Álhír. Nem kerül dutyiba az, aki a parabola antennával kísérletezik. Gondolok itt a tévé külföldi vételére. Rémhír. Külföldi adások zavarására fordítandó óriási összegeket felajánlották a csernobili áldozatok megsegítésére. Hirdetés. Aki radioaktív pocsolába lépett, az részt vehet egy nyugatellenes tüntetésen a Moszkva téren. Történelmi hír. Nagy Péter cárnak nincs elég bátorsága, hogy teljesen lenyírja a bojárok hosszúra nőtt szakállát. Irodalmi hírek. Krassó Gyurinál még Moldova Gyuri is jobban bazsevált. Gyász hír. Remélem, a május 2-i felhőszakadás nemcsak engem, és az utcán rohanó kisiskolás gyermekeket találta meg, de a karrieristákat, hóhérokat és”

[...]

„Most kapcsol, mit kapcsoljak? Most mondja el a kéréseit. Most kéne mondani? Most mit mondjak? Mi volt Csenovilben [sic]?”...

„Szeretném megtudni, mi újság Csenovilban [sic!]?”.....

[...]

„Jó napot kívánok. A mai napon a Munka Világa műsorában volt szó arról, hogy ezzel a csernobili katasztrófával kapcsolatban micsoda szemét módon jártak el. Nos, ebben az volt az érdekes, hogy a Munka Világában a riporter elmondta, hogy ezt még a május 1-i felvonulás miatt – ez politikai indokokból történt – hagyhatták, majd május 2-ától már arról kezdtek beszélni, hogy ne menjenek ki az emberek a szabad levegőre, minél kevesebbet töltsenek kint a szabad levegőn, óvatoskodjanak az esőtől, tehát ennek mind politikai indokai vannak. Na most, akárhogy is mondja

el a Szabad Európa Rádió, amit hallunk, hogy ez hogy történik, mint történik, az még mindig kevés. De, hogy ilyen konkrétumok, ezt itten minden ember a bőrén érezte, ebből tud rájönni az igazi hazugságokra. Azon kívül szeretném még fölhívni önöknek egy másik érdekes dologra a figyelmet, amivel mi egy jó páran a barátaimmal keresztül tudjuk az embereket rávezetni, hogy mi fog ezután következni. Az 1986. április 26-i, pont szombati, Népszabadság vezércikkének címe „Tempót váltani”, ami úgy kezdődik, hogy ebben az évben 400 millió dollár többletnek kell lenni hazánkban. Azon felül továbbra azt írja, hogy ebben az elkövetkező negyedévben már 270 millió dolláros passzívum van. És ezt az összeget most be kellene hozni az év végéig. Na de olyan emberekkel is beszélünk már, akik ehhez népgazdasági szinten értenek, azok mind elmondták azt, hogy ennek a kihatása Magyarországon kb. 200-300 millió dollár mínuszt fog hozni ebből...”

[...]

„Jó napot. Szeretném folytatni az előző beszélgetést, 2 perc egy pillanat alatt leszaladt. Azt szeretném még mondani, hogy ebbe a 200-300 millió dollárba, amiről szakértő emberek mondják, hogy ilyen hátránya lesz az országnak, ebbe még nem számolják azt bele, hogy az az élelmiszer, amit majd a Szovjetuniónak kell eladni, az körülbelül a nyugati eladott árunak körülbelül csak a 35-40, maximum 50 százalékát éri el, ami még pluszban veszteség. Ezért már előre fel kell hívni az emberek figyelmét arra, vigyázat, mit csináljatok, hogy csináljatok, mert ez a magyar gazdaság nem tudja behozni már ezt a 270 millió dolláros első negyedévi hátrányt sem, nemhogy az ilyen, ami most a nyugati piac tönkremegy, azon kívül a turizmus, a robbantások miatt, meg a Csernobil miatt, biztos, hogy körülbelül a felére fog csökkenni. Ezeket kivédeni nagyon nehéz. És már most föl kell hívni az emberek figyelmét arra, mit csináljon, hogy csinálja, hogy ezt ki tudja védeni. Azon kívül pont barátaimmal hallgattam ma a rádiót, és mondják meg ennek a Párizsból beszélő fiatal embernek, hogy ne nagyon dicsekedjen azzal, hogy ő is fekete munkát végzett, és hogy ez milyen hátrányokkal, meg hol jár, mert itt úgy fogják fel ezt nálunk Magyarországon, hogy ja, hát ő volt az, aki itt valamelyik újságban volt újságíró, az apukája meg az nagyon kedves régi kis emberke, aki már régen a Szabad Európának dolgozik, itthon meg azt mondják róla a barátaim is, hát ez ugyanolyan rohadt csavargó, mint a többi itthon, hát oda is csak ha ha azért ment el, mert neki politikai indokai voltak, akkor miért mindjárt a csalással kezdte, meg fekete munkát vállalt”

[...]

„Köszönöm szépen, hogy olyan sokat foglalkoztak a bős-nagymarosi vízlépcsővel,⁹⁶⁸ amit kértem is önöktől. Nagyon kérem, hogy továbbra is foglalkozzanak az ilyen témával. A másik pedig egy kérés. Szegény édesanyám elhunyt és egy pár holmiját szeretném a Szegényeket Támogató Alapnak⁹⁶⁹ átadni. Ha meg tudnák adni a címet, vagy, hogy kihez forduljak. Köszönöm szépen.”

„Kérdésem annyi, hogy hogyan lehetne Ausztráliába kimenni, és hogy fogadják ott az embereket?”

[...]

„Jó napot kívánok. A múlt héten Barát Norbert minden műsora megcáfolhatatlanul bizonyította, hogy a keleti tájékoztatás félrevezető volt Csenobillal kapcsolatban. A hét végén viszont Román István azt üzent nekünk a Hallgatók Fórumában, hogy csak bízunk nyugodtan a hazai tájékoztatásban. Hát mi persze inkább Barát Norbertben bízunk. De most nemcsak erről van szó. Hanem arról, hogy önök ma-guk között döntsék el végre, hogy mi is az álláspontjuk. Hinni, vagy nem hinni. Addig is további jó és összehangolt munkát kívánok. T-Lné.”

[...]

„Valahányszor a csernobili katasztrófáról beszélnek, óriási zavarás van Budapest térségében. Ez az egyik. Második: Román István atomszakértői véleményét mondja el közérthetően, mert az oroszok arra számítanak, hogy úgyis kevesen konyítanak az atomfizikához. Harmadik: Frank Miklós mondja el, milyen összefüggés van Fatima és a medjugorjei jelenések⁹⁷⁰ között. Köszönöm. Viszonthallásra.”

⁹⁶⁸ L. 346. sz. lábjegyzet.

⁹⁶⁹ A Szegényeket Támogató Alapot (SZETA) 1979 őszén kezdte el szervezni néhány másképp gondolkodó értelmiségi. „Az alapkoncepció szerint a SZETA egy spontán civil szerveződés volt, amely olyan rászoruló családokat segített, akik valamilyen módon kiszorultak az állami szociális hálóból.” A SZETA működése 1984 után mindenfajta bejelentés nélkül leállt, anélkül, hogy a szervezetet megszüntették volna. <http://hsze.hu/da/szegenyeket-tamogato-alap-szeta-rovid-torteneteabout:blankabout:blank> (Utolsó letöltés: 2017. november 30.)

⁹⁷⁰ Mária-jelenésekről ismert zarándokhelyek. A portugáliai Fátima közelében 1917-ben több alkalommal tapasztaltak természetfelettinek vélt jelenségeket. A római katolikus egyház 1930-ban hivatalosan engedélyezte az itteni zarándoklatokat. Medjugorjeval kapcsolatban l. 960. sz. lábjegyzet.

„Jó estét kívánok, (közli nevét) vagyok Magyarországról, az orvosi egyetemre jelentkeztem Budapestre, és holnap írom biológiából és holnapután pedig a fizikából a központi érettségi felvételi dolgozatot, és azért hívom önöket, tudnának-e néhány információt adni a központi dolgozatáról.

[...]

[ÁBTL 1.11.4. - 67/9 - 2685 - SZER telefonhívások XXXXIV. - 1986. 05. 21. (71.d.) Géppel írt, kézírással javított, aláírás és pecsét nélküli másolat.]

169.

**Napi Operatív Információs Jelentés a közhangulatról
(1986. május 22.)**

Pest Megyei Rendőr-főkapitányság
Állambiztonsági Szerve

Szigorúan titkos
Különösen fontos

212-292/43/1986.

Jóváhagyom:
Aláírás

dr. Budai János r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS
Budapest, 1986. május 22-én /43/

1./ TK.12.12.

1986. május 21-én jutott tudomásunkra, hogy Szentendrén az idegenforgalomból élők körében pánikhangulat uralkodik, mert a nyugati turistaforgalom a csernobili atomrobbanás miatt az ő számításuk szerint – az elmúlt év azonos időszakához viszonyítva – mintegy $\frac{1}{4}$ -re csökkent. Az ünnepnap i vendégforgalom a korábbi hétköznapi állapotnak felel meg. M. J., a Határ-csárda vezetője szerint az előjegyzett nyugatnémet, svéd, és norvég csoportok mind lemondták magyarországi útjukat. É. T. a Nosztalgia vezetője felháborodva közölte, hogy az atomrobbanás a vendéglátóság anyagi helyzetét és az egész népgazdaságot tönkretette. A Görög utcai folklór

szakbolt tulajdonosa az üzlet bezárásával foglalkozik. A fizető vendéglátó szobák tulajdonosai zúgolódnak a kiesett jövedelem miatt, a szobák üresek, beszélgetések során az emberek felháborodásukat fejezik ki, szidalmazzák a szovjeteket. Az újság és rádió ezzel kapcsolatos közleményeiben kételkednek, egyértelműen bizalmatlanok. Szerintük az áldozatok száma sokkal több, mint amennyit bejelentettek.

Kapcsolatunk felesége barátnőjének férje, NSZK állampolgár nem mer beutazni Magyarországra, arról ír, hogy az újságok és a németországi közhangulat szerint nálunk a sugár szennyeződés miatt lehullottak a fák levelei, az emberek, pedig kóspaszodnak. A pedikűrösnél arról beszéltek, hogy a szovjetek azonos módszerrel építették valamennyi atomreaktorukat, melyek az ezredfordulóig mind felrobbannak, így ebből világhátrófa lesz. Jósolgatták, hogy hazánk nemzeti jövedelmének visszaesése miatt a szovjeteknek kártérítést kellene fizetni.

A magyar dolgozók jövedelme kiszámíthatatlanul csökkenni fog, melynek az lesz a következménye, hogy megismétlődnek az 1956-os események.

Intézkedés: További op. felderítést folytatunk.

Kele Andrásné r. alezredes

Készült: 3 pld.

Kapja: 1 pld. BM. ÁB. MH. T.

1 pld. III/II. o.

1 pld. Saját

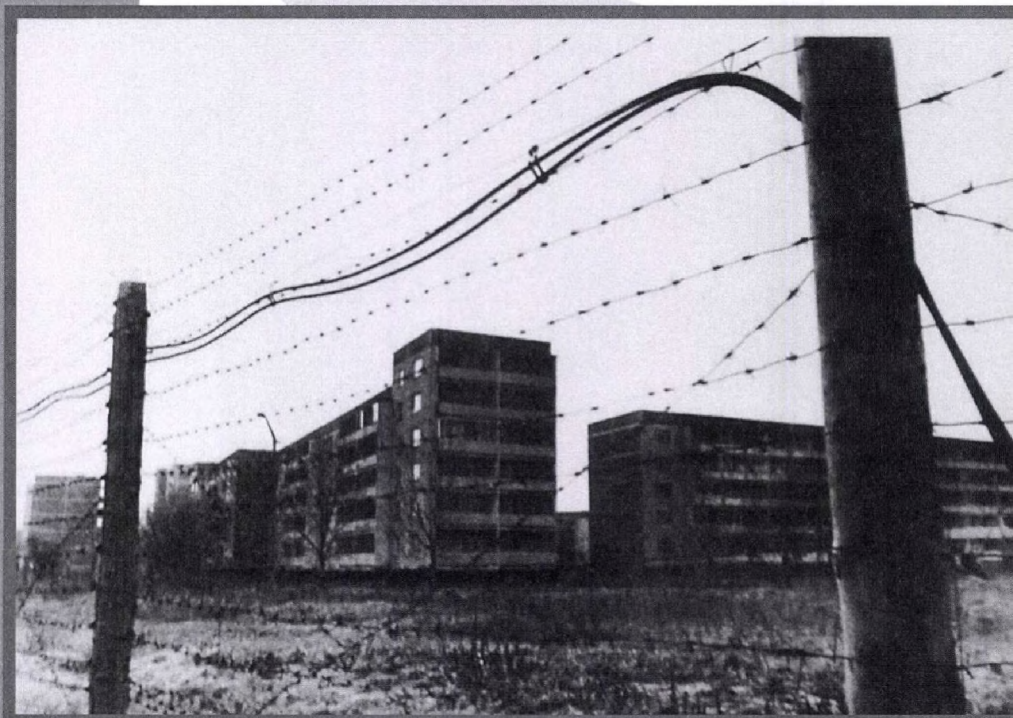
[ÁBTL 2.7.1. Pest megye-43/1/1986.05.22. 2. p. Részlet a Pest megyei Rendőr-főkapitányság Állambiztonsági szerve által készített 43. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tisztázatról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

X.

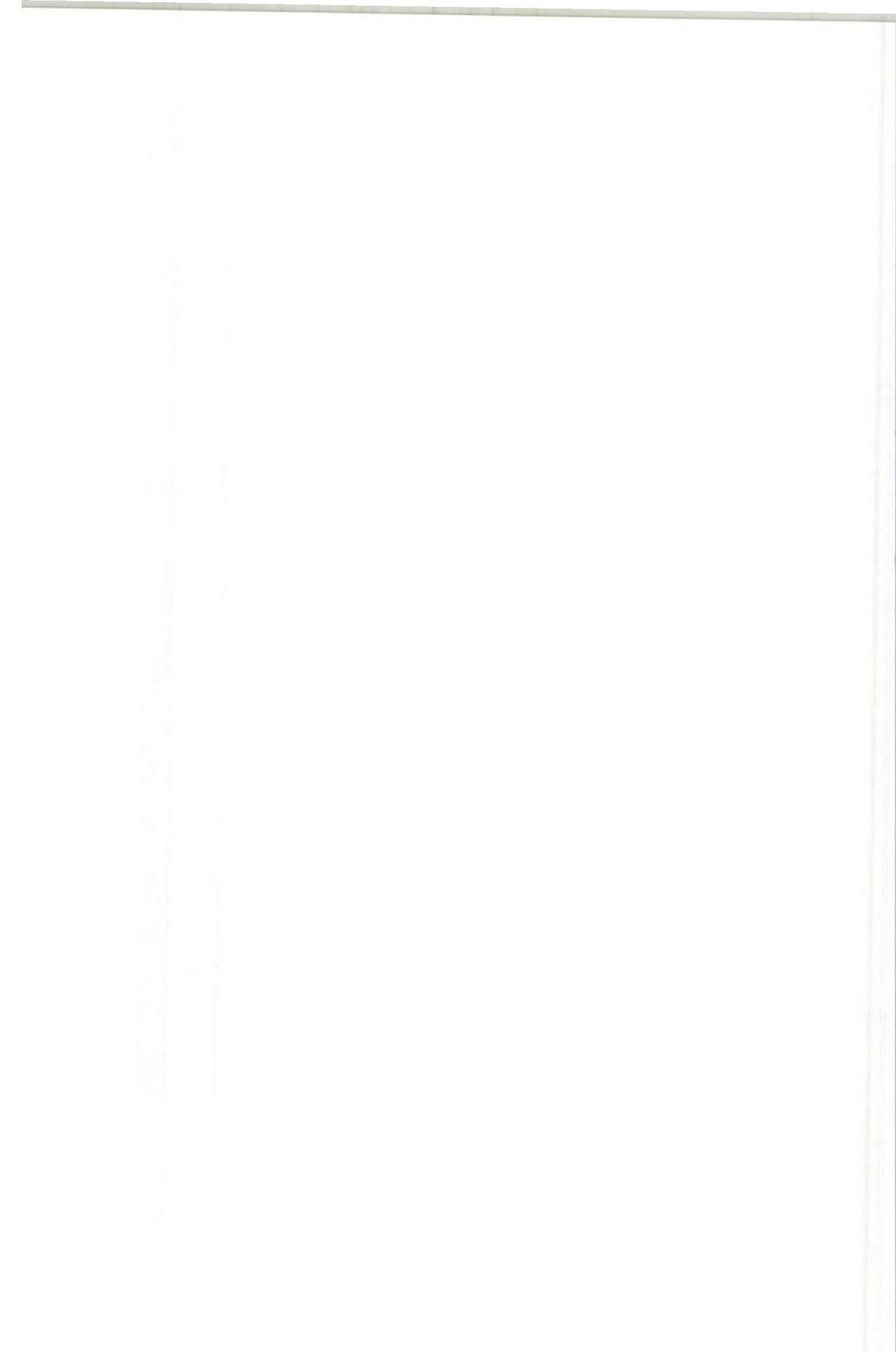
*„A szarkofág a szakemberek
szerint évszázadokig
állni fog...”*

A KATASZTRÓFA UTÓHATÁSAI

*Pripjaty - az atomerőmű dolgozóinak városa –
a katasztrófa után*

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

170.

**Napi Operatív Információs Jelentés a villamosenergia-ipar
területén dolgozó szakemberek beadványáról
(1986. május 20.)**

BELÜGYMINISZTERIUM

III/II-11. Osztály

1. sz. példány

SZIGORÚAN TITKOS!

KÜLÖNÖSEN FONTOS!

95. sz.

NAPI OPERATÍV INFORMÁCIÓS JELENTÉS

Budapest, 1986. május 20.

EGYÉB INFORMÁCIÓK

[...]

2./ A villamosenergia-ipar területén dolgozó szakemberek egy része a csernobili katasztrófa kapcsán azt tervezi, hogy az Országos Atomenergia Bizottság részére beadványt készít, melyben felhívják a figyelmet, hogy a Paksi Atomerőmű végleges kiépítése után egy rendkívüli esemény következményeként bekövetkező termelés leállítás miatt az ország villamosenergia ellátása gyakorlatilag megbénulna. A fentieket véleményük szerint alátámasztja, hogy az atomerőmű beruházás befejeztével Paksról várható a magyar villamosenergia szükséglet mintegy 50%-ának biztosítása. Beadványukban javaslatot kívánnak tenni a magyar atomerőmű bővítés más többirányú helyre történő telepítésére.

Intézkedés: Az op. osztály a beadvány készítésében részt vevő személyek körét felméri.

Forrás:	hiv. kapcs.
Forrás minősítése:	ellenőrzött
Információ:	nem ellenőrzött
Keletkezési idő:	1986. VI. 16.
Érvényességi idő:	1986.
Keletkezés szaka:	felderítő-szűrő-kutató munka

/III/II-6. Osztály/

[...]

Dr. Hári Károly r. ezredes
osztályvezető

Készült: 19 példányban

Kapják: elosztó szerint

Nytsz.: 40/11-3-95/1986.

[ÁBTL 2.7.1. – III/II-95/2/1986.05.20. Részlet a BM III/II. Csoportfőnökség 95. sz. Napi Operatív Információs Jelentésből. Géppel írt, aláírt, kézírással javított tiszttáztáról készült mikrofilm-másolat. A jelentés szélén kézírással egy Ø szerepel, amellyel jelezték, hogy az alapjelentést nem használták fel az összefoglaló készítésekor.]

171.

**A párizsi magyar nagykövet jelentése az atomenergiával
kapcsolatos franciaországi véleményekről
(1986. május 21.)**

XI. Terv. Főo.⁹⁷¹

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
NAGYKÖVETSÉGE

SZOLGÁLATI HASZNÁLATRA

AMBASSADE DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE

Párizs, 1986. május 21.

210/1986.

Tárgy: Energiakérdések Francia-
országban közvetlenül
Csernobil után

Készült: 3 pld-ban

Központ: 2 pld-ban

Saját: 1 pld-ban

Előadó: Módos Elemér
I. o. titkár

Annak ellenére, hogy a csernobili baleset műszaki értékelése ma még nem lehetséges, a francia szakemberek kitartanak a nukleáris technika prioritása mellett az energiatermelésben, mégpedig a következő okok miatt:

- az eddigi rendkívüli erős elkötelezettség (ma 40 reaktor szolgáltatja az ország villamosenergia szükségletének 70%-át),
- a nehézkes és versenyképességi gondokkal küzdő gazdaságnak olcsó energiára van szüksége,

⁹⁷¹ Utólag kézzel rávezetve.

- az olajtól való függőség visszatérésének fenyegető veszélye,
- a gyenge „zöld” tevékenység miatt politikai ellenfél nincs.

Csernobil után majdnem egy hónappal már kezdik belátni, hogy a rendkívüli hevességgel folytatott politikai propaganda-hadjárat visszaüt és gátolja saját céljaik megvalósítását, megkérdőjelezheti az eddigi energia politikát.

A leglényegesebb gondot az okozza, hogy a Közös Piac egysége e téren is lazulhat. Veszélybe kerülhet a független és gazdaságilag erős Európa gondolata. A Közös Piac által deklarált stratégia, mely az atomnak az energiatermelésben elsődlegességet biztosít, kompromittálódhat.

A franciák különösen figyelemmel követik NSZK-ban a zöldek tevékenységét, valamint egyes más országok rendkívül erős atomerőmű-ellenes hangulatát.

Biztosnak tartják, hogy az energiafüggőség megszüntetésének folyamata a Közös Piacon belül törést szenved, de a politikai és gazdasági követelmények miatt a folyamat csak lassulni fog, de szakadás nem történik.

Az utóbbi napokban tapasztalható olajár-emelkedést örömmel veszik tudomásul, mivel ezt annak igazolásául tekintik, hogy az atomenergia elsődlegességéről nem szabad lemondani.

A baleset okait elsődlegesen a szovjet különutas technológia⁹⁷² következményeként és nem az atomenergia veszélyességének tekintik.

Végezetül a francia statisztika megállapítja, hogy februárral bezárólag az elmúlt 12 hónapban Franciaország elsődleges energiatermelése 7,2%-kal nőtt volumenben, míg az ország fogyasztása csak 1,1%-kal.

A nyersolajtermelés (a teljes energiatermelés 4%-a) 27%-kal, a nukleáris energiatermelés (a teljes 61%-a) 17%-kal nőtt, míg a széntermelés 7%-kal és a földgáztermelés 13%-kal csökkent. Ez előbbi a teljes termelés 13%-át, az utóbbi 5%-át teszi ki.

A statisztikai adatok alapján ugyancsak megállapítják, hogy a várakozás ellenére 1986. első negyedében a benzinkutak forgalmának volumene mindössze 1,8%-kal emelkedett az előző év hasonló időszakához képest (1985. első negyede rendkívül alacsony volt). A benzinár kb. 9%-os csökkenése egyelőre nem ösztönözte a fogyasztókat a gépkocsik nagyobb igénybevételére.

(Palotás Rezső)
nagykövet

[MNL OL XIX-J-1-k-1986–Franciaország–45/5-14035/1986. Gépelt tiszttázt Palotás Rezső nagykövet saját kezű aláírásával, pecsét nélkül. Az iraton iktatóbélyegző és minősítést törölő pecsét látható.]

⁹⁷² Az „urán-grafit” típusú erőműveket a Szovjetunió maga fejlesztette, a technológiát nem exportálta.

172.

**Jahoda Lajos vezérigazgató tájékoztatója a közlekedési
miniszter részére a MALÉV forgalmáról
(1986. június 5.)**

MALÉV
Magyar Légiközlekedési Vállalat
Vezérigazgató

100/141/86.

Urbán Lajos elvtárs,
miniszter részére

Közlekedési Minisztérium

Budapest

Tisztelt Urbán Elvtárs!

Május 16-án írt levelemben tájékoztattam Miniszter elvtársat a csernobili baleset kedvezőtlen hatásairól a MALÉV forgalmában. Ezt követően is figyelemmel kísértük a törlések alakulását. Május 15-31. között összesen 35799 utazást töröltek menetrendszerű járatainkon, amelynek mintegy 30%-a a magyar utazási irodák lemondásaiból adódik. Ennek okát alapvetően a csoportos utazások devizakeretének⁹⁷³ csökkentésében látom.

A nyári hónapokra korábban megrendelt személyszállító charterekből 3 járatot mondtak le május második felében.

A MALÉV 1986 első öt hónapi, illetve a májusi forgalmát vizsgálva megállapítható, hogy a tervcélokat ugyan nem értük el, de a tavalyi bázishoz képest nőtt a

⁹⁷³ A 410/1985. MNB sz. közlemény rögzítette az 1985. augusztus 1-től az utazási valutaellátás kereteit. Ebben a turistaként vagy látogatóként kiutazók tartózkodási költségét személyenként és naponként 1400,- forintnak, naptári évenként legfeljebb 20 000,- forintnak megfelelő fizetendőszközben határozták meg. (*Magyar Közlöny*, 30. sz., 1985. augusztus 1.) Az ezt megelőzően kiadott 405/1984. sz. MNB közlemény szerint viszont „a látogató kiutazási engedéllyel rendelkezők... személyenként 2100,- forintnak megfelelő konvertibilis elszámolású valutát” vásárolhattak. (*Magyar Közlöny*, 6. sz., 1984. február 7.)

forgalom.⁹⁷⁴ A csernobili baleset hatása eddig⁹⁷⁵ tehát nem visszaesésben, hanem a forgalom számított fejlődésének lelassulásában érezhető.

Júniusban ismét elemezni fogjuk a törlések, illetve a forgalom alakulását, és erről tájékoztatom Miniszter Elvtársat.

Budapest, 1986. június 5.

Elvtársi üdvözléttel
Jahoda Lajos

[MNL OL-XIX-A-2-af-00147-II-Ma-4-504/2/1986. Gépelt tisztázat másolata, saját kezű aláírással.]

173.

A kijevi főkonzul jelentése a csernobili baleset második évfordulójáról (1988. május 16.)

„Titkos”⁹⁷⁶

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
FŐKONZULÁTUSA

Kijev, 1988. május 16.

ГЕНЕРАЛЬНОЕ КОНСУЛЬСТВО
ВЕНГЕРСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

75/Titkos/1988.

Készült: 4 példányban

Központ: 2 példány

Moszkva: 1 példány

Saját: 1 példány

Ea: Csikós Sándor

I. Területi Főosztály
Budapest

⁹⁷⁴ A *tervcélok*at szótól kezdődően a mondat végéig utólag kézzel aláhúzva.

⁹⁷⁵ A szó utólag kézzel aláhúzva.

⁹⁷⁶ Kézzel áthúzva, mellé írva: *Adminra* visszaminősítve. 5/20-i dátum rávezetve.

Tárgy: Megemlékezés a csernobili
atomerőmű-baleset 2. évforduló-
járól

A sajtó az elmúlt évben rendszeresen közölt anyagokat a csernobili erőműbaleset előzményeiről, a helyreállítási munkák állásáról. Mégis, az évforduló közeledtével ismét híresztelések özöne kapott lábra (többnyire az terjedt el, hogy a „szarkofágon”⁹⁷⁷ keresztül sugárzó részecskék kerültek a levegőbe; hogy a betemetett reaktoron belüli hőmérséklet ismét emelkedőben van, a műszerek elromlottak stb.). Az ellátási problémák egy része is ilyesfajta rémhírekhez szolgált alapul (a tej- és zöldségellátás akadozása). Az erőmű dolgozói, a kitelepített pripjatyi, csernobili lakosok részére épített új várost, Szlavuticsot⁹⁷⁸ népszerűsítő számtalan tudósítás ellenére sokan vonakodnak odaköltözni. Ennek oka, hogy a Kijevbe telepített (és ide már bejelentett) lakosok nem szívesen adják fel fővárosi lakásukat, gyakran nem megoldott a feleségek munkába állása az új városban, sokan pedig azzal elégedetlenek, hogy saját családi házukból kitelepítettként most állami bérlakásba kénytelenek költözni (és ott bért fizetni). Minden esetre az új város benépesülésének elhúzódása szintén alapot ad a sugárzás növekedéséről szóló híresztelésekhez.

Az április 26-án a Krescsatikon⁹⁷⁹ lezajlott több száz fős tüntetést is – a hírek szerint – Kijevből Szlavuticsba költöztetendő személyek kezdeményezték, akikhez közben csapódtak hozzá mások, akik szándékai viszont csak közvetve fűződtek az erőműhöz.

Az évforduló körül fokozódó nyugtalanságért a hatóságok a nyugati rádióállomások adásait tették felelőssé, bár máskor elismerik, hogy a rémhírek alapja a nem kielégítő tájékoztatás.

Az évfordulóról minden ukrainai napilap megemlékezett cikkek, cikksorozatok formájában. A Pravdában Csezov [Csazov] össz-szövetségi egészségügyi miniszter nyilatkozott. Az ukrán TV egyórás dokumentumfilmet készített az erőmű és környékének mostani helyzetéről. Ezekben – okulva a korábbi tapasztalatokból, igyekeztek az embereket foglalkoztató kérdésekre választ adni, bár e válaszok nem mindegyike tűnik meggyőzőnek. Az erőműben és környékén folyó munkát többnyire hősi színekben ábrázolják, bár beszámolnak árnyoldalokról is (a helyreállítást végző „Kombinat” termelési egyesülésen belüli laza fegyelem, visszaélések, a kilaoltatott városokban folyó fosztogatások, stb.).

⁹⁷⁷ A sérült reaktor köré épített védő-létesítmény.

⁹⁷⁸ Szlavutics (ukránul: *Славутич*) Ukrajna legfiatalabb városa, Kijevtől 200 km-re. A város tervezését és építését 1986-ban a csernobili atomkatasztrófa után kezdték meg, azzal a céllal, hogy a kiürített Pripjaty lakosságát ide telepítsék át. Az első lakók 1988. március 26-án foglalták el lakásaikat.

⁹⁷⁹ Крещатик (ukránul *Хрещатик*), sugárút Kijevben.

A kérdések, és az arra adott válaszok többnyire a baleset okaira, az okozott anyagi kárra, az egészségügy akkori helytállására és mostani munkájára, az atomerőművek szükségességére vonatkoznak.

A korábbiakhoz hasonlóan tagadják, hogy a baleset oka alapvető konstrukciós hiba lett volna, sőt az RMBK-1000-es csernobili erőmű⁹⁸⁰ vízűtési rendszerét a víznyomás ellensúlyozása szempontjából biztonságosabbnak nevezik a többi erőműnél. Újra leszögezték azonban, hogy egy-egy kiegészítésként még épülő reaktort (pl. a szmolenszki erőmű 3-as és 4-es blokkja) leszámítva ilyen típusú erőműveket már nem építenek.

A baleset amiatt következett be, hogy – máig sem teljesen világos célból – kísérletképpen mindenfajta védőberendezést kikapcsoltak. Hasonló típusú erőművekben korábban is folytattak kísérleteket, ezek megnyugtató eredményei úgymond, altatták el az éberséget. Szakértők szerint semmilyen tervezés nem láthatta azonban előre, hogy a biztonsági berendezések egyidejű kikapcsolása, a kísérlet előkészítése, lefolytatása, illetve a kísérlet programjának kidolgozása során elkövetett hat súlyos hiba és mulasztás a folyamatok ilyen ellenőrizhetetlenné váló halmazához vezet. A hibák, mulasztások mögött a kísérlet felelőtlen, meggondolatlan siettetése húzódik.

A helyreállítási munkálatok 4 milliárd rubelt emésztettek fel. A termelés kiesésből, a munkaerő, technika, anyagok, stb. kényszerű átcsoportosításából eredő veszteségekkel együtt a kár összesen 8 milliárd rubelre rúg. Félmillió köbméter talajt, rengeteg használható, de sugárfertőzött gépet, járművet temettek el, 21 millió négyzetméter területet, 600 községet és falut kellett sugármentesíteni. A tervekben szerepel Csernobil város sugármentesítése.

Az első napokban – május 6-ig – az erőmű sugárzó részecske készletének 3%-a, 20-22 megacuria⁹⁸¹ került a légterbe. Május 6-ig a kisugárzás lecsillapult. A baleset pillanatában az erőműben 176 fő dolgozott, a környéken dolgozó építőmunkásokkal együtt 268 fő tartózkodott az erőmű közelében. Közel 300 embert kellett kórházba szállítani az első órákban, ebből 237-et sugárfertőzéssel. Csazov akadémikus adatai szerint közülük 193 azóta már munkába állt, bár olyan területen, ahol nem érheti őket sugárzás. 16-an azóta sem dolgoznak. A halálos áldozatok számaként a már régóta ismert 31-et említik (amiből 28-an sugárbetegségben haltak meg).⁹⁸² Semmilyen adat nincs arról, hogy az akkor szerzett sugárbetegség következtében

⁹⁸⁰ Az erőműtípusról bővebben l. Bevezető, valamint 179. sz. dokumentum.

⁹⁸¹ Helyesen: megacurie; a curie magyarázatát L. 178. sz. dokumentum, továbbá Szakkifejezések. Egyéb mennyiségi adatokkal való összevetéshez l. 115. sz. dokumentum, illetve: MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t. (SZAB jelentés).

⁹⁸² A Szovjetunió a NAÜ számára készített jelentésében hivatalosan azt ismerte el, hogy „A személyzet közül július elején összesen 28 fő halt meg égési sérülésekben és akut sugárbetegségben.” MNL OL XIX-A-41-II. sorozat–Elnöki iratok–10/III. t. (SZAB jelentés); Más adat szerint 58 fő volt a baleset közvetlen halálos áldozata.

hányan haltak meg, még kevésbé, hogy hányan vannak olyanok, aki elszennvedett sugárfertőzés következtében nem lesznek hosszú életűek. A szovjet tömegtájékoztatási eszközök hevesen vitatják, hogy a balesetnek bármilyen kimutatható hatása lenne a halandóság – így a gyermekhalandóság – számára, esetleges öröklött rendellenességekre, a rákos megbetegedések számának növekedésére.

Az egészségügyi szolgálat – a kezdeti zavarodottság után – gyorsan magára talált. Csaknem 2000 orvosi team alakult a sugárfertőzöttek elsősegélyezésére és gyógyítására, közel 400 orvost és egészségügyi dolgozót tüntettek ki akkori helytállásukért. 1986 végéig kötelező szűrővizsgálaton esett át mintegy 700 ezer ember – 31 km sugarú körzet valamennyi lakosa. Közülük egyetlen sugárfertőzöttet sem találtak. A lakosság esetében háromszor-négyszer kisebb sugárdózist mértek, mint az első felméréskor tartani lehetett. 37,5 ezer kivizsgálást végeztek el az állampolgárok saját kérésére. Kijevben 600 férőhelyes szakkórház épült, létrehozták az Összszövetségi Radiológiai Gyógyászati Központot, 600 ezer, az orvosi vizsgálaton keresztül esett személy adataiból pedig adatbankot hoztak létre.

A helyreállított atomerőmű eddig már 21 milliárd kilowattóra energiát termelt. Az első blokk nagyjavításon van, május utolsó harmadában újra üzembe lép. Az erőmű terveiben – különböző jelleggel az üzemelő reaktorok hat nagyjavítása szerepel. A negyedik blokkot betemető szarkofág – a szakemberek szerint – évszázadokig állni fog,⁹⁸³ kibír mindenfajta földrengést, forgószelet, rajta keresztül csak hő távozik a betemetett blokkból, sugárzó részecskék nem. A 3-as és 4-es blokk közötti fal ugyancsak megbízható. Az 1-es reaktor közelében óránként 1,5-1,7 milliröntgen,⁹⁸⁴ a 2-esnél 3-7 milliröntgent mérnek. A 3-asban – az erőmű igazgatója szerint – a sugárzás kisebb, mivel a blokk sugármentesítéséhez már nagy tapasztalat birtokában fogtak hozzá.

Az 1986. április 26-án dolgozó létszám 85-88%-a dolgozik jelenleg is az erőműben. A követelményeket velük szemben megszigorították: évente vizsgáznuk kell, és aki másodszor is elbukik, elbocsátják. A munkát még kéthetes váltásokban, 12 órás műszakokban végzik. Ha Szlavutics május végéig a terv szerint benépesülne, visszaállhatnának a rendes munkarendre. Szlavutics az országos átlagot messze meghaladó minőségben épült, az ottani kommunális szolgáltatások is átlagon felüliek (pl. azonnal kap telefont, aki kér). Mégis a fentebb említettek szerint sokan vonakodnak odaköltözni, mivel az erőmű vezetősége most attól teszi függővé a további alkalmazást, hogy a kitelepítés helyén lakó dolgozók a városba költözzenek. Sok kipróbált, jó szakember most inkább elmegy az erőműtől, mintsem hogy Szlavuticsba költözzék.

⁹⁸³ A szarkofág állagromlása miatt 2016-ban új, acélból készült védő-létesítményt helyeztek az addig építettek köré.

⁹⁸⁴ L. 178. sz. dokumentum „elnyelt dózis” szakaszt, valamint: Szakkifejezések.

Az atomerőművek további építésével szemben most már szovjet sajtóban is olvashatók ellenérvek. Többen fölvetették: nem lehetne-e lakott településektől távol építeni az erőműveket. Az ezzel szembeni ellenérv, hogy egyrészt nehéz lenne az erőmű körüli lakótelepek ellátásának megoldása, másrészt a hosszú távvezetékeken az áram jelentős része veszendőbe menne. A hivatalos álláspont az atomerőművek további építését szorgalmazza a hőerőművek rovására, mivel a tüzelőanyagok ottani elégetése sok oxigént von el a légkörből.

A megnyilatkozó szakemberek mindenkor hangsúlyozták, hogy a nemzetközi szervezetekkel folyamatosan közlik a sugárzással kapcsolatos adatokat. Az ukrán meteorológiai szolgálat május 12-én újságközleményben bejelentette: május 13-tól kezdve, minden hét péntekjén közölni fogják Kijev, Zsitormir⁹⁸⁵ és Csernyigov,⁹⁸⁶ illetve a körülöttük elterülő megyék sugárzási szintjét. Most első alkalommal közölték a viszonyítási adatot: eszerint a sugárzás szintje 1986. április 26-án (a baleset előtti utolsó napon) a fenti városokra óránként 0,02 milliröntgen volt. 1988. május 13-án pedig 0,017-0,023 között, tehát lényegében a robbanás előtti szinten van.

(dr. Páldi András)
főkonzul

[MNL OL XIX-J-1-k-1988-SZU-1-45/2-5151/1988. Gépelt tisztázata másolata Páldi András saját kezű aláírásával. Lap tetején kezelési feljegyzés: Int: I. Területi F.O. olvashatatlan szignó.]

174.

Rejtjeltávirat a csernobili katasztrófa hosszútávú következményeiről (1990. február 12.)

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjeltávirat

01842
Szigorúan titkos!

Nagykövetség
Kijev

Azonosító KEV 20661
Érkezett: 90.02.12. 13:31

⁹⁸⁵ Kijevtől 139 km-re nyugatra, a Teteriv és Kamjanka folyók találkozásánál fekvő, ukrainai nagyváros.

⁹⁸⁶ L. 343. sz. lábjegyzet.

Készítette: Lak.

Ellenőrizte:⁹⁸⁷

41,

Az egyik kijevi egyetem radiobiológiai tanszékének vezetője személyes beszélgetés során elmondta, hogy a következő tíz évben mintegy 50 ezer olyan rákos megbetegedésre számítanak, amely Csernobil következménye. Nyilvántartás hiányában nem lehet tudni, hogy a hivatalos 32-n túl hányan haltak meg sugárbetegségben, a betegek száma állandóan nő. Ismert, hogy több mint 600 ezer ember vett részt a baleset következményeinek elhárításában, akik nagyobb része magasabb sugárdagot kapott, mint amit beteglapjukra felírtak. (Rendelet tiltotta meg, hogy a valószínű adatot feljegyezzék az orvosok.)

Csernobil körül két millió hektár fertőzött területen tovább folyik a mezőgazdasági termelés, de az élelmiszer nagy részét elszállítják az ország távoli vidékeire és onnan hoznak Kijevbe sugármentes zöldséget, krumplit, húst. Itt is, ott is összekeverik és úgy árusítják. A kijevi vezetőket ma is külön csatornákon látják el élelmiszerrel.⁹⁸⁸

A professzor szerint az újszülötteknél is nő a különféle rendellenesség. A növények, állatok, madarak elváltozásának következményei ma még nem ismeretesek.

– 20 – P. –

Lássa:

Láttam:

I. Területi Főosztály

Intézkedtem:

[MNL OL XIX-J-1-j-1990-SZU-145-64-00912/1986. Távírógéppel írt munkapéldány. A tárgy utólag kézzel rávezetve: „T – a csernobili katasztrófa hatásáról”. A jobb felső sarokban „kérem iktatni” és egy olvashatatlan kezelési feljegyzés található.]

⁹⁸⁷ Olvashatatlan szignó.

⁹⁸⁸ A mondat utólag aláhúzva és felkiáltójellel megjelölve.

175.

**A magyar kormány határozata a csernobili szerencsétlenség
következményeinek felszámolásához való magyar hozzájárulásról
(1990. július 9.)**

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

TITKOS!

Készült: 50 példányban

2. számú példány⁹⁸⁹Kapják:

a Kormány tagjai,

a kormányülések állandó

résztevői

A KORMÁNY

3231/1990.

határozata

a csernobili szerencsétlenség következményeinek felszámolásához való magyar
hozzájárulásról

A Kormány

- a) egyetért azzal, hogy a Külügyminisztérium segélyalapjából 3 millió forint segélyt bocsát az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Minisztertanácsa rendelkezésére;
- b) kéri az érintett minisztériumokat, hogy saját forrásaikból, lehetőségeiknek megfelelően nyújtsanak anyagi-műszaki segítséget;
- c) felhívja az érdekelt társadalmi szervezeteket, intézményeket, a magyar közvéleményt, hogy hozzájárulásaikkal csatlakozzanak a kárt szenvedett lakosság gondjainak enyhítésére irányuló nemzetközi összefogáshoz.

Budapest, 1990. július 9.

(dr. Antall József)
miniszterelnök

[MNL OL XIX-J-1-j-SZU-1990-145-53-002959. Gépelt tisztázata másolata, Miniszterelnöki hivatal 3. sz. körpecsétjével és a Külügyminisztérium Központi Általános Ügykezelőség iktatóbélyegzőjével ellátott gépelt tisztázata másodlata. [Átirat: Moszkvai Nagykövetségre küldött MNL OL XIX-J-1-j-SZU-1990-145-53-002959. Gépelt tisztázata másolata saját kezű aláírással. Az irat tetején kezelési

.....
⁹⁸⁹ Példányszám utólag beírva.

feljegyzés: L. Vácziné M. M. 7/31 Mócsán András szignójával. A lap alján „Záradékoltá pénzügyi osztály” feliratú pecsét kézírásos dátummal és szignóval: 7/31. Mócsán András, valamint minősítést törölő pecsét látható.]

176.

**Diplomáciai jelentés az ukrán atomenergetikai helyzetről
(1997. március 11.)**

KÜLÜGYMINISZTERIUM

003/622

0001

Szigorúan titkos!
Érvényes: 2002. 03. 11-ig
Minősítette: Papp Sándor
közigazgatási államtitkár
Saját hatáskörben
megsemmisítendő!

DIPLOMÁCIAI JELENTÉS

Kapja: Ördögh József

Ukrajna és a „Hetek” megbeszélései Csernobil bezárásáról

Kostenko ukrán környezetvédelmi miniszter elmondta bécsi ENSZ-missziónk vezetőjének: a G-7 országaival⁹⁹⁰ február közepén folytatott washingtoni megbeszélésein megegyezés született a csernobili szarkofág jövőbeni kezelésének ügyében. A közös szakértői tanulmány megállapításai alapján nem tervezik új szarkofág⁹⁹¹ megépítését, hanem a jelenlegi szarkofág alatt levő üzemanyagnak az uránbányászatanban is használt víz-cirkulációs módszerrel történő kivonása mellett döntöttek. A technológiai részletkérdések pontosítását követően rövid időn belül kidolgozásra kerül az akció finanszírozásának kérdése, s várhatóan a G-7 denveri csúcstalálkozóján döntés lesz a megvalósításról.⁹⁹²

⁹⁹⁰ L. 464. sz. lábjegyzet.

⁹⁹¹ L. 977. sz. lábjegyzet.

⁹⁹² 1997 májusában európai uniós, egyesült államokbeli, japán és ukrán nemzetközi szakértők csoportja védelmi végrehajtási terv néven multidiszciplináris kivitelezés-irányítási programot véglegesített. A védelmi végrehajtási terv a szarkofág szerkezetének megszilárdítása és környezetvédel-

Továbbra sincs megállapodás az ukrán energetikai fejlesztések finanszírozását célzó fejlesztési hitelekéről (ez a csernobili erőmű leállításának ukrán „feltételei” között szerepelt). Ukrajna továbbra is a Hmelnjickben és Rovnóban épülő atomerőművek befejezéséhez (85%-os készültség) szeretne 600-800 millió USD kedvezményes hitelt kapni, de nyugati részről inkább egy energiatakarékossági programot, illetve a gáz, és hőerőművek korszerűsítését javasolják.

Az ukrán környezetvédelmi miniszter jelölt a NAŰ főigazgatói posztjára, s mostani bécsi tartózkodása alatt „kampány” jellegű megbeszélésekre került sor a NAŰ Kormányzótanács⁹⁹³ tagjaival.

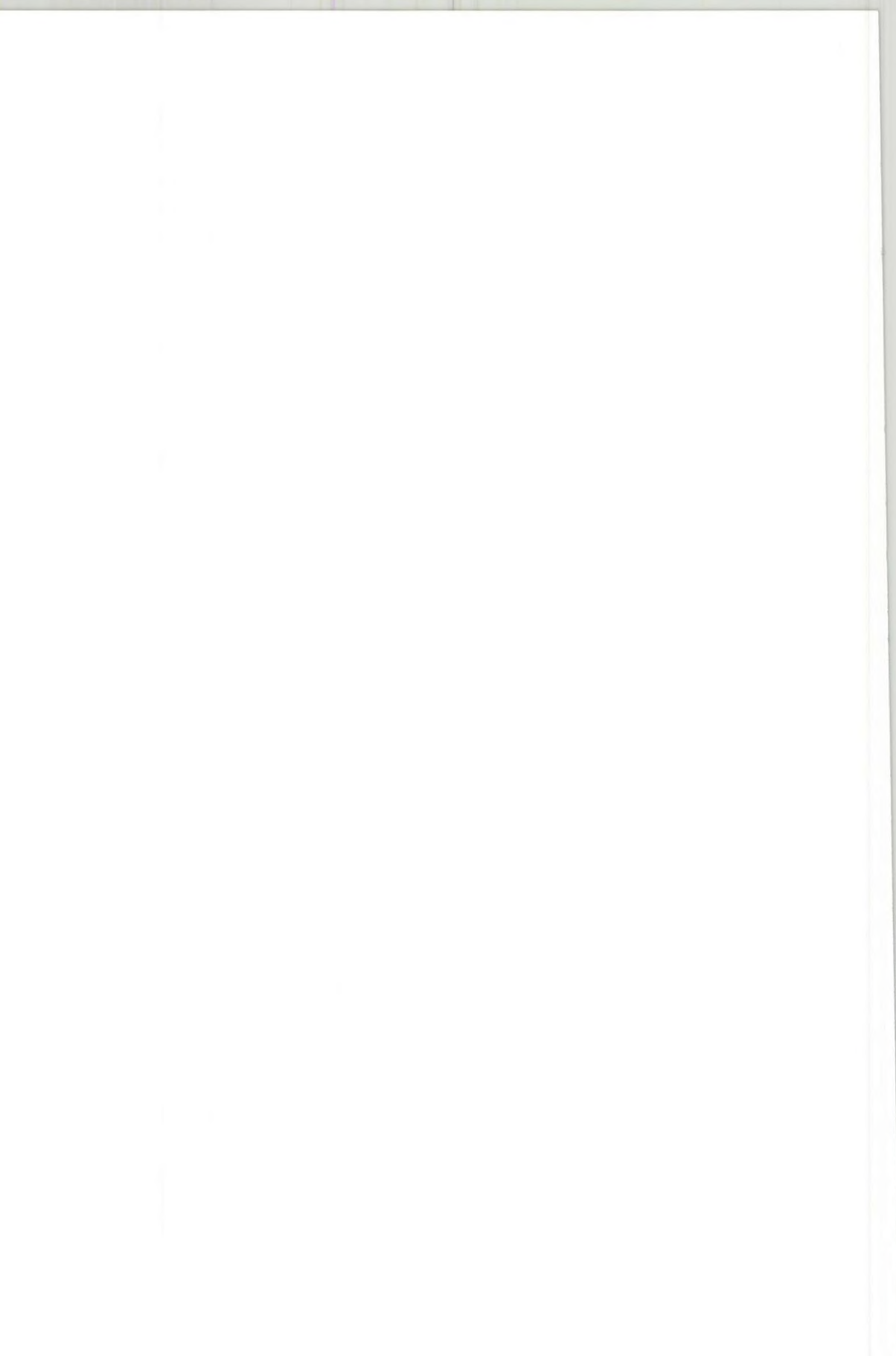
Nagykövetünk információi szerint érdemi támogatást megválasztáshoz nem ígértek, itteni mértékadó diplomáciai források jelölését teljesen esélytelennek tartják. (Magyarország jelenleg nem tagja a Kormányzótanácsnak.)

Budapest, 1997. március 11.

[MNL OL XIX-A-25-c-0010/1997. Gépelt tisztázat aláírás és pecsét nélkül. Kézzel rávezetve: Láska: Vajda Gy., Élő S., Czochné. Láttamozott olvashatatlan szignók. Az OAH titkos ügykezelésének iktatóbélyegzőjével ellátva.]

mi biztonsága érdekében helyreállító munkálatok elvégzését irányozta elő. Ugyanebben az évben a G7-ek és a Bizottság felkérte az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot (EBRD), hogy a védelmi végrehajtási terv finanszírozására hozza létre a Csernobili Védelmi Alapot. A G7-ek 1997-es denveri csúcstalálkozóján a Közösség vállalta, hogy 100 millió dolláros adománnyal járul hozzá a Csernobili Szarkofág Alaphoz, aminek jogalapját az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banknak a Csernobili Szarkofág Alaphoz nyújtott közösségi hozzájárulásról szóló 1998. június 5-i 98/381/EK tanácsi határozat teremtette meg.

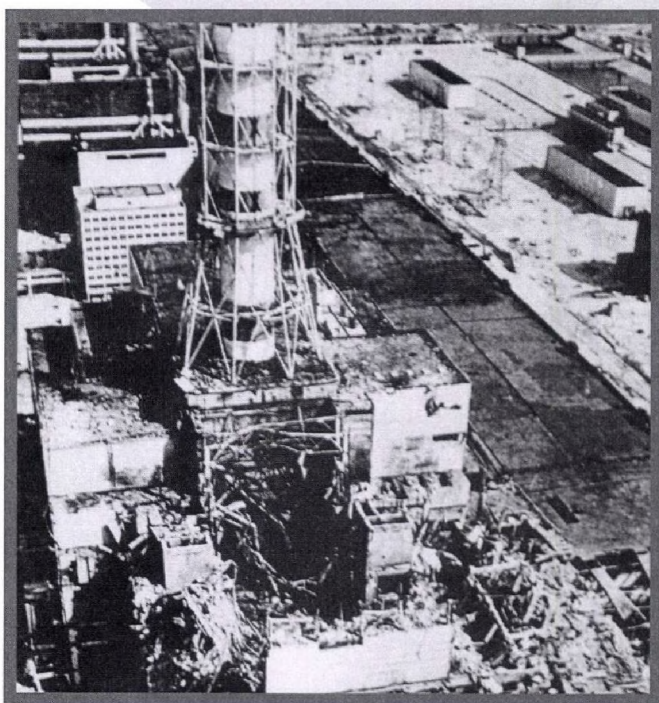
⁹⁹³ L. 155. sz. lábjegyzet.

XI.

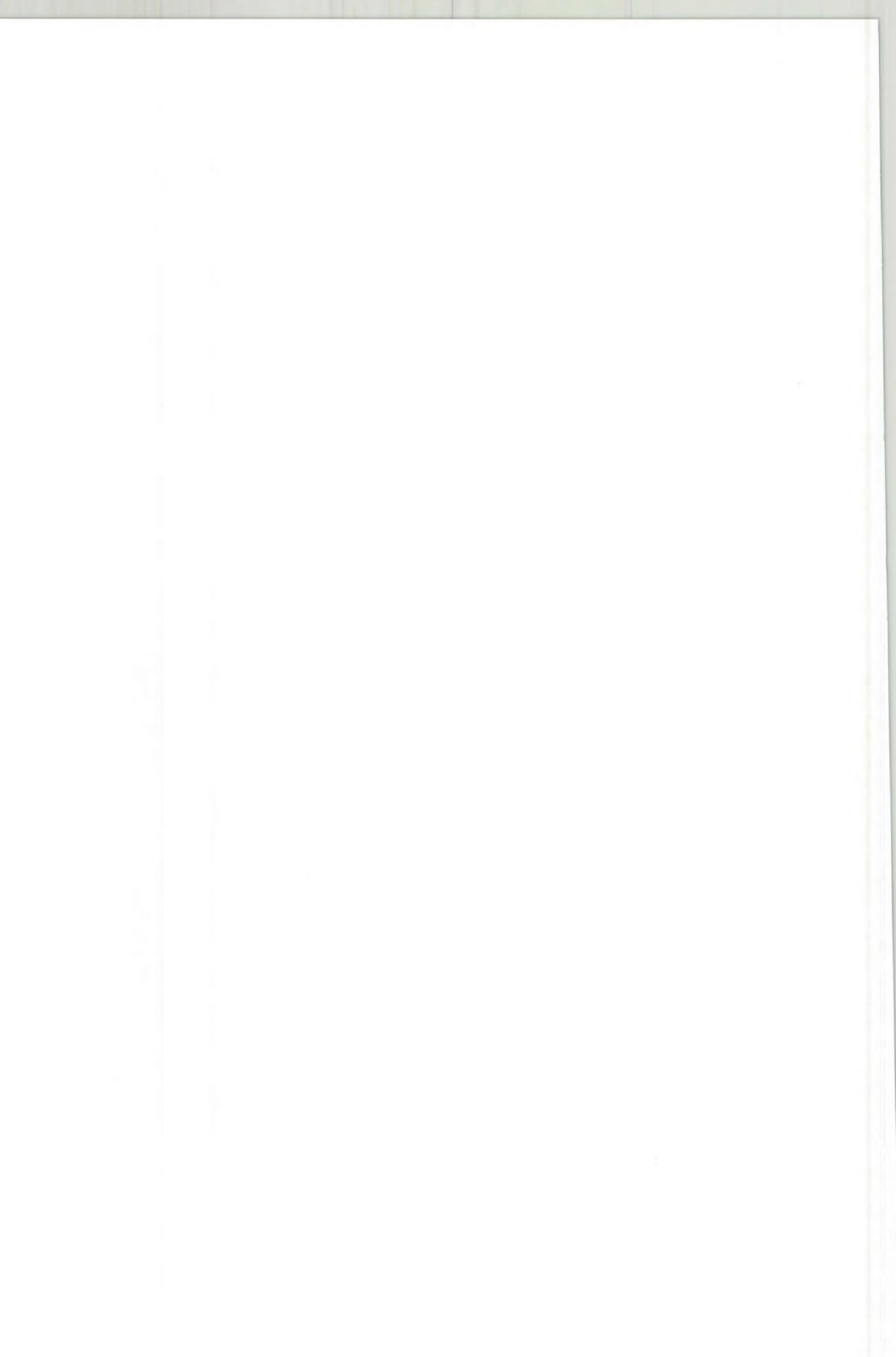
*„Az atomerőművi balesetek
igen különbözőek
lehetnek...”*

ÁLTALÁNOS
MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS

Az erőmű a robbanást követő napon

Kép forrása: IAEA Imagebank. Nemzetközi Atomenergia Ügynökség.
Az Ukrán Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága történeti képgyűjteménye
a csernobili katasztrófáról

**Az Országos Atomenergia Bizottság Irodájának tájékoztatója a
csernobili atomerőmű balesetéről
(dátum nélkül)⁹⁹⁴**

ORSZÁGOS ATOMENERGIA BIZOTTSÁG
IRODÁJA

SZIGORÚAN TITKOS!
Készült: 7 példányban
4 oldal terjedelemben
5. sz. példány
00349/1986. OMFB – TŰK

Tájékoztató a csernobili atomerőművi balesetről

A Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottságának elnöke, A. M. Petroszjanc a KGST Atomenergia békés célú felhasználásával foglalkozó együttműködési Állandó Bizottság 50. ülésén 1986. június 26-án a lengyelországi Torunban⁹⁹⁵ tájékoztatást adott a delegációvezetők részére a csernobili üzemzavarról és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség keretében azzal kapcsolatban meginduló együttműködésről.

Petroszjanc elvtárs aláhúzta, hogy a baleset körülményeinek kivizsgálása még nem fejeződött be, ezért a kiváltó okokról még nem adhat részletes tájékoztatást. Egyértelmű azonban, hogy műszaki és emberi hiba egyaránt hozzájárult a váratlanul bekövetkezett baleset kialakulásához.

A baleset a tervszerű karbantartásra való leálláskor, olyan munkák végzése közben következett be, amelyeket az atomerőmű üzemviteli utasítása nem szabályoz. Az eredetileg nappal tervezett munkát az éjszakai órákra halasztották, amikor a legfőbb vezetők nem tartózkodnak az erőműben.

Pontos adatok a radioaktív kibocsátás mértékére még nem állnak rendelkezésre, becslések szerint az atomerőmű 4. blokkjának reaktorában lévő radioaktív anyagok 10%-a került ki a környezetbe. Az aktív zóna maradványai szétszóródtak

⁹⁹⁴ A tájékoztató dátum nem szerepel. A kísérőlevél tervezeten 1987. július 7-i dátum szerepel és Tétényi Pál sajátkezű aláírása, azonban ezt áthúzták és érvénytelenítették.

⁹⁹⁵ Toruń, város Észak-Lengyelországban

a reaktorcsarnokban, sőt a gépteremben. A radioaktív kibocsátásokat – ha nem is nagyon gyorsan – sikerült megszüntetni. Jelenleg mintegy 50 curie/óra⁹⁹⁶ szivárgás tapasztalható, ami egy nagyságrenddel haladja meg a normálüzemben megengedett értéket. A halálos áldozatok száma előreláthatólag el fogja érni az 50 főt.

A rendkívül nagykiterjedésű dekontaminálási⁹⁹⁷ munkák nagy problémát okoznak, de ilyen méretű munkálatokra egyetlen ország sem készült fel. A nyugati országoktól és cégektől kapott segítség csak apróságokat jelentett. A termőföldek és növényzet sugármentesítése az ilyen hatalmas méretű baleset következményeinek felszámolása számos problémát állít a Szovjetunió és az egész világ elé. Ezért vetette fel M. Sz. Gorbacsov a nemzetközi összefogás szükségességét az atomenergia biztonságos fejlesztése érdekében. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség Kormányzótanácsának⁹⁹⁸ júniusi ülésén⁹⁹⁹ e felvetés alapján elhatározták, hogy augusztus 25-én Bécsben szakértői tanácskozást hívnak össze a baleset elemzésére.¹⁰⁰⁰ A tanácskozáson előterjesztésre kerülő szovjet tájékoztatót előreláthatólag augusztus 10-15. körül nyújtják be. A tájékoztató ismerteti majd a baleset kivizsgálásának eredményeit, de annál szélesebben tárja fel a kérdést. Kitér a más országokban előfordult üzemzavarokra is és rámutat arra, hogy nem csak egy országban bekövetkezett balesetről van szó. A lehetséges balesetek méretei indokolják a széleskörű nemzetközi összefogást többek között az alábbi területeken:

- az atomerőművi balesetekkel kapcsolatos gyors információs rendszer létrehozása, amelyet egyesek a katonai célú nukleáris létesítményekre is javasolnak kiterjeszteni,
- a NAÜ keretében atomerőművi balesetelhárítási szervezet létrehozása, amely azonnali segítséget tudna adni a baleset színhelyén.¹⁰⁰¹

Az RBMK típusú reaktorblokkot továbbra is perspektivikusnak ítélik, bár kétségtelenül sokkal érzékenyebb a VVER típusnál.¹⁰⁰² Egyesek a nagyméretű, vastagfalú reaktortartály hiányát kedvezőtlennek tartják, mások ezt előnyként ítélik meg, mert az intenzív sugárzásnak kitett reaktortartály anyagának elridegedése¹⁰⁰³ az ilyen tí-

⁹⁹⁶ L. 178. sz. dokumentum „aktivitás” szakasz, valamint Szakkifejezések.

⁹⁹⁷ L. 781. sz. lábjegyzet.

⁹⁹⁸ L. 155. sz. lábjegyzet.

⁹⁹⁹ Az ülést 1986. június 10-én tartották (l. 6. sz. dokumentum). Az itt megbeszéltekről részletesebben l. 114. sz. dokumentum.

¹⁰⁰⁰ A NAÜ 1986. augusztus 25–29. között tartott bécsi szakértői értekezletéről l. 118. sz. dokumentum.

¹⁰⁰¹ A tanácskozás eredményeként létrejött egyezményekről l. Bevezető és a hozzá kapcsolódó 20. sz. lábjegyzet.

¹⁰⁰² Az említett erőmű-típusokról l. Szakkifejezések, valamint 179. sz. dokumentum.

¹⁰⁰³ A múlt század 40-es éveitől figyeltek meg olyan káreseteket, amikor főleg hegesztett acélszerkezetek (hidak, hajók, nyomástartó edények) viszonylag kicsi teher hatására hirtelen, robbanásszerű

pusú atomerőművek üzemi élettartamát 30-40 évre korlátozza. A containment¹⁰⁰⁴ hiányát is hibának tartják egyesek, de a robbanás következtében az is megsérült volna és lényegében nem módosította volna a helyzetet.

Rendkívül fontos, hogy megfelelő következtetéseket vonjunk le a baleset tapasztalatairól, de az atomenergetika fejlődését ez nem állítja meg, az energiaszükségletek kielégítése nem képzelhető el az atomerőművek nélkül.

A baleset fontos tanulsága, hogy az üzemviteli utasításban nem szabályozott munkákat alaposan elő kell készíteni és a szokásos, engedélyeken túl egyeztetni kell azokat a tudományos vezetővel, a főkonstruktőrrel. Nem szabad megengedni, hogy az atomerőművek üzemeltetésének speciális követelményeiről megfeledkezzenek és alárendeljék azokat az energiarendszer pillanatnyi igényeinek.

Az Energetikai Minisztérium már úgy kezelte ilyen szempontból az atomerőműveket, mint a hagyományos erőműveket. Jellemző, hogy az atomerőmű igazgatóját megfosztották a prémiumától, ha nem tett eleget az ilyen jellegű követeléseknek. Ezért felvetődött az a gondolat is, hogy módosítani kell az atomenergetika szervezeti felépítését és másképp kell megoldani az atomerőművek felsőbb irányítását.

A balesetet kiváltó okok elemzésén túl Petroszjanc elvtárs rendkívül fontosnak tartotta, hogy alaposan átgondolt intézkedésekre kerüljön sor, amelyek kiterjednek a konstrukciók esetleges módosítására, az üzemviteli fegyelem és az ellenőrzés fokozására.

A Goszatomnadzorral¹⁰⁰⁵ szemben is felmerülnek észrevételek, de véleménye szerint ezt a fiatal szervezetet hiba lenne felelőssé tenni a történetekért. Mindenesetre az ellenőrzésnek kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani és nem szabad félni hatósági jogkörök szigorú érvényesítésétől az üzemviteli követelményekkel szemben.

Arra a magyar részről felvetett kérdésre, hogy a baleset tapasztalatai alapján nem gondolnak-e az egy telephelyen működő blokkok számának korlátozására, Petroszjanc elvtárs nem adott egyértelmű választ. Rámutatott arra, hogy a tervezett maximális üzemzavart meghaladó balesetekkel is alaposan foglalkozni kell és felül kell vizsgálni azt a koncepciót, hogy az atomerőműveket hőszolgáltatási szempontból nagyobb városokhoz közel telepítsék.

Fontosnak tartotta a biztonságos típusú atomerőművek kidolgozását a NAÜ keretében, Gorbacsov elvtárs javaslatának megfelelően. Ezt a munkát szovjet részről akkor is meg akarják kezdeni, ha az Amerikai Egyesült Államok esetleg nem kíván ebben részt venni.

hanghatás mellett megrepedtek, illetve ridegen törtek. (A hőmérsékleti elridegedés oka, hogy a hőmérséklet csökkenésével nő az anyag folyáshatára, és csökken a ridegtörést okozó törési feszültség nagysága. Az anyag akkor válik rideggé, amikor a törési feszültség kisebbé válik a folyáshatárnál, vagyis a törés képlékeny alakváltozás nélkül következik be.)

¹⁰⁰⁴ L. 147. sz. lábjegyzet.

¹⁰⁰⁵ Pontosabban: Goszatomenergonadzor L. 196. sz. lábjegyzet.

Több delegáció felvetette, hogy a NAÜ keretében meginduló munkákon túl, illetve azokkal összhangban a KGST Atomenergia békés célú felhasználásával foglalkozó együttműködési Állandó Bizottság tevékenységében is helyet kell kapjon a balesetből adódó következtetések megvitatása és az atomenergetika további biztonságos fejlődésével kapcsolatos témák kidolgozása. Petroszjánc elvtárs ezzel elvben egyetértett és ígéretet tett arra, hogy a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséghez benyújtandó szovjet tájékoztatót előzetesen a KGST delegációkkal is megvitatják.¹⁰⁰⁶

Készítette: Ördögh József

Gépelte: Deák Ildikó

- Kapták:
1. Czinege Lajos a Minisztertanács elnökhelyettese
 2. Marjai József – “ –
 3. Faluvégi Lajos – “ –
 4. Kapolyi László, miniszter IpM, OMFB TÜK
 5. OAB Ördögh József
 6. Havasi Ferenc, MSZMP KB titkár
 7. Pál Lénárd MSZMP KB titkár

[MNL OL XIX-A-25-c-00349/1986. Gépelt tisztázata, dátum, aláírás és pecsét nélkül.]

178.

Háttérinformációk a radioaktív sugárzásról (1986. május 7.)

HÁTTÉR INFORMÁCIÓ – BELSŐ HASZNÁLATRA

OAB Titkárság/L. O. – Cz. Á.-né¹⁰⁰⁷

1986. május 7.

A radioaktív sugárzás állandó jellemzője természetes környezetünknek, folyamatosan éri szervezetünket. Ennek az úgynevezett háttérsugárzásnak¹⁰⁰⁸ egy része kozmikus, más része földi eredetű. Ehhez járulnak a mesterséges forrásokból származó

¹⁰⁰⁶ L. 115. sz. dokumentum.

¹⁰⁰⁷ Lendvai Ottó, Czoch Árpádné

¹⁰⁰⁸ L. Szakkifejezések.

radioaktív sugárhatások, amelyek közül a legjelentősebbek az orvosi diagnosztikai eljárások, gyógykezelések.

A gyakoribb diagnosztikai eljárások során alkalmazott dózisok 0.01-50 mSv tartományban mozognak (ld. fogalommagyarázatok). A gyógyászati (terápiás) dózisok ezek sokszorosát tehetik ki (ezért gyakran mellékhatásokat is okoznak és csak igen indokolt esetekben alkalmazhatók). A lakosság egészére kivetítve, az orvosi alkalmazás a lakosság átlagos sugárterhelését egynegyedével, egyharmadával növeli.

Az atomenergia hasznosításának is elválaszthatatlan kísérője az ionizáló sugárzás. Az atomreaktorokban a többszörös védőfal mögött az ionizáló sugárzás egy része közvetlenül a maghasadás során, csak üzemelő reaktorban keletkezik, más része viszont a nagy mennyiségben termelődő, mesterséges radioaktív anyagok bomlását kíséri, tehát álló reaktor mellett is észlelhető. A mesterséges radioaktív anyagok között legnagyobb arányban a hasadási termékek fordulnak elő. Az urán-235 izotóp hasadása során középnehéz magok keletkeznek, nagy gyakorisággal 90, illetve 130 körüli tömegszámmal (pl. stroncium, jód, cézium, stb.). Az összaktivitás folyamatosan üzemelő, 1000 MW teljesítményű atomreaktorban 10^{20} Bq (10^{10} Ci) nagyságrendű.

Az atomerőművi üzemzavarok igen különbözőek lehetnek, mind az indító események és lefolyásuk, mind pedig a következmények tekintetében. Legsúlyosabb esetekben az aktív zóna részben vagy egészben megolvadhat, és ha ehhez még a reaktor, és az azt körülvevő hermetikus tér sérülése is társul, akkor jelentős mennyiségű radioaktív anyag kerülhet a környezetbe, – nagyobb valószínűséggel a légkörbe, kisebb valószínűséggel közvetlenül a vízi környezetbe. A zónaolvadással járó nukleáris balesetek során elsősorban a gáz halmazállapotú és illékony elemek izotópjai szabadulnak ki, radioaktív nemesgázok, halogének és alkáli fémek.

A légkörbe (akár a szellőző kéményen keresztül, akár más tömítetlenségeken át) kijutó radioaktív szennyező anyagok füstcsóvához hasonlóan terjednek a kibocsátás helyétől kisebb-nagyobb távolságra, az éppen fennálló meteorológiai viszonyoktól (szélirány, szélesebség, a légkör hőmérséklete és stabilitása, csapadékviszonyok, stb.) függően. Terjedésük alatt felhígulnak és bomlanak, majd fokozatosan leülepednek a földfelszínre.

Az atomerőművekből a légkörbe kibocsátott radioaktív szennyeződés a lakosság külső- és belső sugárterhelését két fő úton hozza létre:

- a légkörből közvetlenül,
- a kiülepedett radioaktív anyagok révén.

a./ A levegő radioaktivitásának mérése

A lakosság szempontjából elsősorban az alacsony légrétegekben lévő radioaktív anyagok hatását kell vizsgálni. A nagy magasságokban lévő radioaktív anyagok

hatása csak akkor érvényesül, ha ezek az anyagok az esővel talaj közelbe, illetve a talajba jutnak.

Ezek a radioaktív anyagok többségükben mind béta-sugárzást,¹⁰⁰⁹ mind gamma-sugárzást¹⁰¹⁰ kibocsátanak. A mérések feladata a levegő izotóp összetételének és aktivitás-koncentrációjának meghatározása.

Gamma-spektrometriai mérésekkel pontosan megállapítható az egyes izotópok mennyisége és fajtája. Ha ismert a levegő izotóp összetétele, elegendő összes béta-számlálást végezni, ez egyszerű módon lehetővé teszi az aktivitás-koncentráció térbeli, illetve időbeli változásának követését. A stroncium szelektív mérése nehezebb, mert csak béta sugárzása van, ezért kémiaiag ki kell választani a mintából.

A levegőbe került – atomerőművi eredetű – anyagokat a következő főbb csoportokba oszthatjuk:

Nemesgázok (pl. kripton, xenon). Koncentrációjuk a levegőben igen kicsi, nem dúsulnak fel, nem rakódnak le, ezért szelektív mérésük elhagyható.

Radioaktív jódgázok: A radioaktív jódizotópok (elsősorban jód⁻¹³¹) 50-90%-a gőz halmazállapotú. A méréshez ezeket a gázokat ismert mennyiségű levegőből aktív szénen megkötik.

Aeroszolkok: Az aeroszolkok a levegőben lebegő porszemekre tapadt kis anyagszemcsék, pl. rubidium, stroncium, és a nem gőz halmazállapotú radioaktív jódizotópok. Ezeket méréshez szűrőkön [keresztül] fogják fel, ismert mennyiségű levegő átáramoltatásával.

b./ A kiülepedett radioaktív anyagok mérése

A levegőből kihullás, illetve eső útján kerülnek a radioaktív anyagok a talajra. Ezt a két folyamatot együttesen kiülepedésnek (fall-out) nevezik. A kiülepedett anyag egy része újra a levegőbe kerülhet a légmozgásokkal. Így mérésekre nagyobb felületű vízzel telt edényt állítanak a szabadba.

A levegőben lévő, és a kiülepedett radioaktív anyagok mérésével rendelkezésre áll a lakosság sugárterhelését okozó forrás. Az ez által okozott sugárterhelés meghatározása ennek alapján azonban még nagyon sok bizonytalansági tényezőt tartalmaz, ezért a pontos számításokhoz célszerű a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek (főzelékek, tej, stb.) aktivitását is mérni.

¹⁰⁰⁹ L. Szakkifejezések.

¹⁰¹⁰ L. Szakkifejezések.

Az aktivitás kimutatására különösen alkalmasak a nagylevelű főzelékfélék, mert tömegükhöz képest nagy felületen gyűjtik a radioaktív anyagokat. A tejben is hasonló okokból dúsul fel a radioaktív jód. A tehenek nagy felületet legelnek le, és szervezetük a tápanyagok nagy részét, így a jódot is a tejbe választja ki. A tehenek szervezetéből kb. egyhetes felezési idővel ürül ki a radioaktív jód, azaz, ha a jódfelvétel megszűnik, egy hét alatt felére csökken tejük radioaktivitása. Ezeknek a tej- és élelmiszer-mintáknak a mérése ugyanúgy történik, mint az előzőekben említett szűrőké.

A fenti mérések alapján kiszámítható, hogy külső sugárzásból (levegő, talaj), illetve belső sugárzásból (belégzés, táplálék) milyen sugárterhelés éri az embereket.

A sugárterhelés külső sugárzás esetében dózismérőkkel is mérhető, a sugárveszélyes munkahelyeken szokásos módon. Ezek a mérések a levegőben lévő nemesgázok hatását is kimutatják. A belső sugárterhelést a testváladékok aktivitásának, illetve (pl. a pajzsmirigy esetén) a testből kilépő sugárzás mérésével lehet megállapítani.

Fogalommagyarázatok

Ionizáló sugárzás Elektromágneses (pl. röntgensugár, vagy gammasugár fotonok) vagy korpuszkuláris sugárzás (pl. béta, azaz elektronsugárzás), amely az anyagon való áthaladása során abban ionizációt képes létrehozni.

A gamma sugárzás elsősorban külső sugárforrások esetén képezi a nagyobb veszélyt, mert nagyobb áthatoló képességű. A béta sugárzás számottevő veszélyt akkor jelent, ha a béta sugárzó anyag benn van a szervezetben. Rövid hatótávolsága miatt gyakorlatilag egészében az emberi szervezeten belül nyelődik el, és fejti ki hatását.

Aktivitás Egy adott mennyiségű radioaktív anyag aktivitása az időegység alatti spontán magátalakulások várható számával egyenlő. Az aktivitás SI egysége a becquerel (Bq), ami másodpercenként 1 magátalakulásnak felel meg. Korábbi egysége a curie volt, $1 \text{ Ci} = 3,7 \times 10^{10} \text{ Bq}$.

Elnyelt dózis Az ionizáló sugárzás által egységnyi tömegű anyagnak átadott közepes energia. SI egysége a gray (Gy), ami 1 kg tömegnek átadott 1 joule energiának felel meg. Korábbi egysége a rad, $1 \text{ rad} = 10^{-2} \text{ Gy}$, illetve a röntgen (R), ami közelítőleg 1 raddal egyenlő a lágy testszövetek (pl. izom) esetében.

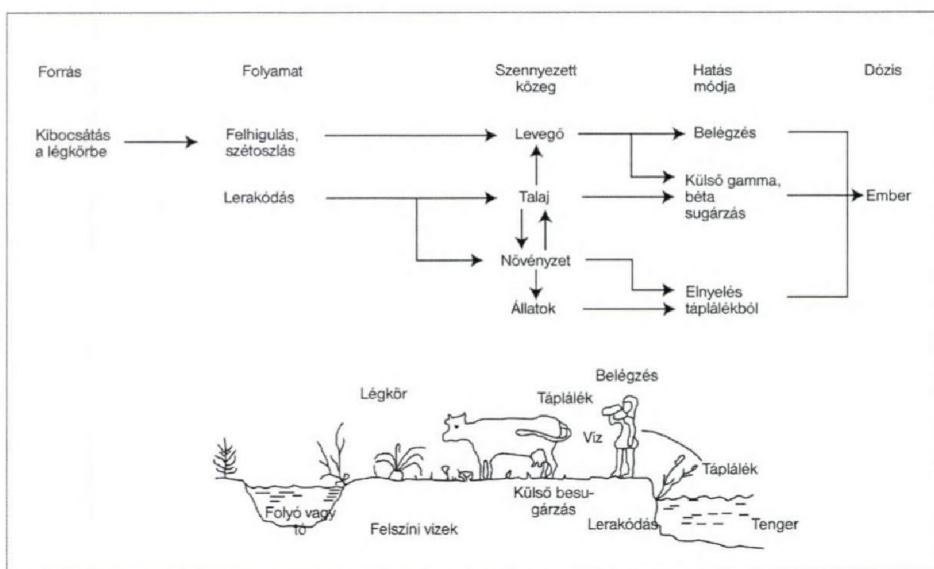
Dózisegyenérték A dózisegyenérték az elnyelt dózis és egy olyan minőségi tényező szorzata, amely a különböző sugárzások eltérő biológiai hatékonyságát is figyelembe veszi. SI egysége a sievert (Sv), dimenziója joule/kg. Korábbi

egysége a rem, $1 \text{ rem} = 10^{-2} \text{ Sv}$. (A minőségi szorzótényező röntgen, gamma- és bétasugárzás esetén egyenlő 1-el.)

Dóziskorlát A sugárveszélyes munkahelyen dolgozók számára megállapított korlát, pl. az évi effektív (szervenként súlyozott) dózisegyenértékre vonatkozóan 50 mSv (ez átlagosan 1 mSv / hét), a pajzsmirigyre vonatkozó korlát 500 mSv, ugyancsak a sugárveszélyes helyen dolgozók esetében.

Háttérsugárzás Földünkön az egyes földrajzi területekre jellemző természetes háttérsugárzás kb. 1:100 arányban változik, így Brazília, India déli részén a természetes háttérsugárzás például az átlagosnak a tízszerese. Az egészségügyi statisztikák viszont az eltérés hatását nem tükrözik. A háttérsugárzás átlagos értéke 1-5 mSv.¹⁰¹¹

Melléklet a radioaktív anyagoknak a természetre gyakorolt hatásáról:

[MNL OL XIX-B-1-a-1-a-695/1986. Gépelt tisztázat másolata.]

¹⁰¹¹ L. Szakkifejezések.

179.

Általános műszaki információk az atomerőművekről (1986. május 7.)

MŰSZAKI INFORMÁCIÓ – BELSŐ HASZNÁLATRA

OAB Titkárság / L. O. – Cz. Á. –né¹⁰¹²

1986. május 7.

Az utóbbi napok híreiben annyit szereplő Csernobili Erőmű atomreaktorai olyan típushoz (orosz rövidítéssel RBMK)¹⁰¹³ tartoznak, amelyet a Szovjetunió kivül nem találunk. Konstrukciójuk egyenes leszármazottja a világ első atomerőművének, amely 1954-ben lépett üzembe.¹⁰¹⁴ Ezt az évek során jelentősen továbbfejlesztették; mindeddig a Szovjetunióban összesen mintegy 15 ilyen nagy energetikai reaktort helyeztek üzembe és továbbiak üzembe helyezése várható. Ezek összteljesítménye ma mintegy 16000 megawatt, azaz kereken 2,5-szer több mint hazánk összes erőművének kapacitása.

A mai atomerőművek reaktorai urán atommagjainak hasadását hasznosítják. Egy-egy atommag hasadásakor jelentős energia szabadul fel. Ezzel egy időben keletkezik két vagy három elemi részecske – úgynevezett, neutronok. Ezek viszont képesek újabb uránatommagok hasadását okozni, azaz láncreakciót fenntartani – amennyiben az eredetileg igen nagy sebességgel kibocsátott neutronokat valahogyan lelassítják, lefékezik. Ezt legtöbbször úgy érik el, hogy vékony, hosszú csövet töltenek meg uránoxidból készült tablettákkal. Az így készült fűtőelemek közti teret a reaktorokban neutronok lassítására alkalmas anyaggal töltik ki. A Csernobili Atomerőmű reaktoraiban ilyen lassító anyagként igen tiszta grafitot alkalmaznak. Pontosabban: maga a reaktor voltaképpen egy grafitéglárból összerakott, húszt méteres tömb, amelyben függőleges, csővel bélelt csatornákat képeztek ki. Ezekben helyezkednek el a fűtőelemek. A fűtőelemekben keletkező hőenergiát a fűtőelemek körül, a függőleges csatornában áramló víz veszi fel, amely gőzzé válik – ezzel hajtják az erőmű turbináit.

Ennek a konstrukciónak előnyeként tartják számon, hogy a nagy nyomás alatt lévő hűtővíz magában a reaktorban számos kisebb átmérőjű csőben áramlik. Ezek bármelyikének esetleges sérülése csak kisebb üzemzavart eredményez. A csatorná-

1012 Lendvai Ottó, Czoch Árpádné

1013 L. Szakkifejezések.

1014 1951-ben helyezték üzembe Idahóban a világ első kísérleti atomreaktorát, amivel áramot termeltek, a National Reactor Testing Station egy épületének világítását látták el vele. Az első hálózatra kapcsolt atomerőmű az obnyinszki atomerőmű volt, amely 1954. július 27-től működött.

kat ki lehet egyenként iktatni az üzemből, ami azt is lehetővé teszi, hogy az elhasznált üzemanyagot a reaktor leállítása nélkül lehessen kirakni, frissel pótolni.

A grafitos lassító-közeggel működő reaktorok sajátossága, hogy igen nagy méretűek, ami nagy térfogatú reaktorépületet tesz szükségessé. Ugyanakkor viszont a konstruktőrök abból indultak ki, hogy a reaktorkörben lévő mindenkori vízmenyiség viszonylag csekély az épület méreteihez képest. Ez pedig – egyetemben azaz, hogy a víz számos, egymástól elszigetelhető csatorna közt oszlik meg és a rendszer többszörös szabályozó, és védelmi berendezésekkel van ellátva – arra indította a konstruktőröket, hogy szükségtelennek tekintsék a reaktort magába foglaló épület olyan kiképzését, amely jelentős túlnyomást is el tudna viselni úgy, hogy közben légmentes marad. Más szóval: ha egy üzemzavar miatt radioaktív anyag kerül ki a reaktorból, és ezzel egyidejűleg jelentős belső túlnyomás keletkezik az épületben, akkor a radioaktív anyag kikerülhet a szabadba, szennyezve a környezetet. Ez az eddig igen valószínűtlennek tartott eset lépett fel a Csernobili Atomerőműben.

A Magyarországon létesült Paksi Atomerőmű teljesen más konstrukción alapszik. Ebben a víz nem csak a hőelvezetést végzi, hanem ugyanez a víz lassítja a neutronokat is. A reaktor azonos teljesítmény esetén lényegesen kisebb méretű. Ezekben az úgynevezett nyomott-vizes atomerőművekben a reaktor egy 4 méter átmérőjű tartályban helyezkedik el. A hő elvezetését biztosító vizet oly magas nyomáson tartják, hogy ne tudjon felforrni. A reaktorban felhevített vizet átvezetik egy úgynevezett gőzfejlesztőn, ahol csőfalakon keresztül egy teljesen különálló vízkörnek adja át a hőt. Ebben a második körben keletkezik a gőz, amely aztán hajtja a turbinákat.

Nem csak a reaktor, hanem az egész elsődleges vízkör, annak minden berendezésével együtt (gőzfejlesztők, szivattyúk, elzárók, stb.) egy vastag nyomásálló betonvédelmen belül helyezkedik el (containment). Ennek kiképzése számos hasonló külföldi atomerőműnél olyan, mint egy nagy gömbszerű vagy hengeres bura, amely beborítja az egész reaktort és a hozzá csatlakozó részeket – így az első kör berendezéseit is. A Szovjetunióban ilyen kiképzésűek az 1000 megawattos nyomott-vizes reaktorok.

A Paksi Atomerőmű 440 megawattos (VVER-440 típusú)¹⁰¹⁵ reaktorai is hermetikus védőburkolattal épültek, bár ennek nincs látványos búra-szerű alakja. Ehelyett a reaktor körüli hermetizált épületrészhez egy úgynevezett lokalizációs torony csatlakozik. Ennek rendeltetése: a primerköri hűtőközeg kilépésével járó balesetnél felfogni a túlnyomást, a gőzt pedig lecsapatni, hatékonyan és gyorsan leépítve nyomását.

Amennyiben egy reaktor üzemzavara valóban jelentős vízvesztességgel jár, külön vészrendszerek lépnek automatikusan üzembe – azzal a feladattal, hogy biztosítsák

¹⁰¹⁵ L. Szakkifejezések.

a reaktor forró belsejének veszélytelen lehűlését. Ugyanis, minden reaktor teljes leállítása után is képződik még benne hő (az uránhasadás radioaktív termékeinek folyamatos bomlása révén), és ha ezt nem vezetik el, akkor az üzemanyag részben vagy egészben meg is olvadhat, ahogyan ez néhány éve az amerikai Three Mile Island erőműben meg is történt.¹⁰¹⁶

Ez azonban nem jelentené azt, hogy a radioaktív hasadási termékek ki is lépnének a szabadba – hiszen épp arra szolgál a lokalizációs rendszer, hogy ezt megakadályozza.

Sőt, ennek a konstrukciónak a javára kell írni azt a sajátosságot, hogy ha valamilyen oknál fogva a szabályozó és védelmi rendszerekkel nem sikerülne leállítani a reaktorban végbemenő reakciót, a benne lévő és pótlólag benyomott víz elgőzölgése vagy elfolyása után a reakció mindenképpen magától megszakad, hiszen a víz neutronlassító hatása nélkül a láncreakció semmiképpen sem mehet tovább. Igaz, ilyenkor maga a reaktor messzemenően tönkremegy, a külső környezet elszennyeződése azonban ez esetben is kivédhető (ahogyan az említett amerikai atomerőmű esete is megmutatta).

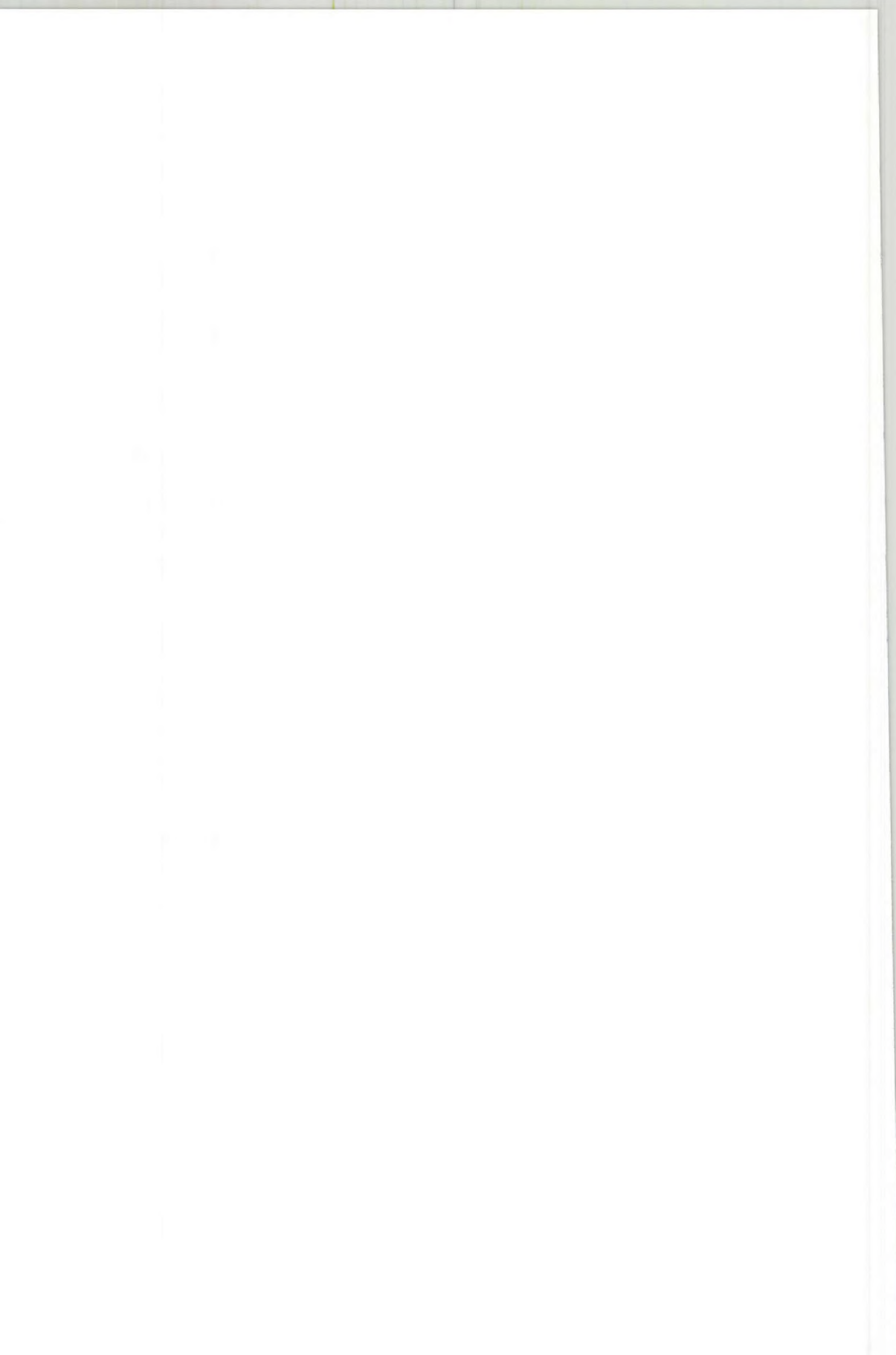
Persze, ezért bizonyos árat is kell fizetni: így, például, az üzemanyagot erősebben fel kell dúsítani az elsődlegesen hasadóképes urán-235-ben.¹⁰¹⁷ Továbbá, az üzemanyag átrakása végett nagyjából egyszer évente le kell állítani az atomerőművet, lebontani a reaktor felett elhelyezkedő szabályozó és védőberendezéseket, az átrakás után pedig mindezt újból működőképes állapotba hozni. Nem utolsó szerepet játszik az is, hogy a több száz tonnás reaktortestek (tartályok) igen szigorú feltételekhez kötött gyártása, szállítása jelentős műszaki kapacitásokat igényel.

Hazánk számára egyébként annak idején nem volt nehéz a választás: a Szovjetunió ugyanis nem exportálja a grafitos (RBMK) erőművi reaktorait; ezeket kizárólag saját használatára építi.

[MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-695/1986. Gépelt tisztázat másolata.]

¹⁰¹⁶ Az USA-ban 1959 és 1979 között hét jelentősebb baleset fordult elő. Ezek közül a legsúlyosabb a Three Mile Island-i erőműben 1979-ben bekövetkezett baleset. L. 12. sz. lábjegyzet.

¹⁰¹⁷ Urán-235 (²³⁵U) az urán egyik izotópja.

The image features a minimalist abstract design. On the left, a vertical bar transitions from dark grey at the top to a lighter grey at the bottom. To the right of this bar, a series of concentric, semi-circular arcs in a light grey color are positioned against a white background. The arcs are centered towards the top right of the page. The word 'FÜGGELÉK' is printed in a black, serif, all-caps font in the lower right quadrant of the page.

FÜGGELÉK

A RADIOAKTIVITÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ SZAKKIFEJEZÉSEK

Abszorbeál: Elnyel, felszív; egy anyag a molekuláris erők hatására gázokat, vagy oldott anyagot elnyel, megköt.

Aeroszol: Gáznemű közeg és benne finoman diszpergált (eloszlott) szilárd vagy cseppfolyós részecskék együttes rendszere. (L. még 179. sz. dokumentum.) Az aeroszol kutatás történetével kapcsolatban l. Mészáros Ernő: Kis tudományból nagy tudomány: az aeroszol-kutatás története: <http://www.matud.iif.hu/2011/10/13.htm>

aktivitás: a radioaktív anyagok egy adott halmazában időegység alatt bekövetkező bomlások száma. A radioaktív anyagok (sugárforrások) aktivitása az idő előrehaladtával fokozatosan csökken.

Az aktivitás jele: A. Az aktivitás SI mértékegysége: Bq (becquerel – Henri Bequerel tiszteletére –; 1/s) 1 Bq az aktivitása annak az elszigetelt rendszerként vizsgált anyaghalmaznak, amelyben másodpercenként egy atommag bomlik szét. A régi, 1980 előtt használt mértékegysége a *Curie* (Ci). 1 Ci egy gramm rádiom aktivitásának felel meg: $1 \text{ Ci} = 3,7 \cdot 10^{10} \text{ s}^{-1}$ (bomlás / s); azaz 1 Ci az aktivitása az anyagnak, ha másodpercenként 37 milliárd bomlás történik.

Becquerel (jele: Bq): a radioaktivitás SI mértékegysége. L. „aktivitás”

A béta sugárzás (más néven béta bomlás): közepes hatótávolságú, közepesen ionizáló elektronsugárzás, melynek során elektron kibocsátása közben az atommag neutronja protonná válik. Hatótávolsága a levegőben pár tíz cm.

Beütésszám: radioaktív sugárzás mérése során az időegység alatt számlált részecskék száma. Jelölése cps = beütésszám/másodperc.

Curie (Ci) Az aktivitás 1980 előtt használt mértékegysége. L. „aktivitás”.

A szövegben előforduló milli és micro előtagok a curiehez viszonyított értéket fejeznek ki, egy millicurie (mCi) 0,001 curie (a curie ezred része), míg 1 microcurie (μCi) 0,000001 curie (a curie egy milliommód része), azaz $37\,000 \text{ Bq}$ ($300 \mu\text{Ci} = 11\,100\,000 \text{ Bq}$).

Cézium: kémiai elem (vegyjele: Cs). A természetes cézium egyetlen stabil izotópból, ^{133}Cs -ből áll (tisztá elem). Ezen kívül 39 radioaktív izotópja ismert, melyek tömegszáma a 112–151 tartományba esik. A leghosszabb életű a ^{135}Cs (felezési ideje 2,3 millió év), a ^{137}Cs (30,1671 év) és a ^{134}Cs (2,0652 év). Többi izotópjának felezési ideje 2 hétnél kevesebb, többségüké az egy órát sem éri el. A ^{137}Cs az egyik legjelentősebb közepesen hosszú felezési idejű hasadási termék.

Dózis: adag, mennyiség. A radioaktivitással kapcsolatos kérdéskörben az a sugár-adag, ami a sugárzást elnyelő szervezetben hatást fejt ki: az élő anyag sejtjeiben ionokat, szabad gyököket hoz létre és károsítja a DNS-t. Mértékegysége a gray, ami 1 kg anyag által elnyelt energia mennyiségét jelöli ($1 \text{ Gy} = 1 \text{ J/kg}$). Azaz, 1 gray a dózis, ha forrásból jövő sugárzás 1 J energiát ad le 1 kg anyagban. Már hatályon kívül helyezett mértékegysége a rad (radiation absorbed dose, $1 \text{ rad} = 0,01 \text{ Gy}$). A dózis az időtényezőtől független: egy gray dózist például lehet kapni egy perc vagy egy óra alatt is, l. „dózteljesítmény”.

Dózis ekvivalens (vagy ekvivalens dózis): Az a mennyiség, mely a sugárzásnak kitett személyben fejt ki biológiai hatását, illetve a sugárzásnak, sugárzásfajtának az emberi szervezetre gyakorolt roncsoló hatásának erősségét jelöli. (A sugárzás biológiai hatása – az elnyelt energia hatásossága – erősen függ a sugárzás fajtájától és a besugárzott szervtől.) Az ekvivalens dózis a biológiai hatásossági tényező és a dózis szorzatának függvénye. SI mértékegysége a sievert (Sv), hagyományos mértékegysége a rem ($1 \text{ Sv} = 100 \text{ rem}$). Sv ezredrésze a mSv (millisievert), milliommód-része pedig a μSv (mikrosievert).

Dózteljesítmény: A dózis időegységre eső hányada. Bármilyen dózisegység és bármilyen időegység hányadosából képezhető dózteljesítmény-egység (pl. 1 Gy/perc , 1 Gy/óra , a régi mértékrendszeren belül gyakori a röntgen/óra, a rad/óra. A forrásokban sok esetben téves, értelmetlen adatokkal találkozhatunk, ilyen például „ebben és ebben az időpontban a mért dózis 3,5 millióröntgen volt”. Ugyancsak sokszor feltételezhető, hogy pontatlan az oroszról fordított mértékegység.

Felezési idő: A radioaktív bomlás az ún. exponenciális törvény szerint megy végbe. Egy felezési idő alatt a mennyiség feleződik, a következő felezési idő alatt ismét feleződik, stb. Egy felezési idő alatt fele, két felezési idő után a negyede, három felezési idő után a nyolcada marad az eredeti radioaktív mennyiségnek. Ha a radioizotóp mennyisége az ezredrészére csökken, akkor tekintjük elfogyottnak. Például a jód-131 izotóp felezési ideje nyolc nap, tehát 80 nap után a mennyisége több mint ezerszeresen lecsökken. A forrásokban előforduló radioaktív izotópok felezési ideje:

137Cs	30 év
131I	8 nap
239Pu	24000 év
226Ra	1580 év
90Sr	25 év
235U	703,8 millió év
238U	4600 millió év

Gamma sugárzás (más néven gamma bomlás): A radioaktív sugárzás fajtái közül a legnagyobb hatótávolságú; nagyfrekvenciájú elektromágneses sugárzás. A sugárzás ezen fajtáját a nagy atomtömegű és sűrűségű elemek nyelik el, ezért ez elleni védekezésül leggyakrabban az ólmot használják.

Geiger számláló: az ionizáló sugárzás mérésére alkalmazott készülék. A számláló egy Geiger-Müller csőből, egy impulzusszámlálóból és egy szintmérőből áll. A cső kis nyomású gázzal töltött cső, melynek fala a katód, egy közepén beépített vezeték az anód. A sugárzás ionizáló hatása áramimpulzusokat okoz, amelyeket az elektródák érzékelnek. A számláló elektronikusan működik, az impulzusokat, a szintmérő pedig az időegység alatti becsapódásokat számolja.

A **gray** (jele: Gy): l. „dózis”.

Háttérsugárzás: Természetes eredetű radioaktivitás, ami részben a Földet érő kozmikus sugárzásból (elsődlegesen a Napból, illetve más galaktikus forrásokból), részben a Földön, vagy a földben található radioaktív elemek (elsősorban 238 U, 232 Th és 40 K, ezek mindegyike a Föld keletkezésekor épült környezetünkbe)¹⁰¹⁸ bomlásából származik. Mértéke helytől (pl. a kozmikus sugárzás a tengerszint feletti magassággal és a földrajzi szélességgel párhuzamosan növekszik) és az időtől nagymértékben függ. Magyarországon belül is két-háromszoros különbségek lehetnek a geológiai viszonyoktól, az időjárástól, illetve a táplálkozási szokásoktól függően.¹⁰¹⁹ (Esőben például, mivel a vízcseppek a földfelszínre mossák a légkörben magasan lebegő aeroszol radioaktív részecskéit a háttérsugárzás rendszerint a szokásos érték 2-2,5-szeresére növekszik.) A testünk által abszorbeált sugárzási energia tehát különféle anomáliákat mutat a Föld más-más pontjain.¹⁰²⁰ Mértékegysége a sievert (l. „dózis ekvivalens”).

¹⁰¹⁸ http://www.chem.elte.hu/departments/magkem/hun/oktatas/mka/leirasok_pdf/meres-1.pdf

¹⁰¹⁹ A természetes háttérsugárzás mértéke Magyarországon 50-180 nSv/h között ingadozik. http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=monitor_nbiek_ismerteto; Az aktuális adatsort l. http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=monitor_nbiek_index

¹⁰²⁰ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0038_17_ruszkai/ch09s03.html

Jód A jódnak (I) 37 izotópja ismert a ^{108}I -tól a ^{144}I -ig, de közülük csak egy, a ^{127}I stabil. A jód-131 (^{131}I) nyolc napos felezési idejű béta-sugárzó izotóp, viszonylag erős béta-sugárzást bocsát ki. Nagy energiájú béta-sugárzása miatt a ^{131}I a legrákkeltőbb az összes jódizotóp közül. Az ipari előállításon kívül a ^{131}I az egyik legnagyobb mennyiségben keletkező hasadási termék, ezért – nem szándékoltan – nagyon nagy mennyiségben keletkezik az atomreaktorokban. Illékonyága, rövid felezési ideje és a hasadási termékek közötti nagy gyakorisága miatt egy atomerőművi baleset során a környezetbe kikerülő radioaktív hulladékban a baleset utáni első héten ez az egyik izotóp, amely a legnagyobb mértékű radioaktív szennyezést okoz.

Magreakció: Atommagok összeütközésével más atommagok létrejötte, ami végbemehet magfúzió, maghasadás vagy radioaktív bomlás formájában.

rad: Már hatályon kívül helyezett mértékegység, l. „dózis”.

Radioaktív bomlás: l. „felezési idő”

Radionuklid: Olyan, az atom magjában meghatározott számú neutron és protont tartalmazó atom, amely az atommag nem állandó (instabil) energiaállapotával rendelkezik.

rem (roentgen equivalent in man): a dózis ekvivalens hagyományos mértékegysége, l. ott.

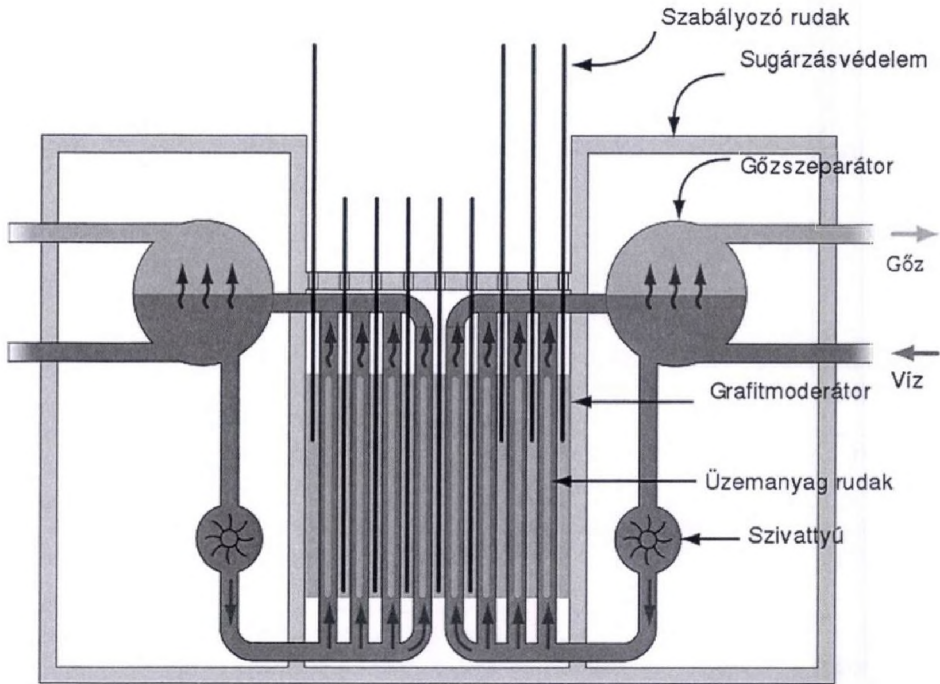
A röntgen (R): egy adott helyre érkező sugármennyiség hagyományos mértékegysége. Más fogalmakkal az expozíció, vagyis a sugárzás hatására egységnyi tömegű levegőben, ionizáció során keletkezett töltés; az SI rendszerben a Coulomb/levegő-kilogramm: C/kg). 1 röntgen az a sugárzásmennyiség, mely 1 kg levegőben $2,58 \times 10^{-4}$ C ionizációt hoz létre.

RBMK típusú reaktor

Reaktor Bolsoj Mosnosztyi Kipjascsi, vagyis „nagy teljesítményű forralóvízes reaktor”¹⁰²¹. Egyéb források szerint a rövidítés feloldása: Reaktor Bolsoj Mosnosztyi Kanalnij, azaz „csatorna típusú, nagy energiakimenetű reaktor”.¹⁰²² Szovjet fejlesztésű grafitmoderátoros (a maghasadás során létrejövő neutronok lassulását, ezáltal a láncreakció fenntartását grafit közeg alkalmazásával elérő) atomreaktor, amelynek hűtőközege nyomás alatti csövekben elgőzölő könnyűvíz.

¹⁰²¹ MNL OL XIX-B-1-ai-1-a-911/1986.

¹⁰²² <https://hu.wikipedia.org/wiki/RBMK>

(Forrás: commons.wikimedia.org)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3ARBMK_reactor_schematic_hu.svg

(Utolsó letöltés: 2018. május 4.)

A sievert (Sv): a dózis ekvivalens SI mértékegysége (l. ott.).

Sugárdózis: l. „dózis”

Sugárzási mértékegységek: Mértékegységek, melyek egy radioaktív izotóp aktivitásának, illetve az ionizáló sugárzás \times dózisának jellemzésére szolgálnak. A curie, röntgen, rad és a rem egységek nincsenek összhangban az SI egységekkel, azonban ideiglenes használatuk elfogadott az SI egységekkel (a becquerel, a gray és a sievert) párhuzamosan.

Összefoglalva:

Név	Jelölés	Mértékegység	Megjegyzés	Átszámítás	Használat
Becquerel	Bq	1/s	Aktivitás (bomlás/s)	$1 \text{ Bq} = 2.70 \times 10^{-11} \text{ Ci}$ $1 \text{ Ci} = 3.7 \times 10^{10} \text{ Bq}$	Új
Curie	Ci	1/s	Aktivitás (bomlás/s)	$1 \text{ Ci} = 3.7 \times 10^{10} \text{ Bq}$ $1 \text{ Bq} = 2.70 \times 10^{-11} \text{ Ci}$	Régi
Gray	Gy	J/kg	Sugárdózis	$1 \text{ Gy} = 100 \text{ rad} =$ $1 \text{ Sv/q} = 100 \text{ mrem/q} = 84 \text{ R}$	Új
Sievert	Sv	J/kg	Ekvivalens dózis	$1 \text{ Sv} = 1 \text{ Gy} \times q =$ $100 \text{ rad} \times q = 100 \text{ rem}$	Új
Radiation absorbed dose	rad	J/kg	Sugárdózis	$1 \text{ rad} = 0.01 \text{ Gy} = 0,01 \text{ Sv/q} =$ $1 \text{ rem/q} = 1,2 \text{ R}$	Régi
Röntgen equivalent man	rem	J/kg	Ekvivalens dózis	$1 \text{ rem} = 1 \text{ rad} \times q = 0,01 \text{ Gy} \times q =$ $0,01 \text{ Sv} = 1,2 \text{ R} \times q$	Régi
Röntgen	R	C/kg		$1 \text{ R} = 2,58 \times 10^{-4} \text{ C/kg} = 0,84 \text{ rad}$ $= 0,012 \text{ Gy} = 0,012 \text{ Sv/q} = 0,84$ rem/q	Régi
Biológiai hatásossági tényező	q	.			Új

(Forrás: <http://www.omegalabs.eu/html/sugarvedelem.html>)

VVER típusú reaktor: Szovjet fejlesztésű és gyártású, ún. nyomottvizes reaktor (Водо Водяной Энергетический Реактор – vodo vodjanoj energeticseszkij reaktor). Ebben a reaktortípusban a fűtőelemek által termelt hőt a körülöttük zárt rendszerben keringő, nagy nyomáson tartott víz vezeti el, ezen kívül moderátorként alkalmazzák: alkotóeleme, a hidrogén segítségével biztosítja a gyors neutronok lassítását így a láncreakció fenntartását. A Paksi Atomerőmű is ebbe a reaktorcsaládba tartozik. A nyomottvizes technológiát használó reaktortípusoknál a hűtővíz a reaktort is magába foglaló zárt (primer) körben kering, közvetlen kapcsolata a külvilággal nincs. A primerköri hűtővizet, azaz az aktív zónában felszabaduló hőt a reaktor körül lévő hűtőkör vezeti a gőzfejlesztőkhöz, ahol a hőt a gőzfejlesztők szekunder oldaláról a szekunderköri hűtővíz vezeti el. A gőzfejlesztőkben a víz

felforr és a keletkező telített gőz működteti a turbinákat. A primer körhöz hasonlóan a szekunder kör is zárt. Pótvíz és bóros szabályozás rendszerének feladata a primerköri szervezett és szervezetlen szivárgások pótlása, a primerköri vízüzem egyensúlyának biztosítása, a lassú reaktivitás-változások kompenzálása bórsavoldat kivonásával. Üzemzavar esetén a reaktorvédelmi működés részeként bórsavat juttat a primer körbe.

A KÖTETBEN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYEK JEGYZÉKE

- Abos Brunó:** 1977-től a Külkereskedelmi Minisztérium Hitelpolitikai Osztályának vezetője volt. A külkereskedelmi ágazat deviza-hitelpolitikájának koncepcióját dolgozta ki és irányította.
- Aczél György** (1917–1991): politikus, a Kádár-rendszer idején a kulturális élet legfőbb ideológusa. 1957–1958 között művelődésügyi miniszterhelyettes, majd a művelődésügyi miniszter első helyettese (1958–1967). 1970-től 1988-ig az MSZMP PB tagja, 1985 és 1989 között az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet igazgatója.
- Adrián Zsigmond, dr.** (1934–1995): rendőr vezérőrnagy, 1971-től a BM Vas Megyei Rendőr-főkapitányságán a főkapitány állambiztonsági helyettese. 1977–1989-ig a BM Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője volt.
- Ahromejev, Szergej Fjodorovics** (1923–1991): Szovjet katonai parancsnok, 1983-tól marsall, a Szovjetunió Hőse cím birtokosa. 1984 és 1988 között a Szovjet Hadsereg főparancsnoka.
- Alexandrov, Anatolij Petrovics** (1903–1994): orosz fizikus, akadémikus. A Kurcsatov Intézet igazgatója, 1975–1986 között a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke. Kurcsatov mellett a szovjet nukleáris kutatások másik vezetője volt, tevékenyen részt vett az atomerőművek reaktorainak fejlesztésében.
- Ambrus János** (1940): miniszterhelyettes. 1963-tól a Budavox Híradástechnikai Külkereskedelmi Vállalat munkatársa volt. 1972-ben kinevezték a Budavox moszkvai irodájának vezetőjévé, 1976-tól a vállalat igazgató-helyettese volt. 1977-től dolgozott a Külkereskedelmi Minisztériumban, 1982-től miniszterhelyettes. A tárcának a Belkereskedelmi Minisztériummal való összevonása után 1988 áprilisától 1989 júniusáig kereskedelmi miniszterhelyettes volt.
- Andrikó Miklós** (1928–1992): államtitkár. 1964-től az MSZMP KB apparátusában dolgozott; 1966-ig az MSZMP KB Államgazdasági Osztály alosztály-vezetője, majd 1975-ig az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztály (Ipari, Mezőgazdasági és Közlekedési Osztály) helyettes vezetője volt. Az 1980-ban megrendezett országgyűlési választásokon Szolnok megye 1. számú egyéni választókerületéből került be a törvényhozásba. 1982-től a Belkereskedelmi Minisztérium államtitkára, majd a minisztérium átszervezésével 1987-től 1989-ig a Kereskedelmi Minisztérium államtitkára volt.
- Antalpéter Tibor** (1930–2012): magyar diplomata, sportvezető. 1960-tól a Külkereskedelmi Minisztériumban dolgozott, 1977-től mint főosztályvezető.

Külkereskedelmi Minisztériumi főosztályvezetőként nevéhez fűződik a második világháború utáni első magyar–amerikai kereskedelmi megállapodás (1978), valamint az Európai Gazdasági Közösséggel kötött első kereskedelmi szerződés (1988) előkészítése, tárgyalása és parafálása.

Antonov, Antonov K.: a Szovjetunió állandó KGST-képviselője, miniszterelnök-helyettes.

Arbatov, Georgij: a Szovjet Tudományos Akadémia Egyesült Államok- és Kanada-intézetének igazgatója.

Ábrahám Kálmán, dr. (1931–1998): 1977-től építésügyi és városfejlesztési miniszter, 1984 és 1987 között az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal (OKTH) elnöke volt, államtitkári rangban. 1987 decemberében a Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztérium államtitkára lett. 1989-től 1991-ig a Környezetgazdálkodási Intézet főigazgatója.

Ágoston Mihály (1929–2002): villamosmérnök, gépészmérnök, könyvtáros. 1980–1989 között az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) főigazgatója. A szocialista országok Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer Meghatalmazottak Tanácsának állandó kormányképviselője (1984–1990). Elektronikus és nukleáris mérőműszerek fejlesztésével is foglalkozott. Iskolát teremtett a magyar orvosi elektromos műszerek diagnosztikájában. Részt vett a magyar űrkutatási programban.

Al Naqeeb, Nael Ahmed, dr.: 1963-tól a kuvaiti Egészségügyi Minisztérium munkatársa, későbbi államtitkár. A kuvaiti rákkutatások egyik úttörője.

Bajusz Rezső, dr. (1925): 1962–1981 között a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium főosztályvezetője, majd a Közlekedéstudományi Intézet igazgatója. 1984-től 1986-ban történt nyugdíjazásáig a MÁV vezérigazgatója.

Ballai László (1929): közgazdász. 1966-tól az MSZMP KB Államgazdasági (1967-től Gazdaságpolitikai) Osztályán dolgozott 1986 decemberéig, ezt követően a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság elnöke. 1980-tól tagja lett az MSZMP Gazdaságpolitikai Bizottságának és állandó meghívottként szerepelt az Állami Tervbizottság ülésein.

Balogh György (1936): 1974-től a Vám- és Pénzügyőrség fővárosi nyomozószolgálatának vezetője, 1978-tól az országos parancsnok helyettese, 1990-től országos parancsnok volt. 1989-ben vezérőrnaggyá nevezték ki.

Baraczka Róbert, dr. (1941): rendőr vezérőrnagy. 1983-tól a BM III/IV-2/b Alosztály vezetője, majd 1983–1984 között az osztályvezető-helyettese volt. 1984-től a BM III/IV-2. Osztály vezetője. 1987-től rendőr ezredes. 103/1993. (VIII. 12.) KE határozat alapján vezérőrnaggyá nevezték ki.

Baranyai Tibor (1930): 1972-től az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezeti Osztálya osztályvezető-helyettese, 1979 és 1985 között osztályvezetője volt. 1985-től 1988-ig a SZOT főtitkára. Emellett 1972 és 1979 között az MSZMP

KB Ifjúsági Bizottság titkára, majd 1985-ig az MSZMP KB Pártépítési Munkaközösségének, valamint 1980 és 1985 között az MSZMP KB, majd 1985-től az MSZMP KEB tagja volt.

Barity Miklós (1929): diplomata. 1953-tól a Külügyminisztériumban dolgozott. 1956 és 1961 között Belgrádban, 1966–1970 között Prágában teljesített külügyi szolgálatot. 1973 és 1979 között Magyarország prágai nagykövete volt. 1982-től 1985-ig a bukaresti nagykövetséget vezette. 1985–1988-ig külügyminiszter-helyettes, majd ismét prágai nagykövet.

Bartha Ferenc (1943–2012): 1970 és 1980 között a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezető-helyettese. 1980-tól 1987-ig a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságát vezette miniszterhelyettesi rangban, 1987-től a Kereskedelmi Minisztérium államtitkára, 1988-tól a Magyar Nemzeti Bank élén állt.

Bányász Rezső (1931–2012): diplomata, politikus. 1976 és 1981 között a Külügyminisztérium sajtófőosztályának vezetője. 1981–1984 között Magyarország londoni és dublini nagykövete. 1984-től államtitkári rangban a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala elnöke. 1986-tól kormánybiztos. 1988 és 1990 között ottawai nagykövet.

Beledi Dezső (1931): mérnök, közgazdász. 1967–1970-ben a Moszkvai Magyar Nagykövetség gazdasági diplomatája volt. 1970 és 1985 között az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztályán politikai munkatárs, alosztályvezető. 1985-től 1992-ig az Országos Mérésügyi Hivatal elnöke.

Beninson, Dan Jacobo (1931–2003): argentin orvos.

Bercsényi Botond (1943): közgazdász, politikus. 1977 és 1985 között a Minisztertanács Titkárságának főosztályvezetője, 1986. január 1-jétől a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala elnökhelyettese volt. 1988-tól a Minisztertanács Hivatala elnökhelyettese.

Berecz János (1930): 1972-től az MSZMP KB külügyi osztályvezető-helyettese, majd 1974-től osztályvezető. 1980-ban választották a KB tagjává. 1982-ben távozott a külügyi osztály éléről, és a *Népszabadság* főszerkesztője lett. 1985-től a KB ideológiai és propagandaügyekkel foglalkozó titkára lett. 1987-től az MSZMP PB tagja. 1985-től országgyűlési képviselő, 1989-ben az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke.

Berényi Dénes (1928–2012): magyar atomfizikus. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Kutatási területe a magspektroszkópia és az atomi ütközések fizikája. 1976 és 1990 között az MTA Atommagkutató Intézet igazgatója. 1990–1993 között a Magyar Tudományos Akadémia egyik alelnöke.

Berki Mihály (1929): vezérőrnagy, katonai főiskolai tanár, tanszékvezető, majd hadműveleti tiszt és ezredtörzsfőnök. 1977–1982 között a 9. gépesített lö-

vészhadosztály parancsnoka. 1986-ban a Polgári Védelmi Országos Parancsnoksága törzsőparancsnoka volt.

Berthonnet, Jean-Charles (1957): francia diplomata. 1984–1985 között a francia budapesti nagykövetség harmadtitkára, 1985–1986 között másodtitkára, 1987–1988 között elsőtitkára volt.

Bényi József, dr. (1928–2001): diplomata, külügyminiszter. 1970–1975 között Rómában és Valettában, 1979–1984 között Párizsban volt nagykövet, közben a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztály vezetője. 1985. február 1-jén külügyminiszter-helyettesé nevezték ki. 1990–1991 között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára volt.

Bihari István (1927–2000): vegyészmérnök. 1957-től 1970-ig a Reanal Finomszerelvénygyárban üzemvezető, főmérnök, műszaki igazgató-helyettes. 1970-től a Chinoin Gyógyszer- és Vegyszereti Termékek Gyár nagytétényi gyáregységének igazgatója, 1982-től a Chinoin vezérigazgatója volt.

Birnbauer József (1931–2009): A szófiai, moszkvai és berlini követségeken dolgozott beosztott diplomataként. 1980-ban nagyköveti tanácsos a moszkvai nagykövetségen. 1982 és 1988 között a Külügyminisztérium I. Területi Főosztály helyettes vezetője volt. 1988-tól a moszkvai nagykövetségen volt első beosztott, 1989-től rk. követ és meghatalmazott miniszter.

Bíró János, dr. (1931): diplomata, a berlini (1956–1959), a berni (1964–1969), a New York-i (1974–1975) és a kölni (1978–1983) külképviseletek munkatársa. 1985 és 1989 között a konzuli osztály vezetője a bécsi nagykövetségen.

Blix, Hans Martin (1928): svéd politikus, jogász, diplomata, 1978–1979 között svéd külügyminiszter, 1981 és 1997 között a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) főigazgatója, majd 2000-től 2003-ig az Egyesült Nemzetek Szervezetének fő fegyverzetellenőre volt.

Bogyé János (1931): operatív tiszt, BM csoportfőnök. 1971–1976 között a BM III/I-3. Osztály vezetője, 1976-tól csoportfőnök-helyettes. 1977–1989 között III/I. Csoportfőnökség vezetője, egyben a III. főcsoportfőnök helyettese.

Borbély Gábor (1937): 1981-től az MSZMP Budapesti Bizottságának közigazgatási és adminisztratív kérdésekkel foglalkozó titkára. 1985 decemberétől a *Népszabadság* főszerkesztője. 1985–1988-ig a KB mellett működő Pártpolitikai Bizottság, 1986-tól a Káderpolitikai Bizottság tagja. 1975–1985 között országgyűlési képviselő, 1975 és 1980 között az Elnöki Tanács tagja volt.

Borbély Gyula, dr. (1942): a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium főosztályvezetője.

Boros Imre, dr. (1929): 1982–1989 között a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium Élelmiszeripari Főosztályának helyettes vezetője, 1985-től minisztériumi főtanácsos.

- Bögre Imre** (1959): 1983–1985 között a Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság Állambiztonsági Szerve III/III. Osztályán dolgozott előbb előadóként, majd operatív tisztként, 1985–1987 között a Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság ÁB szerve III/II. Osztályán volt operatív tiszt.
- Budilin, Boris Vasziljevics:** a KGST Atomenergia Állandó Bizottság I. szekciójának szovjet vezetője.
- Ceaușescu, Nicolae** (1918–1989): román kommunista politikus, a Román Kommunista Párt vezetőjeként Románia diktátora 1965-től 1989-es kivégzéséig.
- Chefdeville, Christian** (1948): diplomata. 1986. március 16-tól teljesített szolgálatot a budapesti Francia Nagykövetségen mint kereskedelmi attasé.
- Clercq, Willy de** (1927–2011): belga liberális politikus, 1985–1989 között az Európai Bizottság nemzetközi kapcsolatokért felelős tagja, 1985-ben belga államminiszter. 1989–2004 között az Európa Parlament tagja.
- Czeglédi József** (1939): közgazdász, idegenforgalmi szakember. 1970–1974 között az Országos Tervhivatal idegenforgalmi szakértője. 1974–1984 között az Országos Idegenforgalmi Tanács titkár helyettese, majd titkára. 1984–1987 között a Minisztertanács Titkárságának főtanácsosa, 1987–1989 között az Országos Idegenforgalmi Hivatal vezetője volt.
- Czinege Lajos** (1924–1998): hadsereg tábornok, 1958–1967 között országgyűlési képviselő. 1960–1984 között a Magyar Népköztársaság honvédelmi minisztere, majd 1984–1987-ig a Minisztertanács elnökhelyettese. 1959–1988 között az MSZMP KB tagja, 1961–1970 között a PB póttagja.
- Czipper Gyula** (1931–1992): mérnök, miniszterhelyettes. 1960-ban lett az Országos Energiagazdálkodási Hatóság munkatársa. Osztályvezető, hosszabb ideig főosztályvezető-helyettes, majd 1982-től a főhatóság vezetője volt. 1984. januárban az ipari miniszter helyettesévé nevezték ki.
- Czoch Árpádné, dr.** (szül. Zorkóczy Ildikó): okleveles gépészmérnök, atomtechnika műszaki doktor. Az Országos Atomenergia Bizottság munkatársa, 1991-től az Országos Atomenergia Hivatal főosztályvezetője, 1991–1996 között helyettes vezetője. 2012–2014 között az MTA Műszaki Tudományok Osztálya Atomenergia Albizottsága titkára.
- Csazov, Jevgenyij Ivanovics** (1929): orosz orvos, kardiológus.
- Csehák Judit, dr.** (1940): orvos, politikus. 1973 és 1975 között a Szekszárdi Városi Tanács osztályvezető főorvosa. Az MSZMP KB (1985–1989) és a PB (1987–1989) tagja. 1984 és 1987 között a Minisztertanács elnökhelyettese, ezt követően 1990-ig szociális és egészségügyi miniszter.
- Cseke László, született Ekecs Géza** (1927–2017): magyar újságíró, rádiós műsorvezető. 1949-ben Németországba menekült, majd Párizsban élt. 1951-ben Münchenben telepedett le, a Szabad Európa Rádió belső munkatársa-

ként dolgozott. Cseke László néven az 1960-as, 1970-es években népszerű disc-jockey volt, elsősorban fiatalok körében.

Csikós József, dr. (1943): újságíró, r. ezredes. 1973-tól a KISZ KB Agitációs és Propaganda Osztályának osztályvezető-helyettese, 1976-tól az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály Tájékoztatási Alosztályának politikai munkatársa. 1982-től a BM Sajtóosztályának vezetője, 1984-től BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Csoportfőnöke, 1989-től az MSZMP KB Társadalompolitikai Osztály helyettes vezetője. 1990 után ezredesi rendfokozatban a BM Adatfeldolgozó Hivatalát vezette.

Csikós Sándor: 1974 és 2013 között a Külügyminisztérium állományában dolgozott. Az 1980-as években Ulánbátorban és Kijevben teljesített külszolgálatot. A minisztériumban több főosztályon is dolgozott referensi beosztásban.

Dahl, Brigitta (1937): 1982–1990 között svéd energiaügyekért felelős miniszter, 1986–1991 között környezetvédelmi miniszter, 1994–2002 között a svéd parlament elnöke.

Dávid Gábor, dr. (1943): rendőr ezredes, belügyminisztériumi szolgálatát 1953-ban kezdte, előadói, főelőadói, alosztályvezetői, majd osztályvezető-helyettesi pozíciókban dolgozott. 1982-től osztályvezető. Elsősorban a belügyi tájékoztatással és az elemző-értékelő munkával foglalkozott.

Deák Gábor (1944): 1974 és 1980 között a KISZ KB titkára. 1980-tól az MSZMP Budapest XIII. kerületi első titkára, 1980. március 27. és 1988. május 22. között az MSZMP KB tagja volt, a KNEB-be is beválasztották. 1986. júniusban felmentették pártmegbízatása alól, és államtitkári rangban kinevezték az Állami Ifjúsági és Sporthivatal elnökévé; emellett 1989-ig a Magyar Olimpiai Bizottság elnöke is volt.

Deme Sándor, dr. (1936): 1960-tól a KFKI dolgozója. 1968-ban szerzett kandidátusi fokozatot a fizikai tudományok területén. Szakterülete a sugárvédelmi környezetellenőrzés és az ürdozimetria. 1969 és 1973 között a dubnai nemzetközi kutatóközpont munkatársa, ezt követően a KFKI AEKI sugárvédelmi és dozimetriai szakértője volt.

Demeester-de Meyer, Wivina (1943): flamand keresztényszocialista politikus. 1974-től különböző pozíciókat töltött be a belga és a flamand kormányokban. 1985–1988 között belga egészségügyi és szociális államtitkár.

Dénes Lajos (1937): 1965-től a Földművelésügyi, illetve a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumban (MÉM) dolgozott, 1978-tól 1987-ig miniszterhelyettes, majd 1987 júliusától a MÉM Állategészségügyi Élelmiszerellenőrző Szolgálat vezetője.

Déri János, dr. (1940): 1963-tól a BM III/II-3. Osztályán dolgozott, 1965-től a BM Idegen Nyelvi Főiskola hallgatója volt. 1967-ben rövid ideig operatív beoszt-

tott a BM III/I-1. Osztályon, majd 1967–1968 között BM III/II-4. Osztályán volt operatív tiszt. 1968-ban került a BM III/I-6. Osztályra, 1980-tól „SZT” állományban az Amerikai Egyesült Államokban II. o. titkár. 1984–1989 között a BM III/I-6. Osztály vezetője volt.

Drecin József (1929): közgazdász. 1952-től az Országos Tervhivatal munkatársa, 1970-től elnökhelyettese. 1980-tól a Művelődési Minisztérium gazdasági és tervezési miniszterhelyettese. 1983-tól 1987-ig művelődésügyi minisztériumi államtitkár.

Dregger, Alfred (1920–2002): német kereszténydemokrata politikus, 1956-tól 1970-ig Fulda polgármestere. 1962-től 1972-ig a hesseni parlament tagja volt. 1982 és 1991 között a CDU/CSU parlamenti frakciójának az elnöke.

Dobos István (1927): közgazdász. 1953-tól az Országos Tervhivatalnál dolgozott, 1971-től a KNEB testületi tagja, 1979-től 1987-ben történt nyugdíjazásáig a KNEB elnökhelyettese. Az állami ellenőrzés összehangolásával, az ellenőrzés módszertanával és a szakmai továbbképzéssel foglalkozott.

Domokos Pál (1926): 1979-től 1988-ig a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium Kereskedelmi Főosztályán dolgozott. Munkaterületéhez a kisállat forgalmazással kapcsolatos feladatok ellátása, a kül- és belföldi értékesítés megszervezése tartozott.

Dorosz, Andrzej (1943): 1981–1986 között lengyel külkereskedelmi miniszter-helyettes, 1986–1988 között pénzügyminisztériumi államtitkár.

Dubois, Hubert (1921): francia diplomata. 1957–1959 között a tuniszi francia nagykövetségen, 1959–1962 és 1972–1974 között a francia Külügyminisztérium központi adminisztrációjában dolgozott, ezt követően különböző országokban teljesített külszolgálatot. 1979 és 1981 között a tengerentúli területek műszaki-tudományos kutatóintézetének igazgatótanácsát vezette. 1983-tól Franciaország budapesti nagykövete.

Dull Ferenc (1930): 1958-tól a kereskedelemmel kapcsolatos területeken vezetőként és külszolgálatosként dolgozott. 1981-től a Külkereskedelmi Minisztérium Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Főosztályának vezetője volt, innen került a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztériumhoz, ahol a Kereskedelmi és Piacfelügyeleti Főosztályt vezette.

Eleki János (1939): 1980-tól 1982-ig a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumban miniszterhelyettes. Ezt követően 1982-től a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának, majd 1989-től a Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetségének a főtitkári tisztét töltötte be. 1980-tól tíz éven át országgyűlési képviselő volt, 1985-ig az Országgyűlés terv- és költségvetési, azt követően a mezőgazdasági bizottságában működött. 1984-től tagja volt az Alkotmányjogi Tanácsnak. 1985 és 1990 között tagja volt az Elnöki Tanácsnak. is.

Epp, Arthur Jacob „Jake” (1939): kanadai progresszív konzervatív párti politikus, a parlamentnek 1972-től 1993-ig volt a tagja. 1979–1980 között az indián ügyek és az északi területek fejlesztéséért felelős miniszter volt, majd 1984-től 1989-ig egészségügyi és népjóléti miniszterként működött.

Erdey-Grúz Balázs: 1983-ban került a Külügyminisztériumba, azt megelőzően az Országos Tervhivatal főmunkatársaként dolgozott. A moszkvai nagykövetség Gazdasági Együttműködési Osztályán a magyar–szovjet gazdasági együttműködés kérdésével foglalkozott, 1986-ban beosztása I. o. titkár.

Faluvégi Lajos (1924–1999): közgazdász, pénzügyminiszter. 1952-ben került a Pénzügyminisztérium Helyi Tanácsok Főosztályára, onnan 1953 elején áthelyezték a minisztérium Költségvetési Főosztályára, Először a Könyvelési osztály, majd 1954-től a Tervosztály vezetője lett. 1968–1971 között pénzügyminiszter-helyettes, majd 1980-ig pénzügyminiszter. 1980–1986 között miniszterelnök-helyettes, az Országos Tervhivatal elnöke. 1975–1988 között az MSZMP KB tagja.

Fazakas Szabolcs (1947): diplomata, üzletember, politikus. A Külkereskedelmi Minisztériumban először német referens, majd bécsi kereskedelmi tanácsos, főosztályvezető-helyettes, majd a Kereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője. 1989-ben miniszterhelyetessé nevezték ki, amelyet az Antall-kormány kinevezéséig viselt.

Fonyó Gyula, dr. (1927): 1954-ben került a Minisztertanács Tanácsszervek Osztályára, 1983-ban nevezték ki a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának elnök-helyettesévé, mely pozícióját 1988-ig, a Hivatal megszűnéséig viselte.

Földesi Jenő (1929): 1950-től tartozott a Belügyminisztérium állományába, 1956-tól vezetői beosztásokat töltött be, 1976-tól belügyminiszter-helyettes volt.

Földiák Gábor (1929–2001): kémikus, egyetemi tanár. 1947–1963 között a Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézetben dolgozott, 1963-tól az MTA Izotópkutató Intézet főosztályvezetője, majd főigazgatója. 1976-tól a BME Mérnöktovábbképző Intézet igazgatója. 1983–1986 között művelődési miniszterhelyettes.

Frank Miklós (1924): lelkész. 1954-től az innsbrucki magyar gimnázium tanára volt. 1962–1967 között olaszországi magyar lelkész, 1965–1975 között Rómában a Varitas Internationalis főtitkárának a helyettese, 1983-tól 1993-ig a Szabad Európa Rádió római katolikus magyar egyházi adásainak szerkesztője Münchenben.

Furulyás Ferenc (1934): Külkereskedelmi Minisztérium kereskedelmi tanácsosa, 1978-tól a genfi magyar kereskedelmi kirendeltség vezetője, egyben Magyarország állandó GATT képviselője volt.

Garamvölgyi Károly (1926–2015): közgazdász, az Országos Tervhivatal munkatársa, majd 1958-tól az MSZMP KB Mezőgazdasági Osztály szakmunkatár-

sa, 1960-tól az MSZMP KB Iroda főmunkatársa, emellett 1961–1962-ben a Mezőgazdasági Üzemszervezési Kutató Intézetben igazgatóhelyettes volt. 1962-ben pénzügyminiszter-helyettesnek nevezték ki. 1968–1973 között a pénzügyminiszter első helyettese, 1973–1980 között művelődési és oktatási miniszter-helyettes, 1980–1987 között a Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnoka volt.

Gál Bálint (1932): diplomata. 1955-től a Külügyminisztériumban dolgozott, illetve külszolgalatot teljesített. 1984-től Külügyminisztérium központjában dolgozott mint főosztályvezető, majd 1989-től kuvaiti nagykövet.

Gál Ferenc (1923): a Belügyminisztérium osztályvezetője, illetve a METALIMPEX osztályvezető-helyettese.

Gáspár Sándor (1917–2002): 1947-től 1988-ig országgyűlési képviselő. 1952–1957 között a SZOT főtítkárhelyettese, elnöke, majd főtítkára, 1983–1988 között elnöke. 1978–1989 között a Szakszervezeti Világszövetség elnöke. 1959–1961, illetve 1963–1965 között az MSZMP Budapesti Bizottságának első titkára, 1961-től 1962-ig a KB titkára. 1946–1988 között az MKP, MDP KV, az MSZMP KB tagja volt. 1956-ban, majd 1959–1962 között a PB póttagja, majd 1968-ig a PB tagja volt. 1960–1964 között a Hazafias Népfront alelnöke. 1954–1988 között az Elnöki Tanács tagja, 1963-tól elnökhelyettes.

Gennimatas, Gergios (1939–1994): 1984 és 1987 között görög népjóléti és egészségügyi miniszter.

Glózik András, dr. (1936): Jelentős szerepet játszott az Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Központ létrehozásában. A Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium Állategészségügyi és Élelmiszerhigiéniai Főosztályának vezetője.

Gorbacsov, Mihail Szergejevics (1931): szovjet politikus, 1985-től az SZKP főtítkára, majd a Szovjetunió elnöke.

Göbölös Gábor (1933): diplomata. 1955–1960 illetve 1973–1976 között a Külügyminisztériumban dolgozott. 1976-tól a Hazafias Népfront Nemzetközi Osztályát vezette. 1980-tól a párizsi nagykövetség első tanácsosa. 1986-tól a Külügyminisztériumban referatúra vezető 1989-től brüsszeli nagykövet, egyidejűleg akkreditált nagykövet Luxemburgban.

Gratz, Leopold (1929–2006): osztrák politikus. 1966 és 1973 között parlamenti képviselő. 1970-ben szövetségi oktatási miniszter, majd oktatási és művészeti miniszter. 1973-tól 1984-ig Bécs polgármestere, 1984. szeptember 10. és 1986. június 16. között szövetségi külügyminiszter. 1986 és 1989 között ismét parlamenti képviselő.

Gresznáryk Pál, dr. (1937–2016): diplomata. 1960-tól a Külügyminisztérium munkatársa volt, 1976–1981 között a Külügyminisztérium Konzuli Főosztályának vezetője. 1981–1985 között bécsi konzul, 1985–1990 között a Külügyminisztérium Észak- és Közép-európai Főosztályának vezetője.

- Gribkov, Anatolij Ivanovics** (1919–2008): hadseregtábornok, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek törzsfőnöke.
- Grósz Károly** (1930–1996): politikus, 1961-től az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának politikai munkatársa, 1962 és 1968 között a Magyar Rádió és Televízió pártbizottságának titkára, ezt követően 1973-ig az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály vezetőhelyettese, majd 1974 és 1979 között vezetője. 1984 és 1987 között a budapesti pártbizottság első titkára, 1985-től az MSZMP PB tagja. 1987–1988 között a Minisztertanács elnöke, 1988-tól az MSZMP KB főtitkára.
- Gyenes András** (1923–1997): 1953-tól a Szakszervezetek Országos Tanácsának Káderosztályát vezette, 1954–1955 között a SZOT titkára volt. 1958–1961 között a Magyar Testnevelési és Sporthivatal (Magyar Testnevelési és Sporttanács) elnökhelyettese, ezt követően (1962-től) külügyi területen: az MSZMP KB Külügyi Osztályán, valamint (1971–1972 között) külügyminiszter-helyettesként dolgozott. 1975-től az MSZMP KB és a KB Titkárságának tagja. 1982-től 1989-ig a Központi Ellenőrző Bizottság elnöke.
- Gyimesi Zoltán** (1928–2003): 1956-ban kezdte meg kutató-fejlesztő tevékenységét a KFKI Kísérleti Atomreaktor egységében, amelynek késői utódintézményéből ment nyugállományba. 1979-től 1989-ig a KFKI Atomenergia Kutatóintézet igazgatója volt. Egyik elindítója volt 1959 májusában a Kísérleti Atomreaktornak, azután részt vett a ZR-1 reaktor létrehozásában, majd megalkotója és vezetője lett a később kifejlesztett ZR-2 reaktornak. Nevéhez kötődik a ZR-6 reaktor létrehozása és a köréje szervezett nemzetközi kutatócsapat működtetése.
- Gyovai Gyula** (1930): 1957 májusától a BM Országos Rendőr-főkapitányság Politikai Nevelő Főosztály munkatársa. 1958-tól az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályán dolgozott, előbb munkatársként, majd alosztályvezetőként. 1969-től a Külügyminisztérium Oktatási és Elemző Főosztályán főosztályvezető-helyettes. 1972-ben a Magyar Külügyi Intézet igazgatójának nevezték ki. 1984 és 1988 között a szófiai magyar nagykövetség vezetője. 1988-tól újra a Magyar Külügyi Intézet munkatársa volt.
- Gyuris János** (1949): diplomata. A Külügyminisztériumban a vietnami háborút követően felállított Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság tagjaként dolgozott. 1975–1980 között Magyarország kuvaiti nagykövetségén teljesített diplomáciai szolgálatot. 1980–1987 között a Külügyminisztériumban az Öböl-országok referense volt. 1987–1992-ig Magyarország kuvaiti nagykövetségén misszióvezető-helyettes.
- Hajdu András** (1949): a Külügyminisztériumban dolgozott, majd 1975-től a bonni nagykövetség munkatársa lett, 1979-től a Külügyminisztérium Koordinációs Osztályának főelőadója. 1984-től a Külügyi Intézet tudományos munkatár-

sa, 1986–1991 között a Külügyminisztérium Tájékoztatási, majd Politikai Tervezési Főosztályát vezette.

Halász Péter (1922–2013): író, újságíró, szerkesztő. Az 1956-os forradalom után hagyta el Magyarországot és a Szabad Európa Rádió egyik legismertebb magyar közvetítőjévé vált.

Harangozó Szilveszter (1929): rendőr altábornagy, főcsoportfőnök, állambiztonsági miniszterhelyettes. 1971-ben nevezték ki a BM III./III. Csoportfőnökség vezetőjének, egyben 1971–1977 között főcsoportfőnök-helyettes, 1977–1984 között a főcsoportfőnök I. helyettese volt. 1985–1989 között III. Főcsoportfőnökség vezetője, állambiztonsági miniszterhelyettes.

Hargita Árpád (1941): diplomata. 1965–1972 között a KISZ KB Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának politikai munkatársa, 1972–1974 között a DIVSZ alelnöke. 1974-ben került az MSZMP KB Külügyi Osztályára. 1986–1989 között rk. és meghatalmazott nagykövet, a helsinki nagykövetség vezetője. 1990-től a Külügyminisztérium I. Területi Főosztály helyettes vezetője, 1995–1999 között az oslói nagykövetség vezetője.

Harsányi Imre (1934–1996): közgazdász, vegyészmérnök, címzetes egyetemi docens. Pályafutását a fűzfői Nitrokémiánál kezdte, ahol előbb üzemmérnök, majd üzemvezető, később gyárrészlegvezető volt. 1971-től műszaki igazgató-helyettes, majd vezérigazgató. 1986 és 1990 között az Országos Tervhivatal elnökhelyettese. 1990 és 1994 között a Péti Nitrogénművek igazgatóságának a tagja és vezérigazgatója.

Havasi Ferenc (1929–1993): 1966 és 1988 között az MSZMP KB tagja, 1975 és 1978 között a Minisztertanács elnökhelyettese volt. Ezt követően az MSZMP KB gazdaságpolitikáért felelős titkára lett, egyúttal az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottsága elnöke. 1980-tól a Közgazdasági Munkaközösség vezetője és 1985-től 1987-ig a Szövetkezetpolitikai Munkaközössége elnöke. 1987-ben az MSZMP Budapesti Pártbizottság első titkárának nevezték ki. 1980 és 1988 között az MSZMP PB tagja volt.

Hámori Csaba (1948): politikus. 1980-tól 1984-ig az MSZMP Budapest XIX. Kerületi Bizottsága első titkára, ezt követően a KISZ KB, majd 1988-tól az MSZMP Pest Megyei Bizottságának első titkára. 1984-től tagja az MSZMP KB-nek, a PB-ben 1985 és 1989 között dolgozott. 1985 és 1994 között országgyűlési képviselő.

Hári Károly, Dr. (1932): 1955-ben került a BM állományába, először a II. (Hírszerzés) Főosztályán dolgozott. A forradalom leverése után egy rövid időre a Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályán volt mint előadó. 1957 februárjától 1959-ig ismételtén a BM II/3. Osztályán dolgozott főoperatív beosztottként. A BM Idegen Nyelvi Főiskola elvégzése után a III/II. (Kémelhárítás) Csoportfőnökségéhez került és ott töltött be különböző

beosztásokat. 1985 és 1988 között, nyugállományba vonulásáig a BM III/II-11. Osztály vezetését látta el.

Házi Vencel, dr. (1925–2007): külügyminiszter-helyettes, diplomata. 1949-től a katonai hírszerzés tisztje, 1950-ben a Külügyminisztériumban dolgozott; 1951-től 1953-ig diplomáciai szolgálatban állt, majd 1957-ig a Honvédelmi Minisztérium alkalmazottja volt. 1957-ben visszakerült a külügyi apparátusba. 1958-tól rk. és meghatalmazott nagykövet, 1964-ben kinevezték a Külügyminisztérium V. Területi Osztály vezetőjének. 1968-tól a külügyminiszter helyettese, 1970-től 1976-ig londoni magyar nagykövetség vezetője. 1976-tól 1983-ig ismét külügyminiszter-helyettes, majd 1989-ig washingtoni nagykövet.

Herczeg István (1919): 1952-től dolgozott a mezőgazdaságot irányító minisztériumnál előbb ügyintézői, majd osztályvezető-helyettesi, 1972-től főosztályvezető-helyettesi beosztásban. 1978-tól minisztériumi főtanácsos. Közreműködött az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek szervezésében. A nagyüzemek beruházási rendjével és támogatási rendszerével foglalkozott.

Herr János (1931): A külkereskedelem területén 1950-től, a Külkereskedelmi Minisztériumban 1961-től dolgozott, 1973-tól osztályvezetőként.

Hinteregger, Gerald (1928–2013): osztrák diplomata. 1957-től állt külügyi szolgálatban. 1981-től 1987-ig az osztrák külügyminisztérium főtitkára. 1987-től az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának az ügyvezető titkára.

Hodicska Tibor (1946): diplomata. 1974-től dolgozott a Külügyminisztériumban mint főelőadó, főtanácsos, csoportvezető. 1975–1979, 1983–1989, 1994–1995 között a bukaresti nagykövetségen volt különböző beosztásokban: attasé, harmadtitkár, másodtitkár, első titkár, tanácsos, követ.

Hoffer Imre (1929): 1975-től a Belkereskedelmi Minisztérium Ellátási és Biztonsági Főosztályának vezetője, majd 1989-ig a Kereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője.

Hoós János (1938–2014): közgazdász, statisztikus, egyetemi tanár. 1968 és 1977 között az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztályának munkatársa, két évig osztályvezető-helyettese, 1978-tól 1980-ig osztályvezetője. 1980-tól az MSZMP KB Gazdaságpolitikai, 1987-től a Gazdaságfelügyeleti és a Honvédelmi Bizottság tagja volt. 1980-tól az Országos Tervhivatal elnökhelyettese (államtitkárként), majd 1987-től 1989-ig elnöke.

Horgos Ferenc, dr. (1951): 1985-től a BM Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. Osztályának vezetője. 1986-ban rendőr őrnagy. 1988-tól szekszárdi rendőrkapitány. 1989–1991 között a Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője mint rendőr ezredes.

Horn Gyula (1932–2013): politikus, közgazdász, a Magyar Népköztársaság utolsó külügyminisztere, 1994 és 1998 között a Magyar Köztársaság miniszterelnöke. 1959-ben került a Külügyminisztériumba. 1969–1985 között az MSZMP

KB Külügyi Osztályán előbb politikai munkatárs, majd konzultáns, később osztályvezető-helyettes, illetve osztályvezető volt. 1985-től külügyminisztériumi államtitkár. 1987–1988-ban tagja volt a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Bizottságának is. 1989-ben külügyminiszter lett a Németh Miklós vezette kormányban.

Horváth Ferenc (1942–2003): közgazdász, politikus, miniszter. 1970-től az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztály munkatársa, 1978-tól alosztályvezető, 1980-tól osztályvezető-helyettes. 1984-től az Ipari Minisztérium államtitkára. 1989. május 10-től 1990. május 23-ig a Németh-kormány ipari minisztere.

Horváth István, dr. (1935): bíró, politikus, miniszter. 1958–1959 között a Kecskeméti Járásbíróságon dolgozott bíróként. Ezt követően az MSZMP Bács-Kiskun megyei apparátusába került. 1968–1970-ben a Bács-Kiskun megyei pártbizottság egyik titkára. 1970-ben a KISZ Központi Bizottságának első titkárává választották, 1971–1975 között országgyűlési képviselő és az Elnöki Tanács tagja volt. 1973-ban visszakerült Bács-Kiskun megyébe, ahol a megyei pártbizottság első titkára lett. 1980-tól belügyminiszter. 1985-ben az MSZMP KB titkárává választották, ahol az úgynevezett adminisztratív területet, többek között a Belügyminisztériumot is felügyelte két éven át. 1987-ben a Grósz-kormány alatt miniszterelnök-helyettes.

Horváth István, dr. (1943): közgazdász, diplomata. 1978–1979 között a Komplex kereskedelmi igazgatója volt. 1979-től a Magyar Szocialista Munkáspárt Gazdaságpolitikai Osztály Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Alosztályán dolgozott. 1983 és 1984 között Magyarország hágai, majd 1991-ig bonni nagykövet volt.

Horváth István (1948): honvédtiszt. 1971–1973, 1976–1980, 1983–1988, 1992–1995 között a vezérkarnál dolgozott különböző beosztásokban. 1980–1982-ben a londoni, 1988–1991 között a bécsi, majd 1995-től 1999-ig a helsinki nagykövetségen katonai attasé.

Hörtlechner, Wolfgang: az Osztrák Külügyminisztérium konzuli részlegének helyettes vezetője.

Hutás Imre (1926–2015): tüdőgyógyász. 1963-tól a János Kórház V. pulmonológiai osztályának osztályvezető főorvosa, 1970-től az Országos Korányi TBC és Pulmonológiai Intézet főigazgató főorvosa volt. 1978-tól egészségügyi miniszterhelyettes, majd 1984-től 1987-ig államtitkár volt. Minisztériumi pályája után a SOTE Pulmonológiai Klinika tanszékvezető professzora volt 1987 és 1996 között.

Inotai László (1944): 1970-től BM III/II. Csoportfőnökségen dolgozott, 1972-től a BM III/II-6/A. Alosztályon volt operatív tiszt, majd 1985-től alosztályvezető.

- Iványi Pál** (1942): 1967-től a Csepel Autógyár Kísérleti és Kutatási Főosztálya Kutatási Osztálya kutatómérnöke, 1969-től a Kísérleti és Kutatási Főosztály Motorkutató Laboratóriuma vezetője volt. 1976-tól a Malév pártbizottságának titkára, 1980-tól az MSZMP Budapesti Bizottsága Gazdaságpolitikai Osztályának vezetője. 1984. decemberben áthelyezték a pártközpontba gazdaságpolitikai osztályvezető-helyettesnek, e minőségében 1985. márciustól 1986. decemberig ellátta az MSZMP KB Közgazdasági Munkaközössége titkárának teendőit is, majd a Fővárosi Tanács élére került. 1987-től az MSZMP KB tagja, 1988-tól bekerült az MSZMP PB tagjai közé is.
- Jahoda Lajos** (1935): közgazdász, diplomata. 1958-tól a Külügyminisztériumban dolgozott, 1959-től 1963-ig Koppenhágában volt attasé. A külszolgálat után ismét a Külügyminisztériumban dolgozott, ahol a Német Szövetségi Köztársasággal kapcsolatos feladatok tartoztak hozzá. Tíz évig volt a KB Külügyi Osztályának a munkatársa. 1979 áprilisától az Interag vezérigazgató-helyettese, négy év múlva a MALÉV vezérigazgatója lett.
- Juhár Zoltán** (1930): politikus. 1957–1969 között a Belkereskedelmi Minisztériumban előbb főelőadó, majd osztályvezető, később a Nemzetközi Együttműködési Főosztály vezetője. 1969–1976 között belkereskedelmi miniszterhelyettes, 1976–1982 között belkereskedelmi minisztériumi államtitkár, 1982–1987 között belkereskedelmi miniszter. 1982–1987 között az Országos Idegenforgalmi Tanács elnöke is. 1987–1988-ban a Kereskedelmi Minisztérium kialakításának kormánybiztosa.
- Juszel Béla:** a washingtoni nagykövetségen I. o. titkár, sajtóattasé, kulturális beosztott.
- Kamara János, dr.** (1941–1944): 1952-től a BM Rendőrtisztképző Iskolán volt nevelőtiszt, agitációs-propaganda munkatárs. 1953–1959 között a BM Budapesti Főosztály Társadalmi Tulajdonvédelmi Osztályt vezette. 1959–1966 között a BRFK Bűnügyi Főosztály vezetője, egyben a főkapitány bűnügyi I. helyettese volt. 1966-tól BM III/II. Csoportfőnökségen csoportfőnök-helyettes, majd 1971-től a BM Információfeldolgozó és Felügyeleti Csoportfőnökség vezetője. 1974-től 1985-ig a Belügyminisztérium államtitkára, 1985-től 1987-ig belügyminiszter volt. 1974-ben rendőr vezérőrnagyi, 1979-ben altábornagyi rangot kapott. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1980 és 1988 között volt tagja.
- Kapolyi László, dr.** (1932–2014): mérnök, közgazdász, politikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1951–1953 között a MÉLYÉPTERV-nél dolgozott. 1953-ban a Földalatti Vasútépítő Vállalat technikusa, 1953-tól 1976-ig a Tatabányai Szénbányáknál beosztott mérnök, majd üzemvezető főmérnök, később főosztályvezető. 1976-ban a Nehézipari Minisztériumban kapott miniszterhelyettesi kinevezést. 1981 és 1983 között az Ipari Minisztérium energetikai államtitkára, 1983-tól 1987-ig ipari miniszter,

majd egy évig energia-politikai kormánybiztos volt. 1988–1989-ben a Minisztertanács mellett működő Tanácsadó Testület társelnöke. 1985-től 1988-ig az MSZMP KB tagja.

Karmal, Babrak (1929–1996): afgán politikus. 1978-tól Prágában nagykövet. 1979. december 28-tól a szovjetek által Amin helyébe ültetett afgán elnök, a KB főtitkára, a Forradalmi Tanács elnöke, 1981-ig miniszterelnök. 1986. novemberében lemondott elnöki tisztségéről.

Kádár János (1912–1989): politikus. Magyarország 1956–1988 közötti időszakának vezetője. 1956. október 25-től az MSZMP főtitkára, 1956. október 30-án a második Nagy Imre-kormány államminisztere lett. November 1-én Moszkvába vitték, ahol rábízták a forradalom leverésének és megtorlásának levezénylését. 1956. november 4-től 1958-ig, valamint 1961 és 1965 között miniszterelnök, 1965 és 1989 között az Elnöki Tanács tagja.

Kádár József (1936): 1967-től az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériumban dolgozott, előbb osztályvezető, 1972-től főosztályvezető-helyettes, 1974-től főosztályvezető volt. 1976-ban nevezték ki miniszterhelyettesnek, 1983–1988 között az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium államtitkára volt.

Káplár József, dr. (1928–1995): 1963-ban került a pártapparátusba, az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztályán politikai munkatárs, alosztályvezető, 1967-től osztályvezető-helyettes. 1977-ben kinevezték a külkereskedelmi miniszter helyettesévé. 1985-től a kuvaiti nagykövetség vezetője, 1986-ban a Jemeni Arab Köztársaságba akkreditálták.

Kárpáti Ferenc (1926–2013): 1956 decemberétől a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot, majd 1957 márciusától a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián tanszékvezető. 1958–1970 között a MSZMP Néphadseregi Bizottságának első titkára. 1962 és 1966 között a MSZMP KB póttagja, 1966 és 1985 között a Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) tagja. A Magyar Néphadsereg politikai főcsoportfőnöki beosztását 1970 és 1985 között töltötte be, egyúttal honvédelmi miniszterhelyettes is volt. 1963-tól ezredes, 1971-től vezérőrnagy, majd 1979-ben altábornagy lett. 1970-től 1990-ig országgyűlési képviselő volt. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1985. december 30-ával választotta honvédelmi miniszterré, s egyben kinevezte vezérezredessé.

Kele Andrásné (1931): rendőr alezredes. 1953-tól dolgozott a Belügyminisztérium Pest Megyei Rendőr-főkapitányság állományában mint operatív nyilvántartó.

Kempe, Frederick (1954): újságíró, író, szerkesztő és kommentátor a televízióban és a rádióban mind Európában, mind az Egyesült Államokban. Közel harminc éven át a Wall Street Journal munkatársa volt.

Kim Bok Szin (1925): politikus. 1958-tól különböző vezető beosztásokat töltött be, elsősorban a könnyűipar területén. 1981-től kisebb megszakítással 1990-ig a Koreai NDK minisztertanácsának elnökhelyettese, egyben 1986–1990

között a külgazdasági bizottság elnöke volt. 1987-ben a Magyar-Koreai Gazdasági és Tudományos-Műszaki Konzultatív Kormányközi Bizottság koreai társelnökeként járt Magyarországon.

Kirilenko, Andrej Pavlovics (1906–1990): szovjet politikus, mérnök. 1963–1966 között az SZKP KB Oroszországi Szovjet Szocialista Szövetségi Köztársaság Irodájának első elnökhelyettese. 1956-tól SZKP KB tagja, 1957–1961 között az elnökség póttagja, 1962-től az elnöke, 1966-tól a PB tagja, egyben 1966-tól a KB titkára. 1950-től a SZU Legfelső Tanácsának tagja.

Kiss Győző: az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal főosztályvezetője, 1986–1987 között szaktanácsadó.

Kiss Sándor (1933): rendőr vezérőrnagy, 1956-tól a Belügyminisztérium alkalmazottja gazdasági-, szervezési- és kiképzési területeken. 1962-től a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Anyagi, majd 1974-től a Pénzügyi Osztály osztályvezetője, 1978-tól a BM Terv- és Költségvetési Osztálya osztályvezető-helyettese, majd osztályvezetője. 1981-től belügyi csoportfőnök-helyettes, 1985-től belügyminiszter-helyettes.

Korcsog András (1931–2012): politikus, 1964-től 1966-ig az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály főelőadója, majd 1974 és 1980 között osztályvezető-helyettese volt. 1980-ban nevezték ki a Művelődési Minisztérium államtitkárává. 1983-tól a Minisztertanács Tudománypolitikai Bizottságának titkára.

Kónya Lajos (1928): közgazdász, 1951-től az Országos Tervhivatalban előadó, osztály-, majd főosztályvezető. 1978-tól az Ipari Szövetkezetek Országos Tanácsa, 1981-től az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal elnökhelyettese.

Koszigin, Alekszej Nyikolajevics (1964–1980): orosz nemzetiségű szovjet politikus, 1964-től 1980-ig a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.

Kovács Antal (1925–2011): 1966 és 1976 között az MSZMP Vas megyei pártbizottság első titkára volt, ezután 1980-ig a KB Ipari, Mezőgazdasági és Közlekedési Osztály vezetője, a KB mellett működő Szövetkezetpolitikai Munkaközösség tagja. 1980-tól 1987-ig az Országos Vízügyi Hivatal elnöke, államtitkári rangban. 1981-től az Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanács elnökhelyettese. 1975. március 22. és 1985. március 28. között az MSZMP KB tagja volt; 1967–1975 között országgyűlési képviselő.

Kovács László (1939): 1971-től a KISZ KB Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának a vezetője. 1975-ben került az MSZMP központi apparátusába mint a KB Külügyi Osztályának a konzultánsa, majd 1976-tól 1983-ig alosztályvezető, főként külpolitikai elemző munkával és a nemzetközi szociáldemokrata mozgalommal foglalkozott. 1983-tól 1986-ig a Külügyi Osztály helyettes vezetője. 1986 májusától három éven át külügyminiszter-helyettes, Magyarország és a nyugati országok kapcsolatáért volt felelős.

Kozlov, Dmitrij Iljics (1919–2009): szovjet mérnök, részt vett a korai szovjet ballisztikus rakéták kifejlesztésében. Fontos szerepet játszott a szovjet hordozórakéták, műholdak és űrhajók kifejlesztésében és sorozatgyártásuk megszervezésében.

Kozma Miklós (1927): villamosmérnök. 1950–1963 között a Siemens Művek, illetve az Evig mérnöke. 1963–1967 között a Transelektro indiai irodájának, majd 1969-ig a közel-keleti irodának volt vezetője. 1969–1974 között vezérigazgató helyettes. 1974–1979 között tokiói kereskedelmi tanácsos. 1979-től 1980 decemberéig kohó- és gépipari miniszterhelyettes. 1981-től 1986-ig a Transelektro Vállalat vezérigazgatója, 1986 és 1992 között a bonni kereskedelmi kirendeltségen főtanácsosként dolgozott.

Körtvélyes István (1931): mérnök. 1954-től a Péti Nitrogénművek mérnöke, 1963-tól a Nehézipari Minisztérium Nehézvegyipari Főosztályának főmérnöke, 1967-től a Borsodi Vegyi Kombinát igazgatója, majd vezérigazgatója, 1981-től ipari miniszter-helyettes.

Kővári Péter (1924–2006): 1957-től az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály alosztályvezetője. 1958-tól az ARTEX Külkereskedelmi Vállalat vezérigazgató-helyetteseként dolgozott. 1962 és 1977 között a Külkereskedelmi Minisztérium munkatársa, majd főosztályvezetője volt; közben 1962-től 1967-ig a tel-avivi kereskedelmi kirendeltség tanácsosa, 1970-től 1973-ig bécsi kereskedelmi kirendeltség tanácsosa volt. 1977-ben került a Külügyminisztérium állományába. 1978 és 1984 között a bonni nagykövetség vezetője, 1984 és 1988 között külügyminiszter-helyettes volt.

Krassó György (1932–1991): Részt vett az 1956-os forradalomban, valamint haláláig a különböző ellenzéki mozgalmakban. 1985-ben Londonban kért és kapott menedékjogot. A Szabad Európa Rádiónak és a BBC-nek dolgozott. 1989-ben tért vissza Magyarországra.

Krausz György (1947): 1970-ben került a Külügyminisztériumba, ahol előbb előadó, majd 1970–1974 között a helsinki nagykövetség segédattaséja volt, 1974–1978 között a finn referatúra vezetője, majd 1978–1982 között a helsinki nagykövetségen titkár. 1982-től 1989-ig Külügyminisztérium VI. területi (Ausztriával foglalkozó) Osztály vezetője volt.

Kreuzer, Franz (1929–2015): osztrák újságíró és politikus. 1963-tól az *Arbeiter-Zeitung* főszerkesztője volt. 1967-től az Osztrák Rádió és Televíziónál osztályvezető. 1985-től 1987-ig szövetségi egészségügyi és környezetvédelmi miniszter volt.

Krén Emil (1935): fizikus. 1958-tól a KFKI munkatársa, 1978-tól a Szilárdtest Kutató Intézet igazgatója. 1981-től a Mikroelektronikai Kutató Intézet tudományos igazgatója, 1983-tól 1991-ig a KFKI főigazgató-helyettese volt.

- Kurcsatov, Igor Vasziljevics** (1903–1960): szovjet fizikus, a szovjet atomkutatás vezetője. Ferroelektromossággal, majd az atommagok fizikájával foglalkozott. Kurcsatov és munkatársai 1946 decemberére építették meg az első európai atomreaktort, a következő évben sikerült 239-es plutóniumot előállítaniuk. Vezetése alatt készült el a világ első atomreaktora, a világ első tengeralattjáró-atomreaktora és az első atomjégtörője (1957). Nevét két város, egy kutatóintézet, egy holdbéli kráter és egy aszteroida viseli.
- Kurucz Béla, dr.** (1928): a SZOT Társadalombiztosítási Főigazgatóság Törvény-előkészítő Osztályának vezetője, majd az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság főigazgató-helyettese.
- Kuvsinnikov, B. A.:** a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottsága Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályának vezetője.
- Ladvánszky Károly** (1928): rendőr altábornagy, 1944-től állt belügyi szolgálatban. 1952-ben lett a Belügyminisztérium Titkárságának vezetője, 1956-tól az Országos Rendőr-főkapitányság közrendvédelmi osztályvezetője, 1962-től közlekedésrendészeti csoportfőnök volt. 1974. áprilistól BM főcsoportfőnök-helyettes, 1977. áprilistól belügyminiszter helyettes, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője.
- Laine, Jermu Tapani** (1931): finn politikus, képviselő, miniszter. 1973–1975 között kereskedelmi és ipari, illetve külkereskedelmi miniszter, 1982–1983 között pénzügyminiszter és az északi együttműködés minisztere. 1983-tól ismételten külkereskedelmi miniszter 1987-ig. 1987 és 1994 között a Vámigazgatási Tanács főigazgatója volt.
- Lakatos Ernő** (1930): újságíró, politikus. 1960-ban nevezték ki a Magyar Rádió belpolitikai rovatvezetőjének. 1962-től a *Magyar Ifjúság* című hetilap főszerkesztő-helyettese. 1969-ben került a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalához általános elnökhelyettesnek. 1977-ben kinevezték a Magyar Távirati Iroda (MTI) vezérigazgatója első helyettesének, majd 1980-ban vezérigazgatójának. 1982-től 1988-ig az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály osztályvezetője volt. 1988-ban kelet-berlini nagykövetnek nevezték ki.
- Láczai Szabó Tibor** (1929): gépészmérnök, az Ipari Minisztérium főtanácsosa. Részt vett a Paksi Atomerőmű megvalósítási munkálataiban.
- Láng István, dr.** (1931): Széchenyi-díjas magyar agrokémikus, kutatóprofesszor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1985 és 1993 között főtitkára. 1986 és 1990 között az Országos Tudományos Kutatási Alap elnöke, majd 1993-ig alelnöke volt. 1986 és 1998 között a *World Resources Report* című szakfolyóirat szerkesztőbizottságának tagja volt.
- Lázár György** (1924–2014): 1975 és 1987 között a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke, majd 1987–1988-ig az MSZMP főtitkár-helyettese.

- Legaszov, Valerij Alekszejevics** (1936–1988): vegyészmérnök, szervetlenkémikus, egyetemi professzor, akadémikus. 1972-től a Kurcsatov Intézet tudományos munkatársa, 1984-től az igazgató első helyettese volt. Előbb a Moszkvai Fizikai és Technológiai Intézet professzora, majd 1983-tól a Moszkvai Állami Lomonosov Egyetem Vegyészeti Kar Kémiai Technológiai Tanszék vezetője volt. 1986-ban a csernobili katasztrófa vizsgáló bizottságának a vezetőjévé nevezték ki. 1988-ban a katasztrófa 2. évfordulóján öngyilkosságot követett el.
- Lendvai Ottó** (1926): az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság főosztályvezető-helyettese, majd az Országos Atomenergia Bizottság Irodájának főosztályvezető-helyettese. Fontos szerepet játszott Magyarországnak az atomsorompó szerződéssel, illetve a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel kötött biztosítéki egyezmény végrehajtásával kapcsolatos feladatok ellátásában.
- Lévai Tibor, dr.** (1926–2015): Jogtudományi egyetemet és pártfőiskolát végzett. 1955-től az ügyészi szervezetben dolgozott. 1958-tól Baranya megyei főügyész volt, majd 1964-től a Legfőbb Ügyészség Általános Felügyeleti és Polgári Jogi Főosztályát vezette. 1976-tól 1988-ig a legfőbb ügyész helyettese volt.
- Ljasko, Alekszandr Pavlovics** (1915): 1986-ban az ukrán minisztertanács elnöke
- Loginov, Vagyim Petrovics** (1927): diplomata, politikus. 1985–1988 között a kelet-európai ügyekért felelős külügyminiszter-helyettes a Szovjetunióban. 1988–1991 nagykövet Jugoszláviában.
- Losonczi Pál** (1919–2005): 1953 és 1989 között országgyűlési képviselő, 1960 és 1967 között földművelésügyi miniszter, ezt követően 1987-ig az Elnöki Tanács elnöke. 1975-től 1987-ig az MSZMP PB tagja.
- Löschnek, Franz** (1940): osztrák jogász, politikus. 1959-től 1977-ig a bécsi polgármesteri hivatalnál dolgozott. 1977-től a kancellárián titkár, 1985–1987 között kancellári miniszter, 1987–1989 között szövetségi egészségügyi és közszolgálati miniszter, 1989–1995 között szövetségi belügyminiszter volt.
- Lubbers, Rudolphus Franciscus Marie (Ruud)** (1939): üzletember, közigazdász, kereszténydemokrata párti politikus, diplomata. 1973–1977 között gazdasági miniszter. 1982 és 1994 között Hollandia miniszterelnöke.
- Madarasi Attila** (1929–2003): 1955-től a Pénzügyminisztériumban dolgozott; előadó, majd osztályvezető, főosztályvezető-helyettes. 1964-től a Magyar Beruházási Bank vezérigazgató-helyettese. 1968-ban kinevezték a pénzügyminiszter helyettesévé, 1973-tól pénzügyi államtitkár volt.
- Marjai József** (1923–2014): magyar diplomata, miniszterelnök-helyettes. 1953 és 1955 között a Külügyminisztérium Protokoll Osztályának vezetője, 1955–1956-ban a Politikai Osztály vezetője volt. Bernben, Prágában, majd Belgrádban volt Magyarország nagykövete. 1970-től 1973-ig külügyminiszter-helyettes, majd 1976-ig államtitkár, 1976 és 1978 között moszkvai nagykövetként dolgozott. 1976-tól 1989-ig MSZMP KB tagja volt. 1978-tól két éven át ve-

zette a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Bizottságát. 1978 áprilisától nyugdíjba vonulásáig a Minisztertanács elnökhelyettese volt. 1987 decemberétől 1988 októberéig kereskedelmi miniszterként is tevékenykedett.

Markója Imre, dr. (1931–2008): jogász, politikus, igazságügyi miniszter, az MSZMP KB politikai munkatársa, 1956-tól 1963-ig az Adminisztratív Osztály Igazságügyi Alosztályának vezetője. 1963-tól 1967-ig igazságügy-miniszter helyettes, 1967–1978-ig az Igazságügyi Minisztérium államtitkára, 1978-tól igazságügy-miniszter.

Maróthy László (1942): 1968-tól a KISZ Pest Megyei Bizottsága agitációs és propagandatitkára. 1970-től az MSZMP Szentendrei Városi Pártbizottságának első titkára, majd 1973-tól a KISZ KB első titkára. 1973-tól 1989-ig tagja volt az MSZMP Központi Bizottságának, 1975-től 1988-ig pedig a Politikai Bizottságának. 1980-tól 1984-ig az MSZMP budapesti bizottságának első titkára. 1984 decembere és 1987 decembere között a Minisztertanács elnökhelyettese, 1986 decemberétől 1987 decemberéig az Országos Tervhivatal elnöke, 1985–1986-ban az Állami Tervbizottság tagja, majd 1987–1988-ban elnöke. 1981 és 1990 között országgyűlési képviselő volt. 1987-től 1989-ig környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszterként dolgozott. 1986. december és 1988. május között tagja volt az MSZMP Gazdaságpolitikai Bizottságának is.

Marsch, Fritz (1926–2009): osztrák szociáldemokrata politikus. 1971 és 1987 között az osztrák Nemzeti Tanácsban képviselte az Osztrák Szociáldemokrata Pártot (SPÖ), ugyanebben az időszakban a Párt központi titkára is volt. 1979–1987 között a Külpolitikai Bizottság elnökeként működött. 1986-tól 1990-ig az Osztrák-Magyar Egyesület tiszteletbeli elnöke volt.

Medve László, dr. (1928–2008): orvos. 1954-től az Egészségügyi Minisztérium főelőadója, majd 1963-tól a minisztérium tudományos tanácsainak osztályvezetője, 1967 és 1970 között a minisztérium párttitkára. 1970-től az MSZMP KB Egészségügyi Alosztályának vezetője, 1974-től egészségügyi miniszterhelyettes, 1981-től egészségügyi minisztériumi államtitkár, 1984-től 1987-ig egészségügyi miniszter volt.

Medvegyev, Vadim, Adrejevics (1929): közgazdász, politikus. 1986 és 1990 között az SZKP KB titkára, 1986–1988-ban egyífejlőleg ő a felelős a szocialista országok kommunista és munkáspártjaival fenntartott kapcsolatokért.

Meggyes István: 1985–1986-ban az Országos Idegenforgalmi Hivatal vezetője.

Meinke, Horst, dr.: Német Szövetségi Köztársaság budapesti nagykövetségének ideiglenes ügyvivője, első beosztottja.

Melega Tibor, dr. (1936): 1959 és 1964 között az Elektroimpexnél dolgozott, ezt követően a Külkereskedelmi Minisztériumban volt főelőadó, majd referátúra-vezető. 1969–1974 között az NSZK-ban, a kölni kereskedelmi kirendeltségen teljesített külszolgálatot. 1974-től a Fejlett Nem Szocialista Országok

Államközi Főosztályán dolgozott főosztályvezető-helyettesként. 1980-tól a külkereskedelmi miniszter helyettese, 1988-tól a kereskedelmi miniszter helyettese lett. 1982-ben Magyarország a Világbankba őt delegálta kormányzó-helyettesnek.

Mészáros Béláné (1931): 1962-ben került a Belügyminisztériumba, ahol a III/III. Csoportfőnökségen dolgozott mint operatív beosztott. 1968-ban került a III/III-B Önálló Alosztályra főelőadónak, 1969-ben kinevezték az alosztály vezetőjének, 1987-ben pedig a III/III-7. Osztály vezetésével bízták meg, amit 1989 januárjáig, nyugdíjazásáig vezetett.

Mindszenty József (Pehm József, 1892–1975): bíboros, prímás, esztergomi érsek. 1948-ban hűtlenség, kémkedés, valutaüzérkedés és a köztársaság megdöntésére irányuló bűncselekmény gyanújával letartóztatták, 1949-ben koncepció per során életfogytiglani fegyházra ítélték. 1955-ben házi őrizetbe került, az országot 1971-ben hagyta el.

Misur György, dr. (1933): 1957-től a Külügyminisztérium (KÜM) Politikai Osztály balkáni ügyek referense, 1961-től a KÜM Nemzetközi Osztályára került. 1963–1965 között a párizsi magyar nagykövetség beosztott diplomataja. 1968-tól KÜM XI. Területi Osztály (dél-európai tőkés országok) helyettes vezetője. 1971–1975 között a római magyar nagykövetségen beosztott diplomata. 1975-től a KÜM Tájékoztatási Főosztály helyettes vezetője. 1978–1984 nagykövet. 1984-től a KÜM XI. Területi Főosztály vezetője. 1986 és 1991 között a római magyar nagykövetség vezetője.

Moldova György (Reif György, 1934): Kossuth-díjas magyar író.

Monori István (1932): 1954-ben kezdett el dolgozni a Kulturális Kapcsolatok Intézeténél. 1960-ban került a Külügyminisztériumba. 1968-tól az I. Területi Osztály vezetője, 1970-től a moszkvai nagykövetség követtanácsosa, ahol megkapta a rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri diplomáciai rangot. 1975–1978 között a Külügyminisztériumban a Külpolitikai és Elemző Osztály főelőadója, majd 1978-tól az osztály vezetője. 1983 és 1986 között az Ukrán és Moldvai Köztársaságban volt főkonzul. A csernobili katasztrófát is a helyszínhez közel, Kijevben élte meg.

Mórocz Lajos (1931): vezérezredes, 1951-től harckocsiezred-parancsnokhelyettesként, 1959-től harckocsiezred-parancsnokként, 1961-től 1963-ig hadosztály törzsfőnökként szolgált. 1965-től 1973-ig a vezérkarban töltött be különböző beosztásokat, előbb osztályvezető, majd titkárságvezető volt, 1969-től a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének helyettese. 1972–1973-ban vezetéstechnikai első helyettes volt, majd 1984-ig az 5. hadsereg parancsnoka. 1984. december és 1990. május között a Honvédelmi Minisztérium államtitkára, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői főparancsnokának magyar helyettese. 1975 és 1985 között országgyűlési képviselő.

Nagy Ervin (1934): Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium osztályvezető-helyettese.

Nagy János (1928): 1948-tól a Külügyminisztérium alkalmazásában állt, 1948–1949-ben minisztériumi segédfogalmazó, majd 1949–1951 között Londonban, 1957–1960-ig Djakartában teljesített szolgálatot. 1960-tól a Külügyminisztériumban főosztályvezető, 1963–1967 között az újdélhi nagykövetség vezetője, egyidejűleg akkreditált nagykövet Burmában, Nepálban, Ceylonban és Kambodzsában is. 1967-től a KÜM X. Területi Osztály vezetője volt. 1968-tól Washingtonban nagykövetként teljesített külszolgálatot. 1971-től 1980-ig külügyminiszter-helyettes, 1980-tól 1985-ig külügyminisztériumi államtitkár. 1985-től 1990-ig a Bécsben működő nagykövetség vezetője volt.

Németh József, dr. (1930): 1962 és 1968 között a bukaresti nagykövetségen dolgozott mint I. o. tanácsos. 1970-től a Külügyminisztérium Konzuli Főosztályát vezette, 1974-ben kinevezték rk. és meghatalmazott nagykövetté, a Vietnámi Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság magyar tagozatának vezetőjévé. 1976 és 1980 között az ottawai nagykövetség vezetője volt. 1980 és 1985 között ismét a Külügyminisztérium Konzuli Főosztályát vezette. 1985-től belgiumi főkonzul, a brüsszeli nagykövetség vezetője. 1989-től az Európai Közösségek mellett működő magyar szervezet vezetője volt.

Németh Károly (1922–2008): politikus, 1957–1988 között az MSZMP KB tagja, 1960–1962 között a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának vezetője, 1962–1965 és 1974–1985 között a KB titkára, 1965 és 1974 között a párt budapesti Bizottságának titkára. 1970–1989 között az MSZMP PB tagja. 1985 és 1987 között az MSZMP főtitkár-helyettese. 1987–1988 között az Elnöki Tanács elnöke. 1958-tól 1988-ig országgyűlési képviselő.

Numminen, Jaakko (1928): 1970–1972 között a finn Oktatásügyi Minisztérium főosztályvezetője, 1973–1994 között államtitkára. A Magyar–Finn Kulturális Vegyesbizottság finn tagozatának elnöke.

Ocseretyin, Viktor Ivanovics: 1978–1986 között a Szovjetunió magyarországi kereskedelmi képviselője.

Osztrovski György (1914–1988): iparpolitikus, vegyész-mérnök, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1950-től 1953-ig az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, 1955-től 1960-ig a KGST titkárságán tevékenykedett. 1961-től 1964-ig ismét az Országos Tervhivatal, 1964-től 1967-ig az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökhelyettese. 1964 és 1981 között nehézipari miniszter-helyettes volt. Ezzel párhuzamosan 1964-től 1980-ig elnökhelyettesként dolgozott az Országos Atomenergia Bizottság vezetőségében, 1967 és 1970 között pedig a moszkvai KGST-kirendeltség helyettes titkára is volt.

Ónozó György (1931): mérnök. 1955-től a Vörös Csillag Traktorgyárban szerkesztő mérnök volt, majd a Csepel Autógyárban lett üzemmérnök. 1957–1963

- között a Malomipari Vállalatnál műszaki vezető, a budai Malom főmérnöke, igazgatója. 1963-ban a TEFU 1-es vállalatnál dolgozott mint üzemmérnök. Ezután a Közlekedési- és Postaügyi Minisztérium Nemzetközi Főosztályára került, majd a KGST Osztály vezetője lett, 1980 és 1988 között közlekedés- és postaügyi (1983-tól közlekedési) miniszterhelyettes. A nemzetközi kapcsolatok tartoztak hozzá, valamint a nemzetközi közúti fuvarozás, a belvízi hajózás, a polgári repülés és a ferihegyi repülőtér. 1985–1986-ban az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága Közlekedési Bizottságának elnöke. 1988–1989 között a MÁV vezérigazgatója.
- Óvári Miklós** (1925–2003): politikus, 1958-tól az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályán osztályvezető, majd osztályvezető. 1961-től 1966-ig a Tudományos, Kulturális és Köznevelési Tanács osztályvezető-helyettese, 1966-tól osztályvezetője. 1970-től a KB titkára, 1985-től 1988-ig a KB Iroda vezetője. 1979 és 1988 között országgyűlési képviselő. 1980 és 1985 között a kulturális bizottság elnöke volt.
- Ördögh József, dr.** (1933): az 1960-as évek közepétől foglalkozott az atomenergia békés célú felhasználására irányuló hazai és nemzetközi tevékenység koordinálásával a KGST Titkársága munkatársaként. Az 1970-es évektől az Országos Atomenergia Bizottság vezetésében tevékenykedett. Jelentős szerepet játszott az atomenergiáról szóló törvény és a vonatkozó végrehajtási utasítás kidolgozásában.
- Pacsek József** (1928–2009): vezérezredes. 1959-től harckocsi ezredparancsnok, 1963-tól hadosztály törzsfőnök és parancsnokhelyettes, 1967-től kiképzési főcsoportfőnök-helyettes. 1973-tól a Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelője. 1984-től miniszterhelyettes, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke.
- Palkovits Rezső** (1925): közgazdász. 1949–1952 között a Pénzügyminisztérium munkatársa. 1952-től a Magyar Nemzeti Bankban középvezető, 1980-tól a Magyar Nemzeti Bank elnökhelyettese.
- Palotás Rezső** (1928–2008): 1949-ben került a Belügyminisztérium állományába. 1949-től a BM Határőrség tisztje, 1958-tól osztályvezetője. 1965 és 1989 között szigorúan titkos állományú tiszt, egyben 1965-től beosztott diplomata a genfi ENSZ Képviselőtnél, 1969-től osztályvezető a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságánál. 1973-tól az európai biztonsági konferencia magyar küldöttségének a tagja. 1975-től nagykövet, a római nagykövetség vezetője, egyidejűleg akkreditált nagykövet Máltán. 1980-tól a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztály vezetője, 1984 és 1989 között a párizsi nagykövetség vezetője volt, 1988-ban megbízták az UNESCO képviselőténak vezetésével.
- Panfilov, Gleb Anatoljevics** (1934): orosz filmrendező, filmforgatókönyv-író.

- Pál Lénárd Imre** (1925): Kossuth-díjas fizikus, matematikus, politikus, a fizika és matematika doktora, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1953-tól a Központi Fizikai Kutatóintézet tudományos munkatársa volt, 1953–1956 között a ferrormágneses osztályt vezette. 1956-tól 1970-ig az intézet tudományos igazgatóhelyettese, 1970-től 1974-ig igazgatója, 1974-től 1978-ig főigazgatója volt. 1975-től 1989-ig az MSZMP KB tagja, 1985 márciusa és 1988 decembere között titkára volt. 1978-tól 1989-ig tagja volt a minisztertanács tudománypolitikai bizottságának.
- Páldi András, dr.** (1927): 1952-ben került a Minisztertanács Titkárságára, majd az Országos Tervhivatalban volt főelőadó. 1968-tól a KGST Titkárságának a munkatársa volt. 1975-ben nevezeték ki a Minisztertanács Hivatalának vezetőjévé. 1977-től a moszkvai nagykövetségen követtanácsos. 1982-től a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Osztályának a vezetője, 1986-tól a kijevei főkonzulátus vezetője, nagykövet, a kijevei nagykövetség vezetője.
- Pálos Tamás** (1934–2007): újságíró, 1953-tól az MTI újságírója. 1959–1963 között varsói tudósító. 1963–1982 között az MSZMP KB keretein belül a Magyarországról szóló idegen nyelvű tájékoztatás eszközrendszerének kialakításával foglalkozott. 1973–1974 között Genfben részt vett a helsinki záróokmány kidolgozásában. 1982–1989 között a Magyar Távirati Iroda főszerkesztője és vezérigazgató-helyettese, 1989–1990 között vezérigazgatója volt.
- Pápay Dénes, dr.** (1931): az Országos Közegészségügyi Intézet főigazgató-helyettese, az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Központi Vezetősége Elnökségének tagja.
- Peisch Sándor, dr.** (1949): diplomata. 1972-től kezdett a Külügyminisztériumban dolgozni. 1974–1979 között a berlini magyar nagykövetség sajtóattaséja. 1979–1985 között ismét a Külügyminisztérium köpontjában dolgozott. 1985-től a bonni magyar nagykövetségen követtanácsos, helyettes nagykövet.
- Petresevics András** (1930): r. ezredes, 1960-tól a Belügyminisztérium állományában dolgozott. 1977 és 1988 között a BM III/II. csoportfőnök helyettese, majd I. helyettese.
- Petrik Ferenc** (1933): 1958–1960-ban a Fővárosi Bíróság előadója, 1960-ban kerületi bírósági tanácsvezető bíró. 1960-ban került az Igazságügyi Minisztériumba, előbb előadó volt, 1965-től a Törvényelőkészítő Főosztály osztályvezető-helyetteseként, majd osztályvezetőjeként, 1968-tól főosztályvezetőjeként dolgozott. 1978–1988 között az igazságügyminiszter-helyettese, majd a Legfelsőbb Bíróság elnök-helyettese.
- Petroszjanc, Andronik Melkonovics** (1906–2005): szovjet gépészmérnök, 1955–1962 között a középgepipari miniszter helyettese. 1962-től a Szovjetunió Minisztertanácsa Atomenergia Bizottságának a vezetője lett. Ettől az évtől

egészen nyugalomba vonulásáig a dubnai Egyesített Atomkutató Intézet munkatársa. 1965–1978-ig a középépítési miniszter első helyettese, majd ismét a szovjet Atomenergia Bizottság elnöke. Ebben a minőségében a csernobili eseményeket kivizsgáló bizottság vezetője.

Péter János, dr. (1926): rendőr vezérőrnagy, az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályának osztályvezető-helyettese, majd a Belügyminisztérium miniszterhelyettese.

Pigler József (1935): az Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrző Központ főigazgatója.

Pónya József (1932): 1968-tól 1972-ig a Tatabányai Főerőműben főmérnök, majd műszaki igazgatóhelyettes, 1972-től igazgató volt. 1974–1976 között a Magyar Villamos-művek Trösztnél miniszteri megbízott-helyettes, műszaki igazgató. 1976-tól 1979-ig Paksi Erőmű Vállalat műszaki igazgatóhelyettese, majd igazgatója, 1980–1993 között a Paksi Atomerőmű vezérigazgatója volt. 1985. március 28-ától az MSZMP KB tagja, 1980-tól MSZMP Tolna megyei Bizottság tagja.

Predojevic, Milan: 1986-ban külkereskedelmi miniszterhelyettes.

Pulai Miklós (1925): 1956-tól 1957-ig pénzügyminiszter-helyettes volt, majd a Pénzügyminisztérium Vállalati Pénzgazdálkodási Főosztály vezetője lett. 1957. júliustól az OTP osztályvezetője, 1963-ban került a Magyar Nemzeti Bank alkalmazásába, osztályvezető, főosztályvezető, majd 1968-tól 1980-ig első elnökhelyettese volt. 1980. augusztusban lett az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, 1988-ban kinevezték a Minisztertanács Gazdasági Reformbizottsága elnökhelyettesévé.

Raatikainen, Kaisa (1928–2007): 1984–1987 között finn belügyminiszter.

Radics Katalin (1947): az MSZMP Tudományos Közoktatási és Kulturális Osztályának osztályvezető-helyettese.

Rajnai Sándor (1922–1994): rendőr vezérőrnagy. 1946-tól a politikai rendőrség különböző osztályain dolgozott. 1955-től a hírszerző osztály, illetve főosztály vezetője lett. 1957–1962 között a BM Politikai Nyomozó Főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd a moszkvai magyar nagykövetség tanácsosa. 1966 és 1976 között a III/I. csoportfőnök, egyben a III. főcsoportfőnök-helyettese. 1978-ban bukaresti nagykövetté, majd 1982 augusztusában moszkvai nagykövetté nevezték ki.

Rác Albert (1928): 1958-tól a Központi Statisztikai Hivatalban előadó, osztályvezető, főosztályvezető. 1978 és 1981 között a munkaügyi miniszter helyettese. 1981. júliusban nevezték ki az Állami Bér-és Munkaügyi Hivatal államtitkári rangú elnökévé.

Rátkai Ferenc: 1983-tól Magyarország észak-koreai követségén dolgozott, beosztása 1986-ban I. o. titkár.

- Reagan, Ronald Wilson** (1911–2004): politikus, 1967–1974 között Kalifornia állam kormányzója, 1981 és 1989 között az Amerikai Egyesült Államok 40. elnöke.
- Renton, Ronald Timothy** (1932): konzervatív párti brit politikus, 1974 és 1997 között a Parlament tagja. 1986-ban államminiszterként a Külügyminisztériumban dolgozott.
- Récsey Róbert** (1939): 1963-ban került a Belügyminisztérium állományába. 1963–1966 között a BM III/II-3. Osztályon volt operatív beosztott, 1969–1974 között a BM III/II-1. osztályán dolgozott különböző beosztásokban. 1977-től a BM Budapesti Rendőr-főkapitányság III/II. Osztály vezetője. 1984-ben a főkapitány állambiztonsági helyettese lett. 1989 májusában r. vezérőrnagyi rendfokozatot kapott és kinevezték a BM Kormányőrség parancsnokának.
- Ritter Tibor, dr.** (1930): 1957-től a Magyar Rádiónál dolgozott, 1971-ben került a Központi Bizottság apparátusába, 1975-ben az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának helyettes vezetője lett. 1986-ban a Magyar Rádió általános elnökhelyettesévé nevezték ki.
- Rizskov, Nyikolaj Ivanovics** (1929): 1985–1990 között a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.
- Rosen, Morris, dr.** (1932): amerikai tisztviselő, 1974-től a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség munkatársa, a nukleáris biztonsági osztály igazgatója.
- Rózsa András** (1935): újságíró. 1962–1968 között a *Dunaújvárosi Hírlap* szerkesztője. 1968-tól a *Népsport* újságírója. 1978-tól a *Magyar Ifjúság* sport és belpolitikai rovatvezetője, 1981-től a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala Elvi-elemző Főosztályának osztályvezetője. 1986. május 15-től a *Bűvár* című lap főszerkesztő-helyettese.
- Sarlós István** (1921–2006): 1975 és 1987 között az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, 1982-től a Minisztertanács elnökhelyettese. 1984-től 1988-ig az Országgyűlés elnöke.
- Satrov, Mihail Filippovics** (1932–2010): drámaíró, forgatókönyvíró.
- Scserbina, Borisz Evdokimovics** (1919–1990): szovjet politikus. A Nyugat-Szibériai olaj és gázkomplexum egyik alapítója. 1973–1984 között a Szovjetunió olaj- és gázipari vállalkozásainak építésügyi minisztere. 1984 és 1989 között a Szovjetunió Minisztertanácsa miniszterelnök-helyettese. 1986-ban ő volt a csernobili atomerőműben bekövetkezett katasztrófa következményeinek felszámolásáért felelős kormányzati bizottság első elnöke.
- Sebestyén János** (1911–2001): villamosmérnök, ő irányította a sztálinvárosi Sztálin Vasmű felépítését, és ő volt a Sztálin Vasmű Tröszt első vezérigazgatója is, majd a nehézipari miniszter villamosenergia-iparért felelős helyettese lett. Nagy szerepe volt a magyarországi atomenergia-ipar alapjainak megteremtésében. 1957–1960 között a Frankfurt am Main-i kereskedelmi kirendelt-

- ség, 1960-tól az Országos Tervhivatal műszaki titkárságának vezetője. 1962-től az újonnan alakult Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökhelyettese, 1970-től első (általános) elnökhelyettese.
- Simon Antal** (1932–2006): meteorológus. 1956-tól az Országos Meteorológiai Intézet (OMSZ) munkatársa. 1974-től a Központi Légekörfizikai Intézetben működő Levegőkémiai Laboratórium vezetője. 1975-ben az OMSZ Műszaki Fejlesztési Osztályra helyezték át, majd az 1976-ban megindult jégeső-elhárító tevékenység elnöki koordinátora lett. 1979-től a Központi Meteorológiai Intézet Műszaki Főosztály, 1983. szeptember 1-től az OMSZ Szakigazgatási Főosztály vezetője, nyugállományba vonulásáig, 1992 végéig. 1986-ban a Nukleárisbaleset Elhárítási Kormánybizottság Operatív törzsében képviselte az OMSZ-t. A Magyar Meteorológiai Társaság titkára (1960–1980), főtítkára (1981–1991), majd társelnöke.
- Sinowatz, Fred** (1929–2008): osztrák szociáldemokrata politikus. 1971–1981 között közoktatási és művelődési miniszter. 1981-től alkancellár, 1983 és 1986 között kancellár volt.
- Smet, Maria Bertha Petrus (Miet)** (1943): belga keresztényszocialista politikus, 1985–1992 között környezetvédelmi és társadalmi integrációért felelős szövetségi államtitkár.
- Somody Dezső, dr.** (1930): 1975–1978 között a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának munkatársa. 1978-tól a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Jogi Főosztályának főosztályvezető-helyettese volt.
- Somogyi Ferenc** (1945): politikus, diplomata, 1968 és 1969 között a Külügyminisztérium előadója, majd a rangúni, illetve a lagosi követség munkatársa. 1973 és 1980 között a Külügyminisztérium főelőadója. 1980-tól a New York-i állandó ENSZ-képviselő helyettese. 1984-ben a Külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Főosztályának vezetője. 1989 és 1990 között a Külügyminisztériumban államtitkár.
- Somogyi József** (1932): ezredes, 1975-től 1988-ig a Tolna Megyei Polgári Védelmi Parancsnokság törzsparancsnoka. Részt vett a Paksi Atomerőmű polgári védelmi előírásainak kidolgozásában és megvalósításában. 1978–1986-ig a Magyar Vöröskereszt alelnöke.
- Somogyi László** (1932): 1978-tól a Középület-építő Vállalat vezérigazgatója, 1984 és 1989 között építésügyi és városfejlesztési miniszter, majd 1989–1990-ben a Budapest–Bécs Világkiállítás Előkészítő Bizottságának vezetője.
- Spiró György** (1946): Kossuth-díjas magyar író, költő, irodalomtörténész és műfordító.
- Steger, Norbert** (1944): osztrák ügyvéd és jobboldali, az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) színeiben politizáló politikus. 1980 és 1986 között az FPÖ pártelnöke, 1983 és 1987 között osztrák alkancellár és kereskedelmi miniszter volt.

Straub Ferenc Brunó (1914–1996): biokémikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1985–1990 között országgyűlési képviselő, 1988 és 1989 között a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke. 1967 és 1973, valamint 1985 és 1988 között az Akadémia alelnökévé választották. Számos nemzetközi és hazai szervezetben töltött be tudományos tisztségeket, például 1969–1971 között a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségben a magyar kormányt képviselte, 1970–1978 között az Országos Atomenergia Bizottság alelnöke volt.

Strényi Ferenc (1936): rendőr vezérőrnagy. 1958-ban került a Belügyminisztérium állományába távirásznak a BM II/16-b Alosztályra, majd 1960-tól ezen az alosztályon csoportvezető-helyettes lett. 1963-tól a BM III/V-3-f alosztályon, 1967-től a BM III/V. B Önálló Alosztályon dolgozott mint főelőadó. 1969-ben kinevezték a BM III/V-4-a alosztály élére, 1971-től a BM III/I-13-A alosztály vezetését látta el. 1980-ban kinevezték a BM III/IV. csoportfőnök-helyettesnek, 1983-ban pedig a BM III/IV. Csoportfőnökség vezetője lett.

Sugár András (1933): 1958-tól a Magyar Távirati Iroda munkatársa, 1961-től moszkvai, 1966-tól pedig londoni tudósítója. 1971-ben került az MTV-hez mint főmunkatárs és lett a televízió első utazó tudósítója.

Szabó Ferenc (1926): villamosmérnök. 1953-tól a Minisztertanács Titkárságán osztályvezető-helyettes, az Országos Atomenergia Bizottság titkára volt. 1956-ban lett a KFKI munkatársa, 1960-tól a Reaktorfizikai Osztályt irányította. 1972-ben nevezték ki az Atomenergia Kutató Intézet tudományos igazgatójává. 1978-tól 1989-ig a KFKI főigazgatója volt.

Szabó István (1924–2017): agrárpolitikus, országgyűlési képviselő, az Elnöki Tanács tagja. 1952-től 1990-ig a nádudvari Vörös Csillag Termelőszövetkezet elnöke volt, 1962-ben az MSZMP KB póttagja, majd 1966-tól rendes tagja lett. 1967 és 1989 között a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának elnöki tisztségét is betöltötte.

Szajlai Béla, dr.: 1986-ban bonni nagykövetségi titkár volt.

Szatmári István, dr. (1928): 1957-től 1961-ig az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályának (PTO) munkatársa, majd 1966-ig a Budapesti Pártbizottság (BPB) PTO vezetője. 1966–1967-ben az MSZMP KB PTO helyettes vezetője. 1967–1978-ig az Magyar Testnevelési és Sportszövetség, majd az Országos Testnevelési és Sporthivatal (OTSH) elnökhelyettese. 1978-tól az MSZMP XI. kerületi Bizottság első titkára. A Fővárosi Tanács és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Országos Elnökségének tagja volt.

Szatmáry Zoltán (1939): fizikus. 1976-tól a KFKI Reaktorfizikai Osztályának vezetője, 1980–1987 között a KFKI Atomenergiakutató Intézet igazgatóhelyettese, 1988–1989-ben a KFKI főigazgató-helyettese, majd az Atomenergia Kutató Intézet igazgatója. Többek között az Országos Atomenergia Bizottság

- MTT tagja (1980–1990), majd 1994-től elnöke, a Magyar Nukleáris Társaság alapító elnöke.
- Szedunov, Jurij Sztefanovics** (1935–1994): a szovjet Hidrometeorológiai Állami Bizottság elnökének első helyettese.
- Szemjonov, Borisz**: a Szovjetunió Állami Atomenergia Bizottsága elnökhelyettese.
- Szemjonov, Jurij Pavlovics** (1935): szovjet–orosz űrhajózási-eszköz főtervező, akadémikus. 1978-tól az emberi űrrepülések nemzeti és nemzetközi programjainak fejlesztéséért felelős tervező, igazgató.
- Szepesi András** (1944): 1980–1984-ig a Külkereskedelmi Minisztérium Vámpolitikai Osztályának vezetője, 1984-től főosztályvezető-helyettes. A Vámtarifa Bizottság titkára, részt vett a GATT-al (Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény) kapcsolatos munkákban.
- Szeratlics, Komnen**: jugoszláv nagykövetség kulturális és sajtótanácsosa.
- Szerencsés János** (1930): a Külügyi Főiskola elvégzése után 1953-ban került a Külügyminisztérium Politikai Főosztályára, ahol a szocialista relációval foglalkozott. 1957–1963, majd 1968–1972 között a prágai nagykövetség munkatársa. 1975–1977 között a KÜM I. Területi (szovjet) Főosztály vezetője. 1982 és 1989 között a KÜM Igazgatási Főosztályát vezette.
- Székelly Márta, dr.** (1936): orvos, az Egészségügyi Minisztérium Állami Közegészségügyi-Járványügyi Főfelügyelőség osztályvezető-helyettese. 1977-től dolgozott a minisztériumban a munka- és sugáregészségügy területén.
- Szépvolgyi Zoltán** (1921–2006): 1948–1949-ben a Központi Statisztikai Hivatalnál főelőadó, majd 1964-ig az Országos Tervhivatal osztályvezetője, főosztályvezető helyettese. 1964 és 1971 között az MSZMP Budapesti Bizottságának titkára, 1964-től a Budapesti Pártbizottság tagja, a Fővárosi Tanács és annak Végrehajtó Bizottsága tagja. 1971-től 1986-ig Budapest Főváros Tanácsának elnöke volt. 1975 és 1988 között az MSZMP KB tagja. 1967-től 1990-ig országgyűlési képviselő. Tagja volt a Hazafias Népfront Országos Tanácsának is.
- Sziklai Ede**: Kanadában és Nagy-Britanniában kereskedelmi tanácsos illetve főtanácsos, kiküldetése közötti időszakban a Külkereskedelmi Minisztérium Fejlett Nem Szocialista Országok Államközi Főosztályán dolgozott különböző beosztásokban.
- Szikszay Béla** (1931): közgazdász. 1968 és 1983 között az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztályán politikai munkatárs, alosztályvezető, osztályvezető-helyettes. 1983-tól az Országos Anyag- és Árhivatal elnökhelyettese, 1984-től elnöke volt.
- Szilajev, Ivan Sztjepanovics** (1930): szovjet politikus. 1980–1981 között gépgyártási és alkatrész-ellátási miniszter, 1981-től az SZKP KB tagja, 1985–1990 között miniszterelnök-helyettes, 1986-ban a Szovjetunió Atomenergetikai

Bizottságának Felügyeletével megbízott Állami Bizottság elnöke volt. 1986-ban a Csernobili Bizottság második elnöke.

Szívós Károly (1931): gépészmérnök, energetikai, nukleáris szakmérnök. 1957 és 1968 között az MTA KFKI főmérnöke. 1960-as évek elején az Erőterv munkatársaként a Paksi Atomerőmű tervezését irányította. 1984-től az Erőterv igazgatója volt.

Sztanyik B. László, dr. (1926–2012): 1954-től tanulmányokat folytatott a leningrádi Kirov Katonaorvosi Akadémia Atomvédelmi Tanszékén, ahol sugárbiológiai szakirányú képzettséget szerzett. 1957-től a Központi Sugárbiológiai Intézetben a katonai sugárbiológiai kutatást folytató osztály vezetőjévé nevezték ki, betöltve egyúttal az igazgatóhelyettesi posztot is. A gyógyszeriparral folytatott eredményes együttműködés eredményeként, az ő vezetésével került sor az 1960-as évek közepén az Ixecur sugárvédő gyógyszer kifejlesztésére és törzskönyvezésére. 1969–1974 között a bécsi Nemzetközi Atomenergia Ügynökség szaktisztviselője, illetve részlegvezetője. 1974-től az Országos „Frédéric Joliot-Curie” Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutató Intézet (OSSKI) (fő)igazgatója, mely tisztséget 1997 végéig töltötte be. 1977–1984 között az Európai Sugárbiológiai Társaság elnökségi tagja, 1979–1980-ban elnöke volt.

Sztukalin, Borisz Ivanovics (1923–2004): szovjet újságíró, politikus, diplomata. 1965–1970 között a *Pravda* főszerkesztő-helyettese, ezt követően a Szovjetunió Minisztertanácsa Sajtóbizottságának elnöke. 1972–1982 között a MT nyomdakkal, kiadókkal és könyvterjesztéssel foglalkozó állami bizottságát, majd a KB Agitációs és Propaganda Osztályát vezette. 1985. július 19-től 1990. június 8-ig a Szovjetunió magyarországi nagykövete.

Szűrös Mátyás (1933): politikus, diplomata. 1978 és 1982 között moszkvai nagykövet volt, majd az MSZMP KB Külügyi Osztályát vezette 1983-ig. 1985 és 1989 között az Országgyűlés Külügyi bizottságának elnöke.

Szűts Pál (1932–2009): 1971-ben került a Külügyminisztériumba, 1973 és 1975 között a kairói nagykövetségen első beosztott, 1975 és 1979 között nagykövet, a tripoli nagykövetség vezetője. 1979-ben a Külügyminisztériumban főosztályvezető-helyettes. 1980-tól a Magyarok Világszövetségének főtítkárhelyettese. 1985 és 1989 között nagykövet, a bukaresti nagykövetség vezetője.

Teplán István (1932): Széchenyi-díjas magyar kémikus, biokémikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1957-től a Gyógyszerkutató Intézet tudományos munkatársa. 1959-ben átkerült az Izotóp Intézetbe, ahol 1971-ig dolgozott, majd egy évig a Rockefeller Egyetemen volt tanulmányúton. Hazatérése után kinevezték az MTA Peptid-Biokémiai Kutatócsoportjának vezetőjévé, illetve az MTA Természettudományi Főosztályának vezetőjévé.

- Tétényi Pál, dr.** (1929): magyar kémikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1959-től Magyar Tudományos Akadémia Izotópkutató Intézetnél dolgozott. 1985 és 1989 között az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, illetve az Országos Atomenergia Bizottság elnöke volt.
- Tímár Mátyás** (1923): közgazdász, politikus. 1962–1967 között a Magyar Népköztársaság pénzügyminisztere, 1967–1973 között a kormány Gazdasági Bizottságának elnöke. 1967 és 1975 között miniszterelnök-helyettes, 1975–1988-ig a Magyar Nemzeti Bank elnöke. 1966-tól 1985-ig az MSZMP KB tagja.
- Totu, Ioan** (1931–1992): 1982 és 1986 között román miniszterelnök-helyettes, 1986-tól 1989-ig külügyminiszter.
- Tóth Illés** (1926): 1970. szeptember 1-jén lett a Magyar Posta vezérigazgatójának első helyettese, majd 1980-tól vezérigazgatója. 1983 és 1988 között a Magyar Posta elnöke volt, államtitkári rangban.
- Tóth Imre** (1927): határőr vezérőrnagy. 1950-től hivatásos határőr, 1967-től kerületparancsnok, 1973-tól az MSZMP Határőrségi Bizottsága első titkára, 1976–1986 között a BM Határőrség Országos parancsnoka.
- Tóth István** (1930): 1984–1988 között a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium (MÉM) osztályvezetője.
- Török Dezső** (1928): 1943-tól a Minisztertanács Hivatalának munkatársa, majd az Országos Tervhivatal Műszaki Fejlesztési Főosztályának főmérnöke, a SZOT Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézetében a Szellőztéstechnikai Osztály tudományos osztályvezetője, 1954–1963-ig ugyanitt tudományos igazgatóhelyettes. 1963–1977 között a SZOT Munkavédelmi Továbbképző Intézet igazgatója és egyben a SZOT Központi Iskola igazgatóhelyettese. 1984-től az Országos Munkavédelmi Főfelügyelőség vezetője.
- Török István** (1925): 1954–1958 között kereskedelmi tanácsos Törökországban, 1958–1963-ban a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője. 1963–1967 között kereskedelmi tanácsos Rómában, ezt követően 1975-ig a Chemolimpex vállalat vezérigazgatója. 1975-től külkereskedelmi miniszterhelyettes, 1980-tól államtitkár.
- Urban, Jerzy** (1933): lengyel újságíró. 1951-től 1981-ig különböző újságoknál, hetilapoknál dolgozott. 1981 és 1989 között kormányzóvivő volt.
- Urbán Lajos** (1934): közlekedésmérnök. 1957–1962 között a MÁV-nál közlekedési mérnök, 1962-től a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Pénzügyi Főosztályán főmérnök. 1963-tól az Országos Tervhivatalnál dolgozott. 1967 és 1973 között az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztályának munkatársa volt. 1973-ban kinevezték a MÁV vezérigazgató-helyettesének, 1974-től az 1980-as évek elejéig a MÁV vezérigazgatója. 1976-tól közlekedés- és postaügyi miniszterhelyettes, 1977-től közlekedés- és postaügyi minisztériumi

- államtitkár, 1983-tól közlekedési minisztériumi államtitkár, 1984 és 1988 között közlekedési miniszter. 1989-től újra a MÁV vezérigazgatója.
- Uronen, Reino** (1935–2013): 1967-től dolgozott a finn Földművelésügyi és Erdészeti Minisztériumban. 1977–1999 között annak államtitkára volt.
- Vajda György** (1927): 1952-től a Méréstechnikai Intézet igazgató-helyettese, 1957-től a Villamosenergetikai Kutatóintézet (VILLENKI) igazgató-helyettese, és a nagyfeszültségű laboratórium vezetője, amely tisztségét 1963-ig viselte. Ekkor a Nehézipari Minisztérium villamosenergetikáért felelős főosztály vezetője lett. 1965-től két éven keresztül az ENSZ Villamos Energia Bizottságának elnöke, majd az Általános Energia Bizottság elnöki tisztét látta el. 1970 és 1992 között a Villamosenergia-ipari Kutatóintézetnek (VEIKI) vezetője volt. Kutatóintézeti állása mellett 1978-tól megszűnéséig (2001) betöltötte az Országos Atomenergia Bizottság (OAB) ügyvezető elnökhelyettesi tisztét.
- Vallus Pál** (1919): 1967-től az Országos Árhivatal elnökhelyettese, 1980-tól 1988-ig első elnökhelyettese.
- Varga Károly** (1929): 1950-től teljesített szolgálatot az állami tűzoltóság, illetve a Belügyminisztérium állományában. 1978-tól a BM Tűzoltóság országos parancsnoka.
- Varga Miklós, dr.** (1944): építőmérnök, 1967 és 1979 között a Közép-Dunántúli Vízügyi Igazgatóságon dolgozott mint mérnök, a vízellátási-csatornázási osztály települési csoport vezetője, a Vízellátási-Csatornázási Osztály vezetője, igazgatóhelyettes főmérnök. 1982–1988-ig az Országos Vízügyi Hivatal elnökhelyettese, 1988 és 1990 között Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium államtitkára.
- Varga Péter** (1926): 1959-től MSZMP KB Párt- és Tömegszervezeti Osztály instruktora volt, majd 1963-ig az MSZMP Budapest XV. kerületi pártbizottság első titkára. 1963-ban választották meg Pest Megye tanácselnökévé. 1967-ben ismét a pártapparátusba került, a KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya helyettes vezetője volt. 1974 és 1983 között az MSZMP Somogy Megyei Bizottságának első titkára, majd 1983-tól 1988-ig az MSZMP KB adminisztratív osztályvezetője. 1975 és 1988 között az MSZMP KB, majd a KEB tagja.
- Vámos Gábor Antal** (1951): 1977-től a Paksi Atomerőmű Vállalat Üzemviteli Osztályán mérnök. Ügyeletes mérnökként irányította az I-es és II-es blokk üzembe helyezését és üzemeltetését. A III. és IV. számú reaktorblokk építése alatt osztályvezetőként, majd főosztályvezetőként tevékenykedett, irányította a gépészeti berendezések üzembe helyezését és a biztonságos üzemeltetési feltételek megteremtését.
- Váncsa Jenő** (1928–2016): mezőgazdasági szakember, politikus. 1954-től a Környei, 1957-től az Agárdi Állami Gazdaságban dolgozott, 1958-tól mint igazga-

tó, majd az Agárdi Mezőgazdasági Kombinát vezérigazgatója lett. 1967–1975 között országgyűlési képviselő. 1972–1980 között a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter helyettese, egyben a Magyar Agrártudományi Egyesület elnöke. 1980-tól 1989-ig mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter. 1985–1989 között az MSZMP KB tagja.

Várkonyi Péter (1931–2008): diplomata, politikus. 1950-től dolgozott a Külügyminisztériumban; követségi titkár volt Washingtonban, Londonban és Kairóban, egyben az államvédelem hírszerzőtisztje is volt. 1955. májusban visszarendelték Budapestre, s az államvédelemtől is leszerelt. Ezután a Külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztálya Sajtó- és Dokumentációs Osztályán dolgozott főelőadóként, majd 1956-tól az önálló Sajtóosztályt vezette. 1957-től a kairói magyar nagykövetség I. osztályú követségi titkára. 1958-tól ismét a Külügyminisztérium Sajtóosztályának vezetője. 1961-től a Minisztertanács elnökének titkára, 1965-től az MSZMP központi apparátusában volt osztályvezető-helyettes. 1968. júliustól az MSZMP KB Külügyi Osztályának helyettes vezetője. 1969 és 1980 között a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnöke. Majd 1982-ig a *Népszabadság* főszerkesztője. 1982 és 1983 között az MSZMP KB külügyi titkára volt. 1983. július 8. és 1989. május 2. között külügyminiszterként dolgozott. 1985 és 1989 között országgyűlési képviselő volt. 1975 és 1989 között MSZMP KB tagja.

Vendéghegyi Ferenc (1927): közgazdász, agrármérnök. 1961-ig az Állami Ellenőrző Központ (Állami Ellenőrzés Minisztériuma) különböző beosztású vezetője, 1961-től a Komáromi Állami Gazdaság igazgatóhelyettese, 1971-től pedig a Komárom Megyei Állami Gazdaságok igazgatója, 1973–1974-ben az AGROBER vezérigazgatója volt. 1974-től a Pénzügyminisztérium Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Főosztályának vezetője, 1980 és 1982 között mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszterhelyettes. 1983-tól a Tejipari Vállalatok Trösztje vezérigazgatója, emellett a Magyar Mezőgazdasági Kamara elnökségi tagja, a mezőgazdasági és élelmiszeripari tagozatnak pedig az elnöke.

Veres Árpád (1926): fizikus. 1953-tól az MTA Matematikai és Fizikai Osztályán dolgozott, majd 1954-től az MTA Központi Izotóp Bizottsága tudományos munkatársa lett. Részt vett a mesterséges radioaktív izotóp alkalmazás hazai elterjesztésében. 1959-től az Országos Atomenergia Bizottság Izotóp Intézet műszaki igazgatóhelyettese, 1967-től az MTA Izotóp Intézet tudományos igazgatóhelyettese, 1978-tól 1987-ig igazgatója, 1988-tól tudományos igazgató, főigazgató helyettes volt.

Veress Péter (1928): 1950-től a Technoimpex Külkereskedelmi Vállalat referense, majd 1958-ig a Külkereskedelmi Minisztériumban előadó, később osztályvezető. 1958-tól Magyarország damaszkuszi, 1960-tól tel-avivi külkereske-

delmi képviselőjének vezetője. 1962-től a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezető-helyettese, majd főosztályvezetője. 1971 és 1974 között külkereskedelmi miniszterhelyettes, majd Magyarország párizsi nagykövete. 1979 és 1987 között külkereskedelmi miniszter, majd kormánybiztosként irányította az összevont Kereskedelmi Minisztérium megszervezését. 1988–1989-ben a Minisztertanács Tanácsadó Testületének titkára, 1980 és 1988 között az MSZMP KB tagja.

Vidovszky Kálmán, dr. (1929): 1974–1990 között MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály Egészségpolitikai Alosztály vezetője volt.

Vuorinen, Antti (1932–2011): finn fizikus. 1958 és 1961 között a Radiációs Biztonsági Intézetben dolgozott, majd laboratóriumi mérnökként tevékenykedett a Helsinki Műszaki Egyetemen. 1971-től a finn Sugárzás és Nukleáris Biztonsági Hatóságnál kezdett dolgozni, aminek 1984-ben főigazgatója lett.

Wagner, Gerhard, dr. (1938–2011): osztrák diplomata. A Külügyi Hivatal kultúr-szekciójának vezetője, az Európa Tanács főtítkárságának munkatársa, 1989-től varsói nagykövet.

Wilfling, Peter, dr.: 1985–1986-ban az Osztrák Köztársaság budapesti nagykövetségének ideiglenes ügyvivője.

Würzl, Anton (1925–2001): osztrák miniszteri tanácsos, az Ipari- és Kereskedelmi Minisztérium idegenforgalommal foglalkozó szekciófőnöke.

Zádor Endre (1926): 1949-től külügyminisztériumi dolgozó. 1951–1956-ig Új-Delhiben, 1958–1961-ig Genfben, Hágában, illetve Brüsszelben, majd 1967–1972-ig New Yorkban teljesített külügyi szolgálatot. 1986-tól a bécsi nagykövetség első osztályú tanácsosa, majd rendkívüli követ, meghatalmazott miniszter.

Zányi Jenő (1921): az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyár gazdasági vezérigazgató-helyettese, 1981-től a Magyar Kereskedelmi Kamara függetlenített alelnöke. Tagja volt a *Napi Világgazdaság* és a *Heti Világgazdaság* szerkesztőbizottságának.

Zgurszkij, Valentyin: Kijevi Városi Tanács VB elnöke.

Zimmermann, Friedrich (1925–2012): német politikus. 1957–1990 között a Bundestag tagja, 1965–1972 között a Honvédelmi Bizottmány elnöke volt. 1982 és 1990 között szövetségi belügyminiszter, 1989-től 1991-ig közlekedési miniszter.

Zolles, Helmut, dr. (1943): osztrák reklámszakember és turisztikai tanácsadó. 1974 és 1986 között az Osztrák Nemzeti Turisztikai Hivatal vezetője, 1987 és 1993 között az osztrák Első Duna Hajózási Társaság (DDSG) igazgatóságának tagja.

Zsdánszky Kálmán, dr. (1928): atomfizikus. 1986-ban az Országos Mérésügyi Hivatal műszaki elnökhelyettese, illetve a bécsi Nemzetközi Atomenergia Ügynökségnél dolgozott.

Zsigmond Zoltán (1933): 1954-től a Külügyminisztérium előadója. Damaszkuszban, Bagdadban és Kairóban teljesített külszolgálatot, majd 1966-tól a KÜM arab országokkal foglalkozó főosztályán főosztályvezető-helyettes, később főosztályvezető. 1970-től algériai nagykövet. 1975 és 1979 között a KÜM IX. Területi (arab országok) Főosztályának vezetője. Ezt követően a damaszkuszi nagykövetségre, illetve Jordániába került, majd 1984 és 1986 között a KÜM IX. Területi (közel-keleti és észak-afrikai) Főosztályának vezetője.

Zsulev, Dimitr: 1973–1986 között a Bolgár Népköztársaság moszkvai nagykövete.

A FORRÁSOKBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

III/I. Csfség.	Belügyminisztérium III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség
III/II. Csfség.	Belügyminisztérium III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség
III/II-8. Osztály	Belügyminisztérium III/II. (Kémelhárító Csoportfőnökség) 8. Osztály (idegenforgalom)
III/II-11. Osztály	Belügyminisztérium III/II. (Kémelhárító Csoportfőnökség) 11. Osztály (Tájékoztató, gazdasági)
III/II-12. Osztály	Kémelhárító Csoportfőnökség 12. Osztály (Rezidentúrák, „X” vonalak, újságírók)
III/III. Csfség.	Belügyminisztérium III/III. (Belső reakció elhárító) Csoport-főnökség
III/III-B. Önálló Alosztály	Belső reakció elhárító Csoportfőnökség Értékelő és Tájékoztató Önálló Alosztály
III/IV. Csfség.	Belügyminisztérium III/IV. (Katonai elhárító) Csoportfőnökség
III/IV-2/a	Katonai elhárító Csoportfőnökség, Koordinációs-Feldolgozó, Értékelő, Hadszintérelőkészítő, Ellenőrző-Instruktori Osztály, Értékelő Alosztály
áb.	állambiztonsági
ABKB	Atomerőművi Balesetelhárítási Kormánybizottság
ÁBMH	Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal
ÁBMhT	Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság
Áb-i Minh.-i Titkárság	Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság
ÁISH	Állami Ifjúsági és Sporthivatal (1986–1989)
ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
AK	alkalmi operatív kapcsolat jelölésére szolgáló kód a Napi Operatív Információs jelentésekben
AIDA	Association Internationale de Droit des Assurances (Biztosítási Jogászok Nemzetközi Szövetsége)

alez.	alezredes
altbgy.	altábornagy
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau (Holland Hír- ügynökség)
áp.	állampolgár
ASZA	Az állambiztonsági tisztek értesüléseire, megál- lapításaira szolgáló kód a Napi Operatív Infor- mációs Jelentésekben
ASZA-12-12	A forrás: állambiztonsági tiszt. A forrás megbíz- ható ellenőrzött. Az információ megbízható, el- lenőrzött.
ASZA-12-13	A forrás: állambiztonsági tiszt. A forrás meg- bízható ellenőrzött. Az információ megbízható, részben ellenőrzött.
ASZA-12-14	A forrás: állambiztonsági tiszt. A forrás meg- bízható ellenőrzött. Az információ megbízható, nem ellenőrzött.
ATA	A szigorúan titkos és titkos állomány jelölésé- re szolgáló kód a Napi Operatív Információs Jelentésekben
ATA-12-13	A forrás: szigorúan titkos vagy titkos állományú beosztott. A forrás megbízható, ellenőrzött. Az információ megbízható, részben ellenőrzött.
ÁTB	Állami Tervbizottság
Ba	Bárium kémiai elem vegyjele
Belker.	Belkereskedelmi Minisztérium
BkM	Belkereskedelmi Minisztérium
BKP	Bolgár Kommunista Párt
BM	Belügyminisztérium
BM ÁB-i Minh.-i Titkárság	Belügyminisztérium Állambiztonsági Miniszter- helyettesi Titkárság
BNK	Bolgár Népköztársaság
Bq	becquerel
BRFK	Budapesti Rendőr-főkapitányság
Ci	Curie
Ce	a cérium kémiai elem vegyjele
Cs	a cézium kémiai elem vegyjele
C-137	a cézium kémiai elem 137-es tömegszámú izo- tópja (¹³⁷ Cs)

CDU	Christliche Demokratische Union Deutschlands (Kereszténydemokrata Unió)
Csfség.	Csoportfőnökség
csf.	csoportfőnök
CsSzK, CsSzSzK	Csehszlovák Szocialista Köztársaság
CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern (Bajor Ke- resztényszociális Unió)
DDSG	Erste Donau Dampfschiffahrts-Gesellschaft (El- ső Duna-Gőzhajózási Társaság)
DKP	Deutsche Kommunistischen Partei (Német Kom- munista Párt)
DT	Diplomáciai Testület
É	Észak
EFTA	European Free Trade Association (Európai Sza- badkereskedelmi Társulás)
EGK	Európai Gazdasági Közösség
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
ENEA	European Nuclear Energy Agency (Európai Nuk- leáris Energia Ügynökség)
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
et.	elvtárs
ÉTNY Alo.	Belügyminisztérium Értékelő, Tájékoztató és Nyilvántartó Alosztály
EüM	Egészségügyi Minisztérium
EVSZ	Egészségügyi Világszervezet
ezds.	ezredes
ÉVM	Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium
FAO	Food and Agriculture Organization (Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Szerve- zete)
FCO	Foreign and Commonwealth Office (Külügyi és Nemzetközösségi Ügyek Minisztériuma), általá- ban csak Foreign Office-ként említik
Főv. Tanács	Fővárosi Tanács
FRE	Forradalmi Rendőri Ezred
FT	Financial Times
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Áltá- lános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény)
GB	Gazdasági Bizottság
GPO	MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottság

GRS	Gesellschaft für Anlagen- und Reaktorsicherheit (Üzem- és Reaktorbiztonsági Társaság)
Gy.	Gray
GYSEV (Gyesev)	Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút Rt.
HB	Honvédelmi Bizottság
HBL	Hufvudstadsbladet
hdstbk	hadsereg tábornok
HK	hivatalos kapcsolat jelölésére szolgáló kód a Napi Operatív Információs Jelentésekben
hiv. kapcs.	hivatalos kapcsolat
h. liter	hektoliter
HM	Honvédelmi Minisztérium
HMB	titkos megbízott jelölésére szolgáló kód a Napi Operatív Információs Jelentésekben
HMB 12-14	Napi Operatív Információs Jelentésekben használt kód. Az információ titkos megbízottól származik, aki megbízható, ellenőrzött. Az információ megbízható, nem ellenőrzött.
HMT	titkos munkatárs jelölésére szolgáló kód a Napi Operatív Információs Jelentésekben
HÖR (HÖR)	Határőrség
HÖR. ker.	határőrkerület
hőr.	határőr
ht.	hivatalos
HÜ	ügynök jelölésére szolgáló kód a Napi Operatív Információs jelentésekben
I	a jó kémiai elem vegyjele
IAEA	International Atomic Energy Agency (Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, NAÜ)
IBUSZ	Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási Vállalat Rt.
ICRP	International Commission on Radiological Protection (Nemzetközi Sugárvédelmi Társaság)
IM	Igazságügyi Minisztérium
INFC IRC	Information Circulars (Tájékoztató Körlevelek)
Ip.M. (IpM)	Ipari Minisztérium
IRS	Incident Reporting System (Esemény-jelentési Rendszer)
JAL	Japan Airlines
K.:	Készült, Készítette

K/3	postai küldemények operatív ellenőrzését jelölő kód a Napi Operatív Információs Jelentésben
KB	Központi Bizottság
kBq (KBQ)	kilobecquerel
K+F	Kutatási és Fejlesztési
KGST	Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa
KFKI	MTA Központi Fizikai Kutatóintézet
KISZ	Kommunista Ifjúsági Szövetség
KKM (KkM)	Külkereskedelmi Minisztérium
KM	Közlekedési Minisztérium
KNEB	Központi Népi Ellenőrzési Bizottság
KNDK	Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (Észak-Korea)
Korm.	Kormány
KÖJÁL (Köjál)	Közegészségügy és Járványügyi Állomás
kpa.	polgári alkalmazott (kinevezett/ katonai)
KPM	Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KT	Kormányzótanács
KÜM (KüM)	Külügyminisztérium
kWh (kWó)	kilowattóra
La	a lantán kémiai elem vegyjele
LBE	lakossági bejelentésére szolgáló kód a Napi Operatív Információs jelentésekben
Lfü. (LÜ)	Legfőbb Ügyészség
LNK	Lengyel Népköztársaság
M	millió
m	milli, ezred, 10^{-3}
μ	mikro, milliomod, 10^{-6}
MAHART	Magyar Hajózási Rt.
Malév (MALÉV)	Magyar Légitársasági Vállalat
Masped	Magyar Általános Szállítványozási Vállalat
MÁV	Magyar Államvasutak
MÉM (MéM)	Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium
MM	Művelődésügyi Minisztérium
MN	Magyar Néphadsereg
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MNK	Magyar Népköztársaság
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
mo	millió

Mo	Molibdén kémiai elem vegyjele
MP	Magyar Posta
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
mr/h	miliröntgen/óra
MT	Minisztertanács
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTI	Magyar Távirati Iroda
MTH (MTTH MT Táj. H.)	Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala
MW	a megawatt jele
n	nano-, milliárdod, 10^{-9}
NAÜ	Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (International Atomic Energy Agency, IAEA)
Nb	a nióbium kémiai elem vegyjele
nCi	nanocurie
NDK	Német Demokratikus Köztársaság
NET	Népköztársaság Elnöki Tanácsa
NGKT	Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkársága
nGy/h	nanogray/óra
NM	Nehézipari Minisztérium
NOIJ	Napi Operatív Információs Jelentés
NSZK	Német Szövetségi Köztársaság
Nytsz.	Nyilvántartási szám
OAÁH	Országos Anyag- és Árhivatal
OAB	Országos Atomenergia Bizottság
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet)
OIH	Országos Idegenforgalmi Hivatal
OKKFT	Országos Középtávú Kutatás-Fejlesztési Terv
OKTH	Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal
OME	Oszták-Magyar Egyesület
OMF	Országos Munkavédelmi Főfelügyelőség
OMFB	Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság
OMIKK	Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
OMSZ	Országos Mentőszolgálat
Op.	Operatív
OSSKI	Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutató Intézet

oszt.	osztály
OT	Országos Tervhivatal
OTB	Országos Társadalombiztosítási [Főigazgatóság]
OVH	Országos Vízügyi Hivatal
ÖET	Öböl-menti Együttműködési Tanács
örgy.	örnagy
PAV	Paksi Atomerőmű Vállalat
PB	Politikai Bizottság
PM	Pénzügyminisztérium
PV	Polgári Védelem
PVOP (PVP)	Polgári Védelem Országos Parancsnoksága
PVOT pk	Polgári Védelem Országos Törzsparancsnoka
r.	rendőr
R do.	Rendkívüli esemény dosszié
RBMK	magyar átírásban: Reaktor Bolsoj Mosznosztji Kanalnij; oroszul: <i>РБМК – Реактор Большой Мощности Канальный</i> ; magyarul: Csatorna-típusú, nagy energiakimenetű reaktor
RKP	Román Kommunista Párt
RSzK	Román Szocialista Köztársaság
Rbv	radioaktív, biológiai, vegyi
rem	roentgen equivalent man
Ru	a ruténium kémiai elem vegyjele
SDI	Strategic Defense Initiative (stratégiai védelmi kezdeményezés, népszerűbb nevén csillagháborús terv)
SDP	Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Németország Szociáldemokrata Pártja)
SOTE	Semmelweis Orvostudományi Egyetem
SPÖ	(Sozialdemokratische Partei Österreich (Ausztria Szociáldemokrata Pártja)
Sv	Sievert
szds.	százados
SZER	Szabad Európa Rádió
SZKP	Szovjetunió Kommunista Pártja
SZKP KB	Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
SZT	Szigorúan titkos
SZT tiszt	Szigorúan titkos tiszt

SZU	Szovjetunió
TA	Telefonlehallgatás
TASZSZ	magyar átírásban: Tyelegrafnoje agentsztvo szovjetszkogo szjuza; oroszul: <i>Телеграфное агентство Советского Союза</i> , magyarul: Szovjet Távirati Ügynökség/Iroda
TBS	Tokyo Broadcasting System
Tc	a technécium kémiai elem vegyjele
Te	a tellúr kémiai elem vegyjele
Tmb.	Titkos megbízott
TOT	Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa
tü.	tűzoltó
UPD	Ungarischer Pressedienst
VSZ	Varsói Szerződés
VPOP	Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága
VVER	magyar átírásban: Vodo Vodjanoj Energeticseszkij Reaktor; oroszul: <i>ВВЭР – Водо Водяной Энергетический Реактор</i> ; magyarul: nyomott-vízes reaktor
W	a watt jele.
WHO	World Health Organization (Egészségügyi Világszervezet)
vőrgy.	vezérőrnagy
ZMKA	Zrínyi Miklós Katonai Akadémia

NÉVMUTATÓ

- Abos Brunó 295
Ábrahám Kálmán 129
Aczél György 45
Adrián Zsigmond 421, 424
Ágoston Mihály 459
Ahromejev, Szergej Fjodorovics 70
Al Naqeeb, Nael Ahmed 264
Alexandrov, Anatolij Petrovics 324
Ambrus János 293
Andrikó Miklós 94, 120, 122, 124, 431
Antall József 561
Antalpéter Tibor 99, 204, 205, 219, 284,
285, 426, 435, 436
Antonov, Antonov K. 322, 413
Arbatov, Georgij 477, 482
- Bajusz Rezső 205
Ballai László 45, 48
Balogh György 431, 432, 435, 445
Balogh Ottó 444
Bank Jong Gab 251
Bányász Rezső 128, 129, 144, 155–157,
401, 458, 459, 461
Baraczka Róbert 167
Baranyai Tibor 129
Baráth Norbert 537
Bárd Károly 216
Barity Miklós 352, 389
Barta Barnabás 129
Bartha Ferenc 94, 204, 219, 426, 435,
436, 442, 444, 445
Bassi, Emilio Paolo 286
Beledi Dezső 348
Beninson, Dan Jacobo 360
Bényi József 98, 389
- Bercsényi Botond 94
Berecz János 45, 451, 452, 454, 497
Berényi Dénes 98, 327
Berki Mihály 39, 41, 49, 99, 130, 392,
393, 395, 401, 404, 410, 418, 420, 425,
435, 445
Bertha Istvánné 444
Berthonnet, Jean-Charles 286, 307
Bihari István 442
Birnbauer József 150, 151, 154, 160, 163–
166, 174, 180, 182, 221, 251, 330, 352
Bíró János 313
Blix, Hans Martin 24, 52, 84, 323, 341,
342, 348, 358, 360, 366, 478
Bocskor Ágnes 537
Bogyé János 170, 236
Borbély Gábor 45
Borbély Gyula 384, 386, 426
Borcsevszkij, V. 193
Boross [Boros] Imre 384
Bögre Imre 528, 530
Brjuhanov, Viktor Petrovics 110
Budai János 546
Budilin, Boris Vasziljevics 279
- Ceaușescu, Nicolae 265
Chefdeville, Christian 257
Clercq, Willy de 286
Czeglédi József 431, 434
Czinege Lajos 49, 59, 66, 69, 74, 88, 120–
122, 124, 126, 130, 142, 144, 374, 420,
426, 461, 570
Czipper Gyula 99, 106
Czoch Árpádné (Zorkóczy Ildikó) 99,
356, 360, 445, 563, 570, 575

Csazov, Jevgenyij Ivanovics 556–557
 Csehák Judit 45
 Cseke László (Ekecs Géza) 508, 511
 Csernus Lukács Imre 249
 Csikós József 87, 88, 93
 Csikós Sándor 190, 555

Da Silva, Zózimo Justo 286
 Dahl, Brigitta 221
 Dávid Gábor 87, 88
 Deák Gábor 129
 Deák Ildikó 570
 Deme Sándor 360
 Demeester-de Meyer, Wivina 267
 Dénes Lajos 426
 Déri János 170, 236
 Dobos István 129
 Domokos Pál 288, 536, 537
 Doncsev, Anasztaszij 225
 Dorosz, Andrzej 249
 Drecin József 129
 Dregger, Alfred 329
 Dubois, Hubert 307
 Dull Ferenc 384
 Dumas, Roland 256

Economou, Pantelis 286
 Edmondson, Brian 360
 Eigner György 424
 Eleki János 129
 Elem Klimov 185
 Élő Sándor 563
 Epp, Arthur Jacob 230
 Erdey-Grúz Balázs 187, 189

Faluvégi Lajos 570
 Fazakas Szabolcs 209
 Fertály Lajos 528
 Feuer László 441
 Fischer Rebekka 537
 Folkmayer Tiborné 384
 Fonyó Gyula 129
 Földesi Jenő 87, 91–93

Földiák Gábor 98
 Frank Miklós 545
 Furulyás Ferenc 321

Gál Bálint 252
 Gál Ferenc 87
 Gale, Robert Peter 52
 Garamvölgyi Károly 426
 Gáspár Sándor 45
 Geller Sándor 87
 Gennimatas, Gergios 232
 Glózik András 384
 Gorbacsov, Mihail Szergejevics 23, 24,
 52, 177, 183, 186, 187, 258–260, 268,
 316, 323, 329, 342, 343, 356, 452, 463,
 507, 521, 568, 569
 Göbölös Gábor 299
 Gratz, Leopold 214
 Gresznáryk Pál 215, 221, 232, 251, 275
 Gribkov, Anatolij Ivanovics 40
 Grósz Károly 45

Gyarmati István 341
 Gyenes András 45
 Gyimesi Zoltán 99
 Gyovai Gyula 225, 226
 Gyuris János 263, 264

Haiden, Günter 43
 Hajdu András 211, 352
 Halász Péter 535
 Hámori Csaba 45
 Harangozó Szilveszter 87, 421
 Hardy Mihály 499, 500
 Hargita Árpád 27, 198, 200, 218, 220
 Hári Károly 161, 176, 181, 196, 210, 217,
 223, 225, 228, 237, 240, 242, 247, 248,
 253–255, 257, 292, 308, 372, 425, 519,
 525–527, 551
 Harsányi Imre 99
 Havasi Ferenc 45, 46, 570
 Házi Vencel 261
 Heizsmann György 360

- Herczeg István 99
 Herr János 430
 Hinteregger, Gerald 274, 312
 Hodicska Tibor 261, 265
 Hoffer Imre 99
 Hoós János 94, 129
 Horgos Ferenc 424, 530
 Horn Gyula 94, 128, 187, 196, 198, 211, 222, 282, 348, 352, 389
 Horváth Ferenc 94
 Horváth István (1935) 45, 52, 87, 383, 426
 Horváth István (1943) 211, 212, 267, 278, 318, 330
 Horváth István (1948) 87
 Horváth Zoltán 517, 518
 Hörtlechner, Wolfgang 313
 Huszár 169
 Hutás Imre 98

 Inotai László 98
 Istomin, V. 147
 Iványi Pál 94

 Jahoda Lajos 554, 555
 Jancsó Mikós 532
 Jelnikov, Je. 193
 Jemljanov, Vaszilij, Sz. 110
 Jermakov 279
 Juhár Zoltán 64, 94, 128
 Juszél Béla 258

 Kádár János 45
 Kádár József 128
 Kadhafi, Moammer 534
 Kahr 282
 Kamara János 41, 87, 128, 143
 Káplár József 270
 Kápoli László 37, 49, 56, 60, 61, 69–71, 94, 98, 108, 109, 116, 119, 120, 123, 126, 128, 142, 570
 Kárász Kató 537
 Karmal, Babrak 185

 Kárpáti Ferenc 39, 49, 120, 121, 123, 124, 126, 142
 Kele Andrásné 547
 Kempe, Frederick 518, 519
 Kim Bok Szin 251
 Kirilenko, Andrej Pavlovics 186
 Kiss Győző 98
 Kiss Sándor 87, 92
 Kohl, Helmut 315, 329, 497
 Konczer István 169
 Konsztantyinov, Leonard 342
 Kónya Lajos 129
 Korcsog András 94
 Kostenko, Jurij 562
 Koszigin, Alekszej Nyikolajevics 186
 Kovács Antal 129
 Kovács György 87
 Kovács Gyula 208
 Kovács Imre 45
 Kovács István 384
 Kovács János 312
 Kovács Lajos 99
 Kovács László 198, 211, 212, 214, 222, 307
 Kozlov, Dmitrij Iljics 152
 Kozma Miklós 205
 Kozó László 384
 Köpeczi Béla 127, 143
 Körtvélyes István 441
 Köteles Zoltán 445
 Kővári Péter 94, 160, 171, 198, 206, 211, 219, 222, 233, 264, 266, 273, 282, 291, 307, 352, 389, 399, 401, 431, 432
 Krassó György 543
 Krausz György 282, 283
 Krén Emil 247
 Kreuzer, Franz 312
 Kulov, Jevgenyij 110
 Kurcsatov, Igor Vasziljevics 589, 605
 Kurucz Béla 129
 Kuvsinnyikov, B. A. 412–414
 Kühne, Hans 286
 Kvicinszkij, Julij 319

- Láczai Szabó Tibor 98, 99, 360
 Ladvánszky Károly 87
 Laine, Jeremu Tapani 200
 Lakatos Ernő 322, 452
 Láng István 129, 168
 Lázár András 99
 Lázár György 39, 45, 49, 50, 52–54, 56, 58, 61, 62, 65, 66, 70, 71, 91, 120, 121, 124, 125, 128, 157, 158, 163, 215
 Legaszov, Valerij Alekszejevics 353, 354, 360
 Lendvai Ottó 76, 99, 347, 356, 570, 575
 Lenin, Vlagyimir Iljics Uljanov 543
 Lévai Tibor 129
 Ljasko, Alekszandr Pavlovics 178, 179
 Loginov, Vagyim Petrovics 152, 179
 Losonczi Pál 45, 199
 Löschnak, Franz 214, 313
 Lubbers, Rudolphus Franciscus Marie 273
- Madarasi Attila 94, 129
 Maekipentti, Ilkka 202
 Mahler, Halfdan 339
 Marjai József 33, 37, 39, 44, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 65, 66, 69, 71, 74, 88, 89, 92–95, 120–122, 124, 131, 144, 155–158, 160, 163–166, 171, 174, 180, 182, 198–200, 203, 204, 206, 211, 212, 215, 218, 219, 221, 222, 229–233, 256, 262–264, 266, 267, 273, 274, 277, 278, 291–293, 296, 306, 308–310, 320, 322, 330, 332, 356, 359, 392, 401, 412, 413, 419, 425–429, 431, 432, 434–437, 441, 442, 445, 449, 450, 453, 458–461, 570
 Markója Imre 45, 56, 58, 65, 127
 Maróthy László 45, 107–109
 Marsch, Fritz 312
 Medve László 45, 56, 60, 61, 69, 71, 127, 128, 143, 425, 434
 Medvegyev, Vagyim Adrejevics 186, 187
 Meggyes István 219, 431, 432
 Meincke, Horst 212, 286, 288
- Melega Tibor 96, 263, 276, 277, 285, 290, 296, 298, 300, 303, 307, 320, 322, 331, 443
 Mészáros Béláné 162, 213, 520, 531, 540
 Mikosdi György 444
 Mindszenty József 515
 Misur György 256
 Mócsán András 262
 Módos Elemér 552
 Mokrai Ödön 311
 Moldova György 543
 Molnár György 532
 Molnár Miklós 411
 Monori István 149, 150, 158, 161, 168, 171, 174, 182
 Mórocz Lajos 56, 61, 70, 98, 128, 418
 Mutawa, Faisal Al Saleh Al 269
- Nadzsibullah, Mohammad 185
 Nagy Ervin 94
 Nagy Gábor 389
 Nagy János 215, 275, 306, 314, 343
 Németh László 540
 Németh Károly 45, 49, 51–55, 108, 109, 169, 384
 Németh László 542
 Nowotny, Eva 313
 Numminen, Jaakko 200
- Ocseretyin, Viktor Ivanovics 292, 293
 Ónozó György 99, 128, 426
 Osztrovszki György 98, 414
 Óvári Miklós 45, 53, 54
 Ördögh József 98, 402, 414, 434, 562, 570
- Paakkola, Olli 196–198
 Pacsek József 61, 70
 Pál Lénárd Imre 45, 53, 570
 Páldi András 192, 559
 Palkovits Rezső 95, 129
 Palme, Olof 486
 Pálos Tamás 155–157, 230
 Palotás Rezső 553

Panfilov, Gleb Anatoljevics 185
 Pápay (Pápai) Dénes 99, 426, 445
 Papp Sándor 562
 Paton, Borisz Jevgenyjevics 189
 Peisch Sándor 315
 Péter János 87
 Petresevics András 175
 Petrik Ferenc 128
 Petroszjanc, Andronik Melkonovics 152–
 154, 279, 322, 325, 353, 413, 567, 569,
 570
 Petrovai László 95
 Pigler József 384
 Pónya József 98, 421, 422, 424
 Précsényi Árpád 356
 Predojevic, Milan 243
 Pressuman, A. 273
 Pulai Miklós 95

Raatikainen, Kaisa 221
 Rabold, Helmut 360
 Rácz Albert 94
 Radics Katalin 45
 Raft Miklós 61, 125
 Rajnai Sándor 154, 176, 180, 182, 187, 189
 Rátkai Ferenc 251
 Reagan, Ronald Wilson 82, 259–261, 534
 Récsey Róbert 170, 236, 517, 518
 Rekettye Gábor 229
 Renton, Ronald Timothy 278
 Ritter Tibor 452
 Rizskov, Nyikolaj Ivanovics 35, 159, 324
 Róka 198
 Román István 545
 Romanyenko, Anatolij 168
 Rometsch, Rudolph 358, 360
 Róna 168
 Rosen, Morris 342
 Rózsa András 460

Sáringerné 315
 Sarlós István 45
 Sasarin, Gennagyij 110

Satrov, Mihail Filippovics 185
 Scserbina, Borisz Evdokimovics 308–310,
 322–324, 478
 Sebestyén János 95
 Simon Antal 99
 Sinowatz, Fred 313
 Smet, Maria Bertha Petrus (Miet) 210
 Somody Dezső 99
 Somogyi Ferenc 359
 Somogyi József 423, 424
 Somogyi László 94, 120, 121, 124, 420
 Sömjén Tamás 336, 443–445, 461
 Spiró György 184
 Steger, Norbert 214
 Straub Ferenc Brunó 98
 Strényi Ferenc 167, 172, 509, 521
 Sugár András 500, 532, 543

Szabó Ferenc 98
 Szabó István 45
 Szajlai Béla 315
 Szarka Károly 229
 Szatmári István 94, 306, 314
 Szatmáry Zoltán 175, 306, 314
 Szedunov, Jurij Sztefanovics 152–154,
 322, 325
 Székely Márta 435
 Szemjonov, Borisz 346
 Szepes István 226, 262, 266
 Szepesi András 322
 Szépvölgyi Zoltán 129
 Szeratlics, Komnen 183
 Szerencsés János 160
 Szikszay Béla 94
 Szilajev, Ivan Sztjepanovics 116–118
 Szívós Károly 280, 360
 Sztanyik B. László 99, 398, 399, 401, 406,
 426, 435, 436, 443, 460, 479, 482
 Sztukalin, Borisz Ivanovics 51, 107–110
 Szurkov, V. 193
 Szuszlov, Mihail 186
 Szűrös Máttyás 45, 51, 182, 187, 198
 Szűts Pál 262

- Takács 55
 Tanguy, Pierre 360
 Teplán István 98, 326
 Tétényi Pál 56, 59, 61, 68–71, 98, 107,
 120, 122, 124, 126, 127, 129, 143, 144,
 348, 356, 359, 372, 402, 412, 425, 567
 Thomas 288
 Tilemans, Willy L. E. 286
 Tímár Mátyás 94
 Tiwald Miklósné 517, 518
 Tokaji Gábor 426, 435, 443, 445
 Tóth Illés 129
 Tóth Imre 426, 431, 432
 Tóth István 99
 Tóth Tibor 352
 Totu, Ioan 325
 Török Dezső 129, 401
 Török István 330

 Unwin, Peter William 286
 Urbán Lajos 94, 143, 554
 Urban, Jerzy 235, 249
 Uronen, Reino 199, 220

 Vácziné 562
 Vajda György 98, 103, 353, 360, 373, 414,
 563
 Vallus Pál 129, 446
 Vámos Gábor Antal 360
 Váncsa Jenő 50, 56, 63, 94, 120, 122, 124,
 127, 129, 143, 374, 384, 434, 436, 437
 Varga Károly 86, 87, 93
 Varga Miklós 99

 Varga Péter 45, 384
 Várkonyi Péter 127, 143, 150, 171, 174,
 187, 198, 206, 211, 219, 222, 233, 264,
 266, 273, 282, 291, 319, 352, 389
 Várnai István 444
 Velikov, Jevgenyin 353
 Vendéghe Ferenc 384
 Veres Árpád 98, 295
 Veress Péter 94, 129, 143, 276, 277, 292,
 430
 Vidovszky Kálmán 45
 Virág András 44, 426, 435, 443, 444, 450
 Vorovjov, Jevgenyij 482
 Vos van Steenwijk, Godert Willem de 286
 Vuorinen, Antti 221

 Wagner, Gerhard 274
 Werle, Carol 246, 247
 Wilfling, Peter 282, 283
 Winterstein, Horst 236
 Würzl, Anton 313

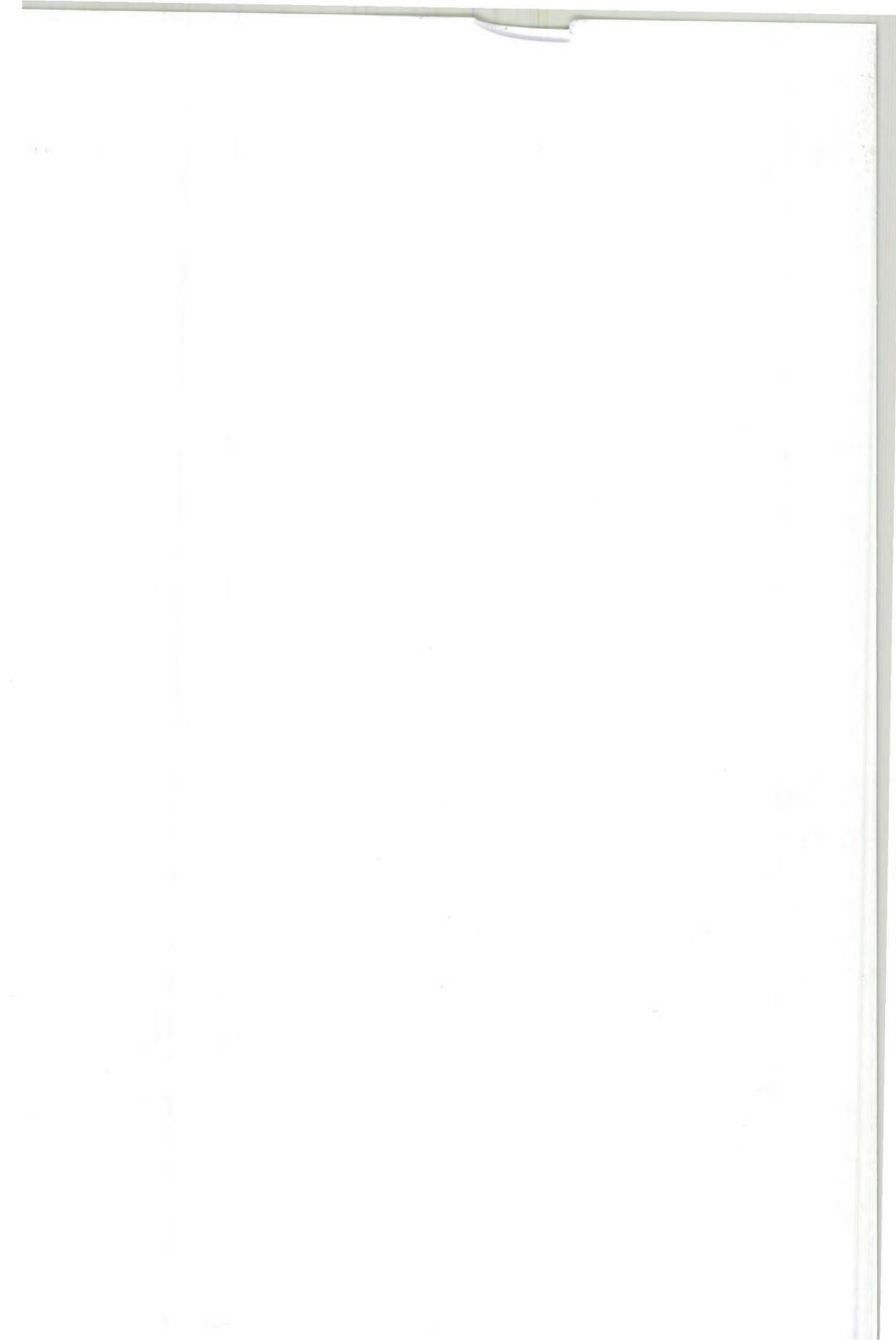
 Zádor Endre 356, 360
 Zányi Jenő 94
 Zeleny, Kurt 214, 313
 Zgurszkij, Valentyin 150, 190–192
 Zimmermann, Friedrich 319, 329
 Zolles, Helmut 313

 Zsdánszky Kálmán 348, 351
 Zsigmond Zoltán 263
 Zsulev, Dimitr 176

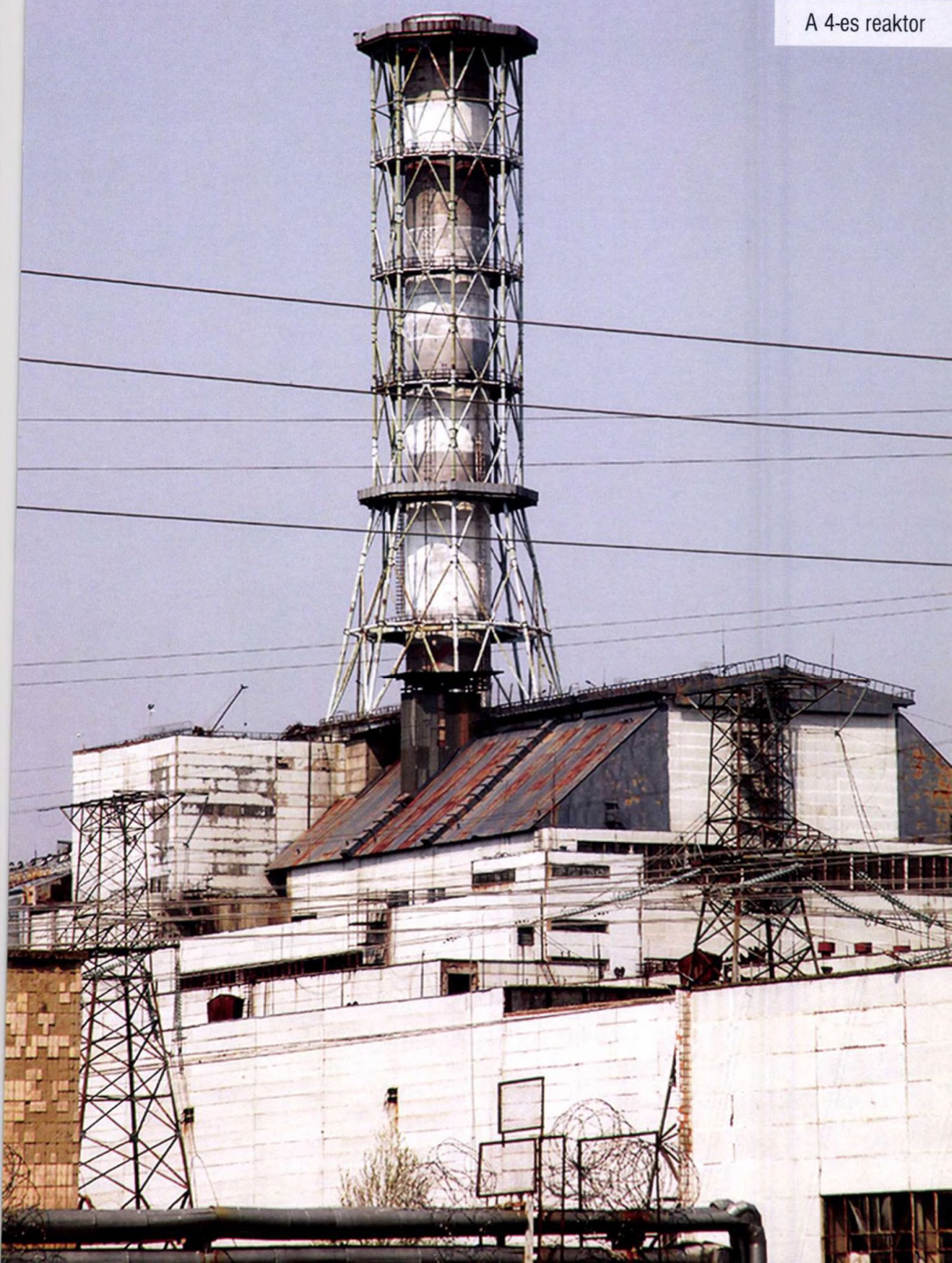
The image features a minimalist abstract design. On the left, a dark grey vertical band runs down the page. To its right, a series of concentric, semi-circular arcs in a light grey color curve from the top edge towards the right. The background is a clean, off-white color.

KÉPEK

A fotókat Várai Mihály fotóriporter készítette,
2011-ben

A 4-es reaktor

Bejárat a zónába

Pripjaty

Pripjat

Pripjat

Pripjat, vidámpark

Pripjat, vidámpark

Pripjaty, iskola

Pripjaty, lakóház

Pripjat, panelház (az óvoda ablakából)

Pripjat, óvoda

Pripjat, óvoda

Pripjaty, egy lakóház bejárata

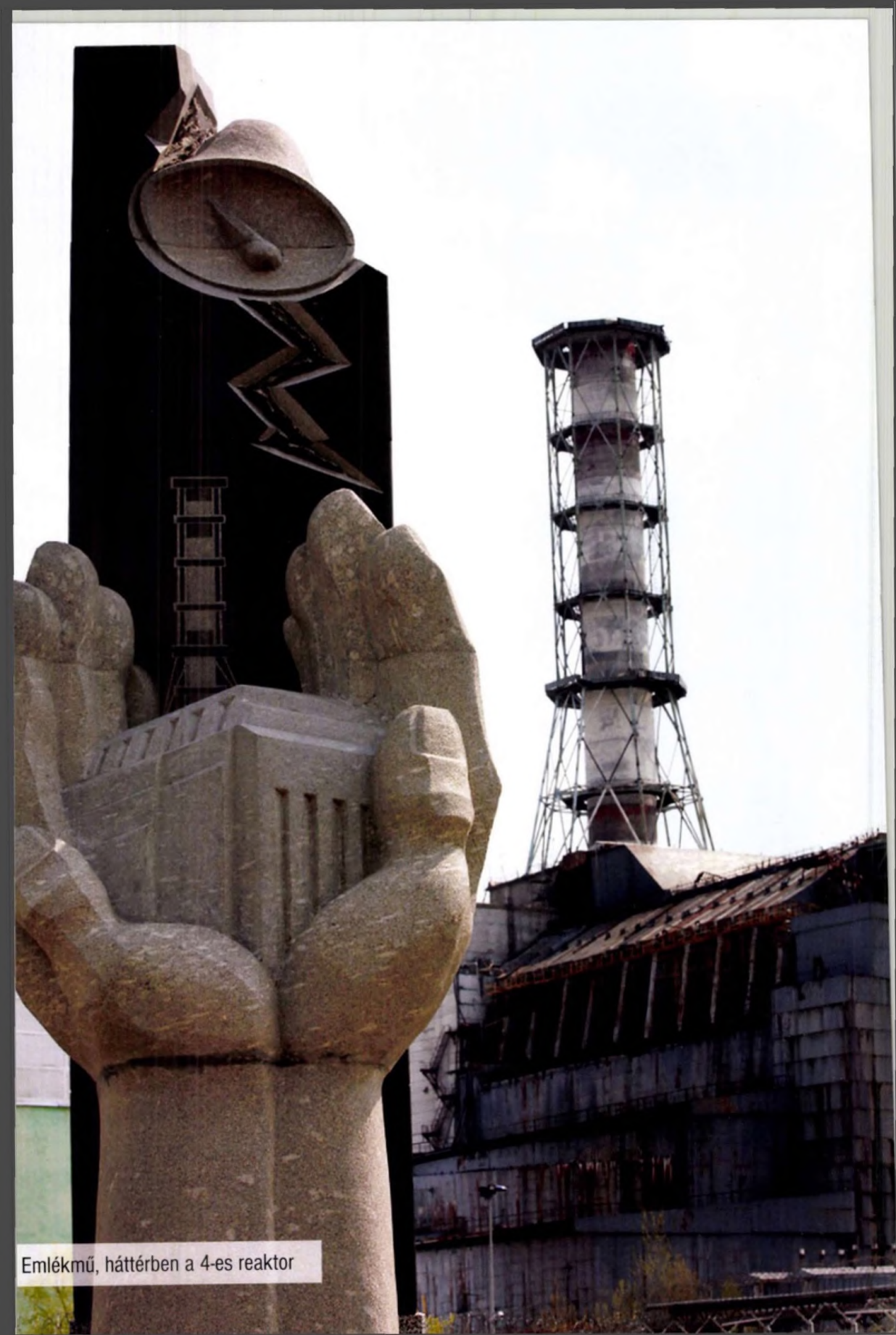
Pripjaty, lakóház

Pripjaty, Polisszja szálló

Locsolókocsi Pripjatyban

Emlékmű, háttérben a 4-es reaktor

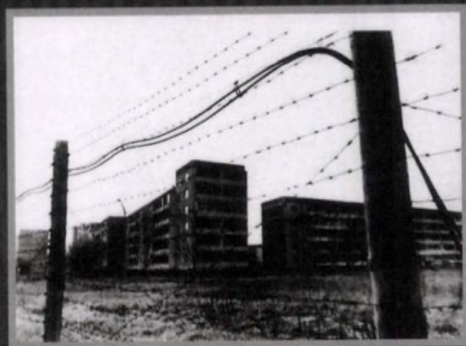

A mentőalakulatok emlékműve
Az emlékmű felirata:
„Akik megmentették a világot”

Megemlékezés
a 25. évfordulón
2011-ben

4950 Ft

9 789634 670278

” A riporter egy zárt szobában óriási bála egymásra halmozott, gondosan leragasztott doboz előtt áll és közli, hogy íme, minden óvintézkedést megtett a Polgári Védelem, készenlétben áll az a jódtabletta mennyiség, amelyre az országban lévő gyerekeknek és terhes anyáknak (!) szüksége lehet – adandó alkalommal. Az ország egyébként is „jódlázban” ég, mindenki arról tanakodik, kell-e szedni valamit vagy sem, hogyan lehet hozzájutni a gyógyszerhez, pillanatok alatt hiánycikké vált a jódtabletta. A tömegkommunikációs eszközök igyekeznek sulykolni, hogy nincs semmilyen, a bejelentett intézkedéseken túli akcióra szükség, de mint tudjuk, az információk annyira hiányosak és ellentmondóak, hogy hitelességük már igen kétséges. És ekkor megmutatnak nekünk egy óriási bála jódot – amire esetleg szükségünk lehet. Ezzel aztán mindenkinek felhívták a figyelmét arra, hogy ha eddig nem tudta volna, lehet, hogy neki is égető szüksége lesz rá. A legkitűnőbb reklám-pszichológiai fogás a felkeltett kereslet előidézése, az „Ön sem élhet Coca-Cola nélkül” mintájára, csak éppen magyar módra. Mert Ön sem élhet nélküle, megmutatjuk, hogy van, de hogy Önnek mikor lesz rá szüksége, azt majd mi mondjuk meg. A helyzetet még frusztrálóbbá tette a riport megformálásában az a mód, ahogy a riporter előkapott zsebkésével látványosan felnyitott egy ládát és megmutatta a jódtablettát tartalmazó fiolát – közölve, hogy nos, ez az, amire Önnek nincs szüksége. De akkor minek mutatják? Ezek után némileg érthetetlen a szakértő orvos-biológus május 8-i felháborodása. Széles gesztusokkal és paprikavörösen kel ki magából, hogy nem érti, miért öli a lakosság az orvosokat jódtablettáért és hogy az orvosok miért hajlandók felírni, „annak ellenére, hogy eléggé egyértelműen megmondtuk, ezeknél az aktivitási szinteknél, ilyen sugárterhelés mellett teljesen fölösleges, sőt káros. (...) Nem tudom, hogyan lehetne ezt egyértelműbben és világosabban megmagyarázni.” Kár.

”

Részlet a Tömegkommunikációs Kutatóközpont által készített, a csernobili atomreaktor-szerencsétlenséggel kapcsolatos hazai tömegtájékoztatás jellegzetességeinek vizsgálata című tanulmányból (1986)